

Első folyóirataink:

ORPHEUS

Kazinczy Ferenc folyóirata 1790 és 1792 között nyolc számot ért meg, s terjedelmét tekintve ma az egész elfér egy testesebb kötetben. A későbbi idők kiterjedt hírlap- és folyóirat-irodalma felől nézve ez igen szerény kezdetnek tűnhet, ha azonban a kor viszonyai között próbáljuk felmérni a jelentőségét, egészen más képet kaphatunk. A XVIII. század végén a modern értelemben vett nyilvánosság éppen csak bontakozóban volt, az irodalom életében az Orpheus jelentette az egyik jelentős fórumot, amely igen nagy mértékben hozzájárult a nyilvánosságteremtéshez. A folyóirat szerkesztője és mindencse Kazinczy Ferenc volt, a cím az ő szabadkőműves neve. Programja az irodalmi célzaton túl a felvilágosult szabadgondolkodás elemeit is magában foglalja. Szerzőgárdája viszonylag szűk körű, elsősorban Ráday Gedeon, Horváth Ádám, Földi János, az ifjabbak közül pedig Dayka Gábor, Szentjóbji Szabó László és Döme Károly. Kiadási, terjesztési nehézségek sora gátolta folyamatos megjelenését, s okozta végül idő előtti megszűnését.

A jelen kötet az Orpheus mind a nyolc számát tartalmazza, s megtalálható benne az összes melléklet (metszetek, borítók, tartalomjegyzékek), amelyek így együttesen Magyarország egyetlen közgyűjteményében sem férhetők hozzá. Függelékként közreadjuk továbbá Kazinczy társvallalkozásának, a Heliconi Virágok című almanachnak a tartalmát is. A jelen kiadás kritikai: részletes szövegkritikai, valamint a folyóirat történetére vonatkozó jegyzetekkel. Az egyes szövegek megértését magyarázatok segítik, a kutatás számára négyféle mutató áll rendelkezésre. A kísérőtanulmány az Orpheusnak Kazinczy munkásságában betöltött helyét igyekszik megvilágítani, elsősorban a kor eszme- és irodalomtörténeti kontextusában.

Debreczeni Attila

Első folyóiratunk:
— ORPHEUS

CSOKONAI KÖNYVTÁR. FORRÁSOK
(Régi kortársaink)

7.

Sorozatszerkesztők:

Debreczeni Attila, Imre Mihály,
S. Varga Pál

A borítón:

A TUDÁS FÁJA

(Címlapnyomatvány és könyvdísz XVII–XVIII. századi
debreceni nyomtatványokban)

Első folyóirataink:

ORPHEUS

Sajtó alá rendezte:
DEBRECZENI ATTILA

Debrecen, 2001

A kötet a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Kereskedelmi és Hitelbank
Universitas Alapítványa támogatásával jelent meg.

© Debreczeni Attila, 2001

Lektorálta:
Szabó G. Zoltán

A sajtó alá rendezésben közreműködött
a KLTE Textológiai Munkacsoportja:

Gyimesi Krisztina
Harsányi Ildikó
Makai Melinda
Sikc Erika
Szabó Miklós Tibor

ISSN 1418–3242
ISBN 963 472 577 5

Kiadta: a Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója,
az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének a tagja
Felelős kiadó: Cs. Nagy Ibolya főszerkesztő
Műszaki szerkesztő: Takács László
A tördelés Debreczeni Attila munkája
A nyomdai műveleteket a Center-Print Nyomda végezte
Terjedelem: 51,12 A/5 ív

Tartalom

Első Kötet	7
Ajánlás	8
Bé-vezetés	9
Első Darab. Viz-öntő' Hava	11
Halak' Hava	41
Kos' Hava	73
Bika' Hava	117
Második Kötet	153
Első Darab. Iker-hava	155
Rák Hava	189
Oroszlán Hava	227
Szűz Hava	265
Mellékletek	303
Metszetek	304
Borítók	306
Foglalatja az első kötetnek	322
Foglalatja a' második kötetnek	325
Igazítások	328
Függelék	329
Heliconi Virágok 1791 Esztendőre	330
Helikoni Virágok Második Kötet 1792	349
Kazinczy Ferenc Orpheusa: program és szerep	359
Jegyzetek	387
Az Orpheus története	389
A jelen kiadásról	400
Szövegjavítások	405
Magyarázatok az egyes szövegekhez	420
Mitológiai nevek szótára	530
Mutatók	533
Az Orpheus szerzői	535
Az Orpheusban fordított szerzők	550
Névmutató	555
Betűrendes tartalommutató	565
Rövidítések	571

ORPHEUS.

EGGY
HÓNAPOS IRÁS,
A'
JOZAN-GONDOLKOZÁSNAK,
IGAZABB ÍZLÉSNEK
és
MAGYAR TÖRTÉNETEKNEK
ELŐ-SEGÉLLÉSÉRE.

KI-ADTA
SZÉPHALMY VINTZE.

ELSŐ KÖTET.
1790dik Jan. Febr. Mart. April.

KASSAN,
FÜSKUTI LANDERER MIHÁLY'
költségével.

NON. PHOEBO. GRATIOR.
VLLA. EST. QVAM. SIBI.
QVAE. PÁLFFYI. PRAE-
SCRIPSIT. PAGINA. NOMEN.

BÉ-VEZETÉS.

Azon idő-szakaszokra osztott Munkák mellett, mellyeket tíz esztendőnek el-folyása ólta esmér Hazánk, nem lessz, úgy tartom, ez az újj sem szükségtelen, sem haszontalan. Ennek tárgyai nevezetesen különböznek azoktól, a' mellyeket a' *Pozsonyi Hirmondó*, a' *Bétsi Kurír*, a' *Hadi Történetek*, a' *Pesti Mercurius*, a' *Museum* és a' *Komáromi Gyűjteménynek* Írói ki-tettek, ha bár a' most-meg-nevezettekkel némelly tekintetben hasonlók, vagy ugyan-egyek is. – A' *Museum* egyedül a' *Nyelv*' és *Poesis*' tsinosításán törekedett mind ekkoráig; a' *Komáromi Társak* mindennek adnak helyt levelcikben, valami tsak tárgya a' tudhatásnak: – Én a' közép-helyet foglalom-el közöttök.

Nékem egyik tárgyam a' JÓZAN GONDOLKOZÁS lessz. – Okaim vannak azt *Világosodásnak*, *Aufklaerungnak*, *Eclaircissementnak* nem nevezni; mert ezt némellyek az *Indifferentismussal*, *Irre[li]gióval* 's az úgy nevezett *Naturalismussal* vagy *Deismussal* tserélik-fel átaljában; 's sikólnak, mint a' Helvetius baglya, ha setét barlangjokba a' Nap' melegítő sugára bé-hat. – Kerülni fogom a' *mérges érdeklését* annak a' mi ember-társaim szemei előtt szent; mert, azt tsúfsággal illetni, szeretetlenség; és azért is, mert én, bizonyos tekintetben, a' mostani Zsidók' 's Mahomet' Religiója eránt is tisztelettel vagyok. Sem azon nem lesszek, hogy újj Religio Apostolának neveztettessek, mert érzem jól, melly Chimera szándék az, a' melly a' köz-népet, – a' gubába vagy bársonyba öltözött köz-népet! – meg-világosítani igyekszik; – mert érzem, hogy a' Világosság' el-fogadására kevés emberek, és tsak a' jó-szívűek alkalmasok; – mert érzem, hogy van olyan igazság, melly a' rossz-ember szívében mindég az, a' mi a' gyermek kezében a' tűz és kés. – Az, a' mit én a' *józan-gondolkozás* alatt itt értek, az, a' mi a' Meg-tévelyedtettek, (a' mennyire a' környül-állásokhoz 's tulajdon agyvelő-jöknek minéműségekhez képest lehet és kellerik,) az igazabb út felé vezet, a' bolondságnak elibe tükröt vét, és ezen két igyekezet által a' szív' javulására, eltsenedesedésére 's az igaz – nem-phantasmai bölldogságra útát nyit; – a' BABONASÁGTÓL meg-tisztúlt RELIGIO, az ELEVE-ÁLLATASOKTÓL mentt PHILOSOPHIA.

Második tárgyam a' NYELV-TÖKÉLLETESÍTÉSE, hová leg-inkább a' Poézis tartozik. Helyt adok én itten mindennek akár Prósában, akár versben légyen. De a' mit bé-iktatok, nem mindég úgy iktatom-bé mint remekeket, mint követni méltó példákat. Fel-vészem néha még a' rossz darabokat is. Az Olvasó bosszankodni fog érettek reám; a' Criticus által-látja azt az okot a' melly által indítottam; Maradékaink közt pedig lessz valaki, a' ki Litteraturánknak akkori bölldog Horatiusi Epochajából mostani Enniusi Epochánkra tér vizsgáló szemekkel, 's szemeteimet kintseknak fogja tartani.

Harmadik tárgyam a' MAGYAR TÖRTÉNETEK. E' nevezet alatt nem magát a' Historiát értem, hanem mind azt, valami a' Nemzetnek történeteit, characterét, gazdagságát, Culturáját illeti, 's magunkat magunkkal esmértethet.

Végezetre ide iktatom azokat az apró frásokat is, a' mellyeknek el-vesztétől kitsíny-ségek miatt tarthatni; a' millyen példáulú Gróff Telekinek keszve a' Húga sírja felett; Prof. Varjas É – – s éneke, 's egyebek.

Leveleket egyedül e' felyül írás alatt: AZ ORPHEUS KI-BOTSÁTÓJÁHOZ, KASSÁRA fogadok-el; mert a' homloklevelen kijelentett Nevem áll-név. Okaim vóltak ezt tselekedni, noha ki-légyek Olvasóim ki-fogják találhatni. Ezt a' valóban igen-rendes demasquirozást szükség vólt meg-tennem mindjárt bé-léptemmel, hogy azok, a' kik olly örömet akadoznak másokba, azt ne gondolják, hogy a' *Domino* rajtam nem-ártatlan végből vagyok.

Ha ki ezen hazafiúi igyekezetet tulajdon munkáival gyarapítani akarja, bízhatik hozzám, hogy darabjaimban azoknak helyt engedek, akár jelenti nevét, akár nem; noha én az Anonymitásnak barátja nem vagyok. A' betsületes ember magáéknak vallja azokat a' könyveket, a' mellyeket ki-ád; azt mondja Rousseau. – Ha néha okai vannak-is azoknak a' kik azt nem tselekszik, az tsakugyan tagadhatatlan, hogy többnyire titkos kevélység annak valóságos forrása. És minő sok-féle meg-tévedésekre viszi ez gyakorta azokat, a' kik nem éppen azért vesznek könyvet kezekbe, hogy azokon el-aludjanak!

Darabjaimnak árrát azoknak nagyobb vagy kisdedebb vóltok fogja meg-határozni. Az egész esztendőbéli munka három kötetet, 's egy kötet négy darabot foglal magában, 's minden kötetnek elején egy homlok levél 's valamely Nagyunknak vagy Litterátorunknak képe, végében pedig egy laistrom lészen. Egyebek a' Vevők' számától 's a' további kórnyúl-állásoktól függenek. – Irtam Kassán, Decemberben, 1789.

SZÉPHALMY.

ORPHEUS.
ELSŐ DARAB.
1790dik VIZ-ÖNTŐ' HAVA.

I.
FŐ-CANCELLARIUS GRÓF PÁLFFY KÁROLY
UR EXCELLENT.

Levelc, a' Voltaire Henriásának fordítójához,
Pétzeli Jósef Úrhoz.

Monsieur!

En parcourant la Henriade Hongroise, j'ai trouvé que Vous avez tres bien rendu les idées de l'Homme celebre, qui nous a donné ce charmant poëme. Vous faites bien voir, combien notre langue est riche, et qu'elle ne le cede a aucun pour la force des expressions. Vous venez Monsieur, enrichir la Litterature Hongroise d'un Ouvrage qui fera honneur a la Patrie, et qui Vous merite tous les suffrages des Vos-Compatriotes. Puissies Vous, Monsieur, ne point Vous borner a cet essay, et nous faire connoitre succ[ess]ivement Vos Productions ulterieures. Je saisirai avec empressement au retour de Sa Majesté la première Occasion de presenter a Elle Votre Ouvrage, et je ne doute pas qu'Elle ne verra avec plaisir le progres, que font les talents dans Ses Etats. Je desirerai d'avoir une occasion à Vous temoigner ma satisfaction, ainsi que les assurances de la consideration distinguée avec la quelle j'ai l'honneur d'être

Monsieur

Votre
tres humble Serviteur
le Comte Charles Pálffy.

a Vienne le 19me de May 1787.

MAGYARÚL¹

Tiszteletes Úr,
bizodalmas Uram!

El-olvásván a' Magyar Henriást, láttam hogy az Úr annak a' nevezetes nagy Embernek ideáit, a' ki nekünk ezt a' tiszteltt Poemát adta, szerentsésen tette-által. Meg-mutatta ezzel az Úr, melly gazdag a' mi Nyelvünk, és hogy a' ki-fejezéseknek hathatóságában egy Nyelvnek sem enged. Valóban egy olly munkával gazdagítá-meg a' magyar Litteraturát, a' melly emelni fogja a' Haza ditsősségét, és a' mellyel minden Hazafi társainak javallását meg-érdemli. Bár meg ne élégedne ez eggyel! bár minél hamarabb újabb munkáit láthatnánk! Nyughataatlanul várom azt az első alkalmatosságot, a' mellyben Ó Felségének haza jövetelével, az Úr munkáját bé-mutathassam, 's nem kételkedem semmit hogy gyönyörködve fogja látni azt, melly elő-menetelt tesznek bírodalmának tanúltt fiai. Óhajtom hogy alkalmatosságom légyen ezen való öröömöknek, 's azon meg-külömböztetett betsületnek jelét adni, a' mellyel vagyok.

Tiszteletes Uram,
az Úrnak

kész köteles szolgája
Gróff Pállfy Károly

Bétsben Majusnak 19d. 1787.

II. B. PRÓNAY LÁSZLÓ ÚR EXCELLENTZIÁJA KAZINCZYHOZ.

Mi tagadás? remegve nyúlok tollamhoz. Szenteltt Magyarnek magyarul kellene felelnem. Külön-bizodalmtát érdemesen köszönöm. -- És ugyan ezen iparkodó buzgoságú tapsolással fogadtam én az Úr Magyar remek munkáit. Azoknak édes olvasásabeli el-ragadtatásomban több enyhülést érzettem roskadtt testemben is, mint a' hollyat a' feredő és az orvosságok nékem most nyujthatnak. Áldom én az Úrban Nemzetünk' Gondviselését, a' ki éppen Nyelvünknek hanyatlásával azt végső el-enyészetétől illy gyökercs Hazafi fel-ébredésével hatalmasan fent tartja. És ki tudja, nem reményl-

1) Hogy ez a' fordítás az eredetitől igen sokban különbözik, azt látja minden, a' ki a' frantzot tsak valamennyire is érti. Ugy igyekeztem ezt le-fordítani a' mint gondoltam hogy maga írta volna Nemzetünknek ELSŐJE, ha Magyarúl írt volna; mert az én szememben az a' *helyes, okos és igaz fordítás*. SZÉPHALMY.

hetjük é mi is azon derültebb időket, a' mellyre most a' Németek váratlanúl virradtak? – Hajdan a' Rómaiaktól el-tapostatván, a' Frantziáktól soká nyomattatván, Nyelvek egyedül az akkor homályban élő *Bardusok* által tartatott-meg pihegésében. Most el-jöve az idő 's az óra, mellyben ezen nagyra költt Nemzet Nyelvének erejét régi Poétáiban keresi, sőt találja, 's azon fogva véghetetlenül emeli. Erősen el-vagyok én arról hitetve, hogy a' Magyar Nyelv' végső el-múlásának tzelja még nem jelent-bé; mert soha sem érte-el azon magasságát vagy ki-terjedését, a' melly után mindenek öszve-omlani szoktak e' múlandó Világban. Méltán és bízatosan igyekeznek tehát nyájas Nyelvvünk' gyarapodásán azok, a' kik azzal velősen bírnak. A' Ráth által ígértt Lexicon e' végre igen szolgált volna. Örökös kár, hogy ezen betses szándék nem tellyesedhetett. A' Magyar Nyelv felséges vólta 's a' Nemzet' tekintete a' Jelentő írásban már is meg vagyon mutatva: mit lehetett volna tehát várni magából a' derék-munkából? Igy sokszor a' jó-szándék füstbe megyen ki-pótolhatatlanúl. Tápláljon mindazáltal az édes reménység hennüinket. -- Én legalább fanaticus betsüllője vagyok hazai nyelvvünknek, 's mind azoknak, a' kik azt a' végső feledékenységtől óltalmazzák. Ezek között az Urnak Nevét meg-külömböztetve tisztelni fogom, 's -- Ribári Feredőben, Jún. 13dikán, 1788.¹

III.
HELVETIUS ÚR
GRÓFF --- NAK
a' PETERSBURGI ACADÉMIA
PRAESESÉNEK.

Fel nem akadván azokon, a' mellyekkel a' TE berses Leveled az én gyarlóságomnak hízelkede, örvendek NÉKED, örvendek hazafi társaidnak azon buzgóságon mellyet a' józan-okosság világának előmenetele eránt mutatsz. Az Egek gondoskodva teremtenek olly Férfiakat, a' kik egy Nemzetnek characterét és tanulását neveljék, és jövendő ditsőségének fundamentomát meg-vessék. A' Czár tsak első rajzolását tettem meg annak a' nagy munkának, mellyet TE most vége felé közelítessz. Arra hogy egy egész Nemzet mozgásba hozattasson, szükség hogy egynehány nagy emberek sorban kövessék egymást. Egy Fejedelmnek minden kétség kívül hathatósabb módjai vagynak a' vételkedés fel-indítására, mint a' leg-meg-bízottabb nagy tehetségű Tisztjének is: de az olly főben lévő nagy elme, mint a' TIÉD, ki-pótolja az említett móddal

1) Ezen két Levél világosan mutatja azt, hogy Hazánknak tisztelt Fijai között sokan vagynak olly érzékenyek, a' kik Litteraturánknak zsenge gyümölcsöt kegyességgel fogadják, 's apolgtatásokat ajánlják. Meg-nevezett Nagyjaink eránt való háládatosságból 's hazafiai öröndezésből adtam én ezeknek leg-elöl helyt hólnapos írásomban; hadd ragadtasson munkára ezeknek el-hevítő olvasások által ismét valamely érdemes Hazafi; és azok, a' kik tsüggedni kezdenek, végyenek vigasztalást. SZÉPHALMY

nem-bírást. Te a' szerentsének minden ajándékait együtt bírod. A' fényes születésnek, a' külső tekintetnek és a' gazdagságnak javait más Nagyok együtt bírják véled: egyedül a' ditsősségre törekedés különböztethet-meg TEGEDET tőlök. Ez az eggy, a' melly még hátra vagyon hogy meg-nyerd. A' nagy elme ezt tartja a' leg-méltóbb jutalomnak; mert az mindenkor záloga az egész Nép tiszteletének. Temérdek sok hatalmas Nemzeteknek ditsősségét el-temették nagy Vároaiknak össze-omladozott falai. – Általad a' Russiai-Róma még akkor is fenn állhat, a' midőn az idő annak hatalmát régen semmivé tette. Ha a' Görögök Asiának fel-dúlásán kívül nem tettek volna egyebet, most el volna felejtve nevek. A' tudományoknak és a' szép Mesterségeknek tulajdoníthatják azt, hogy mi még most is bámúló tisztelettel említjük neveiket.

Még most is kezeink közt vagynak azok a' háládatosság jelei, a' mellyet Rómának Oratorai és Poétái a' Maccenas és Augustus jó tétemenyeciért magok után hagytak. Az Ezek bőv-kezüségének köszönhetjük mi a' Horatius és Virgilius halhatatlan írásait. TE az ő nyomdokait fogod követni, midőn Hazádban a' gondolkodás szabadságának védelmedet nyújtod. Ne engedd hogy a' superstitio és a' Theologia ollója a' gondolkodás szárnyait metszegesse. Mit árthat gondolatainknak szabad ki-mondása? Gyakorta az elmének el-tévelyedése a' setétségnek leg-belsőbb kebeléből is sűgárt hozott-ki. Csak azok a' tévelygések hintettek a' Nép közzé meg-hasonlást és zenebonákat, a' mellyek a' Fanatismust és superstitiót akarták szentnek tartattatni.

Nékem úgy tetszik Excellentiádnak Leveléből, hogy Excellentiád eggy kevésbé kételkedik igykezezeinek szerentsés ki-menetelén; és ez a' kételkedés talám onnan származott, hogy némelly Hazai Íróknak nehéz vala az írásbéli szabadságot megszerzeni. Pedig ez a' szabadság el-múlhatatlanul szükséges. Ha béklyó van lábainkon nem szaladunk; kéntelenek vagyunk úgy bukni.

Hogy a' tudományokban nevezetes embereink támadjanak, nem elég reájok bővséget tölteni, sőt ezt a' tzelé még a' vesztegetés által sem érhetjük-el. A' gazdagság gyakorta el-öli a' tudományt. A' bővőködő el-fojtja a' ditsősség szeretetét a' javaival való élésben. A' tudományi érdemet meg-külömböztetéssel 's betsüléssel kell megjutalmazni. A' mozgásba-hozott fel-lobbantott önnön szeretet az elmének sok el-rejtett ajándékait fordítja munkára; a' nyereség kétségtetése meg-alatsonyítja, le-görbíti azt. – Meg-érdemlére volna é Apolló a' Poéták magasztalását, ha tsak Isten lett volna, és ha Admetushoz nem szállott volna le, tsordáját őrzeni, 's a' Muzsák közt nem énekelt volna.

A' Fejedelmek' kezében lévő méltóságok olyanok, mint a' Tündérek talismánjai, mellyeket ezek leg-kedvesebb tisztelőjöknek ajándékoznak. Ezen Talismánok azonnal el-vesztik erejüket, mihelyt azzal bírójok rosszúl él.

Arra, hogy a' Moszkva Tudósok még szorossabban köttessenek-össze Európának egyéh Nemzeti Tudósaival, 's vételkedésre indítassanak, eggy igen-fogatos eszköz még az, hogy a' XIVd. Lajos példája szerint, a' külföldi Tudósok részeltessenek azon betsületben, mellyet TE Tudós Hazádfiainak rendeltél. Eggy Moszkva Frantzia Országban eggy Voltairral, Angliában eggy Hummel kötetvén-össze, fel-fog indítani az ő írásoknak olvasására, 's azon lessz, hogy hasonlót írhasson. Igy terjed-széllyel a' Világosság, 's ekként gyúlad a' vetelkedés tüze.

Excellentziád látja, hogy az a' buzgóság, a' mellyel a' tudományoknak a' Mesterségeknek, 's közönségesen az emberi elme munkáinak elő-menetele eránt gondoskodik, reá szálla lelke, 's meg-crössített engemet azon igazságokban, a' mellyek nem esméretlenek ELŐTTED. Az, a' mit TÖLLED utóljára óhajtok meg-nyerni, az, hogy hidd-el, hogy ERANTAD a' leg-méljebb tisztelettel vagyok ---

(ford. KALLÓS DÁNIEL)

IV.
VIRGILIUS ECCLOGÁINAK
KŐSZEGI RAJNIS JÓZSEF ÚR által tett
FORDÍTÁSÁRA.

Oh igaz tükör! tsoda fény! egyűgyű
Tiszta Természet! mi keserves átok,
Vagy gonosz-jelben születés, nyomorgat
Annyi sok embert!

Mennyien vagynak, kik előtt homályban
Rejtetik fényed; tapogatva járnak
A' vakok sűrűn feketültt setétben,
'S nyögnek, utánnad.

Ritka olly bódog sok ezer közül is,
A' kinck pillant valamelly szikrátskád;
Századok szűlnék tsak egyet, ki téged
Láthat egészen:

Hogy veszett Nyelvünk, szomorú valóban:
Rólla hogy még is lehetünk reményben,
Bódogabb Század Magyaroknak adta
Kőszegi Rajnist.

Róma' zöldellő mezején ki hajdan
Szent Theocrítnek szavaként mosolygott,
A' kegyes Virgil', magyarul is immár
Átala hangzik

És mi természet' nyomaként, mi gyengültt-
Édesen szóllassz: nem erőltet Iród:
Nem szorúlsz kinnal Magyar öltözetbe
Erdei Kegy-szűz!

Járd szerentsésen kiesültt mezőnket,
És tanítsd nyájasb rebegésre Népét,
Kényesebb ízlést te lehelj az ájúltt
Ize-veszettnek.

Járij magasztalván koszorúd' kötőjét,
A' kinek bóldog keze úgy ki fűzött
Szép virágokkal, ki soha nem ártott
Gyenge tagodnak.

Sőt Te jó kedvvel mosolyogj reá is,
Kérd, hogy Acncást, ugyan olly szerentsés
Éneket, mennél hamarább, fejezze,
'S fényre botsássa.

Azt tsodáltában azután tanulhat
Irni Árpádot diadalmi fényben:
Vagy mi más nagy Vért, valamelly anyának
Drága Szülöttjét,

A' kiben méltóbb örömét Hazánk-is
Lássa, 's kérkedjék igazán: miképpen
Kérkedik széllyel deli Henriással
Frantzia Ország.

RÉVAI MIKLÓS.

V.
A' MÚSÁKHOZ.

Oh kegyes Músák, kik az Embereknek
Szívek érzesit sok ezer fogásra
Hajtogatjátok, valamint azon lágy
Gyenge viasszat!

Kiknek Istenként az egész világon
Most-is áldoznak, 's szerető szemekkel
Rá-mosolygástok vetekedve várja
Annyi sok Ember!

Már clég: Minket tudom hogy szerettek,
'S a' Magyar tömjén betses hogy valóban:

Imé Rajnisnak mosolyogtok-is már
Tiszta szemekkel.

FEHÉR GYÖRGY.

VI.
PÓP NEWTONRA.

Anglusúl.

All nature and her laws lay hid in night,
God said: *Let Newton be!* and all was light.

Magyarúl:

Setétbe borúlt vólt Természet, 's Törvénye,
Mond' az Úr: *Légy' Newton!* 's meg-lett a' Nap' fényje.

Superint. SZILÁGYI.

VII.
LICINIUSHOZ.
Horátiusból: *Rectius vives.*

Rendesebben élsz, Licini, ha mélyre
Sem sietsz mindég, sem, előre tartván
Szél-veszcs zajtól, igen a' tsavargó
Partra nem ügyelsz.

A' ki óhajtoz' tsak arany közép-szert,
Nem kap az bízvást meg-avútt vityilló¹
Szenyjein; nem kap sok irígy szemet szúrtt
Nagy Palotákon.

Többször ingatják szelek a' temérdek
Szál-fenyőt, sullyosbb zuhanással esnek
A' magas tornyok; 's az egekbe kóltt tűz
Nagy hegyeket tsap.

1) Vityilló, kalyiba, kunyhó.

Jót reményl rosztban, de viszont gonosztól
Retteg a' jóban, az igen nemes szív.
Isten a' borzas telct újra hozza
'S el-viszi ismét.

Nem, ha most rossz állapotod, nem úgy lessz
Még jövődőben: Valahára Phoebus
Hallgató Múzsát tztiterával ébreszt;
'S nem nyilakat szór

Ive mindenkor. Nyomorúltt idődben
Légy cröss, 's bízzál. Okosan ugyan Te
Vond-le, jó széllal sebesen vezetvén
Büszke vitorlád'.

D. FÖLDI.

VIII. A' VERÉB.

Hess, Madár, hess! mond a' Gazda, mert ezt én szántottam,
Én vetettem, boronáltam, érte én fáradtam.
Vess te is, ha enni akarsz; mert ha rajta érlek,
Nyakad szegem tolvaj! többé tudd-meg hogy nem kérlek.

Oh kegyetlen! mért sajnállasz egy szemetskét töllem?
Mond a' Madár, azt gondolod, nem élhetsz felöllem.
Eggy két szemmel el-nem fogynál, enyhítném éhségem
Én is, és néked-is jutna; Ne légy ellenségem.
Ha elég van, 's el-nem fogyna, engedd részesűlni
A' Szegényt-is; irígységből ne kívánd megölni.

Szerezz Koma! mond az Öreg, te is, 's lessz mit enni,
Mert bőrivel fizet a' ki másén akar élni.
Hadd-el, Apa! mond' a' fia; ám marad néked-is,
Hadd jusson vagy egy szemetske szegény Verébnek-is.
Ha a' fogát mind ki szednék, ki-máséból lopott,
Magunk közt-is alíg kapnánk fogast száz közt hatot.

Cons. ARANKA.

IX.
BÁRÓ RÁDAYNAK PÉTZELI PALOTÁJA.
(festetett 1766ban.)

A' Plaffondban az el ragadtatott Phaëton szekere látszik;
az óldal-falakon pedig festések függenek a' következő sorokkal:

I. Vesztét köszönje magának.

1. Többet kérsz, Phaëton, mint sem próbátlan erőd bír. –
2. Így jár, a' ki tanács nélkül jár, csak maga kényjén. –
3. Ez noha csak költmény, de jelentő tzelja valóság. –
4. Nincs ingyen semmi, jár minden már ma dologgal. –
5. Nap-fény váltja-fel a' felhőket; és öröm a' bút. –
6. Ha bora van, nem vágy Phaëton szekerére Silénus. –
7. Már az arany ártatlan idő csak híribe' van fel. –
8. Rettenetesség még csak nézni-is; hát így veszni! –
9. A' ki magát szereti, az nem jól nézte magát meg. –
10. Dugd-bé jól füledet, mert szép hangú szavok ámit. –
11. Itt igazán bé-tölt, hogy bú-járása bolondnak. –
12. Menj most a' hegy alól ostromnak; nem lehet úgy é?
13. A' fősvényeknek nem övék, még a' mi övék is. –
14. Vallani ha kívánsz szégyent, vágyj nagyra, 's el-éred –
15. Philemon és Baucis tud gazdálkodni kevésből.

II. Nem szül jót a' maga' hittség.

B. Idősb RÁDAY GEDEON.

X.
TÖREDÉK
A' WIELAND DIOGENESÉBŐL.

Ó egy, párnákhól épült kis thronuson, kevésé hátra hajtván magát, feküdt, és a' mint mondám a' kis kutyajával játszott. Átal ellenben ült egy ifjú ember, kiről a' természet sokat ígért, – és a' ki Xenokratesnél hallotta, hogy az embernek bé-kell a' szemeit hűnyni, annyi tehetségét nem érezvén, hogy a' szép intselkedésnek fel-nyitott sze-

1) Vétettek az Ovidius Metamorphosisaiból. Phaëton; – arany-idő; – vas idő; – Özön-víz; – Silenus; – Narcissus; – Ulysses a' Syrenek között; – Enceladus; – Midás; Philemon és Baucis. – Ezek a' képek magára a' falra vagnak fekete színnel, mintha függenének, festve.

mekkel ellenc állhasson. Az ifjú embernek nem volt az a bátorsága, hogy szeméit egészen be-zárja, hanem a földre nézett – és ott szerentséltenségére szemébe egy kis láb ötlék, a hollyannak a fürdőből ki-szálló Grátzia lábát képzelhetni; de csak kevés volt felebb a bokájánál ki-takarva. Az reátok, 's reám nézve semmi sem, de felették sok volt az Iffjúra nézve. Reszketve 's tévelyegve vonta a szemét vissza, a Szépre nézett, 's újra a kutyára, 's megint újra a láb-szőnyegre: de a szép kis láb az-alatt láthatatlanná tette magát. Az Iffjú azt bánta; rebegő szavak hullottak ajakiról, – egyébről, nem arról a mit érzett. A Szép a kis kutyáját simogatta; a kutya enyelgett előtte, kis lábával a kendőjén kaparázott, 's azután édes – nevetéssel, mondtam volna, ha a kutyák nevetni tudnának, – nézett rája; újra a kendőjén kaparázott, és e játék alatt – (a szép éppen Parrhasiusnak¹ jobb kéz felől függő Lédáján² legelte szeméit) – a felét egy igen fehér, és ékesen pihegő mellynék ki-bontotta. Az Iffjú pislogott, 's el-ragadtatva erőlködött a lehellésben. – A kis kutya hátúlsó lábaival az ölében állott, az első jobb lábát pedig a szépen-dobogó mellyre támasztotta, és félig ki-tátott szájával, a vágyódásnak eleven jelentésével, nézett-fel a szemébe. A Szép meg-tsókolgatta kutyátskáját, kis hizelkedőjének nevezte, és a száját mézes tésztakkal dugta-tele. Az Iffjúnak már nem volt ereje a földre nézni. – Én ki-loptam magamat.

Útamban láttam Aristippust rózsákkal koszorúzva, és egészArábiát körülette illatozva, a gazdag Kliniás Vendégségéből vissza-térni. Hosszú selyembe volt öltözve, és körül-belől fénylett azon zsákmánytól, mellyet kevés idővel az előtt szirakúzi Dienes-től nyert vala. Egy vidám Iffjakkal tellyes Udvar tsapodárkodott körülette: és valamint Bacchus a Szatirusok' és Faunusok között, középen ment, 's őket tulajdon böltességére tanította. Anubisra a kis kutyák pártfogó Istenére esküszöm, vesszen-el bár mind botom, mint tarisznyám, ha Arisztippus nem a Danae kis kutyájától tanulta minden böltességét. Hizelkedjete a Nagyk' és Gazdagok' gyarlóságának, enyelegjete indulatjaiknak, avagy mozdítssátok-elő titkos kívánságaikat, úgy tettetvén magatokat, mintha az[te] észre nem vennétek: – így tele rakják a szátokat mézes tésztákkal; Ez az egész titok! – „Nints több, tsak ennyi?” Egy betű sints.

VITÉZ IMRE

IX. EGGY HIRRE-VÁGYÓHOZ

Eredj, Bolond! győzd-meg kőszálit Hegyeknek.
Hogy tessél, és forogj nyelvén Gyermekeknek.

Cons. ARANKA.

1) Parrhasius egy híres Görög kép-író. –

2) Egy Festés, melly Lédát és a batryúvá váltt Iupitert adta-elő.

XII.
EGGY HARAGOSHOZ.
1788.

Imé megint ropogtatod
Haragodnak tüzeit;
Reám sűrűn ugrattatod
Annak dühös íveit.

Nagyon érzi gyenge szívem
A' kegyetlen sebeket
Alig bírja szegény fejem
A' rá gyűltt bús terheket.

A' mikor tsak te egyedül
Fenekedel ellenem,
Ugy látszik, hogy minden felül
Lest hány a' veszedelem.

Ugyan azért rab-kötéssel,
Szorongatom kedvemet
Egymást űző bús-tseppekkel
Fercsztem kebelemet.

Tudom, nem adsz hitelt ennek:
De kérdezd-meg ágyamat
Meg-vallja ő, melly sok könnyek
Bontogatják álmatat.

Fájdalmim közt gyakor ízben
Serkenget e' gondolat
Hogy nem érzem magam' bűnben,
'S vígasztalást adogat.

De, hogy ellened semmiben
Nem találok vétkeket,
Keserveim mérgesebben
Feszegetik meljemet.

Szánom hogy te engem gyűlölsz,
Epesztem-is lelkemet,
De hogy méltatlanul gyűlölsz
Jobban szánlak tégedet.

Ugyan azért soká 's nagyon
Hánytam 's ráztam eszemet,
Hogy mi-módon fojtsam agyon
Lobbantt barom tüzedet?

Ezt véltem leg-jobbnak lenni
Ha szülök eggy éneket,
Mert ez lággyá tudja tenni
Az átzélos szíveket.

Szánj-meg, Lelkem! ne üldözz már!
Jó kedvemet ne keverd,
'S ha bánatom le-nyugszik már
Kérlek többé fel-ne verd.

Szeretetedet nem kérem,
Sem hajlandóságodat!
Mind ezekre meg-esmérem
Méltatlannak magamat.

Tsak-hogy egyszer szedd már rendbe
Forró indulatidat;
Ereszd mélyen a' hüvelybe
Vagdalkózó kardodat!

DÖME KÁROLY.

XIII. A' MAJOM és A' RÓKA. Németből

Nevezz nékem eggy olly elmés állatot, a' melyet mindenebben ne tudjak hímezni!¹⁾
Így mérészkedett a' Majom öszve-vetni magát a' Rokával: – De a' Róka ezt felelé:
Nevezz hát akár-melly Nemtelent, a' melly méltónak gondolna tégedet hímezni.
Nemzetembéli Írók! – szólljak é még világosabban?

ASZALAY JÁNOS.

1) Itt állott: *követni*. De minthogy az nem tsak *imitárit*, hanem *sequi-t* is tészen, bizodalmasan ki-törlöttem, 's a' *hímezniel* váltottam fel. Ennek értelme meg-határozottabb.

XIV.
GLYCERION.
WIELANDNAK DIOGENESÉBÖL.

Ah nints többé a' kit szerettem,
Az a' jó nyájas Lélek!
Ő véle mindent el-vesztettem,
'S meg sem kapom míg élek.

Ő érdemli szívem' fájalmát,
'S terhes sulyját kínomnak;
'S egyedül tsak az ő sír-halmát
Hívom tulajdonomnak.

A' hová őtet temettetem
Senkinek sints tudtára;
'S szép tellyes rozsákat ültettem
Szomorú sír-halmára.

Mellyek olly szépcn virágoznak,
Mint az ő szép keblec,
'S ott kedvesebben illatoznak
Jobb szaggal lévén tele.

Én egyszer minden esztendőben
A' helyet meg-keresem,
Holott eggy magános erdőben
Nyugszik az én Kedvesem.

Búsúlt szívemnek únalmában,
Rózsát vévén kezembe,
Igy virágzottál hajdanában
El-gondolom lelkembé'.

'S el-tépvén halvány leveleit
Sírjára hintegetem,
'S iffjúságomnak örömeit
Könnyezve emlegetem.

Ez érzékeny harmatozatja
Hív szívem' fájalmának
Légyen kedvellett áldozatja
Kedvesem árnyékának.

SZABÓ LÁSZLÓ.

XV.
AZ ÖREG és FIÓK GALAMB.

A' fiók Gal. Ugyan igaz é az, hogy a' Sas olly nevezetes Madár, hogy a' Madarak' Királyjának méltán neveztetetik:

Az öreg Gal. Valósággal igaz.

A' fiók Gal. De miben áll kiváltképpen az ö Elsősége? a' Nagyságában?

Az öreg Gal. Nem tsak; – Sebes tekintete, mellyet senki közzülünk utól nem érhet; éles nézése, mellyel a' legmagassabb felhőköl-is ki-látja a' tengerben úszó halakat; ereje a' viadalra; okos előre való látása, mellyel minden leselkedéseket el-kerül; nem elég nagy tulajdonságok é czek?

A' fiók Gal. Igen-is sokak! Ennékem ezt a' Madarat közelebből kell meg-esmernem.

Az öreg Gal. Én azt néked nem óhajtom. Eggy rossz van benne, melly minden Érdemeit el-rontja. Meg-öli a' nálánál kisebb Madarakat:

A' fiók Gal. Már az igen rút! De miért tselekszi azt?

Az öreg Gal. Talám azt gondolod, hogy a' Király Nevet a' Madarak közt haszontalan viselné?

ASZALAY JÁNOS.

XVI.
SÓHAJTÁS.

Kassa körül, Septembr. 21dik 1789.

Nyögdétselő Szellőtske,
Repülj Laurám felé,
'S jelentsd, hogy sóhajtás vagy;
De meg-ne mond kié!

Bús T'sermely, ha melléd jő,
Valld-meg, hogy könny valál:¹
De melly' szemből fakadtál,
Azt, T'sermely, meg-ne valld!

KAZINCZY.

1) Könyv, lacryma, Thraene; – könyv, liber, Buch. – Igy írta ezt *Baróti Szabó Úr* is, mind addig, míg a' *Batsányi Úr* orthographiáját, mellyel hálá légyen az *igazabb Ízlésnek és Révainak!* már Íróink nem élnek, el-nem tanulta.

JEGYZÉSEK.

Ez a' kis ének Metastasiónak frásaiban találtatik, 's, a' mint azt könyv-nélkül tudom, így vagyon: – Placido Zefiretto – Se trov' il car' oggetto, – Digli, che sei sospiro; – Ma non gli dir di chi! – Limpido Rusceletto – Se mai t' incontri in lei, – Dille che pianto sei; – Ma non le dir qual Ciglio – Crescer ti se così. –

Nékem úgy tetszik, ha különben az önnön-szeretet, melly tulajdon munkáinkat szebbeknek festi, mint a' millyenek, 's azon nap' kedves emlékezete, mellyen ez a' dalom támadt, meg nem tsal, hogy a' Magyaroknak nem nagy oka vagyon az Olasz mellől hátra vonni magát. Legalább hízelkedem azzal magamnak, hogy nyertem azzal, midőn a' *placido Zefiretto* nem *tsendes*, hanem *nyögdetségű szellőnek*, a' *limpido rusceletto* pedig nem *tiszta patak*nak, hanem *bús*nak, az az *bús*an zörgőnek, neveztem. – És minő voluptuosus hangzatok: *nyögdetségű Szellőtske*, minő onomatopoea: *sóhajtás!* minő kedves jambusi numerus: *de meg-ne mond kié!* és: *azt, tsermely, meg-ne vadd!* – kedves Anyai Nyelvünk! mikor fogják a' mi Szépcink érzeni, hogy valósággal szép vagy? hogy véghetetlenül felyül-haladod a' frantz persziflázst, a' német mormogást?

XVII.

TSALATTATÁS.

SZÁNTÓDON, Juniusnak 8dikán 1789.

Im nappali kerületét már a' Nap bé-futotta,
És szikrázó kerekeit a' tengerbe mártotta!
Piross színre festi föld-szint a' Nap-nyugot' határit,
Alól fél-kerek formára ki-lövellvén sűgárit.
Tanítja a' mesterséggel híres Apelleseket
Keverni a' természetet-majmolgató színeket. –
Más felől által-ellenben a' Nap-keleti részen
Fel-költ 's pirosba öltözött a' Nap húga egészen.
'S mivel Bátyja ortzájának láng-szinű tekintete
Rá eleven sűgáriból kevés részt érezthete,
A' költsönözött fényesség olyan erőben látszik,
Hogy Hecate Apollóval vetekedik és játszik.

Míg az égnek e' két díszét gyönyörködve tsudáлом,
Lassanként szem-héjjaimat nehézíti az álom.
Talám a' tsendes éjtszaka meg-sokallván bajomat,
A' Hóld' sűgáira bízza kényszeríteni álmomat. –
Jól van, ó deli Tsillagzat, jól van! szódat fogadom!
Tsak-hogy elébb szerelmemnek a' tartozást meg-adom.
Szerelmemnek, – melly szerelem nem a' Vénus szerelme,
Hancm a' mellyel magához tsatolt egy nemes elme;
Egy hív, de soha sem látott Barátnak szeretete; –

Barátnak a' kit láttatlan ölelget egy Remete. –
 Jer hát én énekes Múzsám! a' Hóld-is kér tégedet,
 Itt az esthajnal! zengedezd estvéli énekedet!
 Emeld-fel hangos szavadat a' 'Ihani bértzekre',
 'S úgy mosolyogj ama vídám Kassai vidékekre,
 Mintha érzened, hogy hallja víg zengedezésedet
 Az is, a' ki szádba adta meg-szokott énekedet. –
 Bús volt ő-is, 's nem engedett édes biztatásának
 A' kedves fényvel tündöklő est-hajnal tsillagának.
 Kebelébe hívogatja gyászos temető sírja,
 Mikor biztos készüléttel ezt az éneket írja,
 Szólónnal eggyütt bóldognak senkit sem képzelhetett,
 Ki-fogás nélkül bóldognak! míg el-nem temettetett:
 Bús vagy 'Te is, és életed volna tsupa szenvedés,
 Ha nem győzedelmeskedne a' bölts meg-clégedés.
 Ki-költöztek agy-velődből a' játszi gondolatok,
 Halálra emlékeztetve, énekléssz, ha mulatok.
 Akármit kezd könnyű tollad 's akármiben dőlgozik,
 Utóbb leg-játszibb versed-is szent Hymnussá változik.
 Mikor Vénus fel-vezeti estve a' tsillagokat,
 Úgy nézed e' szürke színnel bé-vontt bóltzatokat
 Mintha a' halál udvara' árnyékos tornáztába'
 Vándorló lelkem hallgatva utazna hazájába.
 Innen van, hogy ez éneken kezdődik-el éjjelem
 És álmosan andalóva e' verset énekelem. –

Repítsd hát én lantos Múzsám, repíts könnyű hangodat
 Emeld-fel a' tsillagoknak pitvarához magadat.
 Menj-el a' Hóldhoz, és 'kérd-meg az Est-hajnal lakását,
 A' hol közel meg-találod szép sűgári forrását. –
 Ah! kedveltető képzések, víg képzések szűnjeterék,
 El-fáradtt szem-héjjaimnak már almot engedjeterék;
 Sőt kedves gondolatimat mind úgy igazgassátoke,
 Hogy, függesztvén szenderedő érzésimet reátoke,
 Gondolatim is olly kedves álommá változzanak,
 'S az éjnek tsendes óráji édesdeden folyjanak.
 Úgy is van! – alszom: de édes érzésim meg-maradnak,
 Gondolatim a' Kállai vidékekre ragadnak,
 A' hol egy zöldes pázsittal gazdag sík-mezőn, látom
 Mint fekszik a' tó-melléken az én kedves Barátom¹

1) Kazinczy Aprilisnek vége táján, Biharból Kassa felé térvén, Nyiregyháza és Kálló között egy tsárdán hála, 's ezen kedves estvéjét, egy tó-szélén töltötte. Az, a' mit én itt versekben adok-elő, nem az én képzelődéseimnek játéka, hanem az ő szívének érzékenységei.

Énnékem a' már meg-töltt Hóld juttatta most eszembe
 Barátomnak szerelmeit: – ím! ő pedig ellenbe'
 Nézi az aranyos színben ragyogó Hóld sarlóját,
 Visgálja a' szép Est-hajnalt, az éjnek hír-mondóját;
 Számlálja az ezt követő tsillagoknak seregét
 Mint tarkítják erős színnel az erőtlén Hóld' egét;
 'S a' sík ezüst színű vízbe bocsátván sűgárjokat,
 Edesen tsiklándoztatják a' szem-borítékokat –
 Egyszer, a' Nap' nyugta felé tekerítvén szemeit
 Képzeli az én Barátom Balaton' vidékeit;
 Hogy talám, mint ő le-dűlve nyugszik ezen tó-félen,
 Úgy ül az ő Horváthja-is most a' Balaton-szélen. –
 Meg-botlik e' gondolaton 's egyet ugrik az álom,
 'S hát ím álmomban magamat valóban ott találok;
 El-hagyja Kállót 's e' nagy tó-partra hoz[z]ja képzcsem;
 Füreddel által-ellenbe zöld gyepen van fekvésem;
 Tihan kősziklás partjai, mint annyi lámpáskákkal,
 Játszodtatják szemeimet rák'-fogdosó fáklyákkal,
 Mellyek' árnyékít a' vízben hosszan nyúlva találok.
 Repes szívem, és tűnődik: – Valóság e, vagy álom?
 'S hát ím a' sima márványként pallérozott vizeken,
 A' mint tsillog a' hóldból jött világosság keréken,
 Távolyról látok valamit Füred felől úszkálni,
 Eggy kis tsólnak 's két evező; – könnyű volt ki-találni.
 Sietnek és a' víz' színét keményen veregetik,
 Azt véltem, hogy Eurydicém' levelét siettetik.
 Hát ím ki-száll közel hozzám Chároni tekintettel
 Eggy Révész, 's felém sietve jön ilyen izennel,
 Hogy a' savanyú forrásra eggy ifjú Úr érkezett,
 Mikor éppen a' Nap-fényből már az Ég ki-vetkezett.
 Kisdéd, de minden tagjával meg-cggyező termete,
 Férfji színű, barna, vidám, 's eleven tekintete.
 Kassáról jött, a' mint mondja. – Ne szólj többet, felelek,
 Ah! Kálló mellett, 's Szántódon, két szerentsés éjjelek!
 Fel-kelek; – mégyek – 'S ím midőn fel-kelni erőlködöm,
 'S álmomban lankadtt testemet emelgetvén küszködöm:
 El-tűnik az édes álom, ki-nyílnak szem-héjjaim!
 Tekintek, hát piros hajnalt mutatnak ablakaim.
 A' veres színt jó erőben, de keskenyen mutatja
 Nap-kelet felé látásom' hosszú határozatja:
 De az Egnek többi része 's magassabb bóltozatja
 Tornyos felhőkkel az idő' változásit mutatja. –
 Fel-ugrom és rám kerítem felső öltözetemet,
 Készülőre parantsolom lovamat 's szekeremet.

Míg az készül fel-öltözöm én is, és el-készülök
 Édes gondolatok között szekerembe fel-ülök.
 Kazinczy jó – menj szekerem 's lovam sebes vágatva,
 Ha tsak az álom meg nem tsal édesen hívogatva. –
 El-érkezem a' rév-házhoz, de míg közel hajtaték,
 Már a' veszes magyar tenger' zuhogása hallaték.
 Háborgó napra változnak, hát a' tsendes éjjelek,
 Nőnek a' habok, harsognak a' mord éjszaki szelek.
 Nézem az álmodott hajót; hát azt ott nem találok:
 Ellenkező szél fúj – talán meg-is tsalt hát az álom!
 Ah! nem lehet – tudom már én a' baráti szíveket,
 Kik egymásnak távolról-is meg-érik szerelmeket.
 'S hát ama' nagy szálló-tőnek termett e arnyékába
 Az álom? – mellyet az éjjel képzett szívem magában.¹
 Kazinczy jó; és engemet a' Barátság' Istene
 Intett-meg. – 'S miért hartzolnak a' szelek ő ellene?
 Megyek! ijjessz bár felyűlről 'Te Licaon Leánya!²
 Süvölts és tsapkodj farkaddal Éjszak' fene sárkánya!
 Fenyegetőzz bár fekete Szeretsenek' Királyja!³
 'Törjön-el bár a' szélvészbzen Révészem' kormány-fája!
 Emelkedjetek Hullámok! tsináljatok völgyeket!
 Mutassátok-meg homokig bár e' nagy tó-feneket!
 Haladja-meg harsogástok az égnek zörgéseit!
 Rémtésétek-el magokat a' 'Thétis gyermekeit!
 Nagy út Füred! sok eggy mértt-föld ellenkező Szelekkel:
 De Kazinczy jó, – 's mit gondol Horváth e' veszélyekkel?
 Menjünk! – 'Tsak alig indulunk-bé a' víznek tsekélyjén,
 Bámúlj, szerelmes Kazinczym! Barátod' szerentséjén,
 Fordúl a' Szél; – már éjszaki fúvását változtatta,
 Eggy kis déli szél az egész zajt le-tsilapította. – –
 Ébredj Lelkem! és hord-cló éjtszakai álmodat,
 Gyönyörködtesd, míg e' vízen hajókázol magadat,
 Most mindjárt – eggy óra alatt meg-látod Kazinczydat,
 Tsoportosan ajakára rakhatod tsókjaidat.
 Oh nyugalom! óh álom! óh szerentsés nevezet!
 Oh szerentsés szív! melly tsendes álomban-is érezett!
 Segítsétek déli szelek! toljátok tsólnakomat,
 Hadd lássam-meg mentől elébb szerelmes Barátomat!
 El-ne hagyj, édes Reménység! távozz kétes gondolat!
 Rejtsd-el az-alatt magadat a' Tihani bértz alatt,

1) Aen. L. VI.

2) Göntzöl-szekere.

3) Ceseus.

Míg a' tulsó partra érek! – hogy ne is gondolhassam,
Hogy édes reménységemben rútvél meg-tsalattassam.
Botsáss Barátság' Istene! Kazinczynak szemére
Álmod, hogy érkezésemet ne is vegye észére:
Hanem, mint-egy esméretlen bé-lépvén szobájába,
Egy tsókkal ébreszthessem-fel nyugvó nyoszolyájába'.
Hadd álljak bosszút a' I.yánykán, kinek emlékezete
Engem' nem rég' hív Barátom' szívéből ki-kergete.
Most talám arról álmodoz, 's ha én meg-ölelhetem
Tsókommal az édes álmod majd én-is el-kergetem!

Ki-érünk – tellyesítsétek hát édes álmaidat,
'S adjátok-elő, Füredi Források! Kazinczimat!
Szólljatok ti kies halmok! új zöld fa-ültetések,
Magyarázzátok a' hangot szép Madár-szó zengések.
Mondj hírt, éjjeli Vígýázó! a' tegnapi eszvérvől,
Hol van az, a' ki én értem ide fáradt messzéről?
Hol van Kazinczy? – Nintsen itt. – Ah! tsalólka képzések!
Ah! szívet 's elmét fárasztó tündér örvendezések!
Hihetetlen, hogy így bánjon a' szerető szívekkel
A' barátság! 's így meg-tsaljon engem' költött képekkel!

Quid natum toñes, crudélis, nune quoque falsis Ludis imaginibus? –

IIORVÁTH ÁDÁM.

XVIII. ÚTÁZÁSOK.

ELSŐ LEVÉL. KASSA.

*Az út Miskóltztól Kassáig tart.
Szikszó, Garadna, Szurdok, Regézt, Enitzke, Bártza, Kassa.
A' Vendég-fogadó. Az Útsza.*

Kassa, Jun. 19d. 1789.

El nem képzelheted millyen nehezen jöttem-ki Miskóltzról! De az nem is lehe-
te másképpen, minekutánna benne öt napot a' leg-érdemesebb emberek' tarsaságában
töltöttem-el. – Három órákor reggel már fogva vóltak lovaim; 's nem tölt belé két óra,
míg Szikszóra értem, noha azt ide egy Stationak tartják. Ennyit tevc a' reggeli
égett-bor, és a jó áldomás' ígéréte!

Miskóltztól Zsoltzáig egy három-fertályig tartó töltés van, a' Sajó miatt, mely magában ugyan nem nagy víz, de mikor a' hegyeken a' hó olvad, vagy zápor esik, széleszen ki-önt. Erről most tisztán láttam-ki a' Carpathust, melyre az Avasról¹ olly haszontalanúl kandikáltam, mert közötte és Miskóltz közt semmi magas hegy nintsen. Bár csak közelebből láthatnám hamarább! De ha majd Kassán, Eperjesen és Lőtsén-is olyan Barátokra akadok, mint Miskóltzon akadtam, közel belé telik egy hólnap míg oda érek, 's vége lessz a' botanizálásnak.

A' töltésen túl (engedd el-beszélleni ezt, ha talám sietsz-ís Kassát esmérni) útam nagy darabon fel-felé ment. Hijába szállígtattam Kotsisomat, kinck rövid ümcgje alatt barnás háta-gerintzét hízelkedve ölelgették a' kedves Étéziák a' nyeregben. *A' mi nem lehet, Uram, tsak nem lehet: de érijünk fel tsak ama' partra, majd úgy megyünk le-felé egész Szikszóig, hogy a' Tatár sem ér utól*, felele magyar szíves egyenességgel. Rá bízta a' hajtást; bé-feküdtem kotsim' szegletébe, 's a' leg-édesebb reggeli álom szálla-meg, mellyből tsak a' nagy rázódás vert-fel, midőn kotsisom a' meredek partról nyargalva szaladt a' *Tatárok előtt* le-felé! – Már előttem feküdt rétes völgyében a' Kálvinista Szikszó, (mert hogy az, Gothiai munkájú tornya 's szalma fedeles házai velem ki-találtatták még minekelötte szemeim a' vitorlán keresztet vagy kakast láthattak) bölög szőlő-hegyeivel, mellyek dél és nyugot felől nem magas hegyeit egészen el-borították. Jobb-kéz felől mint-egy két mért földnyire a' Zemplényi Hegy-alljai hegyek' széleit, balkéz felől a' Kézmárki 's Forrai termékeny szántó földeket; középen pedig azt a' zöldellő rétet láttam, mellyből néha a' Tiszába le-siető Hernád tsillámlott. Bővséget mutatott mind a' már sárgúlni kezdő vetés, mint a' föld' fekete agyagja, 's ehhez hozzá járúlván a' Környék' szépsége, leg-inkább pedig a' Miskóltz szomszédsága, azt óhajtottam, hogy bár tsak ennek *à la Rousseau* lakosa lehetnék.

De bezzeg ellenkező az, a' mit Néked a' Forró és Szina közt fekvő környékről mondhatok. Apró domb, lapos keskeny völgy, ki-ritkított erdőség, félig ki-égetett el-tsonkított tölgy-fák azok, a' mellyeket itt az Útazó lát. Bízvást ezt a' Környéket adhatta volna birtokúl Judásnak Klopstock. – Hát útjai! Ójdt ettől a' vad-ráztot is, Isten! – szörnyű rázását, 's lökéseit, egyedül a Regétzi Vár el-pusztúlt falainak meg-látása tűfrette-el velem mellyet régenten Fejedelem Rákóczy bírt. Most az, valamint hajdanis, eggyüvé van kaptsolva a' Sáros Pataki Dominiummal, és – **Cameralistj**)²

Ez a' görbe-Ország Forró mellett kezdődik, és egész Hidas-Némethiig tart, és így jó három mért földnyire. Kotsisom azt beszéllte, hogy Abaújnak egy egész Szolgabírórsága, mellyet *Csereháti Járásnak* neveznek, szint olyan mint a' Garadnai Környék. – Kár, hogy azt Garadnai Járásnak nem nevezik. Ez a' fertelmes szó egészen hozzá illene görbeségéhez.

1) Avasnak hívják Miskóltznak azt az Észak felé néző hegy-oldalát, mellyben gazdag pintzéi vagnak.

2) Azon idő óta, a' midőn ezen Levél íratattott, Mélt. Udvari Tanácsos 's Referendárius SEMSEY ANDRÁS Úrnak vagyón általadva. Kic régi törzsökös 's fényes Nemből lett születése, tudományja, szíve, a' Fejedeleimnek 's Hazának kedvellése egy közönségesen tiszteltt Hazafi-társá tettek.

Emizke, Kassa és Szina között, szalmás alatsony tóth házakat, 's egy tornyas 's négy oldal bástyás kastélyt mutat, en gout d'antique moderne, mellyet én még rendetlen 's alkalmatlan vólta mellett-is, annyira szerettek. Ezt a' B. Mcskó Familia bírja. Parton fekszik, 's keletre szép tér-réteket, erdős magas hegyeket 's ezeknek nyílása között a' Szalántzi Vár' omladékjait látja sok apró falukkal.

Láttam innen *Újvárt* is, melly a' Vármegyének nevet adott. Most az egy közönséges díszetlen falu, egy Kálvinista Templommal és Gróff Csákiaknak Udvarbirói lakásokkal. Föld-vára alatt megyen-el a' Hernád.

Zsebesnél, Kassához három fertálynyira már kezdődik a' Chaussée, 's egyenes lineában megyen szinté a' Városig. Bal kéz felől e' mellett nyugodalmasan, de minden ékesség nélkül fekszik földozott zsindelezetű épületeivel az agg diófák' árnyékában Bártza, melly a' még most is élő törzsökös Bárczay Familiának nevet ada. Kivánnám hogy Bártzát Kassához illy közel bírhatnám, 's Bárczaynak hívnának. Kő ugyan köven nem maradna épíleteiben: de kedves vén diófáim úgy maradnának a' mint most állanak, akármiként **aber**-ozna Kertészem, utat merő sínorjával.

De előttünk a' Város! – Egy hegyszögben fekszik az, körül-véve mindenfelől az apróbb vagy magassabb hegyektől, mellyek közzül az, a' melly túl rajta mintegy fél órányira emelkedik, leg-magassabb. és a' Bétsi néma Barátokéhoz hasonlít, tsak hogy tetején semmi Klastrom nints, és hogy oldalait darabonként szántogatják. Az enyészetre fekvő dombok gabonát, a' keletre fekvők pedig bort termenek. Ezek közt a' Város alatt le-folyó Hernád szép réteket mosott, 's nintsen-is más felé Kassának semmi nyílása azon kívül, a' mellyen én jöttem. A' Város hossza a' Chausséval egy lineában fekszik, s ez tsinálja hogy az idegen Útazó, míg a' Városba bé-nem ér, a' kevély nagy Templomon 's egynehány tornyon kívül nem lát egyebet hanem tsak setét zsindelezetet. – A' külső-város széles helyen, de nyomorútt viskókból épül, 's a' min szemem nagyon fel-akadt az, hogy az Útazó, midőn Kassa felé közelít, leg-elől is *akasztó-fát* és *temetőt* lát. – Nem lehetett volna é a' temetőnek eggyik vagy másik oldalon helyet találni? – 's be szép spectaculuma volna a' Chausséen kotsikázó Kassai Szépségeknek, ha közel hozzájuk holttestek lebegnének a' kötelen, 's a' Nap-enyészeti szellő dög-párát lehellne feléjük.

Nyóltz óra után vala az idő, midőn Kassára bé-értem. Kotsisom a' *fekete sashoz* vitt, azt állítván hogy a' Városban bent több Fogadó nintsen; 's én meg-is nyugodtam rajta, mert az épület külső formája sokkal biztatott: de ójjon az Isten minden útast tőlle. Közel kelle eggy fertályig várokoznom, míg a' sok béna Vendég-fogadói Nymphák, a' konyhát üressen hagyván, fülön fogva hozták-elő a' Kellnert. Nem kaptam szobát az útszára, mert azok el-vóltak foglalva egyről eggyig, 's egy tömlőt forma setét szurdékba vontam-meg magamat. – Parantsol valamit vatsorára Nagyságod? kérdé a' Kellner, mihelyt a' lábomat a' küszöbön bé-tevém. – Esznek itt Idegenek? – Ó számosan! – Mikor? – Fél óra múlva. – 'S kik? – Gavallérok, 's más ifjú emberek ő Excellentiájától, a' Vármegyétől, 's az **Unter**-Commissiótól. – Jó! én köztök eszem. – Elő-vettem páltzámat, 's ki-mentem körül tekinteni a' Várost.

Kassának alsó kapujától a' felsőig, és így 1070. lépésnyire, egy annyira széles útsza nyúlik-el, hogy azon a' nagy Tem[p]lom-is el-fért, még pedig nem hosszában, hanem keresztül rajta. Szerentséjére a' Városnak és minden jó izlésű Lakosinak nem Friedrich

építette azt,¹ és így útszája nem **Schnurgrad** épült, hanem irregularis tsavargású ellipsisre. – Centum capita appono (ezt a' fogadás formuláját a' Vatsora mellett tanultam) hogy a' Berlin egyenes útszáji akár-melly punctum visust válasszon a' Néző rajta nem fogják szemeit úgy gyönyörködtetni, mint midőn Kassának felső kapujában meg-áll, 's a' házak' falain égő lámpásokat szinte az alsó kapu körül lévő házakig ki-láthatja. – A' mi nékem első körül-nézéssel leg-inkább tetszett, az a' Város nagy útszáját két ágban keresztül folyó *tsermely* patakotska. Úgy nevezem én is ezt a' Kassaiak után, mert a' mint a' vatsora alatt tapasztaltam, ezek nem tudják hogy a' Pataknak, mely a' **Bach**tól jó, szintén úgy mint a' Part a' **Bord**tól, igaz magyar neve a' tsermely. Mitsoda nagy szolgálatra van ez ha tűz támad! millyen nagyra a' szemet' ki-hordásában.

De jaj annak, a' ki itt gyalog jár! Az apró hegyes köveken, mert illyennel van ki-rakva a' Város, úgy el-fáradtam már is, mintha egész nap homokban jártam volna.

A' vatsora fellett, mely mind szegény, mind igen tsinatlan vólt, eggy ifjú Urral jutottam barátságos esmérettségbe. Ez az ifjú B --- Én úti Surtoutomban, a' többiek frisirozott fejjel, 's a' leg-ujjabb szabású frakkokban, ültünk az asztalnál, midőn B --- – eggy kis kurta arannyal ki-hánytt, de csak fekte bárány prémes ég-szín mentétskében, veres nadrággal, széles ezüst kardját tsörtetvén, jött közinkbe. Helyet foglalt, 's olly különös, magának-tulajdon tréfát indított, hogy még én is, a' ki az egész asztalnál a' sang froidot akartam gardírozni² édes nevetésre fakadtam. – Eggy pohár bor mellett lettünk Barátokká, 's a' Kávé házba vitt; hol mostan a' Nemesség közzül senki sem vólt jelen. Három-négy asztalka körül eggynehány Cancellista 's Kalmár-legény kergette a' Pagátot; én pedig B --- t eggy szál dákóra hívtam-ki. Tizenkét óra szakasztá-el egymástól. – Aludj tsendesen.

MÁSODIK LEVÉL.

KASSA.

*Héti-vásár. Metzenzöfök. Élés' drágasága.
Physiognomiája 's öltözete a' Kassa körül lakozóknak.
Hohér legény és kurya öldösés. Architecturái ízlés.
Baróti Szabó Dávid, 's más Kassai Magyar Írók.*

Kassa, Jun. 20d. 1789.

Ma későn mentem-ki az útszára, mert a' tegnapi éjtszakázás után méljén el-aludtam; 's azt annyival inkább sajnálom, mivel a' héti-vásár, mikor a' ki-sétálás nékem eszembe jutott, már oszlani kezdte, és így sokat nem láttam azok közzül, a' miket láhattam volna. Tsak-nem fél-óráig tolongván a' pályinkát, vajat, tejet, tojást, zöldséget és gyümölsöt áruló külföldi Asszonyok közt, kik közzül sokaknak zsidós öltözete Nemzeteknek különbözősét nyilván mutatta, eggy vasat áruló Metzenzöffel kezdettem beszélteni.

1) Friedrich egyenes lineában épí[te]tte az új-Város útszáit Berlinben.

2) Hidegen úlni, nevetni 's mások közzé egyeledni nem akarni.

Ez már bé-rakodott volt, 's tsak azt várta hogy Kotsissa egynehány zsák meg-vett gabonát hordasson-elő, 's örült hogy míg emberei elő-kerültek, valakivel beszélgethete. – Im' ez az, a' mit tölle tudok. Abaújnak Szomólnok és Jászó közt fekvő hegyciben fekszik mind Felső, mind Alsó Mettzenzöff. Ebben a' két Helységben van az egész Colonia, 's három esztendővel ez-előtt még a' Jászai Praemonstratensis Praelatus bírta, most a' fundus Religionariushoz van vetve, 's Cameralis Tisztek által administráltak. Sovány határok elégtelen arra, hogy őket el-tartsa, 's e' szerint a' szegényebbek az esztendő nagy részét másutt töltik-el, 's árkok' hánysával, ortással 's zsindeley-hasogatóssal keresik élelmeket. Bányájok vasat és ezüstöt 's rezet-is terem. Az Asszonyok Német Országból ki-hozott öltözetek' nemeit ekkorág-is meg-tartották: a' Férfiak pedig setét kék posztóból készült Magyar ruhákban járnak, de közönséges Nyelvek érthetetlen Némettség, – Tiszta levegőjök, egészséges forrás-vizek, főképpen pedig a' sanyarú élet és a' munkásság őket izmos tagúakká, erőss egészséges emberekké tette. Hitelesen beszéllettem előttem, hogy egy alsó-Mettzenzöfi születésű – – a' telli hordó bort, melly 180 itzéből áll, fel-cmelté, 's belőlle jó kortyot ivott.

Kassa mindennemű eleséggel bővölködik, valamit kívánhatni. A' Szikszó termékeny környékei, ide számlálván Borsodnak-is egy részét, néki gabonát; a' Zemplényi hegy-allja; Göntz, Héjtcze és Szikszó bort, Kassának környékei zöldséget, a' Szalántzi erdőség pedig bőv makkoláft ad; e' szerint Kassán vagy öltő lakásnak kell lenni, vagy ha az nintsen, azt nem a' Természet és a' Népeesség, hanem a' rendetlen politia tsinálja.

A' fejr köz-nép, melly mind egyyig tóth Leányokból áll, ábrázatjára 's természetére nézve szép. Mindég lehet két rútra nyóltz nem rútat fel-tenni: de motskos öltözetek természeti kedvességekből sokat el-veszen. A' Metzenzöfi és Miszlókai Leányokat és Menyetskéket ellenben kedvesség nélkül való Nationalis Physiognomiájok szint olly könnyen ki-esmértetheti, mint a' tóthokat a' közönséges szőkeség. Ötven közt-is nehezen lelhetni egyy barna hajú tóth leányt.

Még talám tovább fetrengtettem volna a' Vásárlók között, ha egyy Hundslóger (úgy nevezik azt a' hohér legényt itt, a' ki a' kutyákat öldösi) töllem nem meszire embertelen tsapásival el-nem iszonyított volna. Le-ütötte a' kutyát 's farkán fogva vitte egyy veres színnel békentt ernyős lecticára. – Nem jobb volna é a' kutyák' pusztítására más napot rendelni? Miért kell a' falusi gazdák' kutyáit a' Kassai Tanátsnak pusztítani?

Tíz óra tájban fel-mentem a' felső kapu felé, hogy a' nagy-útsza' épületeit, 's a' Város külső fekvését láthassam. – Ezt az útszát Urak' útszájának (**Serru Gaffe**) hívják, mellyet meg-is érdemel, mert a' házak rajta gustussal kezdenek újjúlni. Tsak az kár, hogy gyakorta a' leg-szebb szomszédságban füstös falú házak állanak, 's zsindeleyezetekről hosszan nyúlnak, ki az útszára, a' fa tsatornak. – Külömben igaz architecturái ízt még a' leg-költségesebb épületeken sem találhatni. A' Város-házának facadja olly aranyos mint egyy rázt templom: 's a' Toskánai vagy Dóriai Rend simplicítasa helyjett, borostyán fonadékok ékesítik az Altánát tartó Oszlopok' Capitáljait. Így, az igaz tzifrábbak: amúgy mezítelenek lettek volna.

(A' többi következik)

XIX. LITTERATORI TUDÓSÍTÁSOK.

Az el-múltt 1789. esztend. Februariusnak 13dikán meg-haláloza *Pallásthy Márton* Úr. Mít vesztett benne a' Haza azok a' Szerentsécek tudják tsak, a' kiket a' Tudomány és Virtus kötele szorossabban kötött véle egygyüvé. Le-mondott a' leg-fényesebb hivatali-méltóságokról, mellyekhez néki ifjú kora, nagy születése, természetből nyertt 's tsak-nem példátlan szorgalmatosság által szerzett tulajdonságai útát készítettek, hogy el-vonattatás nélkül tanulhasson; 's hasznos utakat teve Berlinbe, Göttingába, Londonba, Párisba, Nápolyba, Romába és Velentzché; 's Európának leg-nagyobb fejeivel szoross barátságban vólt. Kerülte a' fényt, még pedig nem azért, hogy kerestessen; hanem azért, mert eléggé Philosophus vólt a' Bóldogság' valóságos bírásáért a' szemfényt vesztő tünésről le-mondani. – Bár tökéletesebb Biographiáját iktathatnám valamellyik darabomba.

Júliusnak 28-dikán meg-hala *B. Orczy Lőrincz* Úr, Generalis Fő-Strázsa Mester és a' Szent István Keresztes Rendjének Commendatora, 's 1785dig Abaújvármegyének Fő-Ispányja. Nem tagadta-meg ettől a' Szerentse semmi adományját. Születés; dúszgazdagság; a' Fejedelem és Haza előtt való kedveltetés és forró szeretet; külső méltóságok, még pedig nem a' meg-aggott korban; a' leg-józanabb gondolkozás; a' Poézis; a' leg-érdemesebb emberek barátsága, – tisztelete; 's nagyra jutott, nagyra nevekdedő fiak' és Unokák' szemlélése – ki kíván ennyit? ezek vóltak azok, a' mik ennek a' Magyar Cincinnatusnak életét irigységre méltónak tették. – Verseiben Philosophiai nyúgodalom, buzgó Hazafiúság és nyájas szelídség lebeg. Ohajthatni hogy valaki Barátjai 's Tercemtési közzül keljen-fel, 's sírhalmára ditső sarampót emeljen.

Novembernek 24dikén hala-meg Kis-Csoltói *Ragályi Samuel* Úr 22dik esztendejében, Consil. 's Borsod Vármegyei Első Vice-Ispány Ragályi József Urnak első szülött fia. Tanulását Pesthen végezte Prof. Koppi Urnak barátságos vezérlése alatt. Ánglus méljőség, már-is nevezetes tudomány és a' leg-fedhetetlenebb szív formálta characterét. Hazánk és bizonyosan Litteraturánk-is igen sokat veszte el-halásában.

Földi János Úr Pesthen a' Medicinában Doctori székre emeltetett, 's lakását Szatthmár-Némethiben fogta.

Szabó László Úr a' Nagy-Várad Normalis Oskolától egygy úgrással a' Nagy Bányai Gymnasiumba Rhetoricának tanítására vitetterett.

Gellei József Úr, az *iffjabbik Robinzonnak* és *Halló bóldog estvéjének* Fordítója, a' Jászberényi Gymnasiumnak Királyi Professorává tétetett.

Wályi András Úr a' Miskóltzi

Ivánkay Vitéz Imre Úr pedig az Egri szakaszában a' Kassai Tudománybéli Megyének, Nationalis Oskolabeli Királyi Visitatoroknak tétetettek Fő-szolgabírói Characterben; 's e' szerint Ez Egerben, Amaz Miskóltzon vette lakását.

Prof. Dugonits András Úr Etekkát újjobban nyomtattatja. Azok, a' kik ezt úgy nézik, mint közönséges Románt, melly szerelmet tanítani, vagy tsak némelly munkára nem született elmét egynehány únalmas óráitól dajkai dallás formán meg-szabadítani akar, erről a' munkáról igen kantsalúl ítélnék; De nem ez vólt az Író szándéka. Ő bennünket

Artyáinknak régi idejekre akart vissza-vinni; azoknak szokásokat, életek módját, országlásokat 's a' t. tette clinkbe, adagiuminkat mentette-meg az el-veszéstől. Némmeltyek durvák és a' mostani kényes füleket meg-sértik: de az Árpád' idejéhez nem éppen illetlenek. Az, a' ki ítélve olvas, az illyeneken nem akad-fel, hanem inkább szívére szorítja lélekben maga előtt lehegő magyar Dugonitsát.

Eperjesi District. Tábla Consiliarius *Fejér Úr* Barclajusnak *Argenisával* készzen van. Prof. *Révai Miklós Úr Amalthaea* nevezet alatt készit egy Periodicus írást.

Horváth Ádám Úr nyári éjtszakáit az az Versekbe foglaltt Magyar Astronomiát, 's *aprólékos Verseinek második darabját* készíti nyomtatás alá.

Kassai Nationalis Oskolabeli Királyi Inspector *Kazinczy Ferencz Úr Geszner Salamon írásainak fordítását* és a' *Klopstock Messziásának tíz első énekeit, Hamletet, Wielandnak Diógeneset-* és a' *Rousseau Contrat Sociáliját* készíti. A' Messziás elibe Berlíni Rézremetsző Chodowiecki Dániel egy Vignéet metsz, mellynek ára 14. arany.

Darvas János Úr Alpáron Abaúj Vármegyében, (Helytartói Confil. Darvas Ferencz Úrnak fia) *Schillernek Tokvajit* fordítja.

Miskóltzi Megyebeli Nationalis Oskolai Királyi Visitor *Wályi András Úr Korabinszkinak* Magyar Országot, Erdélyt és Croatiát illető *Geographiai Lexiconját* készíti.

Jászberényi Prof. *Gellei József Úr* Mendelssohn Mósesnek *Phaedonját* fordítja.

Fehér György Úr, Pozsoni Nevendék Pap, *Tassónak meg-szabadított Jérusalemet* Olaszból fordítja.

Kassai Prof. *Szabó Dávid Úr* Vaniernek Paraszti Majorságát adja újjobban sajtó alá.

Kassai Cameralis Cancellista *Batsányi János Úr Oszánt* fordítja, 's hihető hogy nem sokára ki-botsátja.

Kassai Rajzolásbeli Prof. *Simai Kristóf Úr* Comoediákat ír, és azokat nem sokára sajtó alá-ereszti.

Theol. Prof. *Öry Filep Gábor Úr Zimmermannak a' Nemzeti Büszkeségről* írt munkáját le-fordította. – Theológiára tartozó munkáit, a' kiket azok illetnek, esmérhetik a' Komáromi Gyűjtemény tudósításából.

Julíanak Levelei Ovidiushoz Erdélyben fordítottak Németből, de Kassán jönnek-ki. Ugyan itt vagyon egy más munka illy nevezettel le-téve: *a' Napnak négy részei, Pardini szerint, Németből;* a' *Budai Basa és Bélának nevezetlen Notáriusa*. Ha a' Fordító meg-engedndi, azt az, a' kinek mostan kezénél vannak, közre botsátja.

Prof. *Szabó László Úr* Nagy Bányán, versekben fordította *Gellertnek Pantlikáját*. Talám belé fog mehetni egyik darabjába Orpheusomnak. Horváth Ádám Úr meg-tóldotta azt egy Dallal, a' régiek' Chórus formájára.

A' *Komáromi Társak* 20. arany jutalmat tettek-fel annak számára a' ki 1791-dik esztendőre Hazai történeteinknek valamely tikkelyéből olly Tragoediát készit, hogy az németre fordítatván Német Theatrumon javallást nyerhet. Ez a' nagy Patriotismus valósággal meg-érdemli, hogy minden a' ki azt és a' Tudományokat betsúli, maga részéről 10. forintokat esztendőnként fordítson egyéb költségre mellől ezen Társaság Gyűjteményének hordatására, melly egyéb tekintetekben-is, 's némelly fogyatkozás mellett-is – mert mellyik az az igyekezet, a' mellyben, kívált elejéntén, az nem vólna? – valóságos javallást érdemel.

A' *Hadi Történetek Írói* G... – K... és Z... Urak a' Magyar fegyvernek ditsósságére egy szép rajzolatot metszettek Sambach Bétsi Rajzoló után, Mark Qvirin által. Eggy Obeliskus körül, mellynek talp-kövére ez vagyon írva: A'. MAGYAR. LOVASSÁG-NAK. M.D.CC.LXXXIX. áll a' *koronás Magyar Ország* 's Vitézeink' Neveit tartja; a' *fegyverbe öltözött Mária*, kardjával a' Székely és más Seregeknek nevekre mutatván; és a' *történetet író Historiának Geniusa*. Az Obeliskuson túl látszik a' sugárokkal körül-vett Ditsósság 'l'emploma, mellynek útjában Hercules a' Hydrát tsapdossa. A' levegőben az örvendő *Hír* szárnyall kezébe tartván a' Halhatatlanság gyűrűvé váltt kígyóját és a' harsány kürtöt. – Alantabb a' Törökökkel tsatázó magyar Sereg látszik.¹

A' *Museumnak* már három darabja jött-ki 1788dikra. Kár, hogy olly késedelmesen követi eggyik darabja a' másikat, mert az igen sok jó darabokat foglal magában, 's kivált Erdélyben nagy kedvességgel olvastatik.

SZÉPHALMY.

XX.

A' TÖRVÉNY-SZABÁSRÓL.

(Rousseaunak Gouvernement de Pologne nevű Irásából²)

Ila a' Rómaiak és Görögök történeteit olvassuk, alig hihetjük-el, hogy más világba, más fentebb nemű Valóságok közzé nem ragadtattunk. Miben lehet ő-hozzájuk a' Frantzot, Anglust, Moszkvát hasonlítani? semmiben sem, az eggy testálláson kívül. Az ő tsudállást érdemlő tselekedeteket mesés nagyításoknak gondoljuk; mert hogy-is hihetné törpe növésű lélek hogy valaha olly nagy ember lehetett? De akár mit gondoljunk, tsak ugyan nem költemény az, hogy ők voltak, és hogy szint ollyan nemű emberek voltak, mint mi vagyunk. 'S mi tehát az, a' mi bennünket arra a' nagyság gráditsára fel-lépni nem enged? A' sok bé-szített helytelen-vélekedés, praejudicium, alacsony gondolkozásaink, 's a' kedv-töltés, 's hasznon 's elő-menetelen kapkodó nemtelen egoismus, melly minden szívbe bé- szívárgott azon idétlen neveltetés által, a' mellyet az okosság meg-nevet.

1) A' Hazafiúi szív nem nézheti tsudálkozás nélkül az illyes Jelenéseket. Mellyik Litteratorunk az a' ki írásaiból meg-gazdagodott? a' ki a' ki-nyomtatás költségét, néha tetemesen, meg ne érzette volna? – És még is mégyen a' dolog. – – Hazafiak, tsak segedelmet! tsak segedelmet! tsak könyveinket vegyétek, meg-mutatjuk majd mennyire mehetünk.

2) Ezt a' fordítást Orpheusomnak második darabjára készítettem; de üresség maradván az elsőnek ódik árkusában, nem tudtam magamat halasztására meg-határozni. Lássák ebből Olvasóim, hogy Rousseau nem éppen ollyan bolond ember, mint a' millyennek ötet – – – – Úr kiáltozza; keresztýén Conscientiositásból és Papi gyűllőlségből nem olvasván írásainak, (mellyek kezéim közt 30. részben vannak) tsak egy sorát-is, minekutánna Za[bu]lcsnigból felőlle eggyet 's mást olvasott. Így vagdalkózik az, a' ki hagymázban fekszik, el-hevültt képzelődése' Bajnokjaival.

El-nézem a' most élő Nemzeteket. Mindenik között híres törvény-változtatókat, igazítókat, zavarókat lelek; de hol a' Leglátó? – A' Régiak közt három nevezetést találok, a' kik a' közelebből való meg-tekintést érdemlik. MÓSEST, LYCURGUST és NÚMÁT. Mind a' három olly tárgyak körül foglalatoskodott leginkább, mellyeket a' mi erudítus Politicusaink meg-katnagynak; 's mind a' három olly-tellyesedést látott, a' mellyet lehetetlennek gondolnánk, ha kétségsbe hozhatatlan bizonyságaink nem vólnának erántok.

MÓSES egy lehetetlennek gondoltatható szándékhoz fogott, 's véghez is vitte szerentsésen. Egy csoport el-nyomattatott, szerentsétlen, szökevény emberből, kiknek sem fegyverek, sem kézi mesterségek, sem elmebeli nevezetes tehetségek, sem bátor lelkek nem vólt, a' kik egy talpalattnyi földdel nem bírtak, egy külön-szakadtt, új sokaságot, sőt ebből a' szolgálathoz szokott bujdosó Népből egy Nemzetet, egy szabad Népet tsinált; 's míg ez a' Pusztában ide 's tova bolyongott, 's tsak annyija sem vólt a' hová fejét le-hajtsa, azt az állandó alkatást adta néki, a' mellyben az időnek, a' változandóságnak és Ellenségeinek bosszúságára, öt-ezer csztendők ólta áll meg-bomolhatatlanúl, 's a' mellyben azt még mai napig is látjuk, ha bár a' Nemzet a' maga régi alkotásából ki-fordúlt, 's el-széledt is.

Hogy a' Zsidóság az idegen Nemzetekkel egygé ne váljon, 's öszve-ne zavaródjon, olly rend-tartásokat állita-fel között, a' mellyek ezt amazokkal öszve nem köthették. Számtalan innepeket, tzeremoniákat parantsolt; ezer meg ezer módon kötözte-meg, hogy mindég marokba tarthassa, 's az ő Népe minden más Nemzetek közt idegen légyen, és ha mindég együtt laknának-is, az maradhasson. Azon rokonságbeli szövetségek, a' mellyeket közöttök fel-állított, arra szolgáltak, hogy soha a' szomszédal ne közösködjének, 's öszve ne kortosodjanak. Ez az igaz oka, hogy ez az igen-különös Nemzet, annyszor el-tapostatva, annyszor járomba verve, el-széledve is, tántoríthatatlanúl meg-állván törvényjei 's szokásai mellett, el-szórva más Nemzetek közt mostanáiglan vagyon-fen, és szokásaiban törvényjeiben 's tzeremoniáiban fen-is lessz nem gondolván másoknak meg-vetésével, üldözésével, valamíg sarkalatjából ki nem fordul a' Világ.

A' LYCURGUS munkája egyéb féle vólt. Ő egy olly Népet igyekezett meg-nemesíteni, a' mellyet az el-nyomás és a' gonoszság (az el-nyomásnak, szolgáltságának természetes következtése) el-aljasított. Ő ennek nyakába ollyan vas jármat vetett, a' mellyet még soha sem hordott egy Nép-is; de a' mellett meg-kedveltette, szerettette ezt a' jármot véle, midőn őt meg-pihenni sem hagyta. A' Hazát szemléltettette vélek törvényjeiben, játékaiban, házában, szerelmében, mulattságos vendégségeiben. Egy szempillantásig sem hagyta őket magoknak, és ezen meg-tágúlni nem tudó szorításból, mellyet ő a' maga nemcsé tzelja által olly nemessé tett, származa az a' forró hazafiúság; a' melly a' Spartaiaknak mindenkor a' leg-hevesebb, sőt egyetlen indulatjok vala, és a' melly őket az emberiség határozatjánál feljebb emelte. Sparta kitsíny vólt; egy kis Város vala az tsak de bőlt fel-állítása által annyira jutott, hogy az egész Gracciának törvényeket osztta; Anya-várossa lett, 's meg-rázta Persiát. Sparta vólt azt a' melegítő pont, a' honnan minden felé ki sűgázott a' leg-bőltsebb legislatio.

Azok a' kik NUMÁBAN nem látnak mást, hanem tsak vallásbéli tzeremoniák 's rendelések fel-állítóját, nem esmérik ezt a' nagy Embert. Numa vólt az igazi Alkotója

Rómának. Ha Romulus nem tsinált volna egyebet azon kívül hogy egy tsoport bitangot össze-gyűjtsön, kiket egy közepszerű erő-is vissza-verhetett vala, nem állhatott volna-fel az ő igykezezte. Numa volt az, a' ki a' Romulus munkáját tökéletességre vitte, az említett gyűlevész tsoportot nem annyira törvény által, a' mellyre az ő mezei szegény voltaknak nem vala szüksége, mint nyájas szelíd szoktatások által, melly egyikét a' másika eránt, 's mindnyájokat hazai földek eránt vonzá, egy el-válthatatlan társaságba szerkeztetvén, 's egy Haza tagjaivá 's Polgárjaivá tévén; leg-inkább pedig az által hogy haszontalan sőt babonás tzeremoniájával 's rendelkezéivel szent városának tekintet, fényt adott, a' mellynek hasznos sikerét olly kevesen akarják meg-esmérni, és a' mellynek még Rómulus, a' kegyetlen vérengző Rómulus, vetette-meg első talp-kövé.

Egy úton jártak a' régi Törvénytörők mindég. Mindenike olly kötelet keresett, a' melly a' Pólgárt a' Hazához, és a' Pólgárt a' Pólgárhoz szorította; 's fel is találta azt majd házi szokásaikban, majd Vallásbeli tzeremoniáikban, mellyek mindég tsak az ő Nemzetjének tulajdonok vala, majd közönséges játékaikban, hol a' Népnék nagyobb része össze-gyülekezni szokott; majd birkozó gyakorlásaikban, mellyekben, erejeken 's gyorsaságokon felyül, büszkeségek 's önnön-magok betsüllése-is nevedett; 's játék színjeikben, hol Elejeknek nemes tetteik szemek elibe terjesztetvén, szerentséltenségek férfiu bátorságok, győzedelmek el-hatottak szívekre, 's a' leg-nemesebb vetélkedésre buzdítván-fel őket, Hazájokhoz szorították, mellyet a' Nép Igazgatói mindég előttök tartottak. Erre valók voltak a' Homerus Versei, mellyek az egész Nép előtt hangosan mondattak-el; erre az Aeschylus, Sophocles és Euripides Tragodiái; erre valók azon jutalmak, mellyekkel a' riadozó Nép kéz-tsattogatásai alatt a' Játékok Győzedelmesei meg-koronáztattak, és a' mellyek a' Népet szünetlen vetélkedésre 's a' ditsőség után való kapkodásra gyúlasztgatván, mérészségeket olly magasságra ragadták, hogy annak mi mostan tsak árnyékát sem láthatjuk. – A' mi törvényeink arra valók, hogy bukjunk-meg Fejedelmek előtt, vaktában tellyesítsük a' mit parantsolnak, másnak a' zsebjéből ne-lopjunk; 's gazdagon fizessük a' Haza tolvajit. Öszve-gyűléseink egyedül a' Templomban esnek-meg, olly isteni tisztelet végett, mellyben nem lelünk semmit, a' melly bennünket Nemzeti külömbségünkre 's Hazánk' szeretetére emlékeztessen; – vagy játék-színjeikben, mellyeknek kapuit pénz-fizetéssel nyithatjuk-meg, 's a' hol el-puhúlt Játzóink tsak szerelemről tudnak szólni, vagy haszontalan, üress, 's erköltsöt vesztegető tsevegést visznek-véghez; – vagy olly közönséges innepléseink alatt, hová a' meg-vetett Népnék közelíteni nem szabad, 's a' mellyeken a' közönséges javallás vagy gánts számba sem vétetődik; – 's azon erköltsökre veszedelmes helyeken, hol a' puhaság és feslettség lakozik, a' mellyek arra valók, hogy ottan titkos vétkes szövetségeket köthessünk, 's hogy magunk közt meg-hasonljunk. Tamasztják é fel ezek bennünk a' hazai szeretetet? –

KAZINCZY.

XXI. GRAMMATICAII JEGYZÉSEK.

Az a' genitivusban *azé*; dat. *aznak*, az Euphonia miatt *annak*; ablat. *asztól*, a' most mondott ok miatt *attól*; hol veszi hát magát az accusativusban *az aztat* az *aszt* helyjett, minden analogia ellen? – Ilyen éppen az *ótet*, az *ót* helyett. – Ez annyira szokásba jött, hogy hibásságát kevesen veszik észre. De az ok nélkül támadott szokás nem teheti a' helytelent helyessé; és a' ki egész szorgalommal tisztogatja munkáit, illő hogy az illy gyomot belőlök ki-hányja.

2.) *Azomban* az *azon*-tól jő, és így nem *azomban*.

3.) *Tőle*, nem *tőlle*, *véle*, nem *vélle*; *nála*, nem *nálla*; mert ezen ragasztéktól jő: *től*; *el*; *nál*; – nem *töll*, *ell*, *náll*.

4.) *Eggy* két *g*-vel, az az keményen, íratatik. Így láthatod ezt az Apátzai Tseré János Encyclopaediájában; így Zrínyi Miklósnak Syrenájában. – RAJNIS és RÉVAI rövidnek tartják, honnan azt látom, hogy Vas-Vármegye úgy mondja. – Erdélyben, Biharban, Borsodban, Pesth-Vármegyében, Abaújban, Sáros-Patakon kemény.

5.) Hely, Erdélyben és Magyar Országban sok környékében kemény.

6.) Ha a' keményen ki-mondott *hy*, *ny*, *ty*, jól íródik így: *uny*, *ny*, *ly* – jól íródik pedig a' hé-vett szokás szerint, és senkinek sem jutott eszébe hogy az első *n*, *t*, *l*-t az *y*-nnal öszve-olvadt második *n*, *t*, *l*-től meg-szakasztva olvassa, nem jól íródik é a' *ggy* és *ssz*? – juthat é valakinek eszébe hogy az első *g* és *s* betűt a' két utólsóhbtól meg-szakasztva *c*' szerint olvassa, mint a' következő szókban: *meg-gyújtom*; *veres szőnyeg*. – Az elsővel él Pétzeli Úr is; a' másikkal szélteben élnek a' Hadi-Történetek meg-betsülhetetlen Írói, D. Földi, Horváth Ádám, Kazinczy, a' Pozsonyi Papság 's, a' mint azt tulajdon kezével írt leveleiből látom, maga Báró Ráday is.

7.) Athénét rosszul 's minden ok nélkül nevezte *Bód Péter* Athenásnak. Görögül Αθηνη; Deákul *Athene*; és így vagy *Athéna*, vagy *Athene*; de nem *Athenás*.

SZÉPHALMY.

ORPHEUS.

HALAK' HAVA, 1790.

I. EVIRALLA. OSSZIÁNNAK TÓLDALÉKJÁBÓL.

Te Morvának¹ leg-szebb Leánykája!² a' patakos Luthának fiatal fényje! jöjj-elő vén-ségem' fel-segállítására! jöjj 's nyújtsd a' Szenvedőhez segedelmedet! Ugyan-is mindenkor nyitva van a' te lelked a' könnyörületességre; és a' barátság tüze gerjeded a' Te érzékeny mellyedben. Oh jöjj-el, és oszlasd-el az én keservemet. A' te vígasztaló beszédeid muzsika gyanánt vagynak énnékem.

Hozd-elő az én másszor olly igen kedvelt Hárfámat. Már régen tsak haszontalanúl és mint fen-hagyott függ az az én ligeteimben. Az esztendő'k' özöne valamint el-folyt, úgy el-rántott magamat-is magával eggyütt, és minden örömet el-seprette. Az én szemeim homályosak és el-vagynak hervadva: a' fejemet-is már tsak ritka haj szál fedezi. Amaz én hajdan pozsgás inakkal tellyes karom el-van gyengülve, melly a' régibb időkben ijedelme volt az Ellenségnek. Alíg tudja már ez az én erőtelen kezem azt a' páltzát által-fogni, a' melly most az én reszkető tagjaimnak istápjja.

Vezess engemet arra a' kösziklás meredekre: ott talám a' le-rohanó patakoknak tsörgése 's a' sívító szeleknek erdeimet keresztül-járó kedves sziszegése, és a' melegítő Napnak könnyörületes sugárai fel-fogják ébreszteni mellyemet valamelly éneknek dallására. A' régi el-folytt időknek emlékezetei úgy jönnek már tsak az én elmémbe elő mint amaz hamar el-tűnő képzelések az Ardvá³ setét völgyeiben.

Jöjjetek-elő Ti ifjúságonnak hajdani Barátjai! Ti Conának régenten kedvesen, hangitsáló⁴ Énekesei! Hajoljatok-alá a' ti aranyozott felhőtökből⁵, 's adjátok ti-is

- 1) A' Németben Morvennek neveztetik. Én hogy Magyar hanghoz jobban hasonlítson, Morvának neveztem ezt az akkori Részét Scotiának.
- 2) Málvínát érti itten az ő kedves Menyét, Oskár nevű fijának Özvegyét. Az Osszián Német fordításában nem tsak a' Leányok, hanem az ifjú Asszonyok-is többnyire Leánykáknak neveztetnek: *Mädchen*. Én úgy ítélem hogy ezt a' szóllás formáját nyájias elő adásokban mi Magyarok-is bé-vehetjük; ugyan-is ez a' diminutivum *Leányka* mindenkor hízelkedőbb és jelentőbb mint Leány.
- 3) Ez a' Scotiai Morvának valamelly Mcgyéje, mellyet itt azért jegyzek-meg, hogy ha még többször-is ilyen forma nevek jönnek-elő, ez a' jegyzésem azokra-is háramoljon.
- 4) A' régi Bardusok többnyire muzsikáltak is énekeik mellett.
- 5) Azt tartották az Osszián idejében élők, hogy az ő lelkek halálok után a felhőkben múlatoz, és ott mind azokat a' foglalatosságokat majmossa, a' mellyekben életében leg-inkább gyönyörködött. Azért-is a' felhőknek azon tsudálatos változásait, a' mellyek által annyi sok formát öltöznek magokra, az ott lévő Lelkek' tselekedeteinek képzeltek. De ezt a' felhők

figyelmeteket az én énekeimhez. Érzek már is valamely erőt-vérvő lángot fel-lobbanni elmében; hatalmas szózatot hallok, melly azt mondja: Hozzad emlékezetbe, ó híres Énekes, a' Te régi jó hírednek még mostan-is ragyogó nagy téteményeit¹, mert nem sok idő múlva el-enyészszel. Majd a' szomorú árnyékozatok meg-homályosítják énekeidnek fényjét, 's majd el-felejtődnek a' te engesztelő hangjaidnak kedvességei. Igen is, engedelmeskedem hatalmas szózat, mert te az én fülemben mindenkor kellemetes vóltál.

Oh! Eviralla! te hajdan díszre az Erini Szűzeknek! a' te-rólad való emlékezet szüntelen özön formán árad az én elmében. Halld-meg, ó Malvína, az én ifjúságomnak eggy nevezeteseb tselckedetét, az régen el-folytt időknék történeteit.

* * *

Békesség uralkodott Morvának minden halmain: Ligeteinkben vígan hangzott mindenfelé a' vidámság' szülő tsigák¹² körül járása. Szelmának-is válogatott Leánykái a' tölgy fa mellett égő tűz körül innepelő tántzokkal mulatták magokat, 's úgy tsillámlottak mint az égen ama' ragyogó tegez³ szokott, ha az le-hanyatló Napnak lángaló sűgárai annak sok színt mutató oldalait meg-fényesítik: 's úgy rémlett előttem mintha azok a' Leánykák szerelmekre kívánták volna szívemet gerjeszteni. De az tsak hallgató maradott, és hideg: 's az abban részt-nem-vevőség, mint valamely pántzél bé-fedezte érzéketlen mellyemet.

FINGÁL látá ezt, mosolyog, és így szól: Fijam, már ki-nyíló bimbójában vagyon a' te ifjúságod⁴ ortzádon: fel-emelte már a' te karod a' hadakozó lántsát; érzették-is már ellenségeink abbéli erődöt: szépek ugyan a' mi itt termelt Leánykáink-is, de még szebbek az Erini szűzek.⁵ Menj abba a' bölög Szigetbe, Brannónak bőv fűvet-termő megyéibe. Ennek az én jó Barátomnak Leánya meg-érdemli a' te szeretetedet. A' szépség úgy körül-veszi azt mint az öltöző ruha, és az ártatlanság mint valamely pompás takarékos ékesíti az ő ifjúi kellemeteit. Menj, vedd fegyvercidet magadhoz, és nyerd-el azok által ezt a' magát kedveltető Szépséget.

Engedelmeskedtem szavainak. Három Vitézek követték nyomdokaimat; fel-ültünk a' mi jó Fejedelmünknek⁶ fekete öblű hajójába; ki-terjesztettük a' mi fejér

között való mulatozást egyedül tsak a' jó Lelkeknek tulajdonították: mert a' Gonoszok' lelkeik a' fertőknél és posványoknál félyebb nem emelődhettek. Ezen énekből még többször is elő fog jönni ezeknek meg-bizonyítása.

- 1) Tudom ugyan hogy a' Tétemény (ennek a' szónak vissza-élésével) rossz értelemben-is vétetődik, a' mikor a' Varáslónak, és Boszorkányoknak nem elég rendesen tulajdonítatik. De én ennél alkalmasabb Magyar szót, melly ezt a' deák szót *Facinus* mind jó, mind rossz értelmében ki-tegye, nem esmerék. – Most ez nállam, Osszián után, nagyot jelentő értelemben vétetik.
- 2) Ezek az ejszaki Scotusok a' poharak helyett tsigákkal éltek.
- 3) Érti a' Szívárványt.
- 4) Az az, már ki-költél a' gyermekeségből.
- 5) Hibernia.
- 6) Az Atyját, Fingált, érti.

vitorláinkat, 's már által-hasítani kezdénk a' tajtékozó mélységet; kel||jemetesen ragyogott ama lángoló szemű 's útunkat vezérlő Ül-Erin tsillag.¹ Vég éneklések közt futákeresztül hajónk a' haboknak vízenyős útját. A' hallgató Éjnek kormányozója, a' Hóld, pompásan fénylett az Éjnek kék héjazatján, és úgy látszott mintha szeretné fűreszteni oldalait a' tenger' reszkető habjaiban. Nékem az alatt soha sem mentek-ki emlékezetből az Atyámnak beszédi, 's ezer meg ezer gondolatok osztották-fel hánykolódó elmémet.

Mihent a' Napnak reggeli sűgári más nap fel-jöttek, láttuk Erinnnek zöld oldalait, miként terjesztik-ki magokat a' tenger kebeleiben. A' partok' iránjában fejér tajtékkal forrottak a' fel-emelkedett habok. Mi a' hajónkat mentől mélyebben igyekeztünk Larnór erdős torkolatjába bé-hajtani: onnét azután a' magassabban álló part' szélén ki-szállánk.

Magam mindjárt a' gazdálkodást szerető Brannó lakásáról tudakozódtam. Eggy Erini Hazafi el-is vezete a' Legó partjai iránjában az ő tanyájához, és így szóllott: Most itten sok vitéz Iffjúság gyűlt-össze hogy ama fekete hajú leánykát, a' szép Evirallát, valamellyike közülök el-nyerje. Brannó azt a' leg-vitézebbnek ajándékozza oda; 's csak a' győzedelmeskedő fogja ezt a' Szépséget mint sajátját bírhatni. Azért-is most egyedül ez a' Leányzó a' Fejedelmek versengéscinek a' tzelja, ő lévén ezekben a' viadalokban szánva a' leg-erőssebbnek.

Ezek a' szók tűzbe gerjesztették mellyemet, 's bízó szívemet bennem bátorságra ingerlették. Azon-kívül atzél fedezte már tetemcimet; kezem közzé pedig fénylő lántsa volt szorítva. Brannó meg-látá jövetelünket, és hozzánk küldé ama már őszbe-egyveledett Snivánt, mind azért hogy minket vendégül asztalához hívjon: mind pedig hogy útunk' tzelját tölünk ki-tanúlja. Ez az Öreg a' Vénségnek lassú lépésivel felénk ballagott, 's így szólíta-meg merő beszéddel bennünket.

Mire valók ezek az atzél fegyverek? Ha úgy jöttök ti, idegen föld Lakosi, mint barátok, hozzánk, e' történetben Brannó benneteket a' maga hajlékaiban jó szívvel fog látni, mert ma fogja a' kellemetes Eviralla annak a' Vitéznek ölelő karjait szerentséssé tenni, a' kinek győzedelmeskedő lántsája, a' lántsa törésben másokat meg-haladván, a' győzelemmel tündökleni fog.

Tiszteletre méltó Öreg, így felelék néki: a' mi lépéscinket békesség vezet Brannóhoz. Még fiatal ugyan az én karom, és az én eddig való hadi tetteim aprólékok: de bátorság gerjede az én meljemben. Tudd-meg azt, Vitézek' származattja vagyok én!

A' Bárdus ezen szavaimra vissza-tére: mi pedig nyomban követénk őtet, és csak-hamar el-is érénk, a' Brannó gazdálkodó Majorjaihoz.

Ez a' nagy szívű Bajnok előnkbe jöve. Férjfiúi szelidség 's kegyes nézés ékesítette az ő ábrázatjait: és az ő ki-derült homloka szívének jóságát bizonyította. Isten hozott benneteket, így szólla, Idegen földnek fiai, Isten hozott a' Brannó örömet-szállást-adó tornyaihoz.² Részesüljete ti is az ő vídamító tsigáinak³ el-köszönéseiben. De bizony

1) Ez a' tsillag a' Scotiából Hiberniába menőknek Vezére.

2) Ezek valóságos tornyok nem voltak, hanem csak látszatosabb jelek.

3) A' tsigákról már volt oda-felnyebb szó.

erősnek kell azon Vitéz karjainak lenni, a' ki Innissail¹ Fejedelmét meg-győzni bízik, 's a' tartandó viadalban az ő erejének majd hasonlíthatatlannak.

Vezér! ezt adam feleletül: Az én Eleim vitéz tetteiknek fényje lobog az én lelkemben-is. Még ifjú vagyok ugyan én: de az én jó híremnek ki-sugározását ellenségeimnek közepette rendjeiknek megbontásával keresem. El-cshetem Vitéz! de meg-győzette-tésem mindenkor betsűletemre fog válni.

Bóldog a' te Atyád, Iffjú! így sohajta Brannó, de még bóldogabb az a' Leányzó, a' kibe te belé szeretsz. Dítsérettel fogja azt körül-venni a' te jó híred neved, 's a' te vitézséged az ő díseit is fel-emeli. Oh bár Eviralla lehetne a' te házasod, úgy örömben folynának-el az én esztendeim 's örömet hágnék az én síromba alá, 's kedvem-töltve nézném el-cnyészó napjaimat.

Már mindenképpen készen vala a' vendéglő asztal. Módosan és halkán lépc-bé Eviralla. Hónál fejrbb fátyol fedezte-el piruló ábrázatját. Az ő nagy kék szemeit föld felé függesztette-le. Méltóság vette-körül deli lépéseit, 's egy fénylő könnyetske esett tündöklően alá szép artzáira. Szemérmesen üle azután le a' Vendégek' közibe. Magas fel-ütődésekkel ugrott akkor az én nyugtot nem találó szívem, 's lármázó vérem hirtelen el-folyá minden ereimet. Szokatlan terh szorítá mellyemet, 's álló helyjemben, mint valamely homályal körül-vétetett, éppen úgy állék; és az én fel-haborodott elmém előtt szüntelen tsak annak a' szép Leánykának képe mutogatta magát.

Már a' vidám hárfának fület-gyönyörködtető hangja minden felé zengett az énekek között. Az én lelkem tsak-nem el-olvadt ezeknek a' hangoknak gyönyörű ejtésein, mert a' szívem mint valamely sebes folyamat úgy ragadtaték-el ezen énekek által. A' midőn tsak hirtelen, nem-reméltt zenebonáskodás háborítá-meg örömiinket. Már villámlottak mindenfelé a' félig ki-vontt fegyverek, 's már ilyen garázda szók hallattatának: Hogy? hogy? Hát ez az idegen Fiú tétetődik minékünk előnkbe? Majd majd meg fogja ő látni hogy úgy léssen ő mi általunk semmivé tétetve mint a' Pusztai köd szokott a' szeleknek reá-rohanni szokott ostromjai miatt el-múlni.

Én erre egész tsendességgel kelék-fel helyemből. 's kordélynek állítottam tsak, ezt a' rút maga-hitt büszke fenyegetést. A' szép Leányzónak szemei követték ezt az én meg-mozdúlásomat; 's úgy tetszett a' fülemnek mintha egy meg-fojtódott sóhajtáska ütött volna ki meljéből.

A' kürtöknek rekedező szózatja hívott már bennünket a' lántsa-törésnek bizonytalan viadaljára. Lothmár, amaz Galmal földének kemény Vadásza² állott ki először ellenem 's gúnyolva tsufolta ifjúságomat: de az én kardom' éle ketté törte paizsát, és el-diribolta az ő körösfából készült lántsája' nyelét. Ekkor mindjárt egyszoribe visszavonám ellenc fel-vontt fegyveremet. Lothmár, meg-szégyenülve és egész meg-háborodással tére onnét vissza.

Azután a' veres hajú Szulinnak bízakodó creje hága-bé a' viadal piatzára. Truttzolva forgatta ellenem az ő méllyen bé-süllyedt szemeit, 's egyenesen fel-állottak borzas szemöldökének sertéi. Háromszor lyukasztá-által paizsomat. A' pallosa-is háromszor

1) Ez valamely tartományja Hiberniának.

2) Ezek az Északi Scotusok igen szerettek vadászni; úgy hogy Ossziának némely énekei szerint még a' lelkek-is gyakorlották a' felhőkben a' Vadászatot.

érte sisakomat. Villám formán szapora szikrákat szórtnak kerengő kardjaink. Itt immár fel-indúla bennem bátor szívemnek büszkesége. Mérgesen meg-ragadám őtet, 's egyszeriben a' földre terítém. Ordítva harapott a' porba; 's Legósz partjai vissza-hang-zották ezt az ő iszonyatos földre-rohanását.¹

Annak-utánna Cornák lépe-bé felette diszes móddal, 's tündöklő hadi-készületben. Ennél szebb Iffjat nem lehet látni Erinnek fűvel gazdag minden határjaiban. Eszten-deinkre nézve egy időbeliek valánk. Az ő járása úri volt és nemes. A' termete magas és kartsú, 's olyan mint a' topoly-fák' fiatalossai Kutha vizenyős völgyében. De keserűség űlt az ő homlokán, és az ő ortzái halaványok valának. Az én szívem belé szeretett ehbe az Iffjúba. Gyakran el-mellőzte a' kardom, hogy meg-ne sebesített; gyakran igyekeztem napjait meg-menteni; de ő maga önként belé-rohana őtet-kéméllő pallosomba. Vér tsergezte az ő sebes veréssel ugrádozó mellyéből: az én szemeim-ből pedig könnyek záporjai hullottak: Oda nyújtám jobb kezemet a' Bajnoknak² és a' békességnek tsendes szavait szóllám. Gyengédeden meg-fogá kezemet, 's így szólla: Idegen Iffjú! én örömet meg-halok, mert úgy-is a' keserűség el-nyomta napjaimat. Eviralla meg-vetette az én szeretetemet; meg-vetette rimánykodásimat 's kesergése-imet. Ezt a' Leánykát te érdemled tsak meg egyedül, mert te mind nagy szívvel születtettél, mind pedig vitéz vagy. Mond-meg nékie hogy meg-botsátom az én meg-vettetésemet; mond-meg nékie hogy örömet hágok a' koporsóba. De emelj egy követ az én hírem' fel-maradására. Hadd hintsen arra az a' Leányka ollykor-ollykor szánakozva virágotskákat. Bár tsak valaha egy könyetskéje nedvesitené-meg azt az én keskeny síromat; Ez az én egyetlen egy óhajtasom. Ezt a' keveset talám meg fogja adhatni az én árnyékomnak.³

Szóllni akartam, de a' bellőlem ki-szakadó sóhajtasok el-szorították szavaimat. El-vetém messzire a' pallost. Karjaim közzé fogám az Iffjat. De ah! már az ő lelke el-repült az ő Össeinek szellős hajlékaiba.⁴

Háromszor emeltem-fel szavamat, hogy ujjabb viadalra hívjam-ki a' Vitézeket; háromszor kerengtettem pallosomat; háromszor ütöttem-meg a' paizsomat-is; de egy Bajnok sem mutatá magát. Irtóztak az én karomnak erejétől, 's a' kék szemű szép Leánykát önként nékem engedték.

Harmad' napig múltattam Brannó hajlékaiban. Negyed' napra bé-vezetett ama' Szépnek titkos kamarájába. Előmbe jöve az maga-is Leány-társainak seregében diszes és kellemetes pompával, 's olyan volt közöttök mint a' Hóld, mikor annak a' több tsillagok meg-csmérik uralkodását, és magokat meg-szégyenülve alázasosan meg-von-

1) Az olyan földre való csés, mellyet még az Ecchó is hanggal vissza-ád, nagyobb *kitélet* érdemel, mint sem azt tsak tsupa cséssel elő-adni.

2) Ez a' szó: *Bajnok* most az ő igaz értelmében van ide téve; ugyan-is a' *Baj-civók*, az az Duellálók, hívtak *Bajnokoknak*; *Bajnak* pedig a' Régiek azt az *ügyet* nevezték, a' miért a' Viadal, vagy-is Baj-vívás történt. De ámbár ez így légyen, még sem tagadhatom, hogy tsak olyan szónk sints a' magyar Nyelvben, melly a' *Hérost* ki-tegye. Athlétánál bizony a' Bajnok több mert az tsak *maga-hányogatásáért* küzdött; de ez mindenkor valamely ügyért,

3) Itten-is tzélozás vagyon a felhőkben való múlatastra.

4) Hasonlóképpen itt is.

ják. Én a' győzedelmeskedő lántsát lábainál le-tevém, 's szerelemnek beszédi folytak rebegeve ajakimról. Az örömtől fel-emelődött az én el-ragadtatott lelkem. A' nemes Brannó szíve-is úgy látszott, tűzbe gerjedc. Átal-fogyán azután engem már el-vénültt karjai közzé: Oh bár! óh bár az én jó Barátomnak fia vólnál! ama' hatalmas Fingálnak fia vólnál! akkor vólna ez az én bódogságom tökéletes. Igen-is, oh! igen-is fia vagyok én annak a' te jó barátodnak! Fingál', Fingál' fia vagyok én! vagyok Osszián! Ezt ki-mondván a' mellyénck estem. A' mi könnyeink egyyüvé folytanak 's öszve egye-ledtenek. Sokáig tartottuk így magunkat öszve tsatolva.

* * *

Ilyen vólt az én iffjúságom, Malvína. Már most vak és el-hagyatott vagyok. Arnyékozatok homályosítják az én Lelkemet: de olykor még-is a' régi énekeimben való gyönyörködésnek sűgári elmémet meg-vidamítják, 's valamitskét enyhítik keservemet.

Énekesek! készítsétek-el az én Síromat, 's az én kedves szép Evirallám mellé tégyetek; 's ha az esztendő'k' forgása vissza hozza a' tavaszt a' mi halmainkra, énekel-jetek egyy emlékeztető éneket ama valaha híres Kónai Bárdus' dítseretére. Magasztaljátok Ossziánt, a' ti szenvedő barátotokat!

BÁRÓ IDŐSB RÁDAY GEDEON.

II. ENYIM JULISKA!²

Örömnck gyönyörű hajnala tetszik!
Jegyesem már, kit akartam, Juliánnám!
Jegyesem már Juliánnám! – örööm' hajnala tetszik!

Ia Juliskám maga szívébe vesz' engem,
Nem irígylem sem ama' Gracchusok' Anyját,
Sem ama' Trójai Hertzeg piperézett Helenáját.

Az Apollóm' 's Ératóm' karjai közzül
Megyek immár Julisom' karjai közzé,
Julisom' karjai közzül meg' azok' karjai közzé.

1) Magát érti,

2) Ez az érdeemes, Nyelvünk' elő-segállése körül olly szerentsésen fáradozó Hazafi-társ D. Weszprémi Úrnak Leányát jegyzette-el.

Te vagy immár bizodalمام! Te reményem!
Te maradj tárgya szerelmemnek örökre
Juli kintsem! Juli szépem! Juli diszem! Juli fényem!

D. FÖLDI.

III.

* * * RA.

Írigy tsuka! mért martzongod
Azt, a' ki téged nem sért?
Ne ásítózz, tedd-le gondod,
Méltatlan' ne szomjúzz vért.

Hogy lehetsz olly érzéketlen?
A' jó hirt mért gyalázod?
Nem borzadsz é te kegyetlen
Társadra fenni mázod?

Úgy van! úgy van! Némellyeknek
Belső érdemek ha nints,
Mást gögösen nevetgetnek;
El-értt tárgy ez! nékik kints!

Meg-bánod még irigy állat,
Rád kerül a' gyászos sors;
Kóstold tsak Te; nem vonsz vállat
Melly keserű ez a' bors!

Kígyót nevel kebelében
Minden írigy álnok szív; –
Ne hidj néki! mert begyében
Fel-vontt áll a' mérges ív.

WÁLYI ANDRÁS.

IV.

ETELE a' TSONKA-TORONYBAN.

Egek! – értzes Egek! mire juttattatok?
Vallyon mit vétettem hogy rám borzadtatok?

Tsak szerettem; – híven szerettem:
Mind ez az, a' mit vétettem.
Még-is így dühöskedtek!
Szívemben mérges tört kevertek!

Fejedelem voltam; tekinteteskedtem.
Reménlő hív szívvel Honnyomból ki-tértem;
Hogy Etelka, ama Liliom!
Lenne hóltig-való társom – –
De jaj! oda mindenem!
El-röppent, füstbe ment reményem.

Győzedelmeskedett az Istentelenség;
Egész porig tepert a' ravasz irígység.
Im rab vagyok. – Otsmány fog-lyukban,
Rettentő kemény békóban
Durva lántzot pengetek;
Testemben, Lelkemben reszketek.

Hol vagy szép Etelka? – Jer nézzed Hívedet
Ki úgy kedveltelek mint saját éltemet. –
Oh Kegyesem! Érted szenvedek:
Azért örömet szenvedek,
Tsağ hogy majdan elé-lép
A' Halál, melly engem széllyel-tép.

Szívem dobog; várom a' végső rendelést,
Ártatlan fejemre a' halálos végzést. –
Jaj! ki léssen, a' ki segítsen?
E' gyalázattól meg-mentsen?
Oh küldj mérget kedvesem!
Inkább így húnnyjon-el életem.

E' tömlöttz, mellynek most fenekén heverek,
'S a' rágó Vasak közt reszketve pihegek,
Tesz majd vallást néked felőlem,
Hogy hozzád kötött szerelmem
Addig forrott szívemben,
Mig a' vér meg-nem hült eremben.

DÖME.

V.

EDELKA

Etele' fogságát meg-hallja;
El-ájúl; fel-eszmélik; reszket.

Rémítő hírt hallok! –
– Ah! meg-halok –
Lelkem! készülj; mert én tovább e' kinok közt
Nem maradhatok.

Hatalmas Istenek!
Hogy túrtétek?
Az Igazság mellett ki-kelni vallyon mért
Nem akartatok?

Im sír, jajgat az Ártatlanság,
Zászlót emelt a' vad gonoszság.
A' nyájas Etele,
Lelkem' felc!
Szoros, mély üregben, a' *Tsonka-toronyban*.
Sanyargattatik.

Tsak szomjú Hohért vár
Fejére már – –
Ki gondolta volna, hogy eggy ravasz *Róka*
Ennyire mehet?

Hát én szenvedjem-é?
Engedjem-é?
Ah! nem. – Ha Etele meg-hal, Etelkénak
Élni nem lehet.

Együtt fogja fejemet Véle
A' Pallosnak le-szelni éle: –
Igy hát kegyetlenül
Hirtelenül
Él'tünk, melly tsak mostan kezd vala bimbózni,
Le-nyesettetik.

DÖME

VI.
ANÁKREONNAK
XLVd. DALA.
TROCHEUS LÁBAKON.

Vénus Asszony sánta férje
A' Lemnusi hámorjában
Füstös kézzel kalapála
Tegzet 's nyilat Cupidónak

E' horgokat maga Vénus
Édes mézzel hintegette;
De Cupídó mind epével.

Egykor Márs is ütközetről
Vissza-térvén, tsak be-toppan
A' műhelybe, 's mint szokása,
Mord dárdáját villogtatja.
Kézdi osztán egyre, másra,
A' nyilakat forgatgatni.

A' Szerelem mondja néki
Úgy é bizony jó sullyoskák!
Ha kételkedsz, meg-próbálhadd. –
E' szavára Márs közülök
Hirtelen tsak fel-kap eggyet
'S azt emelni próbálgatja.

Mosolyogja Vénus Asszony.
Erre Márs nagyot sohajtva,
Jaj, be sullyos! vidd-el, vidd-el!
Mond Cupídó; már tsak tartsd-meg.

A. J.

VII.
ÉDES BÁNAT.

Itt kell hagynom szívem' felét,
Itt szerelmemet!
El-tiltotta tőlem a' Sors
Szerelmesemet.

Isten hozzátok, érzékeny
Ölelgetések!
Szűz egymásra pillantások,
Kedveltt nyögések.

Mennyi nyájas hang jött számból
'S enyelgő ének,
Mikor a' húss Hesperusok
Lengedezénc!
És fel-kapván hangzatimat
Szárnyok' hegyére,
Siettették Kedvesemnek
Nyúgvó helyjére.

Segíték a' hang-hallásra,
Gyenge lépésit
Arra, a' hol hallja számnak
Zengedezésit;
'S hozzám érkezővén, áldoztunk
A' Szerelemnek;
Magamat tettem Szívének,
'S őtet szívemnek.

Már vége van mind ezeknek,
Kedveim szűnnek!
A' Hesperus tündérré lett,
Szárnyai tűnnek!
Forgó szeclek sem viszik-el
Sok sóhajtásom,
Oda a' hol vár szívemmel –
Vívó Pajtásom.

HORVÁTH ÁDÁM.

VIII. A' SZARVAK.

Annak, ki Kedvese felől azt gondolja,
Hogy tsupán tsak őtet szereti 's tsókolja,
Egy szarva van; – *kettő*, a' ki kátzéróságát
Nem tudván, mutatja alkalmatosságát;
Három, a' ki tudja 's jó májjal szenvedti;
Négy ki betsülletért 's pénzért meg-engedi. –

A' ki azt hiszi, hogy nints ezek' rendében,
Annak-is négy, 's még eggy nagy a' közepében.

Cons. ARANKA

IX.
IN ALEXANDRUM SZ -- AY,
JUVENEM MOLLEM,
dum Castra Martis sequi vellet.¹

Bella paras; bellas sequcris; pugnaeque repugnas;
Et bellatori sunt tibi bella thori.
Imbelles imbellis amas; totusque videris
Mars ad opus Veneris, Martis ad arma Venus.

FRANC. LÓNYAY.

X.
HÓLNAP.

*Ob ich morgen leben werde
Weisz ich nicht gewisz:
Aber wenn ich morgen lebe,
Dasz ich morgen trinken werde
Weisz ich ganz gewisz.*

LESSING.

Még hólnap élek é? nem é?
Azt nem tudom:
De, ha hólnapra virradok,
Hogy hólnap kantsót forgotok,
Bczzeg tudom!

KAZINCZY.

1) Ez a' Deák Epigramma helyet kívánhatott gyűjteményemben, mert Magyar Productum.
Ennekutánna én más jó deák Verseket is fel-fogadok ide. SZÉPHAMY.

XI.
BRÚTUS.¹

*Auch du, mein Sohn? – sprach Iulius. –
Rom meine Mutter! – dachte Brutus;
Und stieß dich tiefer Dolch der Freyheit.*

KAESTNER.

Fijam, te is? – szóll Július. –
Anyám de Róma! – monda Brútus,
'S méljebben döfe-meg Szabadság' szent Vasa!

KAZINCZY.

XII.
B. ORCZYNAK
NÉMELLY LEVELEI.

I.
ORCYHOZ KAZINCZY.

Mások, a' kiknek szerentséje vala a' még boldogabb időkben űlni a' kormányon; a' kiket az együtt-evezés mindennapivá tett 's szorossabb barátságra kaptsolt azzal a' felejthetetlen Hajós-Mesterrel, a' ki, a' nyári meleg estve tsendességében, tsillagos éjtszakát 's ki-derültt reggelt reménylén, ki-szállott a' hajóból, 's annak igazgatását ember-kort értt fijára bízta,² mások, mondom, barátságos bizodalommal látogatják ezt a' szent Öreget: én a' ki tsak ki-szállásával vettem a' lapátot erőtlen kezembe³, a' kinek tsak arra való ideje sem vólt, hogy fiatal hevét mutassa, azt nem mertem eddig. Mostan ugrom-ki eggy kis ladikba, hogy hírt vihessen kedves Igazgatónnak, mi történt leg-közelébb hajónkkal. Ez a' ki-szaladásom, eza' hír-vitelem légyen jele, melly igazán tisztelem őt; 's mint forr háládatos szívem az eránt, kinek felöllem vetett reményje űltetett az evezőpadhoz. – – – –

1) Caesar gyilkolói közt látja-meg Brútust, kit annyira szeretett, hogy meg-szokott névvel *fijának* szólítja még most is. – Brútus ezen emlékeztetés által meg-hökken. De tsak hamar eszébe jut, hogy ez az, a' ki Rómát, az ő Hazáját, járom alá vetette, 's méljebben döfe-meg tégedet Szabadság' szent Vasa! – Minő festés!

2) B. Orczy Lőrincz Abaújvári Fő-Ispányságát 1784ben le-tette, 's helyjébe fiját B. Orczy Lászlót űltette.

3) Kazinczy 1874ben Octob. 13dikán az öreg Orczy által Abaújvármegyének Vice-Notáriusává; 25dikén pedig az ifjú Orczy által Törvény Tábla Bíróvá tétetett.

II.
VÁLASZ.

Eőrss, 5dik Novemberben 1785.

Azon vén Hajós, ki szinte eggy esztendő előtt repedezett hajójából ki-szállván, még tsendes időben, békés révparton száratgatta penyészes tzeletzuláját, 's el-ázott, meg-avúltt keteputájából ki-választván még féliben haszna vehető entzenbentzit, le-szedte (a') széltől szaggatott vitorlákat, 's meg-égette (a') szú-ette lapátokat árbotz fájával eggyütt, olly reménységgel, hogy (a') nálánál izmosabb erőssebb hajós-Kapitány meg-újtván hajóját, (az) új révészekkel, kiket (a') vén Hajós válogatott¹, Kamtsatka felé, hol még eggy bóldog Nemzet tündöklő thronuson imádja az igazságot, el-credvén, szerentsés szelekkel meg-tér, 's meg-hozza azt a' drága gyöngyöt, mellyből (az) Europai Nemzetek a' köz bóldogságot készítik, – azon vén Hajós minden reménységében meg-tsalattatott. Az új Kormányos hajó-törést szenvedett, 's más Kapitánynak adatott-által a' kormány. Ez tsajkákra ültette Révész-társait, 's nem függ (a') habokat-támasztó szelektől; hajójának sorsát nem bízza vászon lepedőkre, maga erőss karjával kormányt tartván; társaival egyenlő zuhanással bé-mártván az evezőket, húzatja mercedett inakkal hegyes orrú tsajkáját, és sebessen vezérli oda, a' hol a' hatalmasoktól el-nyomatott, vagy le-tapodott Igazság segítséget kér. –

Nem tsuda tehát ha mind az Öreg, mind az Iffjabb Kormányosokról el-felejtkezett azon Vidék, hol 20. esztendeig dolgoztunk, sokak', mindenek bóldogításán, Ez ám az emberek' sorsa! Társok, Barátok, Vérek el-felejtkeznek rólunk. Ezen kis jó Barát, kinck irok, első az Abaúvjármegyei el-hagyott Társaim közzül, ki írásával meg-betsült. Él j bóldogúl, kedves Kazinczym, és hitesd-el magaddal, hogy valamikor írásoddal engemet meg-keresel, kedves lészesz, és ezen jószívűségedet, mellyet tapasztalva ismérek, nagyra betsúlvén, nemes erköltsű személyjedet mindenkor betsúlni fogom, 's ha miben szerentsédnek elő-mozdításában szolgálhatok, el-nem múlatom.

B. ORCZY LŐRINTZ.

P. S. Hát mint vagon Kelez Úr? mint Zombory és a' többiek?² Vallyon a' Teuto nyelvén tudnak é torzsolkodni? Tsak el-hiszem tsendesek most a' Gyűlések! Ditez moi, mon cher Kazinczy, Comment vons les affaires publiques? s' il y a entre le Magistrat l'harmonie requise? – – – Ecrivez moi quelque fois, et faites moi partes des nouvelles de Haut-hongrie. Comment 's est fait la Restauration du Comitat de Zemplin? – Votre Correspondence me seroit toute fois chere. Adieu!

1) Érti az Abaúvjármegyei Tiszválasztó széket, mellyet el-bútsúzásakor az öreg Orczy tartott.
2) Consil. Fületinczi Kelez Antal Úr Abaúvjármegyének 1786dikig érdemes és közönségesen szeretett Első Vice Ispánja; Zombory Zsigmond Úr 1784diktől második Vice-Ispány.

III.

Tarna-Eőrss, Novbr. 1jén, 1786.

Szokott Cortézia nélkül küldöm Levelemet, és ez nagy hiba volt a' régi világban; mindazáltal most bocsátandó vétek, mivel nekem tudomra nem adatott mi hivatalba lépett az az én kis Barátotskám¹ kinek szerentséjű elő-menerelén mindenkor örvendeztem. El-várom tehát (az) arról való tudósítást, 's akkor helyre hozom, mit el-múltam. Vallyon nem a' Pesti új l'áblához kaptsolta é Felsőges Urunk' kegyelme? Ha úgy, tellyes léssen örömem!

Szánom valóban a' fel-földet, hogy amaz veszett-farkas² ki már sok jó embert meg-mart, ismét elő-jött, és, a' mi rosszabb, eggy vad-bikát fogadott társaságába. E' két állat valóban nagy pusztulást tehetne a' juh-nyájban; főképpen ha Pásztor félénk és szunyáta volna. Leskődött az eggyik utánam is! de az Ország útján nem mert reám ütni, tudván, töltött fegyverrel járok a' hol veszedelem vagyok.

Azonban igaz a' Poéta mondása:

Nagy erőss tölgy-fákat döntöget forgó-szél,
De attól hajló fűz és gyenge nád nem fél.

Vallyon meddig tart Hazánkban az árulók' betse?³ Valahol járok kelek mindenütt látom e' nemzettséget, fent-viseltt fejjel, értz homlokkal sétálni. A' Királyi Városok' Bírái közzé ugyan úgy bé tsaptak, hogy alig találkozhatik eggy, kit számkivetésbe nem küldöttek. A' mint látom, e' tévelygő, tigris-tejen nevelt Oroszlán-kölykök most a' kormányon ülő Nagyok ellen agyarkodnak. Kullognak 's lest hánynak, mint ejthessék törbe prédájokat; fenik fogokat azok ellen, kiknek hatalom a' kezekben, 's mivel tüzet hintettek a' hamu alá, valóban vigyázva lépjenek a' Tisztviselők. Tör, hurok, lépesvessző, farkas-verem közt járván, árgosi szemű légyen, ki a' veszedelmet el-kerülheti. Mindazáltal recte faciendó... Hivatalját híven bé-töltő Igazság' szerető Pólgárnak még el-nem múlt betse; és, tandem bona causa triumphat.

El-múlik reménylem ezen égi háboni Hazánk felől, 's a' zápor után fel-derül szép Napunk. Igen kezdi a' Felsőség esmérni ezen árulók' seregét, és már zárja a' réseket, mellyen mászkáltak titkos sekrestyéjekbe. Valóban úgy nézem magánosságomban a' forgó dolgokat, szűnik a' szélvész Világ' tengerén, tsendescednek a' habok, és a' gondviselő Felsőg a' bődögságunkra való eszközöket tellyes erővel szerzi. – Adjunk már valamit a' Muzsáknak is. Pétzeli' Magyar Henriássa ki-jött. Most kezemen forog, 's gyönyörködöm melly jól fordította Voltairnak munkáját. Vagyok jó Barátja.

B. ORCZY.

-
- 1) Így nevezte Orczy Kazinczyt kis termete miatt, noha nálánál maga sem volt nagyobb.
 - 2) Herostratus Zeleznik! Végtére Felsőges Urunk parantsolatjából vasra verettetett. Abstulit hunc tandem -- poena tumultum, Absolvitque Deos! –
 - 3) Voltaire is így panaszkodik eggy helyt ezek ellen. Les trois maaiers. – O delateurs! monstres de ma Patrie! Nées de l'Enfer, hélas! –

XIII.
CONS. FÁY ÁGOSTON ÚR'
'T. N. ABAÚJVÁRMEGYE ELSŐBB VICE-ISPÁNYJA',
a' Kassán

1790ben Martiusnak elsőjén öszve-gyülekezett Rendekhez tartott
Beszéde.

Még örök emlékeztet érdemlő MARIA THERESIA Felséges Asszonyunknak uralkodása alatt, ifjúságomnak zsengejében, ezen T. N. Vármegye szolgálatjára érdemesnek ítéltetvén, majd nem 13. esztendeig viselt szolgálatom 1784dik esztendőre ki-terjedett.

Vég bütsút vévén akkor már eléggé viselt hivatalaimtól, nyúgodalmas életbe helyeztettem magamat, olly fel-tétellel, hogy a' T. N. Vármegyét tovább hivatalbéli kötelességből nem szolgálom, hanem mint tsekély tagja, a' köz-jónak elő-mozdításában tőlem telhető kész vóltomat el-nem húzom.

Azonban midőn tsendes életemet, Ó Felsége ingyen való kegyelméből már Consiliariusi characterrel is meg-jutalmaztatván, leg-nagyobb nyúgodalomban így folytattam vólna, a' világi dolgoknak forgandósága el-szakasztá annak fonalát, és én véletlenül minden gondolatom ellen ezen T. N. Vármegyében Felséges Uralkodónk Decretuma által Ord. Vice-Ispánynak rendeltettem.

Mi okozta légyen ezen történetet könnyen által-értheti a' Tekintetes Nemes Vármegye, ha a' köz dolgoknak Német Nyelven és régi szokásainktól egészen különböző új módon való folyamatjának bé-hozására elméjét vissza-fordítani méltóztatik.

Mindazonáltal nem tsak ezen, hanem az egész Országnek minden Vármegyéit egy móddal érvén az ebbeli Felséges új Rendelés, mellynek még az én bé-lépésem előtt meg vólt vetve az ágya, valamint a' Felséges Parantsolatnak engedelmekedni tartoztam, úgy az említett decretalis Vice-Ispányi hivatalt annál bátrabban vállaltam, hogy erre nem először fordítottam, a' következő dolgokat pedig által nem láthattam.

De minekutánna három egész esztendeig és négy hólnapig ezen terhes és valóban veszedelmes hivatalt sok érzékeny szorongatások közt már viseltem, bőven megtanúltam, és tapasztalással tapasztaltam súlyját, ízetlenségeit és számtalan feleletnek terhével öszve-kaptsolt állapotját; melly miatt óhajtottam eddig is szabadulásomat, de jó módját sem nem láttam, sem fel nem találtam.

El-jöve azonban már az az örvendetes idő, mellyben Felséges Urunknak örökös ditsősségre méltó szívbéli indulatjából, meg-sértődött régi szokásai 's törvényei édes Hazánknek, 's ezekkel a' Tekintetes Nemes Vármegye köz dolgainak előbbeni mód szerint való folytatja lábra állítatnak.

Ezen leg-főbb igazságon épült 's törvényes szabadságainkat és szokásinkat helyre-állító Királyi kegyelmes Levél kívántt alkalmatosságot nyújt énnékem, hogy annak hirdetése után a' mennyiben eddig hivatalomat törvénytelenül viseltem, arról mint igaz hazafi nagy örömmel és készséggel le-mondjak, 's az édes Hazámnak botránkozására lévő követ el-hengerítsem.

El-bútsúvzván tehát Hívtalomtól, sőt mai naptól fogva viselni sem kívánván, egyetlen egy utolsó kérésem az, méltóztasson a' Tekintetes Nemes Vármegye tekintetbe venni, hogy én külömb féle úton vett és sokszor keményen fenyegető Felsőes Parantsolatokkal le-lévén kötelezve, azokat sem nem változtathattam, sem ellenekre nem tehettem, hanem csak, mint arra rendelt eszköz, vak engedelmességgel tellyesíteni kéntelenítettem.

E' mellett még is nem csak az igazságot ki-szolgáltatni mindenkor kívántam, hanem az illendőséget is szemem előtt hordozván a' hatalmas haboktól hányattatott köz és különös ügyeket tőlem telhetőképven mentegtettem 's intézgettem.

Tudva tehát és magamtól senkinek ártani nem akarván, ha gyarlóságomból vétetem, mentségemre szolgál, hogy én is ember vagyok, a' ki számtalan sok elő-fordúlt dolgokban minden segítsége nélkül több kedves Hazámfiainak, 's jó-akaróimnak távol-létekben magánosan könnyen hibázhattam.

Ha mindazonáltal az én terhes utóbbi szolgálatom, meg-szűnést nem engedő nyughatatlanságom, veszedelemben forgott betsületem, és a' Tekintetes Nemes Vármegyének, mint Nemzettségem hajdani fészkének, szeretetiért, javaimban érzett sok kárainak tapasztalása, még sem elegendő áldozat a' Tekintetes Nemes Rendek előtt, talám meg-szerzi Ősi és közelébb való Atyáimnak ezen Tekintetes Nemes Vármegyében érdemesebben folytatott Vice-Ispánysága a' Tekintetes Nemes Rendeknek fejenként való további gratziáját és hajlandóságát, melybe nem más végből, hanem további köz-társaságú szeretetben való életemre nézve magamat aláztatosan ajánlom, 's egyszer'smind pedig ezen két Nemes Vármegyének nem régiben szám ki-vetésből vissza-tértt Authenticumát (*petséjét*) Excellentziádnak és a' Tekintetes Nemes Rendeknek által-adom.

Ezt a' képzelhetetlen kedvességgel hallott Beszédet 's egynehány Vármegyének Magyar Protocollumait olvasván, kitsoda az, a' kiben még az a' kívánság támadhatna-fel, hogy bé-állván nem sokára az Ország Gyűlése, ismét a' Deák Nyelv hozattasson-vissza köz-dolgaink folytatások végett? – Ha a' Deák Nyelvet vesszük-elő, úgy örökös-en bé-zárjuk a' Tudományok el-terjedése előtt az útát. Egészen a' Rhetoricáig, az az életünknek csak-nem fele részéig azt a' nyomorúltt konyhai deákságot tanulnánk egyedül, a' melyet ekkoráig Oskoláinkban és Oskoláinkon kívül hallottunk, 's nem lesz időnk *Valóságoknak* tanulására. Ezen felül nyitva lessz az út a' Magyar szolgálatra mind az előtt, a' ki hazai honnyában el-élni nem tud, 's köztünk kellnerségen vagy marqueurságon kezdvén életét, ha azt a' deák dadogást el-nem felejtette, mely valaha egy falusi Organista körül ragadott reá, a' Magyar fiak szájából ki-kapja a' kenycrot 's végtére még árulónkká, despotánkká válik. Ellenben ha a' Magyar nyelv hozattatik-bé, (a' melyre az Uralkodás terhét olly fáradhatatlanul hordott JÓZSEF Maga-is hajlott, a' deák Nyelvtől el-állván, és utolsó tavalyi Rendelése mellé nem a' Deák, hanem a' Magyar fordítást tétetni parantsolván) Nemzetünkben különös Nemzet válik, örökös fal lessz a' Magyar és nem-Magyar közt vonva, 's az Idegen vagy Magyarra lessz

köztünk,¹ vagy éhhel hal-el; szemlátomást fogunk elő-menni a' tanulásban, Magyar tsemetcünk Magyar nevelőket kapnak, 's a' Mesterségekben és Tudományokban olly szerentsés virágzásra lépünk, mint a' millyenre Német Ország lépett, minckutánna a' ki-hóltt Római és az idegen Frantzia Nyelvtől el-állott, 's tulajdon nyelvén kezdette írni könyveit.

E' tzelnek el-érésére pedig el-múlhatatlanúl 's mindennek felett az kívantatik-meg, hogy az Oskolákban Magyar Nyelven tanítasson az Iffjúság. Melly annyival könnyebben meg-eshetik, mivel már ekkoráig-is sok Magyar könyveink vannak, a' szükségéseket pedig Tanulttjaink el-készíteni készek lesznek. – Él *Dugonits*; él *Rácz*, él *Horányi!* *Révainak* készen vagyon egygy Architecturája; *Novák* 'Természeti Törvényt ád; – Sáros-Patakon *Szent-Györgyi*, *Óry*, *Szilágyi*, *Szombathi*, – Debretzenben *Sinai*, *Ormós*, *Milesz*, *Szilágyi*, *Hunyadi*, *Benedek*; – Erdélyben *Kovácsnai*, *Szatthmári*, a' két *Benkő*; Bétsben *Detsi*; Komáromban *Pétseli*, *Mind-szentí*, *Perlaki*; – Váradon *Józsa*; – Miskóltzon *Komjáti*, *Szatthmáry Paksi József*; és *Tóth András*, – Győrben *Ráth*; – *Füreden* Horváth; – Szatthmátt *Földi*; – Nagy Bányán Prof. *Szabó László*; – Jászberényben *Gellei*, – Ketskeméten *Göböl*; Ilalason *Tormási*, Böszörményben *Vétséi*; Diószegen *Fazekas és Lévai*; – Kőrösön *Kozma*; – Verőtzn *Szilvási*, – Vátzon *Török István*; és a' kit utól említek ugyan, de a' ki mind munkasságára, mind tehetségére nézve az első közzé való, Rimaszombaton *Szóke*, 's ezeken kívül két Monasticus Barát, a' szép Magyar tollú 's Magyar történeteinkben igen járatos Polemista *P. Leo Maria Szaitz*, és Rozsnyón az én igen kedves Barátom, Franciscanus Concionator *P. Lovasi Benedek*² tsak intést várnak, 's rész szerint írni, rész szerint fordítani készek lesznek. Vétkezék a' Hazza ellen, a' ki ezt a' szent szándékot tellyes erővel elő nem mozdítja! a' ki kész nem lessz ezért minden hasznát, elő-menetelét fel-nem áldozni!

Kitsíny és tsekély mindennek kezdete 's kéntelenek vagyunk meg-vallani, hogy Hazánkknak van három vagy négy Vármegeje, a' mellyben nem találhatni olly Személyt, a' ki a' még szokatlan Notáriusi Magyarorságnak meg-feleljen: de avagy nem lehetne ezen segíteni? Nintsenek é a' Duna és Tisza partjain olly Ifjak, a' kik szívekre vévén ezt a' szolgálatot, a' mellyet honyjoktól való el-távozások által a' Nemzetnek hajtáندانak, készek ne légyenek a' Tóth hegyek közzé költözni? 's nem lehet é ezeket az oda-házasodás által oda-való indigenákká tenni? – Ezen felül ha a' Vármegeék egymásnak Gyűléseiknek jegyzettjeiket meg-küldenék, (Levelezéseik magyarul folytak ennekelőtte is) nem lehetne é bízatosan reményleni, hogy a' dolog tökéletesen lábra kap? – Hazafiak átkozni fogják hamvainkat Maradékaink, ha nem tellyesítjük azt, a' mire a' Deák ki-hóltt Nyelvtől idegenkedő JÓZSEF önként hajla.

Az a' tekintet, hogy törvényeink deákúl vannak, nem vét gátlást ezen szent igyekezetnek. A' Deák Nyelvet nekünk mind a' Törvényért, mind a' Theológiáért, mind a' Classicus Iróknak értéséért, 's az eruditióknak mindenik ágazatjéért kell tanulni,

1) Nagy-Váradon egy Brüekner nevű idegen *Hidasinak* másutt pedig *Novacasa* nevű Olasz *Ujházinak* nevezette gyermekeit, 's Magyarokká lettek. – Próbálja tsak valaki Svábnak nevezni a' Rakamazi Lakosokat Tokaj mellett, botot kap!

2) Ez Debretzeni deák vala egykor: Papistává 's idővel osztán Franciscanussá lett. Egy szeretetre méltó igen derék ember.

tudni. Tudja azt a' Német, Hollandus, Olasz, Frantzia és Ánglus is, noha nem tud olly hadarva beszélni mint mi; noha mi nevetjük őket és tetszünk magunknak, holott a' hol a' Német eggy *Geszner*t, *Heynét*, *Millert*, *Ernestit* – eggy *Ernestit* mutat! – minékünk igen meg kell elégednünk, ha eggy *Szerdahelyit*, eggy *Koppit* mutathatunk. – Folyhatnak azért a' Törvényes perek, a' köz dolgok Magyarúl, hogy a' Corpus Juris és Werbótzai deákúli irattatott; éppen úgy, valamint Magyarúl prédikálhatott Pázmány azért, hogy a' Vulgata deák nyelven irattatott. – Tanúljunk deákúli; sőt tanuljunk Németül is, 's ha reá érünk frantzúl, ánglusúl 's Olaszúl-is: de szemeink mindenek felett oda legyenek függesztve, hogy a' Magyar legyen az *első és közönséges*, és hogy azt a' Német, tóth, rátz és oláh gyermek eggyeránt tanulja, valahol tsak benne mód vagyon.

Fejedelmünknek királyi kegyelme 's igazgatói böltsessége hajlik ezen kívánságára sok Vármegyéinknek. Készek az Írók annak a' Saturnusi időnek közelébb vonására, melly Leopoldnak a' thronusra léptével virradni kezd: kész a' Pozsonyi és Pesti Nevendék Papság is, Nemzetünk eggyik Felekezetének jövendőbeli Vezetője; kész Patak, Debretzen, Erdély, Losontz, 's több Magyar Oskoláink. A' jövő Ország Gyűlése vetheti-meg régen vártt boldogságunk tántoríthatatlan talpkövé, mellyen új Királyunk azon ékességgel jelen-meg, a' melly utoljára THERESIÁNAK fejét – szent nyugalom lebegjen örökre imádott hamvai felett! – ékesítette. Ha a' Magyar Nyelvet hozzuk-bé, állani fogunk: ha a' Deák Nyelv hozatik-vissza, később vagy előbb el-öl az idegenek özöne, 's Nemzetünk korts-zürzavar lessz. – Kassán martiusnak 8. 1790.

SZÉPHALMY.

XIV. UTAZÁSOK.

EGER.

Eger, Octob. 22dikán 1789.

Ma az agyagos sár miatt hat triumphális ökrökön jöttem-bé a' Városba, keresztül a' piatzon. Parípáim, medve bőrrel bé-vontt nagy bakom, 's a' kotsi hátuljára fel-kötött három szövétnekem figyelmetességre ragadták az Egrieket, minden akarta tudni ki vagyok, 's míg a' fogadóba másztam, egynéhány tseléd szaladt meg-tudni, mitsoda Uraság érkezett? – Meg-változtattam öltözetemet 's ő Éxcellentijánál a' Püspöknél akartam tenni udvarlásomat; de a' helyjett hogy bé eresztettem volna, ebédre hívatattam. A' Püspök délig el-va foglalta. Így tehát az Udvarból *Gróff Sztáraynéhez* mentem, a' ki a' mint tudhatod, a' meg-hóltt Cancelláriusnak a' Püspök Testvérénck, Leánya. – Egynéhány esztendeje már, hogy én őt esmérem; 's a' betegség, melly nála most gyakor Vendég, előbbi Szépségéből sokat el-fonnyasztott: de azért még-is lehet látni mi volt ez-előtt még kevéssel. Az ellen nem mondhat senki egyebet, hanem hogy kitsíny; igen kitsíny; De – nem az é a' Florentziai Vénus-is? nem az é ez minden

gemmáiban a' Régiségnek? – Azonban igen nagyon meg-tsalatkozol, ha azt hallván hogy igen szép, és azt azon felül, hogy igen kitsiny, azt gondolnád hogy a' Gróffné tellyes lessz naivetével-is. Éppen nem. Őt el-mosolyodni talám még senki sem látta. Férjfiúi komolyság ül parantsolásra teremtet fekete nagy szemekben, 's ha setétben hallanád szóllani, azt gondolhatnád, hogy valamelly igen olvasott ifjú Úr raisoniroz. De az ő beszéde távol van minden Pedantereytól, minden keresve-keresett cruditiótól. A' Frantzia Irók, kikkel igen esméretes, meg-vetették gondolkozásának fundamentumát; ő azt, a' mit egykor olvasott, tsak-nem szóról-szóra tudja, 's azt igen szerentsésen szokta a' maga tulajdonával úgy öszve-fűzni, hogy azon többé az idegen íz meg nem tetszik.

A' szépségen, elmésségen, olvasáson kívül még más tulajdonságokat-is tsudálhatnál benne, ha valaha olly szerentsés lehetnél őt látni, 's közelebbről esmérni. Meg-tán-torodni nem tudó állhatatossággal tűr-el minden kedvetlen esetet, akár moralis légyen az, akár physicai; nem tud meg-rettenni semmitől, 's el-készülve 's tsendesen mégyen a' veszedlemnek, ha azt többé ki-nem kerülheti. Vidámsága 's magában meg-clégedést találó nem-esmértt szíve most sem hagyta-el, 's enyhülést és vígasztalást nyújt néki minden történeteiben. – Valóban, ha a' Természet azt, a' mit ő reá vesztegetve hintett, eggy Asszony és eggy Férjfi között osztotta vólna is fel, nem vádolhatta vólna irigy fösvényességgel sem egyike, sem másika.

Ő Excellentiája a' Püspök kegyes le-creszkedéssel fogadott. Vidám vólt az egész cbéd felett, 's fel-élesztette azokat, a' kik az eránta való tisztelet miatt némán ültek. – Jelenttem hogy Bétsbe szándékozom, és hogy ezen úttal Pápát is reménylem meg-látni; melly alkalmatossággal ott épített Temploma felől gyönyörködve szólla. Arról majd akkor írok, ha meg-látom; most tsak Önnön-személyjéről. – Ha Te-is az[te] hiszed, a' mit némelly Protestánsok mondanak, hogy intoleráns, hogy üldöz, nagyon tsalatkozol. Sőt inkább semmit sem óhajt annyira, mint a' nyugodalmas egygyességet; hanem hogy minden tselekedeteiben a' Hierarchia tekintete 's hatalma vagyon szemei előtt. Azért nints semmi, a' mit el-követni kész ne légyen. – „Az úgy vagyon! látja Kemed, édes ...y Uram! mondá egykor nékem, én a' fekete Uniformist viselem, az nékem kötelességem; én pedig kötelességemet tellyesíteni akarom.” – Különben a' Protestánsokat mind udvarában, mind azon kívül olly kegyességgel fogadja, mintha Catholicusok volnának. Sőt én tudok példát hogy a' jószágaiban lévő Praedicatorok eránt különös kegyességgel vala. Hogy nem mindeniket szereti 's szenvedti, azon én fel-nem akadok; mert eggy Gróf Észterháznak, Eggy Püspöknek, Fő-Ispánnak, eggy Fő-Cancellarius Testvérjénck, némelly mozdulásokat nehezebb szenvedni, mintha az Apostolságra a' gyalom mellől, vagy vám keréktől hívatatott vólna.

Az az épület, a' mellyet most Lyceumnak hívnak, olly jó ízléssel 's olly költséggel tett épület, mellyhez hasonlót nem láttál. Egész négy szeg az, három sorra, 's szegleten áll, közel az udvarhoz. Elöl, a' Cathedrale Templommal által-ellenben az exameni Palota, jobb kéz felől a' Bibliotheca, balra az oskolai Templom, hátul pedig a' Specula áll. Temérdek költséggel szereztetett mindene. A' Mathezisi eszközök inkábbára Londonból hozattatak, 's mutatják mit lehetett vala ezen minden hazai példákat felyül-múló igyekezetből reményleni, ha a' Püspök szándéka nem hátrátatott vólna. Most a' Normális Oskola 's egynehány Pap kong benne, 's szobái rész szerint készü-

letlenek, rész szerint üressek. A' Bibliotheca Mennyezetét Krakker Egri Képiró festette. Az a' Tridenti zsinatot adja-elő, magának a' Püspöknek parantsolatjára; 's abban mind az architectura, mind a' grouppok, mind a' Drapperic jobbíthatatlanul vannak festve. Maulpertsch, ki az Oskolai Templom festésére hívatott vala le Bétsből, öszve-tsapta kezcit midőn a' Bibliotheca ajtaján bé-lépett; 's meg-vallotta, hogy ő ennyit nem tud. – Olly nagy gondal és olly helyesen tett rajzolás és festést ugyan maga Krakker sem igen tett másutt; 's ez néki kétség kívül sokkal nagyobb munkája az egymás megett álló sorok egyenlősége mellett-is, melly a' szem előtt nem olly kedves, mint az itt meg amott húzakosan öszve-tsoportozott grouppok, a' Jászai Templom' Plaffondján. Már meg-hólt, 's egy púpos hátú Leányt hagyott maga után, kinél egy Rubensének állított festést, 's Norbert Grundnak némelly Mezőségeit láttam.

Az meg-sirathatatlan kár, hogy a' Lyceum magassabb helyen nem épült. A' Püspök még akkor olly szándékkal vólt, hogy ezt el-végezván egy Püspöki Templomot épít a' Római Péter Templomának hasonlatosságára, azon helyen, hol ennek igazság szerint állani kellett vólna. Az illyen Profánus ember, mint én vagyok a' Religiót tekintvén, nem állhatja-meg hogy fel-ne kiáltson: *Tantum Religio poterat causare!* –

Melly kedvességben légyen a' Püspök a' Pápánál, azt ez az anecdotumotska eléggé mutatja: A' mint a' Püspökök Magyar Országból-is bé gyülekezének Bétsbe 1782ben Vidik Piusnak tiszteletére, a' szokás és Ecclesiái Etiquette szerint mindnyájan kezet tsókoltak, tsak Gróff Eszterházy nem. A' kéz-tsók helyjett leborúlt Előtte, 's lábát tsókolá-meg. Nem nézte ezt meg-indulás nélkül a' Pápa, 's még nem egyenesedett vala fel a' Püspök, midőn ez áldó tsókját tonsurájára nyomta a' Püspöknek. Ez a' történet Bétsben mind a' Papi, mind a' Világi Rend előtt szemet szúrt. –

Azt sem hallgathatom-el, hogy a' Püspök, a' Pápának Bétsből lett ki-indúl[ás]a után tsak tsak-hamar, a' Szent István Rend nagy keresztét 's tsillagát kapta ajándékban a' Fejedelemtől: de azzal mentvén Magát, hogy Papi alázatossága minden világi fényességeket el-hárít, a' Királyi kegyelmet el-nem fogadta; 's így ez helyjett egy Püspöki gazdag keresztet kapott.

Estve felé P. Leo Mária Szaiczot, az *Igaz magyar* Iróját látogatám-meg. Nem szégyenlem meg-vallani hogy róla való gondolkozásomban nagyon meg-tsalattattam. Írásait olvasván én őt egy mérges, homályosan gondolkozó, 's sok dolgokban járatlan embernek gondoltam vala: most pedig láttam hogy az ember igen sokat olvasott, sokat írt, fáradhatatlan szorgalmatossággal bír, és kívált a' hazai történetekkel igen esmértes. Első meg-látása meg-érdeklí a' nézőt; kantsalúl néz félre, bajuszát beretválja, 's azonban röth szakálla hosszan nyúlik-le meljén. Óldalán a' szíj-övről az *Olvásó* tsörög, mellynek akkor apologiáján, szent tűznek hevülve, dolgozott. Módja monasticus alázatosságú: de ha a' szent Szék hatalma 's tekinteti fordul-elő, már akkor kész az Athletai viadalra. A' Protestánsokra sem nem haragszik, sem őket akár mit tanítsanak, írjanak, mondjanak, nem bántja: de a' Catholicusban a' leg-ártatlanabb heterodoxiát sem nézheti. Semmit sem bészül annyira mint a' Martyri koronát, és azt óhajtja, hogy neve a' P. Fast és Merz neve mellé rétettessen. El-szenvedí ő azt békességesen, ha tsak személyjét bántják; ha munkáiban tsak a' ki-dolgozást érdeklík: tsak a' hitet ne illesse senki; tsak az ő hyperorthodoxiájától ne térjen-el. Azt mondta, midőn élességét

vetém szemére, hogy *ő nem olly kutya, hogy ne ugasson*: noha az is igaz, hogy nem vetemedne arra, a' mit munkájának tsak nem minden sora mutat, ha arra mások által nem vólna kérlelve. Valóban mutatott egynéhány levelet, a' mellyben K-- Úr tüzelte, 's kérte hogy ezt 's ezt támadja-meg: de ez a' K-- Úr nem *Kovachich*, tudod, mert az ő vele folytatott Levelezés nem a' leg-nagyobb barátságot 's egyenlő gondolkozást mutatja. – Ő rá P. Leo azért is bosszankodik, hogy véle viadalra szállani nem akar.

Szabó Dávid Urat a' Nagy-Asszonyhoz tett Eucharisticonjai miatt, 's Batsányi Urat a' Magyarok' vitézségéért indúlatosan szereti: de Révait az Eroticumokért, azt mondja, már egynéhányszor meg-akarta tsapkodni. Ha azokat Kazinczy írta vólna (ez veté hozzá) a' ki Kálvinista, rossz neven nem venné; de Révaitól... Néki bízattam hogy Kazinczy az ilyen crizisen fel-nem akad, 's tsak azt kéri hogy meg ne dítsérje, mert nagyon szeret azok közzé számláltatni, a' kiket P. Leo veszedelmes embereknek tart.

Hidd-el Barátom, én P. Leótól gondolkozásunknak ennyire különbözőése mellett-is, titkos satisfactióval jöttem-el, és Egerbe nehezen jövök ezután, hogy őt meg-ne látogassam. Gondolkozása' módjától irtózom, mert haszontalan! én cretnekségben neveltetem: de az Emberben van valami, a' miért még az ilyen széll-el-béllelt Tudós¹ is, mint én vagyok, reá nem haraghatik. Hadd mondja a' mi felől őt lelki-ismérete meg-győzte; minekutánna ez a' veszni indúltt Világ látni mer, 's nem állítja véteknék, hogy az értelem belső sugallását kövesse; nem lehet attól tartani, hogy tanítása veszedelmes légyen. 'S én ebben-is tisztelem Ő Excellentiájának a' Püspöknek bőltességtét, hogy ezen munkát nem gátolja ugyan; de Egerben nem nyomtattatja; holott másoknak írásait, a' millyen például az Indusok Bőltessége (profanus mind maga a' Könyv, mind a' Fordító) tulajdon míhelyéből 's tulajdon költségeivel bostattatta ki.

Innen a' Várat és a' Metsetet nézni mentem. Az utóbbik a' maga épségében áll, 's keresztyén isteni-tiszteletre fordítatott; az elsőbb el-omladozott.

SZÉPHALMY.

XV. UTAZÁSOK.

FÜRED.

Veszprém, Nov. 3dikán 1789.

Láttam Horváthot, 's olyannak találtam őt, a' millyennek képzeltem. Nem betsülöm most kevesebbé, mint az előtt betsültem, míg tsak az enthusiasmus ragadozott ölelésére. Ennél többet nem mondhatok.

1) *Széll-el béllelt Tudós, Aufklaerungs Phantasi* a' neve annak P. Leonak írásaiban, a' ki a' lelki-isméret és meg-győződés szavát követi, melly ha meg-tévedt-is, minden jó szívű ember előtt szent szó, isteni hagyás!

Octobernek utolsó napja vala az, a' midőn én, Budáról 29dikben indulván meg, Füredre értem. Nem gondolhatsz kedvetlenebb időt. Ködös volt az ég; sokszor alig lehetett három száz lépésnyire is el-látni, 's az ősz hideg szele a' parázs essőt kotsimba verte bé. – Már látszott a' Balaton; látsza a' 'Tihani fél-sziget, 's annak kő-sziklás hegyeinek bértzein az Apátúrság kettős tornya; de olly homályosan, hogy azt ki-láthatni szerentsének tartottam. Szőlők közt kellett egynéhány egymás mellett épült kis helységeken keresztül-menni. A' környék olly bokros, követses, dombos, valamint a' Torna Vármegyeiek; 's engemet a' Balaton és a' szélén lévő szőlő-hegyek. (hol Gróff Szécsényinek benn a' szőlő közt egy két sorú nagy épületje van) a' Klopstock: *Schön ist Mutter Naturja* után a' Zürichi szőlőkre 's tóra, 's valamelly kedves el-tévesztés é vagy őszve-hasonlítás által Bodmerre, Breitingerre, Gesznerre, Hirzelre 's Horváthra álmódostattak. Be sokszor mondtam azon Óda' végét, melyet Klopstock a' Bódmer látása után írt, egy kevés változtatással az én gondolkozásom szerint:

Oft erfüllt das Geschick was das erzitternde
 Volle Herz kaum zu wünschen wagt,
 Wie von Träumen erwacht, schn wir dann unser Glück,
 Schns mit Augen, und glaubens kaum.
 Diescs Glücke wird mir, als ich das erstmal
 IIORVÁTH's Armen entgegeneil'.

Végre ki-buktunk a' szőlők közzül, 's Füredet, a' disztelen Füredet, magunk előtt láttuk.

Horváth Szántódon volt, túl a' Balatonon, hová 'Tihannak kelle menni. Emberei oda útasítottak, mert ezek engem annak a' Bárczaynak gondoltak, kit Urok, Munkátsról írt levelem után, ezekben a' napokban várt vala. Lovaim nem mehetek tovább annyira ki-vóltak fáradva; a' helységben pedig hirtelen ujjakat nem kaphattam, mert azok a' legelőn vóltak. – A' Nap hanyatlani kezdé, a' köd Szántódot és Tihant közlelőbb mutatta, a' mint van valójában; én repültem volna Horváthhoz; – ezek reá bírtak, hogy Aszalayval 's tselédemmel, eggy szövétneket vévén kezünkbe gyalog útnak indúltam. – Te ezeket a' kitsínységeket el-úntad hallgatni, úgy é? – De tudjad, azon napon, a' mellyen én Horváthot leg-először szorítottam meljemre, nekem semmi érzés nem vólt kitsínység, 's nem is lessz az, soha. – Az út alkalmatlan vólt; majd vizenyős réteken, majd meredek 's nedves kő-sziklákon kelle mennem, 's 'Tihan nints közel: de a' nyughatatlanság szárnyakat lőzse lábamra, 's míg a' révházhoz értem a' 'Tihani fél-sziget rulsó oldalán, egészen el-estvedett. Kevéssel az előtt menének által a' Hajósok, 's tsak reggelre vártak-vissza. E' szerint én a' rév-házban vontam-meg magamat, melly annyira telí vólt, hogy több ember belé nem férhetett volna; 's búsan képzeltem-el, melly hosszú fog lenni éjjelem, hol sem ágyat nem kaphattam, sem egészen által-ázott öltözetemen kívül egyéb ruhám nem vólt. Végre meg-szántak az Istenek, 's valamelly lármázás azt jelentette, hogy a' hajósok vissza-jöttek. – Tsak másnap reggel akartak vissza-térni; de le-itattam lábokról, 's meg-igértem, hogy ha majd hólnap vissza-jöväk, ismét meg-itatom; 's égő fákllya mellett léptünk a' hajóba. A' Legények danoltak, hátra dűltek, de sérelem nélkül, 's igen későre vették-észre

hogy a' tsólnakot farral hajtják-előre. A' közepe táján a' víznek el-óltatták a' fáklyát, mert különben az útát el-tévesztették volna; 's az inasom félelme (a' kinek nem lévén Horváthja a' kihez siessen, szíve haldoklói kínokkal küszködött) végtére csak ugyan el-oszla, mert szerentsésen el-jutánk a' parthoz, honnan Szántód felé a' feneketlen 's vermes ingoványon égő szövetnek mellett vezetett ismét a' három ittas legény.

El-űtötte vala a' tizenegyet, midőn Szántódra bé-értem, de Horváth még fen volt 's dolgozott. Haszontalan volt fel-tenni hogy nevemet eggy ideig el-titkoljam; nem emlékezem egyébre, hanem hogy ezt mondám: Én vagyok –y, 's meljére szorúltam, 's ajakaink eggyé váltak. Öszve-fontt karral jártunk fel 's alá szobájában, dolgainkat emlegettük, 's szívünk érzette, hogy boldogok vagyunk, hogy szeretettünk. – Nulla ancilla fuit, quae dicta foras evulget. Nem vala oda haza Felesége, 's e' szerint minden tartózkodás nélkül tettünk mindent annyira mintha régi csmérésök, tesvérek volnánk. Mutatta azon helyet, hol Kazinczynak halálán kesergett, mutatta könyvei felett fityegő képét, verseit olvasgatta 's danolt, a' mi néki elementuma. Közel vala 10. óra éjjel midőn csak számára készült vatsoráját fel-hozták, ettünk, danolt, 's le-feküdtünk.

Horváth harmintz esztendő, feleséges de gyermektelen, középszerű magasságú, igen nemes képezetű, de a' mellyet szokatlan különöségeivel defigüriroz. Igen sokat hasonlítanak lineamentumi, kivált fekvő homloka, 's nyerges orra IV. Henriknek Rúbens által festett 's Janinet által rézbe vésett 's színekkel nyomtatni szokott képéhez, csak hogy ő iffjabb mint a' Király akkor vala mikor fel-tettetett. Igen fekete szálas bajussza el-fedi száját; hajai pedig, mellyek természetől göndörök, mind oldalról, mind zopf gyanánt hátúl tsombók módra vannak meg-kötve; veres paszomántos nadrághoz eggy tenger színű rövid mentét veszen, 's eggy kalpag formára metszett nyuszos 's veres bársonyú süveget. Vig, pajkos, tréfás, elmés és igen alkalmas mindenre: de minden tselekedeteiből érettség, philosophiai tsendesség és a' mértéken túl ható, de nem vak áhítatosság látszik. Innen van, hogy ő még verseibe is valahol elő-hozhatja, religiosumokat egyvelít; 's meg-vallja, hogy ha valamely napon imádkozni el-felejtkezett, retteg, és magát nem tudja eggy hamar meg-nyugtatni; innen van, hogy gondolkozásának módja azzal, a' mit az Oskolában bé-szívott és tanúlt, olly szorosan eggyezik; 's innen hogy a' halál után vártt állapotról mind verseiben olly gyakorta emlekezik, mind azt elméllkedéseinek tárgyaivá olly gyakorta teszi. De csak ugyan távol vagyon ő minden Lavateri phantastáságtól; elméje valóságos elméllkedésekhez szokott, 's több férfiúi erővel bír, mintsem hogy Phantasmák által el-szédíteszen. – Szíve jobbíthatatlan, jól-tévő, szelíd, erköltsei tiszták, fedhetetlenek, 's társasága igen kedves. A' leg-kényesebb Parisi ízlésű Asszonyság is el-felejté hogy néki bajusz borítja-bé száját, hogy hajai tornyokra nintsenek fűrtözve, hogy dohány parfümírozta ruháit 's gyönyörködve mulat társaságában. Cancellarius Gróf Teleky, ő Exc. Gróf Szécsényi, Septemviralista B. Ráday, a' mi Rádayknak fia, a' volttt Tihani Apátúr, öt kegyességekre 's társalkodásokra méltóztatták.

Mennyit tudnék még írni, a' mellyek az én Horváthomat közelebből csmértetik. Férfiúi érettség, eleveség, pajkosság, tréfa, tűz, a' leg-kedvesebb szelídséggel öszveszöve, az, a' mi őt a' Néző előtt kedvessé teszi. – Novembernek 2dikán már tisztább vala az idő; által evezttünk Tihanra, egynchány Magyar Verseket mondtunk a' Balatonnak, 's éjtszakára Füredre menénk, honnan ma dél-után jöttem ide.

Nem képzelheted-el, Barátom, melly kiesen-rút 'Tihan. Olyan ő mint a' Toiette mellett ülő borzas Lyányka, mikor bosszankodik hogy álmából fel-költötték. Cybele Anyánk a' maga bizarrságát akarta mutatni mikor ezt a' kis Cyprust tsinálta. Szebb Ánglus kertet nem lehetne készíteni sehol. Fűredről jővén 'Tihannak darabos éktelen dombok, széles kő-repedések, két nádas tó, szántó földek, szőlők tolják magokat a' Néző elibe, 's mindene van, a' mivel a' Természet pusztaságát fel-piperézni lehetne. A' Helység kitsiny, és annak nagyobbodását reményleni nem is lehet, mert vidéki leányokat a' Lakosok a' víz fáradttságos fel-hordása miatt nem kapnak, 's tsak egymás házához házasodnak.

Füreden még fél napot múltattam. Az essős idő zárva tartott, annyira hogy tsak a' fürdőhöz sem mehettem-ki, 's Horváthnak a' Balaton szélén most épülő nagy házát tsak messziről láthattam. Szíves el-gyengüléssel váltam-el karjai közzül, 's áldottam azt a' bódog órát, a' melly őtet nékem, 's engem néki szült.

SZÉPHALMY.

XVI.
KERESZTES BÁLINT KEDVESÉHEZ
'TORNAI MÁRGITHOZ,
a' SZENT FÖLDRŐL.
Kassán, Septemb. 24dik 1789.

PÁLÓTZI HORVÁTH ÁDÁMHOZ.

Ó Te, kinck harsány hadi-kürtje Tihannak enyeglős
Szűzeit eddig nem-hallott hangokra tanítá,
Hogy valamerre kevély hullámjait hányja zajogva
A' Balaton, Hunyadit, Hunyadit riadozzon az erdő!¹
HORVÁTHOM jer, akár Plátóddal az Elmc' nem-esmértt
Léte felől ébrentt álmokba merülve bolyongassz,
Én oda nem késérlek: – akár CSAPODIdnak² igazlott
Karján, a' rejtett Szépség' ösvényinek indúlsz;
Jer, kérlek, 's Ératóm mit adott ajakimra, figyelmezz!
Kedvell ő Téged, noha gyenge virágit hajadból
Calliope, laurust nyujtván helyjébe, ki-szedte.
Halld azt most tőlem, majd tőled hallja Juliskád³

1) Tzélózás Virgiliusnak e' szép versére: Clamassent: ut litus Hyla, Hyla omne sonaret.

2) Somogy Vármegyei Fő-Szolgabíró CSAPODI GÁBOR Úr, nékem is szívesen betsűltt kedves Barátom.

3) Horváthnak Hitvесе OROSZI JULIÁNNÁ Asszony.

ANDRÁS¹ – esmered őt, mert gyászdombjára siralmas
 Könnyeket hullattál magad is – temetőit Urának
 Lenni pogány kézben nem szemlélhette továbbá.
 Fel-kél, kardot övedz, 's koronáját férfi sisakkal
 Váltja-fel, és viadalra nevelt Bajnokjait a' nagy
 Nílusnak messzére terültt mezejére vezérli.
 Mint lobogott a' vér színű szent jellel havazló
 Pallástjok²! Cherubim mind egyyike, nézzed akár szent
 Öltöztét, akár ártatlanbb erkölcsit, ha szintén
 Egy újabb Néró gyilkos lángjára vetette is.³
 Nőtelenek vóltak; – Bajnokhoz az ille; – KERESZTES
 BÁLINT vólt egyedül kit TORNAI MARGIT az óltár
 Zsámolyain Hymennek örök hűségire vonza.
 Ez most a' zuhogó Jordán fővenyére le-dűlvén
 Mint a' Magzatitól meg-fosztott fűlmile sir, ri,
 A' siket erdők közt ekként zengette panaszát:

**Fekete szemem zeep Hwlgiechke⁴
 Nephwlteneec chak mint a fechke,
 Megh ma szálneeec szemed lattara
 Ablacod rosteliogattiara.**

**E addig dwdolnaam eenecemet
 Mij meg szánwán esdekleesemet,
 Kis kamaraadba bee fogadnaal
 'E ewledbe ningwo helyet adnaal.**

**Nem kellene nekem kalitka,
 Fogh engemet benne tarch fogwa,
 Mert ha elizneel is mellwled
 Meeeg sem repenueec el én twled**

**Deelben asztalodra reppennek,
 Etkeš widam wendeged lennek,
 Megchipegetnem falatodat,
 Poharadbiwl innam borodat.**

- 1) II. ANDRÁS Király, ki kezen hadról JERUZSALEMI ANDRÁSNAK is neveztetett.
- 2) A' Templariusok, kiket én Keresztúroknak, vagy Keresztéseknek neveznék, fejér köpeny-
get viseltek, mellynek bal oldalán egy posztóból szabott veres kereszt látszott.
- 3) Philippus Pulcher Frantziai Király
- 4) Hölgy, Menyetske, fiatal Asszony, leány.

Ha pedig fonnaal larszokedbe
Felszaalneek rokknad weszeiere,
E olli busan nieognem enecnememet
Hogh kőniet hullatna szept szemed.

Estve ngian ha aalom nionna
El buinék seuren karpitodba,
De még hainal elott id reggel
Fet kötneelec wig tsörgésennel.

Ugrandozva iarnec akhoron
Fet s ala puha paplanodon,
Fetre rantogatnaam kendeodet
Hogi lathassam bokor¹ emleödöt

O ki wólta bōldogabb mint én
Szept woelgiechkeiében feredwen:
S ha bimbochkait ehokolhatnám
Beela² is irigien neezue rán!

Jaj de mint az arwa gerlitze
Ugi buidosok en mostan nieogwe
Mert nekem szarnaim ninchenek
Kik szept Margithonhoz wigyenek.

Andras alatt werzeo buzgannial
Wiwok mindennap a Pogannihal,
Annak drangalatos wereert
A ki erettem is outa weert.

S a mikor karom a chalmaakat
Ugi apricia mint a torzsakat,
Fgi kialtok szent Jezusomhoz:
Wigi Utram egiekor Margithonhoz!

S im tisztulni laatom az Eget;
S raam a Nap wig sugaart ereget,
Azt ielentwen hogi nem sokára
Wisza wisz az Tsten Thornára.

1) Bokor, egy pár. Bokor kesztyű, bokor tzitrom, egy pár kesztyű, egy pár tzitrom.
2) IVdik Béla, II dik Andrásnak fia.

Igy végzette dalát Erátóm, 's el-tűne. Szemérmes
 Szép nyaka még ragyogott a' ködben, 's szélnek cresztett
 Fürtjeiből olly kellemetes szag szálla-le hozzám,
 Mint a' millyet ereszt ki-virított bokra Fűrednek
 Vagy Szántód gyönyörűn zöldellő gyepe, midőn azt
 Balsamos violák lepik-el még gyenge tavasszal.
 Homlokomat myrtus koszorú 's szép rózsá keríté,
 'S tsattogatott szárnyan két kedvelt híve repült-el
 Cyprisnek, szent védje bizonyására, felettem. —
 Élni fogunk kedves HÖRVÁTHIOM! Tégedet ádáz
 Bellonád hadi kürtre kiált, 's már szárnyra repített
 Hangjaid a' ki terült Egken úgy dörgenek, a' mint
 A' dagadó Balaton 's Hunyadidnak mennyköve dörgött:
 Engemet hív Erátóm ki-virított erdeje' békés
 Árnyékába vezet, 's ottan a' Hóldnak ezüst-szín
 Fényénél, olly búslakodó hangokra tanítgat,
 Mint a' Nyúgoti szél lágy nyögdeútlése, midőn az
 Illatozó rózsák közt Czenczimet alva találja. —
 Örvendj! élni fogunk! 's később Unokáim örömmel
 Emlegetik, HÖRVÁTHIjáért mint ége KAZINCZY.

JEGYZÉSEK,

Az 5dik, 6dik és 7dik sorára ezen
 Kőlteménynek.

HÖRVÁTH ÁDÁM Úr, a' mint minden tudja a' ki Hazai Litteraturánk' gyümöúltseivel
 nem egészen esméretlen, Hunyady Jánosnak tetteit éneklette, és a' Lélek halhatat-
 lansága felől eggy munkát borsáta-ki Pápán, 1786ban. Gondolkozásaink az utóúlsóban
 még azon szent kötél alatt sem férhetnek eggyüvé, a' melly bennünket örökre
 öszve-kötött. Ő azt állítja, hogy a' Lélek halhatatlanságát természeti okoskodások által
 is meg lehet mutatni: én pedig azt, hogy a' Philosophia azt nem tanítja positive;
 leg-alább nem úgy, hogy az ellene támadható kéútségek egészen el-ozslattassanak. —
 Hogy a' természetben semmi sem veszhel-el, azt kéútségbe senki sem hozza: de még
 itt nints vége a' kéúdségnek. Kertemben áll az a' nagy tölgy-fa, a' mellynek árnyékában
 Ősseim a' bölög házi nyugodalmat éúzték; eggy irigy szél fel-dőúti azt; tűzre rakatik;
 füstté, hamuvá, porrá, földdé, tsemetévé, gőzzé, tápláló nedvességgé válik; — mond-
 hatom é hogy *az a'* tölgyfám, *a' melly* alatt Nagy-Atyáim barátjaikat vendéglették, *a'*
melly alatt az Anyám engem szoptatott, MEG-VAN, — ÉL? — Azt a' Vakondokot, a'
 melly kertemet fel-túrja, Kertészem agyon úti; — meg-hal az, lelke (nómellyeknek igen
 különös vélekedések szerint) a' 'Természetnek nemesítő gráúitsain számárba, lóba,
 kutyába, majomba mégyen-által; — mondhatom é hogy *az a'* vakondok, *a' melly*
 kertemet turkálta, nem-szúúnt-meg LENNI? — mondhatom é, hogy ÉL? — tudja é az

ilyen majom, hogy kutya volt, ló volt, szamár volt!¹ 's az illetén el-változások mellett való EL-NEM VESZÉS – MEG NEM HALÁS, HALHATATLANSÁG meg-eggyezik é azzal a' halhatatlansággal, a' mit az én forróan szeretett, és nem csak szíve jóságáért, hanem élesen látó elméje miatt is tisztelt Barátom a' Fel-támadásnak annál erősebben lejendő meg-állítása kedvéért keres? – A' Revelatio a' dolgot végképpen el-intézi. Ez nem csak *halhatatlanságot*, de a' melly természeti módon meg nem eshetik, hanem tsuda tévő isteni erőt is kíván, *fel-támadást* is tanít, midőn azoknak, a' kik meg-keresztelkedtek és hisznek, menny-országot ígér; azokat pedig a' kik, az eggyik keresztyén Felekezeti hitele szerint, szent forrásba nem mártódtak, és nem hisznek, pokollal retenti. Ebben az ígéletben 's retentésben minden keresztyén Lélek meg-mozdíthatatlan fundamentomot talál²: szintén úgy, mint az, a' ki, ha bár nem volna is a' Lélek halhatatlan, Ciccróval meg is azt óhajtja hogy az az légyen, 's annak hívésétől magát el-vonattatni nem engedi. –

A' mint mondtam, a' kérdés, míg *csak* az emberi természeti értelemnek tétetik tárgyává, nints úgy meg-fejtve, hogy minden kétségek el-oszlattassanak. Mi nem lehet a' Lélek azt alkalmasint ki-tanúlták a' Philosophusok; noha még itt is nagy szakadások vannak, minthogy a' nagyobb rész abban állapodott-meg, hogy a' Lélek test nélkül nem dolgozhatik; sőt sokan készek azt is vallani, hogy a' testtől való meg-váláskor valamely igen vékony testettségét viszen oda, a' hová mégyen: – de *miből álljon? mi légyen?* azt senki sem fedezi-fel, ha a' Mendelssohn lelkének két mértékével bír is. – Eggy eléggé nem tisztelhető kedves Tanítóm, Prof. SZENT-GYÖRGYI ISTVÁN Úr, Sáros-Patakon, (kinck szélesen ki-terjedett tudományához és szíve jóságához én annyira bízek, hogy biztosan követném lépéseit vaktában is, ha a' 'Teremtő ellen nem véténék ez által, a' ki nekem nem Barátot, hanem a' belém fújt isteni particellát, vagy eggy értelemben vévén, önnön-magamat adta annyira Vezércsarnak, hogy ha *ezt* követem, ha hibázok is, helyesen lépek; ha pedig *nem ezt* követem, ha helyesen mégyek is hibázok) nagy erőt talál abban az el-gondolásban, hogy a' test maga-magába nem hat: de nevezetesen Hollmannal, meg-vallja azt, hogy a' Teremtői Mindenhatóságnak nem volt talám lehetetlen a' testet annyira raffinórozni, hogy gondolkozhasson. – Valóban a' testet és annak természetét, tehetségeit nem esmérjük még jól. Test eggy szikra, test eggy marok puska-por: de vesd-öszve, meg-látod mitsoda előre nem-képzelt effectusa lessz. 'S nem lehet é valami illyes a' Lélek is?

El-akarván vonni elmémet a' 'Természet' mindenekben eggy törvényt, eggy rendet követő munkáinak szemlé[lé]sétől, melly azt tanítja hogy minden a' mit látunk, lessz, van, vólt; lessz, van vólt; 's újra lessz, van, vólt; de soha sem az a' mi vólt, hanem mindég

1) A' Lucianus Kakasa ugyan emlékezik arról hogy ő egykor Pythagoras, annakelőtte pedig Euphorbus vólt: de – Lucianus!!!

2) Igaz hogy Moses a' vétkezőket schol sem ijeszti pokollal, hanem harmad és negyed íziglen való büntetéssel; sőt alig lehet valamely világos és kétségen kívül lévő helyet találni az ó Testamentomban, a' hol Menyország és Pokol tanítatna, mert a' Jób erős hite eránt a' Philologusok közt nagy tsata vagyon: de ennek okát, a' kik Theológiát tanúltak, könnyen elő-adhadják; állhatatosan meg-állapodván, a' mellett, hogy az új Testamentomban az világosan és igen sokszor tanítatott, és így kétségbe nem vétetődhetik.

valami egyéb, úgy hogy nem csak formáját, hanem az ÉNjét, EGOját is változtatja; – el-meredvén, el-vakúlván, el-szédülvén, a' tanító Természet simplex szavától való el-távozásom alatt, vissza-térek a' honnan credtem, 's meg-clégszem azzal, hogy ha *magára nézve* MÁS FÉLE is bár a' fel-fedezhetetlen Igazság, de *én reám nézve* AZ, a' minék én képzelm: ezt kiáltom: *Es möge sich mein Feind mint solchen Grillen plagen!* – – Az álmodozáshoz nem szokott elme azonban a' hóld-világot is hasznára fo[r]díthatja, 's a' mellett is bátran lép, ha meg-vallja is, hogy a' hóld világ nem láttat olly világosan, mint a' ki-derültt nyári Nap fénye, 's ki lép a' Pyrrhonismus tengeréből, ha bár tudja is, hogy a' part parázs és vizenyős.

Ezen homályos dologban leg-tökéltebb világosságot kap az, a' ki a' régi Nemzetekig tér-vissza a' Történetek fonalán, 's tapogatja, eggyik vagy másik értelem *hol, mikor és kinnél* vette eredetét?

Végtére a' mi a' Moralitást illeti, azt tartom, hogy ha valaki bukni akar, meg-bukik bizonyosan akar halhatónak, akar halhatatlannak tartsa a' lelket. Az eggyik azért öli-meg magát, mert azt hiszi, hogy ezen tselekedete által nyomorúságának tökéletes véget vét: a' másik pedig, (ezt mutatja az Uticai Cátó utolsó éjjele, midőn ez a' nagy ember, Plátónak halhatatlanságot tanító dialogusai által gyúlasztotta magát hibás ugyan, de még is tsudálást érdemlő tselekedetére) azért, mert jobb életre virradást vár.

Ezeket úgy mondom, mint Philosophus, nem mint Keresztyén. – Lessz bizonyosan a' ki ezen egyenességemet kárhoztatni fogja, de hát árt é a' Religiónak, hogy szabadon követjük a' Természet Teremtőjének mellénk adott Kalaúzá, az értelmet? 's ha a' Philosophiát tanító Professor, ha bár Pap is mint az én tisztelt SZENT-GYÖRGYIM, szabadon ki-mondhatja gondolkozását: miért vólna tilalmas azt, a' mit érez, ki-mondani eggy olly Irónak, a' ki interna vocatiot érez arra, hogy mondja a' mit lát.

Gyengébb Lelkek! ne kívánkozzatok-le a' benneteket szerető Anya karjairól a' sikra! Itt állani, lépni *veszedelmes*: amott nyugodalmasan ülhetek! –

KAZINCZY.

XVII. IGAZÍTÁSOK.

Prof. *Baróti Szabó Dávid* és *Batsányi János* Urak előmbe terjeszték, hogy a' mit én a' *könnynek* le-írása cránt Prof. *Szabó* Ur felől Orpheusomnak 48dik lapján mondotram, nintsen a' szerint; és hogy Sz... Úr a' könnyet sohol sem írta könnynek két n-nel a' mint én állítottam, hanem csak eggyel, a' mint most-is írja. Meg-esmérem meg-tévedésemet, még pedig készen, önként, és azzal a' titkos örömmel, a' mellyel eggy betsületes ember szokta meg-esméni bötlását, mikor arra valaki figyelmetessé teszi. Szerentsémre nem kell pirúlnom miatta, mert akár melly hihetetlennek tetszik is az talám eggy némelly epe-sárral el-futott embernek, szívem még is azt a' tanúságot teszi, hogy ezen meg-tévedésemben semmi mellékes tekintet nem egyveledett. De én azonban még is csak két n-nel írom a' könnyet, mert valamelly sejdítés azt sugja, hogy Eleink ezt a' könnyűtől (levis, leve) vették, minthogy *expletur lacrymis egeriturque*

dolor; – és továbbá is óhajtanám hogy Iróink az ambiguitás el-távoztatására a' lacrymat *kőnynek* vagy *kőnnynek*, *kőnyvnek* pedig csak a' libert írják; éppen úgy mint a' *hólnappal* a' crast, a' Mensist pedig *hónappal*; a' *mellyel* a' qui-t, a' pectust pedig *melj-el* szoktuk jelenteni. – Továbbá mivel meg-történhetnék, hogy a' meg-jegyzett soraimban az *igazabb ízlés* alatt nem csak *Orthographiai ízlést*, hanem *Poetai Aesthesis*t is érthetne valaki, jelentem, hogy az én ítéletem szerint semmi Logicával nem bír az, a' ki ottan az utóbbiakat-is keresi, mert ott arról szólni nem volt hely: elég egyenességgel bírván különben, akár mi érjen érette, világosan ki-mondani, hogy én annak *Orthographiai ízlést* nem tulajdoníthatok nagy mértékben, a' ki a' szók le-írásában nem tekinti az eredetet, hanem a' hangzatot. Így a' *des* nem *adj*, hanem *aggy*; – a' *sinas* nem *hagyj*, hanem *haggy*, – a' *do praet. perfectuma* nem *adta*, hanem *atta*; a' *participiuma* nem *adta*, hanem hasonlóképpen *atta*, a' *Nagyságod Nattságod* vagy éppen *Nattsád* lessz. – Sem RÉVAI nem hozódott oly véggel elő, hogy az ő említése által (ki nem tudja az ő közötté és Sz... Úr közt forgott pert?) Sz... Úrnak titkos döfést adjak, mert én Sz... Urat, ha szintén van is írásaiban egy és más, a' mit másként szeretnék látni, jó embernek, 's betsúlést érdemlett Hazafinak tartom, és soha azon kedvetlen eseteken, a' melyekre jutott, nem gyönyörködtem: hanem egyedül azért, mivel RÉVAI mind Ujság-leveleiben és verseiben, mind pedig az általa közre bocsátott Magyar Poeták munkáiban, 's az Oskolai könyvekben is, világos jeleket adta annak, hogy ő ezen tárgyat vizsgáló szemekkel fogta; 's rész szerint azért is, hogy *RAJNIS'T* nevezvén, a' kit munkái nem csak Fő Poetáknak, hanem egy széles tudományú Grammaticusnak is bizonyítanak, meg-nyertt javallása, barátsága 's dítsérete után, ártatlan tselkedetemet gyanúba ne hozzam azok előtt, a' kik azt gondolják, hogy tsavargás nélkül más sem tud járni, mint ők szoktak.

KAZINCZY.

ORPHEUS.

KOS' HAVA, 1790.

I.

EGGY ERDÉLYBEN BRASSÓ KÖRÜL.

1781ben TALÁLT

VAD-EMBERNEK LE-IRÁSA.

Nintsen semmi a' Természetben, a' mellyet a' Philosophiai Szemlélő érdemetlennek állithasson figyelmetesebb meg-tekintésére. Mind maga, mind az, a' mit maga körül lát, el-foglalhatja az ő figyelmetességét, 's tárgyává válhatik elmélkedéseinek. De vannak még is néminémü esméretlenebb ritkábban elő-forduló jelenségek, a' mellyek a' Philosophus előtt annál kedvesebbek, mentől több és nyomósabb világosítást vonhat azoknak közelébről való szemlé[lé]séből. Hogyha pedig ezek a' jelenségek a' mi önnön valóságunkat, oly kevéssé esmértt emberiségünket illetik, úgy kétség kívül a' leg-méltóbb tárgyaivá lesznek meg-tekintésünknek.

Az utolsó nemébe számlálom én ezeknek a' Természet' tsudállást érdemlő munkáinak a' vadon-leltt emberek' példáit. Ezek egészen el-foglalhatják a' Természet' vizsgálót, a' Philosophust, és az emberiség Historiographusát. – A' Természet-vizsgáló itt az emberi nemnek reménytelen ki-fajzására akad; – a' Philosophus rést talál a' Psychológiának leg-titkosabb rejtekeibe bé-pillantani; – az Emberiség Historiographusa pedig belőlle világosságot kap a' leg-nyomósabb tapogataásaira; – nekünk pedig, a' kik szorossan sem egyik, sem másik rendibe nem tartozunk az Tudósoknak, alkalmatosságot ad a' társasági élet igaz betsinek érzésére.

E' szerint azt tartom, nem tészek haszontalan munkát, ha az Olvasók elibe egy oly példát hozok, a' mellynek magam szemmel látott tanúja vagyok. Sajnálom ugyan azt, hogy akkor, midőn azt láttam, nem voltam úgy el-készülve, 's a' Természet munkáival az emberiség' történeteivel, 's a' Psychológiával annyira nem voltam esméretes, hogy azt azzal a' haszonnal nézhettem volna, a' mint most nézhetném. Történt ez 1781ben, életemnek 17dik esztendejében, tsak kevéssel az előtt, hogy a' külső Országi Univerzításokhoz tett útazásomat meg-tettem. Azt tartom mindazáltal, hogy azok a' jegyzések, a' mellyeket akkor tettem, és a' mellyekre vissza emlékezhetem, leg-alább azon okból sem lesznek egészen érdemetlenek a' közönségessé tételésre, minthogy ezen ritkábban elő forduló jelenségeknek Galleriájokat egy Originalis darabbal fogják gazdagítani.

Történt az, a' mit beszélni kezdek, a' hazámban, Brassóban. Egy Oláh lakosa a' kül-városnak nem tudom mi okból a' Brassó és Olah-Ország között fekvő nagy erdőbe ment vala; 's a' mint méljen bé-hatott az erdőbé, valami igen különös állatot láta-meg egy fán. Elejéntén Medvének állította azt, 's nem mert sok ideig feléje közelíteni: de néki bátorodván, látta, hogy az, a' mit medvének gondolt, valami ollyas, mint az

ember. Hozzá szollott, de nem kapott feleletet; sőt inkább látta, hogy az esméretlen állat mindég fellyebb mászott a' fá' ágain. Az Oláh el-álmétkodva nézett rá sokáig, 's el-tsudálkozott, látván hogy ez az esméretlen teremtés, a' kit már ekkor embernek kezdé tartani, fa-levelt eszik. Hosszas szemlélcse, és az a' félelem, a' mellyet ez az állat az Oláh előtt való fellyebb mászással mutatott, végtére reá vették ezt, hogy a' fára utánna másszon, 's azzal a' kötéllel, a' melly szerentséjére tarisznyájában vólt, megkösse. Úgy is lett, el-érte ezt a' fá tetején, 's öszve-kötvén lábait, le vona a' fán, 's a' földre le-vette. Így könnyebb vala osztán kezeit öszve-kötni, mint kérttség kívül úgy lehetett volna, ha lábai meg nem lettének volna kötözve. Ekkor feloldozta a' lábait, meg-fordúlt Brassó felé, 's úgy hajtotta maga előtt rendes találmányját, mint a' rabot hajtani szokás, bé a' Városba.

Itt házról házra vezette őtet az Oláh, 's pénzért mutogatta. E' szerint jutottam én is annak látásához. Termete középszerű nagyságú vala, tekintete vad, szemei méljen bé-esettek, és szilajon forgók; homloka nem dombos, hanem bé-horpadt; rövid és bé-nőtt; hajai szürke színűk, mint a' hamu; szemöldöke sertés, 's szemei felett le-fityegő; orra pisze és bé-lapulót; szája fel-tátott, és azon a' lélekzetet nem szívta, hanem hörbölte, nyaka fel puffadt, 's gégeje táján gelyvás forma, nyelve nehezen forgó, szája előre nyúló, ortzája inkább bé-esett mint gömbölyű, 's szintén úgy mint az egész képe, motkos-sárga színnel bé-futott. Első meg látása is mutatta, hogy ez akép okos elmével bíró állat' képe nem lehet, annyira jelengette magát belőlle a' vadság; 's engemet meg-erősített azon vélekedésemben, mellyet már az előtt is tartottam, annak utánna pedig a' bolondok házaiban ujjabban igaznak találtam, hogy az elmésség, okossággal bírás képcinkbe nyilvánásagos jelenségeit nyomja. T'este, kívált a' hátán és meljén egészen szőrös vólt, karja és láb-szárai izmosabb, húsosabb mint más embereknél látszani szokott; bőre olly töpörödött és olly otsmány sárgás színű mint képén; marka olly vastag bőrű és körmei felette hosszúk. Könyökén és térde' kalátsán a' bőr keményebb vólt sokkal, mint másoknál lenni szokott. Két lábon az az fel-egyenesedve járt ugyan, de lépései restek, lomhák vóltak, 's magát minden lépten egy lábáról a' másikra lökte. Feje előre hajlott, melly onnan eshetett, mivel az erdőben talám négy lábon járt. Botskorban vagy tismában elejéntén jáni tellyességgel nem akart.

Beszélleni nem tudott, hanem csak mormolt és érthetetlen hangot ejtett, midőn Vezetője tovább hajtotta, 's az síránkózó nyivásra változott-el, midőn fákat, vagy erdőt látott. Ez történt véle azon háznál is, a' mellyben én laktam, midőn ablakomból egynéhány közel álló fákat szemlélc, 's nékem úgy tetszett, hogy az által oda való kívánczolásának igen világos jelciet adta.

Nem lehetett az értelemnek benne semmi munkáját sejdíteni; 's semmit sem mutathattak néki ollyat, a' mivel gyönyörködésre ragadtathatott volna. Sem szót, sem intést, sem semmi jelt nem értett. Mind egy vólt előtte nevetni, vagy haragot mutatni: meg indulás nélkül nézte ő azt. Nem vala benne semmi természeti gyorsaság, vagy valami eránt való hajlandóság, a' mellyet más esetekben az ilyen vad emberek körül tapasztalni lehet, és a' mellyet *Condamine*, Histoire d' une jeune fille sauvage nevű írásában említ azon vad leányról, a' kinek történeteit elő-adja. Nem vett semmin részt, nem kapott semmin, midőn leg-először láttam, mellynek oka az lehetett, hogy új állapotjával egészen esméretlen vólt, 's a' régire kívánczozott vissza. Eppen ennek

tulajdonítom még azt is, hogy az első esztendőben az Asszonyok láttása mellett sem mutata semmi meg-indulást, semmi ösztönt: holott három esztendőnk el-múlásával már illykor kívánságát mindég örvendező nevetéssel, sőt gyakorta mozdúlataival is jelengette.

De valamiképpen kedves hajlandóságokat nem lehet első esztendjében benne tapasztalni, úgy nem mutatott kedvetleneket is külömben, hanemha valóságos fájdalmat érte. Mert a' mi mások előtt csak első meg-látásra is borzadást indított, ő azt minden meg indulás nélkül nézte, 's abban semmi veszedelmet nem sejdített. Ha egy gombos tővel valaki az elevenjéig hatott, futásnak iramodott: de meg-indulás 's meg-rettenés nélkül nézte midőn a' ki-vontt kardot valaki előtte forgatta vagy meljének szegezte. Azt sem lehet mondani, a' mit más vadon talált emberek mutatni szoktak, hogy ez félt volna az Idegenektől: néki mind egy vala, akár csoportosan gyülekeztek-öszve körülötte a' Nézők, akár magának hagyva volt. – Semmiféle Muzsika nem érdekelte szívét; 's csak azt lehetett észre venni, hogy a' dob-szó által meg rettent, 's el-távozni igyekezett.

Azon hevesebb indulatok között, a' mellyeket mi passióknak nevezünk, csak az egy régi honnya felé való kívánczóságot lehet tapasztalni; melly idővel midőn újabb állapotjához szokni kezdte, elmúlni látszatott; és bizonyos mértékű kedvetlenséget és haragot, ha éhségét és szomjúságát annak idejében le nem tsilapíthatta. Illyenkor talám az embereket is öszve-marta, holott egyébkor sem embert, sem más féle állatot nem bántott.

Azon emberi alakon kívül, mellyet le-nem vetkezhete, és szerentsétlen állapotja egészen el-nem változtathata, nem lehetett benne azokat a' meg külömböztető jeleket látni, a' melly az embert más teremtésektől olly világosan ki-csmérteti. Sőt inkább szomorú tekintet vala az, a' mellyel látta az ember, hogy Vezetője előtt időbb odább miként bitzgett, vad szemc forgatásával mint mormogott, 's nem vévén semmiben részt, akár mit látott maga körül a' vadak lakó helyje felé mint kívánczósított. Valamikor a' Városon kívül vitettetett, meg-kellett néki kötöztetni, mert külömben ki-fejtette volna magát Vezetője karjai között, 's a kerteknek ment volna, mellyeket erdőknék gondola.

Míg a' főtt ételekhez szokott, cledede fa-levél, fű és nyers hús volt. Közel el-múlt fél esztendeje míg a' főztreket ehette; mellynek utánna vadsága szemlátomást kezdte szelídülni.

Mennyi esztendős lehetett, meg-határozni nehéz. Én őt 23. vagy 25. esztendősnek véltem. Leg-alább azt mutatja az, hogy annakutánna magasságában semmit nem nőtt, és semmi beszélést nem tanulhatott. Három esztendővel azután hogy őt leg-először láttam, még szint olly szóttalan vala, mint az előtt, noha másban sokban változott. Tekintete, képe még ugyan mindég ollyan teremtest mutat, a' ki értelemmel nem bír, de sokkal szelídebb 's nyúgodalmasabb, 's járása könnyebb és rendesebb vala. Leg kedvesebb cledede ekkor a' kása volt, 's éhségét érthetetlen mormogással jelentette, valamint azon támadott örömet, hogy ha ezen kívánságát tellyesítették, szemlátomást való vídámsággal; 's már ekkor kanállal is tudott enni. A' tsisma és ruházat hordáshoz is néki szokott, de azoknak rongyosságokkal nem gondolt leg-kissebbet is. Idővel magától is haza tudott akadni; 's ha valaki az üress korszót kezébe adta, a' kútra ment,

meg-merítette, 's vissza-hozta. Ez vala az az eggy szolgálat, a' mellyet gazdája körül tett. Azon házakhoz is el tudott magától menni, a' hol néha jól tartották.

Mindazáltal, ámbár sok tselekedeteiből az látszott, hogy ő némelly előtte el-köve-tett tselekedeteket követni, hímezni nem egészen alkalmatlan: még sem lehet mon-dani, hogy azon természeti munkákon kívül, a' mellyek az evéshez, iváshoz alváshoz igen közel járnak, egyebeket is úgy tanúlt volna meg, hogy el-ne felejtse ismét. Délben és estve azokhoz a' házakhoz ment-el, a' hol valamit kapni reménylett; éjtszakára pedig vatzkát el-készítette.

A' pénzel való élés előtte mind végig eszméletlen volt. El-vette azt, de csak azért hogy véle mint a' gyermekek játszhasson; 's nem mutatta semmi kedvetlenségét, ha azt el veszttette is. Hasonló volt az olly gyermekhez, a' kinek természeti tehetségai ki-fejtzőzni kezdenek, csak hogy ő abban semmi szemlátomást való elő-menetelt nem tehete, hanem mindég csak az alsó gráditson marada.

Abban is hasonlított a' gyermekhez, hogy mindenre el-bámúlt, de szemeit ismét meg illetődés nélkül fordította tovább, hogy újjabb tárgyra bámúlhasson. Mint a' gyermek mikor tűkröt lát maga előtt, a' benne látott képet a' tűkör megett kereste, de tsendesen vesztoglett, ha meg nem találta. Így halgatta a' Muzsikát is. Úgy tetszett, mintha gyönyörködve hallgatta volna Clavieromnak hangjait, de félve vont a félre magát, midőn arra kényszeríttem, hogy rajta hangot ejtsen.

El-hagyván Brassót 1784ben, még életben hagyttam őt; azolta nem értekezttm eránta.

Jámbor Jean Jaques Rousseau, nem fojthatom-meg magamban azt a' bosszankodást, a' mellyet a' te álmodozásod támaszta, azt állítván, hogy azok a' böldeg Halandók, a' kik magokat a' társasági élet kebeléből erdőségebbe vonják. T'ekinthettél volna erre a' Nyomorúlttra, 's meg láttad volna mennyivel böldegabb a' Te állapotod az övénél. Ha igaz az, hogy az értelem bírása emel bennünket fellyebb a' barmoknál, úgy az is igaz, hogy az csak a' társaságos élet kebelében léphet óhajtott tökéletességre; eggy ollyan társaságos élet kebelében, a' mellynek tagjai az értelemmel tökéletesen bírnak.

Hogy ezen hónapos írásnak Olvasói több hasonló példákkal is esmértethessenek-meg, azon lészek, hogy a' következő darabokba némelly efféle tudosítások iktat-tathassanak.

FRÓNUS MIHÁLY.

II. A' HAZA TÉRTT MAGYAR KORONÁNAK ÖRÖM ÜNNEPÉRE.

O ditső Koronánk! T'örvényünk' Ereje!
Mellyel fénylett minden Igaz Urunk Feje:
Te Egekből szállott szentséges Ajándék,
Hozzád-hív keblünkbe a' helytelen szándék

Hányszor ragadott el? de el-nem rejthetett,
Hogy bús árván hagynád a' Magyar Nemzetet.
Mindég gondot viselt rád a' kegyes Ég,
Meg tért mindég veled a' kívántt idvesség.
Akkor is, hogy utóbb egy Tanács adónak,
A' Haza vesztőnek, a' jó rend bontónak
El-lopatott tőlünk gonosz sugallása,
'S dűlő Nemzetünknek már sír gödröt ása:
Nem tetszett az Égnek, 's haragját dörgéssel,
Nyilván jelentette gyászos könnyezéssel
Jaj! miként fordúlt-fel minden a' Hazában.
Keresni kellett már a' Magyar Honnyában.
Távol léted' kára: házunk' bélyegzése,
Szabad ugarinkon mérő lántz tsörgése. –
Távol léted' kára; kintsünk' el-rablása,
Sok jámbor szándéknak híjúlts másolása. –
'Távol léted' kára: Bányánk' kisebbsége,
Magyar Aranyunknak ki-tolts ditsősége. –
Távol léted' kára: Nyelvünk' ki vesztése,
Hitvány gyűlevéssel 'Tisztünk' meg telése. –
Erre 's még többekre a' szívünk repedett,
'S bánat' záporával bús artzánk epedett.
Az Isten lágyítja a' kemény szíveket,
'Tetszésére hajtja a' Fejedelmeket:
'S a' melly vesztőt emelt meg-veretésünkre,
Oszloppá váltatta fel-emelésünkre.
Az eszközök, mellyek aláztatásunkra,
Nyilván koholtattak végső romlásunkra,
Ellenkező munkát tettek erejekkel,
Más tárgyra rugódtak törekedésekkel.
A' Kevély Béts Ura bámúl e' tsudára,
Józanabb Tanácsnak hallgat már szavára.
'S hihető, maga is átkozza sirjában
Azt a' bűdös Dögöt rothadó porában:
Ki nemes érzésre meg-tompúlt szívével,
Udvart el-tsábító rút szövevényével.
A' szabad Nemzetre nyűgöt akart vetni,
'S omlott falai közt Nevét el-temetni.
Élünk tehát még mi, 's nővton emelkedünk:
Ősi Törvényinkben sértést nem szenvedünk.
Leg-főbb kár-vallásunk már meg-térítettik.
'S ennek erejével vissza-szeresztetik,
Valamit el-tsípett a' hatalom dolga,
Kinek már meg-hajlott sok alatsony szolgál.

De Te bátor Magyar! nagy lelkű származat!
 Ki meg nem tsükkentél még a' járom alatt,
 Rúgd félre vérétől el-fajúltt fojtódat,
 Ki eszköz vólt benne, hogy fel-egyék jódat.
 'S mikor góggel tiprod gyalázatos testét,
 Ki kereste hitvány bérért Nemed' estét:
 Ragaszkodj forróan meg-tértt Koronádhoz,
 Erőssebben tsatlódj újló Hazádhoz.
 Szánakodj azután a' szomszéd rabokon,
 Kiknek hogy kemény bőr törődött nyakokon
 Nem érezvén sulyját meg-szokott jármoknak,
 Bosszúságot törnek a' víg Magyaroknak.
 Már meg-kapták, úgy mond, tsetseze bábjokat
 A' síró gyermekek, 's úzik játékjokat.
 Nem báb a' Korona, szegény nyavalyások!
 Nem gézengúz Zsibság e' szent rendtartások.
 Kötés kezdett lenni Király 's a' Nép között,
 Mikor e' Sokaság Városba költözött,
 Hogy eggy Főtől függjön, 's éljen bátorságban,
 Meg-tartsa vagyonját szabad társaságban.
 Már akkor a' kötés meg-hitt tartóságra
 Erőt Koronától vett állandóságra.
 Bátorság' kedvéért keskeny telekedre
 Petsétes levelet váltasz kis pénzedre,
 Bizonyásra tészesz alkut szomszédoddal
 Hogy jégre ne vigyen tsekély sajátoddal:
 Még is, bátor Lélek! büszke birodalmat
 Zálog nélkül adhatsz egynék fő hatalmat?
 Ki nyakadon ülven vagyonodban bízzék,
 Véres verétéked' erejével hizzék:
 'S Fiaidból szedett haddal fenyegeessen,
 Minden falatodra vámot 's adót vessen.
 Zálog a' Korona, melly inti Királyját,
 Hogy határán kívül ne-vigyc dagályát.
 Zálog a' Korona: melly hódúlt népekben
 Állandó hívséget nevel a' szívekben.
 Mikor ez a' zálog fénylett Anyád' Fején
 Dűlő Házatoknak inséges idején:
JÓZSEF! mit tett akkor a' Magyar' hívsége,
 Villogó kardokkal ki-kelt vitézsége?
 Érzékeny Anyádnak gördültek könnyei,
 Ragyogtak artzáján az öröm' gyöngyei.
 A' mi erőnk vólt az, melly hartzolt értetek,
 Általunk mentődött meg-rendült székctek:

A' mi vállainkon nyugodt örökséged,
Kíért mint fizetett hideg keménységed?
Rútúl meg vetted arany koronánkat,
El-keserítetted azzal jó Hazánkat.
Rossz hitű Oroszra akartál szorúlni,
Mikor hatalmadat kívántad tágúlni.
Élsz e még? – De bátor már hamuvá lettél,
Arnyékod is érzi, hogy nagyot vétettél.
Azzal jobbíts rajta, hogy a' más világon
Örülj a' fel-támadt Magyar Meltóságon:
Mikor Koronánkkal Ötséd fog ragyogni:
'S hivebb segedelmet lát bennünk buzogni.
Ha erőszak alatt a' tábor' veleje,
Vólt a' Magyar Nemzet a' hadnak ereje:
Mit tesz szabadságát nem sértő Királyért?
Miként tékozolja kintsét, 's a' vitéz vért?
Majd Varnáig viszi hatalma' határát,
Hogy jobb bátorságba tegye Nandor-Várát.
'S akkor a' szabad Rend az Ország' Nagyjával
Bóldogabb tanácsát tartja Királyával:
Jobb elő-menettel szab új törvényeket,
Fel-osztja közöttünk a' tágos földeket:
'S ha igaz, hogy eddig setétben bolyongott
A' Magyar, 's fülében csak homlott réz dongott:
Nyájasban terjeszti a' tisztább világot,
Tsinnnyábban vezeti erre az Országot.
Elevenebb ösztönt ad a' szebb Lelkeknek,
Nyertessebb keletet a' kézi műveknek.
Bátrabb útat töret a' kereskedőnek,
Bóldogságot szerez a' szántó-vetőnek,
De nem erőltetve idegen szokásra:
Mert mi kórság kisztet ilyen tsigázásra?
'Természete' rendjén nagyobb hasznát veszed,
Míg kínnal a' Magyarat más Nemzetté tészed.

RÉVAI MIKLÓS.

III.
A' HAJNAL.
KAZINCZY FERENTZHEZ.

Élsz hát én örömöm! 's én kedves Pásztorom! a' ki
Még az arany kertben szűz-föld termette-virágból
Fontt koszorús Erató, mint-eggy Fejedelmi Menyasszonyt,
Gesznér' karja közül ki-vevöd, 's természeti színét
Közbe szagos fűvel gyönyörűn bodrozva vezetted
Ez Ródus' szigetét haladó térségre; hol annak
A' tsupa-természet, titkos keze mívivel Ánglus
Kertet készített; a' Músák régi Hazáját
Festi-le, 's a' mennyel szomszédos halmokat épít.
Élsz, és örvendezz a' Német Gesznér öléből
El-vontt, és igazán született Parnasszusi szűzed
Karjai közt, 's Eratód is örül, mikor a' ki mezőnket
Birtokul'adja néki 's² ritkás ligetinkbe levél színt
Állít, 's a' sűrűbb berkekbe vadászatot indít;
Isméri Venust is, Zefirus szárnyakra fel-ülvén
Kergeti Bácsmegeit; -----

Igy van e' Bácsmegeim! 's én Pannoni Gesznerem! úgy e?
Hogy Titirus Eratót öleli 's a' Músa Kazinczit.

Én pedig, e' gyönyörű, Lelkem kedvelte vidéken,
Hol tán még maga is szállást választna magának
A' vidám Erató, érzékeny, 's hajdan enyelgő
Kedvetem, egy szomorú temető-ház forma szobába
Tömlőtözöm: Márshoz Belgrádra sietetem innen
Kalliopét; hadi kürtjeivel tova tőlem el-űzöm
Bellónát; sőt fére rakom tüzes Uraniámnak
Öblös üveg-szemcét, 's komoran bé-takarva homályos
Ablakomat sárgás fátyollal, az Eliziumban
Zöld fa-levél árnyékok alatt a' néma ligetben
Sátorozó Plátó', Leibnitz' Lock', járva tanító
Éles Aristoteles' 's más több új 's hajdani Böltsék'
Lelkeiket kérdőre szedem, 's mélly szenderedés közt
Faggatom: úgy van e most, a' mint ők hittek, az élet?

1) Birtokul, az utolsó szótag hosszú; de nálunk a' Dialectus meg rövidíti.

2) Néki 's, a' magyarnál positio; ha pedig az 'S után vocalis következik, communis.

Még ragyogott, eleven sűgárt eregetve szeméből
A' tūzes artzulatú Títán, de homályba takarták
Házamat, ablakomon a' kárpitok, – vonom én is
A' fátyolt, és udvaromon a' májva virággal
'S szűrke űröm fűvel tarkás, zőld-gycpre tekintvén
Meg-látom rajtok kettős kéményemet, és a'
Ház-fedelét, mint terjed, egész a' kertig az Árnyék.
Fel-nyitom ajtómat, 's amaz alkonyodási sarokra
Fordítom szememet hol gyenge szerelmek enyelgő
Szárny-hegyekenn emelik fejeket, repdesve ki nyűjtják,
Karjaikat, hogy majd ha botsátkozik angyali szárnyán
Hesperus: el-fogják, és lágy kebelekkbe fogadják.
Nézem: mert eleven színnel rajzolja Hazámnak
Tengere, mint állnak tūzes oszlopok ott az ezüst szín
Viz' tetején, – hajtat Fēbus nyargalva; kaput nyit
Ocean' és éjjelre setét kamaraba fogadja.

Oh gyönyörű Balaton! Te mesés képzésimet így le
Festegeted, 's a' mit régen magyaráztak Atyáink
A' tūzet, ezt a' tūz szekeret tengerbe merítet.

Ekkor el-andalodám, 's kedvesebb tárgyra találván
Gondolatim, szabadabb szárnyan repdesnek; az áldott
Természetre vetett figyelem bé zárja setétes
Rejtekit, a' tágas Labirintus módra kerengő
Titkoknak, 's nem ereszt a' testbe' lakozni gyanított
Testetlen hatalom' képzésire vissza-rohanni.
Jer hát víg Lelkem! közelebb e' Pannoni Tenger'
Partjaihoz, 's ereged víz-szín, amaz égi vidékre
Szárnyaidat, hol az Est-hajnal' szép kertje' virágin
Legedez a' Zefirus, 's a' játszi szerelmek ajánlott
Tsókokkal várják öleléseit. – Ismerik itten
A' Te szerelmedet is: szállást engednek enyelgő
Músádnak, mikor a' gondok *közűl'* el-szabadúlván
Tömlőtződöt ki-töri, 's a' *szépnek* szenteli szívét.

Ah bizony engednek! mert lám! alig érek el e' nagy
Tó-parthoz; még lengedező szellőtske sem érte
Jó formán bodros hajamat; még meg se tekintém
A' Piros est-hajnal' természeti renddel el-osztott
Festésit; mint vont a veres bársonyba középett

1) *Közül'* nálunk, per Dialectum posterior communis.

A' tüzes ég sarkot; 's fél szárnya ki-nyúlva magasra
 Mint kever a' vérrel, hó színt, a' messze ki-terjedt
 Szárny-hegyeken; míg a' hova már kereken ki szivárgó
 Fényje nem ér, tziirkalma körül helyt foglal az ég-szín:
 Még az ezüst habokon nem is indúlt képezetimnek
 Szépe hajokázni – 's már el-ragad eggy de talám már
 Érzett történet; várt már 's kebelembé repűlni
 Óhajtott Erató, már által-evezve találtam
 A' tsendes habokon; 's tsak azért tartózkoda, vélem,
 Cháron karjai közt, hogy az én mély gondolatomnak
 Félbe szakasztását, 's tömlőt ki-törésemet ezzel
 Kétszer kedvessé tegye, hogy maga lelte Szerelmem
 A' Partonn Eratót, mikor éppen gondomat úzni
 Serkenek, el-váltván hajlékomat, a' szabad éggel.
 Ott vólt már – 's tőled szárnyalla Füredre Kazinczim!
 Tőled, Arany századba tanúlt tréfákkal enyiclgő
 Gesznerem! érzékeny szíveknek tüköre, kedves
 Bácsmegyeim! – De kihez? – szomorú Kriptába bolyongó
 Eggy olly Lélekhez; kinek a' Hadi Trombita sem szép.
 Mellyet elébb kedvelt; a' Ródusi kertbe' mosolygó
 Játszi szerelmeket is, kiknek vala nála Hazája
 Szám-ki-veté: – de kiért? ah! szívet örökre le-folytó
 'Terh! te valál az oka. 'S hát eggy hír hozta halálból
 Kóltt bánat vehet olyan erőt, az előre komorrá
 Váltt emlékezetet? 's az öröm, melly élni Kazinczit
 Élni kiáltja, talám soha sem tudhatja fel-érni
 Azt a' félelmet, melly szent fogadásba tetette
 Músámmal hogy tsak szomorút, 's el-szánva halálost,
 Tsak szomorút versez 's szomorút fog zengeni nyelve.

Oh Erató! serkents, serkents Erató! ki szerentsés
 Képezetek' szárnyján repdesve, tsinálsz 'Te magadnak
 Ott is ürességet, mikor a' gond' terhe tetézi
 Mellyedet. – A' Jordan folyamatja rekeszti Keresztest
 Távoly Tornától, éltét rettentü Pogány kard,
 'S míg Margitja felé Mágnesként vonja Hazája,
 A' vártt győzedelem-koszorú tsalogatja reményjét.
 Ugy de talál Erató sebjének flastromot, és bús
 Andalgási között, meg tsalja Keresztes' unalmít:
 És haza vágyásit Tornáig cseszti; repűlő
 Szárnyakat ad; Bálint testét fetskére tseréli.
 Estve midön Margit nyoszolyába feküdt, be-botsátja
 A' vontt-kárpit alá — hajnalba' mikor maga Hymen
 Szokta ki-nyitni szemét, a' fetske fel-ébred, elűzi

Mennyei vágyodást gerjeszt lelkembe, segítő
Szárnyakat ad: szememet fel-emelvén a' levegőre
Hajnali énekemet ekkép' eregettem az égre:

* * *

Piros Hajnal! fényes nap-súgárok!
Engem is, ki itt homálybann járok,
Sebes szárnyatokra
Fel-vévén, azokra
Az ég-sarkokra
Ragadjatok,

A' hol rendelt a' Teremtő néktek
Lakást, 's a' hol ered fényességtek;
Hadd légyek társatok,
És a' mint útatok
Terjed, vonjatok
Utánnatok.

Ott lakik az Egek' alkotója;
Te vagy szép Hajnal az udvarlója.
Vígy-fel udvarába,
Te, ki tornáztába'
Bársony ruhába'
Ékeskedel.

Ha te is ilyen ditsősséges vagy,
Hát Annak ditsőssége millyen nagy,
A' ki teremtette
E' Mindent, 's azt tette
Hogy közepette
Fényeskedel.

Ki jössz ama pompás Palotából
Mint eggy Vőlegény ágyas-házából,
Arany öltözettel
Fényes tekintettel
Újítsz élettel
Mindeneket.

Veres bársony színed fejededik,
'S fejrőségcd jobban tüzesedik

Ha széles határod
El-futja sűgárod
És körül-járod
Az Egeket.

Hol vetted fogyhatatlan tűzedet?
Ki tett illy tűz-tengerré tégedet?
Mikor vólt kezdeted?
Hány már kerűleted?
'S még sem emésztet.
Meg magadat.

Isten! Te vagy az a' Hatalmasság,
Tiéd a' mélység és a' magasság
A' Nap prédikálja
Mint kezted munkája,
'S Lelkem tsudálja
Hatalmadat

* * *

Ekképp' énekelék, vagy is így hangzék-ki belőlem
Urania, 's az alatt fel-emelte magát az Apolló
Tsillaga; képzésim szomorodnak, jönnek unalmas
Gondolatim; komoran emlékezem éjjeli tsendes
Álmadozásimra 's keresem, hova tűnt-el előlem
Tegnapi víg Eratóm? hogy van? hogy így el-ragadának
Hajnali gondolatim; 's hát így egyszerre fel-olvadt
Szívemről az az enyv, 's lelkem nem is ügyele semmit
A' mikor álmamból vígan fel-költtem, azokra,
A' miket álmadozott, amaz éjjeli nyűgodalomban.
Míg így buslakodom; lágy lengedezes jön az égnek
Hajnali sarka felől, 's annak szányjára fel-ülvén
Uraniám, így szól tsendessen sűgva fülembé:
Már Erató el-ment; én is megyek, engedek útát
Gondolatidnak, azon titkokba bolyongani, kík közt
Jártatod elmédet: de ne félj, el-kűldi Kazinczid
Még hozzád Eratót, kedves Testvéremet, a' kit
Ő szercet, és tisztel, lesz még ('s áh! lesz e'?) szercentsés
Ejtszaka 's est-hajnal; mellyen maga fogja szerelmes
Músáját, kedveltt Kunyhódba vezetni Kazinczy. –
Már el-tűn, látom nyomait, szaga messze meg-érzik,
Ambroziát tsepeget sűgárzó szárnya hegyéről.
Már a' fellegekenn lebeg; és tűz fátyola még is

Tsillog az ablakomon, – már el-takará deli fényjét
Egy felleg. – Menj-el, menj Mennyei Músa! de hozd-el
Hozd-el szárnyaidon hónyomba Kazinczimat, a' kit
Most sem szűn, 's míg él sem szűn óhajtani

HORVÁTH.

IV.
PANASZ
Ovid. Bús Leveleiből.

A' barom is az idővel
Szokik a' vas ekénck;
Törtt nyakkal 's le-sütött fővel
Enged járma' terhének

A' vidám ló idő múlva
Szokván-meg az oskolát;
Kemény szája el-lágyúlva,
Veszi-fel a' zabolát.

Az Oroszlán olly erővel
Sem marad mindég vadúl;
A' nagy elefánt idővel
Embert szolgálni tanúl.

Idővel a' vad egresek
Lágy szőlő szemmé nőnek:
Hogy az almák jók 's édesck
Köszönjük az időnek

A' kalászt a' búza-szemet
Az idő meg-érleli
A' leg-keményebb értz nemet
Izrc porra tördeli

A' szomorú szív bánatját
Az idő el-osztatja
'S a' könnyes szem bús harmatját
Jobb kézzel szárítgatja.

Az idő hát mindencken
Segít tsalhatatlanúl:

De Szívem a' keresztéken
Szenvedni még sem tanul.

Már két nyár kétszer aratott,
'S két szüret múlt-el vélek
Hogy hazámtól el-tiltatott
Számkivetésben élek:

Még is azólta békével
Szenvedni nem tanultam;
'S küszködöm kínom' terhével,
Mint mikor el-indúltam.

Igy fél a' szokott tinó is
Görbe járma' terhétől;
Retteg az oskolás ló is
Vas-zabola' életől.

De most én is súlyosabban
Szenvedek, mint az előtt:
Mert, hogy érezhessem jobban,
Kínom az idővel nőtt.

'S e' keserves rab-életet
Ha még így nem esmértem.
Most hogy esmérnem kellett
Szívem kettőzve sértem.

De hogy is bírjam kereszttem
Illy tsüggedő erővel,
Vidámságom ha mind vesztem
Avúlok az idővel.

Az új Bajnok is erősebb
Sokkal az új homokon,
Mint a' ki ott lett idősebb
A' vivó piatzokon.

Lankad a' Vitéz, és vére
Ki-ontott ferdőjébe';
'S Únvánn tsorba fegyverére
El-megy lakta földébe

Nem árthat az új hajónak
A' szélvész dühössége;
De lehet, 's lessz is az ónak
Eggy hullám által vége.

Én is kínom sulyja alatt
Már lettem békételen,
Mert a' mint az idő haladt,
Kínom is nőtt szüntelen.

Hidjétek-el, már lankadok,
'S gyengül ina lábomnak,
Hosszú időt nem is adok
Hogy vége lessz kínomnak

Mert ah! erőm fogyatkozott,
Oda színem mindenem,
Testem bőr' 's tsonttá változott,
Alig bírom tettemem.

S' Erőtelenültt testemben
Erőtlenebb a' lélek
Midőn minden lépésemben
Tsak kínt, tsak jajt szemlélek.

Ah nints Róma, és Rómával
Barátaim sintsenek!
Kedves élcem párjával
El-maradtak mindenek!

'S Helyjettek rajtam az átok,
Vad néppel lévén teli,
Igy a' mit látok 's nem látok,
Mind tsak kínom neveli.

Nints is egyéb reménységem,
Melly lelkem élesztgeti,
Hogy kínom 's keserűségem
A' halál el-temeti.

Nagy-Bányán, 1790.

SZABÓ LÁSZLÓ

V.

DIENES.

Virgiliusnak első Ecclogája, meg magyarosítva,
és I. Mátyás Királyunk idejéhez alkalmaztatva.

KELEMEN.

Te Dienes terepély bik-fának alatta hevervén
Nád-sipon mezei dallal rövidítéd idődet:
Mink futjuk édes honnyunknak – sírva megyéit;
Mink szaladunk, te pedig kies árnyékokba' danolgatsz;
'S ott gyönyörű Katidat ki-nevezni tanítod az erdőt.

DIENES.

Oh Kelemen, mind ez[t] egyedül Isten tselekedte:
Mert ugyan is lessz ő mindenkor Istenem, és szent
Óltárit gyakran vérzi nyájambeli bárány.
Hogy tchenim' legelőre viszem, 's hogy játszani verssel
Van, mint látod időm, mind néki köszönhetem én azt.

KELEMEN.

Nem írigylem ugyan sorsod, Dienes: de tsudáлом
Inkább, a' mikoron mink mind prédára jutottunk.
Im lásd melly nehezen vezetem ketskéimet; ezt is
'Tsak allíg hajtom, minthogy kettőst ma fiadzott;
Óh de szép fijait kő-szirton hagyta veszőbe.
E' tetemes romlást, ha reá lett vólna figyelmünk
A' mennykővel ütött tser-fák régen ki-jelenték
'S a' varjak balról mind tsak kárt! kárt! kiabáltak. –
De, mond-meg, ki légyen az az Isten, a' kit imádol?

DIENES.

Én, Kelemen, ez-előtt Buda várát a' mi helyünkkel
A' mellyben fiatalbb juhainkat szoktuk el-adni,
Esztelen! eggy betsben tettem, 's azt véltcm, egyenlők.
Igy láttam a' ketske-fiút, 's a' kölyköket ütni
Anyjokra: nagyokat így szabtam-öszve kitsínnyel:
Most látom Buda már olly fennyen emelte fejét fel,
Mint mikor a' nagy tölgy alatsonybb berkckbe ki-tetszik.

KELEMEN.

'S vallyon melly nagy okod lehetett látni Buda várát?

DIENES.

A' szabados maradás: 's noha későbbetskc jutottam
Ahhoz, mert kezd már lassan szürkülni bajúszom:
De tsak-ugyan még is végét érem sok időre.
'S ez Katitzám' dolga; mert, mint tudod, elhagya Dorkó:
Nem tagadom, valamíg a' büszke Dorottya vezérlett,
Nem tsak ezen tzélom ment füstbe; de mindenemen is
Fel-hagytam; 's noha sok tehenim' hajtottam el-adni
E' városkánkba, 's sok zsíros sajtom is ették
Ottan meg, tsak üress erszényt hoztam haza még is.

KELEMEN.

Éppen nem tsuda már, Kati, nálam, min pityeregtél
És kinek őrzötted a' fán almáidat; ímé
Nem vólt ott Dienes! – Hidd-el, Dienes, ez az erdő,
'S e' forrásos bértz 's minden völgy zenge neveddel!

DIENES.

Mit tudtam tenni? – itten tsendes maradáshoz
Bíznom nem lehetett; – nem lévén semmi segédim
És könyörülőim: de amott gyámolra találtam.
A' ki is így felele esdeklésimre: Legeltesd
Mint az-előtt tehenid, 's válassz közikbe bikákat.
Két hete, hogy mindég füstöl óltárom azólta,
'S ezt esztendőnként így meg-újítani tzélom.

KELEMEN.

Oh te bóldog Öreg! hát a' te saját örökötskéd
Mind számodra marad? 's mezcid noha míg idegen kéz
Mívelte, – valami keveset meg-parlagosodtak,
De tsak-ugyan borjas tehenid' jó pástra botsáthadd
'S nem félsz, hogy nyavalyát a' szomszéd barma be-hozzon.

Oh te bóldog Öreg! te tsergedező patakidnak
Árnyékos forrásainál hívesbe' heverhetsz:
Itten eme' fűzes, melly ketté vágja határid,
'S ágain a' soha sem-henye méhek dongva legelnek,

Szenderedést 's álmat javasol kedves susogással.
Ott a' nyesegető Pástor örömdre danolgat;
Itt ismét a' berki galamb nyögédtseli társát,
Vagy hű párja körül a' nyájas gerlitze búkol.

DIENES.

Ez okon: a' szarvas hamarább legel a' levegőben,
A' halak is pástra költöznek-ki vizeikből;
Sőt hamarább szeretsen' földén fog a' Duna folyni,
'S a' nálok fakadott Nílus vizesíti Hazánkat:
Mint sem melyjemből soha is jó-téte ki-folyjon.

KELEMEN.

Mink az alatt idegen földön sinlődve nyomorgunk
'S némelly rész ismét Tanaist választja Hazának
Más rész vándorlván tudakozza hol van Egyiptom
'S ha valaha ne-talám Honnyomba vissza-vetődöm,
Annyi sok esztendők folyván-el, míg oda járék,
Pusztúltt földcimet, tudom azt, könnyezve tsudálom.
Hát illy szép mezeim trágár Katonáknak adódtak?
'S e' gyönyörű földek Hajdúké? Nézd, mire vitte
A' rút vissza-vonás dolgunk. Óltsál nosza körtvélyt
Most Kelemen, 's ültess szőlőt; kinek óh! Idegennek.

Oh ez-előtt bódog nyájam! ballagjatok innen;
Én titeket ketskék, zöld barlangban heverészve
Nem látlak többé kő-szirton függni ezentúl.
Meg-szűn énekem is; 's tőlem legelőre vezérlve
Nem rágtok ez-után se' zanótot, sem keserű fűzt.

DIENES.

Ugy de ezen éjt még nálam tőtöd te reménylem.
Lessz zöld gally ágynak, lessz válogatott piros almám,
Van lány gesztenye is, 's éppen csak most ki-nyomott sajt.
Nézd! nézd! melly tova van a' leg-szomszédabb tanya fűsti is!
'S a' hegyek is már most feketés árnyékot eresztnek.

B. Id. RÁDAY GEDEON.

JEGYZÉSEK.

Ezen Ecloga fordításában főbb igyekezetem az volt, hogy az mentől jobban hasonlítson az kötetlen beszédhez, úgy hogy, ha eggy húzomban iratnánk, 's *Commák* szerint olvastatnék, majd alig lehetne az köz beszédétől azt meg külömböztetni.

1. *Mink futjuk édes Honnyunknak sirva megvéit.* *Honn:* Hazát jelent, melly szóval való élés a' régi Magyaroknál nagyobb szokásba lehetett; azért énekellyük még most is Molnár Albert fordítása után, a' Soltárban: *És Honnyába költt a' fetske.*

2. *Oltárit gyakran vérzi nyájambeli Bárány.* Minthogy a' Magyaroknál a' véres áldozat, már szokásban nints, itt ezt morális értelemben kell venni.

[3.] *F' tetemes romlást.* etc. Érti ezen az hazájokból való ki-vándorlást, és örökségeitől való meg fosztást.

4. *'S a' varjak halról mint tsak kárt! kárt! kiabáltak.* Ha az varjak hal felől szóllottak, rossz jelnek magyarázták a' Romaiak: még a' Magyar Országi köz-nép is, a' varjak gyakori *károgtatásaiból*, kárvallást jövendöl.

5. *Most látom Buda már olly fenyeen emelte fejét fel.* Régi fényessége Budának, leg-inkább illik a Mátyás Király idejére: de maga Magyar Ország is minémű lehetett akkor, arra egyedül ama' nagy hírű és ugyan Mátyás Király idejében élő ARIOSTO verseit hozom elő, ki is így szólla harmadik Satyrájában:

*Chi vuol a torno a torno vada,
Vegga Inghilterra, Ungheria Francia et Spagna,
A me piace abitar la mia contrada.*

Ezt itt meg jegyzésre méltó, hogy Magyar Országot mindjárt Anglia után teszi. Ezen verseknek Francia fordítója leg-elől teszi ugyan a' maga Országát, hihető hazájához való szeretetéből, de ő is meg tartja a' második helyet Magyar Orzágnak, midőn ezen verseket így fordítja: *Coure le monde qui voudra, en France, en Hongrie, en Espagne en Anglaterre* etc. Hogy Angliát leg utóljára nevezi, ki tetszik azon Orzágra való irigysége: holott Prósában fordítván, nem kötötte meg a' Rhythmus gondolatit, hogy azért kellett volna az Országok sorát meg változtatni. Méltó még Budáról, és Visegrádról a' meg-olvasásra *Oláh Miklós* Esztergomi Érseknék *Hungaria* nevezetű deák munkája: aki mind a' két nevezett helyeket még az ő fenyeésekben látván jelentett munkájának V-dik és VI-dik Réseiben, azokat le-írja.

6. *Mint mikor a' tölgy fa alacsonyb berkekbe ki tetszik.* Virgilius Cupressust tesz: de minthogy annak magosabb neme, nálunk tsak üveg házakban marad meg; én (a' magyarosítás is azt kívánván) más esméretesebb fát tettem helyette.

7. *A szabados maradás.* etc. az az hogy jószágát vissza nyercje, és abban tsendessen meg-maradhasson.

8. *Éz Katizám dolga* etc. Itt Katitza jó gazdasszonyságát veti össze a' Dorottyá tékozlásával, mintha mondaná, *Katizának köszönhetem*, hogy ő még meg maradtott kevesemet jobb rendbe hozta, 's jószágotskám vissza nyercésére nógatott.

9. *Tsak üress erszényt hoztam hazra még is:* Hihető Dorottyá az árát, még helyben haszontalanságokra el-költötte, 's mikor tsak nem mindenemből ki-púsztitott, háladatlanul el-is hagyott.

10. *Éppen nem tsuda már Kati nálam min pityeregtél.* Minthogy én a' Virgilius Amaryllisét Katalinnal váltottam fel, azért itt is meg tartottam azon nevet. Tudom ugyan azt, hogy *de la Cerda* és némelly Követői, arra láttatnak hajlani, hogy ezen Versek jobban illenének Galateára, de még ők is meg tartották a' Textusban a' régi olvasást. A' kik itt Galateát szeretik inkább érteni, azokat az vitte arra, hogy némelly Magyarázók Amaryllisen Romát, Galatean pedig Mantuát értik: De hogy ezen Allegoria Virgiliusnak eszében sem vólt, azt bizvást merném állatni: Ugyanis Romát nem *allegorice*, hanem maga nevével *Romának* nevezi; *Urbem quam dicunt Romam*, etc. Ismét Augusztusról azt írja, hogy ötet ottan látta: *Hic illum vidi Iuvenem*, De Tityrusnak az ő Mantuai öröksége helyett, nem is Romában adtak új földeket, hanem csak a' régieket adták vissza. *Ergo tua rura manebunt*. Ezekből azt hozom ki, hogy Tityrus szeretői, mind Galatea, mind Amaryllis Mantuában laktanak. Már így sokkal hitelesebb az, hogy ötet az utolsó szeretője Amaryllis kesergette, és ő tartotta meg számára az almákat, 's nem Galatea, aki rajta fel-hagyott: *Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit*: Ez a' *reliquit* önként való el-hagyást jelent. Hogy ezen mostani elő-adott magyarázattal, Amaryllisre nézve majd minden híresebb ki-adoi, 's magyarázói Virgiliusnak meg egyyeznek, azt sok példákkal meg tudnám mutatni; de csak némely híresebb magyarázóit hozom elő, úgy mint SERVIUST (ki is még az ötödik századnak kezdetében élt) BURMAN PÉTERT és HEYNÉT.

SERVIUS ama' leg-első Commentatora Virgiliusnak, midőn ama versét magyarázná: *Formosam resonare doces Amaryllida Sylvas*: így szól: *Id est Carmen tuum de amica Amaryllide compositum doces Sylvas sonare; et melius est ut simpliciter intelligamus: Male enim quidam allegoriam volunt: Tu carmen de Roma componis celebrandum omnibus gentibus. Plus enim stupet Meliboeus, si ille ita securus est, ut tantum de suis amoribus cantet.*

Ezekből a' SERVIUS szavaiból ki tetszik, hogy ő hibásnak tartja azoknak vélekedéseket, a' kik itten allegoriat keresnek, és *Amaryllisen Romát* értik.

A másik magyarázó BURMANN egy *Musonius* nevű Tudós embernek értelmét hozza ezen verse elő: *Mirabar quid maesta Deos Amarylli vocares*. Ez az *Musonius* azt tartja: hogy ha mindjárt *Amaryllisen Romát*, *Galatean* pedig *Mantuát* kellen is érteni, még is innen nem következnék, hogy azért mind *Amaryllis*, mind *Galatea* Mantuaiak ne lehetnének: midőn így szól:

Licet per Amaryllim Romam, per Galateam Mantuam intelligamus, non tamen ut quidam suspicati sunt dicendum est, alteram Romae, alteram Mantuae f[i]nisse a Tityro adamatam, nisi velimus haec Meliboei verba prorsus esse absurda: tu potius utramque Mantuae cognitam intellige. Ezek a' *Musonius* szavai, mellyek után azt írja Burman: *Recte, nam Amaryllis amica Tityri absentis desiderio tabescens omnia negligebat, quod mirabatur Meliboeus: ita praeunte Roma recte Ruaeus: Catroeus vero Galatea tuebatur.* BURMANNUS

HEYNE az harmadik általam ki választott magyarázó: ez nem csak meg tartotta az ő mindenk előtt igen betses Editiojában, ezen az helyen az *Amaryllis* nevét, hanem az ő magyarázatja szerint, az mindjárt utánna következő *Tityrus felelete* nem egyéb hanem az *Amaryllis* keserveire való mentség. HEYNE maga szavai ezek.

Quid facerem? necessario mihi Romam proficiscendum erat, nulla Amaryllidis querelarum ratione habita, cum neque libertatem recuperare alibi, neque tam praesentes hic propitios faventes Deos; tam praesens eorum beneficium alibi experiri possem. HEYNE.

Bizony amaz ötet önként-hagyó Galatea sopánkodásaira szemügyet sem vetett volna Tityrus, nem hogy tőle lett el-távozásáért, magát mentegette volna, és bizony Melibocus sem hozta volna elő Tityrusnak, Galatea keservét olyan érzékenyen, tudván azt, hogy azzal ötet hamarébb bosszonkodásra, mint sem szanakozásra fogja indítani. – Ugy reménylem, hogy ezen *kérdés* eránt *Amaryllis* nevét kellesség c' itten meg-tartani vagy *Galateájét?* eléggé ki adtam elmémet. De azért senkit is a' maga értelmétől el-vonni, 's az enyimre kénszeríteni nem kívánok; hanem kiki úgy ítéljen erről, a' mint néki tetszik.

11. *Mit tudtam tenni?* Ezen mentegetéseiben, *mintha azt mondaná:* Mit tudtam tenni? énnékem ugyan igen nehezen esett Katitzát (*Amaryllis*) el-hagyni, de ilyen állapotban meg kellett magamat győznöm, és az ő esdekléseire most nem tekinthettem, mert egyedül Budán reménylhettem ügyem orvoslását, és abban meg sem tsalattam.

12. *De amott Gyámolra találtam:* tudni illik Mátyás Királyra, ki engemet vissza tett előbbeni örökségembe.

13. *Két hete hogy mindég füstöl oltárom azolta.* Valamint fellyebb, úgy itt is, az oltárt moráliter kell érteni: az az, örökké háládatos lészek, melly háládatosságának állandóságát, még nagyobb ki tételekkel fejezi-ki alább.

14. – – – – *Mezeid, noha még idegen kéz. Mivelte valami keveset meg parlagosodtak.* Hogy valósággal el-vettek, és nem tsak akarták a' Tityrus földeit is, ki tetszik, a' *Moeris* névü Ecclogából: nevezetessen ezen versekbül.

*O! Licide vivi pervenimus: Advena nostri
(Quod nunquam veriti sumus) ut possessor agelli
Diceret haec mea sunt veteres migrate Coloni
Nunc victi tristes, quoniam sors omnia versat,
Hos illi, (quod nec bene vertat) mittimus haedos.*

Ezeket *Moeris Menalkásrul* mondja, akin ottan minden Magyarázok, valamint itt Tityruson, *Virgiliust* értik.

15. *Itten eme fűzes, melly ketté vágja határid.* – – – – *Szenderedést 's álmat javasol kedves susogással.* Itten én az álomra való nogatást inkább tulajdonítottam a' Fűzesnek, és az ő szellők miatt való susogásának, mint sem a méhek dongásának. Ugyan is Virgilius szavaiból egyebet nem hozhattam ki, mellyet ha természeti rendben (in ordinem naturalem) helyheztetünk, így folynak: *Sepes salicti, depasta florem apibus hiblaicis, suadebit somnum sepe levi susurro.* És így a' Fűzes susogása az, a' melly álmat tsinál, és nem a' méheké, akik annak *virágjait* még annak-előtte már *le-legelték* Virgiliusnak tulajdon szavai szerént, ki in praeterito mondgya a' Fűzesrül, *florem depasta apibus.* De bizony, ha az méhek a' nyugodni kívánóhoz közel vagynak; nem hogy néki dongásokkal álmat okoznának, sőt inkább az ő fülánkjoktól való félelem, ötet attól el-idegeniti, és el-ijeszti.

16. *Sőt hamarébb szeretsen földén fog az Duna folyni.* Itt is tzéлом szerént, meg-akartam magyarosítani ezen verseket, és a' köz nép előtt (ugyan is itten Magyar Pásztorok beszélnek: az éppen nem esmértes *Araris* és *Tigris* helyett, a' Dunát tettem.

17. *Némelly Rész ismét Tanaist választja Hazának.* A' Tanaís környéke vólt, a' Magyarok régi lakó helye

18. *Más rész vándorlevén, tudakozza hol van Egyiptom?* Jobban ösméri a' Magyar köz ember Egyiptom földét, (avagy tsak a' Moses könyveiből) mint Cretat, Oarest vagy az Britannusokat; itt is azért, sokszor említett tzelomhoz képest, ösméretesscbb Ország-gal kellett, amazokat fel-tscrélnem.

19. *Hát illy szép mezeim trágár Katonáknak adódtak? 'S e' gyönyörű földek Hajduké?* A' fellyebb valók szerént, ezen Eccloga a' Mátyás Király idcjéhez lévén alkalmaztatva: Igen hihető hogy Mátyás mint nagy Hadakozó, némelly határokat (kivált az ugy nevezetett Végeket) vitézlő néppel ültetett meg; és így az ő előbbi Lakosaiknak, más Hazát kellett keresni. A' Mátyás Király Asztali bolondját *Tragernek* hívták, innen eredtek ezen szók *Trágár, trágárság*; valamint a' Francziáknál *Turlepintül*, egy Comediás bolondtól, *Turlepinade*.

VI.

NAGYON TISZTEL. BÉLIK JÓSEF ÚRNAK

Előbb az Erköltsi Tudomány érdemes Oktatójának,
most pedig a' Posonyi Nevendékség eggyik Al-Igazgatójának
Neve napjára. 1788.

Kedvre! magyar Múzsám! a' bút vesd félre. Töröld-ki
Fel-pöztzett könnyes szemedet. Szóllítsd-le meg-aggott
Rántzait artzádról a' fójtó gondnak. Emeld-fel
Régen alá tsüggő fejedet. Szedd egybe le-húllott
Ékességcidet; 's aggassad vissza magadra,
A' miket a' mérges bűnak vad körme le-tépett
Rólad: Szűntelenül új fájalmakba kevervén
Lelkedet. Ébredjen Szived. Tsillogva fészüljön
Homlokod a' Ködből; valamint a' gyenge virágszál,
Melly (mikor a' jéggel zajgó tél fogytig el-olvad,
És a' Nap melegebb sűgárokat hint-le nyakunkba)
Meg-repedett kis tokjaból mosolyogva teként-ki.
Ime öröm tsillag vídám nap támad az Égen: –
Mindenek újúlnak; vígadnak mindenek. A' rét
És erdő serken; készül fel vonni ruháját.
A' mord fergetegek gyorsan takarodnak előlünk.
Meg-dűlött már Boreás; fáradtt pihegéseket ugrat
Mellyéből; sír, ri; nyökörög; nem emelheti rontsos
Szárnyait; el-gyengültt, ki-rekedtt a' vastag erőből.
A' nyájas Zephyrus kezd már repdesni helyette,
Melly a' fel-költött szín port karikákba tekervén,
'S így a' fényt tölünk meg-lopván egy kis időre

Szem-be-kötést játszik. Minden völgy melly az el-ázott
Hóból többetskét hörpentett, nyilik ez által,
Józanodik, ki-derül. – Bőves nedv öszve fogodzván
Lépdegel, és szűrődik alá a' törpe hegyeknek
Oldaliról, minthogy Zephirus nyalogatja azoknak
Bértzeit. A' szárnyas nép tollát rázza: ki-nézzél
T'éli lakásából; billegtetí szárnyait; a' lágy
Égnek örül: vídám tsevegést ereget-ki begyéből.
Három négy nap után minden völgy, hegy, berek, erdő
Zengeni fog, 's az egész Természet örömrre fakadni. –
Mind ezeken, kinek úgy tetszik köszörülheti kedvét:
Engem más újít – József' kies hajnala virrad –
Nossza pitzin lantom! szedeged hamar húrodat öszve:
Pengj örömet! Neve BÉLIKNEK futamodjon az égig
Hangoddal – vígyázz: BÉLIKNEK drága Nevéről Szóllok.
Melly nagy Név! te pedig melly gyenge vagy hozzá!
Félek igen ne talán töredeczvén hangod alatta,
A' mikoron vele kívánnál fel-evezni, le-tseppenj. –
Keczd-el Múzsám már készen van, egyengeti torkát,
Együtt fogja kötött dalait pergetni te véled:

A' Lant meg-pendül;
énckel mellette a' Múzsza.

Oh öröm! melly nyájas kézzel
Ölelgeted szívemet.
Bé édesen készültt ízzel
Tapogatom kedvemet.

Mind eddig tsak a' panaszra
Vettem-elő nyelvemet,
Tsak könnyeknek ontására
Nyitottam-meg szememet.

Azt gondolám, hogy az öröm
Nem-is ismér engemet,
Mint hogy tsak nem mindig öröm
Keserété lelkemet.

Ezer gondok ezer bajak
Ostromlották fejemet;
Fohászokdó aggodalmak
Düllesztgették mellyemet.

* * *

Fel-éleszt ez a' nap; artzám vídúl;
Szelidül bánatom, 's alám hódúl.

Vérem ébrenttebben
Szókdétsel mellycmben,
Gondom el-fúl!

Fel-éleszt ez a' nap, artzám vídúl.

Béliknek örvendek; azt tisztelem.
Kit maga nemzett, 's szült a' Kegeyem.

Valaki így érzel,
'S Szívemmel eggyezel.
Jöszte velem!

Béliknek örvendek; azt tisztelem.

Ő benne minden jó rakásba gyűl,
Ajakin nevető szelédség ül,
A' bölts szó, melly nyelvén
Meg-érett ki-kelevén

Mézzel vegyűl!

Ő benne minden jó rakásba gyűl,

Elméje bé-ható mint a' friss Tűz;
Mellyel sok Tudományt tsonóba fűz.

Akár melly gátokat,
Vakító gántsokat
Gyorsan el-űz;

Elméje bé-ható mint a' friss Tűz,

Nagy, még is kitsinynek tartja magát,
Mindenhez kegyesen osztja szavát,

Okosan intézi
Emberül végezi
Minden dolgát

Nagy, még is kitsinynek tartja magát.

Szívének ereje mint a' gyémánt:
Rajta a' szerentse nem széd Zsákmánt.

Mind üldözésire,
Mind kedvezésire,
Néz egy aránt.

Szívének ereje mint a' gyémánt:

A' rosz nyelv' nyilait tsak neveti,
A' bosszút bosszúval nem fizeti,
Mire más háborog,
Ő arra mosolyog
Kedvét tölti
A' rosz nyelv' nyilait tsak neveti,

Az ékes erkölcsre útat terét,
Bé tömi a' bűnnek minden erét,
Mint keljen azt úzni,
Ezt pedig el-úzni
Adja szerét.
Az ékes erkölcsre útat terét,

Maga-is bé-veszi a' mit ki-ád;
Szép oktatásinak nagy erőt ad:
Mert panaszt ki tehet
Éltére? ki lehet
Ellene vád?
Maga-is bé-veszi a' mit ki-ád;

Bóldog toll! melly ötet hirdetheti,
Ritka! melly eléggé dítsérheti
Itt tárgyát mind *Máro*
Mind maga *Apolló*
El-vétheti.
Bóldog toll! melly ötet hirdetheti,

Engedj-meg kegyes Úr! nem lehet már!
Hű Szívem még ugyan többet-is zár,
De szavam ki-fogyott,
Nyelvem el-fáradott
'S düllögve jár?
Engedj-meg Kegyes &c.

VII.

A' HABOK

Carlo Magginak Olasz Sonnetje után.

Eurilla indul a' partról. Én esze-veszve szaladok a' víz-szélhez 's kérdem a' habokat:
Mit csináltak? Egyike felel: Én, a' ki Isten-asszonyodat leg-először vettem-fel, hálá-
datosan tsókolom ezért a' szép ajándékért a' tenger partját. – Kérdem a' másikat: Midőn
le-botsátották a' vitorlát vígnak látszott é? Felel ez: Vidám tekintete el-tsendesítette

a' szeleket, 's mosolygásra vonta a' hullámot. – Felém jó a' harmadik, 's ezt a' hírt hozza: Éppen most láttam mint ingerlette szép szemeit fel-emelvén irigykedésre a' Nereiseket. Mondom ennek. Nem bízott é rád valamit hogy nékem mondj? nem izent é eggy Isten-hozzátot? – A' goromba hab meg fordúlt, 's nem felelt.

Azoknak kedvéért a' kik az Olaszt érteni szerentsések, ide tészem azt:

Scioglie Eurilla dal lido. Jo corro e stolto
Grido all' onde: che fate? una risponde
Jo che la prima ho il tuo bel Nume accolto
Grata di si bel don, bacio le sponde.

Dimando all' altra: Allor che'l pin fu sciolto
Mostró le luci al dipartir gioconde?
E l' altra dice: Anzi serena il volto
Fece tacere il vento, e rider l' onde.

Viene un altra, e mi afferma: Or la vid io
Empier di gelosia le Ninfe algose
Mentre sul mare i suoi begli occhi aprió.

Dico a questa: E per me nulla t' impose?
Disse almen la Crudel di dirmi Addio?
Passo l' onda villana, e non rispose! –

Ó, mikor fogjuk ezt Magyarúl énekelhetni?

SZÉPHALMY.

VIII. VISZONTAGSÁGOK.

Dolgom mikor folyt kedvemre,
Puhaság szállott szívemre;
A' mikor vólt bőségem,
Nevelkedett restségem;

A' Hír ha szárnyán hordozott,
Reám kevélykedést hozott;
Ártott minden énekem,
Tsak a' Nyomorúság – nem!

HARI PÉTER.

IX.
SÓHAJTÁS.

(Lásd az Orpheus I. Darab. 48dik Óld.)

Szállongozó Zephyrke,
Ha kérdez Laura: Honnan? –
Sugd-meg, valál Sójajtás:
De meg ne mond, kié!

Kis tsergeteg, ha téged
Illy nagy mért vagy, tsudál,
Mond azt: Sírás nevelt;
De már azt, melly szem' nedve
Nagyított, meg ne mond!

A. J.

X.
UGYAN-AZON DAL
MEG-HOSSZABBÍTVÁ.

Kis bújdosó Szeltske
Keresd Laurámat fel
'S mondjad vóltál sojajtás;
De hallgasd-el kié.

Gyors tsergeteg! ha benned
Mosná talám kezét:
Valld-meg, hogy könnytől nőtél
De meg ne mond, ki sírt.

Nem is szükség: cz úgy is
Előtte nem titok.
'S hogy mind ketten ti-tőlem
Eredtek, tudja ő!

Ah, tudja jól; 's ím! még is
Irgalmatlankodik;
Mert nála a' sójajtás
Tsak pára; – víz, a' könny.

A. J.

XI.
A' GYERMEK POÉTA
SUPERINT. GÖTZ VERSEIBŐL.
Rozsnyón, December. 12dik. 1789.

Ne fuss-el Ámor
Elöl, kis Iris!
Mert ő, akármint
Futsz, meg-ragad.

Én tegnap eggy szép
Szegefőt szakaszték,
'S – képzeld! – az álnok
Abban feküdt.

Nem láttam én azt;
'S virágom' édes
Szagával eggyütt
Fel-szívtam őt.

Ki szán meg engem
Kis gyermeket már?
Bódúltt fejemben
Most ő az Úr!

'S ím e' kis ének –
Parányi, mint ő,
Ez a' kis ének
Már tőle van.

KAZINCZY.

XII.
A' HENYE BIBLIOTHECARIUS.
GÖCKING UTÁN.

Tedd Adó-szedőnek 's bízd Cassád' kezére!
Nem nyúl ahhoz a' mit vállalt hűségére.

SZÉPHALMY.

XIII.

ANAKREONNAK XIIdik DALA:

Λεγουσιν αι γυναιχες

Szepes Vármegyében, Decemb. 1788.

Igy szólnak a' Leányok:
Anákreon, te vén vagy;
Végy tüköröt és tekintsed
Mind el-repült fejedről
Hajad, 's kopasz vagy immár.
Van é hajam? biz' én nem
Tudom: de azt tudom, hogy
A' vígadás az agg kort
El-értt Öreghez annál
Illőbb, minél kevésbb van
Már hátra életéből¹-

KAZINCZY.

XIV.

ANAKREONNAK XXIIDik DALA:

Παρα την σκιην, Βαθυλλε.

Napkoron, Szaboltsban, Jul. 4dikén, 1790.

Leányka, dűlj-le, kérlek
E' szép fa' hívesébe.
Nézd mint inog susogló
Harasztja minden ágán;
'S a' tiszta tsermely – hallod?
Túl rajta mint herétsel!
Nints senki a' ki e' szép
Hellynél tovább mehessen.²

KAZINCZY.

1) Όσω πελασ τα Μοιρη; az az, mennél közelébb vagynak hozzá a' Párcák.

2) Anakreonnak egy énekét sem fordítottam még nagyobb gonddal mint ezt, és – ha meg nem tsal érzésem – egyikét sem fordítottam még szerentséltenebbül mint ugyanezt. A' harmadik és negyedik sor a': Ἄπαλας δ' εσεισε χαιτας Μαλακωτατω κλαδισκω-t éppen nem teszi-ki. Mint ingatja a' leg-kissebb ágain is lány leveleit! mert a χαιτας haj-fürtnek nem merném tenni. – – Bóldog! bóldog a' ki a' Görög dal' szépségét tsak úgy-is érezheti, mint én.

PROF. D' ESTE VICTOR ÚRNAK
 HÍVATALBELI JELENTÉSE
 MÉLT. GRÓF TÖRÖK LAJOS ÚRHOZ,
 A' Tudományoknak Kassai Megyebeli Királyi Fő-Directorokhoz,
 a' Dobszai hegynek le-omlása felől. 1787.

Tuis satisfactorus imperiis, Illustrissime Comes! praeterlapsa die Mercurii, comite mihi amicissimo Heinzely, Cassovia discesseram, alterave die Megyasoviam appuli. Tum mox acciri iussum loci Judicem lateri adjunxi meo, ut me ad bina promontoria Tölgyes et Solymos, in quibus mons dehiscere dicebatur, deduceret; qui eo lubentius operam suam hac in re contulit, quo major ejus rei percrebuit fama. Verum haud aliud observare mihi licuit, quam quod pars quadam, vitibus consita, in proximam vallem praeceps ruerit. Multum itaque a veritate abludit rumor totum montem subsidisse. Hujus autem phaenomeni causam a vehementi imbrium vi repetendam judico. Nam terrenum illud copiosam sinu suo continet argillam; cujus indoles est, ut coelestes aquas non sorbeat facile, absorbasque tenaciter retineat, solibusque perustum contrahatur, ex quo facillime perumpitur, praebetque rimas, quod curiose a me observatum fuit; totum enim late solum rimas altissimas agit. Hinc superveniente ruinoso imbre, necesse est, ut integrum terreni stratum, vi in superiorem partem facta, lubrico fastigio non secus, ac per planum inclinatum devaluatur. Nec mirum si similem casum plura comitentur damna, perinde atque in confragoso monte lapsus praegrans saxi non modo multorum praecedentium stragem adducit, verum etiam plurimum post se ruinam trahit. Ex quo intelligitur, quonam pacto vineae loco motae, cavitatesque in monte enatae, vix tamen orgyam adaequantur, dicantur. Non infrequens id phaenomenon in hac eadem plaga; quin singulis ferme annis observatur; verum quod hoc anno majus damnum illatum sit, debuit quoque major aquarum impetus fuisse, vel forte nubifragium montem oppressit. Accedit dari in illo monte partes aliis exporrectiores, quae cum ab avara Agricolae manu viridi cespite spoliantur, vinctum ampliandi causa, sua fortitudine destituuntur; radicibus enim herbarum & dumetorum terrenum facile solubile fortissime colligatur. Hoc autem in illis locis ubi ruina contigit factum fuisse non sine fundamento suspicor. Nam dantur & aliae complures similes exporrectae terreni lingulae, quae cum adhuc manibus hominum intactae sint, lactissimoque cespite virescant, quamvis ruinam minari videantur, tamen imbrium injuriam sustinent, sustinebuntque. Quamobrem id a me Rusticis datum est consilium, ut talia loca denudare non attentent, et denudata illico sparso semine vestiant, ni malint omni anno Vindemiam aleae exponere. Haec cum ita sint, damnum quidem insigne decem circiter Composseores passi sunt, verum propterea nec Pago nec Viciniac infortunium majus imminet, neque periculum est, ut fluvius ad radicem montis praeterfluens a collapsa terra suo lecto exturbetur, cum spatiosis paludibus a pede montis discretus sit. Observatoris autem physici disquirere non est, an aequum sit, ut ii qui damnum tulere a vectigali praestando liberentur, id illius erit, cujus officium est justitiam clementer administrare. Ne autem mancae observationis insimul, silentio praeterire nequeo,

frusta lapidis, quae intra pastinationis opus a rusticis e profundo educta sunt, particulas tantum esse lapidis specularis, non autem uti ab imperito rustico putabatur esse mercurium condensatum. Praeterea ex relationibus Rusticorum, quorum plures interrogati, qui tunc maritandis vitibus studebant, ultro innotuit, nullum terrae motum fuisse aut flammam unquam e monte erupisse, aut aquas odore graves prosiluisse, quorum omnium nec vestigium detexi, quod tamen accidisse perlatum fuit. Hinc si mea expeditio hac in parte inutilis videri possit, forte ea utilitate non caruit, quod edocti simus, quantum imposterum in similibus eventibus meticulose Rustici relationibus descendum sit. Coeterum mihi gratulabor, Illustrissime Comes, si in rebus majoris momenti mea opera pro tua summa in me humanitate uti volueris, ubicumque scilicet eam Patriae prodesse intelliges, adnitar certo, ut omnes intelligant, mihi nihil antiquius esse, quam honor Academiae, bonique publici incrementum. Vale.

Dabam Cassov. 18. Junii 1787.

VICTOR D' ESTE
in Reg. Acad. Cass. Phys. et
Rei rust. Prof. publ. et Ord.

XVI.
SZEMIRA ÉS SZEMIN.
GESZNER SALAMON ÚRNAK
IRÁSAIBÓL.

Mélyen a' víz alatt feküdtek már a' márvány tornyozatok, 's a' hegyek' teteji felett szörnyű habok hembergettek: csak a' leg-magassabb hegy' bértze állott-ki még az áradásból. Irtóztató zajgás hallatszott bé-fertsegretett oldalain: azoknak 'a bódogtalanoknak jajgatásai, a' kik el-tsüggedten keresték itt menedék-helyeket; a' kiket a' habokra űlt halál a' kőszirtoknak űzött. – Itt egy domb válik-el a' hegytől, 's a' reája kapaszkodott emberekkel szakad a' tajtékozó vízbe; amott egy zápor-patak mossa-el a' fiút, a' ki haldokló Atyját fellyebb vontzorgatta; vagy a' gyermekeit öszve-ölelő Anyát.

A' hegynek már csak a' leg-felsőbb ormója állott-ki az özönből; ide ragadta Szemín, egy jámbor Ifjú, – csak most esküdött néki Szemíra, a' szeretetre leg-méltóbb Lcány örökös hűségét, – imádott Kedvesét. Magánosan állottak ők, (a' többiket már mind el-seprette az áradó víz) itten az üvöltő szélvészben. A' hánykódó hullámok rájuk rohantak; felettek a' menny kő, alattok a' tenger dördült-meg. Rettentő homály vette-körül őket, 's csak a' fel-lobbant villám vetett irtóztató esetekre világosságot. Veszélyel ijeszte minden felleg, 's minden hab ezer holtakat zavart egygyüvé, tovább hembergett a' fergetegben, 's új zsákmányt keresett.

– Szemira dobogó szívére szorította Kedvesét; könnyek folytak-le az esső-vízzel el-halaványultt ortzáján, 's így szólla el-gyengültt hanggal. Továbbá nints szabadulás, Édesem! körül vagyunk véve az ordító halál által. O Szemín! mindég közlebb-közlebb jön az! Ah! mellyik hab fog bennünket el-temetni? Tarts, tarts engemet reszkető karjaid közt, Édesem! Most mindjárt nem leszek; most mindjárt nem leszek; el-nyel a' közönséges ítélet. Most – – – ó Isten! eminnen jó felénk. Közlebb látom már a' villám' fényjében. Most ó Isten! Isten! Itélő-bíró! – Így szólla, 's Szemíre dűle-el.

Rettegő karja által-ölelte el-ájultt Kedvesét; dadogó ajakai nem szóllottak; nem látta a' veszélyt, tsak meljére szorultt Kedvesét látta; 's több volt a' mit érzett a' halál borzasztasainál. Meg-tsókolta a' hideg essőtől áztatott halvány ortzáit, erősebben szorította meljére, 's így szóllott: Szemíra, édes Szemírám! Ébredj-fel, ó tsak még egyszer térj vissza erre az ítélet veszélyére, hogy szemeid még egyszer láthassanak, hogy még egyszer mondhassák el-kékkültt ajakid, hogy holtiglan szeretsz; egyszer még minck-clötte a' hab el-ragad.

Ezt mondá ő, 's Szemíra fel-ébrede. Egy szerelemmel meg-töltt, el-tsüggedt tekintetet vetett Szemí[n]re, 's körül nézett a' veszélyben. Isten! Bíró! így kiálta-fel; 's nintsen é szabadulás? nintsen é irgalom? Ó mint szakadnak a' habok! Mint bődül-meg a' Menny' köve! Mitsoda veszély jelenti engesztelhetetlen bosszúdat! O Isten! Ártatlanságban múlnak-el a' mi esztendeink, szeretetre leg-méltóbb Ifjú! Jaj! jaj! oda van életemnek minden öröme; oda vannak azok, a' kik életemet kedvessé tették! Te, a' ki nékem adtad azt! ó gyötrelmes látás! óldalom mellől szakasztá-el téged a' víz; még egyszer emelked-fel fejedet és karodat; meg akarál áldani 's el-nyelettetél! Ah, oda vannak ők mind! és még is, ó Szemín! Szemín! az el-dúltt, el-pusztított Világ nékem te melletted paradítsom volna. Óh Isten! ártatlanságban folytak-el esztendeink! Ah! nintsen é szabadulás? nintsen é irgalom? – De mit mond meg-keseredett szívem? Oh Isten! bocsáss-meg! Meg kell halnunk! Mitsoda az ember' fedhetetlensége te előtted?

Gondosan támogatta Szemín tántorgó Kedvesét, 's úgy szólla: Az áradás el-seprett a' föld színéről minden élőket, a' veszély zajgásaiból nem hallatszik semmi emberi nyögés. Ó Édesem! édes Szemírám! a' leg-közlebbi pertzentés nekünk végső pertzentésünk lessz. Ennek az életnek minden reménységci el-múltak! mind azon vártt boldogságok, mellyeket szerelmünknek örvendező óráiban képzeltünk, oda vannak; meg kell halnunk! A' Halál közelget felénk! már tsapkodja lábainkat az emelkedő vízzel; de, jer, ne várjuk azt úgy, mint a' gonoszok. Meg kell halnunk! 's ó Édesem, mi volna a' mi hosszan tartó víg életünk is? Egy harmat tsepp, melly a' kősziklán függ, 's még Nap-költte előtt el-tseppen. – Emeld-fel magadat, édes Szemírám! ezen az életen-túl van az öröm és a' boldogság. Ne rettegj most midőn által-mégy; ölelj-meg engemet, 's várd úgy a' ki-menetelt. Majd ezen pusztulás felett fog lebegni lelkünk; ki-beszéllhetetlen boldogság' érzésében lebegnek majd fel-felé azok. Ó Isten! ilyen erőssen bízik Te benned az én lelkem. Emeljük-fel ő hozzá szemcinket, Szemíra. Kárhoztathatja é a' Halandó az Ő útait? Az, a' ki a' lélekzetet fújta belénk, az küldi a' Halált az Igazhoz és Gonoszhoz. De boldog az, a' ki az ártatlanság ösvényén járt. Nem életünknek meg-hosszabbításáért esedezőnk mi, ítélt-Bíró! Végy-el minket a' Te ítéltedben: de elevenítsd-meg bennünk annak a' ki-beszéllhetetlen boldogságnak

reménységét, melyet nem háboríthat-fel a' halál. Úgy osztán dördülj menny-kől dülj-öszve mindent, áradás! mossatok-el bennünket habok! Áldott légyen Ő, az Igaz! áldott légyen Ő! Ez légyen utolsó gondolatunk, melyet haldokló testeinkben lelkeink gondolni fognak.

Öröm és vídamság tér-vissza Szemírának szebbé váló artzúlatjába. Fel emelte kezét a' fergetegben, 's így szólla: Érzem, érzem azokat a' nagy reménységeket. Magasztald az Urat, szám! sírjatok öröm-tseppeket szemeim, míg a közelgető halál bé-fog. Böl-dogsággal bővölködő Ég vár készen bennünket. 'Ti Kedveseim előttünk mentetek oda; már követünk, 's majd -- -- ó majd meg-látjuk egymást. Az ő királyi-széke előtt állanak ok, az igazak! Az ítélet' fergetegéből győjtötte őket az Úr maga-elébe. Dördüljtek menny-kövek! Üvölsz zivatar! ti az ő igasságának hirdetői vagytok. Hullá-mok, jertek felinkbe! Nézd, kedves Szemíncem nézd, és ölelj-meg; imhol jön ő, a' halál! Ezen a' setét habon jön felénk. Ölelj-meg Szemín! ne eresz-el magadtól! Ó már emelget a' tóduló víz.

Ölellek Szemíra, felele az Ifjú, ölellek! Idvezz légy, Halál! Imhol vagyunk! Áldott légyen az Igaz!

Igy szállának; 's a' víz el-mosta az öszve-ölelkeztteteket.

Ez a' Geszner Salamon Úr, eggy régi 's nevezetes familiából született, 's nagy tekintetben lévő Helvetus vóit, úgy mint a' ki a' Zürichi belső Tanátsnak valóságos Tagja vala. Meg-hólt 2dik Martiusban 1781ben. – Két kötetbe szorított Írásai, mellyek Zürichben ugyan ezen esztendőben jöttek-ki utoljára és a' mellyeket tulajdon' kezé-nek rézre-metszettjeivel ékesíte, következő darabokat foglal magában: 1. Az Ábel halála. – 2. Daphnis. – 3. Az első Hajós. – 4. Az Éjtszaka. – 5. Idylliumost. – 6. Evander és Alcimna. – 7. Erast. – 8. Levél Füsslin Úrhoz, a' Vidékek festése felől, (**über die Landschafts-malerei**) mellyben Geszner nagy tökéletességre lépett.

Idylliumit én itten Landerernél 1787-ben adtam-ki; *Éjtszakája* pedig a' MAGYAR MUZEUMNAK első darabjában vétettetett-fel. Az *Ábel halálát* ez-előtt már jóval le-fordítá az a' jó igyekezetű Kónyi, kit Bessenyei a' Marmontel Meséinek el-tsúfítások miatt érzékenyül meg-korbátsola. Szerentséjekre azoknak, Baróczy kevéssel azután újjabb fordításban adta-ki, 's ez által tökéletesen helyre hozta a' Marmontelen ejtett gyalázatot. Bár én is olly szerentsés lehetnék az Ábel halálának újjabb fordításában. Az csak ugyan igaz, hogy egész erővel azon leszek, hogy Gesznernek minden írásait, mellyek közül már tsak *Ábel* és *Evander* vagyon fordítatlanul, a' leg-közelébb bé-allandó esztendőben ki-botsáthassam; a' minthogy már rendeléseket is tettem rézre metszettjeinek készítésekre cránt.

KAZINCZY.

XVII.
ANAKREONNAK III. DALA:
SZABADON FORDÍTVA.

Tejér-Gyarmat, Szatthmárban, Jul. 16. d. 1790.

Az éjjel a' midőn már
El-szunnyadtam vala,
Be-zártt ajtómon Ámor
Lármásan zörgetett.

Ki vagy? mi kell? (kiálték,)
Illy későn mit keresz? –
„Fogadj-be kérlek,” úgymond,
„Eggy kis szegény fiút.

Régólta a' setétben
Tévellygek fel 's alá;
'S ha meg-nem szánsz, az ősz
Essőben meg-fagyok.” –

Igy szólla. – Én azonnal
Meg-gyújtám métszemet,
'S a' jajgatót fel-éledt
Tűzemhez ültetém.

'S fagyos kezét kezem közt
Melengettem; 's haja'
El-ázott fűrtje közzül
'T'safartam a' vizet.

Magamhoz tértem, úgymond;
De, lássuk, húromat
Jó Gazda, a' nagy esső
Meg-tágította é?

'S ím hirtelen sebess nyil
Járt'-által melyemet.
„Jól hord!” úgymond: „de szíved
Gazdátskám fájni fog!”

SZÉPHALMY

XVIII.
TISZTEL. DÖME KÁROLY ÚRHOZ,
Bacsmegyeim' Leveleinek egynehány példányival.
Kassán, Jan. 1jén 1790.

A' melly nyalábot itt v[c]szesz, Dömém,
Ha nyúgodalmad kedves, hirtelen
Vesd tűzre, másként égni 's sírni fogsz.
Ezt nékem Amor adta, a' ki rád
Hogy meg-szökél előle – (ó balúl
Tevéd azt!) – Sebző nyíllait feni.
El-rejtett méreg ez! Pandorai
Szelentze, melly a' meg-nyitásra tsal,
De majd, ha engedsz, bé-fut mérgivel.
Vesd tűzre – kérlek! intlek! – hirtelen.
Ő tsak vesztedre vágy; nem esmered
Te még haragját; kedvezése is
Kegyetlen; álnok, bosszús és hazug.

Meg-tsalt az álnok engem is, pedig
Én nem kerültem a' rab-lántzokat,
A' mellyeket rám fűze Czenczije.
'S mind azt szenvedtem a' mit Bácsmegyeim
Inséges örvényében szenvedte. –

Szökött! hát már te mit vársz, hogyha majd,
Nyalábom által el-szédítve, a'
Ki-tett keleptze' mélységébe buksz?
Vesd tűzre mondom ajándékomat!
'S átkozd 's keröld a' repdeső gonosz
Istent! – őt véled én-is átkozom:
De – ah! ez a' szív égni 's sírni kész
'S örökre hordja 's önként lántzait.

KAZINCZY.

XIX.
BÉLAKÚTI FÉMIUS.¹

Homérus Odisszóa nevű első, és huszon-kettődik Könyvének,
325. 336. 347dik, és egyéb Verseiben FÉMIUS így iratik előnkbe.

Kedveze Pénelopé Neki, 'S Télemakussal Uliisszes:

Hárfával sziveket győzött; hangzattya jövendőlt. –

A' TISZT. T. MÉLT. STÁTUSOKHOZ ÉS RENDEKHEZ
'S AZOKNAK SEPES-VÁR-MEGYEI FŐ-ISPÁNNYOKHOZ:
KEGYELMES GRÓF CSÁKI JÁNOS ÚRHOZ
SZ. ISTVÁN K. NAGY KERESZTŰ VITÉZÉHEZ.
(TIT.)

ÖRÖMÉNEK.

1.

Isabella idejében,
Ördög-hozta Török télben'
El-hagytál KORONÁNK!
Luisabella idejére
Léópold Király Fejére
Meg-jöttél Koronánk²

2.

Örvendj Ország! örvendj Törvény!
Örvendj Király! szaladj örvény!
Meg-jöttél örömnök.
Gondolkodván Koronánkról,
'S avval járó szabadságról,
Újjúlyon örömnök!

3.

Újj a' Király; 's meg-újjittya,
A' mit BÁTTYA meg-avítta,
'S újjónnan' le-törült:
Eggy az Irás; eggyező hív,

1) Kánonok Mólnár Ur egyszer'smind Béla Kútjának Apátura, Abbas Belae Fontis.

2) Luisabella, Isabella nálunk mind eggy.

Arany Tábla a' Magyar Szív:
Illy pontzon' meg-örült.¹

4.

Üttesd Kaunitz, Laudon nevét
Ide, és az Ország Rendét,
'S gázolsz a' Törökön:
Igy Léópold, Luisabella,
Egy szív, de két Mirabella,
Tsúdát téssz örökön.

5.

Majd majd kérni fognak, hidd-el;
Hogy nagy Károly tizmjét² vedd-el
Majd Katalin meg-ölel:
Holland, Brabant, majd töled függ,
Frantz, Burg, Lengyel szint' e' kép' tsügg:
Országunk meg-ölel.

6.

Örvendj Ország, örvendj Törvény!
Örvendj Király: Szaladj örvény:
Szem-Könyvet törülünk:
Pap, Világi: Bóldog, Szegény:
Aszszony, Férfi: Ifju, és Vén;
Mindjáján' örülünk.

7.

CSÁKI JÁNOS ö Kegyelme,
Szepesség, 's Ország szerelme,
Szent István Király vitéze
Kormányos nagy Erő!
A' Szepesi Zászló – Allya³
Ezt ím! örvendezve hallya:
I'gy újjúl az Erő.

1) PONTZ – Atzélyvéső, pontzolni, bé-vésni mind egyy.

2) Λ' Tsászár Koronát.

3) Bänderia – Zászló. – Zászló allya Bänderisták.

8.

Ó Magyar szív! arany Tábla,
Mellybe a' Kiraly van ásva,
Ő nagy igéretivel:
A' Törvénnyel 's Ország-Rendel,
Ama drága eggy pár névvel,
Isten erös Kézivel.

9.

Ah! Minden jót jövendőly már;
A' Gyülsre bátran menny bár
'S illy Énekre fakadj:
Szívem, vállon' hordozunk már
Trésia vérü Magyar Király!
Tsak vállunkra ragadj.

10.

Mezsik, Peru, Spanyol világ:¹
Isabella melljén virág:
Léópold-gyürü gyöngy!
Magyar, Horváth, Kintses Erdély
Moldva, Bosnya, Szerb, Lodomér,
Királyné-Fülü-gyöngy!

11.

Kereszt tziher petsétünkön:
Koronánkon, 's a' mellyünkön,
Ah új fényre derülly!
Ez a' Zászló; Mi az Allya;
Ország, Király, versent-vallya
Rá nézvén meg-örül.

12.

Örvendj Ország, örvendj Törvény,
Örvendj Király: szaladj örvény,
Szem-Könyvet törülünk:
Pap, Világi: Bóldog, Szegény,
Aszszony, Férfi: Ifju, és vén:
Minnyáján örülünk.

1) Peru, Mexicum – Mezsik. Ez mind a Spanyolé.

13.

Trombita szóllly! dobb örülly! ágyuk
durrogjatok erre:
A'ldás! hálá-adas, az Eget kerekítse
röpülve.

KÁNONOK MÓLNAR JÁNOS.

XX.
ERDÉLYI KÁRMENTA.

Temis, avagy Kármenta, Evándernek Anyja,
igy iratik előnkbe Halikárnásszusi Diénesnek
a' Régiségekről ki-adott első Könyvének 25-dik levelén,
és Virgilius' 8-dik Könyvé 335. és egyéb' verseiben:
*A' bús Eneadák fel-jött Tsillagjokat, hangos
Versével, leg-előre, Temis Kármenta köszönté.*

AZ ÚJ KIRÁLY JÖVETELEKOR
A' MAGYAR ASZSZONYSÁGOKNAK ÖRÖM DALLYOK.

1.

KÁRM. Szittyai Klára hol valál?
SZITTY. Budán a' tornyok-közt:
Ott vala vélem Bükkine;
Fátyol a' Szalup-közt:
Tétova nézénk, Rátzira,
Tétova járánk, Partira.
Bamula szemünk, szánk.

2.

KÁRM. Szittyai Klára melly nagyok
A' Budai Bástyák?
SZITTY. Ut, piatz, ház, ruha, mind ragyog:
Falait el-hányták:
A' fala vólt a' Klára Szúz:
Kármel hegy ott Zsidó bűz,
Sír ott a' Sz. Egyház.

3.

- KÁRM.* Szittyai Klára szépeké
Ott a' Kontyok, párták?
SZITTY. Bódula Buda nints ott Konty,
A' pártát el-hányták:
Tarajos ottan minden búb:
Belcje férne egész zsúp,
Sátor ott minden Konty.

4.

- KÁRM.* Szittyai Klára üstököt
Nyome ott a' tsákó.
SZITTY. Hátul az üstök, és tsak eggy:
Hoszsú mint a' kákó:
A' Kalap allya lisztes zsák.
Hajokat bótból hordattják,
Magokét el-adják.

5.

- KÁRM.* Szittyai Klára bor-ivó
Ülc a' tsaptorkán?
SZITTY. Pintzetok ott a' korhelyi száj,
Bor foly ingen szoknyán:
Könyves, Kardos, mind piros ott,
Nadrág, bugyógó tántorog ott,
Kurjogat minden ház.

6.

- KÁRM.* Szittyai Klára vane tántz,
Duda szót Hallálé?
SZITTY. Éjjeli nappali ott a' tántz:
Azt kérd, ha el-állé
A' Duda vólté? de bögött:
Fruglya vóltó? füttyöt tött,
Szüntelen a' rip ropp.

7.

- KÁRM.* Szittyai Klára, régi tántz,
Mellyet ottan jártál:
Pest, Buda Vára nem olly már,
A' mi némüt láttal:
A' Koronánk oda ért;

Aszszony, Férfi jobra tért;
Változik a' Szív, Száj.

8.

KÁRM. Szittyai Klára, tudom én,
Látta Szemem fénye:
Mihelyest oda érkezett
A' frigynek szekrénnye,
A' férfi Rend' lóra ült,
Dáma Rendünk egybe gyült,
'S Magyar Aszszonyá lett.

9.

Szittyai Klára, tőlünk függ
A' Magyar Szerentse:
Eleink, öscink Képeket
A' szemünk tekintse:
Szív, ruha, nyelv, tőr együtt jár,
Szólly ide Törvény, 's Te frigy bár,
Új Király szívünk vár.

10.

Szittyai Klára vess szemet
Az Ország Egére.
Már ragyog ott a' Napkelet.
Tsillag jön előre.
Gyönyörű fénye gyöngyöt hány,
Tsillagi sor veled látode hány,
Új Király szívünk vár.

11.

Rúth, Lia, Debora, Szittyáiné!
Mennyünk-ki Elejbe:
Trombita, Tombora hang-alatt
Fogadjuk térdelvc:
Fel-kele; mond Lia, 's Debora bár.
A' Magyar Ég 's Haza Tsillaga már,
Új Király szívünk vár.

KÁNONOK MOLNÁR JÁNÓS.

XXI.
AZ EL-HAGYOTT LEÁNY.
1788. 9-dik Octob.

Haszontalan keresem
El-távozott kedvesem':
Meg-vetette kérésemet,
'S ím árván hagyott engemet.

Ha másszor menni kelle,
Reszkető tekintete
'S egy kéz-szorítás mondotta
Az el-válás mint kínozotta.

De most mint az idegen
Bútsút veve hidegen,
'S el-tsüggedt szívem érzette –
Bánatomat mint nevette!

Nézd tsak, nézd tsak Kegyetlen
Könnyem mint foly szűnetlen,
'S emelkedő bús melyemből
Sohajtásom miként repül.

Tudom hogy ha ezt látnád
Kedvesedet meg-szánád,
Hozzája vissza-repülnél
'S hív őlébe sírva dűlnél.

'S ortzájának árjait
Szárazgatnák tsókjaid...
De – hasadj-meg nyomorúltt szív!
Mert ő hozzá már nem lessz hív!

FENYVESI.

XXII.
HÁROM MESE LESSINGBŐL.

I. HERCULES.

Midőn Hercules az Istenek közzé vitetet fel, leg-elősször-is Juno Isten Asszonytól
tette-meg a' tiszteletet. Mind Juno mind a' több Istenek tsudálkozva nézték ezt. Hát
az ellenségedet tiszteled-é elébb-is? Kérdék ezek. Igen-is, felele Hercules. 'Tsak

ellenem tett üldözései adtak nékem alkalmatosságot azokra a' tselekedetekre, a' mellyek nekem az Istenek közzé útat nyitottak.

Az Olympus helybe hagyta feleletét az új Istennek, és Juno meg-engesztelődött.

II. A' TÜNDÉREK AJÁNDÉKA.

Két jóltévő Tündér jelent-meg egykor egy Király-fi böltsőjénél, a' ki idővel eggyike lett a' leg-nevezetesebb Uralkodónak.

Én ezen Kisednek így szólla az eggyike, olly Sas-szemeket adok, a' mellyek a' leg-kissebb szűnyogot-is ki-látják.

A' te ajándékos szép: így felel a' másik Tündér. Ez a' Király-fi okos előre-látó lessz. De a' Sas nem tsak annyira éles látású, hogy a' leg-kissebb legycskéket-is észre veszi; más Nemes tulajdonság-is találtatik még ő benne, az tudniillik, hogy ezeket nem üldözi. Ezt vegye tőlem a' Király-fi ajándékul.

Köszönöm édes Társam ezen okos tanátsodat, felele az első. Igaz dolog, hogy sok Királyok még nagyobbak lehetnek volna, ha éles látásokkal alacsony dolgokra nem szállottak volna.

III. A' JUH ÉS A' FETSKE.

Eggy fetske eggy Juhra száll, hogy a' gyapjából egynehány szálat fészeknek kitesíphessen. A' Juh ide 's tova ugrándozik belé. De hogy lehetsz kérlek erántam olly fősvény? kérdé a' Fetske. A' Juhásznak meg-engeded hogy a' gyapjadtól egészen meg-fosszon; én tőlem pedig eggy két szálatkát-is sajnálassz. Mi annak az oka?

Az onnan van, felele a' Juh, mert te nem tudsz olly jó móddal az én gyapjamhoz nyúlni, mint a' Juhász.

ASZALAY JÁNOS.

LIT'TERÁ'TORI TUDOSÍTÁSOK.

*Juliának Levelei Ovidius*hoz, (lásd az Orpheus 86dik oldalát az első hónapi darabban) a' jövő Szent-Mihály napig készen lesznek. – Ugyan-tsak Kassán nyomtatódik *Stella* is, és *Missz Szára Szampson*, mint a' Kazinczy külföldi játszó-színjének második és harmadik darabjai.

Komáromban Wéber Úr *Heliconi Virágok* alatt nyomtat egy olly Magyar Gyűjteményt, mint a' millyenek a' Frantzok és Németek Musen-almanachjai. Ez a' leg-első darab 1790dikre lessz; de esztendőnként újabb kötetek fogják ezt követni; 's nevezetesen a' jövő esztendő elején már az 1791dikre való kötet-is meg-jelenik.

Nemes *Horváth András* Úr, Bódva Helységnek Notáriusa, Ovidiusnak *Metamorphosisait* négy sorú kadentziás versekre fordította-le. Hasonló versekben fordítja most az Aencist, mellynek már mint-eggy Vídik énekéig hatott. Jelenti, hogy kéz-írását bizonyos jutalomért kész által-adni a' Nyomtatásra: mellyre méltán is számot tarthat, mert ideje volna hogy Nyomtatóink már egyszer az Irók tentájoknak 's papirossoknak árrát fizessék-meg. – Eggyik darabjában Orpheusomnak példáját fogom adni.

ORPHEUS

BIKA' HAVA 1790.

I.

A' RÓZSA, ÉS A' HYACINTHUS

Francesco de Lemene Olasz Verse szerint.

Eggy kertben, a' mellyet a' Természet szép Scenákra alkotott, gyötrelmeik felől beszélgettek a' Rózsa és a' Hyacinthus. Az ott jelen lévő Szellőknek egyike azt mondta nékem az ő nyelvében, hogy fájdalmaikat így szövtek egymásba: – *H.* Ó Rózsa, te sírsz? – *R.* Te pedig sóhajtasz, ó Hyacinthus! – *H.* Ó fájdalom, *R.* Ó halál! – *H.* Minő kín! – *R.* Minő gyötrelmem! – *H.* Miért sírsz te? – *R.* Hát te miért sóhajtassz? – *H.* El-beszélem 'Tenéked ó Rózsa azt a' bánatot, a' melly engem lankaszt; mert gyakorta enyhülést léli a' fájdalom abban hogy a' szívből az ajakiglan emelkedik. – *R.* Én-is meg-magyarázom azt a' kint, a' melly melyjemet szaggatja, hogy az, a' ki az út mellett el-mégyen, mondja-meg, vagyon é hasonló kín az enyémhez. – *H.* Magyarázd tehát édes hangzásaiddal ó Rózsa keservednek okát. – *R.* Szóllj te ó Hyacinthus! talám én az-alatt fel-szárazstom könnyeimet. – *H.* Királyném ha kedved tartja meg-ujjítom fájdalmamat. Hallj! A' Nap' tisztelői között én voltam a' leg-inkább kedvelt; akár a' hegyek' bértzeit aranyozta ő, akár a' kerteket töltötte-bé hímes színeivel, mindég engemet kívánt késérőül. Mondjak é többet? Homályos elmémet az ő szép sugáiraival szedtem teli, én az ő ölében bődög alvásokat aludtam. 'S imé, most, midőn nékem a' halál gyilkos almát adott, érettem akar meg-halni. Minékokáért én az leveleimen viseltem ahi! sóhajtással kesergem az ő gyötrelmeit az én gyötrelmeimben, és az én gyötrelmeimet az övéiben. – *R.* Ó Hyacinthus nehezen fogom én néked azt a' kint el-beszélni, a' melly engemet emészt. Van ugyan szívem azt érzeni, de nints nyelvem elő-adni. Nézzed, olyannak mutat nagy tseppű harmatom, mint az a' bánatos Anya, a' ki fijának holttesté felett sír. Nézz reám, nézz, gyötrelmes Szűzre, nézzed hogy vert által-meg' által, nem tudnám meg-mondani, tövis é vagy kard! Szeplőtlen az én levelem-is, valamint a' tiéd, mert engemet magának választott a' Nap és azt akarta hogy egészen tiszta légyek. De ugyan az a' Nap az, a' ki engemet meg-öl, a' ki nékem életet adott; midőn ő el hágy, akkor tőlem lelkemet választja el. Midőn ő született, ő kedves emlékezet! én voltam a' leg-bőldogabb a' Virágok közt, 's akkor minden bődögnek mondott! De most, ő be nyomorúltt vagyok, midőn meg-hal. – Ó mitsoda setét kárpittal vonja-bé a' kormos éj a' Világot? Mitsoda rengés rázza-meg a' földet? Mitsoda irtóztató fellegek fedik-bé az Eget. Ahi! imé le-száll a' Nap, a' kit én imádok.

1) *Ahi!* Olasz ah! ah!

Nézd, nézd az én fájdalmamat. Vele halok-meg én is! Ahi! szerentsétlen, imé halok! imé halok szerentsétlen.

Ekkor el-lankadt a' Rózsa 's le-dült a' földre; de a' Hyacinthus, mint a' jó fiú az Anyját, karjain támogatta őt.

Ha ez a' gyászos festés benneteket irtózásra és szánakozásra lágyít: mi lessz akkor ha félre rántatván minden takaré, egy szép Igazság nyilatkoztatja-ki magát előttetek.

Érzékény szíveteket akartam meg-kémélni, ezt költvén, és hogy az, a' mit elő-adok, olly kínos ne légyen, virágokat hintettem rá. Ezt a' titkos fortélyomat most cytharám vallja-meg előttetek. A' *Hyacinthus* JÁNOS volt; a' *Rózsa*. – MARÍA!

KAZINCZY.

II. A' NÉPESITÉSÉRŐL.

Nem, Barátom, az illendő kételkedésnek ama' hathatósága, melly a' Socratesi Oskolákat különbözteti, meg-nem engedi nékem, hogy egy bizonyos Politicus Ur írásának alája írjak. – Ezt hallám nem régiben: *Az Ország boldogsága a' földnek népességétől függ; mennél nagyobb ez, annál tökéletesebb a' közönséges boldogság.*

Harang szót hallott a' Jámbor, de nem tudja hol a' torony. *Az Egész* és nem a' *Rész* boldogságának kell az Igazgatás tzeljének lenni. Sokaktól hibásan tétetik a' Népesítés az igazgatás tzeljéül. 'S miért tévesztik-el az Emberek az eszközt a' véggel, az indító okot annak kimenetelivel?

Mennél több ember van az Országban annál jobb! – Nem igaz! – Mennél több Ember van egy kis Országban, annál rosszabb. – Gondoljunk egy Országot, mellynek Lakosai a' föld termésciből élnek, 's a' szántás vetés mellett bizonyos számú marhát is tarthatnak; egy Országot, mellynek semmi kereskedése, sem folyó vize, sem tengere, sem fabrikái nintsenek, minthogy, a' termékeny és terméketlen esztendőket egygyüvé vetvén, az az Ország tsak bizonyos meg-határozott számú Emberek el-tartására nézetterhetik elégségesnek, ha ez a' szám meg-telik, végezzen bár az Impopulation és Feldmessens Commission! – De ugyan minek is kellene a' Lakosok számát mindig mindig tsak szaporítani? Vélek egygyütt nem szaporodik az Ország határa is egyszersmind, 's a' kézi szorgalmatosság sem tehet pedig tsudát; mert a' 'Tatra zabot termő környékein soha sem aratunk Miskóltzi búza keresztek.

Continuo has leges acternaue foedera certis
Imposuit natura locis ----

Ha egyszer meg van az említett népesítés száma, már a' mi azon felyül van rossz! Ezt az igazságot, a' Cretaiak, kiket Szent Pál és Aratus hazugoknak 's lomha hasaknak hív, kétség' kívül érzették. Ők azon törvények védelme alatt, a' mellyeket Minos Jupiter-től vett, egy közönséges Szigetben laktak. Azt sem kisebbé, sem nagyobbá nem lehetett tenni. Vélhető hogy ők érzették azt a' nyomorúságot, a' mely a' rend

kívül való Népesítéséből származik, 's azért vetettek nékie határt. Erre a' többek közt egy illetlen eszközzel éltek: Meg-engedték a' Sócratesi szerelmet.

Némely Országban minden házasodik, minden szaporítja a' sok gyermeket. A' Mennyre bízzák magokat, melly a' veréb fiúra is gondot visel. Ő lássa hogy tartja-el! – Innen a' lessz, hogy sok kisebb Urodalmokban minden lépten köldusba botlik-meg az ember.

A' szántó föld azért hogy több a' Lakos tsak olyan marad mint az-clótt vólt, míg még kevés ember várt belőle élelmet. Azonban minden jól akar lakni. A' szántó földek parányi darabokra osztogattattak-fel, 's c' szerint mint a' Martialis kis birtoka nem táplálhatta-el a' Lakosokat.

Míg a' szűk határu Tartományokban valamelly Projectista azt nem találja-fel, hogy az ember kevesebbel-is jól lakhasson mint eddig, azon kell mesterkedni, hogy a' kereskedés a' Fabrikák a' kézi Mesterségek tökéletes virágzásra hoztassanak. Ha ezt nem tselekszik fogjanak erővel a' dologhoz, parantsolják-meg hogy a' szette-vették tsak felig lakjanak jól, 's iganak vizet rá.

Azt mondják, hogy az Ország boldogsága annak erejétől függ; az erő pedig annak népesítéstől. – Lássuk ha úgy van é? – Az a' boldog Ország a' mellynek Lakosai egyenként véve boldogok. Én nem tudom mi lehet egyéb jó, hanem az, a' mellyet kiki egyenként-is érez. Azért hogy a' Szeretseny Felső Jobbágysai boldogtalanok, a' Fetzi és Marokkói Birodalom boldog lehet.

'S ugyan miért vólnának boldogtalanabbak a' Sz. Marínó és Monakko Lakosai a' Chinai nagy Birodalom lakosainál. Pedig az ő boldogságok nem fundáltathatik *erőn*, mert Marino és Monaco Chinához képest annyi mint semmi!

Addison a' Sz. Marínói lakosok meg-elégedettségeket 's boldog állapotjokat Olasz Országi utazásaiban még is ditséri. Más utazók nem mondják ugyan gazdagoknak a' Monaccóiakat, de éppen szegényeknek sem mondják.

Igaz, hogy a' hátorságos létel egy része a' boldogságnak. A' Chinai Tsászárt a' ki egy millio katonákat tart, nem könnyen támadja-meg a' Monaccói kis Fejedelm: 's Petersburgnak soha sem jutott még eszébe hogy Pekkinget úgy ostromolja, mint a' Frantziák Monaccót.

De itt szembe-tőné a' haszon! A' kis Birodalmoknak lakosait az el-nyomattatástól védelmezi – Mitsoda? – a Katzikáktól (*Fejedelmektől*) való félelem, mert tartanak attól, hogy a' fel zendültt Nép valamelly hatalmas Szomszédot hív segítségül, 's az pedig azon szín alatt, hogy a' meg-bántott Félért bosszút akar állani, maga hasznára fordítja az alkalmatosságot, 's mind az Országot magát, mind a' benne lévő Népet magáévá teszi.

(ford. WÁLYI ANDRÁS)

III. ANGLIA, ÉS MAGYAR ORSZÁG IGAZGATÁSOK' FORMÁJÁNAK ELŐ-ADÁSA.

Irta Hazafi-Társunk Gróf .r. .j..

I.

Az Angliai Királynak egyik hatalma az, hogy az Országban minden hivatalt, 's Méltóságokat maga osztogat; 's eggyedül maga nemesít. – Ez a' hatalom nálunk is magáé a' Királyé, mert a' Werbötzi Törvénykönyve I. Részének 3. tikkelyében a' 6. §ban az vagyon meg-írva, hogy: *az Ország mind a' Nemesítésnek, mind az ollyatén Jóság-ajándékozásnak hatalmát, a' melly által a' Nemesek a' Nem-nemesektől meg-külömböztetnek és el-választatnak, a' Szent Koronára 's következőképpen az uralkodó Fejedelemlnek által adta.* – Mindazáltal vagynak némelly hivatalok, a' mellyeket az Ország ezen által adatott hatalomból ki-fogott. Illyen először a' NÁDOR-ISPÁNI Méltóság; Lásd az 1439. 2. hogy ő az Ország részéről a' Királynak, a' Király részéről pedig az Ország Rendjeinek igazságot szolgálhasson és szolgáljon, és 1608dikbeli 3. art. hogy a' Király a' R. Catholikusok között két személyt és az Evángelikusok¹ között ugyan annyit tégyen a' meg-választás végett az Ország Rendjeinek elibe. – Illyen másodsor a' KÉT KORONAŐRZŐK Tisztsége, kik az 1625dikbeli 25. és 1715beli 38dik Törvényhez képest a' Királyok által az össze-gyűlt Ország Rendjeinek a' meg-választásra meg-neveztetnek, a' Rendek által pedig meg-választatnak. – Illyenek háromszor az 1723beli 56. Törvény szerint a' VÁRMEGYEBELI hivatalok, mellyre az alkalmatosoknak ítéltt személyeket a' Fő-Iszpány nevezi-meg, a' Vármegyebeli Rendek pedig meg-választják.

II.

Harmadik Eduard Király uralkodása óta az Angliai Parlamentum törvényt szabó hatalommal bír; – ezt hajdan maga bírta a' Magyar Nemzet (lásd a' Werbötzi Törvénykönyvét a' II. Szak. 3dik. Tit. 1. §.) *de idővel* (ugyan ott a' 2dik 3dik 4dik és 5dik §.) *azt a' Szent Koronára, következőképpen a' törvényesen uralkodó Királyra által vitte; úgy mindazáltal, hogy ez önnön-magától és szabad kényjére semmi olly rendeléseket ne tehessen, a' melly az Isteni és Természeti törvénnyel, vagy a' Magyar Nemzetnek régi szabadságával is ellenkezne: hanem a' Népet gyűjtse egybe 's tudakozza-meg ha nékik ez 's ez tetszik e' vagy nem? 's ha ezt felelik: Igen! az annakutánna Törvény legyen. Szokott pedig gyakorta a' Nép is egyet 's más, a' mit a' köz jóra szolgálónak vél, egyenlő akarattal végezni, 's azt írásba tévén bé-nyújtja, a' Fejedelemlnek 's azt kívánja, hogy az Törvénnyé tétessék. Mellyek hogyha azokat a' Fejedelem maga-is javallja kötelező törvényi erőt nyernek. Az Ország Rendjeinek a' törvény tételle szükséges-képpen meg-kívántatott egyet értéket 's meg-nyugvásokat bizonyítják a' most mondottan kívül fejedelmcinknek minden törvényé vált végezések. Nevezetesen Szent Istvánnak II. Könyv. 23. és 27. Részét. – Szent László I. Könyv. I. §. II. Könyv. I. Rész – Kálmán I. K. I. R. – II. Könyv. I. Rész és Lajos*

1) Evángelikus annyi mint Protestans, az az Lutheranus és Kálvinista.

Királyok Rendeléseiknek I. Mária által lett Megerősítése. – Zsigmondnak III. Törvény könyve elejének 3. §. – II. Ulászló Diplomájának 18. §. – I. Ferd. Esküvése 1527-ben. – Maxim. V. Decr. 1572. 2. és Bé-fejezésének 1. és 2. §. 11. Mátyás Diplom. 1. 2. 3. 4. §. – 1622. 2. – 1635. 18 – 1638. 1. 1659. 1. – 1687. 1. – 1715. 2. 3. 1723. 6. – 1741. 2. 8. – és II. József Római Császárnak midőn 1780-ban az uralkodásra lépett volna minden Vármegyékhez megküldött Biztató-levelle úgy szintén mint halála előtt kevéssel hasonlóképpen minden Vármegyéhez bocsátott Igérete.

III.

Az Angliai Parlamentum áll a' Királyból az Ország Nagyjaiból 's az egész Nemzet követtjeiből; 's három részre osztatik (a' Királyra – a' Felső házra – és az Alsó-házra. – A' Felső-házba az Ersekek és Püspökök, az Ország Bárai és Nagyjai; – az alsóba pedig a' Tartományok 's Városok 's Universitások követtjei gyűlnek. – Ugyan ezt lehet mondani a' Magyar Országgyűléséről is; hol a' Király vagy személy szerint vagy a' maga követtje által jelen-meg; hanem ha a' Diaetát a' Nádor Ispán vagy a' Törvény értelme szerint bizonyos esetekben az Ország Bírja gyűjtötte volna össze. A' felsőbb Táblához a' Prímás, a' Palatinus, a' Kalocsai Ersek, a' Püspökök, az Ország Bárai, és a' Mánások; – az alsóbb Táblához pedig a' Káptalanok, Királyi Városok Követtjei 's meg-nem jelentt Mánások képviselői gyűlnek a' Királyi Tábla Bírival, 's ezen Tábla mellett a' Personalis foglal előülést. Lásd erről II. Ulászló 1. Decr. 108. art. 1. 3. §. – 1495. 25. – 1608. 1. – 's az 1687-beli Koronázás után szabott 9. és 10. törvényt. – 1625. 65. §. 3. – De a' Diaeta az Angliai Parlamentumtól tetszetősen különbözik abban, hogy a' Magyar Országgyűlésén az Országgyűlésén Követtjei nincsenek, és ez az Országgyűlési közzé nem-is számláltatik, holott az Angliai Parlamentumban a' népesebb Mező-Városok is megjelennek képviselőjük által.

IV.

Az Angliai Parlamentumot, akár továbbra halasztatott legyen az, akár rendesen elvégeztetett, a' Király minden három esztendő múlva tartozik egybe-gyűjteni. – A' Magyaroknál a' Gyűlések Geza Fejedelem idejéig annyiszor tartattak, a' mennyi-szer a' szükség kívánta (Lásd Werb. 1. R. 3. cikk. 2. és 3. §. – de minckint a' Magyarok Gezának fiai Szent Istvánt önként Királynak választották 's koronázták, a' Gyűlések ritkábban tartattak, elejénten (1471-beli I. art.) minden esztendőben; – azután (1563. 3. és 4. §.) vagy minden esztendőben, vagy minden másodiknak vége felé; – utoljára pedig (1498. 1. 2. §.). – 1622. 2. – 1635. 94. – 1647. 154. – 1655. 49. – 1659. 1. 's nevezetesen 1715. 14-ben az rendeltetett, *hogy mivel az Országgyűlés az Ország sérelmeinek alkalmas eszköze, ennekint minden három esztendő múlva, vagy azt kívánván az Ország java vagy veszedelme hamarabb is, tartattasson.*

V.

Háborút indítani, 's abba' hagyni; szövetséget kötni, Követceteket küldeni minden ki fogás nélkül és így tökéletes hatalmában áll az Angliai Királynak. – Magyar Országban

ellenben az 1492beli 10dik, az 1546beli 4dik, az 1618beli 1dik, az 1630beli 36dik, az 1635beli 27dik, az 1641beli 11dik, az 1647beli 74dik, az 1649beli 7dik, az 1655beli 50dik, az 1681beli 4dik, az 1715beli 41dik, az és 1741beli 11dik Törvény azt kívánja, hogy a' mellyek a' köz békességet és Magyar Ország javát illetik, azokat a' Király a' Magyar Tanátsal közölje és végezze, és úgy osztán az Ország egyéb Rendeinek-is jelentse. – Ezen Királyi hatalom tikkelyében tehát sokat különbözik az Angliai a' Magyarótól. Ennek oka az lehet, hogy az Angliai Királynak bizonyos és meg-határozott summájú jövedelme nintsen, úgymint a' kinek minden jövedelme egyedül az Angliai Statusok jó-akarattjoktól függ; Nyilvánágos veszedelme nélkül tehát a' Király a' Rendei akaratja ellen sem el-nem kezdheti, sem nem folytathatja, sem félbe nem szakaszthatja a' háborút. A' Magyar Királynak ellenben bizonyos, meg-határozott számú, és olly bőv jövedelme lévén hogy a' Statusok segedelmeikre nem mindég szorúl, szükség vala olly módról gondoskodni, a' melly ötet az Orzágnak veszedelme-be való ejtésétől tartóztatja. – Egyéberánt a' háborúi segedelmeinek a' mi Törvényeinkben is vagyon nyoma. Az 1471. esztendőbeli 11. törvény az kívánja, hogy a' Királyok valamely ok miatt közönségesen az Ország Lakosain azoknak akaratjok ellen, az eggy kamara nyereségén¹ kívül semmi Dicit vagy taxát ne vonjanak. Így történt osztán, (lásd az 1608beli 14. – 1609beli 162. – 1618. 36. – 1622. 32. – 1625. 8. – 1647. 25.) hogy háborúi segedelmet a' Fejedelem az ország Gyűlésén kért és kapott is, de azt az Orzágra reá nem vetette. Melly annál igazságosabb a' Werb. 4. Törv. könyve 1. Rész 9dik. tikk. 5. §. és Andr. II. 7. szerint is, minthogy a' Magyar Nemes a' Hazának védelmén kívül semminémű szolgálatra nem köteles. – Ez a' Haza védelme pedig nékiek a' törvényes esetekben, nevezetesen azokban, a' mellyeket az 1714beli 8, 1723dikbeli 6. és 1741beli 63. törvény említ, annál könnyebben tellyesíthető, mivel a' koronai Jóságokon kívül² az Ország egyéb segítségéről is gondoskodott. – (lásd 1222. 3. I. és 2. – 1514. 54. – 1546. 22. – 1608. 10. – 1655. 15. – 1681. 13. és 1715. 35. – 1723. 13.) és az örökös adó állítatt-fel, melly mind az Orzágnak mind a' Lakosainak elégséges bátorságot adhat; kívált hogy ha az Ország Rendjei, egészen el-változván, már ma a' hadakozás módja, az újabb Fel-ülésnek valamely jobb módja felől gondos-

- 1) Mi lett légyen ez a' *Kamara Nyeresége* (Lucrum Camerae) lásd. I. Lajos Király 1351ben költt 4dik törvényét. *Lucrum vero Camerae. prout tempore Incliti Principis Domini CAROLI, olim Regis Ung. Genitoris charissimi, pie memorie de quolibet integro fundo Curiae (az az jobbágyi telek) tres grossi soluebantur; sic et nunc cum tribus grossis in nostra Camera cudentis (quorum grossorum unus sex denarios – – faciant) persolentur.* A' Telkeket régenten *kapu számra* szamláltak, 's innen támadott a' *porta* nevezet, melly még most is szokásban vagyon.
- 2) Ezen Koronai Jóságokat elő szamlálja II. Ulászló Király VII dik Törv. Könyve a' 3dik tikkelyben: Buda, Pest, Kassa, Posony, Nagy-Szombat, Bartfa, Eperjes, Soprony, Ó Buda, Esztergom, Székes Fejérvár, Lőtsé, Szakoltza, Szebenye és Széged. A' Kútság és Jászság Visegrád a' Csepel és Ros Szigetekkel, Körmözt Bánya, Besztertze, Zólyom és a' több Bánya-Város. Nagy-Bánya, Huszth, öt Várossal és só-bányával – Minden harminthead és Sóház Magyar Országban, és Slavoniában. Munkáts és Diósgyőr; az Erdélyi százok minden bányákkal és Sz. házakkal. – Kolosvár, minden Húszthead, század, és ötvened, mellyek Erdélyben szokásban vannak. – Úgy Görgő, Theerts és Déva.

kodnának vegeznének; a' millyen vólna p: o: az, hogy ha a' Nemesség mint a' Helvetusok szoktak, esztendőnként eggy-nehány hetet fegyver forgatásban töltene.

VI.

Anglia a' pénz veretesnek minden hatalmát ki-fogás nélkül a' Királynak adta-által: Magyar Ország nem; itten ez cránt az 1439beli 10dik Articulusban Albertnek ezen szavai olvastatnak: hogy az arany és czüst pénzek bertsét és folyamatját a' Praelatusoknak, Ország Baróinak 's Nemeseinek tanátsok 's eggyet értések nélkül fellyebb nem emeljük, mint most vagyon. Lásd 1492. 17. – 1523. 38, és 40, 1550. 48. – 1553. 46. – 1622. 77. – 1663. 48. 1723. 68. –

VII.

Az Angliai Lakosok szabadsága javaiknak bírtokokban, személyeiknek bátorságos létecben és a' helyhez nem köttettségben áll. – A' Magyar szabadság miben álljon meg-tetszik a' Werbötzi Törvény könyvének 1. Részének 9. cikk. hol a' Nemesség leg-nevezetesebb szabadságai ebben számlálatnak-clő: 1) *Hogy az ő személyeiket, hanemha annak rendi szerint törvénybe idézitetnek, és ott meg-ítéltetnek, senkinek kivánságára vagy kérésére, sehol és senki által nem lehet meg-fogatni 's meg-tartóztatni.* 2) *Hogy az Országbeli Nemesek egyedül csak a' törvényesen meg-koronászott Fejedelem hatalma alatt vagynak; 's őket még maga a' Fejedelem is valakinek vádjára, törvényes úton kívül, és úgy hogy mind a' két Fél ki nem hallgattatott, sem személyében, sem birtokában nem bánthatja.* 3) *Hogy Jóságokkal 's jövedelneikkel önnön határookban szabad tetszések szerint élhetnek; 's minden szolgálat tételtől, szedéstől, vevéstől, adózástól, 's vám és harmintzad fizetéstől mindenképpen mentek, 's egyedül csak a' Hazza védelmére katonáskodni tartoznak.* 4) *Hogyha valamely Király a' Nemességnek azon szabadságait a' mellyek a' Ildik Jeruzsalmi András ditsőséges Fejedelmünk Végezéseiben foglaltatnak (és a' mellynek meg-tartására minden Magyar Király minnelőtte meg-koronáztatnék, meg-szokott esküdni) meg-rontani akarná, akkor ezt bátran és attól való tartalék nélkül, hogy ezen tselekedetek miatt hűség-töréssel fognak vádoltatni ellenzhetik.* Melly Nemesi szabadságnak utolsó cikkelyétől az Ország Rendjei az 1687-beli 4dik articulusban el-állottak, azt végezvén hogy az említett *Ellenzés* cikkelyc hagyattasson-ki, és az a' Koronázaskori Esküvéshől is maradjon el.

VIII.

Az Angliai Királyok magokat esküvés által kötelezik-le az Ország Törvényeinek 's Igazgatásának meg-tartására. Meg-kivántatik ez Magyar Országban is, a' Koronáztatással eggyütt még azon idő ölta is a' miolta az Ország az Austriai háznak örökösen által vagyon adva. Lásd I. Ferdinandnak esküvését 1527. úgy az 1572beli 2dik Törvényt, és 1608. §. 1-4. – 1622. 2. – 1638. 1. – 1659. 1. – 1687. 1. – 1715. 2. 3. és 1741. 2. –

IX.

Az Angliai Ministercek a' Hazza Törvényei 's a' Parlamentum bírósága alól nintsenek ki-véve. Úgy ez nálunk is, (lásd 1556. 37. és 1723. 51. és 83: 's nevezetesen Kálmán 1.

könyv. 9dik Rész.) 's itt a' Werbötzi Törvény könyve 11d. részének 5. cikkelye, 's a' 1550beli 76. törvény szerint, *maga a' Fejedelem is meg-vagyon kötve azon törvények által, a' mellyeket a' Nép kívánságára ki-adott.*

IV.
NÉGY BERLINI PROTESTÁNS GYÜLEKEZET'
ESEDEZÉSE
II dik FRIEDRICH KIRÁLYOKHOZ

Az eránt, hogy a' Vallásbeli Újítóknak,
kik akkorában *régi Énekes könyvöket* sok változtatásokkal adták-ki,
és a' kik a' gyermekek' tanításában a' Heidelbergi és Luther által készített
Catechismusoktól el-állottak, az Uralkodás által gátlás vettessen.
1781ben, Januar. 15dikén.

FELSÉGES KIRÁLY!

Nem panaszkodhatnak Felségednek jobbágyai az eránt, hogy szentséges Kálvinista és Lutheránus Vallásoknak gyakorlásában¹ ditsőséges Uralkodásának alatta leg-kisebb szorongatást is szenvedtenek. 's csak azon kevés esztendőök ölta érzük mi magunkat sértettetni, a' miólta, ide hozattatván Prépost Teller, némelly Consistoriális Consiliáriusok, és Prédikátoraink között sokan, (kik közzé Udvari Prédikátor Ramm, Silberschlag, Voltersdorf, Hecker és Szervus Prédikátorok nem számláltathatnak) mind Templomainkban, mind Oskoláinkban olyan újjításokhoz fogtak, a' mellyeket a' Szent-Irással meg-eggyeztetni nem lehet. A' Bibliában foglalt hit-ágazatokat Catechidrákon és közre botsátott írásokban látjuk félre-tekerve; mert ezek az Újjítok okosabbknak tartják magokat mint az Apostolok és Luther vóltak; pedig hogy ezeknél nem okosabbak, az világosan ki-tetszik onnan, hogy ámbár ők Vallásbeli Előljáróink, még is hajdani Hadi-Consiliárius Kranznak és másoknak istentelen szidalmazásokat, mellyekkel ezek az Istennek Szent Igéje ellen ki-költtek, el-hallgatják; honnan nyilvános az, hogy minekutánna Hazánkban a' Biblia nevetségessé téttetetik, Maradékaink Keresztyének nem lesznek. Sok Oskolákban már a' Heidelbergi 's a' Luther Catechismusai sem tanítatnak. A' falukon még siralmasabb állapotban van az igaz Religio; leg-közelébb pedig egy olyan énekes-könyvet akarnak ránk tolni, 's a' Felséged Tartományaiban közönséges isteni tiszteletre bé-hozni, melly a' Sociniánusok dogmáival egyre-megyen, a' Szent-Irással tökéletesen meg-eggyező Porst énekes-könyvét² ellenben, a' mint állítatik, Felségednek Királyi Parantsolatjából le-té-

1) In unserer allerheiligsten Reformirten und Lutherischen Glaubensübung.

2) Porst énekes-könyvének nevezetik az, hajdani Consistoriális Consiliárius és Prépost Porstnak nevérol. Ó is veszedelmes Reformátornak tartatott akkor, mikor azt bé hozta, sőt kevésbe múlt, hogy a' fel-zendültt Néptől meg-nem köveztetett.

ni szándékoznak; holott az új énekes könyvből a' leg-hathatósabb énekeket, 's azokat a' mellyeket Luther maga írt, egyről egyig ki-hagyták; nevezetesen pedig azt, a' mellybe Luther a' Szent-Irás tanúsága szerint való Hitvallást foglalta vala, egészen meg-változtatták. Látván ezt a' Keresztyéni igazsággal ellenkező irtóztató erőszakoskodást, mellyet az Említettek Religióknak Systemáján el-követnek, tartunk tőlc, hogy ha Felséged a' maga Ecclesiái Ministeriumának gátlást nem vét, gyermekeinkből, a' mint már látjuk a' veszedelmes kezdetét, kevés idő alatt meg-romlott erköltsű, 's hűségtelen jobbágyok neveltetnek.

Felséged előtt alázatosan esedeztünk e' végre mi alább-irttak: Méltóztasson bennünket közönséges isteni tiszteletűnknek gyakorlásai alatt az Isten' Szentséges Igéjével meg-eggyező Porst énekes-könyve mellett meg-hagyni, és a' Bibliának 's Catechismusnak új Reformátorai ellen védelmezni; ellenben pedig parantsolni, hogy azok a' tanuló könyvek, mellyeket a' Prédikátorok önnön-hatalmokkal hoztak-bé, le-tétetessenek, és az említett Catechismusok újjoban elő-vétetessenek.

Ezen alázatos és az Augsburgi Confession épült esedezésünk által reményljük Felségednek Uralkodó - Atyai védelmét, mert mi lelki esméretűnknek sugallása ellen ezt a' szorongatást sem magunkra, sem gyermekeinkre nézve nem tűrhetjük; annyival inkább, mivel tudjuk hogy Felséged tökéletesen szabad Vallásbeli gyakorlást enged, és azt semmi erőszakos rendelés által nem érdeklí 's a t.

A' KIRÁLYI VÁLASZ-ADÁS.

Prusszianak Királyi Felsége, a' mi kegyelmes Urunk, bővebben esmeri a' józan Tolerantiának nagy érdemét a' Vallásbeli Rendtartások eránt, mint sem hogy az ide való négy Felekezet által ezen hónapnak 14dikén bé-mutatott változtatásoknak 's újításoknak el-intézésébe avatkozzon; annyival inkább pedig azoknak meg-gátlását parantsolja. Sőt inkább azon tökéletes meg-győződése után, hogy minden jó Uralkodónak 's Atyának kötelessége az, változhatatlan törvénnyé tette magának ő Felsége, minden alatta valóknak tellyes szabadságot engedni, hogy azt hidjék, 's isteni-tiszteleteket a' szerint tartsák a' mit és a' miként hinni 's tartani akarják; tsak-hogy dogmájok 's isteni tiszteletek se a' köz társaság tsendességét meg ne háborítsa, se az erköltsők tisztaságát meg-ne vesztesse. Ő Felsége tehát azt akarja, hogy a' Catechismus és Énekes-könyv eránt se követtesen-el semmi erőszak: hanem hogy ez eránt minden Gyülekezet szabad kézzel bírjon. Fel-lehet tenni, hogy az új énekes-könyv valamint az újabb Catechismus is érthetőbb, a' józan-értelemmel inkább meg-eggyező, és az isteni tisztelet természetéhez inkább alkalmaztatott, mint hogy olyan Gyülekezetek is nagy számmal bé vették ezeket, a' mellyekben értelmecseknek 's világosan-gondolkodóknak esmért Férjfiak az Előljárók. A' meg-nevezett négy Gyülekezett azonban régi könyvei mellett bátran meg-maradhat; mivel a' mint meg-van mondva, ezeknek szint úgy, mint minden Ő Felsége jobbágyinak szabadságokban áll azt hinni 's énekelni, a' mit és a' miként tetszik. Januar. 18d. 1787.

Ehhez a' Király még ezt vetette önnön kezével.

Én alattam minden azt hiheti, a' mit akar, tsak jó ember légyen. A' mi az énekes könyveket illeti, szabad tetszésére hagyom mindennek, hogy a' *Nun ruhen alle Wäldert* 's egyéb hasonló ostoba esztelenségeket¹ énekeljen: de a' Papok magok előtt tartásák a' Tolerantiát; mert nékiek az erőszak és az üldözés meg-nem fog engedtetni.

FRIDRICH.

Lássuk mivel botránkoztatták-meg ezt a' négy Felekezetet ezek a' veszedelmes Reformátorok, kiknek minden igyekezetek a' vala, hogy az isteni-tiszteletet a' maga mennyei eggyűgyűségéhez vissza-vihessék; 's meg-tisztogatván az énekeket a' haszontalan 's többnyire érthetetlen szószaporítástól, eggy olyan könyvet adhassanak a' köz rendű tanúlatlan ember kezébe, mellyből az isteni félelmet, felebaráti szeretetet, fedhetetlenséget, 's békességes tűrést, eggy szóval virtust tanulhasson. – Imé itt eggy példája a' meg-változtatásnak, meg-igazításnak. Ebben nem tsak a' gondolatok igazabb ki-fejezését 's a' jobb versificatiot lehet észre-venni; hanem leg-inkább azt, hogy a' *Sátán olálkodását*, (melly Eleinket boszorkányságoknak ostoba hitelére szoktatta) 's az *Angyal el-küldéséért való esedezést* el-hagyták.

A' RÉGI ÉNEK:

I.

Wach auf mein Herz und hinge,
Dem Schöpfer aller Dinge,
Dem Geber aller Güter,
Dem frommen Menschen hüter.

2.

Heint als die dunklen Schatten,
Mich ganz umgeben hatten,
Hat Satan mein begehret,
Gott aber hat 's gewehret.

3.

Ja Vater als er suchte
Dasz er mich fressen muchte
War ich in deinem Schoosze,
Dein Flügel mich beschlosse.

1) Thöricht und dummes Zeug.

4.

Da sprachst mein Kind nun liege,
Troz dem der dich betriege,
Schlaf wohl lass dir nicht grauen,
Du sollst den Himmel schauen.

5.

Dien Wort das ist geschehen
Ich kann das Licht noch sehen,
Vom Noth bin ich befreyt,
Dein Schutz hat mich erneuct.

6.

Du willst ein Opfer haben:
Hier bring ich meine Gaben,
Mein Weyrauch und mein Widder
Sind mein Gebet und Lieder.

7.

Die wirst du nicht verschmächen
Du kannst in's Herze sehen,
Und weisst wohl dass zur Gabe
Ich ja nichts besser habe.

8.

So wollst du nun vollenden
Dein Werk an mir und senden,
Der mich an diesen Tage
Auf seinen Haenden trage.

AZ ÚJ ÉNEK:

1.

Wach auf mein Herz und singe.
Dem Schöpfer aller Dinge,
Dem Geber aller Güter
Dem Menschen treuem Hüter,

2.

Mit göttlichem Erbarmen
Bedecktest du mich Armen,
Und stärktest mein Vertrauen
Der Sonne Licht zu schauen.

3.

Und dies Herr ist geschehen,
Ich kann das Licht noch sehen,
Du machst dass ich auss neue
Mich meines Lebens freue,

4.

Steig auf mein Dank zum Throne,
Dem Vater und dem Sohne,
Dem Geist des Herrn sey Ehre,
Anbetung, Preis, und Ehre.

5.

Hör meinen Dank mein Flehen!
Du kannst in's Herze sehen;
Ach möchte dir gefallen,
Herr, meines Herzens Lallen.

6.

Dein Werk wollst du vollenden
Dich nimmer von mir wenden,
Und mich in meinen Tagen
Staets mit Verschonen tragen.

7.

In allen meinen Thaten
Wollst du mir selber rathen;
Mich staets zum Besten leiten,
Zum Himmel mich bereiten.

8.

Auf allen meinen Wegen
Begleite mich dein Segen!
Dein Wort sey meine Speise
Auf meiner Pilger-reise.

Nem vala é jobb a' *Weyrauch* és *Widder*, a' tömjén és bak emlegetése helyett, melly a' tudatlan embert az *testről az árnyékra, az essentialétől a' tzeremoniára* ragadja, sőt a' mellynek allegoriáját, igaz értelmét, sok tanúlatlanok által sem látják, áldást és erőt kérni a' virtusra, melly ha Philosophi szemmel tekintjük nem egyéb, hanem a' *rajtunk történhető kedvetlen esetekhez 's kötelességeinknek szent tellyestéséhez való el-készülés, fel-fegyverkezés.*

Azok közöttül pedig, a' mellyek ki-hagyattattak, elég légyen egynehány töredéket elő-hozni. Illyen a' 731dik ének: Herr ich will gar gerne bleiben Wie ich bin dein armer Hund. 'S ennek második tzikkelye ez: Hündisch ist mein Zorn und Eifer, Hündisch ist mein Neid und Hass, Hündisch ist mein Zank und Geiser, Hündisch ist mein Raub und Frass: Ja wenn ich mich recht genau Als es billig ist beschau, Halt ich mich in vielen Sachen, Aerger als die Hünd es machen. –

A' 41dik botránkoztató.

Kleiner Knabe, grosser Gott,
Schönste Blume, weiss und roth
Von Maria neu-gebohren
Unter tausend auserkohren
Allerliebstes Jesulein
Lass mich deinen Diener seyn.

Ellenkezhetik é valami a' jó ízléssel, az okos isteni tisztelettel annyira mint ezek a' töredékek, (a Meny-asszony és Vőlegény Allegoriájával tellyes énekeket nem írom-ki jó okokból) 's még is – eggy tudományokkal annyira virágzó Királyi lakó-hellyben mint Berlin! – a' FRIEDRICH világosságot sugárzó széke alatt! – 1781ben! – négy egész Gyülekezet engedi magát némelly Fanatikusok által fel-lázzasztani, hogy eggy illy Vallást-gyalázó könyv meg-tartásáért tsaknem sírva könyörög, 's a' leg-érdemesebb emberek ellen meg-dühödve kél-ki!

Ebből a' darabotskából az elmélkedni szokott Olvasó némelly hasznos következtéseket vonhat; egyszersmind pedig gyönyörködve képzelheti-el, hogy a' Kalvinistáknak¹ szakállas énekeit Erdélyben már tisztogató kezek alá vették, és hogy Kármánjaink, Tasnádiink 's Makláriink támadnak, a' kik a' sok érthetetlen Csúziák helyjett Sturmkokat 's Tiedeket adnak Hitek¹ sorsosaik kezekbe.

KAZINCZY.

1) Váltak a' kik meg-botránkoztak abban, hogy én a' Catholikust Pápistának, a' Protestansokat Lutheranusnak 's Kalvinistának nevezem. A' Pápista nevezettel széltében él P. Leo Maria Szaitz maga is: a' Lutheranusok felől pedig azt tartom, hogy az, a' ki magát Luthert esmeri, 's tudja minő bátor nagy Lélek lakozott benne, a' Lutheranus nevezetért nem fog el-pirúlni, ha azt talám valaki érdeklően vetné is szemére. Én részemről sem nem sajnálom, sem nem szégyenlem hogy annak a' Szakasznak tagjává születtettem, a' melly Kalvinustól vonja nevezetét

V.
A' TAVASZHOZ.
Nagy-Várad, Bika 12dik 1789.

Kedves idő' víg kezdete,
Ó gyönyörű ki-kelet!
Meleg szellőd lehellete
Im' mérsékli a' telet!

A' föld' színét változtatod,
Osztogatsz új életet,
'S fel-engedésre nógatod
A' fagyott természetet.

A' napokat hosszabbítod;
'S rövidítsz éjjeleket;
Az utakat porosítod
Küldvén száraz szeleket.

Áldott Tavasz' jó napjai!
Balzsama az életnek!
T'éged a' föld' bús fiai
Ó melly igen szeretnek!

Ha a' tél' fagyos hidege
El-öl kemény szelével,
Bíztat jó napod' melege
Új élet' reményével.

Ha a' tél bús köddel jéggel
Mindeneket el-borít:
Ha kedvetlen hidegséggel
Zűr-zavarral szomorít:

A' jó kedv a' szeretettel
'S Gyönyörűség jár veled;
Zöld árnyékkal új élettel
Örömünket neveled.

Szívem' ó mint meg-illti
Kezded' első jele,
Hálá adva emlegeti
Hogy új erőt önts bele.

Szép hajnalod' fel-tetszése
Mint vídítja lelkemet;
A' Madarak' víg zengése
Táplálja életemet.

Úgy-is ha vólt múltságom,
Ha még víg vólt életem,
Ha még szerettem világom
Tsak néked köszönhetem.

Ha ártatlan kis koromban
Igaz vólt az örömöm
Most, serdültt ifjúságomban,
Tavasz! néked köszönöm.

Ha gyermeki játékimat
Víg lélekkel követtem,
'S vígan úztem tréfáimat
A' víg Tavaszt érzettem.

O mint örültem lelkemben
Ha eggy fészket találtam!
Melly jól vert vérem erebben
Tsak Tavasszal próbáltam.

Melly meg-elégedtem velem
A' sárga libák körül.
Semmi Király-Fejedelem
Illy igazán nem örül;

Ha gólyákat véletlenül
Láttam hogy kelepelnek;
Melly ki-beszélhetetlenül
Örvendtem e' jó jelnek. –

Gyermekségem új reggele,
Sok kedves tavaszaim,
Veletek lessz lelkem tele
Míg le-folynak napjaim.

Most is sok ki-mondhatatlan
Vigasságim származnak,
Látván az első ártatlan
Jelcit a' tavasznak.

Most is ha a' fák indúlnak
Érezvén ki-keletet,
Érzékenyséгим lágyúlnak
'S áldom a' Természetet.

Most is ifjú életemben
A' Tavaszt meg-könnyezem,
'S meg-illetődöm lelkemben
Ha örömet érzem.

Most is kedvesebb lételem,
Kedvesebb minden falat,
Kedvesebb minden ételem
Egy fakadó fa alatt.

OTTOMÁNYI SZABÓ LÁSZLÓ.

VI. ÚTAZÁSOK.

KASSA.

(Lásd az Orpheus 1. Dar. 80dik óid.)

Jun. 21dik. 1789.

Tizenegy óra tájban Prof. SZABÓ DÁVID Urat kerestem-fel. Egy három sorú nagy épülethez vezettek, mellynek bádoggal bé vontt kettős tornya 's a' leg-szebb helyen fekvése ki-találtatták vélem, hogy az egykor Jézsuitai birtok volt. Ők a' hely-választásban is Mesterek valának. – Szerentsém vala oda haza találni. Breviariumával járt fel 's alá szobájában, 's egész emberséggel fogadott ugyan, de úgy még is, hogy vehettem észre, hogy háta-gerentze Complimentekre hajlani nem tanúlt.¹ Litterátori atyafisággal szorította-meg kezemet, 's kért hogy üljek-le. Tsak hamar Versei felől kezdettünk szóllani. Halld azt, a' mit önnön magától tudok. – 1773ban Besztertzén Zólyom Vármegyében egy RAUCH IGNÁTZ nevű Jézsuita Társa kérte, hogy a' Klopstock és Sined példája szerint próbáljon írni Magyar Verseket, hogy láthassák, ha a' Magyar hexameterek és Lyrikumok a' Görög 's Római hangzathoz hasonlítanak é inkább vagy

1) La Physionomie ne se montre pas dans les grands traits, ni le caractère dans les grands actions: c'est dans les bagatelles que le Naturel se de couvre. – A' Physiognomiát nem lehet nagy vonásokban, sem a' Characteri tulajdonságokat nagy esetekben ki-esmerni: ezek magokat kitsínsyések által nyilatkoztatják-ki. – *Emile de Rousseau Tom. II. Livre IV.* – Az illyes festegetésekből esmerjük Archenholznak utazásaiban Angliának 's Itálianak nevezetes Fiait tsak-nem annyira mintha őket magunk láthattuk volna; 's ha Olvasóim közt tsak tíz lessz is a' ki meg-ért, keveset gondolok véle, ha a' nagy scrog mosolygani fog-is *gyermekségemen!*

a' Némethhez? SZABÓ tőle kért témát, és mértéket; 's képzeld melly kevés poétai ízléssel bírt a' Német! azt adá, a' mellyből az: *Eggy izmos tsatlós és Imperiomban eggy Prédikator Tiszteletes Úr nálunk* kezdetű nem tudom mi leve. – SZABÓ látta a' dolog' szerentsés sikerét, 's sietett koszorút fonní azon virágokból, a' honnan még senki homlokát nem kerítették-körül a' Muzsák. Sőt kevéssel azután meg-értvén hogy RÁJNIS már rég-ólta ír illyeneket, némelly darabjait közlötte véle; 's ohajtani látszott, hogy kettejeknek Munkáik a' Hoschius és Wallius példája szerint eggyütt lépjenek nap-fényre. Nem tudom min és kin múlt hogy ez a' szándék nem tellyesedett; elég az, hogy SZABÓ meg-clözte a' Nonum prematur in annumot váró RAJNIST, 's tsak ugyan *előbb tálat* a' mint Verseinek utolsó ki-adásában el-keseredve említi, *mint az, a' kinek már akkor ebédje, vatsorája is kész volt, mikor ő a' főzéshez fogott*. Mi leve a' dologból? Négy esztendő múlva az az 1781ben meg-jelene RÁJNIS a' Helikoni Kalaúzzal, 's nyilvánosságossá tette időbeli elsőségét, úgy mindazáltal hogy sem SZABÓT, sem RÉVAIT kik nálánál hamarább költék ki, (ámbar egyéb aránt Prosodiai törvényeiben SZABÓval ellenkező allításai nintsenek czélozás nélkül) világosan és tsípösen nem bántotta. – Érzette SZABÓ mit vesztett ezen munka meg-jelenésével, a' bírt elsőség ditsőségéből, 's ezen viszás 'a kedvetlen érzések közt ír *ki nyertesét* mellyben hajdani szerzetes Társa ellen *ki-vezetvén a' derék dandárt*, RAJNISON *tsalázó martalékat szedett*, 's RÉVAIT is kedvetlen nevezetekkel illette.¹ – Tanátsosabb lett volna oda engedni RAJNISnak az időbeli elsőséget, mellyet verseiben úgy is meg-adott nekie,² 's el-hallgatni.

Ἀξιωματος, Διως ὕιον, ἐκηβολον Αππολλωνα.

'Tudod hogy a' RAJNIS RÉVAI 's SZABÓ közt támadtt pör felől sokan sok-féleképpen ítélnék; tudod hogy mind RAJNISra, mind RÉVAIra is hogy SZABÓT *tehén úton tsammangónak* 's egyébtnek nevezte, sokan nehezelték; 's én kész vagyok megvallani még a' Versengő Felek előtt is, hogy ezen ízetlenségben sem nem gyönyörködtem soha, sem (ha szabad úgy szóllani) azt jóvá nem hagytam; kész vagyok megvallani azt is, hogy mind RAJNIS, mind RÉVAI élesebbek voltak, mint óhajtottam volna: de más részről, ha a' *dándárt*, ha a' *martalékat*, ha a' RÉVAI által vissza-mondott *tehén úton tsammogót* látom a' *ki-nyertesben*, öszve teszem a' kezemet, mellyel talám már követ emeltem a' kettő ellen, 's azt tudakozom a' mit RAJNIS tudakozott, hogy midőn *valaki bosszangatja, gyáva gyermek modjára fog é tsak fityogni?*

Talám majd vége lessz már ennek a' tsatáztatnak is. SZABÓ fel-tette magában, hogy többé nem válaszol Ellenkezőinek *motskolódásaira*; illyctén fogadással fejzei-bé a' Magyar Museumhoz ragasztott levelét BAT'SÁNYI is; RÉVAI pedig midőn utólszor véle voltam sajnálkodva beszélt a' dologról, 's azt állította hogy erre a' nemtelen viadalra, ha el-szenvedhette volna a' nyilvánságos meg-bántást, soha sem szállott volna. Egyedül RAJNIS, a' ἐκηβολος RAJNIS az, a' kiről nem hiszem hogy még egyszer ne

1) Lásd a' 73. és 74dik óld. a' *ki Nyertesnek*; öszve-vevén azzal a' mit Révai Posonyban 1781ben ki-jött Elegyes Verseinek 108dik. óld. mond.

2) Költtem. Munk. Ildik Kötet 55. óld. *Nálam most vetteik a' kert, Nálad már ki-cirúlt. — — tegnap gazda vagyok.*

szólljon, mert őt olly Oroszlánnak esmerem, a' ki a' mellette szelíden el-menőket nem bántja ugyan, de a' ki belé-kap, össze-teperi, 's nyugodalmasan mégyen tovább.

Bútsúzásomkor egy kedves ajándékot ada nékem SZABÓ; e' napokban ki-jött Verseit. A' nyomtatásbeli Correcturát BATSÁNYI barátja vitte, mellyel néki valóságos szolgálatot tett, mert tudjuk, előbbi ki adásaiban, mellyeket talám az olaj-lámpás pislogása mellett maga corrigált, mint hemzsegtek a' hibák. Ezt a' ki-adást nagy gondnal készítette SZABÓ és a' RÉVAI intését (ámbar a' szók' el-tépését el-hányását most sem esmeri hibának¹ úgy tetszik hasznára fordította. Én leg-inkább azt sajnálom, hogy az előbbi Orthographiájától el-állott, és még inkább azt, hogy ezen ki adásban az első helyet nem a' Milton *el-vesztett paraditsom-a*² foglalja-el. – Véletlenül a' Pyber halálára írt Asclepiadaeusokra akadtam, 's gondolatlanul ezen új eset felől kezdék tudakozódni. Egyszer[r]e könnyek gyűltek-meg szemében 's el-akadt szóval 's tébolyogva felelt kérdésemré. Ez világos jele jó szívének, 's akár miként kissebbítsék őt azok a' kik a' Cadentia nélkül írt Verseket Versnek sem tartják, én őt mint jó embert igen tisztelném, ha Poétai érdemeit nem esmerném is.

SZABÓ nemes Szüléktől vette eredetét, 's a' Háromszegi Székelyek közt Baróton 1739. April. 10dikén született. 1757ben Trentsinben a' Jezsuiták Novitiátusába lépett. Onnan Besztertzére, (hol múltattában a' Szerzet el-töröltetett) Komáromba 's Kassára ment. Most itt Rhetorikát tanít. Termete magas egyenes, száraz; hajai igen lágyak,

1) Költeményes Munkáinak első kötetében a' 224. oldalon ezzel rekeszti-bé a' Komáromi Földindulásról írt költeményt: *A' Várost Isten győzhette, nem emberi kéz, meg.* Nékem ez szenvedhetetlennek tetszik; valamint a' Vanier Mezei Gazdaságában ez az újra meg-hagyott sora is; *a' kised vidrát oktasd mint fogjon halat meg.* Igaz az, a' mit a' ki Nyertes 73dik oldalán mond az illy el-hányásokról SZABÓ Úr; igaz az hogy Erdélyben, 's Magyar Országban is sok helyt beszélnek így; B. RÁDAYNAK Evirallájában (lásd az Orpheus II. darabját) egynéhány illyes el-tépés fordul-elő, kiről tsak nem mondhatjuk, hogy Magyarúl tökéletesen nem tud, 's hogy magamat is elő-hozzam, Gesznerem Idylliumi (Kassán 1787.) teli vagynak az illyekkel; de próbáld bár RÉVAInak kívánsága szerint ragaszd-egygyűvé az el-tépett részeket, nem lessz é sokkal kedvesebb a' mondás: *A' Várost Isten győzhette meg, nem emberi kéz.* – *A' kised vidrát oktasd, mint fogjon-meg halat.* Ellenben azt tartom vagynak némelly esetek, a' hol az illy tépés nem tsak meg-engedhető, hanem valóságos SZÉPSÉG is. Illyen a' VANIER elején: *sem jární szidalmas Verssel más neviben kedven nem tartja keresztül.* – *A' jární a' keresztül-től* igen messze el van hányva. De garbontzásokodás hozódik-elő, 's ez a' széllyel-hányás titkosan érezteti az Olvasóval, hogy az illy nyughatatlan elméjű ember mint hány, dül-el mindent a' maga helyjéről. – Ezt a' szép sort meg-változtatta SZABÓ Úr. (Lásd a' M. Museum II dik Kötetjét a' 118dik öld *(sem más' neviben, szabóltlan haragra gyűladván, szegező verssel sérelmet okozni.* – Ki tarthatja ezt jobbnak az elsőnél? KAZINCZY.

2) Melly szerencsétlen gondolat volt légyen az, hogy SZABÓ Úr a' Milton *El-vesztett Paraditsomát* fordítsa, azt minden meg-itélheti, ha az Anglust nem látta is, a' ki meg-gondolja, hogy az Epopacákat nem lehet úgy epitomizálni mint valamely Theologiai Systemákat, és a' ki tudja hogy SZABÓ Úr az egy Deák nyelven kívül mást nem értvén ezt nem Anglusból, hanem egy Deák fordításból fordította. – Kevésbe múlt, hogy SZABÓ Úr ismét az Ilias fordításához nem nyúlt. – DENIS, vagy a' Poétai Nevét említvén SINED a' Deák Epitomatort előttem bosszankodva nevezte *Suprema papavera carpens*-nek, midőn nékie beszéltem, hogy SZABÓ Úr belőle fordítja Milont.

ritkák, és félig őszek; orra hosszas, és vékony, szája élességet mutat,¹ fogai ritkák, 's tsinatlanok, 's ábrázatja tsak nem szederjes verességű. Őltözte nem sokkal jobb mint a' millyennek a' Keresztelő Jánosét festi az Evangyélom. Szobája tsinatlan, rendetlen, 's olaj lámpása miatt melly éjjel nappal asztalán áll, 's rigója hús eledeletől bűdös; könyvc, ruhája, papirossai el-vagynak szórva, 's verscit coperta darabotskákra olly apró betűkkel irogatja, hogy azokon mesterség el-menni. Ő ugyan nem dadog; de beszédjét folyónak tsak-ugyan nem nevezhetném. Igen halkal mond mindent, a' mit száján ki-ereszt. Erköltsei tiszták, fedhetetlenek, azt első tekinteti is mutatja; 's szíve azt a' buzgó Hazafiúságot, a' mellyet az Olvasó versciben fel-talál, valósággal érzi. Én ezt a' sort vetettem volna Terentiusból képe alá: *Tristis severitas in voltu est, in verbis fides.*

Prof. SIMAY KRISTÓF Úr BATSÁNYI JÁNOS Urral együtt lépének bé SZABÓ-hoz, kevéssel az előtt hogy tőle el-jöttem. Az elsőbb a' mint tudod mulattságos darabokat ír; a' második Ossziánt fordítja, 's inkábbára Cadentiás Verseket ír. Én azt tartom, hogy Osszián jobb kézbe nem akadhatott. Szava, járása, 's mozdulása, 's mindene egy régi *Rittert* mutat; nints rajta semmi Frantzia sikló könnyűség, semmi meg-előző, el-fogadni kész ajánlóság; tiszta 's velős Magyarsággal szöll és ír, noha Accentusa el-árúlja, hogy közelébb született a' Styriai, mint a' Móldvai hegyekhez, és tsudálást érdemlő munkássággal 's fáradhatatlansággal bír, azt a' mit ki-ád, annak rendi szerint ki-költöni. Mutatja azt a' Rajnishoz írt Expostulatiónak minden sora, kivel ugyan-tsak *turniermaessig* tördöse a' Lántsákat.

Hólnap még azokat látogatom-meg, kik Atyámfiai Apollóban. Engedd meg hogy azt a' mit dél után láttam másszor beszéljem-el, 's most néked jó ejtszakát kívánjak.

SZÉPHALMY.

VII. ZOIL ELLEN.

Szegény Zoil irigykedik
Hogy én hogy érek annyira?
Hogy írok annyi Verseket?
Holott sokakba fő fejem. –
Epeszd magad' szegény Zoil,
Győtörd fejed' keservesen.
De tudd-meg azt, szegény Zoil!
Szegény szokott irigyleni.

D. FÖLDI.

1) Szájának szabásán kívül tőkélletessen hasonlít hozzá a' KLIMESCH TAMÁS Bétsi Festő által készített, 's 1790ban Kohl által rézre véssett kép. Szerentsétlen gondolat vala hogy a' Festő, nem tudom magától é vagy másnak kívánságára? – egy Poétai Oestrumba ragadtatott *Attitűdöt* adott Nékie: nyilván azért, hogy az össze-eggyezzen azzal a' más gondolattal, hogy bal-kezébe egy papiros festetessék ezen szókkal: *Az el-vesztett Paradisom.* De ez a' kéz szerentsére a' rézre-metszett darabra reá nem fért!

VIII.
COCU, HAHNREY.

A' mi Frantzúl *Cocu*, *Hahnrey* a' Németnél,
Annak neve nintsen a' Magyar Nemzetnél,
Régi Asszonyinknak tiszta erkölcséhez
Nem fért illy szót tenni Uroknak nevéhez.
De ma az illyen szó szokássá kezd válni;
Szükség azért annak nevet is találni.
Szarvat-viselőnek mondani nem lehet,
Mert nem szarv, a' mivel senki sem öklelhet.
Mondjuk hát *Vaksinak*; – mert ez azt sem látja,
A' mire más-minden szemét száját tátja.

GRÓF TELEKY JÓZSEF.

IX.
AZ ÁRTALMAS KÖNYVEK.

Ah! nints a' Mahomet szerű Pogányban,
A' mellynél szabad a' gonosz fekcélység,
Olly rútság, minémű ragadt azokra,
Kik Voltairnak utánna fel-dühödtek,
Vagy Rousseaut követik. Venus kezéből
Vett vak-tőr hegyivel rohanva törvén
Istentől adatott Hitünk 's Reményünk
Ellen; 's a' tsunyaság' homályja közzül
Nem vetvén szemet az igaz Valóra.

KÁNONOK MÓLNÁR JÁNOS.

X.
VALLÁS-TÚREDELEM.
PERSIAI REGE.¹

Saadinak Bustan nevű könyvéből, Meissner után.

1) Szokásban vagyon még most is a' Régiek' reánk szállott *Erzaehlungen*ait *agg Regéknek* nevezni; miért ne nevezhetnénk tehát így azokat is, a' mellyeket most csak az eggy *Mese* szóval jelentünk. – A' *Gellert Fabeln und Erzählungen*ait *Gellert Meséinek és Regéinek* nevezhetnénk bizvást; így el-kerülhetnénk a' kettős értelmet; noha még így sints szonk, melly a' *Fabulát* az *Aenigmatól* meg-külömböztesse. – SZÉPHALMY.

Ábrahámhoz, a' ki Vendég nélkül nem örömet evett, sok ideig nem jött egyg Útas-is. Ki-méne tehát mindenfelé, 's egy pusztában egy Öreg emberre akadt; ki-volt száradva az Öregség miatt, 's haja és szakálla fejtér volt mint a' hó. – Te, kit úgy szeretek, monda, mint a' szemem' fényjét, jőjj hozzám, 's végy sőt és kenyeret nálam! – Azonnal fel-költ az Öreg, és el-ment Ábrahámhoz, és a' ház' tseledjci néki a' leg-felső helyet készítették az asztal mellett. Ekkor fel-hozák az ételt, asztalhoz ültek, 's a' háznép imádkozni kezdett. Tsak az idegen szájából nem hallatszott szó. Meg-élemedett ősz férjfi, így szólla Ábrahám, miért állasz-el attól az áhítatosságtól a' mellyel az Öregek szoktak hálákat adni az Istenek táplálásáért? – Mert nem tudok más imádságot, így felelt ez, tsak azt a' mellyre Mesterem, a' ki a' tüzet imáda, tanított.

Akkor látá Ábrahám hogy az ő Vendége bálványozó. Meg-haraguda tehát, 's haraggal lökette-ki a' házából, mert nem tartotta jónak, hogy jól tégyen azzal a' ki nem az igaz Istent tiszteli. De ímé a' mindenek Táplálója le-küldé Gábort, hogy dorgálja meg Ábrahámot. – Száz esztendőig éltette 's táplálta az Úr ezt, így szólla az Angyal: te pedig illy kevés ideiglen sem tűrheted őt. I la szinte a' tüzet imádja is, mi öldozhat-fel tégedet azon kötelesség alól, hogy az ő nyomorúságát szelíd kezekkel enyhítsd?

KAZINCZY MIKLÓS.

XI. A' MARTINESTYEI TSATÁBAN EL-ESETT MAGYAR VITÉZEK' SIRHALMÁRA.¹

Mink-is ezen Vér-helyre jövének. Koronánknak örökjét
Óltalmazni, Koburg' bölts vezetése alatt.
Itt estünk-le. Magyar! vidd hírül árva Hazánknak;
'S mondd-meg, adósságunk' hol fizeténk-le neki.

BATSÁNYI JÁNÓS.

XII. NEOBULE. Horatius Ódáinak III. Könyvéből.

Nyomorúság sem enyelgő szerelemmel,
Se' bajod jó bor itallal ki nem úzni,
Vagy Atyád' nyelve' kudartzára remegni.

1) Ez az Epigramma a' Magyar Museum I. Kötetjének IVdik Negyedibe vagyon bé-iktatva: de jó darabok nem hozattathatnak-elő *sokszor*. – Ennek szépségét tsak azok fogják úgy érzeni, a' mint illik, a' kik a' Görög történetre 's felyül-írásra emlékeznek. – KAZINCZY.

Néked a' Vénusi Gyermek kosaradról
Néked orsód' 's fonaladról; Neobule!
Liparói Hebrus, ama' nyalka legény, el-veszi gondod'.

Derekassabb Lovas ő Bellerophonnál,
Sem ököllet, se' futással nem előz más,
Ha be-kentt vállait egyszer Tiberisben mosogatta.

Tud az, a' síkra ki-űzött, seregestűl
Szaladó Szarvasokat jól le-nyilazni;
'S az erős vad-kanokat, gyors, ligeteből ki-kerítni.

D. FÖLDI.

XIII. TAVASZI ESTVE. 1735.

Már tavasz volt, 's az erdő is már mezítelenségeit
Zöld levelbe öltöztette; minden vígadt; kerteit
A' bimbózó Flóra sok szép virággal ki-sorozta,
'S a' meg-frissültt levegőt kedves illat illatozta.

Hogy kevésbé el-szélesszem a' nappali gondokat
Ki-sétáltam az erdőre; bődlog Isten! melly sokat
Láték, a' mi szent neved' dítsérésére indíta,
'S már a' bennem el-alvó kis szikrához tüzet szíta.
Akár merre fordítgattam nézdegélő szememet
Minden helyly meg-vidámított 's ugyan gyönyörködterett.
Hogy ha nezem az Eget 's annak szép kék bólozatját,
Bámúlék szépségein 's áldám a' Mindenség' Atyját.
Ah! melly szépen el-szórtt renddel függtek abban a' felhők!
Hány tsudálatos formákat öltöztek magokra ők!
Majd valamelly szép Sziget, hasonlatosságát leltem,
Majd Oroszlán látszatott, majd szárnyas Sárkányt képzeltem.
Néha mint a' szepességi Havasoknak teteje,
Úgy hordódtak-fel magasra, 's meredekre estek-le
Ollykor formáltak erdőt gyakran tsak magános fákat
'S a' ködből lett Hegy-tetőn függő kopasz kő-sziklátat.
Nagy el-bámúlással nézem, miként váltá eggy mást fel
Új-új kép, 's mint nőtt az eggyik, 's hogy fogyott az másik el:
'S ha az le nyugovó Nap kezde rájok aranyozni,
Mint tudták az arany színt a' több színnel egybe-hozni?
Ha most bíbor volt a' színek már az ismét mássá múlt,

Jatszó színek változásin a' szem ugyan el-bámúlt.
Eggynek öble tsak nem vér, külső pántját szép kék hatja
Másnak öble tenger szín 's merő láng a' pártáztatja.
De ki gyözné azt le-irni, ez a' szín változás hány?
Minthogy azzal szint úgy játsznak, mint szokott a' szivárvány.

Semmivel se' vólt a' föld érzéketlenb kedvességgel;
Sőt majd vetekedhete a' szépségben a' szép Éggel.
Már a' dér, hó, 's fagy el-múla, fel váltá azt zöld mező;
Most már minden meg-ujjúla 's minden gyönyörködtető.
Meg frissit minden tagat a' szellők' lengedezése,
Hallatik a' berkek közt, a' barmok' víg bőmbőlése.
'S minthogy érzi mar itt lenni a' piros Püünkös'd' havát
A' fülemüle torka reszketteti víg szavát:
Eggy szóval a' Grátiak ebben az Erdőben laknak.

Közel hozzám folydogált eggy szép Patak: A' pataknak
Tekervényessen kerengett folyása, 's a' mint le-ús
Vize, rá meredett szemem tsak-nem véle eggyütt, tsúsz
Kristálynál szebb habjai gyöngy szemekkel hembergettek,
'S a' tarkán szórt követesen kedves zörgést 's tsörgést tettek.
Bámúlt vóltom tsudálkozva rá függeszté szemeit,
Minő kígyó formán vonja maga után vizeit
Úgy hogy merre fusson már 's merre vigye tészott útját
Majd hogy nem kételkedik s úgy tetszik hogy néha kútját
Mintha ugyan meg akarná látogatni vissza-foly;
Néha mintha lineára vették vólna éppen olly.
A' mint rá nézék merőn: gondolatim el-ragadtak,
'S gyakor sohajtásim közt számban illyen szokot adtak

Bóldog Isten! mi az ember! 's mi az ember élete?
Van is, nints is mint az árnyék, úgy el-nyargal gyors hete,
Mint ez a' tsörgő patak: Jaj hát Oh! gondatlan lélek
Hogy fogy így el e' világ fényvesztése? bizony félek
'S tartok tőle, hogy meg-bánod, mikor a' nem vártt Halál
Mint a' lesbe vontt ellenség ki tsap, rád üt, 's le-kaszál.
Akkor attól meg-nem ment, öszve-gyűjtött gazdagságod,
Nem használ itten se pénz, sem tanúltt prokátorságod
El kell menned, nints mit tenned, kard ki kard, és kéz ki kéz!
Az halálnál nints tekintet; a' halál semmit se néz!

Ha így van, így van pedig: mit használ kényesen élni
'S, mikor ember kellene a' gátra, piszogni 's félni:
Mi a' Tiszt? tsak pompás tömlötz mit ad mást a' gyűjtött pénz,
Tsak hogy Isteniunktől minket el-von, 's tsak hogy miket kénz!

'S mit használ hogy kedves vólt a' szép Nemnél nyájosságod,
 Mind el-múl tőled ez: el-múl kényes ifjúságod;
 E' világnak mulattsági tsak semmi és tsak ganéj,
 Százszor meg-bánatja azt egy Háj de már késő a' Háj.
 Látod ember a' tavasz a' mord télre miként rá nyit
 'S mint sepré el a' meleg a' tél szomorú hagyományit:
 A' fagy olvad, a' hó omlik; az ég fris; a' mező szép:
 Hát tsak te vagy, érzékenység nélkül való álló kép?
 Hát tsak te vagy, a' ki még is teledben szeretsz maradni?
 Tsak te nem tudsz Istenednek tavasz reménységet adni?
 Téged földhöz |r|agadt lélek ilyen tompává ki fent? –
 Így beszélgetyén magammal, az alatt a' Nap le ment.

N. Y.

JEGYZÉSEK

Az mi ezen versek nemét illeti, mindenütt vegyítve vagyon az Németeknél úgy neveztetett *Férjfiúi rhythmus* az *Asszonyi rhythmussal*, úgy hogy a' két első sort Férjfiúi rhythmus végezi; a' következő két sort ismét Asszonyi rhythmus zárja, és mind végig így váltják fel a' rhythmusok egymást: Azt is szükség jelentenem, hogy ámbár a' Versek mind tizen öt Syllabából állók, de az Haemistichiumra nézve különbözők: Ugyan is az *Férjfiúi* versben az Haemistichium mindenkor az nyóltzadik Syllabába, és az a' nyóltzadik Syllaba mindenkor rövid, és így az előtte valóval együtt német Trochaeust tsinál; ellenben az *Asszonyi rhythmusú* versekben az hetedik Syllaba az Haemistichium, és ezen Syllaba mindenkor hosszú, vagy leg-alább köz hangú. Ha ezen verseimet szorosan az Németek regulájához szabtam volna, ez a' *vers-nem* egyéb lábát bé nem vett volna, hanem tsak Trochaeust és Spondaeust; az nálok úgy neveztetett *remanens Syllabának* pedig az Asszonyi Versekben az hetedik Haemistichiumot tsináló Syllabának mindenkor hosszúnak, úgy az Férjfiúi verseknek végén az ottan remanens utolsó Syllabának hasonlóképpen hosszúnak vagy leg-alább communisnak kell lenni. Ezen *Haemistichiumról* való regulájokat magam is szorosan observáltam, hanem nem tagadhatom hogy az versekben magokban, (de igen kevés helyen) a' Frantziákat inkább követtem, és ha az a' jó hangzást meg-nem bántotta olykor pyrrhichiuust is szórtam belé, igen ritkábban Jambust. A' mi nyelvünk inkább alkalmaztathatik a' Frantzia regulákhoz, a' kik is *ezt az egyet ki vévén*, hogy az verseket végező Syllabákra, és az Haemistichiumokat végező Syllabákra nézve szorosan meg-tartják a' Német regulákat; de az verseknek több helyein szélitiben vegyitenek pyrrhichiuust, Dactylust, Anapae[st]ust, kiváltképpen pedig Choryambust, az minthogy magam is tapasztaltam, hogy ez a' vegyítés a' mi Magyar Verseinkben is nem tsak rüt hangot nem okoz, de gyakorta verseinket ékesíti, és az által a' Német Verseknek egyenlő hangzását el-kerülvén változtatóbb harmoniát tsinál.

XIV.
LILLA.
(Olaszból.)

Egy keserves panaszt dalló meg-bántott Lyánykát Jupiter egy gyönyörűen zengő madarkává változtatott-el, 's ez a' madár a' – Fülemile!

Zöld bokrú dombjain hallá őt egykor Amor hímjével együtt vígan tsevegni, 's mássát akarván tenni a' Jupiter tsudájának, azt a' madarkát, a' melly olly szépen; gégez,¹ tsattog, és tseveg, Lyánykává változtatá; 's ez a' Lyányka – Lilla!

KAZINCZY.

XV.
A' VÉN EMBER.
Gellert szerint.

Adjátok Iffjak, és ti Vének,
Nékem figyelmezésteket,
Egy Vén emberről lessz az Ének,
Ki már kilentzvent hátra tett.

Készülj-fel hát Músám ditsérni,
Pengj lantom, zengjél énekem:
Mert én ha most szép verset írni
Nem lészek szer, ezentúl sem.

Ditsérje más Vers-szerzők szíve
A' Vénust 's Bacchust: rólok én
Nem irok. Elmém 's pennám míve
Amaz kilentzvent töltő Vén.

Vér-tós hartzokról értt versekkel
Égig nevelje más nevét:
Nints dolgom illy szörnyűségekkel,
Én írom egy Vén' életét.

Hass messze Hir! hírét harsogva,
Halld-meg Környék! ki vólt 's mi vólt:

1) *Gorgheggia*. – A' gégezéznivel ugyan előttem még senki sem élt, a' mennyire tudom; de nem hiszem hogy az Olaszt igazábban ki-tehessük.

Születtetett, 's az tsetstől fogva
Magának élt, nős lett, meg-hólt.

A. J.

XVI. KERESZTYÉN É VAGY KERESZT'ÉNY? ORTHOGRÁFIAI KÉRDÉS.

Azon *n* vagy *ny* végzetű szók között, mellyeknek le-írása eránt Íróink meg-hasonlot-tak ez az a' szó, a' melly miatt leg-inkább villongunk. Belé avatta tudni-illik magát még ide is a' Religióbeli idegenség, 's némelly [tény]-es azt állítja hogy a' [tyén]-es ezt [tény]-nek a' keresztől való tartózkodás miatt nem akarja nevezni. – Nékem úgy tetszik, hogy ezt az egész kétséget azoknak köszönhetjük a' kik a' *j*, suffixumot az *n*-be végeződött szokban *ny*-é olvasztották, mint például *Ispánja*, Spanus illius, *Ispánnya*; 's innen azt húzzák-ki hogy a' thema *Ispány*, és nem *Ispán*. – De az Ellenkező rész nem fog meg-elégedni azzal hogy ez nékem így tetszik: illő tehát hogy okaimat hordjam elő.

Az idegen eredetű szavaink eránt támadott kétségeinket leg-bizonyosabban oszlat-ja-el annak szemlélése, hogy azok azon Nemzetnél a' mellytől azokat adoptáltuk, miként vannak. Hozzá jutván így a' forráshoz azt kell meg-néznünk, ha nem ellenkezik é Nyelvünknek Analogiájával, – 's meg-van fejtve a' kérdés.

Ez a szó *Keresztyén* bizonyosan ettől veszi eredetét *Christianus*; valamint *Sebestyén* ettől *Sebastianus*. – Az *us* végzet el-marad mint a' kettőben, a' Nyelv Analogiája szerint, 's lessz először *Chrístian*, 's *Sebasztian*; – azután az *i* változik *j*-vé vagy *y*-ná, 's lessz *Chrístyán* *Sebaszt[y]án*; – úgy osztán mivel ajakunk minden vocalis közt az *e*-betűt szerette, *Chresztyén*, *Sebestyén*; 's mint-hogy a' *Chr*. nálunk szokatlan volt: *Kresztyén*, 's leg-útóljára: *Keresztyén*. – Ha ennél valaki hitelesebb változást ad nékem, kész vagyok mindenre, a' mit tőlem kíván.

Most már nintsen egyéb hátra, hanem az, hogy mutassam-meg, hogy ennek nem csak így kell lenni a priori, hanem hogy ezzel így éltek is, a posteriori. – Imé itt a' bizonyság: Nagy-Szombathban, 1596ban jöve ki egy illy nevezetű könyv: *Agendarius*. – *Liber continens ritus et caerimonias, quibus in administrandis Sacramentis, benedictionibus et aliis quibusdam Ecclesiasticis functionibus Parochi et alii Curati in Dioecesi et Provincia Strigoniensi utuntur* etc. Ennek 10dik óld. a' 3dik sor így kezdődik betűről betűre:

„Mínecz vtanna peniglen az ember meg keresztfetretet à vizben, leg ottan à feicénc teteie à Szent Chrysmaul, auagy kenettel meg-kenettetic. Mely szertartas által azt ielenttyüic, hogy minden kerestyennec à Christus feic, es hogy annac tagainal annera ég'yessedet es egy teste löt, hogy immaron reszes nen chac minden iauaiba, hanem még neuében is. Mert mikeppen à mi vrunc az lelki kenettül, à Szent leleknek benne lakozo tellyes voltatul Christusnac, az az meg-kenetetnek neucztetet, azonképen mi ü tüle; mondom à Christustul Christianusoknak auag' (hogy Mag'arul szollyac) Keres-tyenecc nec hiuattatunc.”

Igy vagyon ezen könnyvnek 226dik óld, alól „ki-múlt szent jámbor Kerestyének” – és a’ 227dik óld. a’ 4dik soron „ez mostani Kerestyen gyülekezetbe.” – –

Ez taníthat-meg már bennünket, miért lett a’ CapitanÉVSből Kapitány, a’ PosonIVMból Pozsony, a’ SopronIVMból Soprony; – és miért Márton a’ MartinVS, István a’ StephanVS; Debretzen a’ DebrecinVM. Ispán a’ SpanVS. Fátzán a’ PhasianVS. Szeretse a’ SaracenVS. – Ha a’ DebrecinVM, DebrecinIVM a’ Posony PosonVM vagy a’ Martinus, MartinIVS, a’ Stephanus StephanIVS vólna, Debretzenynek, Pozsonnak, Mártonynak, Istványnak kellene mondanunk. –

KAZINCZY.

XVII.
AZ ESZTENDŐ UTÓLSÓ ÉJTSZAKÁJA.
Füred, 1788. Decembr. 31dik.

Itt vagy hát boldog Éjtszaka! és midőn az idétlen-álmadozó Jövendő-mondókat megszegyeníted, akkor egyszermind e’ szerentsétlen esztendőt, melly sok szíveket magyarázhatatlan tsudálkozással, ’s még többeket minden szempillantásonként tsudamódra rettegtető félelemmel terhel vala, batorságosan bé-rekeszted. – Hol vetted a’ leg-clevenebb színekkel reménytelen tündöklő tsillagidat? hol vetted a’ leg-szerentsésebb arany időnek ártatlan éjtszakájival a’ győzelemig vetélkedő tsendességedet? hol vetted a’ villongásoknak minden előre képzelhető jelci nélkül, természeti homálllyal be-vontt kellemetes színedet?

A’ Hadakozásnak Istene; ennek a’ maga meg-határozott végére szapora futással siető Világnak majd minden szegeletjeiben, nagy tűzket gyújt vala nem régen: a’ nyugodni nem tudó idő pedig, a’ maga rendes szakasszait gátolhatatlan serénységgel léptette ugyan azon el-kerülhetetlen vég felé, és ezek mind-ketten meg-átkodottan öszve esküdvén a’ halandó teremteseknek rémítésére: sokan múlandóságot ábrázoló koporsó kövekre metélték e’ félelmes esztendőnek ki menetele felől való gyanakodásaikat. Sokan a’ kérkedékeny bátorság és erőltető félelem között gyermekesen habozván; szem-emelgető sohajtásokkal, ’s ezer jó-kivánásokkal titkolták rettegéseket; legtöbben pedig a’ régi időkre való vissza-tekingetéssel boldogabb jövendőknél reménysége alatt vártuk, e’ sok külömb-külobb-féle változásokon által-mentt esztendőnek végezetét. Nézte a’ magasságból a’ Mindenható a’ maga’ keze’ míveinek ezerféle gondolatait: és mikor mi rettegtünk; a’ halandóságot fellyül haladott mennyei seregek, ilyen énekkel ditsőítették azt az eggy Hatalmast: Tied az erő óh Felség! Oh Mindentudó! tiéd a’ bőltesség! Te nálad vagyon el-rejtve a’ változásoknak végezete, és a’ mint ez egész roppantt mindenséget végetlen karodon elődbe terjesztve tartod és igazgatod; úgy a’ te szódra minden, a’ mi vagyon, el-múlhat, mert a’ Te hatalmas beszédeddel lett, a’ mi nem vólt.

Én be-vártam a’ Napnak le-menetelét, annak a’ temérdek Napnak, melly a’ Teremtéstől, az ő lételének kezdetétől fogva, sem el-nem fogyott, sem meg-nem-restült. Utolsó vala már ez a’ nappal ennek a’ felelmes esztendőnek nappalai között. –

Meg-lestem el-tökéltt figyelemmel; ha valyon hordoz é magával valamely véget mutató erőtelenségeket. A' sok mesés képzelődésektől el-foglaltatott ítélet-tetelem, maradhatatlan volt látni a' Napnak 's azzal eggyütt az esztendőnek végezetét. – Iát mi történt? le-ment ez a' roppant golyóbis, és le-gördült látásunknak határozátja alá szinte-azon a' helyen, és akkora formában, mint ez előtt esztendővel. – Úgy látszott, hogy le-ment, alája fordúlt lakó-földünk' gombolyagjának. Az estvére, Nap' le-mentére, a' gyönyörű színekkel tündöklő est hajnalra vetett figyelmezésem el-felejtette velem, hogy én bújtam-el a' domború föld Árnyékában a' Nap elől: a' le-menni láttatott Nap pedig, vagy semmit sem, vagy csak annyit mozdult a' körül a' mozdúlhatatlan közép pont körül melly az ő temérdek testében, noha nem éppen középén, de minden bizonnyal benne vagyon, a' mennyire az ő körülte külömb-külobb messzeségekre fel-függesztetett, és a' hatalmas Teremtő által az időnek kezdetében meg-indítatott bújdosó tsillagok, a' magok' kerületjeikben mozogva, ötet is észre veheterlen mozgásra kényszeríthetik, és ide 's tova, de a' maga közép pontjától nem messze, rángathatják. – Engemet ennek a' nagy Földnek külső színe magával ragadván érezhetetlenül; midőn álló helyem jobban jobban le-felé görbül, tulajdon lakó földem el-fogta szemem elől a' Napot, néztem fel meresztet szemmel a' gyönyörű nap-nyugotot; csak annyiban külömbözött ez a' több est-hajnaloktól; hogy az én egyedül arra függesztett figyelme-tességem, sokkal szebbé és kedvesebbé tette ezt szemeim előtt, mint a' többit. Valami reménytelent, valami lehetetlent, semmi eddig meg-nem-történhetett dolgot nem tapasztaltam. – Tekinték a' fehér hóval; mint valamely tiszta öltözetel be-takart föld-színére; látam fenn-álló testemnek vékony árnyékat, meg-némúlva figyelme-zék annak ki-terjedésére, meg-rettenék, és ez a' különös tapasztalás, valamely újsággal kezdé hitegetni erőltetett figyelmezésemet. – Hol vagy tehát fényesen tündöklő Nap? A' te határidről, a' te le-menetelednek helyjéről jön az a' sugár, melyet az én testemnek állása el-fogott, és azért vetett árnyékat; te pedig már el haladtad, az én látásomnak határozatját! Hát hol vette magát az árnyék? hol van a' Napnak fényes teste? hol vagynak a' sebessen jövő sugárok? mellyeknek némely részét el-kell fogni fenn-álló testemnek; hogy árnyékom légyen. Oh! tüzes ragyogásokkal fényeskedő Nap! talám a' te messze el-hatható sugárid valamely ismeretlen égi testbe ütköztek hátam megett; onnan fordultak felém; onnan jöttek olyan egyenesen, hogy bennem meg-ütközhes-senek. Talám az az ismeretlen és láthatatlan égi test az, a' melly nékem, és minden e' földön lakó teremtéseknek utolsó véget jövendőül – Szűnjetek, szűnjetek, félelmes képzelődések! szedd rendbe gondolatidat, idétlen-ítélet-tételektől el-foglaltatott El-mém! még most, az engemet magassan körül-kerítő levegő égnék oszlopit; ezt a' kezdetben ki-terjesztetett erőset, melly e' sok féle külömböző részekből össze-ál-lított Föld' temérdekségét, mint egy abroncs, vastagon által-szorítja, hogy széllyel ne omoljon: ezt a' vékony, de minden földi dolgoknak meg maradhatására el-múlhatatlan folyadékot, nem haladta-el olyan messze a' tüzes Nap, hogy ennek magasságát a' hat féle színekből össze kevertt fejr sugár ne érdekelhetné; meg-akadtak a' levegőnek magas oszlopiban a' színes sugárok, és onnan meg-görbülve, a' föld színén lévő testekbe belé-tsapódnak, 's az én testemnek is árnyékat okoznak.

Tsendes Álom! a' ki a' szíveket rettegтетő Halálnak testvére vagy: de mikor a' munkában el-fáradott Halandók' szemére setét hálót vonsz; olyan tapasztalható erőd

vagyon a' nyugtatásra, hogy a' testvéredtől való félelmeket is el-felejteted, 'Te adsz puha párnákat a' resteknek, és rengő bőlsőt az el-lankadttaknak; Te mérséktetted a' mindjárt el-múlándó esztendőben az én nappali fáradozásimat olly egyenlő mértékekkel, hogy a' természettel ostoba és a' mozdúlhatatlan' helyben-maradásra törekedő test az örökké-valóságra teremtetett, szüntelen gondolkodó, 's szakadatlanul dolgozni kívánó Lelkemnek semmit szemérc ne vethessen. – Engedj most ennek a' munkában telhetetlen Léleknek – hadd éljen a' tunya test felett való elsőségével, ezen az utolsó éjtszakán. Engedj szunnyadni nem tudó Lelkemnek, óh álom. – Ezt a' Lélek, akarja magát a' testnek egy kis töredelmével gyönyörködtetni: meg-adja ez a' vizsgálódó Lélek tenéked is érzéketlen Álom! a' ditsőséget, Te rólad is fog a' maga édes képzései között gondolkodni. – Ne zárd-bé szemhéjjaimat; hadd nézzék szemeim figyelmezve ezt az éjtszakát; hadd légyen ezzel az eggyel több a' munkálkodásnak, mint a' nyúgodalomnak ideje.

Te pedig, én tsendes hangú Músám! a' kitől engemet, e' mindjárt el-telcndő egész esztendőben, a' világi szorgalmatosságok gyakran el-zártak; a' ki sokszor a' néma éjtszakától, a' szunnyadozó álomtól loptál magadnak egy-egy kis időt, hogy az én író tollaimon néha-néha repdeshess, és sok-felé vonatott elmém' gondolatait könnyíthessed; a' ki az én Lelkemnek nyúgodalmát ollyan fáradhatatlanul munkálódtad, hogy mikor a' test nyúgodott, mikor érzékenységim pihentek, mikor a' nappali munkában el-lankadt tagjaimat nyúgodalomra bocsátván, a' sirban fekvőkhöz hasonlóvá lettem: Te akkor is, a' meg-hólttak' lakó helyjében, és annak tsudákkal rakott pitvariban, vastag vesszőkkel el-ágazott, és gazdag Levelekkel bujálkodó *szőlő fa'* árnyéka alól (*Aeneid. I. VI.) el-vontad álmadozásimat: fel ragadád a' magas Parnasszus' kiességéig, eleven gondolataimat, és ott az égnek Leányival való érzékeny társalkodás-közben, testetlen képzelődésekkel gyönyörködtetted elmémct. Emeld-fel most könnyű szárnyaidon szívemet, ezt a' 'Te ártatlan szerelmidtől gyúladozó szívemet! Ezek a' tiszta szeretetnek könnyű langjai, emeljék-fel, ez mindeneket maga-felé vonszó föld' színéről, gondolatimnak golyóbissát; a' mint a' mesterséges tüzek fel-emelik 's fent-hordozzák a' levegőben repülő golyóbisokat; hogy ezzel a' titkos erővel segítettén magasra vágyó gondolatim, magas helyekről szemlélhessék mind azokat a' mik alattam és felettem vagynak; a' mik hátam megett vagynak és a' mik előttem; a' mik bizonyosan el-múltak, és a' miket ezután bátran vagy félelmesen reménylhetek. – Légyetek nyitva egy kevéssé gyarló szemeim! tegyétek részessé nehéz testemct azokban a' magasságos gyönyörűségekben; mellyekben Lelkem ez különös éjtszakán részesülni akar az elégségig! nézzétek figyelmetesen a' miket ez utolsó nap-kerületnek homályos szakassa tárgyává téssen látásomnak.

De mit láttok a' nap' sugárnak segítségé nélkül egyebet homályosságnál durva szemeim? a' mellyek testes borítékokból, és egynehány lebegő folyadékokból állatok! – és a' mellyek tsak mutató tűkörü vagytok a' vizsgálódó Léleknek, – a' ki tsak maga lát egyedül. A' testeknek színei, mellyeket az értelmes Lélek lát, és egymástól megkülömböztet, mind nap sugárok, mellyek a' látott testekbe, és onnan meg-hajolva szemeimbe tsapódnak: olyanoknak mutatván ezen mesterséges tükörben a' külső dolgokat, a' milyen természetű színeket, sugárokat véssen magába a' látszott testnek tömörttsége, 's leg-apróbb részeinek öszve foglalása. – Az a' kékelő bőltzat, mellyct

ti, én szemeim, a' ki terjesztetett erősen fellyül látni gondolatok, és úgy képzelték, mintha az valamely felettünk fel-emeltetett kerekded boríték volna, nem egyéb, hanem egy meg-nem határozható üres semmi, melly ha Nap nem volna, tsupa setéség merő azon feketeség volna: hanem a' nap sűgároknak láthatatlan hosszúságú ki-terjedése, a' fejréséget a' fekete vagy semmi színnel öszve-kevervén, ég-szint mutat; és az ég-szinnel, az egyenlő hosszúságú sűgárok' leg-végső határozatja miatt gömbölyeiséget mutató belső borítékja, cget, üreget, ég-boltozatot képez. A' melly nagy, meg-mérhetetlen ürességben fenn függve tartatnak emberi-ésszel el nem gondolható Isteni erő által azok a' tsillag tüzek, mellyek a' magok temérdek messzesége miatt nekünk apró fényes pontoknak tetszenek lenni, mintha az égnek képzelt kékelő boltozatjára szanaszét reá vólnának raggatva, mellyek pedig valósággal nagy roppant testek, mind meg-annyi világosító Napok, sok körülöttünk forgódó homályosabb testeknek fényesítő 's melegítő Napjai, a' Mindenhatónak tsuda munkáji, és az ő meg-mérhetetlen böltsességének és hatalmának ditsőítő eszközei. – Élesedjete szemcím! nézzétek c' tsudákat! emeld-fel érzékenységeimet könnyű gondolatimmal együtt én gondos Músám, ezeknek a' nagy test gombolyagoknak szomszédjába! hadd higye el a' tapasztalásokhoz szokott, és azokból örömebbé ítélő Lelkem, hogy vagynak a' mi lakozásunknak alacsony helyén kívül, földek, tengerek, és eleven teremtett állatok, az egeknek sokaságos seregei; a' kik ugyan-azon egy Teremtőnek keze' művei, egy Uralkodónak szolgálai, egy örökké áldandó ditsőségnek tárgyjai. Oh! hogy láthassam-meg közelebből azokat a' soha el-nem tévesztett utakon forgólódó golyóbisokat, a' mellyek az én életemnek idejét szakaszokra osztják? Hogy láthassam meg azokat a' tőlem olyan szörnyű messzeségre el-távozott égi testeket, a' mellyek míg az ő fordulatjokat tökéletes kerekességgel be-kerülik, nem elegek annak fel-érésére életemnek rövid esztendeji? – az én életemnek, a' kit lakó helyem, a' maga körül való kerülésekor, magával hordozván, azt gondolom: hogy egy esztendőt töltöttem akkor, mikor e' szörnyű ürességnek arra a' pontjára vissza érek, mellyben voltam ez előtt csak igen kevés idővel. – Vallyon meddig tartanak ezek a' kerületek? – Mondjátok-meg magasságos Egek! mikor léssen az: hogy minden fordulatok, egy utolsó véget okozó szempillantásban meg-akadjanak, es öszve-omoljanak. – Mikor léssen az? hogy a' Mindenható az egeket, mint az öltözetet öszve hajtogatja? – Amott szalad egy tsillag: mikor a' természetiek körül böltselkedünk, azt mondjuk: hogy az, nem tsillag, hogy nem annak a' végetlen üregnek forgó testei között való. – Oh! hát ha az is égi test volt, ilyen temérdek föld, mint ez a' mi lakó helyünk, és el-érvén a' maga kerengésének utolsó pontját, meg-akadt, el-pattant, tüzzel meg-emésztetett. – Mit várhatunk? Földnek földogtalan lakossai! nekünk is utolsó el-változásunknak eszközéül, a' tűz rendeltetett a' Mindenhatótól.

Vigy-el engemet, a' 'Te magassan repülő szárnyaidon én Músám! leg-magassabb tetejére csak ennek a' mi közép pontunk' környékének, a' melly minden ő kerületeivel együtt gondolatván is, csak annyi e' nagy mindenséghez képest, mint egy por szem; részesítsd a' gondolatoknak élességében szemcím, hogy láthassák azok érzékenyül, mennyivel nagyobb az örökké való, mint a' mennyire az én gondolatim terjedhetnek; hadd lássam, ha vagynak-e e' nagy mindenségnek szerentséssébb lakossai nálamnál? a' kik a' Mindenhatót, vagy-jobbán, vagy hosszabb időben érezhetik. Én, mikor az én

lakó földem velem együtt a' Nap körül ötvent hatvant fordúl, azt mondom, hogy sok idejű vagyok, meg-öregedtem, közel vagyok életem' végéhez. Oh hát ha a' tőlünk leg-messzebb helyhez tetett égi testekben lakozók is, az esztendőket, az ő lakó helyeiknek fordúlása szerint számlálják; ha azok is hatvan hetven esztendőket töltenek; mennyivel hosszabb idejűek ők nálam mennyivel jobban ismerhetik a' Teremtőt? mennyivel böltsőbbek, mint én, a' ki magamat minden teremtesek, a' Mindenható' remek munkájának tartom? és még is az örök böltsességtől, ama' *Régi-idejűtől* kell kérnem tsak azt is: hogy *tanítson-meg engemet böltsen számlálni az én napjaimat*.

Az én Napjaim múlton múlnak, és mint a' sebessen repülő madár olyan gyorsan haladnak, – azoknak száma is igen kevés, 's a' napok is melly rövidek. Ez a' föld, a' mi lakozásunknak helyje, tsak igen kitsíny a' többi égi testekhez képest, még is mikor ez a' kiseded kerektség, a' maga tengelyjében egyet fordúl, azt mondjuk; hogy el-tölt egy nap. Oh mi vagyok hát én az Örökké-valóhoz képest, mitsoda az én időm az örökké valóságához hasonlítatva? – az örökké-valósághoz, mellyhez képest az idő, a' kezdettől fogva számláltatván is, sőt ha a' kezdettől fogva mind örökké idő lenne is, semmi sem; mert kezdődött, és így véges; a' végesnek pedig mennyisége az örökké valóságnak nagyságához hasonlíthatatlan.

El-töltöttem már, a' földön lakozóknak számlálása szerént egynehány esztendőt; – mindjárt el-töltöm ezt is: de vagynak velem egyenlő valóságúak, a' kik két ennyit is töltöttek. Mennyivel tökéletesebbek hát azok én nálam,¹ az időre nézve, holott mind idő az, a' mivel mérsékeljük életünket; az élet teszi pedig emberi valóságunkat, a' mennyiben testből és lélekből állunk. Még is az eggyűgyű Öregeket, és mind azokat, a' kiknél akar a' történet, akar más valamely által-láthatóbb ok szerentsésebbé tett bennünket kevély szemmel nézzük; azonban, ha kikben több derékséget találunk mint magunkban, elég melegség a' kevélységre, elég reá fogás az elsőségnek megtartására, ha Öregebbek vagyunk. Fel-dúzzasztjuk porból lett, 's porrá változandó szíveinket kevélyen azok ellen, a' kik velünk egyenlőkké teremtettek. A' Nemes a' Nemtelent, mint Istennek tökéletlenebb teremtését úgy nézi: az Irígy az Ártatlant még életében a' holttnál tehetetlenebbé teszi: ha a' másokkal egyenlő lelkes testbe Királyi Méltóság, vagy Bírói szabadság költözik lakni, vagy is tsak egy ideig sátorozni, a' *hatalom* életet vesz-el, a' mit a' *hatalmas* nem adhat. – Oh tsudálatos Halandó! miért vesztetted el a' halhatatlanságot? mellyet a' 'Te' kezdetkori böldeg természeted meg-bírhatót volna. A' Társaság törvényt tesz minden társaknak meg-eggyezésével, és a' Törvényben halál is vagyon: holott eggyik sem szabad a' maga életével. De, jól vagyon Halandó ember! – magad által büntet a' Halhatatlan; ki mikor halandóva lettél, már magad' gyilkossa vóltál. A' társaság Királyt választ, és azt minden Társoknak életével szabaddá teszi. Jól vagyon Halandó! a' Törvény mellynek meg-rontássa miatt halandóva lettél, uralkodik romlandó testeden most is, és most kéntelen vagy halálotad más akaratjától függeszteni-fel, melly először szabad akaratodon állott.

1) Nagyon szokásba ment, hogy az *nálam* alatt ne tsak *apud me-t*, hanem *prae me-t*, is jelentsünk, melly valóságos hiba. – Ezen meg-igazítást köszönöm Batsányi Urnak, ki nélkül ezen hibámat talám ekkoráig sem esmérném. KAZINCZY

Ember! mi vagy? az Örökkévalóhoz hasonlítva; csak annyi sem, mint az idő az örökkévalósághoz; mert a' Te életed, mellyben áll személyesen ember lételed, az időnek tsak igen kitsíny része; mi okozza tehát a' telhetetlenségig ki-terjedő kívánságodat? – A' Lélek halhatatlan; a' Léleknek hát vég-nélkül való kívánsági meg-eggyeznek a' maga természetével; úgy de a' test halandó; az élet rövid: valami pedig e' világban vagyon, mind *testnek* kívánsága, szemnek bujálkodása, *életnek* kevélysége. – Kiván a' *Fősvény* kintseket; ha kérdem: minek azok egy rövid idejű Embernek? azt feleli; a' Maradéknak, az ez után élendőknek; pedig a' maga szerctés ösztönöz, sőt tselekszi is hogy jobban szeressen a' magam' életét mint a' gyermekemet: még is a' szer-felett való szorgalommal, a' maga gondolatlan Világ' üzéssel, magam életét rövidítem: oh hát nem a' maradék nem az ez-után élendők okai a' kintsek' kívánásának. – A' *Kevély* a' Tisztességet, mások felett való betsületet vadássza. – Miért? – az[] feleli egy nemes Teremtéshez illendő rá-fogással, mert a' halhatatlan Lélek a' ditsőségben is tökéletességet kíván. – De hát gondolod e' óh halandó! hogy ezek a' betsületnek árnyéki, mellyek itt a' Te kevélyesgednek szarvát emelik, és Téged' egyikik port a' másik por felett nagyra méltóztatnak, hasonlíthatnának annak a' Ditsőségnek tsak leg-vékonyabb sűgárihoz is, mellyek tulajdona a' halhatatlan Léleknek. Mausolus a' maga' Királyi ditsőségét a' halálon túl nem vihette: el-temette azt Artemisia, egy ditsőséges temetőbe, hogy azzal is meg-hólt Férjét ditsőségesebbé tegye. – Tied e hát Mausole! az a' ditsőség? – nem, hanem a' Te pompas Temető helyjedé! Azt a' Világ' [h]ét tsudáji közé számlálták: Te pedig ditsőségeddel együtt porrá lettél. Oh ditsőségnek szertelen kívánása! illeted e hát Te a' Lelkeket? Éppen nem. – A' Lélek nem test természetű; annak tulajdonságinak tökéletessége volna a' valóságos ditsőség. A' testtel való öszve-keveredés nem engedi hogy azt érezzed; a' leg-magassabb Palotákban szinte úgy szemetes tömlöttze a' test a' ditsőséges Léleknek mint az alá-való szalma kúnyhókban. – Kiván a' *Buja* ember testi gyönyörűségeket, 's azt mondja, hogy a' szabad lelket, a' halhatatlan lelket, nem illik szomorúsággal lántzolni: azonban a' jól-lakás, evés, ivás, test'-fárasztó 's rontó szerelmek, vagy ha leg-szebbek, barátságos társalkodások azok a' testi gyönyörűségek. – Mi jut ezekből egyéb a' Léleknek, hanem az ezeknek el tűnéseken való szomorkodás? vagy talám, mikor ezeknek el-múlásával igazán meg-gondolja a' Lélek; melly boldogtalan ő, hogy a' test, ezekben való gyönyörködésre ingerelheti: akkor érzi leg-jobban a' valóságos, és a' Lélekhez igen illendő gyönyörűséget. Ditsőség, Gazdagság, Gyönyörűség, szines jók, képzeltt boldogság! – Egyik Ország a' másik ellen törekedik; egy darab földért, a' lakó helynek bővítéséért, a' földnek gyomrában önként teremni szokott drágaságokért egymás ellen törekednek; a' Világi jót más világi jóval akarják tserélgetni; egymás' életét el-vesztik hogy boldogabbul élhessenek, az erőt törvénné változtatják, életüket a' bírtokért vesztegetik; azonban mindenik, szabad akarhatja szerint azt tartja, hogy *mindenét oda adja az ő életéért*. – Oh Halhatatlan Lélek! ha Te a' Testtől való el-válásod után a' Levegő égnek valamellyik magassabb pontján, szárnyait egy-helyben lebegtető madárként fel-függesztenéd magadat: és onnan gondosan meg-visgálnád az egy-más ellen tüzelő két Tábort; hallanád az ágyúknak rémítő ropogásait; az öszve-köszörült kard-vasoknak tsikorgó tsattogásait; látnád a' tűz okádó hadi eszközöknek a' fellegeket tsapkodó füstjeit; egy értz golyóbisnak ütése által földre rohanni a' leg-fel-

emelttbb fejeket, vérbe keverve fetrengeni a' halandóknak gyönyörködtetésére született deli testeket: és valaki ezt kiáltaná-fel értelmes hanggal az érthetetlen zörgések között: *egy darab földért perelünk*. – Nem azt mondanád e ditsőségs Lélek! oh! hát minek néktek tágasab föld, mint a' hol állatok, vagy a' hol le-fekhettek, holott nem sokára egy ölnyi sír elég lészen? miért siettetitek az időt, hogy idő előtt meg-eméssze azokat, a' mellyeket a' halandóság éppen az időnek engedett, hogy azokat el-rontsa, és a' magok' első valóságjokra vissza-vigye? miért kényszerítetek a' Lelket más-féle eszközök által ki-menni a' halandó testből? holott önként tudja az a' maga idejét, és el-költözik, mikor a' test akarmelly természet szerint való ok miatt a' vele együtt dolgozásra alkalmatlanná tétetik.

De oh szakadatlan folyamattal terjedő idő, te talám magad is érzékeny vagy az illyenekre. A' Mindenható maga rendelte-el a' te szakasszaidat, és Ő osztott minden élő halandóknak, azokból a' szakaszokból több vagy kevesebb részt. A' világ fenn maradásának Ő szabott határt: a' világ minden látható és láthatatlan dolgokból áll: és minden nemnek külön külön, világ végéig el-nem fogyása, egyik tárgya az örökké való Böltsességnek; annak a' Böltsességnek e' Világ' részeinek fenn tartásában olyan e[s]zközei vagynak, a' mellyek hasonlóképpen a' Világnak részei közül valók. Eszköz minden teremtett állat, egyik a' másiknak, a' ki szabott idő szakasszáig való meg-maradására: eszközök az okossággal bíró teremtett állatok is; a' kik között k[ü]lön külön mindenikre, a' maga idejéhez képest, gondja vagyon a' Mindenhatónak; és mivel nagyobb részei ennek a' nagy mindenségnek a' Nemzetségek és Országok, mint egy ház nép, vagy más tsekélyebb dolog; a' nagyobbaknak fent-tartására szükségesebb eszközökre nagyobb a' Mindenhatónak gondviselése, drágább ő nála a' Királynak, mint a' föld' köz rendű lakosának élete.

Oh rövid, és változások alá rekesztetett élet? Én életem! meddig bírod még te az Időnek szakasszait? mikor oszlatod-meg e' két valóságból álló személyemet? mikor változtatod az én időmet örökké valósággá? – Az én elmém, az én halhatatlan Lelkemnek tehetségei nagyon gyengék a' Test miatt, mellyben lakozom; testemnek valósága, több esztendő alatt meg változik, el-repül, ki-párázik, és míg élek már testem porrá, földdé változik. Ez a' test, mellyben most Lelkem gondolkozik, nem az a' test mellyben lakott ez előtt hét esztendővel: ki-szivárog a' régiből esztendőnként a' test' valóságának heted-része. – Oh én halhatatlan, 's meg-nem oszolható Lelkem, a' ki sem nem nevelkedtél mióta élek, sem nem fogytál: taníts-meg engemet, miért vagy olyan kőntelen, a' test' változást követni az emlékezetben? A' mostaniakra, a' tsak tegnapiakra, elevenen emlékezem: a' régibbekre kevésbé, a' születésemkoriakra éppen nem: hát vagyon e te rajtad is hatalma az időnek, a' melly mindeneket meg-emészt? – Hozzá szoktál az érzékenységektől költsönözött képezetekhez; a ki pedig testetlen dolgokat is tudsz képzelni? – Valamint testemnek ki-párázó részei szakadatlan kötelekkel úgy ragasztatnak egymáshoz, hogy a' régibb, 's már el-repülendő részek az újabbakat, míg velek lehetnek, egyenlő természetűekké teszik; úgy te is a' régibb képezeteket újabbakkal táplálván, azokról a' mellyeket a' jókora nagyságra nőtt testben gondoltál, venségemben is meg-emlékezhetel: – de hát miért nem a' tsetsemőkori gondolatokra? holott ha lélek vóltál akkor is gondolkodtál. – Oh bizony méltán kérheted az örökké-valót, hogy tanítson-meg Tégedet böltsen számlálni a' Te napjaidat: mért minden

esztendő végén, egész életedbeli tselekedeteidet számba venni számadásodban áll: mindenre emlékezni pedig tested' természetével ellenkezik. – Úgy é? L'Élek! hogy ha halhatatlan vagy is, szükséged van az örökké valónak segedelmére.

Menj-fel-vissza én Lelkem! a' Te kezdetednek idejére; annak az életnek kezdetére, mellytől fogva a' testtel eggyesítve ember vagy; mert az előtt vóltál é, vagy nem? magad sem tudod. Hord-elő gondolatiddal, mit tettél? a' mi a' Te halhatatlanságodhoz, az örökké valótól közben vetés-nélkül vett származásodhoz illendő, vagy illetlen vólt. – Gondold-meg de sijess, mert az idő nem vár; – mindjárt el-telik ez az esztendő – közelget a' hallgató éjféli – minden óra több-több gondot ad, – több lessz a' számvetés; múltton múlnak a' szempillantások – Az esztendőt több lakos társaidal, Te is, ezen Ejjfélnak mindjárt el-érkezendő szempillantásán szakasztod meg. Akkorra már készen kellene lenned ezután következő életed' folyásának is jól el-intézésére. – Így kell lenni! – így kell tselekedned, mert halhatatlan vagy; azonban olyan romlandó sár-házban lakozol, melly egygy tőled el-rejtett szempillantásban öszve-omlik; ki kell költöznöd, és az-után nem időket, hanem örökké-valóságot fogsz tölteni; de olyant, a' melly, hogy rád nézve bődlog vagy bődlogtalan legyen, itt az időben veted-meg fundamentomát.

Úgy készítsd számvetésedet, hogy híjjános ne legyen, mert az, testednek el-bomlásakor meg-visgáltatik; annál többet nem halaszt a' Bíró: Az Örökké való nem várakozik.

HORVÁTH ADÁM.

XVIII.

B. RÁDAYNAK PÉT'ZELI PALOTÁJA.¹

A' Palota oldal-falain levő festések, (a' mellyek alatt t: i: Alól-írások vagynak) tizenötből állanak; azokon-kívül vagon egygy a' Palota-tetőn, melly tizenhatodik vólna.

A' Palota tetőn való kép-írás Phaëtonnak szekerét adja-elő, a' hol ő éppen le-cső formában van, a' gyeplő is ki-csvén kezéből. Ezen kép két Inscriptio közzé van helyheztetve.

1) *Nem szűl jót a' maga hittség.*

2) *Vesztét köszönje magának. –*

1) Ezek a' Versek az Orpheus I. Darabjába a' 33. öld. Mélt. Báró RÁDAY Urnak ő Nagyságának tudta nélkül tétettek-bé; most bővebb tudósítással hozódnak-elő, hogy az Olvasó t'éljaikat meg-érthesse, 's tudhassa mellyik Vers mellyik kép alá tartozik, 's a' képeknek egymással mitsoda öszve-kötések vagon. – Ezek a' képek a' híres *Picart* Réz-metszésekiből vagnak költsönözve, úgymint az 1732ben Amsterdamban in folio ki-jött Deák és Frantzia Ovidiusból, és az ugyan ott 1733ban in folio ki-adott *Le Temple des Muses* nevű könyvből, 's hogy inkább hasonlítsanak a' réz-metszéshez tsak feketén festettettek. – A' Versek Mélt. Báró Rádaynak tulajdonai. Festettettek a' Palota 1766ban.

Következnek a' fal oldalaira festett képek.

1. Az egyik ajtó felett Phaëton térdepelve kéri az Atyját hogy engedje neki a' lovait; ki is így felel: *Többet kérsz Phaëton, mint-sem próbátlan erőd bír.*

2. Az által-ellenben való ajtó felett már halála után a' Monumentuma körül sírnak a' Húgai. E kép alatt im e' vers vagyon: *Itt igazán bé-tölt, hogy bú járása bolondnak.*¹

3. A' harmadik ajtó felett Silenus ballag számaron a' tsudálkozó sokaság között, egy nagy fazékat tartván keziben telí borral, Alól-írás: *Ha bora van, nem vagy Phaëton szekerére Silenus.*

4. Az ablakok felé való oldal falon, felül az Oriások vannak le-festve, a' mint hegyeket hegyekre rakván az egeket víják, illy inscriptióval: *Vallani ha kívánsz szégyent, vágy nagyra, 's – el-éred.*

5. Ugyan az ablakok felé való másik részben, felül, Enceladus már egy hegygel van be-borítva, úgy hogy csak a' feje látszik-ki. Alól-írás: *Menj most a' hegy alól ostromnak; nem lehet, úgy é?*

6. Ugyan az ablakok felé való oldalon alól, Philemon és Baucis vendéglik Jupitert és Mercuriust igen egygyűgyű 's leg-inkább kerti cseledekkel: Alól ez van írva: *Philemon és Baucis tud gazdálkodni kevésből.*²

7. A' nevezett oldalnak másik részén alól *Tantalus* van le-festve, a' mint torkig vízben lévén a' fán függő almához kapdos. Alól-írás: *A' Fősvényeknek nem övök még a' mi övök is.*

8. Altal-ellenben a' Palota külsőbb ajtaja felé való oldalon felül az *Arany idő* van le-képezve, mellyben a' Régiek tartása szerint minden munka nélkül 's önként termett minden, és az emberek szerte-széllyel kedvekre heverésztek, vagy a' fákról kész érett gyümölcsöket ettek; illy Alól-írás mellett: *Már az arany ártatlan idő csak híribe van fel.*

9. Ugyan azon oldalnak másik részén hasonló-képpen az *Ézüst idő* adatik-clő. Itt már kiki dologhoz lát, az egyik szánt, a' másik fon, a' harmadik a' tsirkéknek ad enni; mások pedig egyebet tsinálnak. De csak ugyan akkor még semmi vissza-vonás és haborúság nem volt az emberek között. Az alól írás ez: *Nints ingyen semmi, jár minden már ma dologgal.*

10. Ugyan azon ajtó mellett való elsőbb oldalon alól a' *Deucalion* özön vize van le-festve és igen irtóztatóan elő-adva, illy Inscriptióval: *Rettenetesség még csak nézni is! hát így veszni!*

11. A' második oldalon alól, az *özön víztől való fel-szabadulás* ezen Alól-írással: *Nap-fény váltja-fel a' felhőket, és öröm a' bút.*

12. Az oldal-házak felé való egyik oldalon felül *Narcissus* van ki-festve, a' mint a' maga képét nézi a' vízben: Alól-írás: *A' ki magát szereti az nem jól nézte magát meg.*

13. Mindjárt a' most említett kép alatt *Ulysses* őrzi a' fülcit a' Syrenek éneke elől. Alól-írás: *Dúgd bé jól füledet, mert szép hangú szavok ámt.*

1) Tízéozás a' példa-beszédre: *Bolondnak bú-járása.*

2) Olykor ebédlő-ház is lévén ezen Palota, ezen vers azon régi kínálás módját akarja ki-tenni: *Tessék kevésből sokat.*

14. A' túlsó által ellenben való ódalon *Icarus* repül, már szárnyának tollai minden felé hullongván: Alól-írás: *Igy jár, a' ki tanács nélkül jár, csak maga kényjén.*

15. Ezen képnek alatta *Deucalion* és *Pyrrha* vagynak elő-adva a' mint magok után hányják a' köveket, ezen alól írással: *Fiz noha csak költmény, de jelentő szélja valóság.*¹

LITTERATORI TUDÓSÍTÁSOK.

ASZALAY JÁNOS Úr, a' Kassai Királyi Normális Oskoláknak egyik Tanítója, fordítja *Lessingnek Meséit*, és *Villaume* Úrnak *Logicáját*. A' Lessing Meséi a' magok' nemekben és azok előtt, a' kik a' simplex nagyot, (melly a' régi Görögök munkáit az újjabbakétól olly igen különbözteti,) a' haszontalan 's gyermeki tzipraságnál fellyebb betsülni tudják, valóságos remekek; *Villaume* pedig egy a' leg-hasznosabb munkák közzül az elmének az igazi gondolkodáshoz szoktatásában.

Egy azon tiszteltt Hazafiak közzül, a' kik a' leg-jobb darabokat nyújtották a' Magyar Museumba, *Millotnak közönséges Történeteit* fordítja Magyarra. Bár tsak végre valaki *Pálmának* Magyar Országai Historiáját adná-ki! Meg botsáthatatlan vétek hogy a' Heltai Gáspár *Chroniconján* kívül más Magyarúl írt Magyar Historiát nem mutatunk még ekkoráig is.

Nagy örömmel értjük hogy *Benkő Ferentz* Úr, Enyedi Professorrá lévén, a' Természeti Történet részeit Magyar Nyelven adja-elő Tanítványainak. Ezen tudósításon mind Nyelvünkre nézve örülhetünk, mind különösen azon is, hogy ezt a' Tudományt végtére míveltetni látjuk, holott eddig tsak nevérol is alíg esmertük. Kassán, Mérték 6dikán 1790.

SZÉPHALMY.

1) Et documenta damus qua simus origine nati.

ORPHEUS.

EGGY
HÓNAPOS IRÁS,
A'
JOZAN-GONDOLKOZÁSNAK,
IGAZABB ÍZLÉSNEK
és
MAGYAR TÖRTÉNETEKNEK
ELŐ-SEGÉLLÉSÉRE.

KI-ADTA
SZÉPHALMY VINTZE.

MÁSODIK KÖTET.
1790. Május, Június, Július és August.

KASSAN,
FÜSKUTI LANDERER MIHÁLY'
költségével.

ORPHEUS MÁSODIK KÖTET.

ELSŐ DARAB.
IKER-HAVA 1790.

I.
HAZAFIÚI INTÉS.
1790.

Magyar! hajnal hasad; de meg nem virradt még
Hát estig ki tudja millyen lesz az ég?
Sok napnak víg vólt már reggele 's fel-költe,
Nyugtáig azonban sok keserűt tölte.
Örülj, de okosan; ne hirtelenkedjél:
Sok vagyon még hátra! azon törekedjél
Hogy több sebecid is mind bé-gyógyúljanak
Úgy hogy soha többé ki ne újjuljanak.
Igaz hogy kezekben van már az a' nagy kints
Melly nélkül úgy látszik állandóságod nints:
Igaz az is, szépek a' tett ajánlások,
De mi könnyen férnek azokhoz rontások.
'S bár most sokat nyerj is, ha nem lesz állandó,
'S az idő'k' sorsával bátran trutzolandó,
Mit nyersz, Szegény, hanem újjabb keserveket,
Múltaknál nehézbben emésztendőeket?

Ha jobb lábra téssz Nemest és Parasztot,
Kire sokféle mód sok bajt 's terht árasztott,
Ha rendbe téssz Királyt, Grófot, Bárót, Papot,
Le-mentével akkor dítsérhet'd a' Napot. –
Ország' Gyűlésének kell hát elébb lenni,
'S abban mind ezeket lábra jobbra venni,
Melly úgy lessz, 's Mennyből is úgy jó segedelem,
Ha sokfelé nem von a' szív 's az értelem.
Ha koronás Fődet mint illik tiszteled,
'S Magyar Vércidet eggy formán öleled.

DARVAS FERENTZ,
Hellytartói Tanácsos.

II.
A' SZÉP SZEMEK.
Olaszból.

Szem, halál tsillagjai!¹
Fájdalmimnak okai!

III.
SZERENTSE-KIVÁNÁS
A' MAGYAROKHOZ.

Magyarok! nemes Nép! ímé Koronátok
Pompa 's ditsőség közt tér-vissza hozzátok!
Nagy Nemzet! tenéked szíve mellékerül
Sok szerentsét kíván egy jo Ember bérül.
Örvendj, 's nézd Romában egykori mássodat!
Nézz-fel, nézz! 's tsavard-meg férjfi bajusszodat!

Gonosz Tanáts, álnok boriték színében,
Hirtelenkedtette Jósefet léptében:
Hol határt nem tudó akarat jár kényyén;
Gázolván a' minden Nemzetek T'örvényén.
Koronátok el vólt vitetve tőletek
Tsak azért, mert hitték, hogy nints Védelmetek.

A' tsendes el-nézés tzéljához érkezett
Okosság hallgatott, 's időhöz mérkezett.
Erő elől, ha ki-tér a' Türedelem:
(Bár nagy messze lássék még a' Segedelem:)
Akkor esik-meg az véletlen, és önként,
A' mi mostanában ti értetek történt.

Alatson Szív tsak olly Férfiban férkezik,
Nagy Veszély, 's romláson a' ki ijjetkezik.
Világunk forgása igaz esmerője
Fülel, melly pertzentés lehet serkentője?
Hunyorít az idő, nevetve el-érti
A' Magyar; vigyásván Jussait ki sérti?

1) Stelle mortali.

Kik alva is mútatjátok
Hogy halálom' kívánjátok,
Ha húnyva ki-végeztek.
Fel-nyitva majd mit tesztek?

DAYKA.

III. GLÜCKWUNSCH AN DIE UNGARN.

Edle Ungarn! Eure Krone
Kommt mit Pracht und Ruhm zurück;
Landesväter! Euch zum Lohne
Wünscht ein Beidermann Euch Glück,
Volk! von alter Römer Art,
Haupt empor! und streicht den Bart!

Böser Rath in falscher Hülle,
Uebereilten Josephs Schritt:
Wo ein unumschränkter Wille,
Völkerrecht mit Füßen tritt.
Eure Krone ward geraubt,
Nur weil man Euch wehrlos glaubt.

Nachsicht hat den Zweck erreicht,
Klugheit schweig zu rechter Zeit,
Wenn Geduld dem Starken weicht,
(Scheint die Hilfe noch so weit;)
Dann geschieht unvorgesehn,
Das, was jetzt für Euch geschehn.

Niederträchtig sind nur Männer
Die ein grosser Unfall schreckt;
Unsres Weltlaufs ächte Kenner
Wachen, wenn der Zeitpunkt wekt.
Dieser winkt: der Ungar lacht,
Der für seine Rechte wacht.

Ezerenként rántván fegyvert, fenekedni:
'S annak, ki parantsolt, éppen nem engedni,
Nehezen eshetett volna Szerentsével,
Ott, a' hol motskolnak Part-ütés Szennyével.
Ti a' Járomban is hívek maradatok
Mi légyen a' Magyar? már most mutassátok.

Jósef lám örömet másolá végzését:
Mihelyest szemlélé el-tévelyedését.
Most már szemeitek fő gyönyörűsége
Koronátok ott áll, 's ott van Tsendessége
Hol minden, a' kiben forr a' hazafi vér,
Azt el-vinni vonszó szívbe félelmet vér.

Örvendj Magyar Vérség! diadalmas vagy már.
Szerentséd tsillaga meg-újjúlott fénnel jár:
Köszörüld Szablyádat! légy víg, 's nyugott fővel
Egyet érts! Víjj közös Atyafi cróvel!
Ha Török fenyeget bosszús dühösséggel:
Magyar! Vitéz véred akkor ontsd bővséggel.

Azt a' Vért, mellyet ott soha nem kéméltél
A' hol Atyáidban példákat szemléltél;
Azt a' Vért, melly mind azt hírral meg-tisztelte,
Ki a' nagy Vitézek' seregét nevelte;
Azt a' Vért, mellyet ott örömmel lotsoltál,
Hol Vért ditsóséggel omlani gondoltál.

A' Viadalt, 's küszdést tartjátok elégnek:
Bóldogok, keblében vagy[t]ok tsendességnek?
Véltetek, hogy Isten most áldozatot kér?
Munkátokban nagy szív légyen örök Vezér!
Ne áll[j] bosszút Magyar! de az Irigységet
Szégyenítsd! 's így mutasd a' Magyar vérséget.

Békesség (Kívánom) bírja hajlékotok.
'S Békességhez menten lehessen bízottok.
Békességet kérni kéntelen a' légyen,
Ki a' Magyarot bújtja, hogy hasonlást tégyen,
Gondold meg! a' hol nints atyafi szeretet,
Ott a' jó ember él gyötrelmes életet.

Tausend Säbel kühn zu zücken:
Droh'n, wo man gehorchen heist
Hätte schwerlik können glücken,
Wo man uns Rebellen heist.
Auch im Joch bleibt Ihr getreu,
Jetzt zeigt was ein Ungar sey!

Joseph wiederrief mit Freude,
Da Er Seinen Irthum sah:
Nun steht Eure Augenweide,
Eure Krone' wirklich da,
Wo ein jeder Patriot
Ihren Räubern Schrecken droht.

Brüder jauchzt! Ihr habt gesiegt.
Nun glänzt Euer Glücksstern wieder:
Schleift die-Säbel! Seyd vergnügt!
Wählt die Eintracht! Kämpft als Brüder!
Droht der Türk mit Rach und Wuth,
Ungarn! dann strömt Heldenblut.

Blut, das Ihr noch nie geschonet,
Wo der Väter Vorbild lehrt;
Blut, das den mit Ehre lohnet.
Der die Heldenzahl vermehrt;
Blut, das da mit Freude fließt,
Wo man es mit Ruhm vergießt.

Seyd ihr satt vom Kampf und ringen;
Glücklich, in der Ruhe Schos?
Wollt ihr Gott ein Opfer bringen?
Freunde! handelt ewig gros!
Rächt Euch nie; beschämt den Neid!
Zeiget das Ihr Ungarn sey!

Friede herrscht in Euren Hütten!
Friede sey Euch bald gewährt!
Frieden müsse der erbitten,
Der in Ungarn Zwietracht nährt.
Denkt! wo Bruderliebe fehlt,
Lebt ein guter Mensch gequält.

A' Hunnusok' durva erköltsét ki látja:
Nem követi, hogyha emberek barátja
Kik hajdan szenvedték rab Korbáts súlyjait,
Tanúlják emberek Tiszteit 's Jussait.
Tudni való az is, a' ditső Mennyekben
Egyenlőség vagyon minden emberekbén.

Barátim hidjétek! Szelíd Szív nemesít,
A' Feneség Vitézt nem formál; – dühösít.
Jó Rend kénszerítő Erejét ki szóllja,
A' büszke Dagálnak oka 's táplálója.
Ha a' Polgár-Virtus ébren vigyáztván kész,
A' Király hatalma érezhetetlen lesz'.

Keserves panasztok után fordítsátok
Javatokra azt, hogy meg-tért Koronátok.
Leopoldnak bátran adjátok hordozni;
Könnyű lesz terhével ott annak birkozni,
Hol Hivei közzül akarméllyk fejenként
Királlyi Teréhben lehet gyámol önként.

Hogy Koronát tisztelsz, méltán nagyra vélvén
Mit ér a' Szabadság? érezd vele élvén.
De annak gyalázat maradjon béribé,
A' ki irigységet tart, 's táplál Szívibe?
Lesben Gyülőlőí álnak Austriának,
Magyar! kerüld Jármát idegen igának.

Austria Zászlói lévén egyesülve.
Véled; az Irigység hátra áll réműlve.
Hazátok Atyjai! régi Öscitek
Tzélját fel-fedezve látván Szemeitek;
Markotokban nyugvó Szerentsés Magyar Sors
Bóldog Hazátokat koronázni lesz gyors.

SÁRAY SÁMUEL.

Roher Hunnen alte Sitten,
Reizen Menschenfreunde nicht:
Die sonst Sklavenpeitschen litten,
Lernen jetzt die Menschenpflicht
In dem schönen Himmelreich,
Sind ja alle Menschen gleich.

Freunde! glaubt mir: Sanftmuth adelt.
Wildheit bildet Kriegerwuth;
Wer den Zwang der Ordnung tadelt,
Nähret nur den Uebermuth.
Wo die Bürgertugend wacht,
Fühlt man keine Fürstenmacht.

So genießt nach bitterm Klagen,
Eurer Krone Widerkehr!
Gebt sie Leopold zu tragen!
Ihre Last ist da nicht schwer:
Wo ein jeder Unterthan
Königsbürde stützen kann.

Stolz, mit Ehrfurcht für die Krone,
Fühlt Ihr nun der Freyheit Werth,
Aber dem bleibt Schmach zum Lohne,
Der im Herzen Misgunst nährt.
Oestreichs Feinde lauern noch;
Ungarn flieht ein fremdes Joch.

Fest vereint mit Oestreichs Fahnen,
Bleibt der Neid zurück geschreckt,
Landesväter! Eurer Ahnen
Absicht, liegt nun aufgedeckt.
Ungarns Glück in Eurer Hand,
Krönt ein glücklich Vaterland.

FRIEDRICH FREYHERR
von der TRENCK.

IV.
UGOTSZAI FŐ-ISPÁN
GRÓF TELEKY JÓZSEF ÚRNAK BESZÉDE
AZON VÁRMEGYE RENDEIHEZ.
Nagy-Szőlősen, April. 29dikén, 1790.

Ha egy, a' szélveszek által a' kormányról le-títtetett, és a' maga kedves Seregétől, azzal köz hajó törés által el-szakasztott Kormányosnak, nem lehet örömmel meg-nem telni, a' midőn, a' kegyetlen fergeteg meg-tsendesedésével; magát, és utolsó veszedelmek között hánykódott társait, az el-romlott hajó töredékjeihez fogózkodva, a' rév-partban össze-jöni, és már veszedelmen kívül lenni szemlélheti; nem tsudálkozhatik, azt vélem, én rajtam is senki, ha most e' mái napon, magamat ismét ezen velem együtt hajó törést szenvedett kedves hajótskámnak kormányja mellett látván, örömm nagyságát el-nem titkolhatom, 's el-titkolni nem-is kívánom. Melly örömmnek ámbátor, nem tagadhatom, hogy egy illy szép nemes Seregnek igazgathatásából reám háromló, és a' magam szeretetének olly nyájassan hízelt ditsőségnek meg-gondolása is, szerző oka ne lett légyen; Te tudod mindazonáltal szívemben olvasni tudó Isten! melly kitsinynek tartsam én ezt a' magában nem kitsiny okot is, ahhoz képest, a' mellyet ezen itt ülhetésemmel egyben köttetett édes Hazám sorsának jobbra fordulásában fel-talállok. Külömben is, ha a' Hazánk dolgai mellett a' magunkról el-felejtkezni; akarmikor is a' leg-szebb neme a' feledékenységnek, nintsen, kivált most, hogy illy közönséges örömben részt végyünk, semmi szükségünk a' magunkra való tekintetre. Elég tsak Hazafiaknak lennünk, sőt elég tsak embereknek is, hogy ebben az Isteni gondviselésnek, Hazánk körül véghez vitt és szemben tűnő nagy remek munkájában gyönyörködjünk, és annak betsét méltóképpen érezvén; a' hálátosságra fel serkenjünk. Igaz ugyan, hogy tsak a' természet világánál is mentől tovább tapogatózunk, annal inkább meg-kell győződnünk az Isteni gondviselésnek bizonyos voltáról, de minthogy annak rendszerént való munkája tsendes, és a' vizsgálásra nem alkalmas szemek előtt, könnyen el-bújható erővel szokott folydogálni, úgy járunk mi azzal gyakorta, mint a' hajón utazó egygyűgyű ember, tudni illik, hogy valamint őnéki, ha a' hajója a' szelektől nem tsapdostatván, annak fenekén tsendesen ülhet, eszébe sem jut, hogy van kormány, van mageses tő, van hajós Mester, a' ki őtet fel-tett tzieljára vezérli, hanem azt gondolja az ostoba, hogy a' hajó magától, mégyen abba a' rév-partba, a' mellybe ő igyekezik; így mi is, az Isteni gondviselésnek mindennapi tanúbizonyosságaihoz igen hozzá szókván, a' nagy Hajós-Mesternek körülöttünk való gondoskodásáról gyakorta vagy egészen el-felejtkezünk, vagy legalább azt eléggé betsűlni nem tudjuk. Hogy azért bennünket, az illyen egygyűgyű andalgásból, a' maga jó tétéményének meg-esméréseére fel-ébresszen a' Világnak nagy Hajós-Mestere, ki-mégyen néha a' maga gondviselésének szokott útjából, és rend kívül való, 's mind az értelemre, mind a' szívre ellene áthatatlan erővel ható, példákban akarja a' maga erejét, és böltsességét előnkbe terjeszteni. És már kétség kívül a' Mennyei fő böltsességnek illyen okokból eredett munkájának lehet, és kell azt tartani, a' mellyet, ez egynéhány el-múltt esztendőkbén két Magyar Hazánk' sorsa forgatásában tapasztal-

hattunk. Mellyben akár nyomorúságunkat, akár az abból lett ki-szabadításunkat vizsgáljam, mind a' kettőben az Isteni gondviselésnek nem rendszerént való folyamatját, hanem kézzel fogható nagy tsudáit szemlélem. Mert, hogy elébb nyomorúságunkat említssem, ki ne tartaná tsudának leg-először is, hogy egy sok esztendőök századjaitól fogva a' szabadság ízihez hozzászokott, 's ahhoz édesedet Nemes Nemzet igen kevés esztendőök alatt azt egészen el-veszthesse, és törvényeiről, azokon fundált szokásaitól nyelvétől, gondolkozása, sőt érzése módjától is meg-fosztathasson. Lassú munkája szokott az ilyen romlás rendszerént lenni az időnek, és egynehány egymást követő emberi nyomokban az Uralkodóknak egy tzélra, 's sinór-mértékre, intézett dolgozások kívántatik az ilyen nagy történeteknek véghez vitelére. De most, hogy az Ur Isten meg-mutassa, a' mi büntetésünkben, a' maga erejét rövidítette ezt az útat, és a' nyomorúság örvényébe nem le-botsátott, hanem hanyatt homlok rohantatott. Ki ne tartaná a' mi szerentsétlenségünkben nagy tsudának továbbá még azt is, hogy az éppen abból az okból származott vala, a' mellyből a' népeknek boldogsága szokott rendszerént származni, tudni-illik, ama szerentsétlen Fejedelemnek a' mi boldogságunkra felettébb siető igyekezetéből, a' melly őtet az eszközök meg-választására clegendő-képpen figyelmezni nem engedte. Harmadik, és a' boldogtalanságunkat annak szégyenével nevelő leg-szomorúbb tsudát abban látom én, hogy azon Hazánk romlásának, mellytől annyira iszonyodtunk, hogy arról könyhullatások nélkül nem is emlékezhetünk, önnön magunk, és tsak nem mindnyájan: oh! mennyiben kerül ezt meg-vallanom! eszközcivé válni nem iszonyodnunk. Abban látom, mondom, a' nagy tsudát, hogy a' midőn egy illy maga szabadságát szerető nemes Nemzettől azt lehetett, és kellett[t] volna, várni, hogy a' veszedelmek által a' maga szabadsága' őltalmazására még jobban fel-ébredjen, és arra szükséges illendő bátorsága az akadályok által nevedjen, minket még-is a' veszedelemnek tsak az árnyéka is, éppen olyan Fejedelem alatt, a' ki még az előtte leg kedvetlenebb igazságoknak ki mondását is el-szenvedte, jussainknak tsak panasszal való őltalmazásától is el-ijesztett. Szerentsétlen tsuda! a' mellyet bár vagy a' Hazánk történeteinek Iróji, azoknak le-írásából hagyhatnának-ki, vagyha azt az ő leg-főbb törvények, az igazság, nem engedi, bár tsak, midőn a' maradékaink régi jó Eleinknek szabadságok' fenn tartása körül nagy lelkekhez illő, 's ki nem fárasztható szorgalmatosságokat olvassák, és azt a' mi magunk viselésével-egyben vetik, olyannak lássék ez ő előttök, a' milyen önnön magában, tudniillik, olly meg-foghatatlan dolognak, hogy hitelt nálok tellyességgel ne-is találjon.

De ha c' szerént a' nyomorúságba' lett merülésünket méltán a' természet rendes útjából ki-tértnek, és tsudálatosnak nevezhetem, nem találom kevesebb tsudáját a' Mennyei gondviselésnek az abból lett ki-szabadulásunknak modjában. Mert itt is ki ne látná, leg-elsőben-is, azt a' tsudát, hogy nem elégedett-meg az Uraknak Ura azzal, hogy, az országok sorsának rendes folyamatja szerént, az egyik igazgatásnak hibáit a' következő igazgatás hozza helybe, hanem, hogy a' maga Királyok szívén való hatalmát egészen, ki mutassa, magával azzal a' maga akaratját, akár melly akadályok között is, ki-vinni szerető Fejedelemmel, a' maga talán leg-kevesebb munkáját el-rontatta. Meg-állítá, tudni-illik, azt a' független igazgatásra sebes lépésekkel siető Fejedelmet éppen a' halál küszöbén, 's ott az örökké-valóságnak elé-mutatásával uralkodásának el-múltt esztendőire vissza nézni kenszeríté, és az által ama mostani

örömünket okozó nagy áldozatot téteté véle az igazságnak. Nagy áldozatot, mondom, mert egy olyan Fejedelem a' kinek leg-erősebb indulatja volt a' ditsősségre való törekedés, mitsoda nagyobb áldozatot vihetett volna az Igazság Isten Asszonyának oltárára mint mikor azt az indulatját a' Hazánk boldogságának olly maga meg-tagadásával fel-áldozta? A' melly áldozatjának füstje valamint kétség kívül az Ur Isten előtt kedves volt, úgy mi is méltónak ítélni, hogy minket is ennek a' Fejedelemnek porával egészen meg-békéltessen. Tsuda továbbá a' mi halálos sebeinkből lett fel-gyógyulásunkban még az is, hogy rendszerént, valamint az emberi test, úgy az országok is sokáig meg-szokták sinleni az el-múlt nyavalyát, abból lett fel-gyógyulások után-is; mi-nállunk pedig a' nyavalya nagyobb erőt, és a' boldogtalanság nagyobb boldogságot termelt; úgy hogy mi mondhatjuk el azt igazán: Quae fuit durum pati, meminisse dulce est. Orvosság volt bizony nálunk a' nyavalya, és a' boldogtalanság által tanultunk-meg boldogokká lenni. Meg-tanultuk, tudni-illik, az egyenetlenség káraiból az eggyes-ségnek hasznát. Meg-tanultuk, hogy a' Vallás nem a' gyűlölségre, hanem a' szeretetre való, és hogy azt, annak Isteni szerzőjének tzelja ellen, gyűlölség és vissza vonás indító okának tenni, a' mi két Magyar Hazánkban, nem tsak erköltsi, hanem Politikai, Hazánk boldogságát, 's mind a' két fél jussait fel-forgató, és egy szóval Haza árulást magában foglaló, 's annak hiütetését érdemlő, nagy véték. Meg-tanultuk a' magunk példáján, és kárán, hogy az Isteni félelemnek meg-hűlése, és az erköltsök feslettsége el-lágyítja az emberek szívének rügőjét, és a' nagy tselekedetekre alkalmatlanokká teszi. Meg-tanultuk, mondom, mind ezeket, és bár úgy tanultuk volna meg, hogy soha örökké el se felejtjük. Akkor mondhatnók magunkat valósággal, és állandóképpen boldogoknak. Mellyet engedjen is a' Magyarok' nagy Istene szívemből óhajtom. De ha ezen tanúságaink által nevedett a' boldogságunk, és annak állandóságáról való reménységünk, nevedett kétség kívül nagy mértékben még az által is, hogy az Uralkodóink sok emberi nyomokig tartó tanúságot vehetnek közelebb ki-múlt Fejedelmünknek mind Uralkodásának példájából, mind pedig halála előtt kevésse (és így éppen akkor, mikor a' tettetésnek minden okai már meg-szüntek) az egész Világ előtt tett gyónásából, hogy az Uralkodók, ha szinte a' Népek boldogságára szükséges sok virtusokkal bírnak is, ha szinte azt elé mozdítani igyekeznek is, és ha szinte arra tzelőző sok valósággal jó rendeléseket tesznek is, még is a' törvények tiszteletének fenn-tartása nélkül, soha el-nem érhetik, se a' Népeik boldogságát, se az attól el-válthatatlan magok ditsősségét. Mit mondjak boldogságunk nevedésének arról a' reménységéről, a' mellyet ama Királyi Székünkbe ülendő nagy Fejedelemnek mind elméje, mind szíve szép tulajdonságaiból vehetünk? A' ki nem tsak eddig is nagy remekjét mutatta igazgatásbéli tudományának; az eddig keze alatt lévő kitsiny tartományak gazdagításával, boldogságával, és közönséges szeretetével folytatott uralkodásában, hanem nekünk is még előre, hogy a' törvényeinket akarja igazgatása sinór-mértékűl venni, meg-ígerte, 's ígérétét mind egyéb eddig tett lépéseiben, mind pedig már is Országunk olly esdekelve kívánt Gyűlésének ki hirdetésében tellyesíteni el-kezdette. A' mellyből ki ne reménylhetné méltán azt, hogy szeretettel, igazsággal, és nem erővel kíván bennünket igazgatni, tudván melly igaz legyen ama régi mondás

Ubi non est pudor,
Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides,
Instabile Regnum est

De mentől nagyobb okaink vagynak e' szerént, Tekintetes Nemes Vármegye Statussai! és Rendjei! hogy Hazánk közönséges, és olly méltó örömeben részt végyünk, annál több okom vagyon énnékem hogy a' Nemes Vármegyének egy Romai Vers-Irónak ama szép intését: –

Aequam memento rebus in Arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam lactitia.

eszébe juttassam, és mindenre valami szent, 's minthogy szentebbet semmit sem találok, a' Hazza szeretetére kércem, hogy magunkat az öröm között olly mértékkel viseljük, hogy annak okát, úgymint édes Hazánk boldogságát meg-ne sértsük. Viseljük e' végre magunkat, törvényessen, illendően, okossan, és tsendes bátorsággal. Először is azt mondom, *törvényesen*; mert kinek illik magát inkább a' törvény szerént viselni, mint annak, a' ki a' törvénytelenység ellen panaszol? Kétféle pedig a' törvény, egyik a' természeti, másik a' polgári. Az első minden polgári törvényeknél régibb, szentebb, és változhatatlanabb. Mellynek az egész emberi Nemzettől meg-csmérrt törvénye az, hogy a' ki nekünk nem vétett; azt meg-sérteni ne kívánjuk. Tartsuk azért leg-szentebb kötelességünknek, hogy ezt a' mi nekünk nem vétett, sőt, hogy soha vétetni sem kíván, olly szentül ígérő, és ígérétenek hitelére, előbbeni kitsiny országának egész Europa előtt tudva lévő boldogításával, kénszerítő szelid Fejedelmünket, a' kinek egy hizelkedni nem szokott, 's nem is tudó nagy ember olly méltán adta nem régen a' Filosofus Király nevet, semmi tselekedetünkkel meg-ne sértsük. Sőt viseltessünk inkább ő hozzá azzal a' háládatos tisztelettel, a' mellyet eddig hozzánk való maga viselése bizonyjal meg-érdemel. Melly intésemmel koránt sem arra tzelozok, hogy a' leg-méltóbb és leg-szebb reménység mellett is el-aludjunk, mert meg-tanúltam én azt Platotól, és még inkább a' tapasztalásból, hogy a' reménység az ébren lévőeknek álma. Nem is arra tzelozok, hogy a' háládatosságot annyira terjesszem, hogy annak, kedv-keresésből, szabadságainknak akár melly részét is fel-áldozzuk. Mert tudom, hogy az ilyen helytelen kedvezés által nem ártanákn kevesebbet a' Fejedelemnek (mint a' kinek valóságos haszna és kára el válhatatlan a' miénktől) mint magunknak és maradékainknak. Nem az, mondom, a' tzelom, hanem tsak az, hogy a' hol semmi sérelem nints, mint a' kísértettől féltő ember ne képzeljünk magunknak sérelmet, és ezért a' képzeltt sérelemért ne illessük valóságos sérelemmel a' minékünk nem vétett Fejedelmet. Ezt kívánja tőlünk a' természet törvénye. De tartsuk-meg szentül a' Hazánk törvényeit is. Látjuk ugyan is azokban a' Nemes Vármegyéknek, országunk fel-állásával egy idejű törvényes hatalmát, és míg az, újabb törvények által, meg-nem változik, ne kívánjunk annak határán túl-lépni, és, a' magunk különös tzeljaink el-érésének indúlatjából, ne alacsonyodjunk el-annyira, hogy törvényeinknél erősebbek lenni kívánjunk.

Szükség továbbá, hogy minden tselekedeteinkben illendő állhatatossággal ugyan, de tsendesen, és egymás alá-való áskálódás, erőszak, 's lárma nélkül viseljük magunkat. Eggy szóval az illendőségnek törvényére szoroson vígyázzunk, eszünkbe jutván, hogy nekünk, Nemesi rendnek kevesebb szabad e' tekintetben a' köz népnél.

A' Clazomeniusok régen a' Spartai Eporusok thronusát korommal való bé-mázolással meg-tsúfolni nem átalván, ezen igen illetlen tselekedetekért elégnek tartották a' Spartabéliek azzal büntetni őket, hogy közönségesen ki-hirdettették, hogy szabad legyen a' Clazomeniusoknak magokat illetlenül viselni. Szomorú Privilegium! a' mellyel valamint kéttség kívül ők szégyenlettek élni, úgy mi is arra soha se vádgyódjunk.

Légyünk továbbá okosak, az az mind a' tzel, mind az arra vivő eszközöket igyekezzünk minden Hazánkra intézett tselekedeteinkben másszor is ugyan, de kivált most, ebben az, annak jó vagy bal szerentséjével viselő, időben jól meg-választani, és hogy mindnyájan azon eggy tzelra, és eggyesültt erővel siethessünk, igyekezzük az eggyeséget, minden magunkra való tekintetnek fel-áldozásával, magunkévá tenni, meg-gondolván, hogy ezzel minden jóra mehetünk, e' nélkül semmire sem. Bizony ha valaha, most vagyon, ama sok tekintetben nagy Gyűlésben, szükségünk az okosságra, és az eggyesültt akaratra. Mert úgy vagyon az erkölti világban az indulatoknak, mint a' természeti világban, a' mozgásban lévő testeknek a' dolga, hogy tudni-illik, mentől inkább egymásba ütköznek, annál inkább el-rontják egymás ercjét, és kevesebbél siethetnek a' fel tett tzelra. A' Haza örökös átkát érdemlő ember azért az, sőt a' Hazának: örökös átka, a' ki, másszor is ugyan, de kiváltt most, a' szeretetlenséget, gyűlölséget, egymás alá való áskálódást, bosszú-állást üzni nem irtózik.

Utóljára azt mondom, hogy légyünk bátrak, 's vissza se mondom, de úgy, hogy a' valóságos bátorságot az azt majmozó dél||tzegegtől, a' tiszta aranyat az aranyfüst[t]ől meg-tudjuk jól különböztetni. Légyünk bátrak, de tsak ott, a' hol annak helye, oka, és szüksége van. Egyébütt bátorságot mutatni, tsak félénkségünk' titkolása, és híjjába való magunk vetése. Es már ugyan ezért nem tagadhatom én, hogy valamint eggyfelől, a' midőn eggy jó Hazafit, a' nyomorúságok idején, a' Hazája mellett, minden veszedelmekkel küszködni, és maga nemes meg-tagadásával, magát minden szerentsétlenségnek ki-tenni látok, nem álhatom meg, hogy ilyen viaskodásnak tekintetére fel ne kiáltsak Senecával: Ecce Spectaculum dignum ad quod respiciat intentus operi suo Deus! ecce par Deo dignum! Vir bonus cum mala fortuna compositus; úgy más felől, a' midőn azokat a' veszedelmek idején mottzanni sem mérő, féltekben el ájultt embereket, a' veszedelmek el múlásával, eggyzersmind néki vitézülni, és meg-annyi Világ győző Nagy Sándorokká válni, 's mindennel, a' mit elől utól kapnak, és ha eggyebet nem találnak, a' levegő éggel is nagy mérészen vagdalkozni látom, ha nem akarnám is, lehetetlen, hogy a' nagy hegynek kinos nyögése, és fájdalmai után lett apró szüleménye eszembe ne jusson. Légyünk azért bátrak, de ne hevesek; légyünk bátrak, de úgy hogy bátorságunknak sinór-mértéke legyen az okosság, a' törvény, és azzal meg-eggyező Király, 's Hazához való szoros kötelességünk. Ekkor pedig már olyan bátrak tudjunk lenni, hogy kötelességünk el-mulatásától inkább féljünk, mint a reánk össze-omló világnak töredékeitől. Így léssen osztán, hogy, ha Haza-fiúi kötelességünkben jó lelki-csmérettel, illendőséggel, okossan, és bátran el-járunk, mostani

örömünknek késő maradékainkra is által-menő állandóságát reménylhetjük. Melly kedves reménység, ki nem mondhatom, mennyire nevelje mostani örömömnök érzését-is. A' melly, hogy egészen, és minden ki-fogás nélkül tökéletes lehessen, tsak az a' hijja vagyon, hogy valamint most Fő-Ispáni székembe vissza tétettem, úgy azt a' Nemes Vármegye Tekintetes Statussai hozzám mutatott szeretetét is, mellyel ez előtt ditsekedni méltó okom vólt, ezen Székkel együtt vissza-nyerhessem. Melly szeretetet, valamint minden vallás és személy válogatás nélkül, egyedül ezen Nemes Vármegyének boldogságára, a' törvények sinór mértéke szerént intézendő igazgatásommal meg-érdemleni igyekezem, úgy azon szeretetben magamat, a' magaménak szíves, és bizonynal tellyesítendő ígérete mellett, állandóképpen ajánlom.

V.
GYŐZEDELEM JÖVENDŐLÉS.
M. DCCLXXXVIII.

-- fato prudentia major. VIRG.

Láttam Olympus' téres határiból
A' merre Phoebus kergeti fellegét
A' kormos Éjnek, 's a' homályos
Földre lövelli sebes világát,¹

Indúlni Pallást; mint mikor Aeolus
Szélvészt akarván hajtani, zárjait
Meg-nyitja tömlöttzénck, és a'
Déli szelet szabadon botsátja.

Pántzél borítá mennyci tagjait;
Dárdát szorított jobbja, 's arany paizs
Terhelte balját; 's élet-óltó
Szikra szökött haragos szeméből.

Ki ellen indúlsz? Asszonyom, Asszonyom!
Húzd-vissza dárdád! – Hadnak az Istene
Ámbár hatalmas fegyverére,
Színed előtt el-ijedne Más is. –

Igy szólla nyelvem. Többre nem engedé
Fakadni szívem; (szívemet el-lepé

1) Mivel a Török Birodalom Nap-kelet felé vagyon, azért költetik arra indúlni Pallás.

A' félelem,) 's az Isten:asszony
Ezt felelé panaszmra: Látod

Diánna szarvát? meg-veti frígyemet,
Fel-vonja ívját, 's ellenem el-lövi:
De szent Atyámnak homlokára
Esküszöm hogy kezemet meg-érzi!

Mondá, 's paizsán tsattogatá törét,
'S röpüle – nyomban rettenetes tsapás
Követte, melly a' hóldi félbe
Sárga halál ijedelmet öntc. –

Hazám ne búsúlj! mert ha Vitézidet
Vezérli, 's együtt száll-viadalra-ki
Erős Leánya Júpiternek,
Annyi lehet valamint a' hangya,

De hátat adni kéntelen a' Török,
'S kezedben a' szép Győzedelem, Magyar!
Az vitta-Trója Városát-meg,
A' ki feléhez hajolt Minerva. –

Újhelyi DAYKA GÁBOR.

VI.
A' SZERETŐ.
1787. K..n.

Többé reá se' nézek;
Nem kell nekem Személye!
Mond Miska Jantsikának.
Az átkozott Josepha
Előbb miket nem ígért.
Mézzel folyó beszéde?
Hányszor borúlt nyakamba?
Most más' ölébe' nyugszik,
Másnak pillant szemével,
Mást nyal, fal: én rcám tsak
Mellék tekintetet vét.
Nem kell nekem személye!
Többé reá se' nézek!
Nem én. ... Be-lép Josepha –

Most (a' fülébe Jantsi)
Most töltsd-ki rajta bosszúd!
Jól van felel, - Josepha
Egyet tekint reája -
'S tsókot nyer ajakára!

DAYKA.

VII.
AZON OKOKRÓL, A' MELYEK SZERINT
ÚJ TÖRVÉNYEKET SZABNI,
VAGY A' RÉGIEKET EL-TÖRLENI KELLETTIK?
A II. FRIDRICH PRUSSZIAI KIRÁLY
IRÁSAI KÖZZŰL.

Azoknak, a' kik ezen kérdés eránt világosodást keresnek, vezető Kalaúzául a' Történe-
tek' jegyző könyveit kell vennie. Meg-tanúljuk ezekből, hogy minden Nemzeteknek
különös és különböző törvények voltak; hogy azok nem egyszerre, hanem idő
járával, 's igazítások 's változtatások által szabattak; és hogy arra, hogy az emberek
valami tökéletest mutathassanak, mindenkor idő, még pedig nem kevés idő kívánta-
tott. Meg-tanúljuk ezen felül azokból, hogy azoknak a' Törvény szabóknak Rendelé-
seik tartottak leg-tovább, a' kik azoknak szabásokban nem a' magok hasznát, tekintetét
's hatalmát, hanem a' közönség javát tették tárgyul; és a' kik annak a' Nemzetnek
hajlandóságait, indulatját, természetét, a' melynek törvényt szabtanak, az elégségig
esmerték.

Ezen meg-jegyzésből egykevessé ki-kell térnünk, hogy a' törvények históriájának
néhány szakaszait, és azt, hogy ezek a' rendesebb Tartományokban miképpen hozat-
tak-légyen-bé? meg-tekinthessük.

Úgy látszik, hogy az első Törvénytörvények a' Háznépeknek fejei, az Atyák, voltak.
Hogy házakban rend-tartasson, kéntelenek valának némely házi rendelkezéseket tenni.
De ezek a' házi rendelkezések, minekutánna az emberek Városokba kezdtek egygyüvé
gyűlni, 's meg-szorodtak, számosabb tagokból álló társaság' rendben tartására elég-
telenek levének.

Az emberi szív gonoszsága a' magánosságban haláli-álmot szunnyadni látszik, de
mások között érezvén magát, fel-éled; 's ha az emberekkel való társalkodás a' hasonló
indulatúaknak egygyüvé fűzése által egy részről a' jó szívűeknek számát szaporítja is,
de más részről a' gonoszoknak új pajtásokat szerez.

A' Rendtelenség meg-sokasoda a' Városokban. Új gonoszágok ütötték-ki magokat,
's az Atyák 's Házi gazdák, a' kiknek ezen el-fajultság el-nyomása eránt leg-inkább
kelle gondoskodniok, abban állapodtak-meg, hogy ezen undokság árját öszve-vevetet
vállal igyekezzenek meg-gátolni. Törvényeket tettek tehát, 's elől járókat állítottak-ki,
a' kik ezen törvényeknek által-hágóira vigyázzanak. Ilyen nagy az emberi szív rom-

lottsága, hogy törvényi hatalom és erőszak kívántatott-meg arra, hogy az ember az emberek közt tsendességben és bátorságban élhessen.

Az első Törvények csak a' leg-tetemesebb feslettség' el-áradása ellen szegezettek. A' Polgári törvények az Isteni tiszteletet, a' birtokok fel-osztását, a' házasságba-lépést, és azt a' rendet határozták-meg, a' mellyen eggy valaki másnak jószági-birtókába léphessen: a' Büntetési törvények pedig csak azon tselekedeteket tilalmazták, a' mellyeknek el-terjedésektől leg-inkább lehetne tartani: idő jártával pedig az új rendtelenségek a' szerént adtak új törvény tételre alkalmatosságot, a' mint valamely előre nem látott történet ütötte-elő magát.

A' mint az előtt ház-népek állottak háznépekhez, úgy állottak most már Városok Városokhoz; 's ebből az utólsóbbikból lettek azok az Ország-lások, a' mellyeknek igazgatásokbeli módja azon változandóság felé vonszó hajlandóság miatt, a' mellyet minden emberi dolgokban tapasztalunk, gyakorta változott. El-útván a' nép a' Demokratiát¹ az Aristocratiát² választotta; sőt ebben sem nyúgodhatván-meg végtére még a' Monarchiát³ állította-fel.

A' Monarchiai igazgatás két-féle-képpen kapott lábra; így t. i. hogy vagy eggy polgár jószágába vitézségébe 's okosságába vetette egész bizodalját eggy Nép, 's néki határtalanul adta által a' kormányt; vagy pedig úgy, hogy eggy Nagyra vágyó istentelen és titkos mesterségekkel kezébe kaparította a' Nép zaboláját. Kevés Tartomány van olyan, a' melly ezeket az egymástól különböző igazgatás módjait ne esmerné; de az ő Törvényeik igen különbözők egymástól.

Azon Törvényszabók közt, a' kiket a' Profanus Irók említenek OSIRIS a' leg-első. Ő Egyptusi Király volt, 's az ő Törvényeinek magok az Ország Igazgatói is alája voltak vetve. Ezek a' Törvények, mellyek által az Ország igazgatása vala meg-határozva, minden személynek maga viseletére is ki terjedtek.

A' Királyok csak ezen törvényeknek bé-teljesítések által nyerték-meg a' Nép szeretetét. OSIRIS (némmely Irók melléje tészik Isist is) harmintz Törvény Bírót állított-fel, kiknek nyakokon arany lántzon függött az Igasság képc.⁴ A' kit azzal meg-értettek, az meg-nyerte ügyét.

OSIRIS' rendelkezéseket tett az Isteni tisztelet, a' Tartományok fel-osztása és a' Nép különböző Rendei eránt. Nem engedte-meg, hogy valaki adósság miatt fogságba rekesztessen, 's el-tiltott a' perlekedéshől minden tsábító rhetori mesterséget. Az Egyptusiak szülőknek 's Rokonjaiknak hóltt tetemciket adták zálogban annak, a' kitől pénzt vettek-fel, 's a' ki azt életében vissza nem váltotta, az közönségesen betstelennek infámisnak tartott.

Ez a' Törvényszabó azt állítá hogy nem elég az embereket életekben büntetni; mi végett olly Törvény székelt állítá-fel, a' melly őket még hólto után is kárhoztassa; hogy úgy az ilyen kárhoztatás betstelen béllyege az élőknek a' virtus követésére ösztön legyen.

1) A' Népnek önnön-maga által való igazgatása.

2) A' Nép Nagyjainak igazgatása.

3) Eggy Uralkodó igazgatása.

4) Görögül. ΑΑΕΘΕΙΑ

Az Egyiptusiaknak törvényeik után nyomban következnek a' Cretaiaké. Minós vala az ő' Törvényszabójok. Ő magát a' Jupiter fijának hazudta, 's el hitette a' Népet, hogy ezeket a' Rendeléseket néki az Atyja sugallotta, hogy így ezeket a' Nép elől annál tiszteltebbé tehesse.

Lycurgus Lacedaemoni Király szemei előtt tartá a' Minós Törvényeit 's melléjek veté az Osiriséit, mellyeket ő Egyiptusi útazása alatt maga jegyzet[t] vala-fel.

Az Aranyat, Ezüstöt, a' pénzt, a' nem éppen szükséges mesterségeket el-űzte tartományaiából, 's Országát egyenlő részekre szaggatva osztá ki polgárai között.

Lycurgus, katonákat szándékozáván nevelni, nem akarta hogy polgárai a' szívnek gyengébb érzései által el-puhíttassanak. Ez indítá őt arra, hogy a' házassági élet heljett az Asszonyokkal való közös élelt állítsa-fel. Így egy Férjfi sem szoktattatott a' házassági élet érzékeny és gyenge édességeihez; Orzága meg is népesítettett, 's a' gyermekek közönséges költségen neveltettek. Ha a' szüléji a' gyermeknek meg-bizonyíthatta hogy az egészségtelenül jött a' Világra, szabadságot kaptak azt meg-ölni. Lycurgus azt tartotta hogy a' fegyver viseletre alkalmatlan ember meg-nem érdemli hogy éljen.

Azt rendelé továbbá, hogy a' földet a' Heloták, (hadi foglyok) miveljék a' Spártaiak pedig fegyver forgatásban gyakoroltassanak.

A' Legények és Leányok köz helyen mezítelenül gyakorlották magokat a' birkozásban.

Ebédjeik igen mértékletes[ek] vólt[ak], 's a' Polgárok minden születés, birtok, vagy más tekintetbeli külömbség nélkül együtt ettek a' mellett – mert az ő ebédjeik köz költségen készültek.

A' külföldieknek nem vala szabad Spártában lakni, hogy az ő erkölcsök a' Lycurgus által bé-hozatott erköltsöket meg-ne veszttegessék.

Tsak azokat a' Tolvajokat büntettette-meg, a' kik rajta vesztettek a' tselekedeten. Lycurgus katonai Országot akart fel állítani, 's el-érte a' tárgyát.

Draco vala az első Törvényszabó Athenében. Az ő törvénye olly kemény vólt hogy azt állították felőle, hogy azok vérrel és nem tentával vóltak írva. – Ő a' leg-szenvedhetőbb törvényteleniséget is halállal büntettette: sőt meg a' lelketlen dolgokat is perbe idézte. Így hányattatott-ki a' többek közt egy bálványt, a' melly le-dűlvén talpkövérol egy embert oda őlt, a' Városból.

Láttuk már mint szabattak a' Törvények Egyiptusban és Spártában, lássuk már mint vitettek tökéletességre Athenében.

Azok a' rendetlenségek, a' mellyek Atticában uralkodtak 's azok a' szomorú következesek, a' mellyeket bizonyosan lehetett az említett rendetlenségek után várni, arra indíták a' Lakosokat, hogy egy Böltshez folyamodjanak, a' ki az említett helytelenségeket el-törölhesse. Azon szegények, a' kik adósságaik miatt kegyetlenül nyomattak a' Gazdagok által, azon igyekeztek, hogy egy olly Főt kaphassanak, a' ki őket a' Gazdagok tyrannismusa alól fel-szabadíthassa.

Ezen zavarodásban egy szájjal lélekkel Sólón választatott Archonnak 's leg-felsőbb Itélő Bírónak. A' Gazdagok örömmel nézték az ő választatását azért, mert Gazdag vólt; a' szegények pedig azért mert bertsületes ember vólt; azt mondja felőle Plutarchus.

Sólon le-vette az adósok nyakából a' terhet, 's a' Polgároknak meg-engedte hogy Testamentomot tehessenek.

A' melly Asszonyoknak magtalan férjek vólt meg-engedte hogy Rokonaik közt másokat válasszanak.

A' Törvény meg-büntette a' henyéket, szabadon hotsátotta a' házasság törő férjfi Gyilkosát, 's nem engedte-meg hogy az árván maradott gyermekeknek Véd-Atyja (Tútor) a' leg-közelébb való Atyafi légyen.

A' ki a' fél-szemü ember egy szemét ki-szúrta arra ítéltetett, hogy azért a' maga két szemét veszítse-el. A' Vesztegetőknek nem vólt szabad fel-nyitni szájokat a' Gyűlésben.

Sólon az Atyák meg-ölése ellen nem tett törvényt. Ezt a' vétket ő el-követhetetlenek tartotta, 's azt állítá, hogy azt tilalmazni, annyi mint azt tanítani.

Azt akarta hogy az ő törvényei az Areopagusban tétessenek-le. Ez a' Cecrops által fel-állított Itélő-szék elejéntén tsak 30. Bírákból álla, de már ekkor 500ra szaporodott. Az Areopagus éjtszakai órákon tartotta gyűléseit, 's az ügyészek az ügyet rövideden adták elő. Az indulatok gerjesztgetése nem vala szabad.

Az Athenei Törvények idővel Romába mentek által: Minthogy pedig ezen Nép Törvényei sinór mértékévé lettek mind azon Népeknek, a' mellyeket ez a' nagy Nemzet meg-hódoltatott: szükséges lessz hogy erről bővebben szóljunk.

Rómulus vetette-meg első talpkövét Rómának, 's ő vólt első Törvényszabója is. Imé itt vannak némelly maradványjai az ő Rendeléseinek.

Azt akarta, hogy a' Királyoknak az igazság ki-szolgáltatásában 's Vallásbeli dolgokban határtalan hatalmok légyen; hogy azon Meséknek, mellyeket az Istenről közönségesen beszélnek, hitel ne adattasson; hogy az Istenek felől a' Nép szent gondolatokat képezzen, következésképpen ezen bölög Valóságok felől semmit ne tartson, a' mi az illendőséggel ellenkezik. Plutarchus ezt veri hozzá, hogy vétkes dolog azt hinni hogy az Isten egy Asszony vagy Leány szépségében gyönyörködjön. És még is azt parantsolta ez a' nem éppen vak hitü Fejedelem, hogy semmihez ne merjenek fogni, minek előtte az Augurok tanátsúl nem kértetnek.

Rómulus Patriciusokkal ültette-bé a' Senatust, a' szolgálakat pedig nem nézte Ország tagjainak.

A' Férjek szabadosok vóltak meg-ölni feleségeiket, ha a' paráznság és részegség reájok ki-világosodott.

Az Atyák tellyes hatalommal bírtak gyermekeik felett. Szabad vólt nékiek meg-ölni azokat, ha nyomorékok vóltak. A' szüléket meg-ölő gyermekek halállal büntettetettek-meg. Azok a' Véd-Atyák, a' kik véd-gyermekeket meg-ölték, köz útalat tárgyává tétettek. Az Ipokat vagy Napájokat meg-verő Menyek a' Penatesek bosszújára hagyattak. Rómulus azt akarta hogy a' Város kő falai szentek légyenek, 's meg-ölte Remust, mivel az általa építendő Város kő falait által ugorván, c' törvényjét fel-bontá.

Ez a' Fejedelem menedék-helyeket is állíta. Illyen vala a' Tárpejusi hegyen lévő Azylum.

Rómulusnak ezen Törvényeihez Numa újjabbakat tett. Minthogy ez a' Fejedelem kegyes ember vólt, meg-tiltotta hogy az Isteneket emberi vagy baromi képekben senki

se ábrázolja-le. Innen van hogy a' Város fel-építése után 160. esztendővel a' Templo-
mokban nem vala semmi kép.

Tullus Hostilius a' Népesítésre akarván kiszteni a' Róma polgárjait, azt rendelte
hogy ha egy Anya három gyermekeket hozna a' Világra, azok fel-serdülésekig köz
költségen neveltessenek-fel.

A' Tarquinius rendelkezései közt azt jegyezzük-meg, hogy minden polgárt kénszeríte
bé-mutatni a' Királynak minden birtokát, 's meg-büntette hogyha valamit el-tagada:
hogy áldozatokat rendelt, és a' fel-szabadúlt szolgának (Libertusnak) meg-engedte a'
Város' Tribusai közzé számláltatni. Az ő rendelkezései kedvezők voltak az Adósoknak.

Illyenek valának azok a' Törvények, a' mellyeket a' Rómaiak a' Királyaitól
kaptanak. Sextus Papirius össze-szedte azokat, 's az ő nevéből Codex Papirianusnak
neveztettek.

Nagy része ezeknek a' Törvényeknek mellyek Monarchiai igazgatáshoz illenek
csak éppen a' Királyok el-űzéseivel töröltetett-el.

Valerius Publicola, Consul Társa Brutusnak, egyike azoknak a' nagy Embereknek,
a' kik Rómának szabadságát vissza hozzák, ez a' Nép előtt annyira kedves Consul, olly
új törvényeket hozott-bé, a' mellyek az ő általa fel-állított igazgatáshoz egészen hozzá
illettek.

Ezek szerint a' Magistratus ítéletét szabad vala a' Népre apellálni, 's halálos
büntetés alatt vala meg-tilalmazva, a' Nép jóvá hagyása nélkül hivatalt vállalni. Pub-
licola leljebb szállítá az adót, 's halált kiáltott azokra, a' kik a' Nép közzül határtalan
hatalomra ásítottak.

Tsak az ő ideje után hozattatott-bé az a' Census mellyet Rómának Nagyjai szintén
a' nyolctzadik fillérig vittek. Ha az adós nem fizethete fogságra, sőt egész háza népével
együtt szolgálai állapotra vettetett.

Ez a' Törvény el-viselhetetlenné látszott a' Plebejusok előtt, ugymint a' kik ennek
gyakorta tétettek áldozatjává. Fel zúdultak a' Consulok ellen; a' Senatus tántorítha-
talanúl állott az írott törvény mellett; a' meg-keseredett Nép pedig a' szent hegyen
gyűlt-össze. Innen úgy bánt a' Senatorokkal mint magokhoz hasonló személyekkel,
's tsak azon ígéret alatt tért vissza Rómába, hogy adósságok le-róvattasson, és az ő
védelmekre Tisztviselők állíttassanak. Ezek a' Tribunusok a' Censust a' 16dik fillérre
vitték, végtére pedig bizonyos ideig egészen el-törölték.

Azon két Rendek a' mellyekből a' Római Republica állott, azon mesterkedtek
mindenkor, hogy miként haladhassa felyül egyike a' másikat. Ebből írgykedés
támadt. Némely Zendítők tüzelték a' Nép hevét: más részről pedig eggnéhány ifjú
heves és büszke Senatorok a' Senátus ítéletit hánytorgatták.

A' Lex Agraria, melly a' fegyverrel nyert mezőségnek a' Római polgár közt lejendő
fel osztása miatt hozattatott, egy-nehány ízben meg-hasonlásra hozta a' Nemzetet.
Ez a' Város fel-építésének 267dik esztendejében támadta, és szintén a' 300dik eszten-
deig tartott, ámbár egy-nehány ízben félben szakasztotta a' háború.

Végtére látta Róma, hogy kéntelen a' törvény el-íntezéséhez nyúlni. E' végre
Posthumus Albust, Antonius Manliust, és Sulpicius Camerinust Athenébe küldötte
Solonnak törvényjeit össze-gyűjteni. Vissza jövetelek után ezeket a' Decemvirek
közzé vette-fel a' Nemzet, 's rájok bízta hogy a' törvényeket jegyezzék-fel, mellyek-

nek mindenikét elébb ugyan a' Senatus, az után pedig a' Nép össze-szedete voksokkal hagyott helyben. Fel vésették ezeket tíz réz-táblákra, 's még azon esztendőben kettőt tevének melléjük; 's innen ered a' XII. TÁBLÁKNAK nevezete.

Ezek a' Törvények össze-szorították az Atyai hatalmat, büntetést rendeltek azon Véd-Atyáknak, a' kik Véd-Fiókat meg-tsalták, 's meg-tiltották a' birtokoknak el-testálását. A' Triumvirek azt rendelték idővel hogy a' kik birtokokat halálokkal másnak akarják hagyni, negyed részét birtokoknak természeti Maradékoknak hagyják.

Azon Posthumusok, a' kik Atyjoknak halálok után tíz hónap alatt lettek, törvényes gyermekeknek tartattanak: Hadrianus Tsászár ezt a' tizenegyedik hónapra is ki-terjesztette.

A' Rómaiak előtt mind ekkoráig esmeretlen házassági el-választás a' XII. Táblák törvénye által kapott lábra; 's ugyan ebben szabattatott-ki, a' tettel, szóval és írással tett meg-bántás büntetése.

Tsak a' kész akartva el-követett Atyai gyilkosság büntetett halállal.

A' Polgároknak szabad volt a' fegyveres, vagy éjtszaka házokra törő Tolvajokat meg-ölni.

A' hamisan esküdt Tanú a' Tarpejusi kőszirtről vettetett-le. A' főben járó dolgokban a' panaszlónak két nap hagyattatott panaszának folytatására: a' vádoltnak pedig három a' vádra tejendő feleletre. Ha ki súlt hogy a' Vádló a' Vádotlat ok nélkül támadta-meg, olyankor a' Vádlót azzal a' büntetéssel illették, a' melyet a' Vádotlatnak kellett volna el-szenvedni, ha a' Vád valósága ki-világosodhatott volna.

Ezek a' leg-nyomosabb tikkelyei a' XII. Tábláknak, melyekről Tacitus azt mondja, hogy utólsók voltak a' jó Törvények közt.

Ezek az igazságos és természeti egyenességgel meg-eggyező Törvények a' Polgároknak szabadságokat tsak azon esetekben szorították keskenyebb határok közzé, ha az azzal való vissza élés a' ház Népek nyugodalmának 's az Országlás tsendességének veszedelmes lett.

A' Nép hatalmával mindenekben ellenkező hatalma a' Senatusnak, a' Nagyk zabolátlan kevélysége, a' napról napra öregbedő kívánságai a' Plebejusoknak, 's más egyéb történetek, újabb fergeteget gyűjtöttek Róma felibe. A' Gracchusok és Saturninusok zenebonát indítható törvényeket adtak-ki. A' belső háborúk alatt igen sok rendelkezések támadtak, 's ismét el-múltak.

S[ull]ja el-törlötte a' régi törvényeket, 's újakat hozta helyekbe, melyeket ismét Lepidus törlött-el. Azonban a' belső zendüléssel együtt el-hatalmazó erköltstelenség a' törvényeket felette meg-szaporította. Úgy hogy végre Pompejus választatott azoknak helybe hozására, 's ez adott is eggyhány új törvényt, de nem tartottak sokáig.

Míg a' belső Zenebona 25. esztendeig tartott, nem volt semmi igazság; 's Róma ebben a' zürzavarban vala mind addig míg a' kormányt Augustus vevé kezébe. Ez Consulatusának 6dik esztendejébe vissza hozta a' régi törvényeket 's egy átáljában el-törlé azokat, a' melyeket a' Republica a' belső zendülés alatt kezdett esmerni.

Végtére Justinianus Tsászár hozta helyre azt a' nagy zürzavart, a' melyben a' Jurisconsultusok a' Törvények különbözősége miatt valának. Meg-parantsolta Tribonianus nevezetű Cancellariusának hogy készítsen egy tökéletes Corpus Jurist. Ez ezt három kötetbe szedte össze, melyek még most is kezünk között vagynak, és a'

mellynek elsője a Digestumok, melyek a leg nevezetesebb Jurisconsultusok vélekedéseit foglalják magokban; a második a Codex, az az Tsászárok Rendelése; és a harmadika, az Institutumok, melyek a Római Törvénynek rövid foglalátját adják elő.

Ezek a Törvények olly jóknak találtattak, hogy ezen birodalom el süllyedése után a leg-jobb rendű Nemzetek-is bé-vették, 's Törvény tudományokat ezeken építették.

A Rómaiak a magok törvényeket által-vitték minden Tartományokba, valamellyeket hatalmuk alá hajtottanak. A Gallusok ezeket akkor vették-bé, midőn Julius Tsászár őket meg-győzvé, tartományokat Római provinciává tette.

Az ötödik százban a Római Monáchiának fel-szaggatása után Európának egy részét az Északi Nemzetek özöne el-árasztotta. Ezek a különböző barbarus Nemzetek bé-hozták törvényeiket és szokásaikat az általok el-nyomatott Népek közzé. A Gallusokat a Déli Gothusok, a Burgundok és a Frankok támadták 's győzték-meg.

Chlodovaeus azt tartotta, hogy különös kegyességét érezteti új alatta valóival hogy ha szabad választásokra bízva melyik törvényt akarják, a győzettekét é, vagy a győzedelmesét? Gondebald, Burgundi Király azt rendelte, hogy a ki meg-nem elég-szik a homályos dolgokban való esküvéssel, az baj-vívásra szállhasson.

Hajdan a Feudumot bírónál állott a leg-főbb ki-szolgáltatása az igasságnak.

A leg főbb el-ítélés a dolgoknak a Vastag Lajos uralkodása alatt adatott által a Királyi hatalomnak. Látjuk továbbat hogy IXdik Károly a Törvényezésnek új módját akarta ki-szabni, 's azon volt hogy az ügyek folyamatjának hosszú idejét rövidebbre vonhassa; a mint ez a Moulini Rendelésből ki-tetszik. Meg-kell jegyezni hogy ez a bölts Rendelés a fegyver tsörgés közben tétetett: de az Ország java mellett őt állá *de l'hopital* Cancellarius, a mint Praesidens *Hainault* mondja. XIV. Lajos vala végtére az, a ki az Törvényeket Clovistól fogva szintén ő magáig egyyüvé szedette, melly az ő nevével Codex Ludovicianusnak neveztetett.

A többi következik.

VIII. EGGY GÖGÖS-LYÁNYKÁHOZ. BLUMAUER UTÁN.

Jó Leány! ne-tartsd-rá magadat annyira,
Adjál a Legénynek tsókot ajakira!
Gyengeded korodban ostobátska valál,
Most szíved kedvet tsak piperében talál.
Tudd-meg a Leánykák tsak ideig szépek,
Mint gyenge Violák el-hervad a képek.
Tsak ideig kezded ollyan, mint tafota,
Mellyet a Lioni Frantzia alkota;
De majd hasonló lessz a kesztyűd' bőréhez

'S meg-aggott Falusi Gazdasszony kezéhez.
 Most ugyan nevető Orzád szép Völgyekkel
 Ékes még, és festett lilium színckkel;
 De várj! Mert majd rántzok ülnek a' helyekre,
 Mellyeken Grátziák múltak kedvekre:
 Most ugyan még meljed a' jól-költt tésztához
 Hasonló, 's reggeli téjnek a' habjához;
 De várj nem sokára mind színét el-veszti,
 Mind fejét mák módra hosszan le-creszti
 Most ugyan testetskéd gömbölyeg és kerek,
 Mert még vígan folynak benned minden erek;
 De majd fájdalommal nézed nem sokára,
 Hogy már is négy szegű formát vett magára
 Most ugyan még ragyog szép szemed két köve
 Melly sok rab szívekbe elég nyilat löve;
 De várj! e' két tsillag úgy borúl homályba,
 Mint a' Nap ködökkel gazdag idő tájba'.
 Most ugyan még nyalják Legények kezedet,
 'S előtted térdelve keresik kedvedet;
 De várj! lepjen-meg tsak a' fonnyasztó vénség,
 Egyszerre el-távoz tőled a' Legénység;
 'S magad éjjel nappal keressz ha lelhetnél,
 A' kivel a' szíven, szívet tserelhetnél.
 Azért a' míg lehet, kedveld a' Vendéget
 Nyájassággal keress annál kedvességet
 Ne kéméld a' mid van, osztogassd széltére,
 Úgy is magában is el-fogy az végtére.
 Tsókoly míg ajakid méz íz kedvelteti
 'S míg minden tsókjaid kedvesség követi;
 Gondold meg! hogy el-jő a' szomorú óra;
 Mellyben nem találhatsz semmi tsókolóra.

Gy. CSÉPÁNY ISTVÁN.

IX.
 MOOR KÁROL,
 A' Schiller 'l'olvajaiban.

Hosszú! – hosszú jó éjtszaka! nem piroslik többé többé néked a' hajnal! – – – azt
 gondoljátok hogy reszketni fogok? Lelkei a' meg-öletteknek! nem fogok én reszketni!
 – a' Ti nyughatatlan halálos jajveszékléstek, a' ti meg-fojtott fekete ábrázatotok, a' ti
 ki-nyílt véres sebeitek, – azok tsak a' Végezés el-szakadhatatlan lántzainak szemci,
 mellyek végtére üres Óráimon, Dajkáimnak 's 'l'anító Mestereimnek környül-állásain,

Atyámnak Temperamentumán, 's Anyám vérén fognak öszve-kaptsoltatva függeni. – Miért tett engemet az én Perillusom Ökörre? hogy az Emberiség' forró bélemben meg-süljön? (*kezébe vesszi a' pistolyt*) Idő, 's Örökké-valóság! – melyek ezen tsőn által-öleletek egymást – borzasztó Kólts! melly utánam az életnek tömlőtzt zárod-bé, előttem pedig az Örökké-való szabadságnak lakó helyjét nyitod-fel – mond-meg – hová, hová akarsz engemet vinni? Idegen járatlan Ország! – Ládd az Emberiséget ezen kép alatt el-gyengülve – a' meg-határozott 's véges dolognak ereje alább hág, 's a' Phantasia, minteggy tsintalan majma az érzékenységeknek, furtsa árnyékokkal játszadoztatja a' mi gyenge elméinket. – Nem! Nem! Férjfiúhoz nem illik a' tétovázás – Légy a' mi akarsz név nélkül való valami, melly a' Halál után következel, – tsak hogy én akkor is én lehessenek! – légy a' mi akarsz, tsak hogy én is által-vihessem magamat! – a' külső minéműségek tsak a' Léleknek festékei. – Én magam vagyok Ég és Pokol magamnak! (*egyszerre ki-mereszti szemeit*) ha te nékem valahol egy hamuvá lett Világnak határát magamnak engednél, mellyt a' 'Te szemeid elől el-vetettél, hoi a' magános Éj, 's örökös pusztaság uralkodik? – – – Az én álmaimmal népesíteném-bé azon néma ürességet, dologra fordítanám az örökké-valóságnak nyugodalmat, 's tagokra osztanám-fel a' közönséges nyomorúságoknak öszve-zavarodott képét – – – Vagy, a' nyomorúságoknak újabb újabb szüleménye, 's azoknak szemléltetése által akarsz engemet nagyobbról nagyobbra vinni, – míg majd semmivé lések? Nem szinté olly könnyen szagathatom é azon életem fonalait is öszve, mellyek nékem az élet után fonattatnak, mint ezt? – Te engemet semmivé tehetsz, de ezen szabadságomtól meg-nem foszthatsz (*meg-tölti a' Pistolokat, 's hirtelen meg-áll*) hát, eggy gyötrelmmel tellyes életnek félelme miatt haljak én meg? erőt hagyjak venni rajtam a' nyomorúságoknak? nem! tűrni fogom azt (*el-veti a' Pistoljt*) a' gyötrelmek fegyverei tompúljanak-meg bennem! tökélltességre viszem. – – –

DARVAS JÁNOS.¹

X.
LELKEMHEZ.
SZÜLETÉSEM NAPJÁN
Májusnak 11dik 1789.

El-tölt ismét eggy esztendő
Múlándó életemből,
Sijet az el-költözendő
Lélek-c' por testemből.

1) Helytartói Tanácsos Mélt. Nagy-Réti DARVAS FERENTZ Úrnak fija, Abaújvármegyei Fő Szolga-Bíró.

Az el-töltt idő múlandó
Vóltomat bizonyítja;
A' Lélek, hogy ő halandó
Nem lehet, azt tanítja.

E' kettő közt bízakodva –
Tántorgó reménységem
Azt kérdezi gyanakodva.
Lessz é? 's mikor lessz végem?
Por testemnek változása
Eggy véget jelentgetnek:
De lelkemnek vágyódási
Édesen serkentgetnek

Azt mondja ez hogy éltemmel
Nem végződik lételem;
Oh hát a' biztos hiszemmel
Mint játszik a' félelem?
Melly nagyon öszve lántzolta
E' két ellenkezőket
A' ki folyini parantsolta
'S haladni az időket

És Istentől vett lelkemet
Változáshoz szoktatta,
Mikor sárból lett testemet
Ő néki társúl adta.
'S azt véli a' szegény Lélek
Bomlandó sátorában,
Hogy tsak úgy élek, ha élek
A' Test társaságában. –

Ha tsak azt tészí az élet
A' mint e' testben élek;
Oh melly szerentsétlenné lett
Úgy ez az élő Lélek!
A' mint sokasodnak 's gyűlnek
A' test apró részci
Úgy egyszersmind el-repűlnek
Renddel gőzölgései.

A' ma született emberről
Azt mondják, most kezd élni;
De, kérd-meg bár, mást fog erről
A' természet ítélni.
Sőt a' mikor születtetünk
Ott kezdődik halálunk;
Halunk míg testi életünk
Végére nem találunk.

Halunk mindennap – meg-hóltunk
Mikor el-végeztetik
Életünk; 's c' tömlőtz bóltunk
Élettel tseréltetik.
Amaz örökké-valóság'
Ajtaja fel-lessz nyitva;
'S mi vagy Te óh mulandóság!
Mi? ehhez hasonlítva, –

Eggy hatalom, a' végetlen
Örökké valóságban,
Élt, és él, képzelhetetlen
Bóldog magánosságban.
Teremtett jó tetszéséből
Ez Hatalom, világot:
Az időben a' semmiből
Hozott-ki valóságot.

Hogy hát vagyon a' Világban
Idő, 's idő-haladás,
Az örökké-valóságban
Nintsen azért szakadás:
Hanem mi, kik változásit
Szenvedjük az időnek,
'S látjuk a' Napok' folyásit
Hogy egymás után jönnek,

Azonban, mi is időben
Lettünk és van kezdetünk;
A' végetlen Teremtőben
Semmit meg-nem érthetünk.
Úgy nézzük, a' szakadatlan
Örökké valóságot,
Mint egy el-gondolhatatlan
Határú hosszúságot.

De nintsen olly hasonlítás,
Melly ezt ki-fejezhesse,
Nints gondolat, sem gyanítás
A' melly ezt képzelhesse –
Úgy teremtetett a' Lélek,
Hogy örökké fog élni,
De míg e' föld testben élek,
Azt sem tudom szemlélni;

Hogy meg-nem halni mit térszen?
Es élni szünetlenül,
Az idők után mi létszen?
'S mi az a' *Végetlenül?*
Ha meg-frissíti testemet
Ama lelkeknek Atyja
Úgy, hogy örök lételemet
Ez por is meg-bírhhatja,

Akkor a' több teremtetett
Lelkek' társaságában,
Látom az örök életet
Az Isten' Országában.
De még is a' minden testnek
'S minden Léleknek Atyja,
Magát nékem, mint Mósesnek
Tsak *hátról* mutatja.

Akkor is hát tsak értetlen
Érzem a' boldogságot,
A' *kezdet nélkül* végetlen
Örökké valóságot,
Lessz még is örök éltetemnek
Eggy nagy gyönyörúsége;
Lessz tudományja lelkemnek
Arról, hogy nem lessz vége.

Érzeni fogom valóban
Istentől vett lételemet,
Amaz örökké-valóban
Látom eredetemet;
Érttem tiszta természetét
Amaz örök Istennek,
De hogy kezdet nélkül létét
Meg-nem foghatom ennek:

Mindég értem; – de egészen
Meg-nem fogom érteni;
'S ezt a' fő jót annyit tészem
Mind örökké érzeni.
Ez a' gyönyörűségeknek
Vég nélkül való sora,
Mellyet érez sok lelkeknek
Angyaloknak Tábora.

Ismérni az Istent 's látni,
Még is mindég találni
Benne, a' mit tsudálhatni,
'S azt imádva tsudálni.
Mert valamint olly végetlen
Az örökké-valóság
És ollyan képzelhetetlen
El-nem-gondolhatóság;

Hogy mikor már addig mégyen
Az elme gondolatja;
Hogy most mindjárt vége légyen
'S meg-szűnjön folyamatja,
Még az, a' mit végetlennek
Nevezünk, ott kezdődik,
Mert idő-szakasszal ennek
Hossza nem méretődik.

Az örök gyönyörűség is
Ollyan meg-foghatatlan,
Hogy ott a' mérték 's a' vég is
Éppen gondolhatatlan. –
Én Lelkem! hát mit irtóznál
Meg-oszlattatásodtól?
Vétkeznél, ha siránkoznál
Hogy el-válsz test társadtól.

Halál ez a' mi életünk
Ez a' létel változás,
A' mit ennyire szeretünk
Tsak tsupa fogyatkozás.
Új test kell a' Lélek mellé
Hogy örökké élhessen: –
Oh! hát kívánni nem kell é
Hogy c' test el-vettessen?

Hogy az, ha fel-támasztatik
Lehessen ro[n]thatatlan,
A' midőn vissza-adatik
Belé a' halhatatlan.
Vétek é hát óhajtani?
Hogy a' halál sijcssen?
Hogy az örök: e' mostani
Végesnek véget vessen?

Vagy írtóznál é? Oh Lélek!
Korábban haza menni,
Mellynek, akár meddig élek
Egyszer csak meg-kell lenni.
Pálya futás ez az élet
'S a' ki hosszabban futja,
Bár fáradtsága többé lett
Eggy tárgyra megy az útja.

Oh boldogok a' kisdcedek
Kik korán meg-hóltanak;
'S míg én bujdosva szenvedek
Már haza jutottanak.
Fel-váltották álhatatlan
Sátorjokat az éggel,
'S élnek az el-fogyhatatlan
Örök gyönyörűséggel. –

Az én időmből el-tölt már
Huszon kilentz esztendő;
Nem tudom még tovább hány vár?
'S hány lessz még érkezendő:
De, ha még száz ezerekkel
Hosszabbakat érnék is,
Minden élők' élettekkel
'S erejekkel bírnék is.

Meg-kell egyszer futásomban,
A' végső ponton állnom;
Meg-kell hálnom és azonban
Halhatatlanná válnom.
Fogoly vagyok, és naponként
A' Halálra vitetem,
A' tömlőtben apródonként
Fogyatkozik életcm.

'S mikor halálra vitetni
Látom rab-társaimat
Előttem el-temettetni
Szemlélem barátimat:
Nem csak, hogy meg-nem bátorít
Éltem h[o]sszabbsága,
Sőt jobban jobban szomorít
A' példák sokasága.

A' halálra rendeltetek
Két órával mit nyernek;?
Azt, hogy gyötrődést szerzettek
Az órák az embernek. –
Szünj meg-hát Nemes vóltodat
Azzal motskosítani
Lelkem! hogy ez rab házadat
Sajnálád fel-váltani.

Mennyei böl dog hazádnak
Örök gyönyörűségénn
Teremtődnek és Atyádnak
Végetlen ditsősségén.
Buzdítsd Lelkem vágyásidat
Végy magadnak szárnyakat,
Nézd-meg lakos társaidat
A' böl dog Angyalokat.

A' kik szüntelen hangzanak
Szent Szent Szent énekléssel
Az Isten előtt állanak
Örök gyönyörködéssel.
Mikor lessz oh Imádandó
Isten! lelkeknek Atyja!
Hogy lel kem, cz el-bomlandó
Sár házat el-hagyhatja?

Mikor? óh! mikor mégyek-el
Atyámnak hajlékába?
A' meg-dítsóült Lelkekkel
Fényeskedő Hazába?

HORVÁTH ÁDÁM.

XI.
LESBIÁHOZ.

Szorossan a' Deák szerént.¹

Éljünk Lesbia Lelkem! és szeressünk,
És a' mord Öregek' komor beszédit
Eggy fél pénzre betsűljük öszveséggel.
Lám a' Nap le-mégyen, meg' újra fel-nő.
Nékünk egyszer enyész rövid világunk.
'S hosszú éjet örökre kell alunnunk.
Adj tsókot nékem ezret, újra százat,
Osztán adj ezeret, meg' újra százat,
Osztán más ezeret, meg' újra százat;
Osztán majd ha sok ezreket vejjéndünk
Tévesszük mi is öszve, hogy ne tudjuk
Vagy hogy meg ne sokalja más irígy szem,
Számát tudva mi ennyi tsókjainknak.

D. FÖLDI.

XII.
UGYAN-AZ.

Szabadon. Kassán, Octobr. 9dik 1790.

Üss' a' kő dudogó Napádat, édes
Erzsim, hadd haragudjon, hadd eméssze
Dünnögésivel hectikás tüdőjét.
Ne gondolj vele mit lotsog felőlünk
Ha Vendégeivel guzsalyak úlvén
Minket 's másokat ízre porrá nyelvel.
Tsússz hozzám tsak-azért is; ő moroghat!
'S nyomd bátran ajakomra gyenge szátskád'.
Adj egy tsókot – hamar! – meg' eggyet – újra.
Nem lát most – hamar eggyet! – ah ne rettegj

1) Catull. Vdik Dala: Vivamus mea Lesbia, atque amemus – Rumoresque senum severiorum – Omnes unius aestimemus assis. – Soles occidere et redire possunt – Nobis cum semel occidit brevis lux – Nox est perpetuo una dormienda. – Da mi basia mille, deinde centum – Dein mille altera, dein secunda centum – Deinde usque altera mille; – deinde centum. – Dein cum millia multa fecerimus – Conturbabimus illa, ne sciamus; – aut ne quis malus invidere possit – Cum tantum sciat esse basiorum.

Nyomd jobban! szaporázd! 's ne kapd-el ajkad'.
Adj százat! – hamar, – ezret! – újra százat;
Ismét más ezret; meg' újra százat
Adj adj harmadik ezret; – újra százat:
Add számlálatlan'; hogy se mí ne tudjuk
Számban tartani mennyi tsókot adtál,
Sem zsóltárra szorúltt Napád ne győzze
Édes vétkeimet rovásra róvni.

SZÉPHALMY.

XIII. MÚLANDÓSÁG.

Mindenek el-tűnnek, fel-alá kerekednek, enyésznek;
O mi gyakran rosszából rosszabbra, nagyobbra kitsínyből
Fordúlnak, 's ismét viszont alacsonyra magasról.
A' mi szűk, el-terjed: 's ellenbe[n] a' minék a' nagy
Tágas hely is szűk vólt, kartsúra szorítatik. – Így a'
Füst addig nyújtózik az Ég tetejének hegyére
Míg tellyességgel sok ezer kis részre nem oszlik.
Hol van már Ninive, Babylon 's az Egyiptusi Téba?
Memphis, Carthago, Peru vára, Corinthus, Athene?
Hol van régi ditsőséges Romának hatalma?
Forgandó minden, Cresust a' rízzre vetette
A' Persák' Fejedelme: de mint járt Persia véle?
Azt Görögök tapodák; Görög Ország Római nyűgbe,
Róma pedig Gothus, Lombard és Vandalus, Hunnus
Prédájára került. Magyar Ország Bétsig hatott-el.
Béts hamar erre, Magyar Koronát tett Hertzegi főre.
A' Spanyolon sok ezer hóld-fogytig Mór iga zörgött,
A' Török és az Orosz látjuk melly nagyra kitsínyből.
Messzűnнен mi közel jött szomszédságba felénk is.
Péter, halász három gunyhóból ím mire vitte
Azt a' várt, mellyet tsúdál Európa szepegve:
Ellenben az Orosz tapodójit, Volga' Királyit
Már hol szemléljük? Kásán, Prékóppal hatalmas
Thronus alatt heverész; járommá váltt koronájok. –
O Forgandóság mi tanátsot nyújtasz ezckkel!
A' szép rózza szín, a' nagy öröm, friss izmos egésség
Változik; a' kints gyúl; de fogy is; végekre peregnek
A' napok és órák. Méltóság, pompa, ditsőség
Vagy nem vólt nálunk, 's nagy hijába keresve kerestük;

Vagy készül tőlünk; vagy szinte rugaszkodik immár.
Forgandó minden: mint a' köd minden enyészik.
Isten nintsen Hazánk! ó tartsuk tellyes cróvel
Lelkünknek szemeit, gondunkat, készületünket
A' meg-igértt jóhoz 's állandó bóldog igazhoz!

KÁNONOK MÓLNÁR JÁNOS.

XIV.

1. Januarii 1789.

ÚJ ESZTENDŐ HAJNALA.

Jer ez Napnak hajnalába'
Jer! – a' napok is mennek –
Lelkem! ditső templomába
A' hatalmas Istennek.
A' nap, a' múltt esztendőnek
Végezván fordúlatját,
Ditsőíti az időnek
És az egeknek Atyját.
Őltözvén hajnal szinekkel
Inneplő ruhájába,
Meg-áll reszkető térdekkel
Az Isten' tornáztába.
Várja bölts Teremtőjének
Új parantsolatjait,
Hogy ez új kerületjének
Mint forgassa útjait. –
Emeld-fel Lelkem! magadat
Te is a' magasságba!
Tsudáld hatalmas Uradat
Ama' világosságba'!
Kinek semmi setétséget
Nem szenved fényessége.
Nem tud változást, sem véget
Végetlen ditsőssége.
Képzeltetlen karjain
Látja e' mindenséget,
Függve tartja bölts titkain
A' kezdetet 's a' véget.
Az időt szabad tetszése
Részckre osztogatja,

'S az ő minden teremtése
(E' földnek sok állatja)
Vigyáz tévedhetetlenül
Ki ki maga' tárgyára
Sijetve megy' szűnetlenül
Ki szabott határjára.
Lelkem! szent gondolatokkal
Jer a' magas egekben,
Jer az Istenhez, azokkal
Az égi-seregekben.
A' végetlen-Istenséget
Áldo-sokaságokkal,
'S annak ditsóssége végett
Teremtett állatokkal.
Oh hallik énekléseknek
Örvendező zengése,
Hallik a' böldeg Lelkeknek
Szent szent szent éneklése.
A' kik a' halandóságot
Fellyül múltán örülnek,
Hogy érzik e' böldegágot,
És benne részesülnek.
Én Lelkem! mikor vetkezed
Le halandó testedet?
Isten! mindenható kezéd
Ha rontja el-mívedet?
A' ki tsak azért kívánja
Hogy tovább itt élhessen,
Hogy mint kezéd alkotmányja
Tégedet ditsérhessen.
Add tudtomra, oh Végetlen!
Azt a' böldeg végemet,
A' mikor ezt a' tetetlen
'S halhatatlan Lelkemet,
A' vég nélkül örvendőknék
Iktatod seregébe,
A' hol az örök időknék –
Böldog esztendejébe,
Imádandó Istenemnek –
Eggy Innepet szentelek,
'S Istentől vett Lételemnek
Igazán meg-felelek.

HORVÁTH ÁDÁM.

XV.
A' MEDVE ÉS AZ ELEPHANT.

Ó az oktan Emberek! így szólla egykor a' Medve az Elephánthoz. Mit nem kívánnak ők mi tőlünk kik egyéb állatoknál jobbak vagyunk! Ennékem úgy kell járnom a' tántzot, a' mint fújják. Jól tudják pedig, hogy az a' bolondság olyan érdemes állatot, mint én vagyok, nem illet, mert mit-is nevetnének egyebet a' mikor tántzolok?

Én is úgy járom a' mint fújják, felele az Elephant, 's szint' úgy érdemes állatnak tartatom, mint te: de úgy, mint téged, soha se nevettek ki még az én Nézőim; kedves tsudálás vólt az mind, a' mit ábrázatjaikon észre venni lehet. Hidd el Medve! téged nem azért nevetnek, hogy tántzolsz; hanem hogy nem tudod magad' a' tántzhoz alkalmaztatni.

ASZALAY JÁNOS.

ORPHEUS.

RÁK HAVA, 1790.

I.

MÓLNÁR ALBERT MAGYAR SÓLTÁRINAK ELSŐ KI-ADÁSÁRÓL.

Jöttek-ki Herbornában 1607ben.

Ama jó Hazafi Mólnár Albertnek nagy híre neve, annyira esméretes a' Hazában, sok hasznos munkáira nézve, hogy azokról most különössen szőllanom szükségesnek nem tartom. Hanem talám kedves dolog fog-lenni, a' régibb és ritkább Magyar könyvekben gyönyörködők előtt, ha az ő Magyar Sóltárjainak, első ki-nyomatását esméretesebbé tészem nálok. Én ezt az első ki-adást olyan ritkának tartom Országunkban, hogy nem hiszem, hogy csak egy Exemplár is abból találtathassék; Ez is, a' mellyet én most elő-adok, Lipsziai könyv-kótyavetyében vétetett. Ugyan is, a' melly Exemplárok, a' ki-nyomatás alkalmatosságával Magyar Országba jöhettének, bizony azok (mint olyan könyvek, mellyek mindennap kézben forgottak) úgy el-viseltettenek és rongyolottanak, hogy alig maradhattak csak darabjaik is.

De hogy már ezen első ki adásra vissza-térjek, méltónak tartom, hogy annak egész Titulusát, úgy az Ajánló-levelét, és Előljáró beszédjét, a' ritkaságokon kapókkal közöljem: kivált az Előljáró beszédje világosítja, az akkori Verselésnek módját; és miképpen kívánta azt Mólnár Albert jobbítani, és más formába önteni. – Ezen első ki-adásnak Titulusa így vagon:

„Psalterium Ungaricum. – SZENT DÁVID – KIRÁLYNAK ÉS – PRÓ-FÉTÁNAK SZÁZ – ÖTVEN SOLTÁRI az FRANCIAI Notáknak és verseknek módgyokra most újonnan *Magyar* versekre fordítottak és rendeltettek – az – Szenci MÓLNÁR ALBERT által. – MDCVII. – HERBORNÁBAN – Nyomtatott Hollós Christof által.”

Azajánló levélben azoknak neveik, a' kiknek dedicalja nintsenek Magyarra fordítva; hanem csakúgy így folynak.

„*Serenissimo Principi ac Domino, D. Friderico IV^{to}. Comiti Palatino ad Rhenum, Sacri Romani Imperii Electori Primario, Bavariae Duci &c.*

item

Illustrissimo Principi ac Domino, Domino Mauricio Landgravio Hassiae, Comiti Cattimelilorum, Deciorum, Zigelhani & Niddae. &c.

D. D[omi]nis suis Clementissimis, Gratiam & pacem precatur ex animo.”

„Mint Kegyelmes Fejedelmeinek,
Kegyelmet és békességet az Úrtól kíván szíve szerént.

ARISTIDESNEK imez mondása nékem ékesnek látszik, Felséges Fejedelmek, mellyel így szól: *Illik Istennek bizonyára templomokat szentelni, az betsületes embereket pedig könyveknek dedikálásával tisztelni.* Melly Sententziat annyéval követek örömesben, mivelhogy látom, hogy még szent embereknél is az nem vólt kelletlen. Mert Szent Lukáts Evangelista, az hatalmas Theophilust, két könyveinek dedikálásával tisztelte: Melly Apostól két könyvének egygyikből ki vévén amaz mondását Szent Péternek, az én dedikálásomnak eleiben teszem:

Ezüstöm és aranyom nintsen nékem, az mi pedig vagyon, azt adom.

Bé mutatom azért és dedikálom ti Felségteknek az Dávid Sóltárit, mellyeket nagy munkával, Magyar nyelvre fordítottam, és az Frantziai notákra 's az Lobvaszszér Ambrós Doktornak Német versci szerént formáltam és öszve szorítottam. Mostan pedig fő barátimnak indításokból az község közé ki botsátom: és azért botsátom az Ti Felségtek neve alatt ki, hogy az én hálá ado vóltomnak, és Ti Felségtekhez való tiszteletemnek valami jele légyen, és ez Ti Fels. Német Országában tölem iratott könyvnek, az én földemi nép közt bötsöleti öregbüllyön.

De ez én dedikálásomban, kétség nélkül, sokan sok hibát találnak, de kiváltképpen kettőt rongálnak leg-többen. Hogy tudni illik ez Magyar nyelven irott könyvnek Deák előljáró beszédet tészek eleiben. Ismét hogy Német Országának ez két tündöklő Fejedelminek idegen nyelven való írást dedikálok.

Annakokáért erősítő okomat, mellyekkel ez mérészségre indittattam rövideden elő-hozom: És először pedig, látom nem ritkán lenni ez mostani időben, hogy az köz nyelven való írásoknak Deák előljáró beszédet tegyenek elejökbe, Példa erre, az Lobvaszszér Ambrós Doktornak Sóltáros könyve (kinec vezetö sinórját követtem ez fordításban) Lipsiában 1594. és az Magyaroc dolgairól való Német Kronica Casselba 1600 esztendőben, Deák előljáró beszédekkel vóltac Németül ki botsáttatva: és vagyon Magyar könyv kezemnél, mellyet hasonlatosképpen Deák dedikálással nyomtattac ki Bétsben.

Hogy pedig ez könyvemet, Ti Felség. öszveséggel akartam dedikálni, ugyan azon erősségekkel indittattam arra, a' mellyekkel én előttem az tiszteletes férfiú Spethe András, ezen notákra Deákül irott Sóltárit, az Ti Felséges neveteknek dedikálta: Mellyeket rövidtségnec okáért el-hagyoc.

Mert nyilván vagyon mindeneknél, és idegen nemzeteknél is már régen meg-tudatott, melly dítseretessen érdemlettenec az Ti Fels. eleji az Sóltár könyvről, az egész Szent írásról és az hivec seregiről: mostan-is melly kegyes dítseretet érdemmellyenek Ti Fels. az Christus Anyaszentegyházától, és az írás tudóc renditől, érti az egész Keresztény föld kereksége.

Azoknak pediglen kik ez dedikált könyvnek idegen vóltát veténdie szememre, imeszt tészem isme[t] elejékben, az mint előszer-is akarám, hogy bánatomra vagyon az nékem, hogy sem aranyí sem czüsti méltóságú írást nem hozharoc elő: tudom azonközben hogy az Fejedelmeknek, nem mindenkor tsak az hasznosoc, és szüksé-

gessec; hanem néha még az ritkák-is és idegen ajándékok is, kedvessec szoktat lenni. Tudgyák meg osztán ez szememre hányok azt is: hogy én kész vagyoc szidalmat inkább el szenvedni, hogy nem háláadó voltomnac valami jele nélkül ki-menni Német Országból, úgy mint tanúságomnac csendesz partyáról: holott ez tizenhat esztendőknben időmnecc mayd hason-felet éltem-el.

Az Te Felség, Heidelbergai Acemiájában pedig Felséges *Választo Fejedelem* (az hol ez Soltárokat így énekleni tanoltam) ött esztendőnél többig jótéteménnyel élő tanítvány voltam, és Ti Fels. én hozzám, és még ilyen szemeltyekhez való bővséges adakozó voltát gyakran láttam, és vöttem eszemben. Idő múltván pedig, ez el-múlt télen Felséged engem kegyessen az Sapiaentia Collegium Tanítóinac asztalához helyeztetött. Mellyekért hogyha hálá-adó voltomnac semmi bizonyosságát nem jelenteném méltán háládatlannac tarthatnám.

Te Felségedet pedig, Hatalmas *Maurin* Fejedelem, mint egy mi időnkben fénlő, a' Soltár éneklő Dávidnac fiát Salamont, úgy tiszteltem mindenkor és bötzü löttém. Továbbá hogy ez előtt három esztendővel, midőn az Tsászáru udvaránál az én Dietionariumomnac bé jelentésében vólnéc Prágába, az Tsászár ő Föls. Mathematicához való szerszamos házában, találkoztam az Ti Fels. Astronomusira: kie látván azt, hogy az én dedicálásom Chászár ő Fels. nem löt kedvetlen, diczervén Ti Fels. kegyes voltát intettenecc engem, hogy Ti Fels. is valaha efféle alkalmatossággal köszönteném.

Melly intés elmémben mélyen bé-hatván meg-maratt én nálam: meg-ujult pedig az el-múlt esztendőben; midőn Noribergába Ti Fels. árnyéka alatt én, és az én tanítványim az Nemes Szentzingusok, ez városnac nézelgetnőc szép ékességét és tárházait.

Harmad nap után pedig, hogy Ti Fels. Ratisbonai utában, meg-nézelgetésével méltoztatná az Altoforium-béli Acemia Collegiumát, (holott akkor fordítottam ez Soltárokat) fogadást töttem menten, hogyha Isten kegyelméből ez könyv meg-készül, Ti Felségednek is offerálok. Ez én szándékomat osztan Heidelbergában meg-erősítötte az Nagyságos ifju az Kesmárki Tököli Miklós, meg-beszélvén azt, hogy Te Felségedet az Naszszoviai nevezetes Várban Dillenburgban magyaról szólni hallotta. Ó sok rudományú Fejedelem!

Ezec voltac okai, Felséges Fejedelmecc, az én sz[a]ndékomnac ez Soltár könyvnecc Ti Felség. dedikállása felöl; mellyet Isten ajándékából el-végeztem az Noribergaiak Acemiájában, minecc előtte azt az döghalál híre meg-háborítaná: és osztán az bötsületes férfinac az Frantziai nemből való Boésius Kelemennecc, nékem nagy jó akaromnac hiv segedelmiből örvendetesben ékesgettem. Immár pedig ékes formában ki-nyomtattatván közönségesse tészem, az tiszteletes embernecc, 'Uguromi Hollos – Christofnac,¹ az Herbo[r]nai tudos könyv nyomtatónac, nékem bizodalmas jó-tévmnec ditséretes gondviseléséből: ki ez Szent Dávid Soltárit, mint egy Istennecc fogadásból ígert könyvet úgy akart az ő műhelyéből ki bocsátani, hogy ez halálos időben Isten ötet ez idcig az öveivel egyetemben, éppen meg-tartotta, és el-hívén azt, hogy ezután is kegyessen meg-akarja őrizni.

1) A' Deák dedikatiójában, *Corvinus Christofnak* nevezi. –

Ez könyvet annakokáért, Felsőges Fejedelmek, (melly az előtt is sokképpen Ti Felsőgtéké, és mostan, az Europai ennyi sok nemzetec fordítása után én általom Magyar zubonköntöskében öltöztetett, és illy segedelemmel ékesítettött, és Ti Felső. dütsőséges nevenec dedicáltatott; tiszteletessen és alázatosson offeráltatott, Tekintsetek kérlec kedves ortzával, és az régi Királyoknak példájokat nézvén (kik az mint olvassuc tsak az paraszt ajándékokat sem vetettéc meg, ha mellyec együgyüségből clejekben vitettene) fogadgyátok el-kegyes kézzel, és az több néctec dedicált könyvek között, (kivel egész könyv-tartó-hely meg-telnéc) ennek bár tsak az utolsó helyet engedjétek, nem az ajándéknak kisded voltát nézvén, hanem az be jelentőnek háládó voltát, és jó szándékát javalván.

És az mint másutt a' Császár ő Felsőgtől alázatosson kértem, úgy most Ti Fel. is kic ez Birodalomban az Császári Felsőghez közelebb való heljen, az Tsászár ő Felsőges Attjafiaival az Austriai fő Hertzgeéckel egyetemben, hatalommal és nagy jószágokkal tündöklötéc, Felötte igen kérem, hogy nem tsak én magámat, hanem az egész Magyar nemzetet (mellynek ez könyv kiváltképpen szolgálánd) jó akaratjokkal és kegyességökvel méltostassa Felsőgték. Kit ha Felsőgtéktől meg-njeréndek, az mint reménlem, hálá-adó voltomat igyekezem mutatni egész életemben, és egyebeket is hasonló igjkezetre szándékozom fel-indítani. Légyetec egésségben Felsőges Fejedelmek.

Az Ur Isten Ti Felsőgtéket tartza meg jó állapotban, legyen veletéc, Titeket, Szent Lelkével igazgasson, és mindennémü aldásival ekesitsen és öregbitsen bővségesen. Herbornában, Pünkösöd ünnepiben. Az Urnac 1607. esztendejében.

Ti Felsőgtékenc

*Alázatos Szolgája
Szenecz Molnár Albert."*

„ELŐL-JÁRÓ BESZÉD.

AZ MAGYAR ORSZÁGBAN, ÉS ERDÉLYBEN VITÉZKEDŐ Keresztény Anya'szentegyháznac; és ennek Nagyságos és Kegyes Gondviselőinec, Lelki Pásztorinac, Tanítóinac, és tanuló tagainac.

A' Atya Istennec kegyelmét, az meg-szentelésnec és békességnec lelkét, az Christusban kívánnya szíve szerént:

Miúlta tanuságnak kívánságából, idegen Országban élek, és látás hallásnac okáért néha veszedelmekbe is forgoc, gyakran kérem azt az Ur Istentől, hogy az ő kegyelmes akarattából, avagy vigyen fel idein, ez bün szaporító világból az ő mennyci Academiájában, és hőltscsésséggel bővölködő paradicsomában, avagy ez földön életemet, az Christusért, szent lelkével ugy vezérellye, hogy senkinec ne legyec botránkozására, hanem az híveknec seregiben elhesec egyebeknec hasznokra, és az ő Felsőges nevénc ditséretire. Innét vagyon, hogy ez híres Academiákban fő Tanítói közt forogván nem kapoc ez világon gazdagító tudományokon, hanem ollyakat kívánoc, mellyekkel leg-többeknec használhassak az mi nyomorgo hazánkban.

Ez előtt annakokáért hét esztendővel, midön Kassán én tölem Magyar könyvet kért volna az tiszteletes Békési János (ki az én tanuságomra az Istentől nékie engedett

jókból más fél száz forintot adott, kit meg-fizet Isten ö Knek) Mihelyt fel jutottam Hajdelbergában, menten Magyaról fordítottam az Daniel Tossánus Doktor Vigasztaló könyvét: mellyet ő először Francia nyelven irt, osztán Németül fordított, és lelki Iskolának nevezött. Mellyel én az meg-mondott Cassai személynek akartam hálá-adó voltomat meg-mutatni. Azután pedig egynehány esztendővel faradtságos nagy munkával irtam az Deák és Magyar Dictionariomat.

Ezeket pedig ó Istennél kedves anya szent Egyház, nem dicsekedésből számlálom elődhen (mert akarom, hogy csak azé légyen az dicsőség, az ki ezekre nékem erőt és alkalmatosságot engedett) hanem kedvem ellen azért beszéllem meg jó igyekezeteimet és fáradságomat, hogy lássac meg ezt némellyec, az kic engem tehozzád háládatlannac állitnac és haszontalan fiadnac ítélnek, ezec azért pedig, hogy illendő hivatal nélkül, nem futoc az néked szolgálando tiszt keresésre. De az én meg-valtó Christusom, az ki téged szent vérevel magának jedzett, jól láttya minémü szeretettel voltam és vagyoc hozzád: és tudgya minec mikor kell lenni.

Mostan azért ez Sóltár könyvet, mellyel én sok időtöl fogva az én inségimben, gyűlölöim ellen vigasztaltam magamat; immár pedig tenéked vigasztalásodra és egygyü tagaidnac hasznokra Magyaról fordítottam, kérlec tekincs engedelmes szemmel, szerelmes Anyám Keresztény Anya szent Egyház, és hozzád való hálá-adóságomnac ez küsedd jelét vöd jo néven addiglan mig az te szerelmesed az Jésus Christus, ennél nagyobbbal szeret.

Kérlec ezenn-is nagy szeretettel, hogy ne bánnyad ez dolgot, hogy ez néked szánt könyvet, előszszer idegen országi nagy Fejedelmeknec ajandékul mutattam bé. Mert ezek-is tenéked egyéb Istentelő nemzetek Fejedelmivel egyetemben igen jó akaroid, és az te közebb való gondviselőid-is, ezeknec fő Iskolájokban szoktác költségekkel föl küldeni az néked szolgálando ifjakat az szent írási tanuságra. Kic között én leg-kissebb, és alább való vagyok, de az Christus kegyelméből vagyoc, az mi vagyok.

Továbba Nagyságos és Kegyes Uraim, kic ez Anya szent Egyháznac Isten után gondviselői és Daikai vattoc, kérem alázatossan Nagyságtokat és Kegyelmeteket, hogy nem csak az én munkámat Magyarázza jó végre *Ngatok* és *Ktek*, hanem egyéb hasznos könyveknec ki-nyomtatásától-is bővséges adakozó kezeit ne vonnya meg *Nagjtoc*, kivált-képpen, ha Isten raytunc könyörülven, állandó békességet adánd.

Ti kegyelmeteket-is, tisztelendő Uraim, lelki Pasztoroc, és Schola mesterec, fölötte igen kérem azon, hogy Kedk-is jó kedvel fogadgya ez könyveczkét, mellyet im ki bocsátoc barátimnac javallásokból, és az rágalmazoc ellen ez én munkámat oltalmazza kegyelmetec. Mivel hogy azhoz nem olly szándékból fogtam, hogy az előbbeni szokott énekeket ki akarnám venni az hiveknec kezekből, avagy hogy ezeket egyebeknél ékessebbeknec állitanám. Mert látom hogy fő emberec által, az Sóltárnac nagy része meg-vayon fordítva, Czeh, Német és tulajdon nótákra¹ kic közül az én tettzésem szerént leg-szebbec az Szegedi Gergelyé, és Sztárai Mihályé, vadnac Istenecc hálá egyéb szép énekek-is, Mellyekkel rakva az Debreczeni Anya szent Egyház écneces könyve, az Bornemisza Péteré, Huszár Gálé, és Boythe Istváné: De az egész Sóltárt

1) Azt akarja jelenteni, hogy ő az első, a' ki a' Sóltárokat Frantzia nótákra szabta, mert az előbbeni fordítások Cseh vagy Német, vagy tulajdon nótákra vól[t]ak készítve.

Magyar versekben még senki nem formálta az én tudasom szerént, látom pedig azt hogy az Dn: Scariceus¹ és ez előtt meg-mondott fő emberec Psalmusi kivől, némellyec igen paraszt versekben vadnac foglalván: Noha még a' szent lélekneec-is kedves a' versec szép edgyező vólta; a' mint meg-tettszic az Alphabctumnac mindenic bötüin nyoltz-nyoltz verset kezd el a' 'Sidó Sóltár könyvben. Az régi Magyar énekekben pedig avagy semmi egyenlő terminatioc nem vólta, avagy tiz vers is egy-más után mind egy igében ment ki, a' honnan az historiás énekekben, számtalan az soc *vala, vala, vala*. Kin az idegen nemzetec, az kie ezt láttyác, nem gyöznec cleget rayta nevetni. De hálá Istennec, ez egynchány esztendőkbekben az mi emberink is² ékesb verseket szoktae írni. Példának okáért egy vers neméneec meg-jobbitott módgyait irom ide:

Az első és köz mód ez:

*Láss hozzád Ur Isten kegyelmes szemekkel,
Nyomorúságimban vigasztaly szent lelkeddel,
Sok boszuságimat hogy el-szenvedhessem jó lelki békességgel.*

Másodic azon notára imez:

*Czuda albatatlan,
Iám ez világ dolgában,
Mint kerek sorogván
Inkább minden orában
Valtozik külömböz
Számtalan sok but hoz
Minden szempillantásban.*

Harmadic azon notára, leg-szebb,

*Bocsásd meg Istenem ifjuságomnak vétékét,
Sok hitetlenséget undok förtelmességet,
Töröld el és ruttságát
Minden álnokságát
Könnyebbicz lelkem terhét.*

Az Francia rythmusoc pedig sokkal külömb formán foglaltatnac öszve, és az versekneec socféle nemei vadnac. Néhol az három első rythmus egy modon megyen ki, de az negyedic rythmus végéneec, az következő vers rythmusi felelneec meg. Illyen az 22. Sóltár, az 53. levelén, öszveséggel az Sóltárok száz harmintz külömbözö notákra vadnac, és majd meg anni a' versek nemei.

1) Ez a' Scaricza Mathé a' maga idejében leg-türhetöbb verseket írt.

2) Itt érti talám Balassát (ez ugyan már akkor meg-holt vólt) Rimait, vagy Pétzeli Király Imrét, 's másokat, kik között az utólszor nevezett, az akkori időhöz képest szebb énekeket írt, mint mások.

Annakokáért meg-gondolhattya minden, minémü nagy munkával kellett énnékem, ez hosszú Magyar igéket az Francia apro igékből álló versekre formálnom, holott egy syllabával sem tehettem többet hozzá, sem a' sensustol nem kellett el-távoznom. Mert nagyobb gondom vólt az fundamentombéli igaz értelemnec fordítására, hogy nem az verseknek ékesgetésére. Ha azért valaki én nálamnál modosban fordítádjja, örülöc rajta, és azt félen tévén én-is azzal élöc örömesben, az Istennec ditséretire.

Végezetre Atyámfiái legyetec jó egészségben, épüllyetec, vigasztaltassatoc meg; egy értelemben legyetec, békességessen lakjatoc és az szeretetnec 's az hékességenc Istene lészen veletoc. Az Ur Jésus Christusnac kegyelme, az Isten szerelme és a' szent léleknek véletoc való közösülése légyen mindnyájan ti veletoc, Amen I. Cor. 13. vers 12. et 13.

MOLNÁR ALBERT.

Az Christus beszéde lakozzéc ti bennetec bővséggel minden bölcsességgel: tanítván és inróván egymást, ti magatoc között Psalmusokkal dicséretekkel, és lelki énekekkel, nagy kedvel énekelvén az ti szíveitekben az Urnac. Colos. 3. V. 16.

Minden lélek dicsérje az Istent. Psalm. 150."

MÉLT. B. ID. RÁDAY GEDEON ÚR'
Könyv-Gyűjteményéből.

Az orthographia az akkorihoz van alkalmaztatva, és minden már most szokásból ki-mentt szöllások Neme is meg-hagyattattak.

II. EGGY VÉN EMBERRŐL.

Mese, Gellertet követve.

Nagy történeteket éneklek, 's olly öreg embert,
A' ki kilentzvenszer ért már aratást: Nosza készíts
Calliope laurust, készíts koszorúkat eszemnek,
Mert ha Borostyánt most nem fog érdemleni munkám,
Éneketek ezután elmém nem fog soha szűlni.

Írjon más borrhól, írjon más a' szerelemről,
Nékiek engedem én a' bornak 's a' szerelemnek
Nyájas énekeit; énnékem Énekem a' Vén.
Hartzakat írjon más, 's fel-dúltt várak pora hamvát,
'S örökösítse nevét illy szörnyű versei által.
Hállgatok illyekről: lessz nékem énekem a' Vén.

Óh! Hír név hass-el a' leg-későbbi időkre,
Hass-el, hadd vegyenek jó példát mások-is ebből.
Halljátok-meg idők, értsétek-meg Maradékok:
Ezt a' nagy híru férfit Anya szülte világra,
Élt, – meg-házasodott, – lett számos gyermeke, – meg-hólt.

Már híres munkám végzém. Tapsoljatok a' kik
Tükörként veszitek magatoknak érdeemes életét;
Rólatok-is, ha élni fogok, illy verscket írok.

B. Id. RÁDAY GEDEON.

III. A' NE-FELEJTS.¹

Amott, a' tsendes völgy ölében
Hol zúgva görg a' víz-követs,
A' parton lengett a' fövényben
Egy Ne-felejts.

Ah! benne a' mint rám mosolyga
Laurámnak láttam kék szemét;
A' harmat éppen rá hullatta
Gyenge tejét.

Két tsöppet láttam, mint remegtek
Oh kedves képzet! szép ölné;
Egymásba végre mint peregtek
Sík levelén.

Ezt, Laura! néked hogy le-törtem
Sohajtvá mondtam: *Ne-felejts!*
Ah, minden a' te szíved nékem;
El ne-felejts.

VERSEGI.

1) Egy parányi, igen világos-kék színű virág, többnyire a' patakok szélein nő. Németül
Vergiess mein nichtnak hívják.

IV.
A' BORISKA KÉPE ALÁ.

Gyenge rózsák, tavasz, két ajakotskáján,
Fejér hó, tsiga-vér laknak két ortzáján.
Szemében hódító tüzek játszodoznak,
Melyjén a' repdeső Grátziák lakoznak.
Jó Mester! Ifjúság' egyy képét gondoltad,
'S nem tudván, ama szép Boriskát rajzoltad.

ARANKA.

V.
BARÁTSÁG' TŰKÖRE.

Bóldog korodba', látod,
Igen sok a' barátod.
Szorúltt korodba', látod,
Igen kevés barátod.
Ki úgy nevez ma, látod,
Koránt se' mind barátod.
Ki rád mosolyga, látod,
Gyakorta nem barátod.
Bor' közt akadt barátod,
Borod' barátja, látod.
Ki el-felejte, látod,
Nem vólt igaz barátod.
Hóltig szeretne, látod,
Ha vólna hív barátod.
E' tükörötske, látod,
Tanít, ki hát barátod,
Szorúltt korodba' látod,
Ha vólt igaz barátod.
Ki minden ügybe', látod,
Meg-áll, az ám barátod.
Az illy igaz barátod'
Betsüld örökre, látod.

D. FŐLDI.

VI.
A' CZENCZIM SZÁJA.
JANUS SECUNDUSBÓL.¹
Miskóltz, Martiusban, 1788.

Mint a' harmatozó Hajnal' nedvébe főröszött
Rózsa, mikor büszkén nyitja piros kebelét,
Olyan az én kegyes Czenczim szátskája, midőn még
Éjjeli tsókomnak nedvivel ázva ragyog.
Álla pedig 's ortzája fejr: nem tartja külömben
A' ki-fakadtt pipatsot gyenge kezébe' Lili.
Igy zsendül a' nyár elején a' kerti tseresznye,
Áginak hósínű ritka virági között.
Angyalom! ah mért kell tőled haza tsúszni, midőn te
Rám a' leg-forróbb tsókokat hintegeted!
Ó tartsd-meg kérlek szátskádnak mostani színét,
Míglén az alkonyodott éjtszaka vissza-hozand.
Jaj! de ha majd addig másnak szedi tsókjait ajkad,
Ortzámnak halvány színire fesse magát.

RAJNIS Úrnak az a' meg jegyzése hogy a' h. betű a' szók elején nem ejtődik olly keményen, mint a' szóknak közepette, nékem igaznak tetszik; 's én ezt bátran veszem széltében vocalis helyjett, noha látom, hogy sokan, nevezetesen Révai is, készebbek küszködni akár melly fáradtsággal, mint hogy az előtte álló rövid mással-hangzó benne meg-akadjon. Nékem úgy látszik, és talám makats meg-általkodás nélkül látom ezt annak, hogy könnyebben szenvedhetem-el a' *tsókokat hintegetedben* az első dactylus

1) Janus Secundus Hagiensis szül. 1511. meg-hólt 1536. Ritkán találtathatók lévén Versei, azt tartom hogy Olvasóim meg-köszönik ki-mondharatlan szépségű Deák darabjának ide tételét.

Im ez az:

Qualem purpureo diffundit mane ruborem

Quae rosa nocturnis roribus immaduit.

Matutina rubent Dominae sic oscula nostrae

Basiolis longa nocte rigata meis.

Quae circum facies niveo candore coronat,

Virginis ut violam cum tenet alba manus.

Tale novum seris cerasum sub floribus ardet,

Aestatemque et ver cum simul arbor habet.

Me miserum! quare dum flagrantissima jungis

Oscula, de thalamo cogor abire tuo!

O saltem labris serva hunc formosa ruborem;

Dum tibi me referet noctis opaca quies.

Si tamen interea cujusquam bafia carpent,

Illa meis fiant pallidiora genis.

meg-akadását, mint azt a' lágy hangzatot, a' melly a' *tőled haza tsúszniban* fordul-elő a' *tőled* végében.

És ezt az érzésemet nagyon igazolja a' Görögök példája, kik ezt betűjöknek rendébe sem írták, és talám tsak a' Θ, γ, Φ és ι betűikben mondották érthető hanggal; sőt a' Rómaiaké is, kiknek maradékai, a' mostani Olaszok, azt c nélkül egészen el-hallgatják, és a' kikről, hanemha Catullusnak Epigrammájából tudnám hogy egy Arrius nevezettű Pedánt a' *Commodát Chommodának az insidiast hinsidiás*-nak mondani szebbnek tartotta, azt merném állítani, hogy le-írták ugyan, de vagy éppen nem, vagy igen gyengén mondották-ki.

KAZINCZY.

VII.
ABELÁRD UTÓLSÓ SZAVAI
HELOIZHOZ,
A' Német Originál után.

Oda van reményünk, oda! szívem fele!
Gyászos fájdalommal vagyon Lelkem tele!
Kedves Heloízom, a' kivel életemet
Osztottam, maradj-el! 's felejtse-d-el Nevemet!
Hogy egymással éljünk nem akarják Egek!
Repdesnek előttünk sok ezer fellegek!
Tsak azt kérem tőled, hogy a' sáppadt halál
Ha reám régi hív barátodra talál:
Ejts ha tsak egy könnyet érettem szemedből!
'S botsáss egy sohajtást el-szorított melledből.

Gy. TSÉPÁNY ISTVÁN.

VIII.
VISZONT A' HELOIZÉ
Abelárdhoz.

Jöjj kedves Abelárd! ki egy Hívem valál,
Siess! Mert felettem áll a' hideg halál.
A' mikor el-vesztem eleven szívemet,
Te zárd-bé fényjétől meg-fosztott szememet!
Oh Egek! lássátok mint gyötrődöm belől,
Te pedig Abelárd légy erős más felől!

Szerelem! szerelem! Erzékenyek törce!
Te lettél gyilkosom! Nem láttam előrc.

Gy. TSÉPÁNY ISTVÁN.

IX.
PHYLLIS DEMOPHOONHOZ.
Töredékek. – Ovidiusból.

Értetted magamat gyakran tsalogattam: az Auster'
Mord szele képzeltem most veri vissza hajód'.
Szidtam Atyád', mért hogy nem akarna botsátani-vissza,
És nem is ő vala tám el-maradásod' oka.
Néha pedig féltem ne hogy a' Hebrusban evezvén
Actai sajkáddal szőke vizébe merülj.
Gyakran egésséget kértem vala néked az Égtől;
Ó hitetlen, 's tömjént hint vala tűzre kezem.
Ha ki-derült az idő, 's kellő fúvalmok eredtek,
Most, ha tsak, (így szóllék) nem beteg, útnak ered.
'S a' mi tsak útasokat hátrál, mind egybe koholta
Phyllised; elmés volt ok keresésre fejem.
És nem jössz tsak-ugyan. ...

Demophoon szavadat lepleddel szélnek eresztéd:
Tsalfa szavad; lepled rátz ki-kötőre nem ér. ...
Ennyi sok Istenség ha bosszút állana rajtad,
Mondsza miként túrnél-el magad annyi tsapást?
'S még víz-fúrta hajód' igazítani hagytam eszetlen
Hogy meg-crősítném, melly ide hagyna, szerced'.
És evezőket adék, kikkel szaladásnak erednél,
Szívemen ah önnön fegyverem ejte sebet!
Úgy de hívék a' mézes igékkal tellyes ajaknak,
Úgy de hívék a' nem-fényjinek: égben ered.
Úgy de hívék a' könnynek, ez is tsalogatni tanúlt már!
Es a' merre hagyod hömpölyög arra felé...
Most vártam, mivel úgy tetszett vagon érdemem arra,
Allapos a' meg-tett érdem okozta remény.
Nagy dolog eggy könnyen hihető lyányt tsalni! 's az ilyen
Szívvel hív szeretőt kell vala nyerni nekem.
Eggy buzgó Szeretőt tsaltál, 's egygy gyenge Leányzót!
Törni ditséretesebb Tettre ne hagyjon az Ég!
És Elcidhez Athenának közepére tegyék-ki
Képed', Atyád fényes tettivel álljon-elő.

Majd mikor olvassák Scyront, 's a' durva Procustest
 Vele Sinist, és azt, a' kinek Atyja, Bika;
 Földre rogyott Thébát, 's a' két testűck' el-estét,
 Végre pokolba miképp tört-be Barátja miatt;
 Erre következél 'Te, 's legyen képedre fel-írva:
 EGGY SZERETŐT 'TSALT-MEG, MELLY BE-FOGADTA VALA.
 Annyi viseltt nagy tetteiből 'Theseusnak eszedben
 Éppen az el-hagyatott Crétai Lyányka maradt.
 Eggyet véte tsupán, 's te tsupán azon egybe' szerettél,
 Hitlen! örökséged pusztá hibája leve. ...
 A' képed, hogy el-indúltál, még most is előttem,
 A' mikor e' partról vízre sietne hajód:
 Ált'öleled Szeretőd és árva nyakába borúlván
 Szájad ezer forró tsókokat oszta neki.
 Könyjeidet könyjembe meréd elegyíteni 's panaszra
 Kelni, hogy a' kellő szél tsalogatja hajód.
 'S tőlem el-indulván végképp' e' szókra fakadni:
 PHYLLIS VARI KEVESET DEMOPHOONOD UTÁN.
 Várjalak, a' ki talám itt hagyta örökre hajóddal
 Földemet, el-vonván tőlem örökre magad'.
 Még is várlak azért, jere bár későre, 's időt fogsz
 Véteni, más valamelly tsorba nem éri hited'.
 Jaj! mire vágyakodom! tán más feleségnek adád-el
 Szívedet, és tartósbb új szerelemre hajólsz.
 Phyllis azóltától már esméretlen előtted!
 Jaj, ha ki vagy? 's honnan? tám tudakozni fogod.
 A' ki neked hosszas tévelygéseknek utánna
 Demophoon szállást 's Szitoni partot adék. ...
 A' ki határozatlan birodalmin' néked ajánlám,
 Kormányját egyedül tartani gyenge nemem.
 Merre fagyos Rhodope Hémustól fogva ki-terjed,
 'S merre habos Hebrus Pontus öblébe merül.
 A' ki neked hagytam fel-fedni szemérmem először,
 A' ki fel-öldozta tsalfa kezdeddel övem'.
 Tisiphone volt a' nyoszolyóm azon öszve-kelésben
 'S a' komor éji Madár bús huhogásra fakadt. ...
 'S ha mi vitorlákat messzéről jóni tekintek
 Ő lehet, Istencim vissza-vezerlik! egyem.
 A' tengerbe futok, 's tsak alig tartóztat az örvény,
 Hol mozogó vízzel partot öblítget az ügy.
 Erre közelgetvén mind inkább bádjadok, el-húl
 Vérem, – el-ájulván Lyányim ölébe rogyom.
 Itt vagyon eggy bóltként görbültt öböl, ennek az eggyik
 Szarva merőn fel-nyúltt bértzeit égbe viszi.

Innen akartam alá hibbantani testem' az ügybe
 'S ezt, mivel itt szántál hagynia, végbe, viszem.
 Testemet a' tenger temetetlen Athenai partra
 Vesse-ki, 's hülts tetemim' színed' elébe vigye.
 Phylli, nem így kellett jőnöd! – bar szívvel az értzet
 'S a' gyémántot előzd, önn' magad erre fakadsz. ...
 Ollykor ölö méreggel ohajtom el-óltani kínom',
 Néha megint által-gondolom-ütni magam'.
 Néha nyakam', mért hogy hitlen kezeidnek ölelni
 Hagytam előbb, tőrrel fojtani kedvem akad.
 El-van szánva: halál pótolja-ki gyenge szemérmem,
 Választása pedig nem sok időbe telend.
 Téged, veszem' okát, gyászos síromra fel-írnak,
 Illyen igék fogják adnia tetted elő.
 VENDÉG DEMOPHOON PHYLLIST, KI SZERETTE, MEG-ÖLTE:
 Ő MUNKÁLTA, TSUPÁN ESZKÖZE LÉVE MAGA.

Újhelyi DAYKA GÁBOR.

X.
 AZ EL-KÉSŐDÖTT LEÁNY.
 GRÓF STOLBERG SZERÉNT.
 Kassa körül, Octobr. 8dik 1788.

A' Nap le-száll,
 'S fényje homály'
 Ködjévé vál;
 'S most nem mutat
 A' hólđ utat.

Kemény a' tél;
 'S a' zúzos szél
 Gyors szárnyra kél;
 'S félelmcsen
 Rettent minden.

Legény, Lyánykád
 Sírva kiá't,
 Szorítsd hozzád,
 Nézd, mint remeg;
 Jer' tsókold-meg.

Igy tipegvén,
Kedves Legény,
Nem félek én,
Tsak, Szerelem!
Te légy velem.

KAZINCZY.

XI.
KAZINCI ANDRÁS¹ MÁTKÁJÁHOZ
ÖDÖNFFI VINNAI ERZSÉBETHEZ.
1685ben.
(tulajdon kéz-írása szerént.)

Isten minden jókkal mint mezőtt virággal édes Szívem áldjon meg.

Kedvessen sétálván jut eszemben egi néV,
Mely búm Tengerébül vég partra járó rév,
Az emésztő tüznek lángja sinsen oly hév,
Mint az egibe kötött távol lévő két Szív.

Az midőn vidámon Phocbus fel-támadnI,
Sötétes homálybúl kezd ki vetkezödni,
Ki indulék egikor búmat feleiteni
Keserves könivectül szemem enihiteni.

Zephyrus köszönte szép szellövel áldváN,
Melynek Favonius társa meg-szollítván,
Ne keseregi anyit el-hagyott Violán,
Juthatz oly Tavaszra szakaszthatod szálán.

Indulék tovabra zöld erdőre érvéN
Mely szép madar szokkal ugjan zengedezvén
Kitől szomorodott szívem örvendezvén
'S egész tagiaimban uiulast érzvén.

1) Péternek Makay Katától született egyetlen egy fia. Minekutánna az Atyja *Bátori Sofjának* és Páter *Kiss Imrének* közbe-vetésére életét pénz büntetéssel 's Vallásának meg-változtatásával mentette-meg, tanulását Kassán és Nagyszombathon a' Jezsuiták alatt folytatta: de Sógora Tussay Márton által Nagy-Szombathról ellopattatván, előbbi Vallására vissza-tért, 's ezt az Ödönffi Vinnay Erzsébetet el-vette. Ki által Dánielt, nékem nagy Atyámat nemzé. – Zemplény Vármegyének Kapitányja, Ungvárnak pedig Vice-Ispánja lett.

Nyughatatlan sok gond midőn már el-múlⁿA,
Zokogó bús szívem örömmel változna,
Gyászos öltözetem piros színre jutna
Tekinték hirtelen száraz fa gallyára.

Csendesen egi Árva Gerlitze dúdolⁿI,
Tarsátúl fosztatott meg-vigasztalódni,
Nem akar, mert jai! mást nem tudhat esmérni
Végre kezd ily szókra jajja közt fakadni.

Imé mostan tehcz példájul elődb^E
Keserves formáját veheted eszedbe,
Zugo méhetskének vagjon édes meze;
Viszont fulánkja közt reitetett el-mérge.

Az mehnek példaja jó Szerelem rad fér^R,
Gyülölségnek fagja neha meg-tsip mint dér,
Hogy ha vigasztalo tarsod meszire tér,
Kivand térésere legyen Isten vezér.

Nem ketlem levelek egymás előtt kedve^S,
Meszünnen jövése igen szerelmetes
Keczeknek fogások oly gyönyöröségcs,
Nem hiszem rajszolni ki tudna Apelles.

Diannát haladgya maga viselés^E
Meg-gyözi Helenat szép ekes termete,
Bator Minervac kegyes tekintete,
Szerelmes Vénuse lángal égő szive.

Repülő nyilaknál mi lehet sebess^B
Szörnyü villámásnál szem előtt fényesseb
Meg-is gyorsaságbúl ket szív gyözedelmesb
Egymást gondolattal láttyák hirteleneb.

Az Parnassus hegyén Musaknak sereg^E,
Szarnyas Pegasustúl postán izenete,
Ha jut Apollonak kiknek Fejedelme,
Ki ki Hárfáiával tisztelvén zengene,

Siessünk mi ketten Poëtának titká^T
Magyarazvan nyerjük el-Laureáját,

Ha versnek fejetül nézed vérs határát,
Vers vegin talalod szivetül lütt nyilát.

Az versek clein Poëta vig kedvé T,
Akarvan jelentni rajszolya ki nevét,
Melyet szerelmének regolta meg-igért,
'S Isten ez két szívet aldgya szent nevéért.

MIDön szIV szIVetVL VgIan Is eL VaLVán,
Magos kü sziklakon szerelmét el-hagyván,
Árva Gerlitzével szaraz ágra szalvan,
Meg-írt esztendőben így kesereg sirvan.

Énekli Poëta m. pr.

KIVÜLRÖL.

Szárnját le-eresztö Gerlitzé madárnak,
Szerelmem kcrtyében viritott rósának,
Nemzetes Vinnai Érsébeth Aszonynak,
Szivessen adassék levelem magának.

Vinna Várában.

XII.

UGYAN-Ö HOZZÁ.

(1686.)

Betsülettel való kész szolgálatomat,
Hozzád szeretettel jó indulatomat,
Szívem szerént való szep ajánlásomat
Ved tüllem szivessen néked kívánt jokat.

Es hogy az Ur Isten tégedet meg-aldgyon,
Szerelmes szüléid örömerc tartson
Fris 's-hosszszu elteddel engem vigasztallyon
Kivánom 's-ohajtom kedves hités Társom.

Távulkán létemben mosolygó ajakid,
Ha jutnak eszemben gyönyörű szavaid,
Tsak el-keserítnek szerelmes beszédid,
Oh Uram ad ércnem cnnek is már végit!

Kedves Aszonyomat köszöntsed én szómmal,
Had ditsekedhessem parantsolattyával,
Kit véghez vihessek nem tsak irásommal
Hanem alázatos faradozásimmal.

Az két Árva fűnck édes Gyámolának,
Ajánlak szerelmem mi Vigasztalónknak,
Tartsad ez verseim serkengető szóknak
'S el-felejthetetlen Memorialednak.

* * *

Iram levelem Bartffa városában,
Az czer hat szaz nyoltzvan hatodikban,
Martius hava huszadik napjában,
Ajánlván magat szívedben holtiglan,

KAZINCI ANDRÁS m. pr.

KIVÜLRÖL.

Az Nemessi kertben virított Rósának
Nemzetes Vinnai Ersébeth Aszonyinak
Töllem el-jedzetett szerelmes Mátkámnak
Adassék sietve kezéhez magának.

Vinna Várában.

XIII. SKIZZEK¹ A' VOLTAIRE ÉLETÉBŐL.

MARIE FRANCOIS AROUET, Párisban 1694ben. Novembernek 14dikén született. – Az Atyja Consiliarius 's a' Királyi Kints-tárnak egyyk Tisztje vala. – Ki-mutatta még zsendülő ifjúságában mi fogna lenni, 's már tizenhárom esztendő korában versei által *Ninon de Lenclosnak* nem tsak esmérettségébe jutott, hanem tőle két ezer Frantzia livra ajándékot is nyert: de elmésségével együtt annak a' zabolátlan pajkosságnak is sok szikráit jelengette, a' mellyel az után olly sokakat meg botránkoztatott. Pater le Jay, egy Jézsuita Professor a' Nagy Lajos Oskolájában, prophetai lélekkel jövendőlte-

1) Azt az elő-rajzolatot, midőn még tsak krétával jegyzi-meg a' ki-feszített vásznan a' Festő a' fő, kar, kéz 's más részek' határ-lincájit, Skizznek nevezik.

meg egykor, midőn ez néki még tanítványa vólt, hogy *idővel Vezérje lessz a' Keresztván Vallás ellenségeinek*; 's Voltaire sokkal hívebb tisztelője vala a' szegény *Le-Jay*nek mintsem hogy hazugságban hagyta vólna maradni jövendőlését. – 1713ban *Marquis de Chateaufort*-öt késérte Hollandiába. Ott *Dü-Noyer* Ur Kis-Asszonyába belé szeretett, 's el-tiltatván a háztól, arra akarta venni kedvesét, hogy öltözzön ferjfi ruhába, 's véle szökjön el. Szándékok el-árúttatott, 's a' Marquis öt Versajllba küldé-vissza, még pedig rendelést tévén ott, hogy többé vissza se eresztessék.

Már meg-jelent *Oedipusa* midőn az akkori Frantzia Országi Regens ellen valaki az ő neve alatt egy motskos írást botsátott-ki. Hirtelenkedett az azt vizsgáló ítélő-szék 's a' gyanúba vett ártatlan Voltaire egynehány hónapokig – üle a' Bastillban. Nem sokára ki-sült hogy *La Grange* koholta azt, 's Voltaire szabadon eresztetett. Azonban a' Bastille a' leve Voltairnek, a' mik az Admetus legelőji Apollónak. Itt fogott a' Henriás írásához; 's mivel sem tentája, sem papirosa nem vólt, könyv nélkül tanúlta-meg tulajdon verseit. Tsak-hamar az után hogy a' Bastillból ki-szabadúlt bosszúságában 's szégyenletében Angliába ment által, és ott adta-ki azt leg-először 1723ban, 's elibe egy Anglus nyelven irtt ajánló levelet tett az Angliai Királynéhoz. – Ez vala az a' munkája, a' mellynek el-híresedését köszönheti, 's talám éppen ezen okból-is kedvelte ezt egyéb írásai felett. „*Tiriot* Barátom, (ezt írja egyik Levelében) a' Henriadot olvasva festette-le magát. Ha ennek a' Mását meg-kaphatom, úgy a' Barátom és a' szeretőm (*ma Maitresse*) egy rámban fognak függeni szobámban.”

A' Henriád ki-adása után Philosophiai tárgyakra adta magát. *Lockot* követte a' *Metaphysica* labyrinthusaiban, azután pedig zabolára vetvén heves képzelődését, néki feküdt a' *Newton* izzasztó *Calculusainak*. Nem sokára olly érthetőleg adta-elő az ő *Systemáját* hogy azt az Asszonyi Nem is meg-foghatta. – Tetszett az az Anglusoknak, hogy az ő Philosophusokat egy Frantzia nem tsak tanulni nem restelli, hanem Anyai nyelvére is fordítja 's Voltaire olly betsúlettel fogadtatott Londonban, a' mellyel ő előtte egy Idegen sem ditsekedhetett. – De Voltaire tsak-ugyan haza kívánkozott, 's el-hagyta Londont.

Ekkor kezdék a' Frantziák látni mit bírnak Voltairban; 's Voltaire el-is követett mindent hogy hazafi-társainak betsületeket újabb okokkal érdemelje. Párisban adta ki az Anglusokról szolló *Levelc*it, mellyekben ennek a' különös Nemzetnek erköltsait, szokásait, Religióját, 's Igazgatásbeli alkotmányát mesteri kézzel festi; Párisban adta-ki *Brütust* is, egy olly szomorú Játékot a' melly egyenesen arra tzelozott hogy Anglusoknak tessék; Párisban *Mariannét* és egyéb apró darabjait.

Marquise dü Chatelet, egy igen tanultt Frantzia Asszonyság el-hagyta a' *Leibnitz* Theodicaeáját 's egyéb álmódzásait, magához kérte *Voltairt*, 's tanítvány barátnejává lévén, *Lockot* és annyi *Geometriát* tanult hogy *Newtonnak* abstracta *Calculatióit* is érthesse. Sőt olly fáradhatatlan vala benne, hogy ezt a' Tudományt a' fija számára egy rövid *Systemába* szorította.

Cirey vala az a' böl dog hely, a' hol Voltaire kedves Barátnejával együtt tanult és dolgozott. Itt írta ő *Alzirt*, *Zayrt*, *Meropét*, *Semiramist*, *Catilinát*, *Electrát*, *Orestest* és azt, a' mit *közönséges Történetek próbájának* nevezett.

Ennyi érdem nem maradhatott jutalom nélkül. A' Frantzia Akademia őt Tagúl vette-fel; XVdik Lajos pedig Királyi Komornyksággal 's Frantzia Ország Historiographusának Nevezetével tisztelte-meg.

De mi vala a' Versailli Udvar fényessége a' böldeg *Ciray* kedves nyúgodalmához képest az érzékeny Voltaire előtt? – El-hagyta ő Párist, 's vissza tért szeretett Barátnéja karjai közzé, kitől a' halál 1749ben el-szakasztotta. Voltairnak öszve-kellett szedni minden erejét, minden Apathiáját ennek a' tsapásnak el-viselésére. Nem maradhatott tovább itt, 's el-fogadván a' Prusz Király hívását 1750ben Berlinbe ment. A' Király néki 7000. tallér fizetést rendelt, meg-ajándékozta a' Komornyiki arany költsal és az *Ordre pour le Merite* keresztjével, 's egyéb eránt is annyi le-ereszkedést, annyi barátságot mutatott eránta nyilván, hogy azt az Augustus Udvarában nagy tekintetben élt Virgilius 's Horatius is irígyelhetne volna. De éppen ez a' hirtelen ugrás szegte nyakát. Néki nem vólt elég a' – kereszt, a' – komornyiki költs, a' 7000. tallér; ő egyszersemind a' Berlini Akademia Praecességére is vágyott. Abban a' székben ekkor *Maupertuis* Úr űlt, a' mostani század első rendő Mathematicusainak egyike. Nem vala tehát más mód azt el-nyerni, hanemha azt annak meg-mutatásával fogná ki-üríteni hogy *Maupertuis* reá érdemetlen. – Akkor *Maupertuis* és Franekeri Prof. *König* közt egy tsúf per folyt. M... egy munkát ada-ki, a' *Mozgásnak és Nyugvásnak Metaphysicai kúfőből meritett Törvényeiről*. Ezt *König* a' ki a' Berlini Akademiának Tagjává a' Maup... elő-segállése által lett, deákra fordította; De egyszersemind azt állította, hogy ez a' találmány a' *Leibnitzé*. – M... ok adásra vonta *Königet*. – K... sok idő múlva válaszolt, de levelébe zárt egy *Leibnitzénak* állított levelet, mellyről azt állította, hogy azt *Henziől* kapta volna, kinek a' köz-társaság ellen el-követett vétkéért Bernában el-űrtötték a' fejét. – Maup... nem nyugodott-meg ezen a' gyanús levelen, annyival inkább mivel az *Leibnitznak* ki-adott írásaiiban nem találtatott, 's a' Helvetziában mulató Frantzia Residenst *Marquis Paulmi*-t kérte, hogy a' Henzi hátra maradott Írásait hányassa-fel, 's nézesse-meg ha a' kérdésben forgó Levél Originalisa azok közt vagyon é? De maga Friedrich is belé avatta magát a' dologba, 's írt a' *Berni* Tanátsnak, hogy rendeljen olly Deputatiót, a' ki *Baselben*, (hol az a' *Hermann* lakott, a' kinek a' *König* állítása szerént Leibnitz a' tudva lévő levelet írta) a' dolognak végére járjon. – Haszontalan vólt minden igyekezet. Sem a' *Henzi*, sem a' *Hermann* papirossai közt nem lehetett a' levélnek nyomába akadni, 's a' Berlini Akademia végre 1752ben April. 13dikán azt ítélte, hogy Prof. *König* áll bizonytságot hozott elő.

Voltaire a' Királynak kérése 's el-tiltása ellen ki-szállott Maup... ellen, 's alattomban egynehány motskos írásokat botsátott-ki. A' Király feleletre vonta miattok Voltairt. Ez tagadott mindent. Végre elő-hívattatott a' kéz-írást titkon le-másolt Író-deák, sőt elő-hozták a' Nyomtató Műhelyből az eredetit-is. – A' Király parantsolatot adott-ki, hogy a' *Maupertuis* ellen írt motskos munka, mint *Pasquillus*, a' Berlin útszáin hohéri kezek által égettessen-meg; 's ez véghez-is ment 1752ben. De itt még nem vala vége a' meg-bosszantott Király kedvetlenségének. Voltaire a' Keresztet és a' Komornyik-költsot ezzel a' versetskével küldötte-vissza az Udvarhoz:

Je les recus avec tendresse,
Je Vous les rends avec douleur:

Comme un Amant dans sa fureur
Rend le Portrait de sa Maitresse.

„El-ragadtatott örömmel vettem azt tőled, 's ímé sírva adom vissza: Így adja-vissza a' meg-vetett Szerető mérges el-keseredésében kedvesének képetskéjét.” – A' nemes gondolkozású *Friedrich* nem sokára mind a' költsot mind a' Keresztet vissza adatta néki. – És még sem szállott magába Voltaire, úgy hogy a' Király 1753ban Martius 13dikán meg-írta néki, hogy tetszésére hagyja a' Tartományából való ki-költözködést, tsak hogy a' keresztet, a' költsot, fizetése eránt vett Igéretét, és a' Király Verseit minek-előtte el-megyen, vissza-adja. – Látta Voltaire, hogy néki Berlinben múlatni nem tanátsos, 's azon szín alatt, hogy tsak fürdőbe megyen, Berlint végképpen el-hagyá, 's Leiptzigban *Maupertuis*, Frankfurtban pedig a' *Király* ellen¹ olly motskos írásokat írt, hogy a' Király tőle a' vissza-kívánttakat a' Frankfurti Tanátsal vissza-vétette. A' költsot és a' keresztet V... által-adta azonnal, de a' Király Versei és Igérete felől azt állította hogy azon ládája, a' mellyben azok vannak, kezénél nintsen, 's várakozást kért. De hogy azokat által-adni nem akarta, meg-tetszik onnan hogy meg-szökött, 's a' Frankfurti Tanáts őt katonákkal hozattatta-vissza.

Meg-menekedvén ebbeli fogságából Helvetiába költözött; 's először *Genevában*, azután *Lausannban*, végre pedig *Ferneyben* fogta lakását. Itt adta-ki azt a' trágár; de ígésző szépségű munkátskáját, a' mellyel szerentsésen vetekedett az Ariosto koszorújáért, a' *Pucelle d'Orleanst*, a' *Candidot*, mellyben a' Világnak minden lehető Világok felett való jóságát szabadon de igen sósan katzagja; itt a' *Vallásbeli Türedelmet*, mellyért magát Tolerantia Apostolának nevezte;² a' *Philosophiai Lexicont*, és számtalan egyéb írásait. De ő nem elégedett-meg azzal hogy tsak írjon; ő nagy Gazda, Ferneynek fel-építője, 's számtalan sok háznépnek táplálója volt: szép jelét adván ez által hogy a' nagy elmék segítő környül-állások nélkül is fel-lépnek oda, a' hova mások izzadva is hijában törekednek.

Egész kötések kellenének arra hogy egy tudományos Nestornak történeteit, a' ki XIVdik Benedek Pápával levelezett, Friedrichhel és más koronás Fejekkel is szoross esmeretségben élt, az Orosz Czárénak tömjénezéseit meg-nyerte, 's egész Európát bámulására ragadva szemlélte, úgy a' mint illik, elő-adja Biographusa: nékünk légyen elég az el mondattakhoz még ollyas tudósításokat tenni, a' mellyből láthassuk a' Keresztyén Hit felől – nem mit írt, hanem – mint gondolkozott. Félek hogy itt némely Zeloták engemet az elő-adót gyanúba ne végyenek; nem bánhatok tehát sem ő rcájok nézve ártatlanabbúl, sem magamra nézve szemesebben, mintha a' mit ezen tikkelyről mondok Zabuesnignek szavaival mondom, a' ki Voltairt olly véggel festette-le, hogy tőle Hite-sorsosait el-rettentse. – „Aprilisban 1768ban (ezt mondja Zabuesnig a' 346dik lapján illy nevezetű munkájának: *Historische und Kritische Nachrichten von dem Leben u. Schriften des Herrn v. Voltaire und anderer Neuphilosophen. Augsburg. 1779.*) egyszer

1) La vic privée du Frederic Seconde Roi de Prusse. A' munka kitsíny, de teli van alatsony motskokkal.

2) Példás és igen nemes tselekedete az, midőn az ártatlan Jean Calas familiáját nem tsak a' betstelenségétől, hanem a' nyomorúságtól is meg-mentette. Lásd a' *Vallásbeli Türedelmét*.

megint rá adta magát ez a' vén Bűnös, hogy a' Pápasták húsvéti kötelességeket bé-tölti. Mindenek' szemek-láttokra meg-áldozott a' Ferneyi Templomban, 's az áldozat után Tanítást tartott a' gyilkosság és tolvajkodás felől. – Kevés nappal azután tréfát indított belőle. – *Kedvem érkeze (úgymond) a' Templomba menni, 's hát terítve az asztal, mellé állék mint a' többiek, 's egy harapás kenyeret kaptam én is, 's éppen nem mondhatom, hogy tőle rosszúl lettem volna.*"

Az Annecy-i Püspök, kinek Megyéjében feküdt *Ferney*, meg-örült a' Voltaire meg-térésének, de egyszersmind meg-illetődve írt néki, 's ki-mutatta azokat az esz-közöket, a' mellyekkel nékie élni kellene, minthogy a' Jelen-volttak ezen lépésén is inkább meg-botránkoztak, mint épültek. Meg-feddette ezen felyül azon mérészsége miatt, hogy a' Templomban tanítani hátorzkodott. De erre Voltaire úgy felelt, mintha a' Püspök Levelét nem értené, 's azt állította, hogy néki mint Földes-Úrnak, a' Frantzia szokás szerint, a' maga alatt valóinak a' Communio alkalmatosságával Tanítást tartani szabad volt. – A' Püspök ismét írt néki, 's Voltaire is a' Püspöknek, 's ez a' dolog egész esztendeig vonódott, a' midőn Voltaire fel-tette, hogy meg-térésének újabb és világosabb jeleit adja. *Zabuesnig* azt gyanítja hogy ezen lépésre gyengélkedő egészsége is emlékeztette. De nézzük az erről költt Irományókat.

A' Ferneyi Plebánusnak meg-küldött Jelentés.

FRANCOIS MARIE DE VOLTAIRE, Királyi Komornyik, 's Ferney, Tourney 's más Helységek' Földes Ura, 76. esztendő, gyengélkedő egészségű; – minekutánna az el-múltt Virág-Vasárnapján betegségét nem tekintvén, a' Templomba mászott, azon nap óta egynéhányszor hidegclési borzadásokat érzett, mellyről Tiszt. Plebanus Urat Seborvos *Bugros* Uram ő Kelme az Ország Törvényei szerint tudósította. E' szerint mivel úgy, a' mint óhajtja, és tartozna, Jobbágyainak jó például, a' Protestansoknak pedig, a' kikkel a' Tartomány tsak nem teli van, építéscske, a' Templomban mindeneknek szemek-láttokra nem communicálhat: tehát kéri Plebánus Urat, hogy mind azt, a' mit ezen esetben a' Király Rendelése, 's a' Parlamentum hagyásai, nem külömben az itt vallott Catholica Religio parantsolatjai kívánnak, tellyesítse. Ebben a' Religióban, mellyben született, és élt, akar a' beteg meg-is halni, 's jelenti hogy kész meg-tenni minden Declaratiokat, a' mellyek szükségesek lejéndenek; alája veti magát mind annak, a' mi szokásban vagon, 's semminémű kötelességet nem kíván el-mcl-lőzni. Hívja Plebánus Urat a' maga kötelességeinek tellyesítésekre, hogy a' Beteg házánál lakó Catholikusok és Protestansok ezen épülhessenek. Ezen declaratiót maga a' Beteg, két Tanúval egygyütt, tulajdon nevek alá írásokkal erősítették-meg; 's ennek egy hasonló mássa a' Kastélyban tartatik-meg; az Originalis pedig egy más Mássával a' két Tanú által adatik kezéhez Plebánus Úrnak, hogy ha szükségesnek ítéli, authentisáltathassék. Martiusnak 30dikán, 1769. reggeli tíz órakor.

DE VOLTAIRE.

Bigex, Vaginiére, mint Tanúk.

AUTHENTISÁLT DECLARATIO.

A' Ferneyi kastélyban, Martius 31 dikén, délután, 1769ben előttem alább írt Notarius előtt, és a' névvel meg-nevezet Tanúk előtt meg-jelent Méltóságos VOLTAIRE FERENTZ MARIA Úr, Királyi Komornyik, Tagja a' Frantzia Academiának, Ferneyi, Tourney, Pregny, és Chambesy Helységck Ura, a' ki ezen kastélyban lakozik, 's jelentette hogy *Nonnotte*, hajdani Jézsuita, és egy bizonyos Apátur, *Guyon* nevű, ellene vádló-írássokkal költék-ki, a' mellyek olly motskosok éppen, mint a' melly hamis vádakkal tellyesck, és a' mellyekben említett Mélt. Voltaire Urat azzal terhelik hogy a' Catholica Szentegyháznak tartozó tisztelet meg-adásában meg-botlott. Tartozott tehát azzal az Igazságnak, tulajdon Betsületének és áhítatos gondolkozásának, hogy declarálja hogy ő a' Catholica Religiot, mellyet ezen Tartományban vallanak, tisztelni és követni soha meg-nem szűnt. Declarálja továbbá hogy ő ezen Vádolónak meg-botsát; és ha valaha olly szót ejtett volna, a' melly ezen Tartomány Religióját meg-sértette, az Istent és a' Tartományt meg-követni kész; valamint azt is hogy az Ország törvényeinek 's a' Catholica Religiónak meg-tartásában, melly az Ország törvényeivel szorossan egygyűvé van kötve, élt 's halni is akar. Így esett ez a' meg-nevezett kastélyban, napon, hónapban és esztendőben mint fellyebb, Tiszt. Áldozó-Pap és Exjesuita ÁDÁM ANTAL Úrnak, Genevai Tartománybeli Polgár Bigex Simonnak, Arany mives Maugie Claudius Istvánnak, 's l'Archeveque Péter Syndicusnak, kik mindnyájan Ferneyben laknak, és Tanúknak kérettettek, jelen létekben.

Signé

DE VOLTAIRE.

Továbbá ugyan azon Fernéyi kastélyban, reggeli kilentz órakor Aprilisnek első napján 1769ben, a' meg-nevezett Notarius előtt, és az alább meg-írt Tanúk jelenlétekben, meg-jelent az említett Mélt. Voltaire Ferentz Mária Ur, Királyi Komornyik, Tagja a' Frantzia Academiának, 's Ferney, Tourney, Pregny, és Chambesy Helységcknek Ura, a' ki itten a' Ferneyi kastélyában lakozik, 's azonnal, a' mint ágyában, hol betegen fekszik, Ferneyi Plebanus Urtól a' szent Communiót el-vevé, ezen tulajdon szavait mondá:

Most immár midőn az én Istenemet számban fogom, ígérem, hogy azoknak a' kik engemet a' Királynál el-vádoltak, és a' kiknek gonosz intselkedések el-nem súlt, tiszta szívből meg-botsátok.

Ezen Declaratiója felől a' Mélt. *Voltaire* Ur hiteles Bizonyosság-levelet kívánván, azt ezen írásom által ímé adom, Ferney Plebanus Tiszt. *Gros Péter* Aldozó Pap 's Exjesuita *Antal Ádám*, 's *Bigex Simon* Uraknak, úgy *P. Claude Josephnek* Gexi Klastrombeli Capucinusnak, továbbá *Maugie István* Arany mivesnek, 's Ferney Syndicus *L'Archeveque Péternek* mint Tanúknak jelenlétekben, kik valamint Méltóságos *Voltaire* Ur is, és magam is, ezen Írást mind alá írták; – a' meg-nevezett kastélyban, órában; napon, hónapban, esztendőben, mint fellyebb.

VOLTAIRE ÚRNAK VALLÁS-TÉTELE.

1769ben Aprilisnek 15dikén előttem Ferneyben lakó 's alább írtt Gex Tartománybeli Királyi Notarius *Claude Raffó* előtt, 's a' továbbat, meg nevezendő Tanúk jelenlétebben, meg-jelenének Tiszt. Plebánus *Gros Péter* Úr; úgy *L'Archeveque Péter* Ferneyi Syndicus, *Claude Etienne Maugie* Aranyműves, *Jean Baptiste Antoin Wilhelm Loucis Bugros* Seb orvos, 's a' Montpellieri Királyi Academiának Tagja, Gex Tartománybeli Eskütt, Tisztel. *Pater Claude Joseph* Capucinus és *Pierre Jacquin* Ferney Oskola Mester 's a' t. a' kik azt vallották, hogy jelen valának midőn *Francois Marie Arouet de Voltaire* Ur, Királyi Komornyik, 's Tagja a' Frantzia Academiának, Ferneynek 's a' t. Birtokos ura, ki különben Ferneyi kastélyában lakozik, a' meg-nevezett hónap első napján, reggeli 9. óraker, minckelötte a' szent Viaticummal élt volna, következő Vallás tételt tett:

Állhatatosan hiszem mind azt valamit a' Catholica, Apostoli 's Római Anyaszentegyház hiszen és vall. Hiszek egy három személyű Istenben, Atyában, Fiúban és Szentlélekben, a' kik valósággal különböznek egymástól és még is egy természetűek, egy Istenségűek és egy hatalmúak, hiszem hogy a' második személy Emberré lett; hogy Jézus Christusnak nevezeték 's az emberek váltáságáért meg-hala. Hogy ő alkotta azt az Anyaszentegyházat, mellynek hatalmában áll a' szent Írás igaz értelmét ki-mutatni. Azokat az eretnkségeket pedig, a' mellyeket ez a' Szentegyház kárhoztatott és meg-vetett, valamint azon hamis Magyarázatokot is, a' mellyeket arról tehetni, kárhoztatom én-is.

Ezt az igaz és Catholica hitet, a' melly nélkül idvezülni nem lehet, vallom és esmerem én az egy igaz hitnek. Esküszöm, ígérem és kötelezem magam, hogy ezt fogom vallani ennekutánna is, és az Ur Isten malasztjával ebben halok-meg.

Ezős hittel hiszem és vallom is mindazon tsikkelyeket, a' mellyek az Apostoli hit formájában foglaltattak (ezeket Deák nyelven hallható szóval el-imádkozta) 's állítom hitelesen hogy ezen Professiot minckelötte gyónásomat meg-tettem, Tiszt. Pater József Capucinus előtt el mon-dottam.

Illyetén vólt a' meg-nevezett Tanúk esküvéssel bizonyított állítása, a' mellyről tölcem ezek írott Documentumot kívántak, mellyct tőlök nem is tagadhattam-meg. Költ a' Ferneyi Plebanián, *Bernhard Jacob Béresnek*, 's *l'Archeveque János* egykori Syndicusnak jelenlétebben, kik mind ketten Ferneyben lakoznak, és ezen Authentisation mint hívott Tanúk jelen vóltak. Alól-írások: *Gros Plebánus. Claude Joseph, Capucinus. Pierre l'Archeveque* valóságos Syndicus. *Claude Etienne Maugie. Pierre Jacquin. Bugros*, Seborvos.

Bé-tétetett a' Protocollumba Gexen 15. April. 1769. Taxa 21. Sol.

DE LA CHAUT.

Én alább írtt Ferneyben lakozó *Claude Raffó*, Királyi Notarius a' Gexi Tartománynak, bizonyítom, hogy én ezen Documentumokat a' magok Originálisaiival mellyeket *Voltaire* Ur előmbc adott szóról szóra öszve hasonlítottam: mind ezt az említett Úr kívánságára. April. 15dik 1769.

RAFFÓ.

Alig vonta-ki a' beteg ágyból a' lábát *Voltaire*, 's mind ezeket a' Documentumokat, nevezetesen azt a' mellyben Vallástétele van, el-tagadta, hogy nem valók. *Soha sem látott, nem-esmért Bitangok mondják hogy azt az én számból hallották: a' gazemberek a' leg-nevettségesebb Stylussal tették azt papírosra; de szemtelenségeket csak ugyan nem vitték annyira, hogy Nevem alá-írását annak alája fessék.* – Más helyitt ismét¹ úgy beszéli ezt önnön maga, hogy lehetetlen tovább kételkedni rajta, hogy ebből a leg-szentebb dologból csak tréfát űzött. Lássuk tulajdon szavait: *A' Ferneyi Remete rosszul volt, 's únatkozásában soha se tudta mit csináljon. F.szébe jutott, hogy az utolsó kenetet magának hiteles Tanúk előtt adatja-fel, a' mint ez azon tartományban szokásban vagyon. 'S meg-ísalá szegény magát, mint azok a' kiker Parisban Jansenistáknak hívnak. Egy Tanátsbeli személy által hozzá ízent a' Ferney Plebánushoz, Gros-hoz (egy derék kanta-ürítőhöz, a' ki addig ivott míg belé el-veszett) hogy első Aprilisban el-ne felejtessen hozzá jőni, 's őt az utolsó Kenettel kenné meg. A' Plebánus hozzá jött, 's elibe adta, hogy elébb meg-kell áldoznia, 's úgy osztán annyi olajat ad néki, a' mennyit kívánni fog. A' Beteg reá állott. Aprilisnak első napján magához hozatta a' Szentséget, 's akkor a' Tanúk és egy Notarius jelenléteben declarálta, hogy Vádlojának a' ki őt meg-buktatni akarta, de igyekezete el-nem sült, meg-botsát. – Formalis Protocollatit tettek éránta, 's ímé úgy halhatott volna meg bízvást, mint a' szegény Gusmán az Alzírban. – A' Párisi Coujonok azt fogják tudom mondani, hogy ez Aprilisi tréfa volt.*

Az illyes illetlen pajkosság nem vala ujság Voltairnál. 1776ban a' Párisi Népc felé fordúlván ezzel végzi-el verseit.

Adieu, Peuple Charmant! que je serais heureux
Si Vous daigniez combler le plus cher de mes vœux.
Dechirez le bandean reprenez vos suffrages,
Renversez ma statue et breulez mes ouvrages,

Isten hozzád, kedves Nép! be boldog volnék, ha leg-indúlatosabb kívánságomat tellyesíteni méltóztatnál. Tépd-le azt a' szem-kötélcset, mellyet rád én kötöttem volt, vond-vissza javallásaidat; dőjtsd-fel faragott képem, 's munkáimat hányd tűzre.

Huszonyóltz esztendeig tiltatván-el Páristól, végre hatalmas Barátjainak esedezősek által meg-nyitattott előtte az oda való menetel. 1778ban Februariusban tehát útnak indult, 's mintegy közepe táján bé-is ért. Soha sem fogadtatott még senki nagyobb tisztelettel mint ő. Teli volt ezen örvendetes hírrel minden újság levél, 's a' Frantzia Academia Deputatiót küldött ezen tisztelt Tagjának el fogadására. Hertzeg *Beauveau* vezette az egész öszve-gyűltt Academiát hozzá. Martiusnak 31dikén bé-ment a' kis Gyűlésbe. A' folyosók 's pitvarok rakva voltak azzal a' tömött sokasággal, a' melly őt látni óhajtotta, 's azonnal el-kezdődött a' kéz-tapsolás mihelyt meg-jelent. A' Tagok az Antichamber ajtajáig jöttek elibe, 's meg-kínálták az Elől-üléssel, mellyet el-is fogadott. Akkor d'Alembert egy Elogiumot olvasott *Despreaux* felett, mellyben Voltairt véle és Racin-nal, Voltairt magasztalva, hasonlítá öszve. Végre meg-eggyezett

1) Ezek szóról szóra Zabuesnigból vétettek a' §nak éppen végéig: *Aprilisi tréfa volt.*

kéréssel kérték hogy az Elöl-ülést, melyet egyébkor nyil-vonás szokott meg-határozni, továbbá is tartsa-meg; 's *Voltaire* engedett kívánságoknak.

Áprilisknak 29dikén pompás Gyülekezete vala a' Frantzia Acemiának. Ekkor is elő-kellő széklet mutattak-ki nékie, 's ez a' nap arról is nevezetes, hogy itt ölelték-meg egymást Európának és Americának leg-híresebb két fiai: a' két ősz VOLTAIRE és FRANKLIN.¹

Meg-jelent az ő tiszteletére az egész színjátszók Corpora is. *Bellecour* tette a' köszöntést, 's *Voltaire* igen nyájasan ezt felelte nékiek: *Én ezutan egyedül értetek 's bennetek fogok élni!* – Mart. 30dikán midőn új darabját *Irenjét* hatodszor játszották, és Irenét nyomban *Nanine* követte, a' Theatrumban *Voltaire* is jelen volt. Alig tudta magát keresztül fújni azon a' tömött Népen, a' melly oda leg-inkább az ő látása kedvéért gyűlt; 's midőn a' lozsiba bé-ért *Brizard* színjátszó hozzája ment, 's egy koronát akart fel-tenni fejére. *Voltaire* le-kapta azt, 's *hát a' nagy betsülettel meg akartok-é (kérdé) élni?* képzeltetlen kedvességgel játszattatott-el a' darab. 'S alig vala vége, midőn a' kárpit hírtelen fel-rántott, 's *Voltaire*nak faragott képe a' színen állott. A' sok színjátszó körül-vette azt, 's úgy koronáztatott-meg a' Nép örvendező sikoltozásai közt.

Ápril. 27dikén Alzirt játszották. *Voltaire* is jelen volt. A' Nép az ő jelen létét tsak a' 4dik és 5dik-fel-vonás közt vette észre, 's egyszerre el-kezdődött a' sikertítő víg láрма. Mad. Vestris egynehányszor szakasztotta félbe szavait a' Nép nagy kiáltozása miatt. *Voltaire*nak fel-kelle kelni hogy maga hajtogatásai által a' zsinatot tsendesítse. – Ebben a' nagy zajban *Chevalier de Lescuré* ezt az akkor írtt Versét nyújtá fel *Voltaire*nak:

Ainsi chez les Incas, dans leur jours fortunés
Les enfans du Soleil, dont nous soivont l'exemple,
Aux transports les plus doux etoient abandonnés
Lorsque de ses rayons il clairoit leur Temple.

„Igy ragadtattak a' leg-hevesebb örvendezésre az Inkáknál a' Napnak böl dog gyermekei, kiknek példajokat mi most követjük, midőn 'Templomokat sűgárjaival töltötte-él az Istenek.”

Ezek a' magasztalások mindazáltal nem távoztathatták-el a' közelgető halált. Májusnak vége felé sérvését kezdé fájtatni. Az Orvosok el-tiltották őt minden gyulasztó ételtől 's italtól; de ő halála előtt kevéssel eggy nap 25. findzsa fekete kávé is meg-ivott. E miatt nem alhatott. *Marschall de Richelieu* néki opiumot javaslott, sőt három dózist, hogy egymás után végye-bé, küldött-is. *Voltaire* mind a' hármat egyszerre vette-bé, 's tőlök 36. óráig aludt. Fel-ébredtekor érzette jelen való halálát, 's béketelekedet rajta.²

1) *Benjamin Fränklin* Americában született.

2) Hazánknak eggy széles tudományú Irója azon Deák Munkájának harmadik részében, mellyel a' Naturalisták ellenvetéseire felel, (nyomt. Kassán 1790.) azt írja hogy *Voltaire* phantasiákra süilleyezett, átkozta magát, születését, és az Istent; – fel-költ az ágyából, az árnyékszékre ült, bé-nyúlt a' fazékba 's ki-vévén tulajdon ganáját, azt *Tronchin* Orvosnak jelenlétében meg-ette. – Nem vagyok olly emberségtelen hogy el-ne hidjem hogy fő

Bár csak 24. óráig élhetnék még, úgymond. – Rosszúl léte hírlit viterett Abbé *Gaultier* Urnak; 's ez maga mellé vévén a' Szent Szulpiciusi Plebánust estveli 10. órakor hozzá ment, hogy utolsó pertzentéseiben az Istennel békéltetné-meg; de *Voltaire* egész meg-határozással azt kívánta, hogy a' Papok takarodjanak, 's őt hagyják tsendesen meghalni. Így történt halála Május 30dikának éjjelén 1778ban.

A' Párisi Érsek meg-parantsolta, hogy teste szentelt temetőbe ne tétetessék. – Május 31dikén fel-bontatott, 's balsamommal meg-kenettetett. Szívét *Mons. de Villette* vette magához, 's arany szelentzébe záratta. Bélét a' Szent Szulpitzius Temploma sír-ásói titkon temették-el; egyéb tetemci pedig *Ferneybe* vitették, holott maga készített volt nyugvó helyet jó előre.

FRIEDRICH ugyan azon esztendőben Novembernek 26dikán olvastatta-el a' Berliui Királyi Academia Gyülekezéteben azt az *Eloge*-ot, a' mellyben ennek a' nagy Embernek ritka tulajdonságait tellyes érdeme szerint festi. Nevezetes tikkelye az, a' mellyben őt *Ciceróval* hasonlítja össze azon tekintetben, hogy mind ez, mind amaz *nem egyben volt felette nagy*. – Én azokat a' kik Voltairt közelébből óhajtják esmerni nem útasíthatom igazabb képhez annál, a' mellyet ez a' Király ékesen szóllásának egész varázslásával festett. Meg-vagyon az a' *Sanssoucy Philosophus* Németre fordított Írásai között-is. –

KAZINCZY.

Tisztel. Kánonok 's Apát Úr hiteles forrásból nem merítette ezen történet' elő-adását: de *Zabuesnig* a' 370. old. ezen esetről szóllván, sem az Istent átkozásról, sem a' – meg-ételéről nem szóll. – Lehetetlen hogy azt meg-ette volna! *Voltaire* nem olly nyomorgó Scriptor volt mint a' mi szegény *Kalmár Györgyünk*, kinek fölöstökömje, ebédje, ozsonnája 's vatsorája is olajjal meg-áztatott réti fű volt gyakorta. Egynéhány Helységnek Birtokosa lévén, *tseléd* nélkül, – 's Párisnak leg-első karú Lakosaitól tsak nem imádatván, *barát* nélkül nem szűkölködhetett úgy, hogy phantasiáiban maga maradjon; – ha pedig volt valaki körülte, bizonyosan nem engedtetett-meg nékie, hogy büdös appetitusát tellyesítse. Gaz-embernek kiáltom én *Tronchint* ha jelen volt és a Betegyet karon nem fogta. – Az eggy általjában nem történéherett-meg! – De légyen úgy! ette légyen meg szegény Beteg a' –t, – nem tselekedte-é ugyan azt ő előtte sok Chemicus? *hideg vérrel* pedig, nem *essén kívül* a' mint Voltairról beszéltek. – Be kevésé *Philosophus* az, a' ki ha azt tselekedte volna-is, miatta pirulna. – A' mi az *Istent szidalmazás* tikkelyét illeti, én ugyan Voltairt nem mentem, – tudjuk melly sok pajkosságot 's istentelenséget követett-el tsak azért hogy elmésségét jobban litogtathassa; 's a' mihez valaki egész életében hozzá szokik, azt el-hevült phantasiája könnyen juttatja emlékezetébe: de – vallyon nem *locus communis*-é ez eggy bizonyos rendű Vádlnak? – Eszén nem lévő embernek vétkes tselekedetét vétkül venni nem lehet, tudjuk. Phantasiában volt, azt beszéli *Tronchin* után az említett Magyar Tudós. Phantasiában pedig a' leg-szentebb Ember is lehet, mert a' betegség *physical* és nem *moralis* dolog, melly olly annyira köz – távol légyen az alatsonyítás tőlem, – eggy Apostollal-is, mint vélem, vagy akar kívül. – Szabad légyen még *Laicus* létemre ki-mondanom a' mit ércek: Miért hordanak-elő illyen mondi-mondákat a' Keresztyén Valfás Bajnokjai, midőn arról az Igazságról van a' szó, a' mellynek meg-ígértetett, hogy rajta a' Pokol kapui sem fognak diadalmaskodni? Az illyetén védelmek által gyanussá teszük mind magokat, mind azt a' Tudományt, a' melly Isteni sugallásból vette eredetét; – mert kitsoda az a' ki az illy historiátskák felett gonosz katzagásra ne fakadjon? KAZINCZY.

XIV.
ÁLOM
UZ UTÁN.

Alom! mit kerítél szemem' tziirkalmára?
Örömmnek ma is alig van határa! –
El-faradtt tagaim eggy Völgyben le-vetém,
'S velem minden gondom álomba temetém.
Közel eggy tó vala ezüst színnel ékes,
Tiszta a' feneke, 's eggy keveset székes.
Körül árnyékos fa szépen kerítette,
Melly között vizeit gyengén eresztette. –
Itt láttam a' ritkás fiatalok között,
Hogy Chloém ferdéshez éppen le-vetkezett.
És már eggy ingénél egyebe nem vala,
A' mellyet szabadon Zefir hordoz vala. –
Szemembe mosolygott ki-nyiltt két kebele,
Mellyet a' pihegés gyengétskén emele,
'S figyelmetességem úgy vonta magára,
Hogy úntalan néztem két kerck halmára,
Mellynek Liliomi közt a' szél kedvére.
Játszott, és engem tett Világ közepére.
Azonban, míg nézem ingét is le-tenni
Készül, 's öltözetlen a' vizekbe menni;
De jaj! fel-ébredék, meg-lát és el-szalad!
'S mire szemem törlöm akkorra el-halad!
Oh óh! bár tsak én még egyszer el-alhatnám!
Leg-alább a' Vizek tükrében láthatnám!

Gy. TSÉPÁNY ISTVÁN.

XV.
EXCELLENT. COMITI
CAROLO PALFFY,
CUM MUSAS DEBRECINAS INVISERET. 1779.

Cum nuper rigidæ funesta licentia mortis
Auferret DÖRIUM,¹ & fatali conderet urna

1) Jobbaházi Gróf DÖRY FERENTZ Úr halála után Zemplény Varmegyének Fő-Ispánjává
Gróf PALFFY KÁROL Úr leve, 1779.

Quidquid ei mortale fuit; Themis inscia rerum
Quid faceret, varios agitabat pectore motus;
Et multum errabunda prius, mox moesta recenti
Consedit DÖRÛ tumulo, dextraque recline
Fulta caput, tales lacymas gemitusque ciebat:

Quid mihi cum terris ultao? viduata quid heu me
Zemplinia, & querulus Bodrog, moestisque Tibiscus
Huedum etiam remoratur aquis? libet ire volucrem
E terris, atque alta levi petere astra volutu,
Astreamque sequi Comitem, qui priscia dudum
F[r]audibus evasit terrarum orbemque reliquit.
Nam quid ego his etiam maneam regionibus aut cur
Exilium non sponte sequar? postquam ille mearum
Occubuit legum vindex. An ut omnia lato
Dissipet excusso petulans violentia freno?
Ut fraus his sedeat rostris, aut hocce Tribunal
Occupet, eversumque meas eat impia leges.

Dixit, & excutiens sinuosam e pulvere pallam,
Vexatamve solo vestem, jactanda per auras
Brachia tentabat, gladiumque exinde jacentem
Sustulit, & parili vibratam pondere libram.
Jam posita haud incerta via, mox altior ultro
Paulatim accrescit terris, tenuisque sub auras
Evolat, atque tuos superat Zemplénia colles.

Senserunt abitum fraus & furor ater & omnis
Inferni monstrosa cohors, indeque revulsis
Postibus, herentes superas luctantur in auras.

Ast illam Coeli medio jam jam axe volentem
Aetherae glomerant nubes, circumfluus ultro
Allevat & Coeli regionibus inserit Aër.
Cum speculata suas Regine THERESIA vites;
Non procul hinc, ubi nectareis Tokaj inclyta mustis
Visitur, aethereo findentem nubila cursu.
Vidit & agnovit, nec enim fuit haec Dea cuiquam
Nota magis, junctaque Soror Clementia dextra.

Et quod ait meditaris iter? Scio quod Tibi mentem
Vulneret, & terras quae Te nova causa perosam
Deserere impulerit, superoque accedere coelo:
Nempe quod occubit Dörus Comes, interiturum

Fasque piūque putas. Sed quid? sterilisne Virorum
Usque adco est nostris Hungaria credita sceptris?

Est mihi PÁLFFIADUM celebri de stemmate natus
CAROLUS, aequalis veterum virtutibus, ille
Pannonas imperio frenabit, & ille bilancem
Justitiae aequilbrem moderabitur. Ergo futuri
Jam secura novo relegens vestigia cursu
Desertas iterum turres, atque arva revise.

Palffiadum ad nomen modicum suspensa pependit
Diva Themis, veterum mox ut praeclara Parentum
Facta animo recolit, pronis declivior alis
Subsidit, nivea signans vestigia planta.
Quam Regina manu prensam sociavit amico
Palffiadi nexu Veterumque ait ille Parentum
Immortale decus retinens Tibi Jura, piasque
(Doctus ab aequali justum suspendere lance)
Absque dolo leges dictabit; impia coecas
Turba Erebi sedes repetut violentia saevo,
Ore minax, cum fraude meis procul Urbibus ibit.

Sic fatae Justique tenax vindexque nocentum
Justitia, & placido mitis Clementia vultu
Adstitit, in Sella Comitum amplexata Curuli.
At longo resoluta metu Zemplénia Virgo
Favit, & ingeminans festos laeto agmine plausus
Laurigeris placidas submitit fascibus urbes.

Audivit sacros plausus, sonitumque frequentis
Laetitia, & docto Pallas sic ore locuta est:
Stet precor hic trabeatus honos, haec sella curilis
In concursa diu! stet legum, Justitiaeque
Aeterna firmata basi, solidisque columnis!
Haud secus, ac navis, quam ferrae dente tenaci
Ancora fundavit; frustra illam fluctibus horrens
Pontut, & invalidis assultibus impetit unda.
Sic frangens quando vult frangere: at illius annis
Perpetuus florescit honos, laudumque Corona.
Sic placitum fatis, sic illa modestia morum
Augurat, & Pietas dignissima Principe virtus,
Imperiique basis. Jamjam praecludet ad illam
Virtutisque suae praeclara exordia sumet.

Ibit enim geminas Musarum invisere sedes
Non sine propitii signis, & teste favoris.

Constitit eventu pars; sed constabit in aevo
Venturo, quidquid Pallas praesaga canebat.
Salve Magne Comes! Te Debretzen hospite felix
Plausibus exultat laetis; Tibi roscida vallis
Parnassi, Aoniumque nemus, Tibi tota recurvo
Turba genu bisidi supplex gratatur olympi.
Salve iterum! nec enim solas frons ista sereno
Patakias vultu Musas atque ore beavit.
Quin etiam nostris succedere sedibus, ultro
Dignata est, aequum pariter paritita favorem.
Vive diu, atque fave Musis, quas Hungara Pallas,
Hoc loculo fixit, quibus humida vallis Olympi
Innocuam praebet tenui sub fronde quietem.
Sic vult hoc Pietas, sic Magna Theresia, cujus
Promerita in Musas, ipsarum, Orbisque futuri
Magnus erit celebrare labor. Nunc ambo valete, &
Illam Orbi, & Patriae, Patriae Te, Zempliniaeque
Ast Musis Utrosque diu pia Numina servent.

PAULUS NÉMETIII
Philos. Studios.

XVI.

KÖSZÖNET AZ ORSZÁG RENDEIHEZ,

Midőn 1790ben Rák II-dikén

A' köz dolgok folytatására a' Magyar Nyelvet rendelték.

Nagy Lelkű Fő-Rendek! Hazánk' szemfényjeil
Országunk Oszlopi! szívünk reményjei!
Éljetek! e' víg szó zeng mindenek száján,
Ki örül fel-támadt Nyelvén és Hazáján.
A' tanátskozáshoz csak alig kezdtetek,
Hogy fő jónkra *egy nap'* többet végeztetek,
Mint meg-hóltt Eleink *öt 's hat Diaetában,*
Mellyeket tartottak e' század' folytában. –
Mint a' melly rossz Orvos a' betegség' helyét
El-tévesztvén, bé nem dughatja kútfejét,
'S mikor más baja van, ő csak az epével
Birkozik, 's Betegét gyötri Receptével.

Ma ez, hólnap majd más dőzissal itatja,
'S clystírozza míg más világra iktatja:
Úgy ők gyógyítgatták sok apróbb bajunkat,
De – nem is illették leg-főbb panaszunkat.
Nemzetünk sínlődött e' nagy nyavalyában
Hogy idegen volt ő saját Hazájában.
Tsak a' neve vólt-meg, hogy Magyarnek hívták,
De a' Haza zsírját idegenek szívták.
A' tisztségből 's pénzből minket ki-feredtek –
Bokros gyötrelmeink mind ebből eredtek.

De ti, bölts Férjfiak, kik néztek előre,
Orvos kézt tettetek mindjárt a' kútfőre.
A' vérhasban soká kínlódó hazátok',
Mint ama' fő orvos, szóval gyógyítjátok.¹
Apróbb fájdalmi így mind el-szélednek
'S el-senyvedtt tagjai lassan meg-élednek.

Músák, pendítsétek háládó hárfátok!
Számkivetésekből vissza-hívt Hazátok.
Az idegenek már többé ki nem marnak
Kik kedvetlen nótát húztak a' Magyarnek.
Az Egri Püspök vólt leg-főbb szószóllótok²
Hintsétek laurussal e' bölts Apollótok'!

Három Század folyt-le hogy Buda Várában
Bátran nyugodtatok *Mátyás'* óltalmában.
Pompás győzedelmit verssel hirdettétek,
Vitéz Eleinket ti élesztgettétek.

-
- 1) Tzélozás arra a' vér folyásban kínlódó Asszonyra, a' ki Jésusnak ruhája széléhez nyúlt.
2) GRÓF ESZTERHÁZY KÁROL. Pápa, Devetser, és Úgod Várainak 's Urodalmainak Örökös Birtokosa, Egri Püspök, 's Heves és Kül-szólnok törvényesen eggyesült Vármegyék Fő-Ispánja, Királyi Belső Titkok Tanátsosa. – Mennyire légyen az igaz, a' mit Hazánk ezen nagy Oszlopa felől Orpheusom I. Kötetének 165. lapján mondtam, az is mutatja, hogy az ezidén Egerben tartott Vármegyei Építő székben Protestánsokat minden Tisztségre candidált, Vice-Notariusságra pedig magától nevezett; 's a' Fő-Ispáni székben azt mondotta, hogy a' Protestánsok a' Katholikusoknak *Aryjokfiái a' Kristusban*, 's *nem is toleratusok*, úgymint a' kik az Ország törvényeiben *Pólgár-társaknak* fogattattak. – „A' mit az alattam valók tsinálnak, azt nem én tsinálom; és a' mit dissimulálok, azt jóvá nem mindenkor hagyom.” Ezek tulajdon szavai hozzám. – Meg-bántja ezt az urat az, a' ki azt állítja, hogy P. Leo Maria Szaitz az *Ő ösztönözésére 's védelme alatt* írja azokat a' Hazafiakat Hazafiak ellen ingerlő 's egyiptusi homályt terjesztő írásokat. Pater Leo – áldassék érte a' Józan okosság! – Egerben sem az, a' ki óhajt lenni. KAZINCZY.

De tsak-hamar a' had 's a' fegyver' zörgése,
A rabló ellenség 's az ágyúk' dörgése
Melly mindent rontott 's ölt vagy rab-szíjra fűzött.
Titeket is sírva Hazánkból ki-űzött. –
Azólta felettünk gyakran repdestetek,
Mint Noé' galambja szállást kerestetek.
De – mellynek Maradék! hitelt nem fogsz adni –
Nem akart titeket Hazánk bé-fogadni.
Sokan az idegen hangot meg-szerették,
'S saját Nyelvünk' 's Músánk' érte ki-kergették.

Jertek, kedves Músák! többé ne féljeteK,
Már örökké vígan itt velünk éljeteK.

Most míg tart az Ország-gyűlése' ideje
Mátyás háza legyen lakástoknak helye.
Onnan füleljeteK mindenneK szavára
Mit mond az Orzágnak állandó javára.
'S áldott Nevét gyémánt Ozlopra írjátok
Annak, ki munkásan szereti Hazátok.
Már eddig is leleteK sok olyan nevekre,
Mellyek érdemesek Apelles kezekre.

Ti Nyelvünkért buzgó Böltsék örüljeteK
Ama szép munkákhoz egygütt készűljeteK,
Mellyekből Európa Nyelvűnket esmerje,
'S többé vad 's durvának azt hívni ne merje.

Bölts Rendek! kik újjá-szűlteteK bennűnket
Fel-vévén a' porból el-tapodtt Nyelvűnket,
Oly sok ezer áldást nem kívánhatnátok,
Mennyi ezért omlik mindenfelől rátok.
A' NemzeteK' sorsát mérő Úr' nevére
Eskűszűnk, míg bennűnk forr ETELE vére
Sőt míg a' Magyar Név el-nem fogy egészen,
Ez áldott Nap nekűnk örökké szent léssen.

Két fő dolog vár meg-orvosló kezeKet,
'S ha Hazánk javára végzeteK ezeket,
Ugy mindenneK majd ezt vallja szíve 's szája:
E' vólt Nemzetűnknnek első Diaetája.

PÉTZELI.

XVII.
A' SZALA VÁRMEGYEI KORONA-ŐRZŐ
NEMES SEREG' BUDÁRA INDULÁSAKOR.
Füred Iker 26dikén, 1790.

Lóra Magyar! Trombita zeng – hangzik a' tárogató –
Nagy kints vár, ... *Márs* a' vezető, ... Hajnal az út-mutató.
Nagy kints vár... arany záloga Ősi Szabadságodnak
Márs vezet; a' ki erőt is szokott adni karodnak.
'Tárgyad felé a' víg útat a' szép hajnal mutatja,
Most halad, 's nap költte felől szárnyait tsattogtatja;
Országunk' teteje felé tsalogat mosollyogva,
Hól zászlódat sok Nemzeti zászlók várják lobogva.
A' tele *Hold* a' Hajnalnak áll által ellenébe
Sőt már le-tsúsz a' hegy mellett a' Tethis' tengerébe.
'S jelenti, hogy noha fényes és crös szarvú vala,
El-tűnik, mihelyt fel-tetszik szabadságod' hajnala.
Pirosodj gyönyörű Hajnal, 's ragyogó fényed maga
Legyen nemes Vitézinknek, legyen vezér tsillaga,
A' Te édes reménységed, a' Te fényed vezesse,
Oda, a' hól már készen vár Országunk' sok Nemesse. –
Hajtsátok le fejeteket Füred' kies hegyei!
Alatsonyodjatok bértzes Balaton' vidékei!
Emelkedjete forrással bővös völgy menedékek,
Hadd süssön kebeletekbe a' hajnal: engedjétek.
Botsássátok ki a' Nemes sereget belőletek,
Sőt vidám lovágjainak jó útat készítsétek.
Hadd kövessék, sietetessék örvendetes útjokat,
Hadd nézhessék, ölelhessék hamar édes Anyjokat.
Hadd köszöntsék ama' magas Palotát nem sokára,
Mellyet *Mátyásunk* épített szomszédi' tsudájára.
Hadd lássák öröm könyek közt, mi van? és kik vannak ott,
Hól ez előtt egy Századdal Pogány ellenség lakott.
Sőt a' hol tsak nem régen-is a' Magyart sem esmérték,
Miólta a' *Márs* fíjait fegyver nélkül meg-verték.
A' Szent Szűz keblébe költvén a' *Jupiter* madara,¹
Nem tudta a' *Mátyás*' nyelvét a' *Hunyadi*' udvara.
Képzem mitsoda örömmel fogadja Buda Vára.
Az annyiszor kint bújdosott Koronánk' óltalmára,
Midön látja, hogy ez-után nem a' porban tsúszkálva,
Nem alatsony lelkeképpen két felé sántikálva,

1) A' Jupiter madara a' *Sas*; a' Szent Szűz a' *Szabadság*.

'S nem olyan örzi, a' kire ha a' gög vagy fűlsz rá ért,
 Ez szentség' külsát el-adni kész az Ország' külsáért.
 Hanem, minden eröltetést, és terhet el-szenvedve,
 'S még-is az alacsonyásból *hegyekre* emelkedve;
 Éjjel-is látó *Bagoly*-ként be néz Buda várába,¹
 'S mind két lábát jól meg-vetve kardot tart a' szájába.
 Siessetek hát! menjetez édes Anyám' Fijai!
Márs vezet; ott várnak a' *Márs*' tábora magzatai.
 Kik már tudják; – meg-tanúlták: mit zálogol e' szent kints?
 Érzik, mi szokott történni ott a' hol egyesség nints.
 Azok örzik jó Anyánkat, édes Magyar Hazánkat,
 Mi, a' szövetség' zálogát Nemzeti Koronánkat.
 Képzem: ha el-érkezhettek a' Buda Vár' hegyére,
 Mint megy ismét a' két testvér, egymás' ölelésére.
 Kik nem rég szivek el-telve Nemes örvendezéssel,
 Vitéz módra köszöntötték egymást, kardbillentéssel,
 Midőn a' *Gréven* fiait Keszthelyre sijettezte.
 FESTETTIS GYÖRGY, – 's e' Zászlóalyt JÁNOS Ötse vezette.
 És ékes Magyar beszéddel mind ketten meg-mutatták,
 Hogy Isteni tsuda-képen már az egek meg-adták,
 Hogy nem lakatúl van vetve a' hadi nép réátok,
 Hanem a' Magyar Nemes Rend, 's a' Katona Barátok.
 Derűlj kies Hajnal! derűlj! fényesítsed az eget.
 Vezesd ditső fényed felé ezen Nemes sereget.
 Ereszd-meg Vitéz! creszd-meg, lobogóra zászlódat,
 Fújd-meg; most nem vélik rosza; fújd-meg tárogatódat.
 Buda ditső Vára felé sijettesd Paripádat,
 Nézd-meg a' szám-kivetésből haza jött Koronádat.
 'S örizd – de térj-ki egyenes útadból Veszprém felé,
 Ottan találsz egy szent helyet, nézd-meg-azt-is, menj belé.
 A' hová a' Magasságból tsattogó menydörgések
 A' sokszori unszolások 's rémítő ijesztések
 Bé-nem hatottak; 's örzői úgy álltak őrizetet,
 Hogy ki-nem adták azt; a' mit a' Haza nálok le-tett.²
 Menj, menj Nemes Vitéz Screg! útazz Isten hírével;
 Míg kezét fogsz nem sokára más Megyék Seregével.
 'S meg-tanúlod, eggy nagyobb; 's még nem látott Társaságban,
 Mitsoda? 's még mi lehetne a' Magyar, az Országban.

PÁLÓTZI HORVÁTH ÁDÁM.

1) Ezen Zászló-állý is eggy három hegyen álló, 's szájában ki-vontt kardot tartó ör-baglyot viseltt tarsolyján.

2) A' Veszprémi Levél-tárt örző káptalan.

XVIII.
EGGY ESETRE.¹

1760.

Res tua, Christe, agitur, fucata, potentia justo
Vim facit, & tenerum sic undique tentat ovile,
Ut miser in lacrymas tabescat, & irrita vota
Jam jam animus doleatque sibi, doleatque futuris
Tempora, Relligio quicis olim invicta jacebit,
Ni tua de coelis nunc tandem in fulmina dextra
Emicet, & verum, tua cui se gloria junxit
Innovet arma sibi & vires demonstrat axitas;
Quicis populos quondam immites & saxa Corda
Contudit, ac jugo suavi dare colla coëgit.

Ista quidem fient, ni nos oracula fallant,
Numinis: at dum nos metus & spes torquet anhelos
O! quam parva fides modica secat aequora lintre
Vitae acrumnarum, & molles frustra usque querelas
Ingeminat, vanoque ciet surda aethera luctu! –
Actum est! non hostis tantum hoc jam clamat amarus,
Sed tacito passim mussant eadem ore fideles
Christe tui! & mortem fugiuntque, optantque vicissim
Pro se, aliisque illis, quos sanguis junxerat usquam
Sanctaque Relligio: quid enim terris superesse
Mox juvat, ut longo vexes praecordia morsu,
Dum teneras mentes cogi ad nefanda videbis
Sacra, vel infami profundere viscera ferro
Si fugiant animis dirac mendacia ... mac.

Magna quidem res est mors, summaque linea vitae,
Hanc animus meminisse horret; longaeque recusat:
Quam tamen, alme Deus! tua ne modo gratia desit
Malo equidem pro me & pulchris, quos diligo, natis,
Quos tuos dixi, suavi cum conjuge, malim
Hac luce oppetere, ut viduatos Spiritus artus
Deserat, in longam & claudantur lumina noctem:
Quam veniat tam dira lues, tot mentibus olim

1) Poétai szépsége ennek a' darabnak meg-érdemlette, hogy ezt az el-veszéstől meg-mentsem.
– Kegyelmes Egek, be boldogtalan idők lehettek azok, midőn a' Vallásbeli versengés még
a' leg-jobb elméket-is illy ki-fakadásokra tüzelhette! – 's mikor tisztül-ki Athmosphaeránk
attól a' dögleletes ködtől, a' melly illetén misanthropusi kelevényeket támaszt!!! –

Infandam latura necem, turpique veterno.
Ebria tartareo conda[n]t sub carcere secla
Me vivo...

Tu vero alme Deus! miseris succurrere tandem
Incipe! ni melior pro te est & charior hostis
Prae nobis; fallantque simul mens conscia recti,
Et tua verba Deus! quae nos sincera tueri
Optasse, ipse vides: propriam ne neglige causam!

SZATTHMÁRI PAKSI MIHÁLY
Sáros Pataki Professor.

XIX.
ARMA VIRUMQUE CANO.

Énekeim fegyver 's eggy Trójai Férjfi, kit onnan
Isteni Végzések leg-elébb Lavína revekrc
Hoztanak. A' nagy Egek 's dölyfös Júnónak haragja
Üldözték. Száraz 's víz tört fenekedve fejére.
Hartzolt, túrt, a' míg ama' Várost arra vihette
Isteneit hogy meg-telepítse. Veszik magok' ettől
Látium, Álba, kevély Romának mostani fényje.
Kit sértett-meg ugyan, melly Istent e' kegyes ember?
Mond-meg okát Múzsám! Kívált az Istenek' Anyja
Mért dúlt rá; mért nem sajnálá annyi veszélyre
Tenni-ki? Hát olly mérgesek é a' mennyei Lelkek?

ARANKA

ORPHEUS

OROSZLÁN HAVA 1790.

I.

AZ ORSZÁG BÍRÁJÁNAK GRÓF ZICHY KÁROL ÚR Ő EXCELLENTZIÁJÁNAK BESZÉDE,

Mellyel az Ország Gyűlésére öszve-sereglett Méltóságokat
's a' Második Tábla Követjeit
Budán Rák 10dikén 1790ben idvezlette.

El-érte mai napon a' Nemes Haza azon fő-tzélját, mellynek gyakorlásától huszon-öt esztendőknék forgása alatt el-rekesztetvén, innen naponként nevekdedő fájdalmat, egyedül a' jó kívánságnak, és reménységnek gyámolával támogatni kéntelenítetett. El-érte mondám: a' midőn mai napon azon Nemes Magyar Hazánk maga Tagjait, ezen Ország Köz-Gyűlésében, Ősi szabad Vokssal hajdani Magyar-dísszel egybe-gyűlve, kinek-kinek maga Törvényes Rendét, és Szabadságát vissza adattatva, és mindnyájokat, édes Magyar Eleink példájával, a' Köz-jónak munkálására, egy Szívvel egy Lélekkel fel-készülve látja. – Minck-utánna tudni-illik, fel-tetszet azon örvendetes tiszta Napunk, mellynek fel-derülésével azon mostoha, és sok titkos köny-húllatásokkal áztatott szomorú Sorsunk, és végső romlásra hanyatló Viszontagságaink után, meg-érkezett még egyszer, azon régen ohajtott böldeg Idő, mellyben vérrel-szerzett, sok Törvényel erőstített, de már tsak nem haldokló eredeti Nemes Magyar Szabadságunkat, tős-gyökeres Törvényeinket, úgy ezeknek foganatos erejét, és régi szent-ségét az egész Hazának, és Nemzetnek hajdani Tekintetes Méltóságával, és arany Böldegságával, nem tsak elébbeni virágzó állapotjára, 's Törvényes-lábára vissza-állíthatjuk, de egyúttal minden Bal-történetek, 's az idővel, és emberi-sorssal közönségesen együt-járó Változások ellen-is, ellene fel-találándó, eszközök-által úgy meg-erősíthetjük, hogy azokat semmi idő múlás, semmi szerentse mostohasága, semmi Rosz-akaróink fortélja, vagy külső, belső Ellenségink' Ostroma, meg-ne mozdíthassa, fel ne forgathassa. De nem-is lehet erről kételkednünk, ha félre-tévé minden rész-rehajló magános tekinteteket, és az el-multtának kedvetlen Érzékenységből, Szívünket ugyan érdeklő, de a' Köz-jónak után-kívül munkálódó ösztönöket, azt vesszük egyedül, minden Igyekezeteink, és Munkáink egyenes Tárgyául, hogy az Haza Köz-javát, 's Böldegságát (melly kinek-kinek Böldegságával, el-válhatat[la]núl, egybe-vagyon köttetve) egy Erő, egy Értelme mellett, minden félre való hajlás nélkül munkálhassuk, elő-mozdíthassuk.

Ha ezt tselekesszük, bizonyos Reménység táplálhat mindnyájunkat, hogy a' melly aranyidőket éltek édes Eleink, Szent-István, Szent László, Első Lajos, 's több nagy és böldeg emlékezetű Magyar Királyainknak idejekben, Mi is, és az Utánunk-követke-

zendő Maradékok, hasonlót érhetünk, 's ezekben tündöklő, virágzó Hazánk, boldog állapotját vissza nyerhetjük.

Nem lessz tehát senki, a' ki ezen most jelentett fő Tzélokat maga előtt viselvén, eggyedül a' Köz-jót nézendí, azokról a' mellyek sebhettek volna, el-felejtkezvén, fel-ne szentelje mind ezeket, azon Jókért, mellyeket fog szólni saját-Indulátinknak meg győzesc, és az Haza-Javáért, Nemzeti Szabadságunknak örökös meg-maradásáért, készsleges fel-áldozása.

Illik ez, sőt szükséges annyival inkább, hogy valamint az egész ki-terjedet Világon nagy hire, nagy neve vagyon Nemzetünknek: úgy kivált mostani éles Környűállításokban, mind távolabb lévő Fejedelmek, és Nemzetek, vígyázó Szemmel figyelmeznék reánk és minden mozdulásainkra, minden végezescinkre. Méltó azért, hogy ki-vetkezvén minden alatonaságból, és Ellenünk leg-kissebb ki-fogásra, a' vagy bal-ítéletre útat mutatható, Magyar Nemes Szívünkhöz nem illő Kitsinségből öszve kaptsolt szívvel, 's igyekezettel oda fel-emelkedjünk, a' holott Nemzetünk örökös Nevét, Boldogságát meg-állapítván, 's nem tsak ditsősleges Magyar Elcinknek nyomdokiba vissza térhessünk, de a' Külső Szomszéd Világnak-is felőlünk való Várákozását bétölthessük.

A' mi engemet illet: mind született Haza-Fiúi, mind Hivatal-béli ösztönöktől indítván, valamint eddig nappali, éjjeli munkáimat, egész igyekezettel oda intéztem, hogy tehetségem szerént, kinek-kinek, és a' Haza Köz-tzéljának meg-felelhessek, 's azt a' mennyire lehetett elő-mozdítsam, és közelítsem, úgy fő-igyekezetem ez után is, hogy a' Nemes Haza kívánságának, Tetszésének, engedelmeskedvén, a' mennyire rajtam áll, a' Nemes Hazának vélem-való meg-elégedését el érhessem. Többnyire kedvesen vészi a' Felsleges Tábla a' T. Statusoknak szives Köszöntéseket, addig-is, míg 'Tagjai közzül majdan küldendő Követei által szives Indulátját bővebben ki-nyilatkoztatja.

II. A' GYŐZEDELMESEKEDŐ MAGYAR SEREGHEZ. 1790.

NEMES Hazámnak drága Vitézeit
Éneklem e' kő-Oszlop alatt, kiket
Már régen Éjszak, Dél, Enyészet,
'S Napkelet emleget, és tsudálva

Magasztal. Oh nagy Bajnokok! Oh Magyar
Bellóna hátor Magzati! *Ázsiát*
Meg-rázta, 's dőlő félbe hozta
Győzni tanúlt kezecek. Dagályos

Vadsága retteg már, 's menedék helyet
Alig találhat puszta Vidékein,
A' merre csak hallhatja zörgő
Fegyveretek' ropogó tsapásit.

Ti, mint midőn a' mennykövek a' sctét
Felhők' öléből hullanak, és halált
Szórnak magokból mindenütt: úgy,
'S olly bizonyos sebeket tsináltak.

A' zordon Éjszak fergeteges szele
Mikor meg-indúl, 's a' hegyek' oldalán
Álló mohos tölgy-fákra tsapván
Dönt, tör ezer meg ezer tsikorgás

Közt: képe győző Bajnokaink' erős
Szíveknek, – Oh nagy ZRINYIEK! oh ditső
NÁDASDIAK! bátor KEMÉNYEK!
HUNNYADIAK! TURIAK! borostyán

Ágakkal ékes régi Vitézeink!
Ama' Ditsőség szept Palotájiból,
Az Érdemeknek Trónusából,
Mostani hív Onokáitokra

Tekintsetek, kik bóldog Atyáitok',
'S a' ti ki-terjedt híreket jeles
Tettikkel újítják, 's tetézik;
Többre nem is mehet a' Vitézség.

Imhol, Hazánknak Coclese VÉTSEY'
Maroknyi Népével tizeneggy ezer
Török Pogánynak vissza-nyomja
R'ank szakadó veszedelmes árját.

Így Táborunknak, melly ki-fogyott vala
Önnön magából, lelket adott megínt
Nézz, *Sparta!* jó szemmel reánk, és
Léonidasodat itt találod.

Ott FÁBRI, mint eggy mennyci nyíl, hasít,
Pusztít öl és vág: *Moldova'* Gyermeki,
'S Fej'delme, rab-szíján zokogva
Függnek. Amott NEMES a' *Minerva'*

Véres piattzán küszködik: – egy Halált
Látok, nem Embert, annyi Pogány között
Forogni; rémülés 's veszély van
Kardra szokott magyaros kezében. –

Mi harsog úgy *Foksán'* mezejin? Tsudáld
Te nagy Neveknek férge, Irigy, tsudáld.
Mint védi MÉSZÁROS Hazáját,
Láthatod e' szomorú Vidéken.

Ki fogja méltán festeni, vagy minő
Táblára kell fel-metszeni nagy Nevét
Örökre KÉPÍRÓ-nknak? – Oh tsak
Ő maga tudja magát le-írni.

Látom, Vezérek' Fényje, KARAJTZAY,
Mint úzi villám fegyvered a' komor
Éjt Táborunkról: látom, oszlik
A' Magyar Égre borúltt setétség. –

Ti rólatok sem hallgatok; oh Hazánk'
Díszére termett Férjfiak, érdemes
Vitézek! O'ITÓ, KOSZTOLÁNYI,
FÍLO, BOROS, Török' Verőji!

Mint kell tövísről rózsza virágokat
Szaggatni, példás tetteitek, tanúk – –
Elég! – Török zajt hallok! – Újra
Rajta tehát, koszorús VITÉZEK!

VIRÁG BENEDEK.

III.
EMLÉKESZTETŐ OSZLOP,
AZON
Hazafiak Tiszteletére, a' kik az Ország előtt,
Júniusnak 11-dik és 12-dik Napjain 1790,
a' Haza-nyelvnek bé-vétele mellett szóllottak.

„FOGD hamar a' tollat, 's ird egy Oszlpra nevenként,
A' kik szívre vevék a' haza-nyelvnek ügyét.
DARVAS' az Oszlopnak tetején tündökljön: az égig
Nyúltt márvány Ennek tiszteletére kevés. –

Háromszor szállott, 's háromszor győz vala szívet,
Mert magyarul szállott a' Magyar ŐSZEK előtt.
Oh! láttam lelkét anya-nyelvén nyögve lebegni!
'S a' mi azokba kivált bé-hata, lelke vala.
Ird-fel odább BŐTHYt, FEKETÉT, MÁRJÁSSYt: az ilyen
Nagy-lelkű Neveket gyermeki rendbe se szedd
Két VAYt, és BALOGot, DOMOKOSt, 's ALMASSYt-is ird-fel,
Kikhez meg-meg odább tedd BEZERÉDY' nevét.
'Tíz vala Szószóllód, Anya-nyelv! tíz, a' ki koporsód'
Méllyeiből téged' fényre, 's folyásba hozott.
Majd, ha Maradványunk a' hőldogságnak-öleléből
Mostani Őscinek tettire vissza-tekint;
Dalra fakad, 's ezen Oszlopnak tetejére mutatván,
Így száll, míg szeméin drága könnyetske remeg.
Ime! azok' neveit! kik az első talp-falat a' mi
Bóldogadásunknak fel-vitelére veték.
Ird-fel! – Az én szívemre ugyan fel-metszve maradnak
Tiszteletes Neveik, míg lehelegni fogok.”

Ezt mondván, el-tűnt. Szomorú köntösse keservét,
'S teste' betegségét színe jelenti vala.
Homloka, fő fájási miatt, bé-kötve: ki-sírva
Két szeme: ortzáján bú vala, 's régi halál.
Aj'kairól látám egyedül, (de tsak ezt-is azólta,
Hogy nyelvén szállhat,) hámlani szája' varát.
Oh! jelle, hogy gyógyúl. – Mikor el-tűnt, szinte hevűlni
Kezdek, 's azt mondam tsendesen: A' Haza volt.

VERSEGI.

1) Helytartói Tanácsos Nagy-réti DARVAS FERENTZ Úr, Pesth Vármegye egyik követje.
– Bessenyői BŐTHY IMRE Úr, a' Hétszemélyi Itélő Szék Bírása Bihar Vármegyei követ. –
Gróf Galanthalai FEKETE Generális és Aradi követ. – Márkusfalvi MARJASI ISTVÁN Úr
Gömör Várm. követje 's Vice Ispánja. – Helytartói Tanácsos Vajai VAY JÓZSEF Úr Borsodi
követ. – Pétsi kerületbeli Tudományok Fő-Directora Vajai VAY ISTVÁN Úr Zabóltsi követ.
– Hétszemélyi Itélő Szék Bírása Otsai BALOG PÉTER Úr Nógradi követ. – DOMOKOS
LAJOS Bihari követ. – ALMASSY IGNÁT'Z a' Hétszemélyi Itélő Szék Bírása és Heves Várm.
követje. – BEZERÉDY IGNÁT'Z, a' Hétszemélyi Itélőszéknek Bírása, és Vas Vármegyének
követje.

IV.
AZ IGASSÁG KÉPÉRE.
Haschka után.

Te! nem Jupiter', sem szent Thémis Leánya!
Nem; – Erő 's Gonoszság fattya; lusta kurva!
Világ kurvája! ki minden Tyrannusnak
Abroszt' emelsz buja fajtalanságának.
Jer! – A' meg-bántódott Emberség' nevébe
Elébb-is serpenyőd tsapom szemed közbe!
Nesze! –Mért nem mérsz Te Jót 's Rosszat igazán?
Mért billented sánta fontod kedvek után?
Ismét – a' meg-bántott Emberség' nevébe
Pallosod' fejedem töröm kettejébe!
Nesze! – Ezt kezvedbe a' 'l'örvény úgy tette
Hogy a' rothadt tagot a' testtől el-messe.
Nem hogy tömlöztözzed, rongáljad, tsigázzad,
'S szégyennel kétségbe esésre juttassad.
Ismét a' meg-bántott Emberség' nevébe
Subát mérek neked útsza szemetjébe!
Nesze – öltsd-fel – Tarka, szép! – de vértseppetől,
Mellyet Nyomorúlttak hullattak szemekből.
Szemkötődöt! – Ezt már régen el-vetted.
Miólta szívedet kövel meg-bérlelted.
Hogy hízlalhasd szemed' Lántsolttak' sorjával,
'S füled' korbátslottak' ordító szavával,
Te – Erő [é]s Gonoszság fattya! lusta kurva!
És nem a' Jupiter 's szent Thémis Leánya!

ARANKA.

V.
B. ORCZY LŐRINTZ ÚR BÚTSÚZÁSA
ABAÚJVÁRMEGYE' RENDEITŐL.
Kassán, Octob. 14dikén, 1784.

Tekintetes Nemes Vármegye!

Jámbor Eleink az emberek élete' folyása által elől-fordúlható dolgoknak jó vagy rossz ki-menetelétől soha másképpen nem jövendőttek, hanem ezen köz példa-beszéddel:

1) Erdélyben abrosznak nem csak az asztalt borító lepelt, hanem az Asszonyi alsó-ruhát is hívják.

El-választja hét tél, hét nyár. – Majd szintén harmadszor múlik hetedik tél 's hetedik nyár, hogy engemet idegent, esméretlent, ezen T'artományra vetett a' sors.

Felséges nagy emlékezetű Királyunk 's Anyánk MÁRIA TIERÉSIA, kinck hamvát örökös tisztelettel áldja Országunk, vett-fel engemet 's húzott-ki házi tsendességemből, és küldött ezen T. N. Vármegyének kormányozására ez előtt húsz esztendővel, mint arra (a') T. N. Statusok emlékeznek.

Azon időtől fogva kellene nékem mai napon midőn a' T. N. Statusokhoz bútsuzó beszédemet teszem, ezen, T. N. Vármegyében lett forgodásaimról, tettemről, tselekedeteimről olly számot adnom, mellyből ki ki fejenként meg-esmerhetné, hogy jó Kormányozó, Igazgató, Fő Ispán, jó ítélő Bíró, és végre jó Polgár társ valék.

De mit hozhatok én elő a' mi tetszetes, fényes, vagy különös ditséretre érdemes? semmit nem mutathatok, a' mi nevemnek valamelly fényt, személyemnek nagy betset adhatna különösen; mert valami jó, díszes, ditséretes történt igazgatásom idejében, az mind közös azon Polgár-társaimmal, kik vélem munkálkodtak. A' T. N. Statusoknak tartatott a' jó Rend, ment az igasság' ki-szolgáltatása, és a' köz jónak egyenes és serény folytatása, úgy magam böltsességének mit sem tulajdoníthatok, és ugyan ezekért ha mi érdem reám háromolhatna-is, az a' T. N. Statusokkal közös.

Tészek tehát különös meg-esméréssel illendő köszönetet a' Nagy Méltóságú, Nagyságos, Fő, Úri és Nemesi – Rendeknek, hogy engemet sok és bizonyára nehéz és kétséges dolgokban bölts tanácsokkal segítettek, mert (hogy ifjabb 's nevendék Társaink-is tudhassák) húsz esztendőnek forgása alatt ezen T'artomány felett is, nem mindenkor tetszett fel, nem mindenkor nyúgodott le a' nap szokott tündöklő fényességében; voltak nekünk is ezen N. Vármegyében borongó felleges napjaink, mellyek villámlással, káros égiháborúkkal, záporokkal ijesztettek, 's rémítettek, mellyeknek el-hárítására nagy lelki erő, fáradhatatlan munka, és el-tökéllet jó szándék kívántatott: meg-esmerem igen jó szívvel, hogy az illetén veszedelmekben-is serény segítséggel támogattak a' T. N. Rendek, el-annyira, hogy kormányozásom idejében ezen T. N. Vármegye sem betsületében, sem jó hírében, nevében, sem az Felségeknél, sem szomszédinktól tsorbát nem szenvedett. Viseltük tehát közönségesen sorsunkat mint illet Férjfiaknak, kik Felséges Fejedelmeket élő T'örvényeiket, 's hazájokat egyenlő buzgósággal igaz színezés nélkül való hódulással tisztelik, szeretik, és szolgálják.

A' mi a' belső Lélek-esméretnek bizonyosságát illeti, ditsekedhetnék azzal, hogy az Adózó Népnek párt fogása mindenkor szívemhez úgy oda nőtt, hogy rövidségüknek orvoslásában, terheinek kissebbitésében, és egyenlő el-osztásában különös buzgósággal iparkodtam; de ez is közös a' T. N. Rendekkel; tehát e' részről is különös ditsőséget nem kívánhatok, annyival inkább hogy ez egyencsen kötelességünkben állott.

Talám ugyan azt várná eggy valaki hogy én ezen díszes Épületnek az új Vármegyc-házának fel-építésében keresem nevem' és hivatalom-viselésének ditséretét; távol legyen T. N. Vármegye! Tudom én (mivel magam-is sokat építettem, és még többet építeni láttam) hogy az illetén nagy és tziemes épületekre sok ezer szegényeknek véres verejtéke vagyon tapasztva; jól tudom hogy azon fejrész, melly falait az illetén alkotmányoknak ékesíti az sokszor a' paraszt és poór Nemzetnek könyhul[í]atásával vagyon készítve és néha vérivel is keverve; és azért ha ilyen szemmel nézem ezen jeles épületet, inkább szomorú mint ditséretes látszatot mutathat; mind-azon-ál-

tal más szemmel nézi azt azon Polgár, ki Hazájának 's nemzetének böldegülésát, régi szent 'Törvényeinek meg-tartását a' Bírodalomnak meg-maradásában helyezteti. Ezen ház, kit Vármegye házának nevezünk, tündöklő Törvényeinknek úgy szölván Tárháza. Itt vagyon 's itt lessz hajdani Nemes szabadságunknak örökös bizonyása, és illetén kintsnek illet valójában hogy a' T. N. Statusok velem eggyesültt akarattal Felsőségűtől nyertt engedelemből a' régi setétes nedves szoros hajlék helyjett új, jobb és tsinosabb helynek készítésére iparkodtak.

Ne is sajnálja a' N. Rend kinek itt szolgáltatik ki a' Törvényes igazság! ne sajnálja a' Vármegyebéli szegénység izzadozását, fáradságát, és creje vesztegetését mivel az ő böldegúsága úgy vagyon öszve-körve némelly szabadsággal, hogy a' míglen itt veszi ügyének el-intézését sem le-nyomatástól, sem akár mi erőszakos rövidségűtől nem félhet; itt veszi orvoslását, és könnyebbítését terhének, mivel itt ülnek és vigyáznak azon Személyek, kiket az Ország a' szegények párt fogására ki-rendelt, és az helyyes panaszokat az Igazság mérő serpenyőjében hányván törvényes ítéletet tesznek.

Ha tovább azon okokat fel-vesszük, mellyekből nem tsak mi Hazánk Lakosi, de minden által menő Idegen és Vándorló szokott ítélni, meg-kell vallani hogy az ilyen díszes Közönségnek tett épületek az Ország böldegülésát mutatják, és szerentsés Fejedelmi Uralkodásnak jelci; mert ezekről még a' jövendő Nemzettség és Posteritás ezt itéli, 's hirdeti: Böldeg időben tétetett!

Sokáig dítsérték illetén tímeres épületekről MÁTYÁS és több Királyainknak Sacculumját, mivel ezek az áldott békességnek jelci. Böldeg emlékeztű el-felejtethetlen dítsőségű Királyunk MARIA THERESIÁNAK tsak illetén nagy kö-rakásokról sok Sacculumra marad emlékeztet; ezen mi épületünk mostani Uralkodó Felsőges Királyunknak Országglását fogja hirdetni, és hogy annál inkább tsemetéinknek emlékeztetésben maradjon, kérem a' T. N. Vármegyét tétesse díszes illő helyjére, és irattassa, vagy metszettesse homlokára az épületnek arany betűkkel:

Regnante feliciter Augustissimo Imperatore Josepho Secundo.

Inmár T. N. Vármegye mivel tzelja beszédemnek bútsú vételre, hivatalomnak le-tételére vala intézve, meg-kell vallanom szívbéli keserűségűtől el-nyomatatván, mind azokat ki-nem mondhatom szóval, a' miket érzek! Ha eggy jó Barát barátjától el-válván, könyeket botsát, hogy ne hullassam én azokat, ki sok barátimtól el-válni akarok. Úgy vagyon T. N. Rendek! sok szíves barátimat, esmértt szolgálta társaimat hagyom-el én, de szívemben rekesztem, és emlékeztetek mindenkor édes gyönyörködteső lészen, és hamvamig fen-marad. Mi tzelom vólt, hogy hivatalomat Felsőges Uramnak lábához tettem, által láthatják a' T. N. Statusok. Itt fekszik vállaimon látszatósan esztendeim súlyja, erőtlenségem napról napra nevelkedik, meg-aggott roskadó tagjaim már terhet nem bírnak; látás, hallás fogy, a' bádjadtt testben lelki (a') erő is hanyatlik. A' T. N. Vármegyéhez vonszó igaz szeretetemből azon törödtem én, miképpen vállasabb, erősebb, ifjabb, és olly erköltsökkel bíró személyre hárihassam hivatalomat, kiről bizonyos lehessék, hogy a' T. N. Vármegye igazgatását mind a' Felsőségnek, mind a' N. Statusoknak elégtételével fogja viselhetni.

Meg-engedte Ő Felsőge öreg napjaimra, hív szolgálaimra, 's hadban, 's Hazánkban tett tsekély érdemeimre tekintvén, LÁSZLÓ Fiamnak, helyjembe és székembe ülni.

Ezt tehát a' T. N. Statusoknak hagyom én igaz szeretetemnek bizonyítására zálogúl, örökös emlékezetemre. Szorítsák azt Barátságok kebeleibe, és munkálkodjanak véle Felséges Urunk' szolgálatainak és a' köz Jónak elő mozdítására.

Továbbá fogyatkozásimról, és minden meg-történtt meg-bántásról hotsánatot kérek. Jóllehet igyekezetem szerint *Nemini gravis fui*: történhetett azonban, hogy némellyeket a' N. Statusok között keményebben is intettem, dorgáltam; de illetén tselekedetem is hogy vagy személyes, vagy közönséges jóra vala intézve, lelkem esmérete bizonyítja.

Hátra vagyok hogy ezen T. N. Vármegyének buzgó belső egyenes indúlathól áldással fejezzem-bé hűtszúsáomat: A' mindenható Felség adjon hosszas boldog életet élni minden Rendeknek, tartsa-meg ezen T. N. Vármegyének tagjai között a' szép eggyességet, melly nélkül semmi-némű Társaság nem állhat; virágozzanak itt szünet nélkül a' jó erkölcsök, szaporodjon népe, kereskedése, Gazdagsága, és minden Világi javai; kövér aratás, bőv szüret, gyönyörködtettesse a' föld-mivelő községet, hogy úgy vígan szedhesse, 's hordassa tsűrjébe munkájának bérét; tsendes külső, belső békeséget engedjen a' Mindenható ezen Tartománynak, hogy úgy ditsőséges és szerentsés birodalma alatt Felséges Urunknak, és Királyunknak végghetetlen áldomásiért, buzgó és vigasságos áldozatot mutathasson-bé naponként a' Nemzetek Atyjának és Gondviselőjének!

Magamat azonban és Fiamat, kit Isten segítségével ezen hónapnak 25dik napján Felséges Fejedelmünk' engedelmevel Fő-Ispáni Székembe ültetni szándékozom, ezen T. N. Vármegyének Méltóságos, Fő, Uri, Nemesi, Egyházi és Világi Rendeknek jó akaratjába és kegyes emlékezetébe tovább is ajánlom.

VI. VIRGILIUS AENEISSÉNEK Kezdete.

Én! a' ki ez előtt pásztori éneket
Vékony sípon játszék: végre, a' berkeket
El-hagyván tanítám a' szántó-földeket
Mint miveljék: most már szörnyebb eseteket,

Fegyvert énekelek 's eggy Vitéz útjait,
Ki hogy fel-fordíták Trója' kő falait,
Sok baj közt folytatá bús vándorlásait,
Míg Lavíniumnak érheté partjait:

Földön 's tengeren lett hányattatásában,
Gyakran vólt ő csak-nem a' halál torkában,
Mínhogy Júnó most is epedvén magában,
Engesztelhetetlen vala bosszújában.

Hadban is szenvedni eleget kellett,
Míg Olaszországban várost építhetett,
A' melly Városból is, hogy rendbe vétetett,
A' fényes Róma vett osztán eredetet.

Mond meg Muzsám! e' jó ember mit véthete?
Hogy útjának Júnó annyi gátlást vete,
'S mért forgott annyi sok veszély közt élete? –
A' mennyci Lelkek illy bosszús lelkek-é?

Volt egy régi Város hívták Carthágónak,
Tyrusiak lakták jobbágyi Didónak,
Gazdag hely, tartatott nagy hadakozónak,
Itt állott fegyvere, 's szekere Júnónak:

Mondják, hogy az egész földi kerekségen
Leg-inkább kapott volt ezen a' Helységen,
'S azon igyekezett már akkor is régen,
Hogy ezt tegye Urrá, minden Nemzetségen:

De minthogy tudta jól a' Párcák szájából,
És a' törtéendő idők' lajstromából,
Hogy olly Nép származna a' futott Trojából,
Melly azt fel-fordítná fundamentomából;

Ez a' Nép idővel igen nagyra menne,
Sok országot bírna, nagy hadakat tenne,
Mindenütt a' hol jár győzedelmet venne,
'S Lybiának végső pusztítója lenne;

Ettől félvén azért, 's azt is mind magánál
Tartván, mi lett régi hadakozásánál,
Mellyet a' kerengő Simois partjánál
Kedves Görögiért viselt volt Trojánál.

Más ráncorait is¹ elméjében hagyta;
Hogy Páris az arany almát másnak adta;
Hogy Zeus Ganymedest, mint sas, fel-ragadta:
Mind eszében jutott, 's majd epedt miatta.

1) Tudom hogy a' ráncor nem magyar eredetű szó: de mivel a' *hosszan tartó haragot* más szóval ki nem tehetjük; annyival inkább lehet ezen szót a' nyelvünkbe be-venni, hogy már azt még a' deáktalan köz Nép is érti.

Fel-lobbanván azért lángja haragjának,
Kevés maradványit, a' kik még valának
A' Görögök és az Achilles kardjának,
Partjától el tiltá bő Italiának:

Sok esztendőknék lett addig el-folyása;
Míg e' szegény Népnek illy hányattatása
'S tengerről tengerre való bujdosása
Tartott: Illy bajjal lett Róma fundálása.

Alíg hagyták-el még a' Siciliait,
Örömmel hasitván a' tenger hajjait,
Midőn Júnó még sem felejtvén gondjaít,
'S szívén tartván régi sebe' fájdalmait:

Mit! úgy mond el-álljak szándékom' tzeljától?
'S meg-győzettessem é Anchises fiától?
Nem hajthatom é el én Italiától
Ezt a' kevély Királyt, valamint Trójától?

Úgy de az időknék más foly Fatumába':
Ah! Pallásnak vólt é vallyon hatalmába'
Hogy ő meg égessen, 's a' tenger gyomrába'
Temessen sok görög hajót bosszújába'.

Azonban ezt Pallás valamint fel-tette,
Eggy Ajáx vétkéért meg-is tselekedte,
Jupiter kövcit, mennykövcit vette,
S az hajókat öszve-törte 's el-vesztette.

'S hogy Ajáx fuldoklott mérgén a' sebeknek,
'S mellyéből okáda füstét a' tüzeknek,
Fel-kapá szárnyain a' fergetegeknék,
És mérgében sujtá a' kemény köveknék.

'S én Ég' Királynéja! én Ég' ditsősége!
A' nagy Jupiternek Húga 's Felesége!
Hány esztendőig nints hadaimnak vége?
Tsak Júnón patzkáz é az ő ellensége?

Ha én ezt mind tsak így engedem el-menni,
'S nem kívánok egyszer bosszú-álló lenni;
Ki fogja nevetem nyelvére is venni?
Ki fog oltáromon áldozatot tenni?

Lángozó szívének fel-lobbanásába',
Illyeket forgatván, 's forralván magába',
Megy mindjárt, mint a' tűz, mord Acoliába',
A' felhők, a' jegek, 's szelek hazájába':

Itt lakik Királya a' fergetgeknek,
'S a' mint hosszas folyta vagyon a' hegyeknek,
Eggy temérdek nagy barlangjában ezeknek,
Dühösségét fogva tartja a' szeleknek:

Azok bosszankodván barlangjok mellyében,
Nagy dörömböléssel bögnék tömlőtzében:
Aeolus Király ül Királyi székében
'S engeszteli őket haragjok mérgében.

Ha nem tselekedné ő eztet azokkal,
'S kényjekre engedn[é], nyargalni szárnyokkal,
El-ragadnák talám dühödtt szándékokkal,
A' földet, a' tengert, 's az eget magokkal.

De ennek Jupiter jó elejét vette,
Ettől tartván, őket tömlőtzbe vetette,
'S eggy nagy irtóztató lyukba rekesztette,
Iszonyú hegyeket építvén felette.

És tetszett Királyt is nékik állítani,
A' ki őket tudná zabolán tartani,
Mikor szükség vólna le-tsilapítani,
'S mikor parantsolnák ki-is botsátani.

Kihez Júnó így szól: Az Istenek Atyja,
Hatalmadban adá, hogy száz' eggy szózatja,
A' szeleket a' mint meg-zabolázhatja,
Úgy tetszésed szerént fel-is lázzaszthatja;

Eggy gyűlölséges Nép, im! látod magad te,
Tróját hajon viszi, 's az igyekezete,
Hogy azt az Olaszok határin tegye-le,
Vess azért olly gátlást, hogy ne vihesse-be.

Dúlj fülj monden hajót fenékkal forgass-fel,
Hányd széllyel testeket, 's az habba temesd-el
Van kétszer hét Nymphám: szómat adom, ha kell,
Hogy a' leg-szebbiknek házassa te leszel.

Illyen érdemedért örök társod léssen,
A' szép Dejopéja, ki-is téged téssen
Gyermekkek atyjává; 's ha bú körül-vészen
Mindég azt enyhíteni tsókja léssen készen.

E' szókra Acolus: mit kíván próbálni,
Néked kell Királyné azt jól meg-visgálni,
Az én tiszttem pedig tsak abba fog állni,
Hogy a' mit parantsolsz kész leszck szolgálni. –

Ugyan is, hogy Király névvel neveztetem,
Hogy vagon Zcus clótt eggy kis betsúletem,
Hogy én is asztaltok mellé ültettem,
Mind ezt, egyedül tsak néked köszönhetem.

Igy szóla 's meg-döfvén a' hegyet botjával,
A' melly kaput nyitott kemény szúrásával,
Ki rohantak azon a' szelek sorjával,
Szárnyoknak iszonyú tsattogtatásával:

Ordít Eurus, 's Nóthus már a' több szelekkel,
Omol Africus is a' fergetegekkkel,
'S a' mint a' tengernek estek seregekkel,
Fel-fordíták aztat majd tsak-nem fenekkel.

A' réműltt hajósok zsbongáshoz fognak,
Rettentő láрма van, sűrögnek, forognak,
Zúgnak a' vitorlák, a' deszkák ropognak,
A' kötelek rúttól dongnak, 's tsikorognak.

Úl merő éjtszaka a' tenger színén már,
A' setét köd eget, nap fényt, 's mindent el-zár,
Sűrűn dörög az ég, szapora villám jár,
Ki ki retteg; ki ki bizonyos halált vár.¹

N. Y.

1) Ezen versek nem azért küldettettek-meg, hogy, a' kik Virgilius fordításában foglalatostkodnak, munkájokat abba hagyják, azon gondolatból, hogy mi szükség annak annyi sokszori fordítása? Ugyan is mentől többen fogják ezen nagy Poétat fordítani, annál több hasznot reménylhet abból Nyelvünk. De azt is írhatom hogy ezen most meg-küldött fordítás nem-fog tovább terjesztődni.

[VII.]

EGGY HAJÓRA.

Debretzen, April. 21dik. 1789.

Új fergeteg kél ellened, ó Hajó!
 'S készül az álnok síkra taszítani;
 Jaj, mit mivelsz? térj, kérlek, ismét
 Hajdani hív ki-kötőd' keblébe.

Nem látod é mint ingadoz a' kevély
 Árbotz? 's az el-törtt kar-fa miként retseg?
 Nem ill'nek illy kétséges úthoz
 Bomladozó kötelékid. – Imé

Nints ép vitorlád, nintsenek Istenid,
 Kikhez segédért bízva kiált megint:
 Ámbátor, erdők' leg-nemesbbik
 Gyermcke, nagyra-vonúltt Fenyő, te,

Kérkedve hányod esmeretes neved'
 'S fő származásod'. A' remegő Hajós
 Nem bízik a' festett falakban;
 Ójdd magad' a' dühösültt szelektől!

Tsüggedve sírtam annyiszor a' kiért,
 De a' kit épen láttam agyarkodó
 Örvényiből mindég ki-kelni,
 Ah! mikor érsz ki-kötődbe vissza!

KAZINCZY FERENTZ.

Horat. Carmin. L. Oda XIV.

O Navis, referent in mare te novi
 Fluctus; o quid agis? fortiter occupa
 Portum! nonne vides ut
 Nudum remigio latus

Et malus celeri saucius Africo,
 Antennaeque gemant? ac sine funibus
 Vix durare carinae
 Possint imperiosius

VIII.
EGGY HAJÓRA.
Székesfejérváratt, 1790.

A' tengerbe mcgint c' habok, ó Hajó
Bé-visznek. Mit akarsz? Partodat el-ne hagy!
Látod, nints eveződ, nints
Eggy kormány-vezetőd sehol.

A' széltől sebesültt árbotzod el-törött,
A' vonszó kötelid meg-szakadoztanak,
Mélyebb vízre tehát így,
És tengerre botsátkozol?

Nints épség levegő vásznaidon, 's kiket
Védemedre kiálts nintsenek Istenid,
Ámbár Pontusi termés
Ámbár régi fenyő-fa légy,

'S hirdessd nagy nevedet 's fő nevedet! Hiszen
A' Révész, ha szemes, tzi fra hajóiban
Nem bízik; te ha tsúf nem
Kívánsz lenni magadra jól –

Vigyázz! – Érted clég únalom érte már,
'S most több gondok ölik szívemet újolag,
E' tenger' veszedelmes
Örvényit 's szigetét kerüld!

VIRÁG BENEDEK.

Aequor? Non tibi sunt integra lintea,
Non Dii, quos iterum pressa voces malo:
Quamvis Pontica pinus,
Silvae filia nobilis,

Jactes et genus et nomen inutile,
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit: tu nisi ventis
Debes ludibrium, cave.

Nuper sollicitum quae mihi taedium,
Nunc desiderium, curaque non levis,
Interfusa nitentes
Vites aequora Cycladas.

IX.
A' PROMÉTHEUS TÜZE.
Bürger után.

Az Egekből alig érc
Le a' setét föld színére
A' Prométheus tüze,

Melly a' fénynek, melegségnek,
És minden elevenségnek
Eredete 's eszköze.

Már némelly vígyázatlanok,
Sok fiatal oktalanok,
Kik a' jó intéseket

Gyermek módra meg-útálták
Véletlenül meg-találták
Égetni a' kezeket.

Bóldog Isten e' szokatlan
Újság miatt, melly hallatlan
Lármára kerekedtek

Sok ostoba Anyja 's Apja
Ostoba Dajkája 's Papja
Sok ostoba gyermeknek.

A' Clérus lúdas tsergéssel,
Kan-pulyka berzenkedéssel
Sikólt a' Politzia.

Illendő é hogy tégedet
Élő Istentől credett
Tűz-láng, az ember fija

A' halandó kárhoztasson?
A' gondolat gátoltasson,
És a' Typographia?

HORVÁTH ÁDÁM.

X.
A' KERT.

Én az Öröm' helye vagyok,
'S Gyönyörűség' Temploma:
Itt nem égct, ha bár ragyog,
Az arany Nap sűgára.

Gyenge Zephyr' lebegése
Árnyékomban hívesít,
Ugró kútak' lövellésc
Zöld pázsintot nedvesít.

Mesterséges keringéssel
Gyengén tsörg a' folyamot,
Tiszta habja víg szökéssel
Hint virágra harmatot.

Ti érzékeny szelíd Lelkek,
Kebelembé szökjeteK;
Itt ujjúlást 's kedvet leleteK
Itt lessz nyugvó helyeteK.

Gráziáknak itt áldoznak
A' kik őket tisztelik;
Kik könnyökben áradoznak
Könnyebségeket lelkeK.

Nem fáj itten a' fájdalom;
Édes a' keserűség;
Nem únalmas az únalom;
Szelíd az egyűgyűség.

A' Szomorúk' bús nyögése
'S szív-kcserve itt el-vesz;
Virításom enyelgése
Fajdalmokon erőt vesz.

Gyászos Lelkek, fájdalomatok'
(Jertek ide) lágyítom.
Árnyékimban múlassatok
Könnyetek' el-szárítom

A' Bajnoki kemény szívek
Itt kegyesre lágyúlnak;

Az érzékeny gyenge szívek
Gyönyörködve ujjúlnak.

A' friss vizek folyamati
Melly szabadon omlanak,
Bőltselkedők gondolati
Itt olly könnyen nyillanak.

A' Tudósok nyugodalmát
Hűs árnyékom fedezi:
El-felejtí itt siralmát
A' ki könnyit öntözi

Jertek ide meg-ujjúlni!
Itt gondotok meg-enyhűl,
Ortzátokról el-fog múlni
Izzadástok ezentúl.

A' nemes szívek tüzeket
Ezen helyett nevelik,
Itten érzik bilintseket
A' kik egymást szívelik.

Régi édes szerelmeket
Itt nyögik az Öregek,
Itt ujítják erejeket
Az el-gyengűltt Betegck.

Kit Várastól el-távoztat
A' Tsendesség szerelme,
Ezen helyen múlatozhat
Itt lessz nyugott élélme.

Ezerképpen illatoznak
Flóra' színes magzati,
Szint' nehezen váraokznak
Hogy szaggassa valaki.

Szökve futnak a' pataknak
Tiszta habos vizei;
Az Embernek példát adnak
Hogyan folynak idei.

Az ártatlan gyönyörűség
Itt leg-inkább illatoz;

Mézzel színlelt keserűség
Melly városban múlatoz.

Innét kaján szemeivel
Távol van az Irígység;
Ki küszködik ügyeivel
Jöjjön! itt a' segítség.

A' terheltek enyhüléssel
Itt oszlatják gondokat,
Járják busongó lépéssel
Az árnyékos bóltokat.

A' Szépségnek remekjei
Itt hevítik magokat,
A' kert hímes tselédjei
Hintik rájuk szagokat.

Gyenge kezek itt violát
Amott szeg főt szagatnak,
Nárcissussal szép tulipát
Bokrétába ragatnak.

Szíl és Hárs-fa nagy sorokkal
El-rendelve vagynak itt,
Terepélyes nagy ágokkal
Szegik a' Nap' sугárit.

Itt a' Cyprus rendes ága
Víg örömet neveltet,
Ott az Oszlop' magassága
Vidúlással legeltet.

Az út tömlős tsavargása
E' helyycken be mi szép!
A' zöld pázsint virítása
Szemeinknek kedves kép.

A' zöldellő borostyánra
Vallyon ki né örülne?
Itten Phyllis bizonyára
Újj álomba merülne.

FEHÉR GYÖRGY.

XI.
TIBULLUSNAK ELSŐ ALAGYÁJA.

Gyűjtsön más aranyat; bírjon nagy földet; arasson
Róla kövér gabonát; tsűreit hordja teli:
A' kit az ellenség mindúntalan hartzra riasszon;
A' kinek a' hadi kürt szűnyini se hagyja szemét.
Nékem, ha tűz-helyemen takarékos gyenge tüzetske
Pislog-is, e' mellett tsendesen élnem, elég.
Gazda leszek; magam ültetem-el szőlőimet, és több
féle gyümöłtsős fák' ágait egybe szabom.
Mindenkor szép asztagokat szűljön-ki Reményem;¹⁾
Mindenkor bőven folyjon utána borom.
Minthogy akár kő jegyzze, akár tsak tőke, határát
Földemnek koszorút tartva: betsűlni szokom.
'S termő fáimnak leg-szebbkori zsenge-gyümöłtsit
Áldozatúl a' jó Isten clejbe rakom.
Templomod orrozatin földem-termette kalászból
Fontt koszorúk fognak függeni, sárga Ceres!
Kertemet a' tolvaj madaraktól ójja veresből
Készűltt váz, 's ha belé szállnak, ijessze tovább.
Hajdan nagy, most kis kertem' Védclmci, házi
Istenim! áldozatot néktek-is adni fogok.
Akkor ünőt öltem; bárányt nyűjtok-fel ezentűl:
Meg-szűkűltt vagyonom többre 's nagyobra nem ér.
Bárányt nyűjtok-fel; kurjongja körülé az apró
Pór sereg: haj! jó bor, 's búza teremjen elég!
Most már fel-mclegűltt kedvem be nem éri kevással,
Kintsre leső, hosszú útra se' szánja magát.
Jobb hévség idején fa alatt hűtőzni, hol eggy friss
'Tsermelye kellemetes tsergedezással ömöl. –
Ám de ne állítsuk szégyennek, néha ekéhez
Nyűlni, vagy ostorral menni az ökrök után.
Sem restek ne legyünk fel-fogni az Anyja-felejtett
Bárányt, vagy ketskét, 's vinni ölünkben haza.
Ti pedig e' legelő nyájnak kedvezeték ehcs
Farkasok! a' tolvaj kéz se kerülje-meg ezt.
Kisdod ez; ám pedig a' sok ezerből öszve-sereglett
Testes tsordáknál kell ragadozni; nem itt.
Pásztorom' itt esztendőnként meg-nézni szokásom
Nékem, 's szőni Pales tiszteletére tejet.

1) Az Istennek számába iktatott SPES Istenasszony.

Jertek Mennybelick! ne vegyétek rossz neven, a' mit
 Asztalom ád, hátor szűk, 's az edény is agyag.
 Illyen edényt szántó-cmber először, készíté
 És poharat sárból alkota öszve-keze. –
 Nem kívánom Atyám örökét; nem vágyok azokra
 A' miket Ósimnek gondja rakásra vere;
 Kis vetemény is elég: – ha van egy nyoszolyátska, hogy arra
 Dűlhessen testem nyúgodalomra, elég.
 Ah! mikor a' szél zúg oda-kinn, melly édes heverni
 Egy hív társnének szív ölelési között!
 Melly édes! mikoron meg-erednek az égi tsatornák
 Tölteni gond nélkül, 's alva az álmos időt!
 Erre foly-el nyálom nekem-is; más a' ki az ádáz
 Tengert, 's a' záport tűrheti, tönje zsebét.
 Ó! inkább, mint sem valamelly szép sírjon utánunk. –
 Minden gyöngyökkel vesszen aranyja oda! –
 Úzz, te, hadat; forgass fegyvert, Messala! fitogtasd
 A' mit az ellenség kéntelen által-hagyott.
 Engemet egy gyönyörű szív' lántza szorít-le. Reménylve
 Üldögelek bé-zártt ajtaja' talpa felett. –
 Nem kell dítséret, szép Délia! nékem: ha véled
 Élhetek, ám légyen túnya örökre nevem.
 Vég pillantatom is rajtad lankadjon-el. E' két
 Kéz ölelésid közt rúgja-ki élet-erét.
 El-hidegültt tetemimre, tudom, te könnyeket hullatsz,
 'S könnyes tsókokkal fogsz le-borúlni reám.
 Úgy lessz! El-hidegültt tetemimre te könnyeket hullatsz
 Mert a' szív benned gyenge, 's hatódni tudó.
 Nem tér senki azon temetésről vissza, hogy ottan
 Szánó könnyben elébb meg-ne feressze szemét. –
 Nyugvó hamvaimat te ne bolygasd Délia! – kedvezz
 Artzádnak, 's a' bú meg-ne keverje hajad'.
 Míg az örök Végzés nem küld a' sírba, szeressünk!
 Egy kis idő – 's meg-fog dönteni a' vad halál.
 Egy kis idő – 's bé-tsúsz a' Vénség gyáva tagokkal,
 Mellyben minden vér a' szerelemre hideg.
 Most enyelegjünk hát; most bújjanak-öszve szerelmink,
 Míg illik vagy zárt tömni, vagy hágni falat. –
 'Tsak magam hartzolok itt: dob, zászló, trombita távol
 Menjete! A' sebeket szedje, ki kintsnek örül;
 Kintseket is szedjen. – Le-takarván asztagom'; a' pénzt,
 'S szükségét könnyű lessz ki-nevetni nekem.

MEDE PÁL.

XII.
IMPROMPTÚ
A' HAB-TSILAPÍTÓRA.
Benn, az Ország' Házában, 1790.

Igy tsendcsednek-el tajtékos habjai
A' régi fészkekből ki-fordúlt Tengereknek,
Érezvén nyugtató intésit Isteneknek,
Mint itt a' zaj, midőn fel-kél – VAY.¹

KAZINCZY.

XIII.
EGGY KEVÉLY SZÉPHEZ.

Félre tőlem, szép Kevély!
Rab-bilintsed' áldozatja
Légyen ám akár ki fattya,
Hetyke-petyke büszkeséged
Bénnem el-nem éri véged'
Nem; felőlem így ne vélj;
Félre tőlem, szép Kevély!

Félre tőlem, büszke Szép!
Szépre nézni nyúgodalmom:
Rabja lenni fő únalom,
Két szemem gyönyörködése
Szép szabadságom' veszése.
Veszteség ez! Drága Kép!
Félre tőlem, büszke Szép.

D. FŐLDI.

1) Mélt. Vajai VAY JOZSEF Úr, Helytartói Tanácsos, 's Borsod Vármegyének elsőbik követje.

XIV.
CALLIROE.

Végezd már álmodat, 's vesd rám szemeidet,
Imé Calliroe fogja kezeidet.
Hideg ugyan minden tagja árnyékomnak;
De ég most is tüze hajlandóságomnak.
Meg-ne remülj kérlek halavány képemtől,
Mert a' sír meg-fosztott minden szépségemtől.
Melly két szemeimet kékség borította,
A' halál hamuvá 's porrá fordította,
Két rózsát képzelte függeni ortzámon,
'S vér patak látszatott hömpölygeni számon,
De már rózsáimnak el-hervadt szépsége,
Mint mellyet a' Napnak éget hevessége.
Ki-száradt a' patak, meg-szűnt a' forrása,
Sőt helyjét sem tudnád merre vólt folyása.
Gesztenye szín hajam le hullott fejemről,
El-cnyészett fejr gyengeség képemről.
Lát'd mint meg-változhat egy ki-nyíló virág!
Még-is bálványozva imádja a' Világ,
Mindentől meg-fosztott a' Halál törvénye;
El-fonnyasztott mindent a' sírnak ösvénye.
Egyedül szívemnek maradt-meg épsége
Mert erre el-nem hat Halál' tehetségc.
Ezért az éjjelnek tsendes homályában
Midőn minden állat szunnyadoz álmában
Fel-kelék koporsóm' híves rejtekéből,
Gyuladván szívemnek esküdt szerelméből.
Te hozzád sietnek el-bádjadt lábaim
'S most téged ölelnek testetlen karjaim.
Neved napját hozza jövő Világosság,
Ah! töltsé szívedet érzékeny vígasság.
Én mást nem adhatok mostani sorsomban
Mert nintsen tehetség setét koporsomban.
Azért ezer áldást hintek életedre,
Nézzen kegyelmesen az Ég személyedre.
Ha pedig el-végzed pályá futásodat,
Isten' Angyalival töltsd boldogságodat! –
El-tölt már az óra; már nem múlathatok
Ah! mért szünet nélkül veled nem lakhatok?
Te élj! én síromban noha el-rothadok,
Olvassd hamvaimon hogy híved maradok.

ÁNYOS PÁL.

XV.
GESZNER SALAMON' VÁLASZA
KAZINCZY FERENT'ZHEZ.

à Monsieur de Kazinczy, à Alsó-Regmetz, pres le Tokaj.

Zürich, den 24. December. 1783.

Hochzuverehrender Herr!

Ich glaube in Ihrem Briefe Spuren zu finden, dass meine Antwort auf ihren erstern nicht in Ihre Hände gekommen sey. Sie sagen von fehlgeschlagener Hofnung von mir geliebt zu seyn. Ich sagte Ihnen, wie sehr ich Ihre Freundschaft schätze, und wie sehr es mir schmeichelhaft sey, durch Sie einer Nation bekannt zu werden, die ich so sehr hochachte. Wie sehr ist es mir Leid bey Ihnen so lange im Verdacht der Gleichgültigkeit gewesen zu seyn. Ja, mein Herr! ich weiss die Liebe eines Mannes zu schätzen, der mir dieselbe auf eine so edle Art versichert; und eine Ehre die vielleicht noch keinem unsrer Dichter wiederfahren ist. Meine Gedichte müssen einen wahren Werth haben, da Sie, der seinen Geschmack bey den besten Mustern des Alterthums gebildet hat, Ihrer Nation ein würdiges Geschenk damit zu machen glauben.

Die Undentlichkeit der Stelle in *Licas und Milton* kommt von dem Wort *entsteht*, nicht – nicht mangelt mir – oder – der bey dem Schimmer des Mondes und bey des Morgens Rosenfarbe bin ich immer zu lieblichen Liedern begeistert.

Von den Übersetzungen meiner Schriften will ich Ihnen sagen was ich weiss. Nicht alle sind zu meinen Händen gekommen, und nicht alle Übersetzer hatten für mich die Freundschaft, die Sie haben. Sie kennen die Französische, Übersetzung aller meiner Schriften von HUBER; noch ist eine französische Übersetzung der *Idyllen* in Versen heraus; und noch ein Band freyer Übersetzungen der meisten *Idyllen* und vom *Tod Abels* in Versen. Zwei verschiedene Übersetzungen vom *Tod Abels* und von den *Idyllen* sind im Englischen. Eine Übersetzung in Versen und eine in Prosa des *Tod Abels*, und eine des *Daphnis* und der *Idyllen* sind im *Holländischen*; Verschiedenes ist ins Russische und ins Dänische übersetzt. Ich kenne drey Italiaenische Übersetzungen des *Tod Abels* und viere von den *Idyllen*; die Portugiesische Übersetzung kenne ich nur aus der allgemeinen deutschen Bibliothek.

Sie thun sehr wohl, dass Sie die Gedichte, denen Huber den Titel *Poèmes Champêtres* gab, auch unter einen besondern Titel bringen. Sie sind als Hirtengedichte ganz schief beurtheilet worden, denn sie sind es nicht. Sie sind zwar meistens laendliche Gemähde: aber die Personen die da reden oder handeln sind keine Hirten.

Einen Ihrer Landsleute habe ich bereits zu mir bitten lassen; er kam, aber er fand mich nicht zu Hause. Ich erwarte ihn wieder mit Ungeduld um die Stellen lesen zu hören, die sie mir zugesandt haben,

Herr Diacon Lavater und Herr Pfarrer Gessner – – – Mit der lebhaftesten Empfindungen von Hochachtung und der ergebensten Freundschaft hab ich die Ehre zu seyn

Dero

gehorsamster Diener
S. GESSNER.

XVI.
A' REMÉNYSÉG.
1790.

Ki szeretné az életet
Ha Reménység nem lenne?
Mit tsinálna a' Szeretet
Ha e' nem vólna benne.

A' Raboknak e' lágyitja
Szorító vas lántzait,
A' Hajósnak ez indítja
Útra, törtt tsólnakjait.

A' mély tömlőt setét alját
E' teszi világosnak,
A' Beteg vas derekalját
Lágnak 's nyúgodalmasnak.

A' szomorú szív bánatját
Ez lassan el-oszlatja:
A' könnyes szem bús harmatját
Jobb kézzel száríttgatja.

Hány nyomorútt, hány szegénynek
Folya naponként vére,
Ha fénye egy jobb Reménynek
Nem sütné bús lelkére?

Hány Szerelmes, búsúttában,
Választott vólna halált,
Midőn végső órájában
Még reménységet talált?

Jó Reménység! életemben
Reá már hányszor szedtél!
Rózsa helyett kis kertemben
Mennyi tövist ültettél

Még-is, ah! mert csak szeretném
El-érni fel-tételem,
Felőled fel-nem tehetném
Hogy még jól ne tégy velem!

SZENT-JÓBI SZABÓ LÁSZLÓ.¹

XVII.
SIMON RAU'
Szicíliai Poéta' Irásaiból.

1.

Szeretőjének küldi képét.

Mivel már belőlem semmi sem maradt csak egy merő árnyék, egy semmi kép, azért küldöm ezt, hogy ez is, mint egyéb részeim, egészen Tiéd legyen. Eggyesítsd ezt azzal a' Lélekkal, melly nem rég tulajdonod volt, 's hallatlan tsodát fogsz látni: Az, mivel nálad van, meg-clevenedik 's én leszek.

2.

Beszélő némaság.

Azt akared hogy szóljak, és ki beszélhetne annyit, hogy csak egy részét adja is elő fájdalomimnak? És hát ha a' sebem még egyszer fel-fakad, ha szólok, miként kívánhatod azt hogy szóljak? 'S nem beszélnek é könnyekkel tellyes szemeim? 'S nem eleget mondottak é magokban emésztődő néma fájdalomaim? Ó ha tudnád és érzenéd, mennyit jelent egy sóhajtás, és mennyit egy ah!

3.

Szemeinek javasolja hogy egy tsékélységért ne sírjanak olly igen.

Szemek, mi bajotok? ó Isten! mi bajotok szemek? Miért áradnak olly igen a' könnyek belőletek? az a' szép, kit annyira óhajtotok, nem messze van! szűnjetek könnyezni. Tehát azért a' kis időért, melly alatt nem látjátok, annyira a' sírásnak adtátok magatokat? Osztán mit tsináltok, mit fogtok tsinálni, ha a' sok könnyektől meg-vakúltok?

1) Előbb a' Váradi Kir. Norm. Oskolánál, azután a' Nagy Bányai Gymnasiumnál Professor. Most Törvényt-tanuló, született Otományban, Bihar Vármegeyében.

4.

Eggy halál-főre.

Ez az útalatos maradvány, mellyről a' Párcák' mardosó foga rágra-le a' húst, ez a' mezítelen koponya, ez a' ki-ürült tsont, mellyet a' sír sem emészthete-meg, mondja néked érzéketlen szép, te, ki a' természet hímezésében a' Mesterséget ki-fárasztottad, mondja néked, hogy porrá lett megint, ha termetedet piperézni van kedved.

5.

Fortunához.

Ó Fortúna! tsak egyg óráig engednéd forgatnom kerekedet, úgy elébb az én kemény kegyetlen nyomorúságomba állítanálak. Ha ismet helyjeredre mennék, és már tudnád melly keserves ez a' gyötrelem, talán meg-változtatnád sorsomat.

6.

Kedvesének nyújtott zálog.

Mivel kintelen vagyok Tőled édes S... im meg-válni, azért ezt a' hív szívet hagyom nálad zálogul. Vedd el azt, hogy ne mondhasd azután, hogy máshoz hódult. Álmomban el-jövök, hogy előtted meg-jelenhessek. Mint egyg tévelygő árnyék késérjen Téged az én Lelkem: Érzed a' levegő fűvását: azok az én sóhajtásim. Az a' Víz mellyet inni¹ fogsz, az én könnyeim.

7.

Három Grátziák.

Hidje, a' ki akarja. Én az én részemről nem hiszem hogy tsak három Grátziák vagnak. Mert ha kedves S... im, reád nézek, milliom Grátziákat látok. Milliomokat látok, Szívem, ha a' Te szádat, a' Te homlokodat szemlélem. Ebben a' szemetskében pedig, hányan találkoznak, azt tsak Amor tudja, és – én!

8.

Szépjéhez, annak Neve' (ANNA) napjára.

Benned édes szépem, ki az Esztendőt (annus) nevedben viseled, látom annak négy részeit. Aprilist² a' homlokodon; artzáidon két kellemes almákban az örökös ősz. – De a' más esztendő két szakaszait az Ég rosszul osztotta-fel közöttünk. Néked szívedben van a' 'Tél; nékem a' nyár; a' 'T'e szemeidben a' Nyár; az enyimekben a' T'él.³

IVÁNKAY VITÉZ.

1) I[t] állott *innya*; de ez Grammaticai Anomalia, és innen származott *innia*, mint *ennie*. *látnia*. Nem mondhatom *ennye* e' helyett *enni*, sem *látnya* e' helyett *látni*; és így ha úgy akarok szólni, mint Nyelvünknek tökéletességén igyeksző Író, és nem Idióta, ámbár igen sokan élnek az *innya*-val, *inni*-t kell mondanom.

2) Olaszországban Aprilis az a' kedves hónap, melly nálunk Május.

3) A' tél pedig nem fagyból, hanem kedvetlen esőzésből áll.

XVIII.
A' PÁRATLAN GERLITZE.

Kedves Párom' el-vesztettem,
Indúlok a' hegyekre.
Szárnyaimmal fel-is vettem
Már magam' tetejekre;
Gondolván tévedtt társomra
Rá-találok galambomra.
Oh lengedező szelck!
Ha ide hoznák velek!

Itten nem hallván semmi hírt
Szállék magosbb bértzekre,
Kérdem hol van? 's egy nagy kő-szirt
Igy felel kérd[é]semre:
Nálam ne keresd jó társod,
Soha nem láttam barátod,
Más felé vedd útadat
Hogy fel-leljed párodat.

A' nagy bértzekről le-szállék,
'S repülék a' berkekre,
Egy száraz ágra fel-állék
Nézzén a' zöld rétekre.
Hívám nyögdétselésemmel,
Sóhajték hergő melyjemmel;
Oh ha még meg-láthatnám,
'S tsókom véle oszthatnám!

De, itt sem látván, repülék
A' tsergő patakokhoz,
Ismét ott egy ágra ülék
Közel a' forrásokhoz;
Hogy rekedtt torkom, 's szárnyaim
Frissítsem lankadtt tagjaim,
'S meg-újjulásom után
Mehessek Párom után.

Jaj! de árva vagyok látom!
'S engem' minden szomorít,
Nints ki vidítna barátom!
Ki akar búba borít!

Igy szóllék keserűséggel:
Nem lehetek békességgel,
Ragadozók jőjjetek
Itt vagyok, most lőjjetek:

Nints haszna bujdosásomnak,
Már hijába keresem
Az Eget hívom társomnak
Ha meg-hallná kérésem!
Egek jól tudom tudjátok
Kedves Párom jól látjátok,
Tekintsétek ügyemet!
'S adjátok-meg Eggyemet!

BERETZKY MIHÁLY.

XIX. KI-FAKADÁS.

Fumo quid levius? – Fulmen! – Quid fulmine? – ventus!
Quid Vento? – Mulier! – Quid Muliere? – nihil.

Vagyon é könnyebb a' füstnél? – Van; Mennykő! – Hát annál? –
A' szél! – a' szélnél? – az Asszony! – semmi sints az Asszonynál.

Magyarázat.

Könnýű a' test máshoz képest, ha annak terhe kisebb',
Könnýű az-is köz-beszédben a' mi scrényebb 's frissebb.
De másnak-is van könnýűje, nem tsak a' fontnak 's latnak,
Van az éretlen erköltsnek 's éretlen indúlatnak.
Könnýű az a' mi nem nyomos és a' mi nem állandó
A' kinek minden szándéka óránként változandó.
Könnýű az, a' minék nintsen természeti érdeme,
A' miben nints semmi olyan nemcs méltóság' neme
Könnýű a' kinek nints semmi meg-emberedettsége
Ez az a' leg-Vénebbnek is örökös gyermeksege.
A' *füst*, a' *mennykő* és a' *szél* könnýűk a' természetben.
De még is könnyebb az Asszony bizonyos tekintetben.
A *füst* fenn héjáz, és mindent a' mit kap fel-menőben,
Bé-motskol; így tesz' az Asszony 's sokkal nagyobb crőben.
A' *mennykő* ront, pusztít, mikor a' magasról mérgében
Ki-pattan. Hány száz van ilyen tsak egy Asszony' szívében?

A' *szél* dúl, fú, mindent forgat, a' hol akár, háborog:
Könnyebb az Asszony 's mérgesebb ennél is mikor morog.
A' *füst* kormol, a' *mennykő* ront, fú a' *szél* dühössége:
Az egy Asszony motskol, ront, fú; rosszabb hát könnyűsége.
A' *füst*, el-kél; a' *szél* el-múl; a' *mennykő* el-enyészik:
Rosszabb az Asszony *könnyűség*; mert c' mindég tenyészik.

HORVÁTH.

XX.

A' VIOLÁTSKA ÉS RÓZSA.

Rudolphi Carolinának Német Verse szerént.

Szabadon követve.

Mosolyogván űlt a' Páston
Egy szelíd kis violátska,
'S nem vizsgálódgata széllyel,
Ha rcá mlesztett szemmel,
Néznek é kis töltsérére?
'S vagynak é sok tisztelői?

Közel hozzá nagy kevélyen
Egy nagy Rósa-bokor állott,
'S így szólítja-meg szegénykét:
Te kis törpe tsemcétéske!
Tám azt tartod, tám azt véled,
Hogy illy víg vagy, 's így mosolygasz,
Hogy c' völgybe' te kivűled
Több virág nints ki-virítva,
'S tsak te magad vagy virág szál?
Hogy van egy kis jó szagotskád,
Ne talám te abba bízva
Lettél ilyen büszkévé,
'S illy kevélyen mosolygóvá?
Hidd-el, hidd-el, alig tűnől
A' leg-vizsgálódóbb szemnek
Pillantjába: Engem nézzél,
Nézd mint jönnek mindenünnen,
Nézésemre, 's mint tsudályák
Ki-terjesztett szép Rósáim,
És az itt el-szórt virágok
Mint tisztelnek mint Királynét.

Ezen dölyfös kérkedésre,
A' kis törpe Violátska
Édesden mosolydogála
'S kis töltésére el-hintette
Szív frissítő szép illatját.

Igy szól osztán a' kevélynek;
Én sorsommal meg-elégszem,
Tsak maradjak víg kedv mellett
Ártatlan jó violátska:
'S ámbár gyengyébb illatotskám
Nagyon messze nem terjedhet,
'S nagy mellyéket bé-nem tölthet:
Tág lessz nékem e' kis környék,
Ha bé-tölti illatotskám,
'S vagyok itt kis violátska'
Ollyan, mint egy kis Királyné.
Jól tudom hogy szebb vagy nálam.
'S bővebb illattal bé-tölthedd
A' vidéket: A' kis méhek
Még-is szint úgy rám-is szállnak
Mint te-rád és szint úgy szívnak
Édes mézet kis tsészémből;
'S ha valamelly szép Szűz olykor
A' pázsitra mellém döl-le,
'S le-szakasztván száratskámról,
Kezd szaglálni sohajtgatva,
'S a' mint szaglál (ne írjgyeld)
Még szépnek-is nevez engem,
Nem tsak nevez, de tart annak.
Ujra osztán fel-sohajtván
Buzgón néz fel az egekre
'S így szól, a' mint tart kezébe:
Áldott, áldott légy Teremtőm!
Ki e' kis virágotskát-is,
Mint a' Rózsát teremtetted,
'S meg-áldottad szép illattal.

Hidd-el, szomszéd, a' Természet
Mindent böltsen tud rendelni,
Téged böltsen tett pompássá
Engem böltsen tett törpévé:
Kérlek ezen az Osztályon
Nyúgodjunk-meg mind a' ketten.

* * *

Vajha, vajha minden ember
Mint ez a' kis Violátska,
Ollyan módon gondolkozna,
'S osztott sorsán meg-nyúgodna,
'S a' máséra nem vágyódna!
Bóldog vólna minden Ember:

XXI.
MÁPES GVALTERNEK¹
KORTSMA-DALA.

Mihi est propositum, in taberna mori,
Vinum sit appositum morientis ori;
Ut dicant, cum venerint, Angelorum chori:
Deus sit propitius hinc potatori.

Poculis accenditur animi lucerna;
Cor imbutum nectare volat ad suprema,
Mihi sapit melius vinum in taberna,
Quam quod aqua miscuit Praesulis Pincerna.

Suum cuique proprium dat natura munus;
Ego nunquam potui scribere jejunus,
Me jejunum vincere posset puer unus,
Sitim ac jejunium odi tanquam funus.

Tales versus facio quale vinum bibo,
Ac non possum scribere nisi sumto cibo,
Nihil valet penitus quod jejunus scribo
Nasonem post calices carmine pracibo.

Mihi nunquam Spiritus Prophetiae datur,
Nonnisi cum fuerit venter bene satur;
Cum in arce cerebri Bachus dominatur,
In me Phoebus irruit, ac miranda fatur.

1) Oxóniai Kánonok a' XIIIIdik Század elején. – Le van fordítva Ánglus nyelvre is. Németre Bürgeren kívül, Brettschneider is le-fordította. Mind ezt; mind amazt láthatod Vers-gyűjteményeikben.

Éppen olyan bóldog vólna,
Mint ez a' kis Violátska.

Oh hát! kivált Alsóbb Rendek!
Mindenkori példátokra
Légyen e' kis Violátska.

GRÓF ID. RÁDAY GEDEON

XXI.
UGYAN-AZ
Azon Mértékű Versekben.

Szándékom hogy éltemet végezzem Kortsmába,
Haldokló számhoz közel bor légyen Kannába',
Hadd mondják az Angyalok ama vég órába,
Isten e' nagy Ihatót végye irgalmába.

A' bor és szövetneke, Böltesség sáfára;
Melly a' földről fel rágad egék határára;
De tsúszóbb a' Kortsmái, 's jobb inyem számára;
Mint a' kit vizzel kever a' Püspök Kóltsára.

Tehetségéről szokás kit kit meg-ditsirni;
Ám nem turtam soha-is verset szomjan irni,
Engem tsak eggy gyermek-is meg-tud éhen birni
'S nékem mintsem koplalást, jobb halált igérni:

Ollyan versem a' millyen bort gyomromban főzők,
Járják éh hassal fejem tsak tompító gőzők,
Munkám eggy babot sem ér, kin szomjan kérőzők,
Bor-korsok közt Násót is könnyen meg-előzők.

Buta elmémben soha eggy vers sintsen készen,
Valameddig gégém jól magához nem vészen,
De mihelyt az Agy-velöm Ura Bacchus léssen
Phoebus belém bé-rohan, és tsudákat téssen.

N. Y.

XXII.
A' MÁPES MENTSÉGE.¹

Jó Mápés, c' gyönyörű dalban mért hazudtál?
Hogy szép verset írni csak részeg fővel tudtál.
Bizony akkor valamely Papra haragudtál:
A' ki jól élt, mikor te éh', 's szomjan aludtál.

Én úgy vélném hogy soha józanabb sem vóltál,
Mint a' mikor a' Kortsmán tréfából meg-hóltál
De meséd szép tzeljait nem értőknek szóltál
'S nálok torkot gyúllasztál inkább, mint sem óltál.

A' józanság egyedűl Vers-szerzők vezére,
Melly a' földről fel-emel egek mellyékére,
Kevés bort tölt a' józan, sokkal több vizére,
A' mikor más Tokait futtat gégéjére.

Tehetségéről szokás kit kit meg-dítsérni,
Kukkot sem tud a' budgyant, nem hogy verset írni,
'S mit is lehet olly botlós lábúról ígírni?
Kit ha részeg, gyermek is meg-tud könnyen bírni.

A' józan a' részegest mindenben előzi
Mert fejében nem kereng a' bé-nyelt bor gőzi,
Elméjében verseit addig 's addig főzi
Míg Máróhoz közelít, 's Násót néha győzi.

Ollykor a' józannál sints a' vers mindég készen,
De elméje csak hamar ki-derül egészen,
Melly ha el-ragadtatik, 's józan részeg lészen,
Phoebus belé bé-rohan, és tsudákat téssen.

Én Mápés c' Kortsma-Dalt ilyenképpen értem,
Mellynek könnyű folyását nem csak meg-dítsértem
Hanem Deák lábait Magyar fülhöz mértem
Nyertes! ha csak árnyékként szépségét el-értem.

N. Y.

1) Hogy Mápés olly részeg[gs]éges nem vólt, mint a' minéműnek a' fellyebb [r]tt verseiből lehetne gondolni, ki-tetszik az minden több munkáiból. És így a' fordított verseket inkább gunyoló verseknek lehet tartani az akkori időre. (N. Y.)

XXIII.
HÁROM PRÓBÁI
A' TELEMACHUS KEZDETÉNEK.

1.

Négy sorú Stróphákban.

Hogy Ulyszesctől történt el-válása,
Nem szűnt Calypsónak azólta sírása;
Ugyan egymást éri sűrű sóhajtása;
El-ment Ulysszese, nints vígasztalása.

Szomorúan hallgat bús barlangja' tája
Nem zeng szép nótákkal, mint másszor, szép szája;
Lankadtan tsügg, 's éppen bé-eset Ortzája,
Nymphái nem mernek szólni is hozzája.

Gyakran tsak egyedül, hogy vidúlást végyen
A' virágos pástra sétálni ki-mégyen
Mert itt a' fű, akar melly idő táj légyen
Bimbókat nyit, 's nem fél hogy a' dér kárt tégyen.

Nints itt a' mord ősznek semmi tehetsége
Nem hull-el, mint másutt, a' fák ékessége
Hanem az időknek drága szelídsége
Mindég tart, nints soha a' Tavasznak vége.

De nem hogy e' kies helyek nyájassága
Vidítná Calypsot, sőt szomorúsága
Nő, cszébe jutván régi mulattsága,
És Ulysszesének kedves társasága.

Óh, úgy mond, mikor még itt lakott mellettem,
E' tájra Ulysszest, be sokat vezettem,
E' fa alatt véle mennyit ebédlettem?
Be sokat múltattunk, be sokat nevettem.

2.

Két sorú Verseken.

A' miolta Ulysszes el-ment, Calypsó az ólta
Vígasztalhatatlan vólt, sírt, keserget, 's minthogy hóltá
Néki mint Isten Asszonynak nem történhet soha is.
Nőt szívének epedése, nőtt keserve azzal is.

Nem zeng bezeg éneket másszor meg-sem szűnő szája.
Szomorúan hallgat bús barlangjának minden tája
El-keseredett Nymphái szánakozva néznek rá,
Szánják, de egy szót sem mernek még tsak szólni is hozzá.

Gyakran maga egyedül, hogy egy kis frissülést végyen
Az virággal bé-borúltt pástra sétálni ki-mégyen
Mert a' drága ki-keletnek jóvóltából ott a' föld,
Meg-változhatatlanul mindég nyájas mindég zöld.

De nem hogy e' szép helyek, Calypsónak: szomorúságát,
Enyhítették volna, sőt Ulysszesnek társaságát,
Régi nyájas társaságát tsak eszébe juttatták,
És Ulysszest emlegették minden fűvek minden fák.

Sokszor mozdúlatlanul helyben a' tengernél állott
A' Part szélén, mellyre bőv könnye sűrű zajjal szállott.
Mindég arra az oldalra nézett, 's nézni meg-nem szűnt,
A' hol Ulysszes hajója vitorlaival el-tűnt.

Hát egyszersmind a' mint néz, látja egy el-tört Hajónak
Széllyel ment darabjait, a' part felé úszkálónak.
Itten széllyel szórt deszkákat, amott kormányt, 's Arbotz-fát
Más helytt Evedzőket úszni, más helytt köteleket lát.

3.

Hexameterekben.

Nem tudá hujában vigasztaltatni Calypszo,
A' miolta kics szigetcét oda hagyta Ulysszes,
'S nagy terhére vala hogy meg-nem halhata mint más.

Víg dallal nem zenge bezeg bús Lák-helye, sőt őt',
Még maga Nymphái sem merték kérdeni mért bús?
Többire tsak egyedül sétálgata a' ki-virágzott
Pázsitokon, mivel ott az örök ki-kelet soha sem szűn
A' pástot sok ezer színnel ki-ruházni; de nem hogy
E' gyönyörű helyek abba hagyatták volna keservét;
Sőt szomorú képbén hozták tsak vissza Ulysszest,
A' kivél ott, maga kedve szerént nyájaskoda hajdan.¹

GRÓF Id: RÁDAY GEDEON.

1) Ezen versek, és a' két első Próbák is nem azon okból íratattak, hogy tovább is folytattassanak, hanem tsak, hogy példái legyenek annak, vallyon mellyik vers neme leg-alkalmasabb arra, hogy a' fordítás mentől rövidebb legyen.

XXIV.
A' TÁNTZOS MEDVE
GELLERTBŐL.

Eggy Medve, melly soká tántza után ette
Kenyérét, de sokszor koplalt-is mellette;
Egyszer el-szabadúl, 's azonnal tsendesen
Kullog az erdőbe haza egyenesen.
A' Medvék fogadják Atyafi tsókokkal;
'S bé töltik az erdőt víg mormolásokkal,
'S a' hol tsak eggy Medve mással szembe szállott,
Petz meg-jött! az első szavok ebből állott:
Azután Petz mindent el-histórizála,
Vándorlásaiban valamit tsudála,
A' mit tsinált, tudott látni, vagy hallani;
És mikor a' tántzról kezdett vólt szóllani,
Mintha ott is órrán hordaná a' lántzot
Két talpára billen, 's kezd eggy Lengyel tántzot.
Az atyafiságnak el-áll szeme, szája,
Ki-ki látván, melly szép tántzos Petz komája,
Tagjai mozgását bámúlva tsudálták
'S ők is forgásait majmolni próbálták;
De nem tsak az, hogy úgy mint ő, nem járhattak;
Hanem egyenesen fel sem is állhattak,
'S némellyiket a' tántz orra is buktarta.
De a' tántzos magát még jobban mutatta.
Egyszer boszonkodva eggy Medve így mormol:
Ez a' dolog minket gyalázattal kormol,
Hát már mind bolond más? tsak ez a' fertelmes
Rosdás orru Gokler lessz köztünk értelmes,
'S fel-zúdul az egész Medve Kompánia
Oszolj! úgy mond, míg nints bajod, Kurva Fia!
Te bolond létedre, másnál bőltsebb lennél!
Petz is el-nyargala, nem várt több szót ennél.

* * *

Ne légy bőltsebb mint más, ne félj nem üldöznek;
Mert így mások tőled kitsint különböznek.
Ha pedig többet tudsz másnál valamivel,
Annál inkább vigyázz: ne kérkedj semmivel,

Eggy darabig igaz, hogy dítsérni fognak,
De majd abrakja lesz a' martzongó fognak,
'S a' mit benned elébb mint virtust tsudálnak,
Abból kárhozatra méltó bünt tsinálnak.¹

LÁTZAI JÓZSEF.

1) Ez a' Mese igen jól, és elevenen vagyon fordítva, 's noha már ki-vagyon egyszer nyomtatva a' Magyar Músában, még is méltónak ítélem, hogy az Orpheusba is bé-iktattassék; sőt úgy tartom, hogy Fordítója meg-érdemli, hogy fel-serkentessék, Gellert több ilyen Meséinek fordítására is, vagy (a' melly még hasznosabb vólna) originalis Magyar Meséknek ki-dolgozására. Tsak hogy ezt kellene e' mellett nékie tanátslani, hogy a' versek módjainak változásában is követné Gellertet. Az illetén Vers változtatással sokkal elevenebben és néhol naivabban lehet ki-tenni a' dolgot. – *Es az ítélet tétele annak a' ki ezen jegyzést tette, és a' Mesét honapos írásomba meg-küldötte. (Sz.)*

ORPHEUS

SZŰZ HAVA 1790.

I. FORDÍTÁS VIRGILIUSNAK AENEISÉBŐL.

Volt egy régi jeles Város; tova meszsze arányban
Folyt az Olasz Tíbris Tírhénomi tenger' ölébe;
A' neve Karthágo. Bírát ezt Tírusi nemzet:
Gazdag nép, melly a' hadi dolgait úntalan úzte.
E' várost a' többi-felett kedvellen bötsülte
Júno, ezért ott hagyta Szamost: a' fegyverit itten,
Itt tartá szekercét. Népéről (hogy-ha lehetne)
Azt végzette, hogy e' helyen Országlása örökké
Tartana, 's hogy tartson, nagy volt a' gondja reája.
Ám de tudá, hogy nemzet ered fene Trójai vérből,
Melly e' várnak erős falait valahára le rontja:
Sőt meszszebb, 's meszszebb terjesztvén gőgös hatalmát
Sok diadalmak után Libiát pusztítani fogja;
Mert az örök természeti rend így hozza magával
Féltt ettől Száturnia; mert a' Trójai hartzban
Ellene nagy bajjal védette az Árgusi népét;
'S még a' régi haragnak okát, és szíve gyötrelmét
Ám most-is fájlalta: ki nem vehette eszéből,
Hogy Páris mást szebbnek ítelt; 's hogy Férje az undok
Nemzetből eredett Ganimédest égbe ragadván
Hébe leánya-helyett fényes tisztségre emelte.
Mind ezekért fel-hevülve, az omlott Trója' vitézit,
A' kiket a' Danaus kard' éle, 's Akilles' haragja
Éltöktől meg-nem fosztott, a' tengeri síkon
Tétova hányta, 's Olasz parttól meszszére vetette.
A' kik azért, az örök végzéseként, tengerek' hátán
Több esztendőig széllyel-bújdosva vesződtek.
Illy nehezen lett kezdete a' nagy Római népnek. 's a' t.

RÁJNIS.

II.
ANÁCREONNAK XVII. DALA.

Thébét te el-beszéled;
Más Trója sok tsatáit;
Én – meg-fogattatásim.
Engem nem a' Lovas veszt;
Sem a' Gyalog; se Gályák.
Eggy új Scrog van, a' melly
Engem szemével öldös.

III.
KÉT PÉLDA
A' VOLTAIRE HENRIÁSANAK
hat lábú fordításából.

I.

Már Páris nem akar bennünket uralni: sem engem',
A' ki Királyja vagyok, sem tégedet, a' ki utánnam
Az lészesz. Tudják, hogy törvény, vér, 's jeles érdem
Hóltom-után nem mást, csak téged emelhet helyembe.
Máran azért, ettől tartván, nagy fényt irigylik
Méltóságodnak, 's akadályt gördítnek elődbe,
Hogy soha, úgy mint Fejedelem, székemre ne ülhesz,
Melly reszket velem, a' mellyről majd majd le hanyattlok.
Róma dörög, ront, veszt: te reád lőtt mennykőves átka
Pörsöli jó híred' szárnyát; zabolátlan haragja,
Melly katonák-nélkül szanaszét feles hartzokat indít,
Már a' fenn-látó Spanyolok' tetszésire bízza
Mennykővcit; már a' jobbágyim, régi barátim,
És rokonim részént távoznak, 's meszsze kerülnek,
Részént fel-fegyverkezvén veszemre rohannak.
A' Spanyol annak örül, hogy majd, mint a' sebes árvíz,
R'ánk ütvén szabadon nyargalhat pusztá hazánkban.
Olly sok, néki dühödt, 's boszszontásomra meg-esküdtt
Háborgók ellen, kik Frantzia földön helyettem
Másunnan-jöttet fő méltóságra emelnek,
Menj, légy rajta, hogy a' kegyes Angliabéli Királyné
Szíves jó akaratjával részemre hajoljon.
Jól tudom, hogy gyűlöl bennünket az Anglusi nemzet:
Tartós egyesség köztünk soha talpra nem állhat.

London mindenkor Párisnak irgye. De immár
Méltatlanúl meg-vettettem: nínst, a' ki bötsűlne,
Nintsen hazám; nem-is esmérek már Frantzia népet;
Üldözöm, és méltó boszszúmat rajta ki töltöm.
A' ki velem tartand, azt tartom Frantzia Vérnek. 's a' t.

II.

Henrik tsüggedező elmével várta az égből
A' fényt, melly szemeit meg-nyitná; most-is imillyen
Szókra fakadt: – Hát nints mód benne, nagy Isten!
Bátor hatalmadban vagyon helyhezterve reményem,
Hát nints mód, hogy az óhajtott ösvényre találjak,
Melly az igazságnak gyönyörű fényére vezérel? –
Vaj bizony e' mindentehető Urat, e' kelgyejs Istent
Tisztelnők mindnyájan, ha tiszteltetni akarna. –
Hallá ezt a' jámbor Öreg, 's így szólla: – Tsudáljuk
Istennek bölts végzésit, 's fejet hajtvá imádjuk.
Ő hozzá nem fér gyarló embernek hibája.
Láttam Kálvínus' vallását Frantzia földön
Első kezdetikor: félénk vala, gyenge, 's erőtlen;
Tsak szurdékokban lappangott. Láttam ez undok
Tündért, a' mikoron, mérges fülánkja ki tetszvéen,
Szám-ki-vetésre szorúlt, 's szélllyel bújdosnia kellett.
Láttam végre, midőn nevekédvén tellyes erővel
Büszke fejét alaton porból fel emelte, 's Királyi
Székre emelkedvén, mérgében el-hányta, tapodta
Boszszús lábával szent Oltárinkat. Azólta
Meszsze az Udvertól, e' mély barlangnak homályos
Rejtekbiben siratom fogytát a' Római hitnek.
Egy, minek a' vénségem örül, 's nem örülhet hijába:
Illy új vallásnak nem lesz tartása örökké.
Emberi vélekedés hitván szüleménye, talámtán
Meg-látják végét azok-is, kik kezdetit értték.
Emberek el-múlnak, 's el-múlnak az emberi dolgok. 's a' t.

RÁJNIS.

IV.
FOLYTATÁSA A' PRUSSZ KIRÁLY
ELMELKEDÉSEINEK A' TÖRVÉNY-SZABÁSRÓL.
(Lásd, Orph. II. Kötet. 67dik öld)

A' Brittusok is a' Rómaiak járma alá hajlottak, 's valamint a' Gallusok el-fogadták törvényeiket.

A' Rómaiak birodalma előtt ezeket a' Népeket Druidák igazgatták, kiknek tanítá-saik törvény gyanánt valának.

A' házigazdák ö közöttök élet-halállal bírtak feleségeik 's gyermekeik felett. A' külföldi kereskedés tilalmas vala nálók; magok fojtották-meg foglyaikat, 's Isteneik-nek áldozatúl mutatták-bé.

A' Rómaiak a' magok hatalmokat 's törvényeiket ezen Népeknél szintén a' Honó-rius idejéig tartották-fenn, a' ki az Anglusoknak 410dikben szabadságokat egyy neve-zetes fogadás által adta vissza.

A' Meklenburgból által-evezett Piktusok öszve-elegyedtek a' Scotusokkal, 's öszve-vetett erővel rohantak a' Brittusokra. A' Brittusok nem kapván elég segítséget a' Rómaiaktól, 's erejeket mindég fogyni látván, a' Szaxokhoz folyamodtak; kik 150. esztendeig tartott haborújok után meg-vették az egész szigetet, 's segítő társaikból Urokká lettek.

Az Anglo-Saxok Britanniába ugyan azon Törvényeket vitték által, a' mellyek alatt hajdan Germaniában éltek. Hét Országra oszták Angliát, 's ezeknek mindenike külö-nösen igazgattatott. Közöséges Gyülekezeteket rendeltek, mellyeket *Wittenagemot-*nak neveztek, az az: *Böltsek tanátsának*, és a' melly az Ország Nagyjaiból, a' Népből és a' Paraszt Rendből állott. Ezen igazgatás módja, melly egyszerre monarchiai-is aristoc-ratiai-is és democratiai-is vala, mostanáiglan tartattatott-fenn. Még most-is a' leg-fel-sőbb hatalom a' *Király*, a' *Felső*-, és az *Alsó-Ház* közt vagyon fel-osztva.

A' Nagy Alfred vala az, a' ki Angliának leg-először adott egyyüvé szedett Törvényt. Szelídek vóltak azok, de még is kegyetlenek azon-hívatalt viselő Tisztek eránt, a' kikre ki-világosodott hogy pénz vagy más adomány által meg-vesztegettetek. A' Történe-tek azt említik felőle hogy egyy esztendő alatt 40. Bírót akasztatott-fel ezen okon.

A' Nagy Alfred Codexe szerint minden Anglusnak, a' ki ellen valamelly gonosz-ságbéli vád támadott, a' maga Pair-ja által kellett meg-ítéltetni; 's ez még most is így vagyon.

Anglia más alakba öltözött, minckuránna azt Wilhelm Normandiai Hertzeg, (a' ki Londonban 1066ban koronáztata meg) fegyverrel meg-vette. Ő új fő Törvény-széke-ket állított fel, mellyből az Exchequeri Törvénytészék még most is fen-van.

Ez a' Törvénytészék mindenüvé késérte a' Királyt. A' Papi Törvénytészéket el-válasz-totta a' Világítól, 's az ö Törvényei közt, mellyeket Normanniai nyelven adott-ki, leg-keményebb a' Vadászat tilalmazása vala, mellynek által-hágása kéz tsonkítással, sőt halállal is büntettetett.

A' Diadalmas Wilhelm ideje után a' Királyok külömbféle Chartreket adtak-ki.

Első Henry, ki közönségesen Beauclerc-nek neveztetett, 1100ben azt a' Rendelést tette, hogy a' nemes születésű Maradékok a' reájok szálló Jóságba bé-ülhessenek, a' nélkül hogy az illetőn jóságba ülhetésért a' Fejedelmnek valamely taxát fizessenek. Azt-is rendelte hogy a' Fejedelm meg-eggyezése ne kívántassék-meg még a' Nemesek házasodására-is.

István Király 1136ban egy *Chartert* ada-ki, a' melyben meg-escméri hogy hatalmát a' Néptől és Papságtól vette; 's ebben az Egyházi-Rend különös szabadságait meg-erősíti, 's a' *Diadalmas Wilhelm* kemény Törvényeit el-törli.

Azután az *Országatlan János* a' *Magna Chartának* nevezett *Chartret* adta-ki, mely 62. cikkelyből áll. – Ennek leg-főbb cikkelyei a' Feudumokat és az özvegyek részét illeti, azon rendeléssel hogy őket másodszeri házasságra kenszeríteni ne lehessen; ellenben ők is Feudatáriusok engedelmek nélkül férjhez ne mehessenek. Ezek a' Törvények állhatatos helyet mutatnak-ki az Itélő-székeknek, 's el-tiltják a' Parlamentumot az Alsó-ház meg-eggyezése nélkül az Adó-vetéstől, hanem-ha azt a' Király személyének ki-váltása, vagy fijának LOVAGGÁ való emelése kívánná, vagy Leányát kellenék ki-adni. Továbbá azt rendelik, hogy senki se tétetessék tömlöczbe, jóságaitól 's életétől meg-ne fosztassék mind addig, míg ügyét az őtet illető Pairek az Ország Törvényei szerént el-nem ítélik. Maga pedig a' Király arra kötelezi magát hogy a' Biróságot sem el-nem adja senkinek, sem senkitől meg-nem tagadja.

A' Westmünsteri Törvény (1275ben) melyet Első Eduard ada-ki, inkábbára csak a' Magna Charta meg-újítása volt, csak hogy ez a' Zsidókat az Országból ki-kergette.

Ámbár Angliának sok bölts Törvényei vannak, még is talám éppen ez az az Ország minden Európaiak közt, a' hol azokat leg-kevesebbé tartják meg. Rapin Thoyras jól jegyzi-meg azt, hogy a' Király Hatalma a' Parlamentum hatalma által mindég meg-gátoltatik; hogy ez a' kettő egymásra szemesen vigyáz, 's azon van hogy a' maga tekintetét fenn tARTHASSA, 's messzebb terjeszthesse. Ez vonja-el a' Királyt is, a' Nép' Repraesentansait is az Igasság ki-szolgáltatásának fenn tartásától; 's ez a' nyughatatlan Igazgatás újabb újabb Parlamentumi Végezesek által változtatja a' Törvényeket, a' szerént a' hogy azt az idő 's környül-állások kívánják; honnan a' következik, hogy Angliának nagyobb szüksége van az Igasság ki-szolgáltatásának helyre-hozására mint akár mely más Európai Országnek.

Most már a' sor Német Országot éri. Ez a' Nemzet a' maga Törvényeit a' győzedelmes Rómaiaktól vette, 's azok mellett meg-is állott, mert a' Tászárok Italiát el-hagyván itt fogtak lakást. Azonban nints egy kerület, egy Fejedelemség is, akarmelly kitsíny legyen bár az, melynek különböző szokásai nem vólnának; ezek pedig idő jártával Törvénné váltak.

Minekutánna láttuk mint hozódtak-be a' rendhez szokott Nemzeteknél a' Törvények, azt kell meg-jegyeztünk, hogy a' mely Tartományokban azokat a' Polgárok készen és meg-eggyezett akarattal vették-bé, az onnan esett hogy törvény nélkül nem élhettek; – hogy a' fegyverrel nyertt Országokban a' meg-győzött Nép a' Győzedelmesek Törvényeit, akarta, nem akarta, bé-vette; – hogy azok mindenütt egy formán és lassanként szaporítottak.

Ila a' Néző azon tsudálkozik hogy a' Népnek illy különböző Törvények által igazgattatnak, meg-fog szűnni tsudálkozása ha azt vészi észre, hogy a' Törvények, a'

magok valóságokra nézve és a fontosabb esetekben, csak nem ugyan azon egyeket mindenütt. Értem itt azon Törvényeket, a melyek a Társasági bátorság fenn tartása végett a gonosz-tételeket büntetik.

Továbbá a leg-bőltsebb Törvény-szabók tetteit nyomozgatván, azt tapasztaljuk, hogy a Törvényeknek az Ország alkotásához és azon Népek nemzeti tulajdonságaihoz kell alkalmaztatva lenni, a melynek azok adattatnak; – hogy a bőlt Legislátorok a köz-bóldogságot vették tzelül, 's hogy azok a Törvények, a melyek a Természeti Acquitáshoz leg-közelébb járúlnak, egynehányat ki-vévén, a leg-jobbak.

Lycurgus egy betsületet szerető Nép fejévé lévén, a leg-alkalmasabb törvényt szabott, hogy embereiből katonákat 's polgárokat kép[er]zhessen; 's hogy az arannyal élést el-tiltotta az onnan vólt, mert a betsület szeretéssel egy vétek sem ellenkezik annyira mint a különös haszon tekintése.

Solon maga meg vallotta hogy ő Athenének nem a leg-tökéletesebb Törvényeket, hanem csak azok között, a melyet ez a Tartomány el-fogadhatott, a leg-jobbakat, adta. Ez a nagy Legislátor nem csak a nemzet Characterét fontolta-meg, hanem egyszersmind Athenének fekvését-is, melly a tenger partja vala. Ezen okból a henyeségre büntetést vetett; a szorgalmat serkentgette, az arannyal és ezüsttel való élést meg-engedte, mert látta, hogy Athéne csak a virágzásra vitt kereskedés által lehet nagy és rettenetes.

Ha a Törvény a Nép gondolkozásával meg-nem egyezik, nem ígérhetni néki sokáig tartást. A Római Nép Democratiait óhajtott. Valami czzel együvé nem fért, az ő előtte gyűlölséges vólt. Innen támadtak a sok vérontások a Lex Agraria miatt, mert a Nép azt reménylette, hogy a nyert tartomány fel osztása által, a Polgárok közt fel-állítathatik az egyenlőség. Innen támadt annyi zendülés az adósság fizetés miatt; mert a költsönözők a kik a Város Nagyjai valának, Plebéjus adóssaikat nyomorgatták; a külső tekintet feljebbségét pedig semmi sem teszi szenvedhetetlenebbé, mint a Gazdagoknak a szegényebekben el-követett dühösködéseik.

Minden Országban három nemű Törvényeket lehet találni: első rendbeli a Politicai Törvény, ez az Ország igazgatását tzelozza; – a második a Criminalis, melly az erköltsök és gonosztételek büntetésével foglalatoskodik; – a harmadik a Polgári Törvény, melly a Successiók módját, a Véd Atyaságokat (Tutela) s Contractusokat intézi-el.

A Monarchiákban többnyire magok a Fejedelmek azok, a kik törvényt hoznak. Ha az ő Rendelések szelíd és igasságos, önnön magoktól fognak fenn-maradni; mert minden Polgár fel-leli benne a maga védelmét: ha szoros és igasságtalan, úgy nem kell néki sok, hogy öszve-bontattassék, mert fenn-tartására erő kívántatik-meg; hogy lehetne pedig azt ott reményleni, a hol egy egész Nemzet ellenkezik a Tyrannussal magával; egy egész azon törekedő Nemzet, hogy ezeket a kemény törvényeket öszve-tépje.

Némelly Szabad-Státusokban, a hol nem egy Fejedelm, hanem egynehány Polgár szabja a törvényt, csak addig bóldogútnak a Legislátorok, míg az Uralkodás hatalma és a Polgárok szabadsága közt az aequilibriumot el-nem hibázták.

Maga a Jus Criminale az, a melyben egy úton járnak a Legislátorok, azt ki-vévén hogy néha ez 's ez gonosztétel eránt itt keményebbek mint amott, melly kétség kívül

onnan jó, mivel ki-tanúlták az igazgatott Nemzet mellyik gonosztétel el-követésére hajlandó.

Mínthogy a' Törvények gátjai az el-áradó gonoszságnak, a' büntetéstől való rettegés által kell nékiek tekintetet szerzeni; mindazáltal tagadhatatlan az, hogy azok a' Legislatorok, a' kik a' büntetésben leg-kevesebb keménységgel bántak, ha nem mindenkor a' leg-szorossabb igazság dítseretet nyerték is el, csak ugyan a' leg-emberibb Legislatorok voltak.

A' Jus Civile törvényei leg-kevesebbé egyeznek-meg ez 's amaz Országban egymással. Azok a' kik ezeket szabták, olly szokásokat 's rend-tartásokat találtak Tartományokban, a' mellyeket a' Nemzet gondolkozásának erőszakos el-fordítása nélkül el-törlni nem lehetett. Betsülték azokban a' régiséget, a' melly miatt a' Nép jóknak vélte, 's meg-hagyták továbbá-is, ámbár az egyenességgel ellenkeztek.

A' ki a' Törvényeket philosophusi szemekkel nézte végig, tapasztalta bizonyosan, hogy sok van ollyan hennék, melly a' természeti egyenességgel 's igazsággal ellenkezni látszik eljéntén, és még is nem igazságtalan. Légyen elég nékem az *Felső születés'* jussát említeni.

Semmi sem látszik igazságosabbnak, mint az Atyai birtokot a' gyermekeknek számokhoz képest egyenlő részre szaggatni, 's köztök el-osztani: azonban azt bizonyítja a' tapasztalás, hogy a' leg-gazdagabb házak-is ha így fel-szabdaltatnak, idővel a' leg-inségesebb szegénységre szállanak-alá. Ezen tekintet arra vivé az Atyákat, hogy készebbek voltak ifjabb gyermekeiket a' Jóság birtokából egészen ki-rekeszteni, mint házoknak el-dűlését siettetni. Ez a' példa világosan mutatja azon Törvényeknek bölts és helyes voltokat, a' mellyek a' Társaságnak némelly tagjaira nagyobb terhet vetnek, mint a' mennyit a' több tagok viselnek, mihelyt azok által az egész Társaság java eszközöltetik. A' bölts Törvény-szabó mindég kész a' *Részt az Egésznek* fel-áldozni.

Az Adósok cránt hozott Törvények kétség kívül azok, a' mellyek a' leg-főbb vigyázást kívánják az azokat Szabóktól. Ha ezek a' Költsönözőknek kelletinél inkább kedveznek, úgy az Adós mérték felett fog-szenvedni; 's valamelly bóldogtalan történet őket örökre szerentsétlenekké teheti: ellenben ha a' Törvény az Adóson könnyít feljebb mint illenék, úgy oda van a' köz-hiedelem, mert az Adós emberségén épült Contractusok el-vesztik minden erejeket.

A' valóságos közép út a' Contractusoknak tellyes erejekben való fenn-tartása, 's a' nem fizethető adósnak az el-nyomástól való védelme között, nékem a' *Jurisconsultusok* 's *Philosophusok* kövének lenni tetszik.

Nem terjeszkedem szélesebbre ezen tikkely felett: ezen rövid írásom minéműségre meg-nem engedi hogy bővebb legyek; közönséges vizsgálatokkal kell itt meg elégednem.

Eggy tökéletes Törvény könyv remekje volna az emberi elmének, az Országlás politica ágát tekintvén. Abban a' *szélnak egységét*, és olly helyes és a' dolgokhoz alkalmaztatott szabásokat vennénk észre, hogy az az Ország, a' melly ezen Törvény könyv szerént alkotattna, hasonló lenne az órához, mellynek minden rugója 's kereke ugyan azon eggy szélna dolgozik. Mély esmerését találná-fel abban az olvasó az emberi szívnek 's a' Nemzet gondolkozásának. A' büntetés meg-vólna szelídülve, úgy hogy

tsak az erkölts fedhetetlenségét tzelozván, sem lágynak, sem keménynek nem lehetne nevezni. A' világos 's meg-határozott értelmű Rendelések nem nyitnának részt a' perlekedésre; 's mind azt foglalnak magokban, a' mi a' Polgári Törvényben a' leg-jobb és a' Nemzet szükségére alkalmaztatható. Eleje vevődne mindennek, minden egygüvé lántzoltatnék, és semmi sem maradna fel a' miről el-intézés nem tétetett. – De tökéletes munkát emberi erőtlől várni nem lehet! –

A' Népeknek okok volna meg-nyugodni Előljáráiknak Rendelésein, ha az ő Törvény szabójok azok igyekeznének lenni, a' mik azon Házi-atyák voltak, a' kik először hoztak törvényeket. Ezek gyermekeiket szerették; 's hagyományoknak nem volt egyéb tzelja házoknak boldogulásánál.

A' kevés, de bölts Törvények tehetik a' Népet boldoggá; a' sok Törvény tsak tévedést szül. Ugyan azon okból, a' melly miatt az Orvos sok orvossággal nem élteti a' beteget, nem önt a' bölts Törvény szabó-is kelletinél több Törvényt a' Népre. A' sok Orvosság el-veszi egymásikának erejét; a' sok Törvény Daedalus kertré válik.

A' Rómaiaknál az egymást sűrűn követő belső zenebonak miatt sokasodtak-meg a' Törvények; hogy a' nagyravágyó Polgár Törvény tévővé tette magát mihelyt nékie a' szerentse kedvezni látszatott; 's ez a' zűrzavar addig tartta, míg Augustus végét nem szakasztá, 's a' régi törvényeket helyre nem állította.

Frantzia Országban akkor sokasodának-meg a' Törvények, midőn ezt az Országot a' Francusok fegyverrel meg-vették. XIdik Lajos azon volt, hogy ezen törvényeket öszve-eggyesítse, 's hogy tulajdon szavait hozzam-elő, egyforma törvényt, egyforma fontot, 's egyforma mérőt hozzon-bé.

Sok törvények mellett azért állanak olly makatssággal az emberek, mert rabjaik a' szokásnak; 's c' szerént, ámbár azok helyjett jobbakat lehetne szabni, hántorgatni őket veszedelmes volna. Az a' zavar, a' melly ez által a' Törvény tudományában tamadna, talám több rosszat vonna maga után, mint az új Törvények jót.

És még is vannak olly esetek, a' hol a' változtatás el-múlhatatlanul szükséges; akkor tudnillik a' midőn a' közönséges boldogsággal és a' természeti igassággal ellenkezők a' régibb Rendelések; – mikor inagdozó 's kétséges értelmű szókkal vannak fel-téve, – 's mikor azoknak szavai 's értelme közt ellenkezés vagon.

Ezt a' tárgyat hasznos lessz egy kevésbé hővebben meg-rekintenünk Osirisnak a' tolvajság felől hozott Törvénye (*Lásd a' Sziciliani Diodórust*) az első eset alá való. Ez azt kívánta, hogy a' ki Tolvajjá akar lenni, magát a' Tolvajok Vajdjánál frassa-bé a' többiek' számába, 's a' lopott portékát ő hozzája vigye. Azok a' kik kárt szenvedtek, a' Vajdjánál jelentették magokat, vissza-kívánták az el-lopott jószágot, 's ha a' kárt szenvedett Birtokos a' portéka árrának negyed részét le tenni kész volt, vissza-kapta azt. – Azt gondolta Osiris, hogy az alatta valóinak könnyebbséget szerez az által, hogy bizonyos tsekély summa le-tétele mellett el-veszett portékájokat vissza-szereshetik, 's azonban a' leg-egyencesebb eszköz vala arra hogy az egész Aegyptus lakosait tolvajokká tegye.

Ez a' történet követhetés bizonyosan nem juta eszébe Osirisnak, hanem-ha azt állítanánk, hogy a' tolvajságot a' maga Népeinek el-fojthatatlan gonosznak vélte, 's ezen tekintetből úgy nézte-el, mint az Amsterdami Kormányzás a' Spcelhuysencket, 's a' Római uralkodás a' bordély házakat.

És még is mind a' jó erkölts, mind a' birtokoknak köz bátorsága azt kívánják, hogy ez az Osirisí Törvény haladék nélkül el-töröltessék, ha valahol még fenn volna.

A' Frantziák e' részben egyenesen ellenkeztek az Aegyptusiakkal. Ha ezek lágyan bántak a' Tolvajokkal, bezzeg keményen ők. Ő nálok minden házi tolvaj életével fizeti gonosztettét. Azt mondja ez a' Nemzet, hogy a' zsványok kemény büntetése által az úton álló tolvajságnak 's gyilkosságnak veszi elcjét.

A' természeti egyenesség azt kívánja hogy a' tett és a' büntetés közt proportio légyen. Az erőszakos tolvajkodás meg-érdemli a' halált; de az erőszak nélkül el-követett lopást némelly oldalról szanakozással lehet tekinteni.

Melly szörnyű hízak van a' Gazdag és Szegény fekvése közt. Amaz torkig úszik a' bővségben; ennek harapás kenyere sincs. Ha már egy illy Ügye-fogyott egy Gazdag-tól két-három tallért, egy arany órátskát, 's egyéb aprólékokat, mellynek el-vesztését az jó formán meg-sem érzi, el-lop, hogy élhessen, meg-kell é vallyon ennek a' nyomorúlttnak halni? Nem kiált é fel az Emberiség hogy a' Törvénynek ez az iszonyatossága lágyabbá tétessék?

Ugy tetszik mintha ezt a' Törvényt csak a' Gazdagok tették volna. Hát ha a' szegények ezt kiáltják: Miért nem szánja-meg valaki a' mi nyomorúságunkat? Ha néktek érzékeny emberi szívetek volna, segédünkre kelnétek, 's nem vólnánk kéntelenek benneteket meg-lopni. Igazság é az hogy minden boldogság tiétek legyen, minket pedig az inség egész serege nyomjon-el.

A' Prussziai Itélő szék az Aegyptus lágysága 's Frantziák keménysége közt közép útat hasított. A' lopást, ha az csak lopás, nem bünteti halállal, hanem bizonyos ideig való tömlöztözéssel. Talám még jobb volna a' Jus talionist bé-hozni, melly a' Zsidóknál szokásban volt. A' Tolvajnak e' szerint kétszeresen kellett vissza-fizetni az el-lopott portékát, vagy ha az tehetségét felyül multa, rabszolgájává lett. Ha a' kisebb vétkeket keményen nem bünteti a' Bíró, úgy a' leg-nagyobb büntetés a' Gyilkosoknak, hegyi tolvajoknak marad, 's így a' büntetés az el-követett törvénytelenéssel mindég igazságos proportióban lessz.

Egy Törvény sem borzasztja-meg annyira az emberiség érzését mint az a' Római 's Spartai, a' melly szerint az Atyák gyermekeiknek életeknek és haláloknak Urai voltak. Görögországban az az Atya, a' ki szegényebb volt mint hogy számos gyermekeit el-tarthassa, a' szükség felett születettek véltteket meg-ölhetette. Ha Spártában vagy Rómában nyomorékon született a' gyermek, hatalmában állott az Atyának hogy annak életét el-vegye. Ennek a' tselekedetnek iszonyatosságát mi egészen érezzük, mert ezek nem a' miéink: de vizsgáljuk meg-tsak, nintsenek é nekünk is ilyen irtóztatók?

Nem felette kemény büntetés é az, a' mellyel mi a' még meg-nem született gyermeket erőszakosan el-űző Anyákat illetjük? Ójjon engemet az Isten hogy én azoknak a' Medeáknak tselekedeteket menteni igyekezzem, a' kik magok ellen és tulajdon vércéknek szava eránt meg-siketülvén, meg-fojtják a' jövendőbeli Maradékot, a' nélkül hogy annak csak a' Nap fényjét is meg-látni engedjék. De felejtezzen-el egy kevés ideig Olvasóm azon állításairól, a' mellyeket a' szokásból szívott-bé, 's méltoztassa azt, a' mit elcibe terjesztek, rövid meg-fontolására.

Nem köt é a' Törvény betstelenséget a' titkos le-betegedéshez? Nem arra a' kéntelenségre vették é az a' szegény lágy szívű, 's erkőltstelen szeretője által el-tsábított Lyányka, hogy a' kettő közt válasszon eggyet, betsűletét akarja é, vagy méhében lévő gyümöltstét el-veszteni? Nem a' Törvényben van é a' hiba hogy ez erre a' rettenetes kéntelenségre vettetett? Nem fosztja-é meg a' Törvény könyörűletlensége az Országot egyszerre két Tagjától, a' még éretlen embriótól, és az Anyjától, melly ezt a' veszteséget ezután bőven helyre hozhatná? – Azt mondjátok, arra valók a' *le-betegedő házak*.¹ – Tudom én hogy ez által sok nem házassági gyermekek élete tartatik meg; de nem jobb volna é a' rosszat gyökerestűl eggyütt szakasztani-ki, 's ez által annyi szerentsétlen teremtés életét meg-tartani, a' kiknek szörnyű kinok közt kell el-veszni, mert rájuk nyomjuk azt a' gyalázatos bélyeget, a' mellyet a' gondolatlan szeretet érdemcl?

De még sints semmi iszonyatosabb mint a' Tortúra. Romában ennek alája tsak a' rab-szolgák vettettek, kiket úgy néztek mint házi barmokat; de azt Polgár soha sem szenvedte.

Német Országban Torturával azokat a' Gonosztévőket kinozzák, a' kikre a' tett ki-világosodott, hogy annak el követését magok önnön magokra ki-vallják. Frantzia Országban ez által *bizonyosságot* akarnak, vagy a' *gonosz iselekedet Társainak neveit* ki-fatsarni a' rabból. Hajdan az Anglusoknál az Ordaliium vala szokásban, az az a' meleg vas és forró víz próbája;² most a' helyjett más nemét vették-hé a' Torturának, melly nints olly kínzó, mint amaz, de még is tsak nem eggyre jó-ki.

Botsássa-meg azt nékem az Olvasó hogy a' Tortura ellen ki-fakadok; az emberiség védelmére kelek-ki ez által eggy olly szokás ellen, a' melly minden Keresztyén és rendbe szedett Pogány Nemzetekre gyalázatot von, és a' melly éppen olly haszontalan, mint a' melly kegyetlen-is.

Quintilianus, a' leg-ékesebben szóló 's egyszersmind leg-bőltsebb Orator, azt mondja a' Torturáról szólván, hogy az eggyedűl az azt szenvedőnek Temperamentumától függ. Eggy izmos testű Istentelen nem vall-ki semmit; a' gyenge alkotású ártatlan pedig még azt is ki-kiáltja a' mit nem tselekedett. Valaki el-vádoltatik; vannak némelly jelenségek; és a' Bíró bizonyosságot kíván; a' foglyot torturára vetik. Ha igazán ártatlan, mitsoda iszonyúság kínzani 's a' kín által maga ellen vllatni; mitsoda irtóztató vadság eggy ártatlan Polgárt gyanúság miatt így gyötretni 's halálra kárhoztatni! Sokkal jobb volna húsz vétkesnek meg-botsátani, mint eggy vétketlent fel-áldozni? Ha a'

1) Nálunk híre sints; 's az, a' ki ennek fel-állítását javasolni mérészlené, készűljön néki, hogy akár melly tiszta életű légyen külömben, irreligiositással 's erkőltstelenséggel pfszkoltatik-bé. – De mitsoda az illy piszok annak, a' kit szíve javallása jutalmaz?

2) Éz az iszonyú büntetés több idegen találmányokkal eggyütt közzénk-is bé-hozattatott. A' *űz Ordaliūma* úgy ment véghez, hogy a' gyanúba vett Fogoly eggy égő vasat fogott kezébe; ha az meg-nem égette kezét, ártatlannak, ha meg-égette, vétkesnek esmértegett. – A' *űz Ordaliūma* abból állott hogy őszve-kötötték a' rabot 's bé-vetették a' vízbe; ha le nem szállott, ártatlan; – ha le-szállott vétkes volt. – Leg-inkább e' volt a' Boszorkányok próbája is, kiket I. FERENTZ Tsászár és belső híve B. VAN SWIETEN úgy el-kergetett, hogy már most őket említeni-is bolondság.

Törvények a' Népek javára hozattak, meg-kell é szenvedni azokat, a' mellyek a' Bírókat égre kiáltó 's emberiséget borzasztó tettek' követésére kényszerítik?

Nyóltz esztendeje már hogy Prussiában el van törölve a' kínzó szerek által való vallatás. A' Bíró bizonyos benne hogy a' Büntetettek közt ártatlan nem kínsztatik, 's az Igasság még sem szenved tsonkúlást.

Tekintsük már most azokat az ingadozó kétséges értelmű törvényeket, a' mellyek igazítást kívánnak.

Angliában egy Törvény vala, melly meg-tiltotta a' két feleségű házasságokat. Egy valaki el-vádoltatott hogy öt felesége volna; 's minthogy a' törvény nem öt, hanem csak két feleségről szól, a' Bírók betű szerént vevék a' Törvényt, 's büntetlen maradt a' Vétkes. A' Törvénynek így kellett vala fel-tétettni: a' ki egy feleségnél többet vészen, az így 's így büntetessék meg. – A' meg-nem határozott értelmű Törvények Angliában a' leg-nevettségesebb vissza-élésekre adtak alkalmatosságot.¹

A' világos értelmű Törvények el-hárítanak minden tekervényt mert azokat betű szerént kelletik venni; ha pedig az homályos és kétséges, kéntelen az a' szerént ítélni akaró Bíró a' Törvény szabók tzeljához vissza-térni, 's ekként az helyet hogy a' tett vétessék ítélet alá, azzal tölti az időt hogy a' Törvény igaz értelmét lelje-fel.

A' Prokatori tekervényesség leg-inkább a' Successio és a' Contractusok körül talál rést, mire nézve az ezen tzikelyeket illető Törvényeknek igen világosoknak 's határozott értelműeknek kelletik lenni. Ha az elmének egyéb munkáiban is akadozunk a' szökon és ki-fejzéseken; mennél nagyobb kötelesség a' Törvény fel-jegyzésiben minden szót, minden ki-fej[e]zést gondosan meg-fontolni!

A' Bírónak két keleptzét kell ki-kerülni igyekezni; egyik az *ajándék*; a' másik a' *meg-tévedés*. Az elsőől önnön szíve, a' másodiktól a' Törvény ójja őt. A' tiszta értelmű, félre nem magyarázható Törvény leg-első eszköz erre; a' második pedig a' törvényszék előtt tartatni szokott prókatori védelemnek piperetlen természetes volta. Jól teszi a' Bíró ha ezt a' másodikat úgy zabolázza, hogy a Factum csak elő-beszéltessék, 's egynehány bizonyságok által bizonyítassék, mellynek végében egy rövid Recapitulatiónak helyt adhat.

Semmi sints veszedelmesebb mint azt meg-engedni hogy ékesen-szóló ember; a' ki ért az indulatok' serkentéséhez, [é]llőszóval adja-elő a' dolgot. Egy illetén Ügyész hatalmába keriti a' Bírók lelkeit, meg-rázza őket, 's egyszerre ragadja-el magával egygyütt. Így téveszti-el az érzés a' komoly Igazságot.

Lycurgus és Solon meg-tiltották a' szóval tett ügy védet; 's ha a' Demosthenes és Aeschines Philippica 's a' korona eránt tartott Oratióiban ennek példáját leljük, meg-kell emlékeznünk, hogy az nem az Arcopagus, hanem a' Nép előtt tartatott; 's hogy a' Philippicák a' tanátskozó, a' korona eránt tartott pedig a' demonstrativa nemébe tartoznak az illetén Oratióknak.

1) Mírált azt beszéli, hogy egy-valaki egy rossz-akarójának el-vágta az orrát. Ezen tett büntetést érdemle: mert a' test-tagok el-vágására büntetés rendeltetett de ő azzal mentette magát, hogy az a' mit ő el-vágott, nem testtag; 's a' Parlamentum azt végezte hogy ennekutánna az orr is a' test-tagok közzé számláltassék.

A' Rómaiak az élő-szóval tartott védekben nem voltak olly scrupulosusok, mint a' Görögök. Ciceronak minden védő Oratiói tellyesek az indúlatok ébresztgetésivel. Sajnálom hogy ezt kell mondanom erről a' nagy ember[r]ől, de azt mutatja a' Cluentius mellett mondott Beszéde, hogy elébb az ellenkező részt védelmezte. A' Cluentius ügye nem látszik egészen igazságosnak; de Cicero azt még is meg-nyerte. Az ő remek munkája kétség kívül a' Fontéjus mellett tartott Beszéd. Ez által szabadúlt-meg Fontéjus a' büntetéstől, mellyet úgy látszik meg-érdemlett. Melly vissza-élés az, midőn az ékesen-szólás Mágiját a' leg-bőltsebb törvények erejének el-vételére fordítjuk!

Prusszia ehben Görög Országnak példáját követte; el-tiltá a' Véd beszédekből az ékesen szólás veszedelmes mesterségeit, mellyet Fő Cancellarius a' bőltsebének köszönhet, kinck egyenes szíve, mély látása 's fáradhatatlan munkássága a' Görög és Római Republicáknak még akkor is nevet tsínálhatott volna, midőn ott a' nagy emberek leg-szaporább számmal jelentek-meg.

Még egy dolog van, a' mellyet a' Törvény homályossága alá lehet számlálni, tudnillik a' felsőbb ítélő székekre való lépegetés. Akár a' helytelen törvény terheli azt a' felet, a' mellynek igaz ügye vagon, akár a' Prókátorok igazságtalan 's fortélyos védelmezése, a' melly a' dolog igaz voltát bé-homályosítja, akár az el-únásig vontt hosszú folyamat, melly miatt a' szem a' dolog igaz fekvését el-véti, mindenkor egyre megyen a' dolog. Egyik rendtelenség veszedelmesebb ugyan mint egy másik; de a' hol jól kell folyni valaminck, ott minden rendtelenséget illő el-törlni. Az a' mi a' Pernek sok időre terjedhetését segélli, az a' Gazdagnak kedves, a' szegényt pedig el-nyomja; mert módot enged amannak a' Pert egy ítélő székről másra appellálni, az Ellenkező félt el-fárasztani, 's el-fojtani, úgy hogy utoljára maga marad az igazságtalan Perlekedő a' tsata mezején.

Hajdan Prussziában egy per száz esztendőnél is tovább folyt-el. Még akkor is minckutánna egy ügyet öt ítélő-szék decidált, szabad vala a' meg-nem nyúgodott félnek a' dolgot az Universitás elibe appellálni, 's a' professorok az ítélő székek el-intézéseit szabad tetszések szerént változtatták-el. Nyomorúlt embernek kellett annak lenni, a' ki öt Itélő táblán és egynehány Universitátsnál nem talált árrúba való lelki-isméretet. Most ezek a' rendtelenségek el-vannak törölve; a' Processusokat a' harmadik Tribunal végképpen el-intézni, 's a' Bírók kötelesek a' leg-szövevényesebb pereket is esztendő alatt el-végezni.

Még azon Törvényekről kell szólanunk, a' mellyeknek szavaikban vagy értelmekben ellenkezés találtatik.

Ha a' Tartomány Törvényei nem ugyan egy könyvben taláttatnak-fel, lehetetlen hogy ellenkező törvények ne légyenek. Nem egy Törvény Szabóknak munkái lévén azok, és így nem ugyanazon egy planum szerént készítettén, nints-meg benne a' mindenben annyira meg-kívántatott *Hegység*.

Quintilianus ezen dolog felől az Oratorról írtt könyvében szól, 's látjuk a' Cicero Oratióiban hogy ő egy Törvényt ellenébe téscen egy másiknak. Így találunk a' Frantzia Törvénykönyvben majd olly Rendeléseket a' mellyek a' Hugonottáknak kedveznek, majd megint ollyakat, a' mellyek őket üldözik. Az illetén egymással ellenkező Rendeléseket egybe-vetni 's ki-fcjtteni annál szükségesebb, mivel a' Tör-

vényeknek Majestását, (mert azt teszi-fel felőlök minden, hogy bölts meg-fontolás után szabattak) semmi sem alacsonyítja-meg annyira, mintha azokban világos és kézzel fogható ellenkezések vannak.

A' Duellumot tilalmazó Rendelés igasságos, bölts és szükséges Rendelés; de nem vezet azon tzielhoz, a' melyet a' Fejedelmek általa el-érni kívánnak. Ezen Parantsolatnál régibb Pracjudiciumok ezt minden erejétől meg-fosztják, 's úgy tetszik mintha a' helytelen velekedéshez szokott világ titkosan öszve esküdt volna ennek bátor által-hágására. A' meg-sértett betsületért való bosszú-állásnak hibás de közönségessé vált ideája katagja a' határtalanul uralkodó Fejedelmek fenyegetését; 's ez a' Törvény egyedül a' leg-kegyetlenebb büntetés által tartattathatik fenn.

Azt az embert, a' kit egy garbontzás ember meg-bántott, fűz-fa tőkének tartja az egész világ, hanemha a' rajta tett piszkot meg-bántójának vérével mossa-le magáról. Ha az illyes meg-bántásért a' Nemes ágyból született ember kardot nem ránt, érdemlennék tartatik arra hogy Nemesi elsőséggel éljen; ha pedig katona, 's karddal nem vesz elégtételt magának, úgy gyalázzattal kergettetik el a' Seregtől, 's Európának semmi némű Hatalmasságánál nem kap szolgálatot. Mit tsináljon hát az illyen tsiklandós dologban a' szegény Meg-bántott? Engedelmeskedjen é a' Törvénynek, magán szenvedén meg a' gyalázzatot? vagy inkább életét? vessc kotzkára nevének helyre állításáért.

Ennek a' götsnek fel-oldásában legnehezebb, olly módot találni hogy a' Meg-bántottaknak betsületek fenn-maradhasson a' nélkül hogy a' törvényt azok által-hágják.

A' leg-hatalmasabb Királyok sem tudták ezen oktalan szokást meg-gátlani. XIVdik Lajos, I. Friedrich és Friedrich Wilhelm igen kemény büntetést rendeltek ennek el-követőinek, 's még sem mehettek egyébre hanem hogy a' Duellum más nevet kapott 's azt Recontre-nek öszve-kapásnak mondták, az el-esett személyek pedig olly szín alatt mintha véletlenül múltak volna ki, hirtelen el-temetettek.

Míg Európának minden Fejedelmei e' miatt egy Congressust nem tartanak, 's abban meg-nem eggyeznek, hogy, a' kik az ő parantsolatjoknak ki-hirdetetések után is baj-vívásra kelni mernek, azokat el-törölhetetlen gyalázzattal bélyegezik-meg; ha továbbá azt nem végzik-el, hogy az illyetén gyilkosoknak Asylum sehol se adattassék; azok ellenben, a' kik másokat frással, szóval vagy tselekedettel meg-bántanak, érdemekhez képest meg-büntetessenek, addig a' baj-vívásnak vége soha sem lessz.

Ne vádoljon engem senki azzal hogy az Abbée Saint-Pierre álmódzásai meg-szállottak. Nem látom által tellyességgel miért ne lehessen a' meg-sértett betsület miatt pert indítani azon Bírók előtt, a' kik jószágainkért folyó pereinket intézik-el; – vagy miért ne lehetne a' Fejedelmeknek Congressust tartani egy illyetén az emberiség javára tzielzó dolog miatt, minckutánna olly sok haszontalan Congressusokat tartottak kevesebb érdeműek miatt.

Még egyszer mondom, 's bátran mérészem állítani, hogy egyedül ez az az egy mód a' mellyel azt a' veszedelmes szokást lehet Európában el törlni, a' melly olly sok és olly hasznavehető embereknek vette-el életét.

Ezek azok az elmélkedések, a' mellyekre engemet a' Törvények vizsgálata vezért. Tsak Skizzet akartam festett kép helyett adni, 's félek, hogy, már ennyire is, igen ki van festve.

Végezetre úgy vélném hogy a' még vad Népnék kemény Törvényekre vagyon
szüksége: a' szelíd, tudományos, pallérozott Nemzetnek pedig lágyra.

Azt hinni, hogy az emberek eggyről eggyig ördögök, rajtok gyönyörködve önteni ki
a' dühös bosszúállást, eggy meg-kábúltt fej hagymázi káprázolatja: azt hinni hogy az
emberek eggyről eggyig Angyalok, 's nékiek szabadon eresztteni a' zabolát, eggy gyáva
Kaputzinus álmodozása. Azt hinni hogy nem eggyről eggyig jók, de eggyről eggyig
nem-is gonoszok; a' nemes tselekedeteket érdemek felett jutalmazni; a' rossz tetteket
vétségek alatt büntetni, a' gyarlóságra szánakozva, 's mind jora, mind rosza, érző
emberiséggel tekinteni, olly tselekedet, a' mellynek követésére minden józan elméjű
embernek hajlani kellene.

SZEPHALMY.

V. A' MÚSÁK ÉS ÁMOR.

Még gyermekkoromban verseket irkáltam,
A' Parnasszus hegyén fel- 's alá sétáltam;
Helicon' vizéből sokszor hörpenttettem,
'S Pegazuson úlvén repülni szerettem.
'Tudáltam én gyakran a' kilentz Szűzeket,
És akartam volna tsókolni mellyeket,
De nem mérészlentem; félttem mindenektől,
Szavaktól, szemektől, egész természetektől.
Meg-tetszettem nékik; hívtak simogatván
'S tsókjaikkal gyenge ortzám nyomogatván.
Bátorságot kaptam; lassan meg-szerettek,
Midőn a' mellyeket tsókoltam, nevettek.
Eggy Fattyú járt köztök; nálam még kisebb volt,
Mindenkor mosolygott, igen keveset szólt;
Szép szagos rózsákat öszve-szedegtetett,
Terhes, de nem hosszú, lántzot kötözgetett,
Nem vólt nyila; láttam kötetlen szeméit
Láttam üress, fáklját nem hordó kezeit,
Akkor nem esmértem azt a' kis gyermeket, –
Hányt ugyan ő reám tsábító szemeket, –
De én vele szólni akkor szégyenlettem,
Nagyobb gyermek lévén, Amort meg-vetettem.
Tegnap a' nyilait reám igazgatta,
Érzem, a' szívemet tsak-nem hasítgatta;
Ha ruhámról atzél gomb nem függött volna,
Talám szegény Jóska most eggyet sem szólna.

Mikor én lattalak tegez nélkül jártál,
Kendő nélkül, tudod, bátran kandikáltál:
Most másképp' esmerlek! venni életemet
Kivántad, de tetted sebessé szívemet.
Hát bosszút állsz, mivel akkor kevély voltam,
Veled nem játszottam, 's hozzád nem-is szóltam?
Békéj-meg! a' Músák most szűzességeket
Féltik tőlem, 's azzal múltó szépségeket.
Ha te nem vezérléd, Amor, gondolásom
Nem-ís kén' olvasni ezen rossz írásom.

GRÓF D... JÓZSEF.¹

VI.

DIENESHEZ

Martialisból, szabadon.

Declamas belle, Causas agis, Attale, belle.

Mindent tudsz, Dienes, a' mint kérkedni szokásod,
Tudsz nevetős tréfát bor ital közt szórni napestig,
Tudsz hegedűt húzni, tudsz tántzot jární, ha vonják,
Tudsz jól pergetni kotzkát, tudsz játszani kártyát,
Tudsz futtatni lovat, 's vadat úzni kopókkal az erdőn:
'S az mi leg-különősb, módossan tudsz mosolyogni,
Sőt azon egy száddal ropogósan tudsz te katzagni.
Egy szóval noha te mindent jól tudsz; de, Barátom
Egyhez még nem tudsz: meg-sugjam é? semmi sem illik.

A. J.

1) Pastores, hedera crescentem ornate Poëtam, Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codris.
(SZÉPHALMY)

VII.
ZWEY ODEN VON KLOPSTOCK.

1) IHR TOD.

Schlaf sanft, Du Gröste deines Stammes,
Weil du die Menschlichste warst!
Das Warst Du, und das gräbt die ernste Geschichte
Die Todtenrichterin, in ihre Felsen.

Oft wollt ich dich fingen. Die Leyer stand
Klang von selbst in geliebterem Tone von Dir.
Ich liess sie klingen. Denn, wie Du
Alles was nicht edel war hasstest.

So hass' ich
Bis auf ihren verlorensten Schein
Das schwindenste Wölkchen
Des Räucheraltars, die Schmeicheley.

Izt kann ich Dich singen. Die Schlangenzunge selbst
Dürste nun von jenem Scheine nicht zischen. Denn Du bist todt!
Aber ich habe geliebt: und vor Wehmuth
Sinket mir die Hand die Saiten herab.

Doch ein Laut der Götter-Sprache
Ein Flamenwort. Dein Sohn wird forschen stehend
Ringend, dürstend, weinend vor Ehrbegier:
Ob er Dich erreichen könne?

Friedrich mag sein graues Haupt
Hinsenken in die Zukunft: ob von Ihm
Erreichung melden werde
Die Felsenschrift der Todtenrichterin?

Schlaf, sanft, THERESIA! – Du schlafen?
Nein, denn du thust jezo Thaten
Welche noch menschlicher sind,
Belohnt durch sie, in höheren Welten!

VII.
KLOPSTOCKNAK KÉT' ÓDÁJA.

1) AZ Ő HALÁLA.

Aludj tsendesen, Te, leg-nagyobbika Törzsöködnek,
Mert a' leg-szelídebb valál! –
Az vóltál Te; 's azt vési felőled szirtjeibe
A' Hólttak Itélője, az igaz História.

Sokszor akartalak Téged énekleni. Kész lantom
Magától zengett a' leg-kedvesebb hangokkal Felőled.
Engedtem őt zengeni. Mert, valamint Te
Útáltad mind azt, a' mi nem vala magában nemes

Ugy utálok én
A' leg-utólsó el-tünéséiglen
Enyésző felhötskójét
A' temjénczők' óltárának, a' Hízkelkedést

Most már bátran énekelhetlek. A' kígyó-nyelv sem sziszegheti mostan
Felém az enyésző felhőt. Mert meg-hóltál:
Ah! de szerettelek 'Tégedet, 's bánatomban kezem
Ajúlttan esik-el húrjaimról.

Eggy isteni szózat hangját tehát
Eggy láng-szót: Fiad törekedve, viaskodva, szomjan,
El-öntve a' büszkeség könnyecitől, vizsgálja majd:
Ha téged el-érhet é?

Előre-nyújthatja Friedrich bízvást meg-öszültt fejét
A' jövődőbe: ha Felőle
El-érést említend é
A' Hólttak' ítélőjének szirt-írása.

Aludj tsendesen 'THERESIA! – 'Te alszol é?
Nem; Te most olly tetteket téssesz a' fentebb Világokon,
Mellyek még szelídebbek,
Meg-jutalmazva önnön-magok által!

Homályos az Originál! homályos a' Fordítás! – Nem lehetne-é világosabb? – Igen; de el-veszti tömörttségét, 's senki sem fogja többé Klopstockénak esmerni. Lássuk hát eggy kis Periphrasisban, és Minelliusi nótákkal.

IHR 'TOD. Kat' exochen nevezi 'Theresiát SIE-nek, mintha azt mondaná, hogy nints senki az Asszonyi Nemben a' ki Theresiával eggy karba tétetethessék. – Ti, a' kiktől a' Természet az elevenebb érzést meg-nem tagadta, érezzétek mit térszen cz a' bátor példátlan *újság*.

PERIPHRAISIS. – Aludj tsendesesen, Te leg-nagyobbika Törzsöködnek! leg-nagyobbika mondom! mert azon Te valál a' leg-szelídebb. Az vóltál te; 's azt vési már, örök időkig el-tartandó szíkláiba a' hízelkedni nem tudó História, a' meg-hólttaknak részre nem hajló Itélője.

Sokszor akartalak Tégedet énekkemmel magasztalni. Ditsőítésére kész lantom ön-nön-magától zendült-meg a' leg-kedvesebb hangokkal. Nem szakasztám félbe zengését, mert valamint ő útált mindent a' mi jó nem vólt, úgy útálok én a' temjénezők óltárának leg-el-vékonyúltabb felhőtskéjét is, a' hízelkedést.

VIII.

II.) CIDLI.

Im Frühlingschatten fand ich sie.
Da band ich sie mit Rosenketten.
Sie fühlte es nicht und schlummerte.
Ich sah sie an. Mein Leben hieng
Mit diesem Blick an ihrem Leben
Ich fühlte es wohl und wust es nicht.

Doch lispelte ich ihr sprachlos zu,
Und rauschte mit den Rosenbaendern.
Da wachte sie vom Schlummer auf.
Sie sah mich an. Ihr Leben hieng.
Mit diesem Blick an meinem Leben.
Und um uns ward Elysium.

Most már bátrabban magasztalhatlak, mert nem élsz! Az Irígység' kigyói sziszegése sem vádolhat most hízkeléssel engemet. Forróan tiszteltelek én Téged mindenkor, 's imé lantom húrjairól ájúlattan csnek-el kezeim bánatom miatt.

'Tsak egygy lánggal lobogó szót tehát! tsak egygy Istenek beszédéhez hasonlító harsány szózatot: Fiad nemes büszkeségének hevében sírásra fakadva, hírt-szomjúzva, gátlásokkal törekedve, viaskodva fog probát tenni, ha Tégedet el-érhet é?

'Tekintszen-bé az ősz fejű Friedrich a jövendő időkre, ha a' Hólttaknak Itélője, a' meg-nem vesztegethető História, azt mondja é felőle, hogy Téged el-ért.

Aludj tsendesen THERESIA. – Álom lehetne é mostani lételed? Nem; Te most a' jobb Világokon még szelídebb, még jól-tévőbb, még nemesebb tetteket követsz-el; 's a' leg-édesebb jutalmat leled azoknak el-követésekben.

VIII.

II.) CSIDLI.

Tavaszi árnyékban leltem őt,
'S rózsákötéssel kötém-meg.
Nem érzette 's puhán aludt.
Rá néztem; 's egygy tekintetemmel
Életem életén függött.
Érzettem, de nem tudtam azt.

Lassan suttoztam mellette,
'S zörgettem rózsákötésem'.
Akkor fel-ébredt álmából.
Rám nézett; 's egygy tekintetével
Élete éltemen függött –
'S Elysium lett körülünk.

„Hát ennek a' Paraphrasisa?” – O Barátom, ha azt szívedben nem leled-fel, kérd attól a' boldog Ifjútól, a' ki kedvesének első meg-látásakor, szemeiknek első öszve-ütközésekben érzette hogy szerettetik, érzette hogy ím ez az, a' *kit rég-ólta keresek!* „*O die ich suchte, und – fand!*” a' mint Klopstock mondja egygy más Ódája' utolsó sorában.

KAZINCZY.

IX.
ERZSÉBETHNEK NEVE NAPJÁRA.¹

Erzsébet! ha neved nyárban esett volna,
Súgárral a' Nap néked meg-hódolna;
Örömré derülne Egernek tájéka,
Új fénybe borúlna Erzsébeth' hajléka.
Most, midőn el-hagyta előbbi járását,
'S Nyilas jegye felé vette útazását,
Mást nem tehet, hanem a' telet enyhíti,
'S a' mennyire lehet napodat szépíti. –
Ó ha én Nap volnék! téli karikámat
El-mellőzvé, futnám tavaszi pályámat;
Városunkra vidám világot hintenék,
Tsendes lak-helyjedre öröm-fényt öntenék.
Ablakodon által sugárom bé-hatna,
Játszodozva majd itt, majd amott múlatna.
Majd szemeid tüzét, majd rózsa színedet
Tsókolná, 's azonban meg-lopná kebledet,
'S enyelgene, míglen a' nap-est' el-jőne,
'S Utolsó sugárom a' szívedre löne. –

D...

X.
EGYNEHÁNY FABULÁK.
Rész szerént szabadon fordítva, rész szerént Eredetiek.

(1)
A' MEZEI PRÜTSÖK.
la Fontaine után.

Nyáron által eggy Prütskötske
Énekelt meg-szűnés nélkül;
A' mord tél bé-lép azonban,
Hát nints semmi takarmánya
A' szegény kis Muzsikásnak,
Mellyel télben tengődhetne.

1) Nyomorúlt Név-nap köszöntök, dongó Rhythmisták, mit mondatok ennek a' szép darabnak olvasása után? El-sárgúltok! O némúljatok-meg már valaha! vagy, ha lehet, kövessétek ezt a' kedves Poétát. SZÉPHALMY

Mit tsináljon? Ó kóldúlni
Szégyenl menni: de meg-halni
Sem akarna nyomorúlttan.
Gondolkodik: El-megy' végre
A' Hangyához költsön kérni,
'S esküvéssel meg-ígéri
Hogy meg-adja jövő nyáron
A' költsönt interessével.
Hogy a' Hangya költsön adjon
Az ő-néki nem szokása:
Melly hibái közt leg-kissebb.
Mondja hát rémítő szóval
A' szegény költsön-kérőnek:
Mit tsináltál te a' nyáron
Mikor én élést gyűjtöttem,
'S még az éjt is nappá tettem?

Felel amaz félénk hanggal:
Én meg-vallom szégyenemre
Éjjel-nappal énekeltem.

„Éjjel-nappal énekelteél?
Most hát kérlek noossa tántzolj!” –

(2)

A' BÉKÁRÓL.

La Fontaint szabadon követve.

Eggy szép kövér Ökröt látván a' béka,
Be szép Ökör! mondá Nénjeinck;
Be szívemből szeretnék illy nagy lenni!
E' szók után kezdé magát fel-fújni,
'S a' mint feszült hólyagzó bőre,
Nőtt é nagyot? kevélyen kérdezé.
Mondják hogy *Nem*; – „Hát most?” – *Még most sem.*
„Most nézzetek-meg jól!” – *Tsak béka vagy még most is,*
'S tanátslanánk hogy el-ne rontsd magad'.
De nem adván hitelt a' büszke béka
Addig fújta magát míg meg-fakadt.
'S a' mint pukkant, ki-omla béle.

* * *

Igy jár a' ki sorsán felyül hójáz.
Most már sok Gróf merő Hertzegi pompát úz,

'S minden Kis-Úr komornyíkokra vágy;
A' Burgerség pedig úgy él mint egy fő-ember.
Még a' paraszt Menyetskék-is most már
Módin kapók. – Nem tarthat ez soká!
Oh be-szentül mondrák a' Régiek:
Addig nyújtózz a' meddig lepled ér!

(3)

A' RÓKÁRÓL és A' HOLLÓRÓL.

Egy éh Holló lopott egykor egy darab sajtot,
A' mellyel egy nagy fára száll.
Felettebb éhes volt folyt szájából a' nyál;
Mídon egy vándorló Rókát is arra hajtott
A' Szerentse vagy Szerentsétlenség.
Ha éh volt a' Holló, ez is éh volt ám még! –
Hogy szárnya nints tsak aztat bánta,
Mert éh gyomrának szánta
Mindjárt a' sajtotskát mihelyt a' fához ért.
Hogy azt azért
Gyomrába tsalja-bé minden fortélyt meg-hány,
'S illy szókra fakad végre ki:

E' szép Madárhoz képest a' Páva mi?
'S mi a' leg-festett[e]bb Publikány?¹
Ám tartsa szépnek más a' zöldet; sárgát, kéket;
Ám légyen szép a' ponceau² 's karmazsin,
Tsak paraszt ízlésűk betsűlik a' festéket;
Az én szemem előtt leg-szebb a' *holló-szín*.
Én a' hízelkedést nem szoktam. – Phoenix vólnál
Ha még e' mellett szépen szólnál!

Itt a' bolond Madár akarta
Mutatni gyöngy szavát! de ki-tsöszék a' sajt,
'S azt tsak-hamar a' Róka fel-kaparta.
Az el-bámúltt Holló nézi 's nagyot sohajt.
De nem gondolt azzal a' Róka hogy sohajtott,
Sőt ilyen tsúfot íz: 'Tudd-meg azt jó Madár
Hogy a' hízelkedés illy jutalommal jár,
Úgy é hogy tsak meg-ért e' letzkém egy kis sajtot?

1) A' Madarak között leg-elevenebb színeik vagynak a' Publikánoknak, 's némelyikében az itt
élő-számláltt színek fel-találhatnak.

2) Ponceau, veres mák virág, másképpen király-szín.

* * *

Az emberek közt is be sok van illy tsalóka
Róka! –

(4)

I. MÁTYÁS KIRÁLYNAK HÁROM RESTJEL.

Egy régi szó-beszéd szerint.

Helyes mondás a' Rest tsak földnek terhe
Szép példát át erről egy hajdaní Rege.¹
Mátyás Király, mint tréfán kapdosó,
Múlatságból hízlalt egy házban három Restet.
Egykor a' ház történetből ki-gyúl. –
„Jaj ég a' ház!” sikólt az egyik Rest.
Felel a' másika: „ki-hordat a' Király
Ha kellünk nékie!” – A' harmadik haraggal:
„Hogy nem restelt a' szátok szólni!” –
Mint ment-ki a' dolog? – A' három Rest ott égett.

* * *

O be sok van még most is ilyen rest,
Ki aztat várja tsak fel-tátott szájjal
Hogy sültt galamb repüljön abba bé!

(5)

A' TORMÁBA ESETT FÉREG.

Egy tormához szokott féregnek a' tormája
Utolsó fogytán vólt.
Azt látván egy szomszéd, de mással élő féreg,
Ki akkor éppen egy diót martzongatott,
Meg-kínálá hogy abból enne.

Nem én! nem én! felel amaz
Bosszankodó haraggal;
Nékem nem kell a' te diód,
Az Isten mentsen-meg,
Én inkább meg-halok, de még sem rágok mást
Tormán kívül.

1) Az ilyen forma Mesétskéket Regének nevezik a' Régiek. – *Jegyzése a' Poétának.* – – Lásd az I. Darab. 382dik oldalát.

E' szók után indúlt mindjárt tormát keresni
'S mind addig tsúszot mászott,
Míg végre újobban tormára kaphatott.
Akkor nagyot sohajt 's így szól:
Tsak nints több ilyen jó gyökér! –
Innen szoktuk azt már köz-szóba' mondani:
Szint olyan mint a' torma-féreg.

* * *

Ez a' letzke néktek szól, kik mindenkor tsak a' régi
Ó szokást dítséritek, 's minden jobbnak ellenségi
Vagytok, mert a' bal ítélet bennetek meg-rögzött már;
'S a' kakukkal azt tartjátok ti vagytok leg-szebb madár.
Sokszor látjátok mi jobb, sőt sokszor helyben hagyjátok
Azt a' jobbat, de mivel nem követte Nagy-Apátok,
Igy szóltok: ez élet módja még Apámról szállott rám,
'S mi bajom vólt? de miért is lennék böltsebb mint Apám?

Nem versenek: sokban illik az igaz hív Maradéknak
Nagy Atyjoknak nyomdokát el-nem hagyni, 's szent szándéknak
Tartom, ha azt tsak a' jóba' 's nem a' rosszba' követik;
De ha ők meg-általkodva, a' mi jobb azt meg-vetik;
Már e' szem szűrő makattság, 's már nem dítsérni való;
Mert a' rossz mindég tsak rossz lessz, úgy a' jó is mindég jó.

GRÓF Id. RÁDAY GEDEON.

XI. BÚSLAKODÁS.

Mit kínozod újra Lelkemet
Bujtogatva tsúfolván?
'S mi kisztet örülni engemet
Búm' szünni parantsolván?
Holott tsak az is elég kín nékem,
Hogy van szív, mellyet az én écnkem
Nem tehet a' búban társává,
Szívemhez hasonlónvá.

Rosszat nem akarni senkinck
'Tudom, köteles vagyok;

De írjgye vagyok kedvinek
Valakik olyan Nagyok,
Hogy minden szomorú történetet
Mint a' mi másképpen nem lehetett,
'S mint szokott terhet, úgy viselnek,
Rá sem igen ügyelnek.

Minden szomorú körülöttem,
Tsak ember társam örül;
Ég-föld gyászba rémlik előttem
Reszketés fogott körül;
Végzsim, a' mellyek rettentenek,
Mint nagy kő fejem felett függenek,
Új új győtrelemre készítnek,
Új ütéssel rémítnek.

Hogy vagytok vidám indúlatok?
Hol? hova költöztetek
Jertek elő; a' mit siratok
Hadd kérdezem tőletek;
Mert szívem hogy vérzik tsak azt érzi,
De szegényt azt sem tudja: mi vérzi?
'S a' közt, a' mi enyhít és éget
Nem tehet különbséget.

Λ' bódogság' tetején ültem,
Szerentse fija vóltam;
Mig még a' búban is örültem
Λ' gonddal sem gondoltam.
A' sok jó miként vált sok rosszá? im!
El-múltak szerentséscbb óráim –
Oh! adj ama bódog Angyalom-
Nak, eggy órát siralom! –

Téggy eggy probát bódog Sors! velem,
Adj-meg mindent kedvemre,
Ott is, már előre képzelem
Mí csik nehezemre.
Mint a' ki a' méztől tsömört kapott;
Irtózik ha édesbe harapott,
Szívemnek is így ellensége
Az öröm' édessége.

Hord-elő hát Furiáidat
Te bánatok' Istene!
Tsattogasd tüzes korbátsidat
Hátamon 'Tisiphone!
Ez talám keservemen változtat:
Oh nem; lám hiszen ez is irtóztat.
Egek! ki tud hát meg-kérlelni,
Ki bajomra felelni?

Senki sem; ez úgy van intézve,
Úgy akarják végzésim,
Hogy terhemet terhkel tetézve
Le-nyomják szenvedésim
Addig járja szívemet a' méreg,
'S mind beljebb furja magát a' féreg,
Míg örök el-szenderedésem
Meg-szünteti érzésem.

De lehet é illy tsudálatos
Neme is a' Halálnak,
Hogy a' vér 's szív, eggy útálatos
Méreg táskává válnak?
'S a' lelket gyötörvén míg érz|en|ek,
Mikor már érzéseik nintsenek,
Rettenetes útra készítik,
Ki-menni kényszerítik.

Szüntessd Lelkem! a' keserveket,
Légy Ura Te-magadnak,
Felejtsd a' rémítő képeket
Kiket érzésid adnak;
Hogy mikor itt hagyod por testedet,
Ez a' vád ne gyötörjön tégedet,
Hogy szolgáltnak nem parantsoltál,
'S c' tömlötzben rab vóltál. –

HORVÁTH.

XII.
SZÉP RÓSI.

A' Virgilius Alexisének szabad követése,
vagy inkább meg-magyarosítása.

Égette Demetert szép Rósi szerelme: de mint hogy
Már az másnak alakja vala, nem vólt mibe' bizzon:
Szűntelen a' terepély bik-fák sűrűibe' bujkált
Tsak egyedül: 's ottan a' forrásos ligetek közt
A' hegyek öbleiben ekként önté-ki panaszát:

Oh könnyörületlen Lyányzó, tsak semmibe hajtod
Versimet, 's nem szánsz? végtére-is halnia kisztetsz!
Nézzd már a' három-is keres árnyékot ha találhat;
Még a' zöld gyék-is el-bújik a' tövisek közt;
'S Margit-is a' melegen el-alélt fáradt Aratóknak:
Tör már foghagymát étkekben öszve köménnyel:
Én pedig ez iszonyú déli hőségbe' nyomozlak,
'S hallgatom a' mezci prütskők mint tsörgenek együtt.

Vallyon nem vala é nékem jobb túrni haragját
'S büszke keménységét Ilonának? nem de Dorottyát
Ő noha naptól sültt, noha tejnél vagy te fejérbb? –
Ő gyönyörű Lyányzó, magadat színedbe ne hidd-el!
Liliomid le szedi az idő, 's maradol tsupa kóró!

Nints bötsöm úgy látom, nem kérded azonba' ki légyek?
Melly gazdag nyájból, 's bő pintzém melly tele téjjel?
E' terepély hegyeket másszák juhaim ezrenként
'S nem fogy-el az új tej nálam sem nyárba'; se' télbe'.
Énckes is vagyok én; de leg-inkább Zrínyi keserves
Énekeit dallom, a' mellyeket a' Drávánál
Irt iffjantan, amaz hozzád feneségbe' hasonló,
'S minden tigrisnél könnyörületlenbb Violának.
Osztán nem vagyok én otsmány is; tsak minapában
Nézém a' Balatonba' magam, 's ha nem tsalo képpen,
Bíróságod alatt sem félek szép Dienestől.

Oh bár tsak egyszer próbálnád, melly gyönyörűség
Vólna velem, mezci alatsony kunyhókba' lakozni
'S szarvasokat lőni, 's zöld pastra vezérteni nyáját!
A' ligetek közt ott Pánt sípba' követni tanúlnád.
Pán szerkeszte leg-clsőben több sípokat öszve,

Pán viseli gondját juhainknak 's Pásztorainknak.
Óh te is a' síptól ne kéméljed ajakotskád,
Mit nem adna ma is Albert ha sípra tanítnám?
Van ugyan-is nekem hét nádból öszve-ragasztott
Sípom, mellyet adott Kelemen, 's így szóla halála
Oráján: Nálad vagyon ez most másodikánál.
Igy szólott Kelemen; írigylé balgatag Albert.
E' mellett két szép őzetskét fogtam az erdőn.
Eggy sivatag völgyben, 's akarám számodra nevelni:
Hátoknak most is tarkás még szőre fejjérrel,
'S két juhnak a' tölgyét fonnyasztják ők ki naponként.
Kéreti már régen Margit 's el-is viszi Margit
Mert látom büdösök nálad minden adományim.

Oh! jövel óh gyönyörű Lyányzó: néked sergestül
Im viszik a' Lyánykák jól fel-töltött kosarakban
A' sok liliomot, kik közt a' szebbike Judith
Sárgáló violát, 's tellyes pipatsot maga szaggat,
Mellyhez köt narcist, köt illatozó tuba-rósát:
Szedd majoránát-is, 's több szagló fűveket öszve,
'S ha valamelly halaványbb tulipánnyal töldja-ki színét.
Én pedig a' fákon választva szedék piros almát.
Leszen gesztenye is, ez előtt Ilonám tsemegéje,
Szilva se' fog hibázni, 's ezen Körtvély sem utólsó.
Tégedet is myrtus, 's te veled egyctembe' borostyánt
Szaggatok: illatok nyájassabb öszve-vegyülve.

Pusztai vagy Demeter! adományod meg-veți Rósi
És ha ajándékkal kell győzni, ki győzi-meg Ambrust
Im magamat rontám nyomorúltt tsak: az északi szél sem
Pusztítá legelő pástom még így ki virágból;
Míg szedetém a' vad-kanok is mind öszve-zavarták
Szép forrásaimat: kit futsz oh! ostoba, kit futsz?
Im az Istenek is lakták régenten az Erdőt,
Lakta Paris maga-is: Pallás hadd tartsa magának
Kő-falait; nekünk legyenek kedvessek az erdők.

Kergeti a' farkast az Oroszlán, a' pedig ismét
Kergeti a' ketskét, a' nyalánk ketske viszontag
A' ki virágzott galyt¹ keresi 's a' gyenge zanótot;
Én Demeter Rósit: kit-kit vezet a' maga kényjc.

1) Tudnillik, a virágokat.

Nézd, nézd tulkaid is az ekéket már haza hozták
A' nap is árnyékát jóval hosszabra botsátja,
Még is a' Szerellem engem lángokba lobogtat.
Szüntelenül: de határt vallyon ki szab a' szerelemnek
Ó Demeter! Demeter! hogy hogy vesztéd eszed így-el,
Im rest! még most is metszetenek a' kalibádnál
Vesszei szőlődnek: mozdíts kérlek valamitskét
Dolgaidon, leg-alább kösd kákád öszve szironnyal
Kapsz még szebb szerctőt, ha Személyed Rósi tsmörli.¹

GRÓF Id. RÁDAY GEDEON.

XIII.
KÉT VÉNUS.
'S KÜLÖMBÖZŐ KÉT FIJOK.

Két Vénust tartott hajdan a' Régi-időség,
Mennyeinek hívták a' szebbet, 's volt fia ennek
A' Szeretet, a' szent Szeretet, melly egyyüve forraszt
Két egyenes szívet, mikor a' szépek scregéből
Választat valamelly Leánykát Ház-Dísznek örökre;
'S Lelkeiket egynek olvasztván mennyei tüzzel,
Egy szív, 's egyy akarat léssen tsak e' gyönyörű Pár.

A' másik Vénus sem volt rút képre; de rút volt
Erköltstre, 's minden feslettségekbe merülő,
S fertelmességgel tellyes: a' Fattya is éppen
Szint olyan valamint maga ő; Hívjuk Szerellemnek
Mi Magyarok magyarul 's e' névbe különböz amattól:

E' szanaszét lődöz tzel nélkül a' mibe botlik,
'S nem néz semmire is, tsak tölthesse heve kedvét,
A' szép 's rút mind egyy, tsak tölthesse heve kedvét:
E' tett sok derekas Ifjat jóbúl ki-kapóvá,
E' tett sok tisztas Asszonyt kurvának idővel;
A' nyalánk Jupitert e' változtatta bikává;
'S búja Pasiphact cz zárattatta tehénbe.

1) A' már ki-adott két Ecclogákon kívül még három Ecclogája van Virgiliusnak így meg-magyarosítva általam, úgymint: *Dic mihi Damoeta – Pastorum Musam*, és *Si celides Musae* melly utólsó egészen MÁRIA THERESIÁnkra van alkalmaztatva, valamint a' többiben is van emlékezet Róla, minthogy mindenikét még életében írtam.

Hallgass szüz Múzsám 's örökös leplekbe fedezd-el
Ez iszonyúságot, 's többször ne hozz ilyet elő is.

Oh bődög! bődög! ki tudod 's példákba tanultad,
A' szeretet, 's szerelem egymástól mikbe különböz,
'S a' hív szeretetet választottad Vezetődnek.

Oh! de bezeg vagyon é már most illy emberi Nem még?
Mi Magyarok vóltunk hajdant illyek: 's mi nevezтік.
(Mellyről más Nemzet nem tud¹ két névvel az Ámort,
'S azzal, hogy sokban különözzenek azt ki-jelenténk,
Ah siralom! édes Elcinktől melly tova fajzánk,
Már a' mostaniak mind kettőt öszve-zavarták,
'S a' szent Szeretetet, a' mosdatlan Szerellemmel
Majd tsak nem eggyé tették: Isten miket értünk!

A. J.

XIV. PHYLLIS, AMOR, VÉNUS. Francesco de Lemene után.

Phyllis. Ó melly gyönyörű almát hagysz látnom. Amor! Kitől kaptad azt?

Amor. Az Anyámtól, ő pedig eggy Juhásztól kapta az I dai erdőkbén, azért hogy más Isteneket a' szépségen lévő vetélkedésben meg-előzött.

Phyllis. Igen, igen szép alma!

Amor. Néked ajándékozom.

Phyllis. De mit fog Vénus mondani, ha ezt a' szép ajándékot el-veszem? Né, né, éppen most jön.

Amor. Szaporán dugd-el.

Phyllis. A' kebelembe dugom, hogy a' szívemhez közel legyen.

Venus. 'S megint rád akadtam, Amor? Felclj, hol az arany almám?

Amor. Nem tudom?

Venus. Nem, nem, ne tagadd, tudom én hogy nálad van.

Amor. Haljak-meg ha nálam van.

Venus. Ne! *(pofon üti)*

Phyllis. Jaj nékem! mit tsinálsz?

Venus. Ne még eggyet *(ismét pofon üti)*

Amor. Ahi, ahi!

Phyllis. Ah Venus ne bántsđ kérlek! Im itt az almád.

1) A' Magyaron kívül, eggy Nemzet sem különbözteti-meg, a' Szeretetet a' Szerelemtől.

Venus. Ki adta azt néked?
Phyllis. Éppen az elébb adta nékem Amor.
Venus. He, te hazugotska! de mond-meg miért adtad néki? 's tőlem lopni-e! szólj, ne sírj, mond-meg.
Amor. Azért, hogy nékem Phyllis szebbnek látszik, mint Te.
Venus. 'S még azt kell hallanom, hogy egy halandó szépség szebb nálamnál? Phyllis szebb mint én? mond-meg, miért volna ő szebb, mint én?
Amor. Azt meg-nem mondom!
Venus. Mond-ki, mitől félsz?
Amor. A' pofon tsapástól.
Venus. Mond-ki, ne félj; ne félj; miért nem látszom olly szépnek mint ő?
Amor. Nem akarnám. ..
Venus. Végezd szaporán, vagy –
Amor. Te vagy olly szép mint ő; de már annak rég az ideje, hogy Te szép vagy.

IVÁNKAY VITÉZ.

XV.
AZ ÉN KÍVÁNSÁGOM.
Anacreonnak 15dik Dala.

Gígesre semmi gondom,
Leg-kintsebb Királyra!
Bennem se semmi vágyás
Sem Urakra nints irígység.
Nekem kenetre gondom,
Hogy az szakállam öntse.
Nekem ma Rózsa gondom,
Hogy az fejem kerítse.
Fő gondom a' *Ma* nékem,
A' *hólnapot* ki tudja?
A' míg tehát napod szép
Játékot úzz, igyál bort,
Bacchusnak azzal áldozz.
Ne talám jön egy betegség
'S többet nem enged innod.

FŐLDI.

XVI.
VIZ, SZÉL, BETSÚLET.
Eggy Mese.

Még gyermek létemben hallám e' szép mesét;
Egykor a' Viz, 's a' Szél, 's a' Betsúlet
Bújokást kezdtek játszani.

Elsőben is el-bújt a' Viz;
De tsak hamar reá akadtanak
A' mélyebb völgyek közt.

El-bújt osztán a' Szél;
De őtet sem kellett igen soká keresni,
Mert meg-lelék a' hegy tetők ormán.

Már a' bújás sora vólt a' Betsúleten:
De ő elébb,
Illy szókkal szóllítá játékos társait
Halljátok-meg: Ha egyszer én el-bújok
Engem senki többé sehol fel nem talál.

* * *

Ebből foly, illy tanúság,
Leg-féltőbb kints a' Betsúlet;
Ha egyszer azt el-veszted,
Mindent el-vesztettél.

GRÓF Id. RÁDAY GEDEON.

XVII.
IDEGEN SZÉPSÉG.

Vegyed, vigyed, te Szemtelen! lakírozott pofádat!
Vakold magad', 's kenőtseid' képedre patsmagoljad!
Veres hajad porozd-be jól, 's borítsd-be nagy szitáddal;
Ne hogy, ha tám tüzet vetend, Szomszédodat ki-gyúlytsa.¹

1) *Ki-gyúlytsa*, e' helyett: *ki-gyújttsa*. Így javasolta ugyan ez a' Grammaticusunk a' Komáromi Társaknak hogy *Gyűjteményeket Gyűlyteményeknek* írják, minthogy az e' gyökértől: *gyűlök*, jön.

Hosszú nyakad takarja gyöngy, miként üveg ragyogjon
 Ki-mangorolva homlokod, selyembe talpig öltözz.
 Te tűrhetetlen illatod fedezd szagos vizekkel,
 Mellyed feszítsd, sovány farod' nevelje nagy far-abronts.
 Miért erőlteted magad, hogy a' mi nints mutassad?
 Mi haszna sok kenőtscid' 's vakolgatásaidnak?
 Mi haszna sok le-tsorgatott szagoskodó vizednek?
 Se' tettetett szemöldököd, se' carminod, se gyöngyöd
 Sem érteked' felyül-haladtt ruházatom nem illik
 Ruházzd magadra Bengalát, feredj szagos vizekben,
 Aranyba, gyöngybe fűzzd magad: szép az, de nem te vagy szép.
 Sem a' mi nints magadnak azt nem adhatod-meg ezzel,
 Sem a' mi van, de nem derék, el-nem feded hibáit.
 Fa kép maradsz, ha el-veted, 's tsak a' vagy a' ki vóltál.
 Rút a' mi rút czekkel is. Szép a' mi szép tsak úgy is
 Ha szer-felett nem ékesül. Bársony nyereg számaron
 Az éktelen tsínosgatás. – Kerek-beszéd 's igaz szó
 Hijába ferdik a' Rigó, nem lessz belőle Hattyú!

D. FÖLDI.

XVIII. ERKÖLTSI TÖRVÉNYEK.

Szeressed az Istent, mint leg-főbb Alkotót,
 Az egész Világnak önként lételt adót;
 Életedben néki híven imádkozzál,
 Rajta kívül másnak soha ne áldozzál.
 A' jó-tételekben gyors 's szorgalmatos légy;
 Vigyázz hogy soha-is semmi rosszat ne tégy.
 A' Jóságot betsűld tsak önnön-magáért;
 Útálj minden rútat maga rútságáért.
 Jutalom 's félelem bűn' következése
 'S az ártatlanságnak lett le-vetkezése:
 Ha tsak azért vagy jó, hogy büntetéstől félsz,
 Úgy már tsak magadnak, 's nem az Istennek élsz.
 A' Jóság magában már clég jutalom,

Itéletem szerént hibásan; mert a' *gyűlőktől* nem *gyűlytemény*, hanem *gyűlemény* jön; úgy éppen mint a' *Gyűlytemény* ettől a' gyökértől *gyűjtők*. – A' Komáromi Társak kéntelenek valának a' *Gyűlyteményt* *Gyűjteménnyé* változtatni, mert azt FÖLDI után és Ő utánnok *Gyűlyteménynek* senki sem olvasta. (Kazinczy)

Mert a' végző vége örökös nyúgalom,
A' félelem szolgálak, 's nem fiak vezére
Ez bilints, nem illő Szabadok kezére,
Bóldog ki Istenét szeretve tiszteli,
Szabad szíve rossz helytt mert jóval van telj;
Igazán Isteni tiszteletet a' tész,
Kiben tsak jót venni törekedik az ész.
Az emberi Nyelvek bár mint beszéljenek,
Ne gondolj azokkal, jót, vagy rosszt véljenek

Felőled: nem az az ember élte' sava,
Nem az e' Világnak valóságos java.
Dolgaid mert folytasd ámbár vígyázzással,
Kötelességedben ne élj hibázzással,
Sokszor még is érhet a' jó helyett rossz hír,
Mert a' bársonyra-is rá tseppenhet a' zsír.
Kormányja éltednek az Isten' félelme
Lévén, melletted lessz mindég szent védelme,
Mert a' ki reményjét ő benne helyhezti,
Végső szerentséjét soha el-nem veszti.
Őrizd inkább Lelked világi nevednél
Ez leg-féltőbb kintted lévén mindenednél;
Oly tisztán tartsad azt, hogy ha vissza-kéri,
Az, a' ki adta vólt Menny legyen a' béri.
Sok emberek között élvén e' világot,
Tövis-kóró közzé ne-hintsd a' virágot.
Ne véttsél senkinek; de abban szemes légy
Szoros barátsági kötést hogy kivel tégy.
Illendően betsűld a' jókat, 's szeressed,
Sajnáld az ügyetlen gyengét, 's meg ne vessed:
Meg-útálni embert, embernek nem lehet,
Szánja Sorsát, ha más jót véle nem tehet.
Mert vedd gondolóra, 's szálljal a' szívedbe,
Másnál ha elmésb vagy; a' te értékedbe'
Vólt é helyheztetve hogy olyanná lettél?
Ingyen kegyelemből a' ki mindent vettél.
Előre nézz, 's vígyázz, midőn nagyobbakkal
Beszélsz; szólj elmésen hozzád hasonlókkal;
Egyenes hűséget viselj barátodhoz,
'S szelídséget kitsiny', nagyhoz, 's nyomattakhoz.
Saját Királyodat 's földed' fejedelmét,
Mint kedves Hazádnak egyik fő védelmét
Tiszteljed, 's szeressed fedhetetlen szívvel,
Hazafihoz illő indulattal, hívvel.

El-alélt nyomorgó, 'sínló szegényeket,
 Mint te sajátodat segítsed ezeket.
 Tsak magadért éppen ne légy teremtetve,
 Éljen más is, tőled elevenítetve.
 Kettős szívet ne tartsz színesség nélkül élj,
 A' színes baráttól mint a' büntől úgy félj,
 A' szád meg-eggyező légyen a' szíveddel
 Szavaidat soha ne-pótold hiteddel,
 El-kerüld szemesen az olyan helyeket
 Remitőűeknek, hívnak a' mellyeket,
 Sok ártatlan Lelkek kik miatt vesztek már
 Ottan múlatozni következhető kár.
 Légyen egy fő gondod földi szegényekre,
 Náladnál nyomottabb sorsú emberekre.
 Bóldogítsad őket minden javaiddal,
 'S ne keserítsed-meg sértő szavaiddal.
 Ez mindenik néked Atyádfia 's Véred,
 Testvéred, 's barátod: ha annak esméred.
 Esmérd annak, érte örök jutalom ér,
 Mulandó az tőled, a' miből ő részt kér.
 Te hozzád be-térő útazot 's idegent
 Láss baráti szívvel, tégy véle jót mindent,
 Házadnál olly bethben légyen ő személye,
 Idegen helyt lenni magát hogy ne-vélje.
 El-kerülj zűrzavart, 's háborúságokat,
 Mint hozzád nem illő alatsónyságokat
 A' józan elmével ezek ellenkeznek,
 'S Eggy jól-rendeltt szívbe soha nem férkeznek.
 Kerülj minden józan elmét rontó férget
 Mint elmét epesztő, 's Lelket vesztő mérget,
 Ne igyekezz lenni soha mást bosszantó,
 Atyafi 's baráti köteleket bontó.
 Rendeld szolgálidnak Sorsát tűrhetövé,
 Köszönd hogy ő tiéd, nem te vagy az övé;
 A' szomorú eset okozta ezeket,
 Emberek szolgálják hogy az embereket.
 Neked ha hogy Lyányod, avagy fiad léssen,
 A' bölts Isten azok Atyjokká ha téssen,
 Örülj; de reszkesd is e' köteleiséget
 Mint nagy számadásra vonszó kezességet,
 Dolog a' Lyányokat 's fiaikat nevelni,
 Ember-korra gyenge-vóltokból emelni,
 Addig pedig Atyjok a' szám-adó szolgál,
 Ki ha nem jól számol, nehéz lesz a' dolga.

Igyekezz azért hát hogy jól nevelhessed
 Magzatid, példáddal jóra vezérlhessed,
 Kérjed mind szüntelen az Isten' kegyelmét
 Neked is Nékik is adja szent Segelmét.
 Elsőben is rendbe jóba szedjed szívét,
 Hogy belé ne lője a' bűn maga' ívét,
 Az elme gyakorlás, 's test' rendbe szedése,
 A' nevelés másod' rend következése
 Inkább oktasd őket a' jó-szívúségre,
 Mint világi egyéb más minémúségre,
 Kik Lélek kárával testek ékesítnek,
 Mind Testet, mind Lelket veszítni segítnek.
 Apróbb idejekben RETTEGVE féljenek,¹
 Ifjúságokban félve szeressenek:
 Ember korra kelvén a' végső vónsógig,
 Félve szeressenek, 's tiszteljenek végig.
 Kisdé idejekben azért Mesterek légy,
 Ifiú korokban Atyai nevet végy:
 Emberek ha lesznek, légy Atyjok, 's barátok,
 Úgy mind rájok, mind rád, áldás száll, nem átok.
 Sorsodon ne törődj, bízd azt Istenedre,
 A' ki híven vigyáz reád 's mindenedre,
 Akarmelly történet ér, bátor szívvel légy,
 Ártatlanságodban erőt, 's biztatást végy.
 Sok bajt sopánkodva viselni még rosszabb,
 Sok gyötrellem eggynek rövid, másnak hosszabb,
 A' bátor, 's szenvedni-tudó vídám elme;
 Sokat el-győz, a' mely másnak veszedelme.

EPAMINONDAS.²

XIX. HALOTTI-DAL.

Ember mi vagy
 Nézd, 's békét hagyj
 Itt a' fenn-héjazásnak;

1) RETTEGVE, de miként?

2) Eggy Barátja az ezt írt Consiliáriusnak, ki-törölte igaz nevét kéz-írásom alól, 's ezt a' Nevet írta alá. Engedtem kívánságának, 's meg-hagytam esmeretlenebb nevét. – Hogy a' Vers sok esztendőkkel íródott ez-előtt, azt kiki láthatja; világosan mutatja azt a' Stoicus Princi-piumoknak a' nem Stoicusokkal való öszve-zavarása. SZEPHALMY.

Mert akar kik legyünk,
Tsak hamar el-megyünk,
'S helyet tsinálunk másnak.

Nagy Rend, érdem,
Itt azt kérdem
Millyen elsőséggel bír?
Holott Királyokat
'S szegény koldúsokat
Egyenlőkké tesz egyg sír
Nagy Sándorok!
Kevély Porok!
Kik több világot kértek,
Fényes vétkeikkel
Hogy férhessetek-cl!
Kis sírban is el-fértek.

Meg kell szűnnünk,
El-kell tűnnünk
E' Világ Piatzáról
Halál gyógyító írt,
Még egyg Orvos sem írt,
Egyg Patika sem árúl.

GRÓF TELEKY JÓZSEF.

XX.
A' LANT.
ANACREONNAK I. DALA.

Akarám az Átridákat,
Akarám beszélni Cadmust;
De lantomon a' húrok
Zengnek tsupán Szerelmet.
Új hürt rakék, minap, fel,
És lantot is tserélék,
Hogy Hercules tsatáit
Enekleném, de lantom

Zeng ellenem¹ Szerelmet.
Vitézek, Isten immár
Hozzátok! Imhol c' lant
Dalol tsupán Szerelmet.

FÖLDI.

XXI.
AZ ASSZONYOK.
ANÁCREONNAK II. DALA.

Szarvakkal áld Bikákat
Az Ég; Lovat körömmel,
Nyúlat sebcs futással;
Fogakkal áld Oroszlánt.
Úszást adott Halaknak.
Madaraknak ád repülést
A' Férjfiaknak elmét.² –
„Nem adott az Asszonyoknak?”
Adott; de az mi? – Szépség!
Minden paizs helyett van,
Mind dárda, nyíl helyett ez!
Meg-győz vasat, 's akár melly
Tüzet ha szép az Asszony.

FÖLDI.

1) Αντιφωνει Azt teszi, a' mit a' mai Musicusok *accompaniározni*-nak neveznek; az az, Anacreon maga Herculest magasztalta a' *Vocale* által; de a' *Vocalét* accompaniározó Lant tsak *Éroszról* zengett. (*Kazinczy*)

2) Φρονημα. Nem elmét (*ingenium*) hanem inkább eszet, mély értelmet, mély által-értést. (*Kazinczy*)

MELLÉKLETEK

I.
ORPHEUS.
1790diknek Jánúáriusára.

FOGLALAT.

	Oldal	
I. <i>Ajánlás</i> , Gróf PÁLFFY KÁROLY FŐ-CANCELLÁRIUS EXCELLENTZIÁJÁHOZ.	3	[8]
II. Bé-Vezetés.	5	[9]
1. GRÓF PÁLFFY KÁROLY Excell. Levele <i>Pétzel</i> hez franzúzúl és Magyarúl	11	[11]
2. BÁRÓ PRÓNAY LÁSZLÓ Excell. Levele <i>Kazinczy</i> hoz.	15	[12]
3. HELVETIUS a' Tudomány terjesztéséről. (<i>Kallós</i>)	17	[13]
4. RAJNISNAK Virgiliusára (<i>Révai</i>)	23	[15]
5. Ugyan-arra (<i>Fehér</i>)	27	[16]
6. Póp Newtonra (<i>Superint. Szilágyi.</i>)	28	[17]
7. Liciniushoz (<i>D. Földi.</i>)	29	[17]
8. A' Veréb. (<i>Consil. Aranka.</i>)	31	[18]
9. B. RADAYNAK Pétzeli Palotája (<i>B. Ráday 1766ban</i>)	33	[19]
10. Töredék Wielandnak Diógeneséből (<i>Ivánkay Vitéz</i>)	35	[19]
11. Eggy Hírre vágyóhoz (<i>Cons. Aranka</i>)	39	[20]
12. Eggy Haragoshoz. (<i>Döme</i>)	40	[21]
13. A' Majom és a' Róka (<i>Aszalay</i>)	43	[22]
14. Glycerion Wielandból (<i>Prof. Szabó László</i>)	44	[23]
15. Az öreg és fiók galamb. (<i>Aszalay</i>)	46	[24]
16. Sóhajtás. (<i>Kazinczy</i>)	48	[24]
17. Tsalattatás. (<i>Horváth Ádám</i>)	51	[25]
18. Útazások. Kassa. (<i>Széphalmy</i>)	63	[29]
19. Litteratori Tudosítások.	80	[34]
20. A' Törvény szabásról. (<i>Kazinczy</i>)	90	[36]
21. Grammaticai Jegyzések. (<i>Széphalmy</i>)	100	[39]

Az első Kötethez készített FŐ-CANCELLARIUS Képe Bétsből el-nem érkeze, és így azt a' Vevők csak a' következő hólnap darabjával fogják kaphatni. – A' második Kötet elibe pedig BÁRÓ RÁDAYNAK képe fog tétettetni, mellynek tökéletesen hasonlító vólra felől felelhetek.

D. FÖLDINEK SZEPHALMY
VISZONT-BARÁTTSÁGÁT.

Engedek javaslásodnak, 's a' mint láthadd hólnap-számként meg-jelenő darabjaimat, a' borítékon kívül, már a' Rajnis hólnapi-nevezetjével jegyzetem-meg. Nem vetkeztem-ki ugyan esméretes meg-átkodásomból, 's azt tartom most-is, hogy az idegen nevezetekkel, ott, a' hol magunknak Magyar eredetű 's hangzású szónk nintsen, nem élni káros: de más részről ezen tarkaság disztelenségét némely nemű írásokban annyira érzem, hogy én a' *palléroznival*, *finommal* 's a' t. sem a' mennyire emlékezem nem éltem sehol, sem ezután nem fogok élni. Ez előtted paradoxum; de tudjad hogy én a' Német-Németet a' Magyarosodó Németnél inkább szeretem. – Azt tartom tehát, hogy tárgyunkhoz vissza-térjek, hogy illő vala a' hólnapoknak magyar nevezetek felől gondoskodnunk. Az eddig való Bóldog-Asszony hava, Böjt-első hava, Böjt második hava *hosszú*, a' Kis-Asszony és Mind-szent hava *hazug* és így *alkalmatlan* volt. Szabó Úr, Siegwartnak fordítója, Olvanost, Hevenest, Dudorost tsinált: de tudhatni é mellyiket akarja értetni egyik vagy másika által? Végre meg-jelene RAJNIS a' Zodiacus jegyeivel. Látja az okot minden, ha Hellnek Tanítványja nem volt-is. A' hangzat Magyar, a' Nevezet rövid, állandó, el-nem téveszthető. Tartsd-meg e' verset: *Sunt Aries, taurus, gemini*, vagy: Kos, Bika, Kettős, Rák, az Oroszlán, Szüz, jegyek és még Mérték, Skorpi, Nyilas, Bak, Vízöntő, Halak együtt; 's tartsd-meg azt, hogy Róma az esztendő nem Januáriuson, hanem Nemzete Atyjának tiszteletére Martiuson kezdette, 's tudni fogod hogy Kos-hava Martiust, Bika Aprilist, Kettős Majust 's a' t. jelenti. – Élünk ezzel; Rajnis, Te, a' Pozsonyi Papság, én, már élünk vélek, 's nem fog é Horváth-is Uraniának kedvese? – 's mi kell több példánk követésére? – Élj bóldogúl Julisod 's Eratód karjai közt, 's teremts fiaikat, kik Hozzád, Horváthhoz és hozzám mind Nyelvünk szeretésében, mind a' barátság érzésében hasonlítsanak. – Kassán Halak-havának 16dikán, 1790.

ORPHEUS.
1790diknek Februariusára.

FOGLALAT.

	Oldal.
1. Eviralla. (<i>B. Ráday</i>)	103. [41]
2. Enyím Juliska. (<i>D. Földi</i>)	125. [46]
3. Eggy Irígyre. (<i>Wályi</i>)	126. [47]
4. Etele a' Tsonka-toronyban. (<i>Döme</i>)	127. [47]
5. Etelka Etelének fogságát meg-hallván (<i>Döme</i>)	129. [49]
6. Anacreonnak 45dik Dala. (<i>A. J.</i>)	131. [50]
7. Édes Bánat. (<i>Horváth</i>)	132. [50]
8. A' Szarvak. (<i>Aranka</i>)	134. [51]
9. In Alex. Sz...ay. (<i>Fr. Lónyay</i>)	135. [52]
10. Hólnap, Lessing után (<i>Kazinczy</i>)	136. [52]
11. Brútus, Kaestner után. (<i>Kazinczy</i>)	137. [53]
12. B. Orczynak némelly Levelci.	138. [53]
13. Cons. Fáy Ágoston Beszédje, és valami a' Magyar Nyelv eránt.	147. [56]
14. Egcr.	161. [59]
15. Füred.	174. [62]
16. Keresztes Bálint, és elmétkedés a' Lélek halhatatlansága felől (<i>Kazinczy</i>)	184. [65]
17. Igazítás.	199. [70]

LITTERATORI TUDÓSÍTÁSOK.

Voltairnak *Brútus*, és *Caesar* nevű Tragödiáját Göből; – *Méropot*, *Alzárt* és *Tancredet* Pétzeli, – *Hamleter*, *Stellát*, Göthéből; és *Missz Szára Szampszon* Lesszingből Kazinczy fordította, 's ezek rész szerint már ki-jöttek, rész szerint pedig sajtó alatt vannak. Alig lehet valamit inkább óhajtani mint azt, hogy a' bé-állandó Ország-Gyűlése alatt Magyar Játszó-színünk légyen; melly végre Iróinknak a' leg-jobb theatralis darabok le-fordításán kellene igyekezni, hogy a' Játszók mindég új és mindég jó darabokat játszhassanak. Kazinczy Kassán Ellingernél nyomtattatja fordított darabjait, 's *Külföldi Játszó-színjének első darabjában Hamlet*, *Stella*, *Missz Szára Szampszon* jelen-meg; a' másodikban *lessz Glavigó* Ivánkay Vitéz által fordítva; *Medea* Gotter után; és *Familia Galotti* Lesszing szerint. A' harmadik darabra készül a' *Genuai Zendülés*, Schiller szerint, és *Macbeth* Schakespear és Bürger után. – *Darvas* kész Schillernek *Tobajjival*, de kár hogy azt hosszasága miatt, és némelly egyéb tekintetekre nézve is, játszani nem lehet. – *Fehér* pedig Pozsonyban *Racinnak* minden darabjait fordítja.

Két ízben tudósíták már a' Hazát a' Ijadi-Történetek hogy *Tassónak meg-szabadított Jeruzsalemét* valaki Kassán fordítja. Ez nintsen úgy; Ivánkay Vitéz Úr, a' Dusch Oresztesének fordítója, nem engedett az ösztönözésnek, mert Olaszúl nem tud, 's látta hogy fordítása, ha a' Németet venné például, nagyon hibás lejénd. Azt továbbá is *Fehér György* Úrtól várja a' Haza, úgymint a' ki Tassót Olaszból is fordíthatja.

A' Felsőleges Helytartó Királyi Tanátstól még ekkoráig sem érkezék-le az engedelem, hogy ezen hónapos-írás Postán küldtethessen-meg azoknak, a' kik ezt hordatni kívánják. Még most tehát nem adhatok eránta egyéb tudósítást, hanem hogy egy példánynak árrát a' Nyomtató Postán kívül 20. kraitzárban határozta-meg. A' következő darab borítékján bővebb tudósítást ígérek. – Kasán, Iker 12dikén, 1790.

SZÉPHALMY.

ORPHEUS.
1790diknek Martiusára.

FOGLALAT.

	Oldal.	
1. Brassai Vad-Ember. (<i>Froniusz</i>)	203	[73]
2. A' Koronához. (<i>Révay</i>)	218	[76]
3. A' Hajnal. (<i>Horváth</i>)	225	[80]
4. A' Panasz. (<i>Szabó László</i>)	237	[86]
5. Dienes. (<i>Ráday</i>)	242	[89]
6. Bélikhez. (<i>Döme</i>)	262	[95]
7. A' Habok. (<i>Széphalmy</i>)	269	[98]
8. Viszontagságok. (<i>Hari Péter</i>)	271	[99]
9. Sohajtás. (<i>A. J.</i>)	272	[100]
10. Ugyan azon Dal meg-hosszabbítva. (<i>A. J.</i>)	273	[100]
11. A' Gyermeek Poéta. (<i>Kazinczy</i>)	274	[101]
12. A' Henye Bibliothecarius. (<i>Széphalmy</i>)	275	[101]
13. Anakreonnak XIIdik Dala. (<i>Kazinczy</i>)	276	[102]
14. Anakreonnak XXIIIdik Dala. (<i>Kazinczy</i>)	277	[102]
15. Dobszai Hegy-omlás. (<i>Este</i>)	278	[103]
16. Szemira és Szemin. (<i>Kazinczy</i>)	283	[104]
17. Anakreonnak IIIIdik Dala. (<i>Széphalmy</i>)	293	[107]
18. Döméhez. (<i>Kazinczy</i>)	295	[108]
19. Bélakúti Fémius. (<i>Kánonok Molnár János</i>)	297	[109]
20. Erdélyi Kármenta. (<i>Kánonok Molnár János</i>)	303	[112]
21. Az el-hagyott Leány. (<i>Fenyvesi</i>)	308	[115]
22. Három Mesc. Lessingből. (<i>Aszalay János</i>)	310	[115]

TÖRÖK DAL
MAGYAR ORTHOGRÁFIÁRA.

Ben szana sabanolale
Tsikmaden mejhaneden.
Istdim askön tserabone
Olmüsen deli divâne.
Baksu hakkön hitsmetine
Ne Iyer dogar ane den. –
Rabbim, hathadan szaklaszen
Szení hem beni.

MAGYARAZATJA. Én téged annyira szerettelek, hogy el-nem tudtam jönni a' kortszából. Mihelyt a' bort ittam, mindjárt meg-részegedtem. Így kiáltottam-fel: hogy teremthetett az Isten ilyen szépet, a' millyet nem szülhet Anya, – Isten mentsen meg a' gonosztól tégedet és engemet.

Ezt a' dalt előttem a' Kassán fogva levő Török *Hafsz Ibrahim Effendi*. (*Auditor*) éneklette: Úgy írtam-le Magyar Orthographiával, hogy ha ezt utánnam valaki folyvást el-olvassa, minden accentusa meg-eggyezzzék a' Törökövel. Notája a' dalnak valamennyire közelget ahhoz a' módhoz, a' mellyel, mi Kálvinisták, a' Zsoltárokat szoktuk énekelni. – A' *sabanolale* – a' *mejhaneden*, – a' *hitsmetine*, – a' *szaklaszen* után, midőn hárman négyen éneklették a' dalt, eggy *ajavru*-t vetettek, hasonlóképpen énekelve: de mit tészén ez az *ajavru* azt vagy ők nem tudák meg-magyarázni, vagy én nem érttettem-meg. – – *Sabanolale* tészén: Szerettelek; – *Mejhaneden* kortsma; – *tserabone*, bor; – *Hakkön és Rabbim* Isten; – *Szenihem beni*, tégedet és engemet. – – *Ádem* ember; *Käre* Asszony; *Küssz* lyány.

Albumomba pedig ezt írá; mert az Auditor írni-is tud; a' több Tisztek nem: Nye hostyc dil cháne sza fáler eklejen gyelszin. Szurúrikem ferachbulúb fezále eklejen gyelszin. Buluna nanü ni metzle odságe szünmeszem birdem, Jürégi záchmetyi andzság davaler eklejen gyelszin. – – Ebbe a' szép házba ne jöjjön más hanem tsak a' kit szeretsz. A' kik vígadnak és danolnak tsak azok jöjjenek. Mindcnnap légyen konyhádön mind kenyér, mind egyéb cledel. Ha szomorú vagy, olyanok jöjjenek látogatásodra, a' kik fel-vidíthatnak. – – Regmetzen, Szűz 20dikán 1790.

SZÉPHALMY.

[1790. április]

ORPHEUS.

EGGY
HÓNAPOS IRÁS,
A'
JOZAN-GONDOLKOZASNAK,
IGAZABB ÍZLÉSNEK
és
MAGYAR TÖRTÉNETEKNEK
ELŐ-SEGÉLLÉSÉRE.

KI-ADTA
SZÉPHALMY VINTZE.

ELSŐ KÖTET.
1790dik Jan. Febr. Mart. April.

KASSAN,
FÜSKUTI LANDERER MIHÁLY'
költségével.

JELENTÉS.

Ezen hónapos írásnak tárgyai mind az első Darab homlok-levelén, mind az azt nyomban követő Bé-Vezetésben világosan ki-mutattattak; úgy hogy szükségtelenek látom annak itt bővebb magyarázatját adni. Vóltak a' kik meg-botránkoztak azon, hogy az említett Bé-vezetés eggyik tzikkelyében némelly olly darabok' fel-vételét is ígértem, a' mellyeket magam sem esmertem jóknak; és ez eggy két Iróinkat arra bírta, hogy ezen Gyűjteményembe készített darabjaikat tőlem meg-tartóztassák, nem akarván, hogy az ő jó darabjaik a' rosszakkal össze-egyvelítessenek; de úgy vélem, hogy ezen tzikkelynek sints szüksége hogy eléggé világosan ejtett szavaimat magyarázzam; mert a' kik engemet értenek, mind tzelomat értik, mind azon darabokat ki-találják, a' mellyeket én fogyatkozások mellett is, fel-fogadtam. Tsak arról teszem őket biztosokká, hogy a' daraboknak fel-fogadására nem külső fényesség, nem barátság, nem kérelem indít: hanem az elő-segélteni óhajtott tárgy' tulajdon tekintete. Hagyjanak-meg engemet továbbá is ezen végzésem mellett: azon lészek tellyes erővel hogy azt a' kedvetlenséget, a' mellyet benne eggy két szagatlan virágom támaszt, számosabb kedves illatúakkal felejtessen-el.

Hogy Hazai Történeteinket illető darabokkal nem bővölködik ez az első Kötet, onnan jó, hogy a' Brassai FRÓNUSZ MIHÁLY Úr darabjait mind ekkoráig hijában vártam. Mít várhatunk ezen érdemes Hazafitól, tudják azok, a' kik őt a' WINDISCH Úr Német nyelven írtt *Magyar Tárházából* esmerik. Azon leszek, hogy a' következő darabokban ezt a' tsonkaságot el-távoztathassam. – Egyéb eránt reménylem mind inkább inkább, hogy ezen Periodicus Írásom, (azon Eretnekség mellett is, hogy benne Deák, Frantzia és Német szókkal sok helytt és néhol talam el-kerülhető szükség nélkül is élek,) mind azon szokatlan *bátorság* miatt, a' mellyel vélekedéseimet elő-adni mérészem; mind *hasznos, múltatató* és egyéb értelemben is *külömbféle* volta miatt más idő szakaszokra osztott Írásaink mellett haszontalannak és szükségtelenek tartattatni nem fog. – Kassán, Mérték hava 9dikén 1790.

SZÉPHALMY.

ORPHEUS.
1790diknek Májusára.

FOGLALAT.

	Oldal.
1. Hazafiúi Intés. (<i>Darvas Ferentz Hellytartói Tanácsos.</i>)	3 [155]
2. A' szép szemek. (<i>Dayka.</i>)	5 [156]
3. Szerentse-kívánás, a' Magyarokhoz, B. Trenck után. (<i>Sáray Sámuel.</i>)	6 [156]
4. <i>Ugotsai Fő Ispány Gróf Teleki József Úr beszéde.</i>	16 [162]
5. Gyözdöclem jövendölés. (<i>Dayka.</i>)	37 [167]
6. A' Szerető. (<i>Dayka.</i>)	40 [168]
7. Azon okokról, a' mellyek szerint új törvényeket szabni, vagy a' régieket el-törlni kelletik II. Fridrich írásai közzül. (<i>Kazinczy.</i>)	41 [169]
8. Eggy gőgös Lyánkához. Blumauer után. (<i>Gy. Csépany István.</i>)	68 [175]
9. Moor Károl. (<i>Darvas János.</i>)	70 [176]
10. Lelkemhez születésem napján. (<i>Horváth Ádám.</i>)	74 [177]
11. Lesbiához. (<i>D. Földi.</i>)	85 [184]
12. Ugyan az. (<i>Széphalmy.</i>)	87 [184]
13. Múlandóság. (<i>Kánónok Molnár János.</i>)	89 [185]
14. Új esztendő hajnala. (<i>Horváth Ádám.</i>)	92 [186]
15. A' Medve és az Elephant. (<i>Azsalay János.</i>)	96 [188]

KI NEM NYOMTATOTT MUNKÁK.

Verőtzei Predikátor SZILVÁSY GÁBOR Úr fordította *Raffnak* esmeretes *Geographiáját*. Nintsen egyéb hátra hanem hogy tisztán le-íratassék, és valamelly Nyomtató a' Munkát által vegye.

Ivánkay VITÉZ IMRE Úr, a' Dusch Orestesének fordítója, kész Göthének *Clavigójával*, és valaki másból *Johanna Gray* nevű szomorú Játékkal.

KOVÁTS FERENTZ Úr, a' Boileau *Pulpitusának* Fordítója, a' *Fieszkó Zendülését* fordította. E' szerint már Schillernek két munkáját fogjuk olvashatni Magyarúl.

Bárány János Úr, egy ifjú, de érett Litterator, *Don Carlost* vette munkába. Prosában fogja fordítani, 's talám (a' mit óhajtani lehet) a' hosszas Tirádákat 's a' Recensorok által eléggé ki-mutatott hibákat benne el-kerüli.

A' *Szrelitzeket* fordítja KÓRÉ SIGMOND Úr, a' *Kotzebue Menschenhass und Reue* fordítója.

As Asszonyi-Nem a' XIXdik százban is csak nyomtatást vár.

Pater Szaitz Leo Maria, vagy másképpen *Máriafi Isván*, *Magyar Historiát* szándékozik ki-adni, mert már az *igaz Magyar* nem folytatja tovább. Érzük mit reménylhetünk!

Pesten most nyomtattatik nem régiben meg-hóltt Tseh Országi V. Cancellarius Báró *Gebler*-nek *Clementinája*, fordította HATVANY ISTVÁN Úr. Azok a' kik a' kéz írást olvasták nem győzik a' fordítást eléggé dítsérni: de sajnálhatjuk-még is hogy ez az Úr egy olly darabot fordított, melyet már Iffjabb B. RÁDAY GEDEON, a' Fels. hét személyekből álló Itélő Szék egyik Tanátsosa, sok esztendőkkel ezelőtt fordított. Ez a' haszna annak hogy leg-érdemesebb Iróink-is gyakorta bártortalanok meg-jelenni köz-helyen.

ORPHEUS.
1790diknek Juniusára.

FOGLALAT.

	Oldal
1. Molnár Albert Magyar Sóltári (<i>B. Id. Raday Gedeon.</i>)	97 [189]
2. Egy vén emberről. (<i>B. Id. Ráday Gedeon.</i>)	123 [195]
3. A' ne-felejts. (<i>Versegi</i>)	125 [196]
4. A' Boriska képe alá. (<i>Aranka.</i>)	126 [197]
5. Barátság' Tűköre. (<i>Földi.</i>)	127 [197]
6. A' Czenczim szája. (<i>Kazinczy.</i>)	129 [198]
7. Abelard Heloízhoz. (<i>Gy. Csepán István.</i>)	133 [199]
8. Heloize Abelardhoz. (<i>Gy. Csepán István.</i>)	134 [199]
9. Phyllis Demophonhoz. (<i>Ujhelyi Dajka Gábor.</i>)	135 [200]
10. Az el-késődött Leány. (<i>Kazinczy.</i>)	141 [202]
11. Kazinczy András, Vinnai Erzsébethez.	143 [203]
12. Kazinczy András, ugyan Vinnai Erzsébethez.	147 [205]
13. Skizzek, a' Voltaire életéből. (<i>Kazinczy.</i>)	150 [206]
14. Álom. Uz után. (<i>Gy. Csepán István.</i>)	186 [216]
15. Comiti Carolo Pálffy. (<i>Paulus Némethy.</i>)	188 [216]
16. Köszönet az Ország Rendeihez. (<i>Pétseli.</i>)	194 [219]
17. Szala-Vármegyéhez, a' Korona őrzéskor. (<i>Horváth Ádám.</i>)	199 [222]
18. Egy csetre. (<i>Szathmáry Paksy Mihály.</i>)	205 [224]
19. Arma virumque cano. (<i>Aranka.</i>)	208 [225]

TUDÓSÍTÁS.

Kivált-képpen szükségesnek láttatik egy KÖZÖNSÉGES FÖLD-IRÁSI LEXICONNAK Világ eleibe való botsáttatása: mellyet, minden maga Familiáját szerető Uri Hazafi, hogy meg-dítsdültt Eleinek érdemci, régisége, fényes volta, a' setét homály alól fel-emeltetvén, a' Következendőség előtt-is tudva lehessenek, méltán ohajthat: valamint azt, az illetén Könyveknek hasznát által-látók, a' Hazájokat közelébből vizsgálók, sok Atyák és Tanítók, 's mindenek, kik Magyar Hazájokat volta-képpen esmérni kötelességeknak érzik, köz-akarattal ohajttják. – Jelentettem ugyan már a' múltt esztendő' végén e' szándékomat, a' Bétsi Magyar Kurir által; de kevés tudósításokat vehetvén, a' Munkát kedvezőbb időre halasztani kéntelenítetttem. Sokan azt gondolták, hogy ez a' Könyv a' *Korabinszky Mátyás* Uré után tsak fordítás lessz; távol légyen, – sőt inkább meg-határoztam mind addig halasztani fel-tett tzelomat, míg a' meg-kívántató nagy költséghez képest, mind a' meg-jobbításhoz tartozó tudósítások, mind egyebek, jó rendben lesznek. A' könyv foglalatja ez lészen:

I. Fel-találatnak benne minden Városok, nevezetességeikkel egyetemben: sőt mind azok a' tudni méltó dolgok, mellyek az Olvasót vagy világosítják, vagy gyönyörködtetik vagy emlékezeteket némelly tekintetben segítik.

II. Elő adattatnak többnyire minden nevezetesb Helységek természeti vóltokhoz képest, p. o. mellyik Vármegyében vagyon ez, vagy amaz Helység? Hol, és hogy fekszik? Ki a' Földes Ura? Mivel bővelkedik termő-földje? Mennyi messzeségre vagyon egy vagy más közel lévő nevezetes Várostól? Mellyik folyó víz mossa vidékét? Mitsodás Vallásúak a' Lakosok? Mennyire terjed szorgalmatosságok? Mit kell, vagy a' Földes Uraság, vagy a' Helység, vagy a' Lakosok élete, 's munkájok' módja felöl meg-tartani?

III. Világosítatni fog a' Könyv egy föld-képpel, mellyen minden Városok, Faluk, hegyek, folyó-vizek, a' posta-mért földekkel együtt fel-jegyezve lesznek.

IV. Az Hazánkbéli Litterátor Uraknak születések-helye elő-fordulásával, állandó emlékezetekre meg-neveztetnek ki-botsátott munkájok, akarmelly Nyelven dolgoztak légyen.

Kérettetnek e' végett mindenek a' miben e' Munkát tökéllterességéhez segíllhetik, a' bé-állandó újj esztendőig, vagy leg-fellyebb a' jövő Mártius' végéig, *Stromajer Ignácz* Urhoz lejtendő Tudósításaikat frankozva meg-küldeni ne terheltessenek.

A' Könyv nagysága, 's írta felől semmit sem jelenthetek: tsak azt ohajtanám előre meg-tudni, mintegy mennyi Vévői lesznek a' Könyvnek, hogy ahhoz képest az árrát minél kevesebbre lehet le-szállíthassam. *Stromajer Ignácz* Ur Könyves Bóltjaiban, 's a' Budai Deák Ujság Ki-adójánál *Tertina Mihály* Urnal, a' kik Uri Neveket be-jelentetni méltóztatnak, egy negyed résszel kevesebbet fognak a' Könyv ki-jövetel után érette fizetni; a' kik pedig nevezetes segedelmeket szolgáltatnak kezemhez, Tudósításaikhoz képest fogom azokat egy Exemplárral 's többel-is meg-jutalmaztatni. Budán 7-dik Octobr. 1790.

WÁLYI ANDRÁS.

ORPHEUS
1790diknek Juliusára.

FOGLALAT.

	Oldal.
1. Gróf Zichy Károl' Beszéde.	209 [227]
2. A' győzedelmeskedő Magyarokhoz. (<i>Virág</i>)	215 [228]
3. Emlékesztető Oszlop. (<i>Versegi</i>)	219 [230]
4. Az Igasság' képére. (<i>Aranka</i>)	223 [232]
5. Báro Orczy bútsúzása Abaújvármegyétől.	225 [232]
6. Virgilius Aeneisének kezdete. (N. Y.)	237 [235]
7. Eggy Hajóra. (<i>Kazinczy</i>)	246 [240]
8. Eggy Hajóra. (<i>Virág Benedek</i>)	247 [241]
9. A' Prometheus tüze. (<i>Horváth</i>)	250 [242]
10. A' Kert. (<i>Fehér György</i>)	252 [243]
11. Tibullusnak első Alagya. (<i>Mede Pál</i>)	258 [246]
12. Impromptü. (<i>Kazinczy</i>)	264 [248]
13. Eggy kevély Széphez. (<i>D. Földi</i>)	265 [248]
14. Calliroc. (<i>Anyos Pál</i>)	266 [249]
15. Geszner Salamon Válasza Kazinczyhoz.	268 [250]
16. A' Reménység. (<i>Szent-Jóbi Szabó László</i>)	272 [251]
17. Simon Rau. (<i>Ivánkai Vitéz</i>)	274 [252]
18. A' Páratlan Gerlitzc. (<i>Beretzky</i>)	280 [254]
19. Ki-fakadás. (<i>Horváth</i>)	283 [255]
20. A' Violátska és Rózsa. (<i>Gróf Id. Ráday Gedeon</i>)	286 [256]
21. Ugyan az. (N. Y.)	291 [259]
22. A' Mápes Mentségc. (N. Y.)	294 [260]
23. Három Probái Telemachusnak. (<i>Gróf Id. Ráday Gedeon</i>)	297 [261]
24. A' Tántzos Medve. (<i>Láztay József</i>)	302 [263]

AZ OLASZ NYELV
ÉDESSÉGÉNEK 'S HATHATÓSÁGÁNAK
KÉT PÉLDÁJA.

Magyar Orthographia szerént.

Téneri zdennyi, e platside e trankville
Repulze, e kári vettzi, e ljéte pátsi,
Szorrízi, paroléte, e doltsi sztille
Di pianto e szoszpír, tronki e molli bátsi.
Fúze tai kóze tutte, e possja unille
Et ál fótse temprò di lente fátsi.
E ne formò kvel szi mirábil tsinto
Di kvella avéva il bel fiánko szutsinto.

Tyáma gylabbitor de lombreterne
Il rauko szón de la tartarea tomba:
Tréman le szpatzióze átre kaverne
E láer tséko a kvel romor ribomba.
Ne szi sztridendo maj da le szuperne
Rejóni del tsélo il folgor piomba.
Ne szi szkossza dzsammái tréma la térra
Kvando i vapóri in szen grávida szérra.

ROUSSEAU, Munkáinak 20dik Kötetében, TASSÓnak *Gierusalema liberata* nevezetű költeményéből ezt a' két Stanzát választotta-ki az Olasz Nyelv édességének 's durvaságának éreztetésére. Nem szükség ezeknek szavait értenünk (ezt veti utána) elég ha a' hangzatok érzésére *fülünk*, 's érzésünknek meg-vallására *egyenességünk* vagyon. Az első Stantzában a' sok kedves l, b, z, ts, lj, ny, é, – a' másodikban a' sok durva r, tr, mb, sztr érdeklí a' fület. Ennyi kedvességgel a' miénk nem bír; de elég az, hogy többel bír, mint minden más Európai. Kassán, Kos 28dik 1791.

SZÉPHALMY.

ORPHEUS.
1790diknek Augustusára.

FOGLALAT.

	Oldal.
1. Példák az Aeneisből. (<i>Rájnis</i>)	305 [265]
2. Anacreon 16d. Dala. (<i>Földi</i>)	307 [266]
3. Példák a' Henriásból. (<i>Rájnis</i>)	309 [266]
4. Folytatása a' II. Friedrich Prussz Király elmélkedésének a' Törvények felől.	312 [268]
5. A' Múzsák és Ámor. (<i>Gróf Deseöffy József</i>)	355 [278]
6. Dieneshez, Martialisból. (<i>A. J.</i>)	357 [279]
7. és 8. Klopstocknak két ódája Magyarúl. (<i>Kazinczy</i>)	358 [280]
9. Erzsébeth neve napjára. (<i>Dayka</i>)	367 [284]
10. Fabulák. (<i>Gróf Ráday</i>)	369 [284]
11. Búslakodás. (<i>Horváth</i>)	377 [288]
12. Szép Rósi, Virgilius után. (<i>Gróf Ráday</i>)	381 [291]
13. Két Vénus és két Ámor. (<i>A. J.</i>)	387 [293]
14. Phyllis, Amor, Vénus. (<i>Vitéz</i>)	390 [294]
15. Az én kívánságom. (<i>Földi</i>)	393 [295]
16. Víz, Szél, Betsület. (<i>Gróf Ráday</i>)	394 [296]
17. Idegen Szépség. (<i>Földi</i>)	396 [296]
18. Erköltsi Törvények.	399 [297]

A' NÉMET NYELV HANGZÁSA.

A' lágý és édes hangzatokhoz szokott Olasz, Magyar, és Frantzia, el-idegenedvén a' Német Nyelvnek darabossága által, arra az igasságtalanságra ragadtatik, hogy ettől általjában minden érdemet meg-tagad. Pedig nem tsak a' *Harmónica* mennyei gyönyörűségre olvasztó édes rezgése, nem tsak a' *Flautavers* öblös szózatja, nem tsak a' *Fortepianó* ezüst hangjai kedvesek a' fülnek. Kirsoda nem hallja a' *tábori muzsika* tsengését, vagy a' *Corno* harsogását az erdőknék éjeli setétségében érzékeny gyönyörűséggel? A' *Rembrandt* szemet ijesztő fekete foltjait szint olly tisztelettel nézi az Aesthesis Szemlélő, mint a' *Titán* kedves *testét*. A' hol a' szűlő Természet alföldi szelíd térséget formálni meg-szünt, ott Carpathusi bértzeket és sziklákat teremtett; de ő ezekben nem kevesebbé szép és tökéletes, mint ama' munkájában. – A' Német Nyelv nem hangzik olly szelíden, mint az a' három a' mellyet felyűl említettem; de talám annál alkalmatosabb a' vad tárgyak 's dühös indulatok elő adására. Lássunk itt egy két példát ezekre; másszor majd szelídebb hangzatúakat mutatok elő. – Az itt nyomban következő töredék Klopstocknak Messziásából van véve, a' második pedig Ódái közzűl. Szokásom szerént Magyar Orthographiával írom-le a' szókat, hogy azok-is olvashassák, a' kik Németül nem tudnak, és érthessék, a' mit éreztetni akarok; 's tsak azt jelentem még, hogy az első példában nem a' valóságos szók, hanem a' poétai lábok szerént teszem-meg a' szaggatást úgy hogy a' melly sor-tag ott két syllabából áll, azt Olvasóim spondacusnak, a' melly sor-tag pedig háromból áll, azt dactylusnak vehetik bízvást, mert ezek a' sorok a' Németeknél hexametereknek tartattatnak. – A' második példa Klopstocknak tulajdon metrumára szabott.

I.

A' MESSZIÁS I. ÉNEKÉBŐL.

Aber zinlőszund nürtzurer zwájflungal lājnochemp findlich
Zinlősz vídergott vasztzu denkenent stirtzenim abgrund
Iren trónendi gájszterder hellenda jéderda hinzank
Stirtztauf jédenájñ felszbrách unter jédemdi tífe
Ungesrim ájnun. Krachender klangdi unterste Helle.

II.

SCHLACHTGESANG.

Ódái közzűl.

Vi ersoll der Gezang desz lauten Hérsz
Fon dem Gebirg in dasz Thál herab,
Da tzu dem Angriff báj dem Valdstrom dasz Krígszlid
Tzu der ferti genden Slacht und dem Zige den Befél ríf.

Regmetz, Septemb. 27d. 1791.

FOGLALATJA AZ ELSŐ KÖTETNEK.

VIZ-ÖNTŐ HAVA.

	Oldal
I. <i>Ajánlás, Gróf PÁLFFY KÁROL FŐ-CANCELLÁRIUS Ő EXCELLENTZIÁJÁHOZ.</i>	3 [8]
II. Bé-Vezetés.	5 [9]
1. GRÓF PÁLFFY KÁROL ő Excell. Levele Pétzelihez.	11 [11]
2. B. Prónay László ő Excell. Levele Kazinczyhoz.	15 [12]
3. Helvetius a' Tudom. el-terjesztéséről.	17 [13]
4. Rajnisnak Virgiliusára (<i>Révai</i>)	23 [15]
5. A' Muzsákhoz. (<i>Fehér</i>)	27 [16]
6. Póp Newtonra. (<i>Sup. Szilágyi</i>)	28 [17]
7. Liciniushoz. (<i>D. Földi</i>)	29 [17]
8. A' Veréb. (<i>Aranka</i>)	31 [18]
9. B. Rádaynak Pétzeli Palotája	33 [19]
10. Töredék a' Wieland Diogeneséből. (<i>Ivánkay Vitéz</i>)	35 [19]
11. Eggy hírre vágyóhoz. (<i>Aranka</i>)	39 [20]
12. Eggy Haragoshoz. (<i>Döme</i>)	40 [21]
13. A' Majom és Róka. (<i>Aszalay János</i>)	43 [22]
14. Glycerion Wielandból. (<i>Ottományi Szabó</i>)	44 [23]
15. Az öreg és fiók galamb. (<i>Aszalay</i>)	46 [24]
16. Sohajtás. Metastasióból. (<i>Kazinczy Ferentz</i>)	48 [24]
17. Tsalattatás. (<i>Horváth Ádám</i>)	51 [25]
18. Utazások. Kassa. (<i>Széphalmy</i>)	63 [29]
19. Litteratori Tudósítások	80 [34]
20. A' Törvény-szabásról. (<i>Kazinczy</i>)	90 [36]
21. Grammaticai jegyzécek. (<i>Széphalmy</i>)	100 [39]

HALAK HAVA.

	Oldal
1. Eviralla Ossziánból. (<i>Ráday</i>)	103 [41]
2. Enyím Juliska. (<i>Földy</i>)	125 [46]

3.	Eggy Irígyrc. (<i>Wályi</i>)	126	[47]
4.	Etele a' tsonka toronyban. (<i>Döme</i>)	127	[47]
5.	Etelka. (<i>Döme</i>)	129	[49]
6.	Anacreon 45. dala. (<i>A. J.</i>)	131	[50]
7.	Édes Bánat. (<i>Horváth</i>)	132	[50]
8.	A' szarvak. (<i>Aranka</i>)	134	[51]
9.	In Alex. Sz...ay. (<i>Franc. Lónyay</i>)	135	[52]
10.	Hólnap, Lessingből. (<i>Kazinczy</i>)	136	[52]
11.	Brútus Kacstnerből. (<i>Kazinczy</i>)	137	[53]
12.	B. Orczynak némelly Leveli.	138	[53]
13.	Cons. Fáy Ágoston Beszédje, és valami a' Magyar Nyelv eránt.	147	[56]
14.	Utazások. Eger. (<i>Széphalmy</i>)	161	[59]
15.	Utazások. Füred. (<i>Széphalmy</i>)	174	[62]
16.	Keresztes Bálint, és Elmékedés a' Lélek halhatatlansága felől. (<i>Kazinczy</i>)	184	[65]
17.	Igazítás.	199	[70]

KOS HAVA.

			Oldal
1.	Brassai Vad-ember. (<i>Fróniusz</i>)	203	[73]
2.	A' haza tértt Koronához. (<i>Révai</i>)	218	[76]
3.	A' Hajnal. (<i>Horváth</i>)	225	[80]
4.	Panasz. (<i>Ottomány Szabó</i>)	237	[86]
5.	Dienes. Virg. Eccl. (<i>Ráday</i>)	242	[89]
6.	Bélik Neve napjára. (<i>Döme</i>)	262	[95]
7.	A' habok. Olaszból. (<i>Széphalmy</i>)	269	[98]
8.	A' Viszontagságok. (<i>Hari Péter</i>)	271	[99]
9.	Sóhajtás. (<i>A. J.</i>)	272	[100]
10.	Ugyan az. (<i>A. J.</i>)	273	[100]
11.	A' Gycrmek poéta Götz után. (<i>Kazinczy</i>)	274	[101]
12.	A' henye Bibliothecarius. (<i>Széphalmy</i>)	275	[101]
13.	Anacreon XIIdik dala. (<i>Kazinczy</i>)	276	[102]
14.	Anacreon XXIIIdik dala. (<i>Kazinczy</i>)	277	[102]
15.	Hegy-omlás. (<i>Prof. d'Este</i>)	278	[103]

16.	Szemira és Szemin. (<i>Kazinczy</i>)	283	[104]
17.	Anacreon III. dala. (<i>Kazinczy</i>)	293	[107]
18.	Döméhez. (<i>Széphalmy</i>)	295	[108]
19.	Béla-kúti Femius. (<i>Kánonok Mólnár</i>)	297	[109]
20.	Erdélyi Kármenta. (<i>Kánonok Mólnár</i>)	303	[112]
21.	Az el-hagyott Leány. (<i>Fenyvesi</i>)	308	[115]
22.	Mesék Lessingből. (<i>Aszalay</i>)	310	[115]

BIKA HAVA.

			Oldal
1.	A' Rózsa és Hyacinthus. (<i>Kazinczy</i>)	315	[117]
2.	A' Népesítésről. (<i>Wályi</i>)	322	[118]
3.	Anglia és Magyar Ország Igazgatása.	327	[120]
4.	Porst énekes könyve. (<i>Kazinczy</i>)	344	[124]
5.	A' Tavaszhoz. (<i>Ottományi Szabó</i>)	360	[130]
6.	Utazások. Kassa. (<i>Széphalmy</i>)	365	[132]
7.	Zoil ellen. (<i>D. Földi</i>)	379	[135]
8.	Cocu, Hahnrey. (<i>Teleky</i>)	380	[136]
9.	Az ártalmas könyvek. (<i>Kánonok Mólnár</i>)	381	[136]
10.	Vallási türedelem. (<i>Kazinczy Miklós</i>)	382	[136]
11.	Martiney-i tsata. (<i>Batsányi</i>)	385	[137]
12.	Neobule. (<i>D. Földi</i>)	386	[137]
13.	Tavaszi estve. 1735. (<i>N. Y.</i>)	387	[138]
14.	Lilla. Olaszból. (<i>Kazinczy</i>)	396	[141]
15.	A' Vén Ember Gellert szerint.	397	[141]
16.	Keresztyén, vagy tény? (<i>Kazinczy</i>)	399	[142]
17.	Az Esztendő utolsó éjtszakája. (<i>Horváth</i>)	404	[143]
18.	A' Pézteli Palota.	434	[150]

FOGLALATJA A' MÁSODIK KÖTETNEK.

IKER HAVA.

	Oldal.
1. Hazafiúi Intés. (<i>Consil. Darvas</i>)	3 [155]
2. A' szép szemek. (<i>Dayka</i>)	5 [156]
3. Trenck szerentse-kívánása a' Magyarokhoz. (<i>Sáray</i>)	6 [156]
4. Ugotsai Fő-Ispán Gróf Telcky József Beszéde.	16 [162]
5. Győzedelem Jövendőlés. (<i>Dayka</i>)	37 [167]
6. A' szerető. (<i>Dayka</i>)	40 [168]
7. Azon okokról, mellyek szerént új törvényeket szabni, vagy a' régiket el-törlni kellett. II. Friedrich Prussz Király írásai közzül. (<i>Széphalmy</i>)	41 [169]
8. Eggy gögös Leányhoz. Blumauer után. (<i>Csepán</i>)	68 [175]
9. Moor Károlnak Monologusa. (<i>Szolgabíró Darvas</i>)	70 [176]
10. Horváth a' Lelkéhez, születése napján.	74 [177]
11. Lesbiához. (<i>Földi</i>)	85 [184]
12. Ugyan az. (<i>Széphalmy</i>)	87 [184]
13. Mulandóság. (<i>Kánon. Mólnár</i>)	89 [185]
14. Új esztendő hajnala. (<i>Horváth</i>)	92 [186]
15. A' medve és elefánt. (<i>Aszalay</i>)	96 [188]

RÁK HAVA.

	Oldal.
1. Mólnár Albert Magyar 'Sóltári. (<i>Ráday</i>)	97 [189]
2. Eggy vén emberről. (<i>Ráday</i>)	123 [195]
3. A' ne felejts. (<i>Versegi</i>)	125 [196]
4. A' Boriska képe alá. (<i>Aranka</i>)	126 [197]
5. Barátság tükörc. (<i>Földi</i>)	127 [197]
6. A' Czenczim szája. (<i>Kazinczy</i>)	129 [198]
7. Abelard Heloízhoz. (<i>Csepán</i>)	133 [199]
8. Heloiz Abelardhoz. (<i>Csepán</i>)	134 [199]
9. Phillis Demophonhoz. (<i>Dayka</i>)	135 [200]

10.	Az el-késődött Leány. (<i>Kazinczy</i>)	141	[202]
11.	Kazinczy András Vinnai Erzsébethez 1685ben.	143	[203]
12.	Ugyan ő hozzá 1686ban.	147	[205]
13.	Skizzek a' Voltaire életéből. (<i>Kazinczy</i>)	150	[206]
14.	Álom. (<i>Csépán</i>)	186	[216]
15.	Gróf Pálffy Károlnak, Deákúl. (<i>Némethi Pál</i>)	188	[216]
16.	Köszönet a' Magyar Nyelv bé-veteléért. (<i>Pétseli</i>)	194	[219]
17.	Szala Vgyéhez a' Korona Őrzéskor. (<i>Horváth</i>)	199	[222]
18.	Eggy esetrc. Deák vers. (<i>Szatthmáry Paksi Mihály</i>)	205	[224]
19.	Töredék Virgiliusból, hexameterekben. (<i>Aranka</i>)	208	[225]

OROSZLÁN HAVA

			Oldal.
1.	Gróf Zichy Károl' Beszéde.	209	[227]
2.	A' győzedelmeskedő Magyarokhoz. (<i>Virág</i>)	215	[228]
3.	Emlékesztető Oszlop. (<i>Versegi</i>)	219	[230]
4.	Az Igasság' képére. (<i>Aranka</i>)	223	[232]
5.	Báro Orczy bútsúzása Abaujvármegyétől.	225	[232]
6.	Virgilius Aeneisének kezdete. (N. Y.)	237	[235]
7.	Eggy Hajóra. (<i>Kazinczy</i>)	246	[240]
8.	Eggy Hajóra. (<i>Virág Benedek</i>)	247	[241]
9.	A' Prometheus tüze. (<i>Horváth</i>)	250	[242]
10.	A' kert. (<i>Fehér György</i>)	252	[243]
11.	Tibullusnak első Alagyája. (<i>Mede Pál</i>)	258	[246]
12.	Impromptü. (<i>Kazinczy</i>)	264	[248]
13.	Eggy kevély Széphez. (<i>D. Földi</i>)	265	[248]
14.	Calliroc. (<i>Anyos Pál</i>)	266	[249]
15.	Geszner Salamon Válasza Kazinczyhoz.	268	[250]
16.	A' Reménység. (<i>Szent-Jóbi Szabó László</i>)	272	[251]
17.	Simon Rau. (<i>Ivánkai Vitéz</i>)	274	[252]
18.	A' Páratlan Gerlitzc. (<i>Berezky</i>)	280	[254]
19.	Ki-fakadás. (<i>Horváth</i>)	283	[255]
20.	A' Violátska és Rózsa. (<i>Gróf Id. Ráday Gedeon</i>)	286	[256]

21. Mápés Gvalternek Kortsma-Dala.	290	[258]
21. Ugyan az. (N. Y.)	291	[259]
22. A' Mápés Mentségc. (N. Y.)	294	[260]
23. Három Probái Telemachusnak. (<i>Gróf Id. Ráday Gedeon</i>)	297	[261]
24. A' Tántzos Medvc. (<i>Látzay József</i>)	302	[263]

SZŰZ HAVA.

		Oldal.
1. Példák az Aeneisből. (<i>Rájnis</i>)	305	[265]
2. Anacron 16d. Dala. (<i>Földi</i>)	307	[266]
3. Példák a' Henriásból. (<i>Rájnis</i>)	309	[266]
4. Folytatása a' II. Friedrich Prussz Király elmékedésének a' Törvények felől.	312	[268]
5. A' Múzsák és Ámor. (<i>Gróf Desseöffy József</i>)	355	[278]
6. Dieneshez, Martialisból. (<i>A. J.</i>)	357	[279]
7. és 8. Klopstocknak két ódája Magyarúl. (<i>Kazinczy</i>)	358	[280]
9. Erzsébeth neve napjára. (<i>Dayka</i>)	367	[284]
10. Fabulák. (<i>Gróf Ráday</i>)	369	[284]
11. Búslakodás. (<i>Horváth</i>)	377	[288]
12. Szép Rósi, Virgilius után. (<i>Gróf Ráday</i>)	381	[191]
13. Két Vénus és két Ámor. (<i>A. J.</i>)	387	[293]
14. Phyllis, Amor, Vénus. (<i>Vitéz</i>)	390	[294]
15. Az én kívánságom. (<i>Földi</i>)	393	[295]
16. Víz, Szél, Betsület. (<i>Gróf Ráday</i>)	394	[296]
17. Idegen Szépség. (<i>Földi</i>)	396	[296]
18. Erköltsi Törvények.	399	[297]

IGAZÍTÁSOK.

[I. kötet]

- Old. 24. Illy külön számban mikor kortsosúl
Nyelvünk ez is eggy szerentsénk.
Old. 48. sor 3. és 50. sor 1. és 5. Nyögdétselő Szellőtske.
Old. 133. sor 16. 'S ötet szívemnek.
Old. 188. sor 6. **hewerwen** olvasd **feredwen**.
Old. 195. 11. értelemben.
Old. 201. sor 2. és 4. hagyd.-el a' tsak-ot.
Old. 291. sor 1. tedd hozzá 1781ben.
Old. 369. sor 4. Ἀξομενοζ. ugyan ott ἐχηβολον
Old. 399. sor 10. *tény*-es azt állítja hogy a' *tény*-es ezt *tény*nek 's a' t.

[II. kötet]

Óld. 53. sor 3. A' vesztegetőknek nem vólt szabad... – ugyan azon óld. sor 10. tétessenek-le. – Óld. 57. sor 7. meg-engedte a' Város' Tribusai közzé... 60. sor 6. Kétszázhatvanhetedik. – 67. sor 10. Moulini... 68. sor 12. Ékes még, és festett... – 147. sor 9. 1686. – 148. sor 14. hatodikban. – 168. sor 5. Religióját meg-sértette, az Istent és a'... – 171. sor 11. meg-nevezett hónap első... – 221. sor 1. tedd e' jegyzést: BEZERÉDY IGNÁTZ, a' Hétszemélyi Itélőszéknek Bírása, és Vas Vármegyének Követje. – 261. sor 6. Tölteni gond nélkül. – 271. sor 15. *Gessner után nem kell pont, mert ott a' Levél írónak szavai félbe szakasztanak*. – 314. sor 16. negyven, nem pedig 44. – – 318. sor 8. Király hatalma... – 344. sor 19. példáját leljük, meg-kell emlékeznünk... – 347. sor 1. de a' hol jól kell. – 365. sor 8. Érzettem, de nem tudtam azt.

FÜGGELÉK

HELICONI VIRÁGOK
1791 ESZTENDŐRE.

szedte Kazinczy Ferentz
Pozsonyban és Komáromban,
Wéber Simon Péter költségével, és betűivel.

HAZAFIÚI INTÉS. 1790.

3-4.

[Orpheus II. 1., I.]

Darvas Ferentz

HÁLÁADÁS,

*az Ország Rendeihez, midőn Rák havának 11dikén,
1790. a' Magyar nyelvet a' Deák helyjébe állíták.*

4-7.

[Orpheus II. 2., XVI.]

Pétzeli József

UGYAN-ARRA.

8-9.

[Orpheus II. 3., III.]

Versegi Ferentz

A' MAGYAR VITÉZEKHEZ.

10-13.

[Orpheus II. 3., II.]

Virág Benedek

EGGY HAJÓRA.

O navis referent in mare te novi.

Debretzen Apr. 21 d. 1789.

14., 16.

[Magyar Museum I. 3., I.; Orpheus II. 3., VII.]

Kazinczy Ferentz

UGYAN-AZ. Székes-Fejérvárat, 1790.

15., 17.

[Orpheus II. 3., VIII.]

Virág Benedek

GYŐZEDELEM JÖVENDŐLÉS. 1788.

18–19.

[Orpheus II. 1., V.]

Dajka

ORCZYNAK HALALARA.

20–23.

Istápod el-dúlt; fényed el-óztatott;
Mársod 's Apollód; leg-magyarabb Fiad;
Bízod, reménységed; nagy ORCZYD,
Édes Hazám, el-aludt, 's – örökre!¹

Oh, szív-repesztő szózat! – Az értzes Ég
Vesztedre készül: fegyverit élezi:
Meg-foszt azoktól, a' kik eddig
Támogaták veszedelmes ügyed'. –

Áh, ORCZY! Népünk' Nestora! hajdani
Főbb Ősseinknek tűköre! melly sebet
Ejtett azok' szívén halálad,
Kiknek erek magyarabb ütést ad!

Eggy séllye, melly sok dísz nyele kebled el!
Ország- 's Királyhoz tántorodatlan hit,
Szíves Barátság, Fő Nemes Vér,
Bé vitetett hidegűlt öledbe!

'S hát a' Magyar Nyelv? – Lelkemet ált'-verő
Kérdés! Atyáink' ajka, mi fergeteg
Tép, 's szaggat! – hát már a' Magyar Nyelv?
Mit mivel illy Szeretője nélkül? –

Im'! Nagyjainktól már el-hagyattatott:
A' korts-fiaktól szám-ki-vetésbe ment:

1) Meg-hólt Jul. 28d. 1789.

Új köntös, és új nyelv erőt vesz',
'S a' le-vetett örököst ki-veszti.

Bajt érte vallyon már ki fog állani?
A' lelkesítő példa ki-költözött:
Nem szól: nem hall: hülte teste scnyved
Eggy kis üreg' fenekén ki-nyújtva!

Hogy túrted Őtet Phoebé, le-romlani?
Hol vóltak hárfás Húgaid, a' mikor
E' nagy Magyart, e' nagy Poétát
A' vad halál ki-lövé közülünk?

Már látom, a' Ti szívetek is kemény
Bús Nemzetünkhez! – Most fakadoz vala
Nékünk is rég' várta borostyán;
'S ORCZYVAL egyszeriben el-hervadt!

El-ment, kinek nagy bő-kezsége sok
Tollat segítvén, éjjeli nappali
Írásra gyúlasztá kezünket:
El-mene: 's véle tüzünk el-alvék. –

El-ment! 's hová ment? Elyziumba: hol
A' fényes Erkölt, 's a' Tc javadra tett
Szorgalmatosság néki mindég
Zöld koszorút kötözend fejére.

Sergekbe vették régi nagy Ősei,
NÁDASDI, ZRÍNYI, BÁTHORI, HÚNYADI,
BATTYÁNYIVAL FORGÁTS, BERÉNYI,
PÁLFFY, 's ezer tsuda-vóltt Vitézink.

Rév-partra jött már; és az Eget komor
Fátyolba rejtő mord szeleket, tüzek'
Húllásit, hab' tornyokra nőttét
Állhatatos-mosolyogva nézi. –

Mit látok? (úgy van; most is előttem áll
Árnyéka) könnyel meg-telik a' szeme,
Hallván, mi vóltál; 's el-tekintvén,
Édes Hazám, mi vagy. – Oh Nemes szív!

Oh ritka Hívség! oh Szeretet! – 'S Te mit
Fogsz tenni példás érdemiért Neki?
Elmédbc méllycn rejtsd szerelmes
ORCZYDA'T: éljen halála után is.

Rézen ki-metszett Képe, 's arany-betű-
'S tzedrusra méltó Verse, forogjanak
(Ha még Magyar lessz e' Világon)
Példa gyanánt Fiaid' kezében.

Tégy végre márvány-oszlopot, és ezen
Igéket írd rá: Fő-Nemű, Hív Fiam,
Bajnok, Magyar, Bölts, nagy Poétám,
ORCZY! Hazád neked ezt emelte.

Baróti Szabó Dávid

IMPROMPTÛ, VAYRA A' HAB-TSILLAPITÓRA,
az Ország-HÁZÁBAN, 1790.

24.

[Orpheus II. 3., XII.]

Kazinczy

EGGY DIÓ-FÁRA.

25–26.

[Magyar Museum II. 1., IV.]

Baróti Szabó Dávid

A' XVdik ZSÓLTÁR.

27–28.

[Magyar Museum I. 3., XIV.]

B. Id. Ráday Gedcon

Eggy HARAGOSHOZ.

28–31.

[Orpheus I. 1., XII.]

Döme Károl

A' HADI-TÖRTÉNETEK ÍRÓIHOZ.

31–35.

Oh Hazánk örvendj! – El-oszolnak immár
Fellegid; búsútt egcid derűlnék;
Hajnalid, látod, közelítnek: enyhül
Mostoha sorsod!

Fénylenek széllyel ragyogó tünéssel
Tsillagid, mellyek jelek a' jövendő
Régen ohajtott aranyos Napodnak –
Óh Haza örvendj!

Ám tekíntscél bár kebeledbe szélte,
Már nem olly Téged tapodó szülöttid –
Sem pedig fásútt henye magzatidra
Fogsz ma találni,

Kik vitézséggel keresett feles, sok
Szép ditsőséged' 's anya nyelved' ékét
Hervadásnak, sőt sanyarú teleknek
Dűlni eresszék!

Általok sőt még lehetel reményben
Hogy Magyar nyelvünk valahára szépül;
'S a' borostyán-ág' arató Vitézink
Élnék örökre.

Nézd tsak el melly szent igyekezve fogják
Pártodat! nézd melly törekedve nyújtják
Fel-segítő kész karokat! tsak éledj
Őket ölelni!

Nintsenek bár olly akadály' 's tövissek,
Sem köves szirtok, vagy erős rakások,
Mellyeket példás Haza' hív szerelmek
El ne veszessen.

Meg nem irtózáván valamelly vitorlás
Gályaként, a' melly sok ezer habok közt
Éggy sebes vágást közelít azon vártt
Partja' ölébe.

Im fel-áldozzák Fiaid Te néked
Életek', holttok', 's az egész segédjek';

Mint azon hajdan ragyogó, hatalmas
Spárta' Vitézi,

Kik ditső szívvel veszedelmek' értvén
Néked áldozták özönözve vérek';
'S hamvakon már rég' az örök ditsőség'
Temploma épült.

A' nehézségnek soha győzedelmet
Venni nem szoktak, csak az egy erőtlén
'S gyenge szíven; mert az erős előtt szint'
Futva oszolnak.

Illyen egy példás deli hív Fiadnak
Zöld borostyánból koszorút kötözz ma!
A' ditsőség, és Helicon' Lakói
Füstöt eresztnek! –

Illy Hazájokról nemcsültt Fiaknak
Boldog éltét hogy sok ezer nyarakra
'S vissza-költt Phoenix idejére nyujtsák
Isteni gond az!

A' ki éltében, valamint azon Nap,
Mindenütt széllyel ragyog, és világít,
Boldogít mindent, 's az egész Hazáját
Fényre vezérli:

Annak a' bük-fák' fiatal karéjján
Szép nevét 's hírét magok ők ki-metszik
A' szelíd Múzsák, 's velck azt az égig
Nőni segítik!

'S végre a' kívántt gyönyörű mezőkön
A' hol a' vígság az örök tavasszal
És azon példás szeretet virágzik,
Vészi lakását;

A' kegyes szellők temető-kövét-is
Egyre tsókolják, 's ditsőíti hamvát
A' Kesergő Hóld' szomorú világa
Hóltta után is. –

A' Hazáról nyertt jeles Érdemekkel
Díszes embernek, helye tsillagok közt
Vólna bár úgy, hogy soha el ne veszne
Fényje szemünkből!!

Fehér György

BENTZÉHEZ.

35–37.

Édes Bentzém, te veled is
A' szcrentse játszadoz
A' mint látom te szíved is
Bús homályban duzzadoz.

Hány, vét, zavar, próbán forgat;
Mit tehetünk? – túrnünk kell.
Kescrvében szánk is jajgat –
Jobb napokat várnunk kell.

Tenger' vizén futkározó
Habok úgy nem fáradnak;
Dagadtt Dunán áradozó
Tseppek sem úgy kínlódnak;

Mint az ember, kibe akad
Szerentsének agyara,
Vagy kit el-ér, és meg-ragad
Szarándokság vad kara.

Ne félj! homályt éjtszakára
Küld-le egek' Bírāja,
De hajnal' fel-hasadtára
Jön a' napnak sűgára.

Nézd! hogy önti mennyköveit
Dörgő villámlásival;
'S nem sokára bús szíveit
Éleszti virágival.

A' mi voksunk sem lessz mindég
A' bal karnak vetése:
El-fogy, 's egyszer nem lessz elég
Reánk erőltetése.

Akkor bezzeg fel-virradnak
Meg-vídámúltt napjaink;
Édesdeden vigasztalnak
Boldoggá váltt óráink.

Csergies Simon

BÁRÓTZI SÁNDORHOZ.
37–38.
[Magyar Museum I. 2., XI.]

Batsányi

TISZTEL. BÉLIK JÓZSEF UR' NEVE NAPJÁRA 1788.
39–45.
[Orpheus I. 3., VI.]

Döme Károl

A' KERT.
45–50.
[Orpheus II. 3., X.]

Fehér György

KAZINCZYRA,
midőn Nyilas-havának 17-dikén 1789.
Pozsonból Kassa felé indúla.
51

Menj szaporán, Levelem, még itt fogod érni Kazinczyt;
Menj szaporán! 's ha lehet, kerkit rontsd-öszve, vagy olyan
Fergetegért esedezz az Egeknek, hogy el ne mehessen. – –
Gyenge vagy! esdekléseid is sükeretlenek: épek
A' kerkek; kedvének az ég hízelkedik. – Indúl! –
Czenczi' ölébe repül – Győz hát itt Czenczi; te vesztesz. –
A' lány *Ékesség*, nézd, mint tud válni keménnyé!
Nem szán, mágnesként el-szívja Kazinczyt előlem:
Engemet itt hagyat, – áh! minek is jött? – itt hagyat engem!!

Mede Pál

KERESZTES BÁLINT Kedveséhez
TORNAI MARGITHOZ a' szent Földről.

52–58

[Orpheus I. 2., XVI.]

Kazinczy

AZ EL NE FELEJTS.

59

[Orpheus II. 2., III.]

Versegi

ENYIM JULISKA

60

[Orpheus I. 2., II.]

D. Földi

MECHMET DALA.

Gróf Zrínyi Miklós' Szigeti Veszedelmének III. Énekéből.

61–63

[Magyar Museum I. 4., XVIII.]

B. Ráday Gedeon

BÁTORODÁS az élet sebess repülete ellen.

Alsó-Regmerz Rák 30d. 1788.

meg-igazítatott a' Tokaji szüretben, Skorpio 24d. 1790.

64–65

[Magyar Museum I. 2., II.]

Kazinczy

SÁRI RÓZSÁM. Paraszt-Dal.

65–67

Sári-Rózsám hová mégy?

Állj-meg tsak egy szóra!

De kcservesen néztem

Szerdán az ajtóra,

Hogy gyanakodó Anyád

Bc-zárta clőttem,

Mikor alkonyodtakor
Előtted el-jöttem.

Észre-vette mindég-is
Azt a' lopott mézet
Mellyct ajakod kőltsön
Ajkamra tetézett;
Azólta ha fel-szóval
Szólítlak is: Sára!
Ugyan szemesen vígyáz
Szemem' járására.

Az Ördög is hozta-bé
Akkor a' szobába,
Mikor tsókunk 's szerelmünk
Indúla munkába:
Mert ha lettem vólna is
Hozzád tíz lépésre
Gyanút ragaszt az olyan
Minden billenésre. –

Sári-Rózsám, ha szeretsz
Mit nem tennék érted!
Minap pedig, hogy szeretsz,
Titkon meg-ígérted,
Mikor rajtam ajakod
Akkorát tzuppantott
Hogy gyanúságba hozám
Amazt az agg-lantot.

Jöszte Rózsám! ha szeretsz
Dűlj-le a' Subámra
Ketten vagyunk, senki sem
Vígyáz most a' számra:
Nyalakodjunk! nintsen most
Modja a' Banyának,
Hogy az orrát a' téjbe
Verjc a' Matskának.

Horváth

A' VERÉB.
67–68
[Orpheus I. 1., VIII.]

Aranka

LESBIÁHOZ
Catullusnak ötödik éneke szerint.
69
[Orpheus II. 1., XI.]

D. Földi

UGYAN-AZ. szabadon.
Kassán, Skorpio-hav. 9d. 1788.
70
[Orpheus II. 1., XII.]

Kazinczy

LESBIÁHOZ.
Catullus után: Lesbia mi dicit semper male.
71
[Magyar Muscum I. 4. III.]

Aranka

**** HOZ*
71
[Magyar Museum I. 4. III.]

Aranka

CHLORIS Jacobi után
72
[Magyar Museum I. 2., IV.]

Batsányi

JULISKA.
Catullus' LXVII. Verse' követségére.
73
[Magyar Museum I. 2., V.]

D. Földi

A' ROZSÁHOZ
Owerbeck után.
74-75
[Magyar Museum I. 3., III.]

Szabó László

GLYCERION WIELANDNAK DIOGENESÉBŐL.
75-77
[Orpheus I. 1., XIV.]

Szabó László

ÉDES AGGÓDÁS.
77-78
[Orpheus I. 3. XXI.]

Széphalmy

BÁCSMEGYEY MANTZIJÁNAK LAKADALMA UTÁN
79-81
[Magyar Museum I. 4., X.]

Horváth Ádám

A' SÍRHALOM.
81-82
[Magyar Museum I. 2., VI.]

Szabó László

ETELE 1788.
83–84
[Orpheus I. 2., IV.]

Mede Pál

ETELKA 1788.
85–86
[Orpheus I. 2., V.]

Mede Pál

ANACREONNAK XIXd. DALA.
Ἡ γῆ μελαινὰ πίνει
Kassán Skorpio-havának 2d. 1788.
87
[Magyar Muscum I. 2., VII.]

Széphalmy

ANACREONNAK XXXIIIId. DALA.
Σὺ μὲν Φιλῆ χελιδῶν
Ér-Semjén, Biharban. Bika-havának 24d. 1789.
87–88
[Magyar Muscum I. 4., IX.]

Széphalmy

ANACREONNAK XLVd. DALA.
Ὁ ἀνὴρ ὁ τῆς Κυθηρῆς
Alsó Regmetz. Szűz-havának 18d. 1789.
89–90

Λ' Cytheréa férje
Lemnósi műhelyében
Atzél nyilat hasított
Kedvesse kis fiának.
Lép-mézbe mártogatta
Hegyét Cypris: de Ámor
Λ' mézbe mérget öntött. –
'S ím' a' minap az ádáz
Márs vissza-tért az hartzról,
'S dárdája' nagy nyelében
Kevélykedett, 's az Ámor'

Könnyű nyílát nevette.
Mond' Ámor: ez, emeld bár,
Elég nehéz karodnak! –
Le-nyúla érte Mávors;
'S Vénus nevetve nézé;
De csak hamar lihegve
Szóllalt-meg a' Had-Isten:
Ámor, nyílad nehéz, fogd! –
Csak tartsd-meg, így felelt ez.

Széphalmy

ANACREONNAK XLVI. DALA

Χαλεπον το μη Φιλησαι
Kassán. Hal-havának 4d. 1790.
90–91.

Nehéz dolog szeretni;
De nem szeretni szint az!
És még nehezebb ezeknél
Visszátlanúl szeretni!
Nem nézi Ámor a' fő
Nemet, sem a' szelídebb
Erkölcst, és az elmét;
Csak pénzre nézet ő most!
O vesszen a' ki a' pénzt
Minden felett betsúlta!
Miatta nints se Testvér
Sem Szüle, sem Rokonság!
Had foly közöttök immár.
'S miatta – a' mi rosszabb! –
Szerelmesink epednek.

Széphalmy

A' SZERELEM TEKINTETE

Szegváriból.
91–92.

Nem tölt é meg szerelemmel
Az az édes tekintet,
Mellyet el-jövetelemmel
Kedvesem reám vetett?

Érzi, látom, hogy érette
Szívem titkos tűzzel ég,
Gyötrelmem meg-érdeklette,
'S nints messze a' kívántt vég.

Angyalok! ha sóhajtásom
Fel-juthat egetekhez,
Szánjátok-meg hánykódásom',
'S vonjatok Kedvesemhez.

Epedező sóhajtással
Hadd valljam-meg, hogy égek,
'S ő egy szép mosolyodással
Hadd iktasson közétek.

Széphalmy

SÓHAJTÁS.

Kassa körül. Mérték-havának 21d. 1789.

92–93.

[Orpheus I. 1., XVI.]

Kazinczy

A' SZÉP SZEMEK.

Olaszból.

93.

[Orpheus II. 1., II.]

Dayka

A' GYERMEK POÉTA.

Rozsnyón. Bak-havának 10d. 1789.

94–95

[Orpheus I. 3., XI.]

Kazinczy

DÁMON ÉS CHLOE.

95–96

[Magyar Museum I. 2., XX.]

Versegi

AZ EL-KÉSŐDÖTT LEÁNY.

Göntz, Ruszka, és Kassa közt.

Skorpio-hav. 8d. 1788.

96–97

[Orpheus II. 2., X.]

Kazinczy

A' HÓLDHOZ.

98–99

[Magyar Muscum I. 1., XI.]

Ányós Pál

AZ EST-HAJNALHOZ.

Kassán Skorpio-hav. 28d. 1787.

100

[Magyar Museum I. 1., II.]

Kazinczy

AZ IFJÚSÁG.

101–102

[Magyar Museum I. 3., II.]

Ányós Pál

MEDE PÁLNAK A' BÁCSMEGYEY' LEVELEIVEL.

Kassán. Víz-öntő-hav. Ijén 1790.

103–104

[Orpheus I. 3., XVIII.]

Kazinczy

SÓHAJTÁSOK. 1787.

104–106

Veszнем kell! – mást nints mit várnom!

Nem adatik kegyelem.

Éltem' színét el kell zárnom:

Igy fizet a' Szerelem! –

Vad Végezet! be hírtelen

Rohansz reám, és véletlen!

Tsak most nyíltam, már el-nyílok,

Mint a' virág, – 's ki-halok!

Rózsáimat ajakimról

Az irigy bú le-tépte,
Nyíltt színemet homlokomról
Alattomban el-tsípte,
Síma kedvem rántzba vonúlt,
Szívemre sok nehéz nyomúlt. –
Reszketnek gyenge inaim,
Tántorgatnak kínaim.

Minden, a' ki lát, azt véli

Hogy le-bóldogabb vagyok:
De, mikor ő ezt ítéli,
Én – mind égek, mind fagyok,
Tűzzel, jéggel emésztődöm,
Ellenkezőkkel küszködöm! –
Ha már ilyen lélek bóldog,
Ki léscen a' *nem-bóldog?* –

Tsak én tudom, mert én érzem:

Bennem turkál a' féreg.
Kecservimben én edződöm:
Engem rág a' bú-méreg. – –
Dühödtt Parcák! mért kedveztek?
Kedvezvén kegyetlenkedtek! –
Vagy gyújtátok-meg gycrtyámat,
Vagy vegyétek hamvamat!

Torkig forrott bilintsekben

Ne hagyjatok szenvedni,
Szerentsétlen szerelmekben
Hűlni, fűlni, senyedni!
Ne hagyjatok! – ah jöjjetek!
Nyúljon-ki reám kezetek! – –
De mit kérlek én titeket?
Úgy is érzem végemet.

Jó éjtszakát tehát néked

Óh álnok lelkű Világ!
Nem sokáig ápolt fészked
Engem vak Romlandóság!
Vég bútsúmat vészem tőled,
Ki-költözöm már belőled! –
El-áll nyelvem, – bé-ül szemem, –
Tsügged – minden – tetemem. –

Mede Pál

DORILIS.
107–108
[Magyar Museum I. 2., III.]

A. J.

UGYAN Ő.
108
[Magyar Museum I. 2., III.]

[A. J.]

FULVIA.
109
[Magyar Museum I. 2., III.]

A. J.

BRÚTUS.
109–110
[Orpheus I. 2., XI.]

Kazinczy

HÓLNAP.
110
[Orpheus I. 2., X.]

Kazinczy

*CHAPEAU-BAS*¹
111

A.

Nézd ezt a' Németet, mint megy' süveg nélkül.

B.

Jól teszi; a' fedő üres tsupron nem ül.

Kazinczy

1) Olvasd *Sapó-ba* szóról szóra térszen le-vett vagy fel nem tett süveget.

A' Henye BIBLIOTHECARIUS.

111

[Orpheus I. 3., XII.]

Kazinczy

EGGY IVÓ a' Feleségéhez.

112

Én tudom azt, nem te! hagyj békét Feleség!
Sok, sok: – de nem elég.

Kazinczy

Foglalat [név szerint, számozatlan lapokon: 113–117]

Foglalat [tartalom, számozatlan lapokon: 118–120]

Helikoni Virágok
Második Kötet
1792.

(MTAK. M. Irod. RUI 2-r. 2./II. *Stúdiumok II.*)

LEOPOLDUNKNAK KORONÁZTATÁSÁRA.
Poszonyban, Novemb. 19d. 1790.
13a.

Kőszegi Rájnis József

UGYAN-ARRA.
13a–14b.

Pézteli József

HAZAFIÚI ÖRVENDÉS.
Füred Júl. 5d. 1791.
14b–15a.

Horváth Ádám

MARTINESTYE
15b.
[Magyar Museum M. I. 4. XII.; Orpheus I. 4. XI.]

Batsányi János

PÜSPÖK NUNKOVITS GYÖRGY EMLÉKEZETE.
15b–16a.

Virág Benedek

B. ORCZY LŐRINTZHEZ.
16b–17a.

Révay Miklós

GRÓF FORGÁCS MIKLÓS.

17a–18a.

Rájnis

ÉNEKI SZERZEMÉNY

Erdélyi Gubernátor

GRÓF BÁNFFY GYÖRGY

Excellentsziája' tiszteletére.

18b–22a.

Bolla Márton

MÚLANDÓSÁG.

Horátiusból, szabadon.

22a.

Virág

SZÉP RÓZSI. *Virgilius után.*

22b–23a.

[Orpheus II. 4. XII.]

Gróf Idősb Ráday Gedeon

TIBULLNAK *Első Alagyája.*

23b–24b.

[Orpheus II. 3. XI.]

Mede

GIBRALTÁR.

Octobernek 11d–18d. napjain, 1782.

Németből, DÉNISZ után.

24b–26a.

Kazincy

AZ AENEISZ' KEZDETE.

26a–28b.

[Orpheus II. 3. VI.]

Gróf Ráday Gedeon

TÖREDÉK AZ AENEISZBŐL.

28b–29a.

[Orpheus II. 4. I.]

Rájnis

TÖREDÉKEK A' HENRIASZBŐL.

29ab.

[Orpheus II. 4. III.]

Rájnis

PYRRHÁHOZ.

Horátzius után, szabadon.

30a.

Virág

NÓGATÁS AZ ITALRA.

Anácreon szerint.

30ab.

Földi János

A' SZÉP ÜLŐ-HELY.

Anácreonból.

30b.

Földi és Széphalmy

AZ ÉNEK-TÁRGY.

Anácreonból.

30b.

Földi

A' SZÁLLÁST KÉRŐ.

Anácreon után, szabadon.

31ab.

[Orpheus I. 3. XVII.]

Széphalmy

HAMLET.

31b.

Virág

AZ ÉN HAZÁM.

Klopstockból

32a–33a.

Széphalmy

HALOTTI DAL.

33a–34b.

[Orpheus II. 4. XIX.]

Gróf Teleky József

JÓTÉTEL' JUTALMA.

34b–35a.

Hari Péter

AZ IGAZ NEMESSÉG.

35a.

[Magyar Museum II. 1. V.]

Kreskay Imre

AZ INSÉG' KÉT BARÁTJA.

Frantziából.

35a.

[Mindenes Gyűjtemény 1789. II. 151.]

Széphalmy

VAJAI VAY CHARITÁSZNAK halálára. 1791.

35b.

Gróf Teleky

A' VISZONTAGSÁGOK.

36a.

[Orpheus I. 3. VIII.]

Hari Péter

A' PROMÉTHEUS TÜZE.

Bürger után.

36ab.

[Orpheus II. 3. IX.]

Horváth

AZ IGASSÁG KÉPÉRE.

Haschka után.

36b–37a.

[Orpheus II. 3. IV.]

Aranka György

SZABÓ DÁVIDHOZ.

37ab.

[Magyar Museum II. 2. XI.]

Virág

KOPORSÓI VERS EGGY FŐSVÉNYNEK.

37b.

Rájniz

COCU, HAHNREY.

38a.

[Magyar Museum II. 3. I., Orpheus I. 4. VIII.]

Gróf Teleky

A' SZARVAK.

38a.

[Orpheus I. 2. VIII.]

Aranka

BARÁTOK' TŰKÖRE.

38b.

[Orpheus II. 2. V.]

Földi

A' MŰZSÁK MOST ÉS EGYKOR.

39a.

[Orpheus II. 3. V.]

Gróf Desscwffy József

ERZSÉBETNEK NEVE NAPJÁRA, 1790.

39b.

[Orpheus II. 4. IX.]

Dayka

CSIDI.I.

Klopstock után.

39b.

[Orpheus II. 4. VIII.]

Széphalmy

AZ ÁLOM.

Németből, Uz után.

40a.

[Orpheus II. 2. XIV.]

Csepány István

A' SZABADSÁG.

Laurához. Németből.

40b.

Versegi Ferentz

CALLIROE.

40b–41a.

[Orpheus II. 3. XIV.]

Ányós Pál

EL-VÁLÁS.
41b–42a.

Horváth

ESDEKLŐ PANASZ. 1791.
42ab.
[Magyar Museum II. 2. VIII.]

Batsányi

EGGY KEVÉLY SZÉPHEZ.
42b.
[Orpheus II. 3. XIII.]

Földi

A' SÍPHOZ.
43a.

Virág

SÓHAJTÁS.
Eggy olasz dal után.
43a.
[Orpheus I. 3. IX.]

A. J.

UGYAN-AZ.
meg-hosszabbítva.
43b.
[Orpheus I. 3. X.]

A. J.

A' HABOK.
Carlo Magginak Szonettje után.
43b–44a.
[Orpheus I. 3. VII.]

Szépalmy

LILLA. *Olaszból.*
44a.
[Orpheus I. 4. XIV.]

Széphalmy

MINNYIHEZ,
a' Tavasznak leg-első zsengejével.
Nagy-Váradról. Febr. 1791.
44b.

Kazinczy

A' BORISKA KÉPE ALÁ.
45a.
[Orpheus II. 2. IV.]

Aranka

A' VIOLA ÉS A' RÓZSA.
Rudolphi Carolína után, szabadon.
45a–46a.
[Orpheus II. 3. XX.]

Gróf Ráday

KAZINCZYHOZ.
Eurydicéjének képében, 1790.
46b–47a.

[Virág]

KAPITÁNY KRAJNIK LÁSZLÓHOZ.
47ab.

Ányós

A' CZENCZIM SZÁJA.
Secundusból.
47b–48a.
[Orpheus II. 2. VI.]

Széphalmy

KÖZÖS LÉLEK.

Secundusból.

48a.

Széphalmy

A' PÁRATLAN GERLITZE.

48b–49a.

[Orpheus II. 3. XVIII.]

Beretzky Mihály

HÁROM BOSZORKÁNY.

a' Shakespear és Bürger Macbethjének első Scénája.

49b–50a.

A' Macbeth Fordítója

KAZINCI ANDRÁS

Mátkájához: Nagy-Mihályi és Ödönffy

VINNAI ERZSÉBETHEZ.

1685-ben.

(tulajdon kézírása szerint)

50a–51a.

[Orpheus II. 2. XI.]

FOGLALAT [szerzők szerinti tartalommutató]: 52a–53b.

Kazinczy Ferenc Orpheusa: program és szerep

Mikor Kazinczy visszatekint fogsága előtti munkásságára egy 1802-es levelében, kijelenti: „kivéven egynehány lapjait Orfeusomnak, semmit nem olvashatok azokból, a' miket valaha közre bocsátottam”.¹ A megfogalmazás nyilvánvalóan sarkított, de eme sarkítottságában még élesebben jelzi az Orpheus kitüntetett szerepét Kazinczy számára egy évtizeddel az utolsó szám megjelenése után is. Jó lenne persze tudni, pontosan mely „lapokra” gondol. Némi támpontot jelenthet Aranka Györgynek írott, 1790. március 25-i levele, amelyben cím és oldalszám szerint kiemel néhány közleményt folyóiratából: „Olvassa meg a' kinck esze és szíve van Orpheusom bé-vezetését, olvassa meg pag. 90. azt, a' mit Rousseauból fordítottam, és azt a' mit Kallós által fordítottam Helvetiusból; – olvassa meg tulajdon gondolkozásomat Orpheusom II-dik kötetében a' Lélek halhatatlansága felől, 's látni fogja, ki vagyok, 's áldani fog, ha én már régen nem lések is. Valakinek fel kelle támadni, mert már többé szenvedni nem lehet, a' mit tsinálnak.”² Persze korántsem biztos, hogy ez az 1790-es értékelés volt érvényes számára 1802-ben (bár nem is teljesen valószínűtlen), azt viszont elég tisztán láthatjuk, mit is tartott fontosnak az Orpheus megindításának idején.

ÖNMEGHATÁROZÁS A TÖBBI FOLYÓIRAT VISZONYLATÁBAN

Nyilvánosság

„Kazinczy azt hitte mindég; hogy a' Nyelv' és Literatura' emelkedésére semmi szer nem szükségesebb, mint a' Journálok. Ezek öszvekötdésbe hozhatják az elszórva élő tudósokat, eggyike a' másikat a' példaadás által tüzelheti, 's a' Recenziók az Írókat figyelmesebb dolgozásra buzdíthatják az Olvasók ízlését 's értelmét 's ítéletét pedig művelni fognák” – írta Kazinczy a *Magyar (Kassai) Muzéum és Orpheus miként kezdének kiadatni?*³ című, már idézett kéziratot feljegyzésében.³ Az irodalmi műveltség társadalmi-intézményi közegében, majd az írói levelezésekben, csoportosulásokban, társaságokban az „írót” és olvasóját szoros, közvetlen kapcsolat fűzte egymáshoz, ami egyfajta primér nyilvánossággént értelmezhető. A nyilvánosság új, közvetett formáinak kialakulása során másfajta, személytelenebb érintkezési mód volt terjedőben író és olvasó között, előtűnt a közönség mint olyan.⁴

1) KazLev. II. 514.

2) KazLev. II. 51–52.

3) OSZK. Quart. Hung. 1238., 1–2., I. KazLev. XXIII. 415–416.

4) Vö. Jürgen Habermas: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*, Bp., 1993., 79.

Az 1780-as, 1790-es évek fordulóján, a magyar irodalom „józsefi korában”¹ a nyilvánosság fórumain „rendkívül jelentős, a magyar irodalom addigi történetében példa nélkül álló változások”² következtek be. A főúri és egyházi könyvtárak mellett megjelentek a kölcsönkönyvtárak, szalonszerű képződmények alakultak (l. pl. Belezsnayné, Podmaniczkyne, Ráday Gedeon), megindult a pesti állandó színjátszás, társaságok alakultak, hírlapok és folyóiratok indultak. A nyomdák száma megháromszorozódott 1760 és 1790 között, s a század második felében húszezer kiadvány jelent meg Magyarországon, ami majd kétszer annyi, mint amennyi addig összesen elhagyta a nyomdákat.³ A publikálás feltételeinek a századközéptől kezdődő folyamatos javulása és a publikálás szabadságának – József trónra lépte általi – hirtelen megnövekedése szinte egy csapásra hozott létre valami egészen újat, ami több, mint egyszerű mennyiségi növekedés: megteremtette a modern értelemben vett nyilvánosságot.

A helyzet azonban az átütő változás ellenére is gondterhes maradt. Létrejöttek az irodalom életmódjának egészen újszerű formái, de ezek még kezdetlegesek voltak, sajátos szimbiozisban éltek a hagyományos formákkal (pl. előfizetési rendszer, mecenatúra stb.), s még jobbra azok meghatározó szerepe mellett. Az olvasóközönség, amely nem kis mértékben épp az új nyilvánosság hatása alatt formálódott, ekkor még fejletlen volt,⁴ az írók egzisztenciája, noha az értelmiségi létforma jelentősége ugrás-szerűen megnőtt, nem kötődött, nem kötődhetett az irodalomhoz, többségük jó értelemben vett műkedvelőként foglalkozott csak azzal. Ami tehát az előzményekhez képest óriási fejlődés, mind számszerűségében, mind a minőségi váltásban, az a létrejött új minőség, a modern nyilvánosság mércéjén mérve rendkívül kezdetlegesnek tűnik. Mindazonáltal a modern értelemben vett nyilvánosság megszületése egészében véve döntő változást jelentett az irodalom életmódjában, így végső soron ez jelöli ki a korabeli – sokszor még felemás és csökevényes – eredmények helyi értékét.

A modern nyilvánosság mint az irodalmi műveltség új közege lassú alakulásával párhuzamosan megfigyelhető egy másik átalakulási irány is, az eladdig elszigetelt személyek *társulása*. A szellemi, izlésbeli szálak által összefűzött társulatok általában egy-egy városban, egy-egy vezéregyéniség körül alakultak ki, csakúgy mint korábban, viszont az intézményi háttér már nem domináns, a város mint közös élettér önmagában megfelelő keretet biztosít. A megelőző évtizedbeli levelezés sokközpontúságához hasonlóan a társulatok laza hálózatot alkotnak, mint Bíró Ferenc írja, annak, aki „az 1780 utáni két évtized magyar irodalmi életének topográfiáját akarná elkészíteni, jóformán a korabeli Magyarország térképének egészen kellene elhelyeznie jeleit.”⁵

1) Vö. Debreczeni Attila: *Egy korszak kijelölése (Közélet a XVIII. század végének magyar irodalmához)*, in *In honorem Tamás Attila*, szerk. Görömbei András, Debrecen, 2000., 65–79.

2) Bíró 115.

3) Vö. Borsa Gedeon: *A retrospektív magyar nemzeti bibliográfia 18. századi szakasza*, MKSz. 1985., 18–31.

4) L. erre nézve újabban Tóth István György: *Mivelhogy magad írást nem tudsz...* Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon. Bp., 1996., főleg: 197–228.

5) I. m., 111.; itt fel is sorol városokat és írókat. Az ugyanebben a korban működő és szervezkedő diáktársaságok és önképzőkörök azonban már egészen eltérő jellegűek, egy új írónemzedék eszmélkedésének színterei.

Mindez jól szemlélhető a korabeli előfizetési felhívások és mindenféle irodalmi tudósítások azon gyakran előforduló részeiben, amelyek megnevezik, melyik városban kinél lehet előfizetni, ki terjeszti az adott könyvet stb.¹

Úgy tűnik, a kor literátorai igen jó ismeretekkel rendelkeztek egymásról, vagyis működött egy informális szerveződés, amelyből a nyilvánosság-fórumok kinőhettek. A legjelentősebbek éppen azok a társulások voltak, amelyek fő célja valamely orgánium létrehozása és működtetése volt, hogy lehetőséget adjon saját munkáik közzétételére mellett más „hazafiak” nyilvánosság elé léptetésére is. Az egyező szellemi tájékozódás és a közös munkálkodás elválaszthatatlanul egybeforrott tehát e munkálkodás nyilvános fórumának megteremtésével és e fórum központtá növesztésének látens szándékával. E társaságok az irodalom önszervezésének jelentős mozdulatait képviselik, az intézményesülés olyan törekvéseit, amelyek az akadémiatervek sorába is illeszkednek. „Bár minden nagy városunkban eggy egy Társaság állana-fel, ’s magyar munkákat írna, hogy majd a’ sok kitsinyből eggy igazában való nagy Magyar Társaság lehetne.”²

A széttagolt irodalmi életnek elementáris igénye volt tehát az integrációra, s aki vállalkozott az integráló szerepre, az azonnal vezéri hatalomra tett szert. Az Orpheus, a Magyar Museum és a Mindenes Gyűjtemény az integráció eszméjét testesítette meg, szerkesztői egy csapásra a központhba kerültek, s ambícióik, tehetségük, szervezői képességeik alapján meg is tudtak felelni a kihívásnak (addigi irodalmi teljesítményük ugyanis – Péczelit kivéve – nemigen alapozhatott meg egy ilyen vezéri szerepet). Az irodalom korabeli szerveződésében a nyilvánosságot jelentő hírlapok és folyóiratok körül tömörülő társaságok kiemelkedése ezzel a jelenséggel magyarázható. A központok mintegy rendezetté, csomópontszerűvé kezdték alakítani az irodalmi kapcsolatokat hálószerűen indázó halmazát.

Irodalomfelfogás

„Azon idő-szakaszokra osztott Munkák mellett – kezdi Kazinczy az Orpheus Bévezetését –, mellyeket tíz esztendőnek el-folyása ólta esmér Hazánk, nem lessz, úgy tartom, ez az újj sem szükségtelen, sem haszontalan. Ennek tárgyai nevezetesen különböznek azoktól, a’ mellyeket a’ *Pozsonyi Hirmondó*, a’ *Bétsi Kurír*, a’ *Hadi Történetek*, a’ *Pesti Mercurius*, a’ *Museum* és a’ *Komáromi Gyűjteménynek* Írói ki-tettek, ha bár a’ most-meg-nevezettekkel némelly tekintetben hasonlók, vagy ugyan-eggyek is. – A’ *Museum* egyedül a’ *Nyelv*’ és *Poesis*’ tsinosításán törekedett mind ekkoráig; a’ *Komáromi Társak* mindennek adnak helyt leveleikben, valami tsak tárgya a’ tudhatás-

1) L. pl. a Magyar Museumra nézve BJÖM. II. 263., de az Orpheusban is található ilyen felsorolás (58.).

2) Batsányi levele Ráday Gedeonhoz, [1789 december], I. Németh Balázs: *Batsányi három levele Ráday Gedeonhoz*, in ItK 1956., 198.; vö. ugyancsak Rádayhoz szóló, 1792-es levelét: „az Országban együtt-is másutt-is kisebb Társaságokba öszve-szövetkezvén úgy-is fáradsunk már elég sok akadályokkal küszködven a’ Hazá’ javában, álljunk-öszve egy nagyobb Társaságba” (I. Molnár János: *Batsányi János levelei Id. Bárány Ráday Gedeonhoz*, in ItK 1907., 214.).

nak: – Én a' közép-helyet foglalom-el közöttök." Jól látható Kazinczy törekvése, hogy folyóirata arculatát a közönség előtt már ismert orgánumok viszonylatában határozza meg, azok között is elsődlegesen a Magyar Muscum és a Mindenés Gyűjtemény arculatához képest. Megfogalmazása döntően tematikus közelítésű, a lapban felölelni szándékozott tárgykörök meghatározására épül.

Kovachich Márton Györgynek írott, 1789. szeptember 19-i, német nyelvű levelében Kazinczy részletesen foglalkozik tervezett lapja profiljával. Azt fejtegeti, hogy mindennel foglalkozni kíván, ami a magyar olvasót érdekelheti, a felvilágosodással, az erkölccsel, a filozófiával (de nem skolasztikus szinten), a történelemmel, a költészettel, a zenével, a festéssel és így tovább.¹ Az elhatárolódás a Magyar Muscumtól világos, miként azt már Földi Jánosnak megírta, aki egyetértőleg igazolta vissza a szándékot 1789. február 5-i levelében: „Tettség, hogy szélesebb határt enged az Ur a' bévétetendő dolgoknak, hogy így a vévők szaporodása felől is reménység lehessen, és ne csak Literátorok, hanem Predikátorok is hordassák, az edgyféle matéria is unalmot ne szerezzen.”² E tárgykör ugyanakkor egy cseppel sem tűnik szűkebbnek a Mindenés Gyűjtemény tematikai választékánál. Ha tehát a különbségeket akarjuk megragadni, nyilvánvalóan más mozzanatokra is figyelemmel kell lennünk.

Később részletesen tárgyaljuk majd, így most csak utalunk arra, hogy a felvilágosodás (vagy amint a Bé-vezetésben nevezi Kazinczy: „józan gondolkodás”) egészen mást jelent számára, mint Péczelinck, aminek következtében máshová kerülnek a hangsúlyok a tematikai tágasságon belül. Más továbbá a költészet szerepe és súlya az Orpheusban, még ha Kazinczy nem is akarja arányaiban domináns szerephez juttatni az egyéb témák és tárgyak rovására. Péczeli alapvetően literátor volt (miként a Hadi és Más Nevezetes Történeteket kiadó, Görög Demeter körül csoportosuló bécsi magyar társaság tagjai is), számára az irodalom a tudás mind szélesebb rétegekhez való eljuttatójaként, közvetítőjeként értelmeződött. E haszonelvű irodalomfelfogás az ízlés és nyelvhasználat problematikájára egyáltalán nem volt fogékony. Kazinczy (és – tegyük hozzá – Batsányi) integratív szerepvállalásához ezzel szemben tudatos ízléstörekvések társultak, ezek plasztikusan megformált költőszerepekben öltöztek testet, melyek igen eltérőek voltak a Péczeliétől, s egyáltalán: a tudósság kereteiben elgondolható bármely szereptől. Az ízlésben azonban Batsányi és Kazinczy között is döntő különbségek mutatkoztak, olyanok, amelyek markánsabban elválasztották folyóirataikat egymástól, mint a tárgykör szűkebb, illetve tágabb volta.

Felekezetiiség

Földi János már idézett, február 5-i levelében, amely Kazinczy Magyar Museumból való kiválásának és az új lap indításának bejelentésére reagál, részletesen leírja saját vitáit Batsányival, mintegy alátámasztandó az áthághatatlannak érzett ízlésbeli különbségek meglétét. Ugyanakkor sajátos megvilágításba helyezi mindezt, mikor a feleke-

1) KazLev. I. 472.

2) KazLev. I. 266.

zeti különbségekkel hozza kapcsolatba. Visszatekint a Magyar Museum indulásához fűzött illúzióira: „Igaz, hogy én nagyon örültem e két Vallásbéli elegyes Társaságnak, és nagyon kívántam, hogy ez meg öröködhetne, mert igen kívánnám egygké tenni e két Vallás nyelvét, melly most két különbözö Nyelv a' szollásban 's írásban.”¹ Most azonban ennek az adott helyzetben nem látja már lehetőségét, ezért javallja Kazinczy tervét: „Tettség nekem az, hogy maga az Ur külön Társaságot akar felállítani. [...] Tettség, hogy mind Reformálttákból akarja felállítani. és bár ezek számmal is és minden érdemmel 's kedvességgel felül haladnák amazokat, mert ezekben tartatott meg ez idcig Ősi Nyelvünk, 's ezekben kívánnám továbbra is örökké valóvá tenni, de mind azonáttal, ékesíteni s pallérozni.”²

Kazinczy ekkor teljesen egy véleményen van Földivel a kérdést illetően. Aranka Györgynek írott, 1789. július 10-i levelében olvashatjuk: „én éppen nem vagyok Vallásbéli fanatismussal profanálva; engem fiának nevez a' Böltesség; de kéntelen vagyok még is meg-vallani, hogy magát tartom a' Kálvínistát a' Magyar Litteratura elővitelére választott Népnak.”³ Az igaz ugyan, hogy nem sokkal később, 1793-ban a lutheránust, fogsága után pedig a katolikust nevezte a literatúra szempontjából az élenjáró felekezetnek, s e váltásoknak megvan a belső logikája,⁴ de az Orpheus tervezése és szerkesztése idején még egyértelműen a reformátusság tűnt számára kiemelt szerepűnek. E szempontból kell tehát megközelítenünk a kérdést, a felekezeti és ízléstörékvések kapcsolatát, az Orpheus és a Magyar Museum, Kazinczy és Batsányi viszonylatában.

A személyes sorsok és a XVIII. század végének igen éles felekezeti harcai⁵ erősen befolyásolták a kor literátorait, annál is inkább, mert igen nagy hányaduk egyházi értelmiségi volt. Ez nem áll szemben a tolerancia-elvvel, részben mert a vallási tolerancia nem felekezeti közömbösséget jelent, hanem a másság elfogadását, részben pedig mert a saját vallással szembeni intolerancia nemcsak a tolerancia iránti igényt erősíti, de a felekezethez való tartozás tudatát is. Látnunk kell ugyanakkor, hogy a felekezethez való tartozás tudata, a kor egyházi-vallási, sőt, államnyelvi⁶ harcaiban való részvétel, vagy a rá vonatkozó véleménynyilvánítás csak egy részét jelenti a felekezethez való viszonyoknak, semmiképpen nem azonosítható azzal. A felekezetiességgel kapcsolatos közvetlen, esetleg napi politikai érdekű állásfoglalásokon túlmenően a hagyományiszemlélet és felekezetiesség összefüggése nem direkt, nem primer jellegű, tetten leginkább bizonyos fogékonyságokban és gondolkodási, irodalmi hagyományokhoz

1) KazLev. I. 264. Ez egyben praktikus szempont: az olvasóközönség növelésének szándéka is vezérli (l. uo. 265.).

2) Uo.

3) KazLev. I. 395–396.

4) Vö. Debrecezin Attila: *Hagyományiszemlélet és felekezetiesség az 1780-as, 1790-es évek magyar irodalmában*, in *Protestáns Szemle* 2000., 152–165.

5) Vö. Balázs László: *A felekezetek egymáshoz való viszonya 1791–1830*, Bp., 1935.; Kosáry Domokos: *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Bp., 1983., 367–450.

6) A nyelvkérdésnek 1790 körül komolyan felvetődött a nyelvi vetülete is, mondván, hogy a magyar nyelvűség igénye csak a protestánsok mesterkedése (l. pl. *MindGy.* 1790. IV. Negyed, 86–90., 139–144.).

való kötődésben érhető. A felekezeti háttérben maradó, egyre inkább elhalványuló motívumai így nagymértékben az indító szellemi közeghez köthetőek.

Bán Imre kutatásai óta közismert, hogy igen komoly eltérést mutat a két nagy felekezet oktatási gyakorlata. „Retorikáink között egyébként világosan két típust különböztethetünk meg: a reneszánsz hagyományokat folytató, de szürke, iskolás klasszicizmusba hanyatló protestáns tankönyveket és a korszerűbb, tágabb látóhatárú, barokk ízlésű katolikus kompendiumokat.”¹ E kettősség a XVIII. század közepe táján kezdődő ízlésváltás idején is megmarad, s e fordulat kezdő lépései közé „oda kell számítanunk az iskolai irodalomoktatás lassú klasszicizálódását is, amelyben szerepet játszik a francia klasszicizmusnak a katolikus iskolákban folyó megismerése is. Meg kell jegyeznünk viszont azt, hogy a protestáns tankönyvek nem is mutatják a barokk ízlés erősebb érvényesülését.”² A református kollégiumok poétai classisaiban folyó poézisoktatás, mint Szauder József tanulmányai is bizonyították,³ a sententia- és a pictura-versgyakorlatokra épült, szemléletében meglehetősen mereven a latin antikvitás auktoraira koncentráva. Ebben szembenállt az inkább imitáció-elvű, a hazai barokk költészeti hagyományait jobban tisztelő katolikus, elsősorban jezsuita poézisoktatással.⁴

A hagyományokhoz való viszonyt tehát *nem közvetlenül a felekezethez való tartozás*, hanem inkább *a felekezethez kötődő oktatás* karakterisztikumai határozzák meg. E meghatározottság pedig nem elsősorban a hagyományok elemi megoszlásában érhető tetten (pl. abban, hogy ki milyen verselési rendszert fogad el), mint inkább a hagyományokhoz való tudatos viszonyulásban. Kétségtelen, hogy a verselési rendszerek kialakulásában és továbbformálódásában látszik egyfajta felekezeti dominancia, de ez a választóvonal minden feltűnősége ellenére sem kizárólagos, az ellenpéldák számosak és jelentősek. Sokkal meghatározóbb választóvonalat jelent a felekezeti oktatás által befolyásolt kulturális beállítódás a hagyomány szemlélet kérdéseiben: *a hagyományok megújításának szükségességéről és módjairól kialakított véleményekben*. Hogy a hagyomány szemlélet pontosan milyen vonatkozásban releváns, s hogyan befolyásolja az irodalmi megújulás programjait, azt a továbbiakban részletesen is meg kell vizsgálnunk, s ehhez nyújt segítséget Kazinczy eligazítása, amellyel az Orpheus bizonyos szövegeire irányítja figyelmünket.

1) Bán Imre: *Irodalomelméleti kézikönyvek Magyarországon a XVI–XVIII. században*, Bp., 1971., 97.; vö. Szabó Flóris: *A költészet tanításának elmélete és gyakorlása a jezsuiták győri tanárképzőjében (1742–1773)*, in ItK 1980., 469–485.

2) Bán Imre, i. m., 99.

3) Szauder József: *Az iskolás klasszicizmus, Sententia és pictura*, in uő: *Az éj és a csillagok*, Bp., 1980., 36–56., 73–108.

4) Vö. Nyáry Krisztián: *Hagyományoszhatatlan hagyományok*, in *Literatura* 1995., 148–150.

A NYELV TÖKÉLETESÍTÉSE

Tudós hazafiság

Kazinczy, mikor a Kallós Dániel által fordított Helvetius-levelet kiemeli, mint amire Orpheusából büszke, akkor valójában a folyóirat első számának nagyon tudatosan szerkesztett nyitányára hívja fel a figyelmet. Arra, amire Péczeli Józsefnek írott, 1789. október 23-i levelében is utal: „Érti az úr miért tettem ezt [ti. Helvetius írását] és a Pálffy és Prónay levelét elől.”¹ Az említett szövegek a magyar nyelv és a tudományok felemelésével kapcsolatosak,² s azt taglalják, hogy a nemzet „nagyjai”-nak hogyan lehetséges és kell a tudósok mellett kiállni, azok munkáját támogatni és elismerni. Ezt a vonatkozást emeli ki Kazinczy is szerkesztői jegyzetében, amelyhez egyébként ötlettel szolgálhatott Horváth Ádám³ szövegszerűen is igen hasonló levélbeli javaslata: „Ezen két Levél világosan mutatja azt, hogy Hazánknak tisztelt Fijai között sokan vagynak olly érzékenyek, a' kik Litteraturánknak zsenge gyümöltreit kegyességgel fogadják, 's apogátásokat ajánlják. Meg-nevezett Nagyjaink eránt való háládatosságból 's hazafiúi örvendezésből adtam én ezeknek leg-előli helyt hólnapos írásomban; hadd ragadtasson munkára ezeknek el-hevítő olvasások által ismét valamely érdemes Hazafi; és azok, a' kik tsüggedeni kezdenek, végyenek vigasztalást.” (13.) Mindez persze akár a meccnások megnyeréséért előadott hízelkedésnek is tűnhet, ha nem tudjuk azt, hogy Kazinczy magánlevelezésében ugyanilyen hangsúlyos a téma, s hogy a kor nyelvvel és literatúrával egyáltalán foglalkozó főnemesei valóban jelentős szerepet tölthettek be a kibontakozó nyilvánosságban, tekintélyükkel, pénzükkel egyaránt.

A magyar nyelv felemelését fontosnak érző bármely rendű és rangú személy a korban a „tudós hazafiak” virtuális közösségébe tartozott, amely egyfajta „res publica litterariát” testesített meg.⁴ E közösség tagjai egy nyelvet beszéltek (még ha nem is mindig magyarul), konvencionális témákat és érvelési módokat használva. A kor sajtójában, alkalmi költészetében viszontláthatjuk a kard és penna kettősségére épülő *érvelést* és az igaz nemesség toposzában rejlő *értékállítást*; a kultúra elhanyagottségét panaszló *helyzetértékelést* és ebből fakadóan a nemzethalál lehetőségében megtestesülő *fenyegetettség-élményt*; a boldogabb nyugati nemzetek fejlődésében elének vetülő *mintát* és *kihívást*; szorosan az irodalomra, tudományokra vonatkoztatva pedig a *fokozatosság* és a *hasznosság* követelményének a hangoztatását. Az Orpheust nyitó három közlemény mintha katalógusa lenne a tudós hazafiság beszédmódjának, s ezen karaktere által tűnhetett reprezentatívnak a szerkesztő Kazinczy szemében. Mindezt Péczeli (és a kor olvasója általában) pontosan érzékelté, nem volt szükség részletes kifejtésre, elegendő volt utalni rá („Érti az úr...”).

A Helvetius-fordításra való hivatkozás itt tehát nem valamely radikális filozófiai tematikát, naturalista elmélkedést emel a középpontba, noha van egy ilyen vonatko-

1) KazLev. I. 522., vö. 512. is.

2) Vö. Bíró 128.; Kókay 470.

3) KazLev. I. 507.

4) Vö. Debreczeni Attila: „Tudós hazafiság”, in It 2001. 4. sz. (sajtó alatt).

zása is. Mikor a gondolkodás szabadságáról esik szó, a következőket olvashatjuk: „Ne engeddd hogy a' superstitio és a' Theologia ollója a' gondolkozás szárnyait metszegesse. Mit árthat gondolatainknak szabad ki-mondása? Gyakorta az elmének el-tévelyedése a' setétségnek leg-belsőbb kebeléből is sűgárt hozott-ki. Tsak azok a' tévlygések hintettek a' Nép közzé meg-hasonlást és zenebonákat, a' mellyek a' Fanatismust és superstitiót akarták szentnek tartattatni.” (14.) Jól látható itt a Bé-vezetésben is kiemelt szándék, a józan gondolkodás védelmezése mindenféle babonáság és vallási fanatizmus ellenében, amely praktikusán a szólás szabadságának követelésében ölt testet. A józan gondolkodás tartalmi kifejtésére azonban nem e cikkben, s nem is az első három közlemény valamelyikében vállalkozik; ez nem olyan téma, amellyel egy induló folyóirat szélesebb körben érthetővé és elfogadhatóvá válhat. A szerkesztői tudatosság abban érhető tetten, hogy a kor általánosan használt beszédmódján, a tudós hazafiság nyelvén szólalt meg az Orpheus első száma, s ez mindvégig jelen volt a későbbi számokban is. E jellegzetesség semmiképpen nem valamiféle engedmény a közhangulatnak, vagy valami efféle számítás és taktika. A tudós hazafiság saját nyelve volt Kazinczynak is, egy a többi között, amelyek közül azt választotta ki folyóirata élére, amelyben – úgy vélte – a leginkább osztozik vele a potenciális közönség.

Értéktétel és példaadás

„Második tárgyam a' NYELV-TÖKÉLLETESÍTÉSE, hová leg-inkább a' Poézis tartozik” – írta Kazinczy már a Bé-vezetésben is, majd ott így folytatta: „Helyt adok én itten mindennek akár Prósában, akár versben légyen. De a' mit bé-iktatok, nem mindég úgy iktatom-bé mint remekeket, mint követni méltó példákat. Fel-vészem néha még a' rossz darabokat is. Az Olvasó bosszankodni fog érettek reám; a' Criticus által-látja azt az okot a' melly által indítattam; Maradékaink közt pedig lessz valaki, a' ki Litteraturánknak akkori böl dog Horatiusi Epochájából mostani Enniusi Epochánkra tér vizsgáló szemekkel, 's szemeteimet kintseknek fogja tartani.” (9.) Az I. kötet végéhez csatolt, a borítóra nyomtatott Jelentésben olvashatjuk, hogy sokan e kijelentett elv miatt nem küldtek az Orpheus számára szövegeikből, nem akarván felvállalni, hogy azok netán rossz daraboknak gondoltassanak (313.). Magyarázkodásra kényszerül Kazinczy, de nem hátrál meg, továbbra is vallja elve helyességét.

Ebbéli törekvésében kora alapvető kettőssége nyilvánul meg. Az éppen teremtdő nyilvánosság keretei között alapvető szükséglet a mennyiségi expanzió, vagyis hogy mind szélesebb körben hódítson a magyar nyelv, mind többen írjanak és olvassanak. Ez a követelmény és szándék széles körű elfogadottsággal bír. Egy ezzel párhuzamosan létező másik szempont éppen ellentétes a mennyiségi expanzióval, az értékelvet preferálva. Egyre erőteljesebb lesz ugyanis az a belátás, hogy nem elegendő pusztán magyar nyelven írni, a nyelv és literatúra felemelkedésének legalább annyira záloga a magyar nyelven írás minősége is. Ez utóbbi szemlélet az előzőnél természetszerűen jóval szűkebb körben volt csak érvényes, s általában nem is kizárólagosan. Kazinczy maga is a kettő összecsüsztetésére törekszik, időben kitolva a minőség erőteljesebb érvényesítésének követelményét, ahogy az a horatiusi és enniusi epocha szembeállí-

tásának közismert toposzában is megnyilvánul. (Egyébként hasonló egyeztető szándék munkál Kazinczy azon törekvésében is, mely szerint az olvasók között oly népszerű románokat nem elutasítani kell, hanem felelőni, mert szerinte az esztétikailag megformált románok alkalmasak az életforma kicsinosítására, vagyis egyfajta életform eszközzei lehetnek.)

Megengedőbb magatartása tehát nagyon tudatos, ezt mutatja a szándék megvallása is. Ez persze lehet hogy nem volt igazán taktikus lépés, hiszen sértődéseket és megütközést okozott, de teljes közösségvállalásra nem volt hajlandó, még ha szükségesnek látta is az értékbeli engedményeket a közlemények színvonalát illetően. Itt válik érthetővé az Orpheus és a Heliconi virágok közötti „munkamegosztás” ötlete is, amikor almanachjáról azt írja Rádaynak, hogy „ezeket Például és Mustrául szeretném kimutatni; az Orpheus darabjaiban pedig néha egyéb tekintecim is vannak.”¹ Azért szerkesztői gyakorlatában nem mindig csak ilyen fennkölt és elvi motívumok vezették, levélben nyersebben szól és nyilvánosan nem vállalt szándékokat fed föl: „Megvallom istentelenségemet, Kánonok Molárnak Szittyai Kláráját és azt, a’ mi nyomban követi ezt az Orpheus 1. kötetének 3-dik darabjában, egyedül azért vettem-fel ott, hogy a’ Péter Leo és más Bálnak papjai által annyira imádott bálványt feldőjthessem, ’s megkaczagathassam.”² Az értékelv itt is működik, csak éppen a fonákjáról.

Ugyanakkor többségben vannak a pozitíve értelmezhető minták. Amikor Péczelinek a lap három fő célkitűzését írja meg, a BÉ-vezetés megfogalmazása helyén („a’ NYELV-TÖKÉLLETESÍTÉSE”) az „igazabb ízlés” kitétel szerepel, miként Rádayhoz írott levelében is,³ s ehhez valóban „leg-inkább a’ Poézis tartozik”. Az Orpheus legszűkebb köre, Kazinczy mellett főleg Ráday és Földi, valamint a Kazinczy körül feltűnő ifjak reprezentatív versközleményei az antik auktorok fordításai mellett igen nagy számban a korabeli német és olasz dalköltészet világából valók, valamint a modern ódaforma kísérletei.⁴ Ez elég egyértelműen vall az igazabb ízlés Kazinczy számára érvényes fogalmáról, s arról, hogy milyen ideális arculatot képzelt el folyóirata számára, amellyel igazán különbözhet a kor többi orgánumatól, elsősorban a Magyar Muscumtól. Ez az igazabb ízlés a gráciakultusz jegyében formálódott.

ÍZLÉS ÉS SZEREP

Grácia-mítosz

Kazinczy 1777-ben, útban Bécs felé, Pesten megállván Gessner-kiadást keresett Weingand könyvkereskedőnél. Ezek már mind elfogytak, de mint a *Pályám emlékezetében* írja, „szemembe tűnt a Wieland Musárona és Gráciái, hollandiai papirostra s Geysernek sok képcivel, vignettivel, Oeser után. Nem ismerém a Wieland nevét, nem

1) KazLev. II. 230.

2) KazLev. II. 230.

3) KazLev. I. 522., XXIII. 23.

4) Vö. Fried István: *Kazinczy Ferenc Heliconi virágai*, in Fried 29–43.

a könyvet, de a szép nyomtatás kíványt támaszta bennem azt megvenni. Útam alatt Bécsig mindég azt olvasám, s nem értem. De addig olvasám, míg végre megértetem. Azután Musáron, a Gráciák és Diogenes vala olvasásom, s egycdül a három.”¹ Az élmény döntőnek bizonyult Kazinczy pályájára nézve. Az eleve benne rejlő fogékony-ság találkozott az inspiratív mintával, s e találkozás nyomán művészi eszmélkedése határozott ízléstörékvéssé alakult, amelyet aztán hatásosan tudott képviselni a továbbiakban, olyannyira, hogy meghatározó szerepet töltött be a Wieland-recepcióban és a német gráciakultusz meghonosításában. A wielandi inspiráció leginkább a fogság előtti időszakban volt intenzív, utóbb ez alárendelődött a winckelmanni esztétikai törékvésséknék.² Noha a sorrendet illetően éppen a fordítottja történt annak, ami a gráciakultusz tekintetében a német művészeti gondolkodásban és irodalomban végbement,³ mégsem beszélhetünk egymást váltó hatásokról. Már a *Pályám emlékezete* idézett részletéből is kitűnik, hogy Kazinczy képzőművészeti érdeklődése⁴ kezdettől fogva igen erős volt, a Wieland-könyvben is a metszetek és a nyomtatás minősége ragadta meg elsőre.

A német dalköltészet és gráciakultusz hatása tehát a képzőművészeti inspirációkkal együtt volt jelen a fiatal Kazinczy szemléletében. Ezek elválaszthatatlanul összekapcsolódtak azon indíttatásokkal, amelyeket a göttingai neohumanizmus jelentett Kazinczy számára. Az ebbe az irányba való tájékozódás pedig a felekezeti művelődési esaternak hatékonyságával éppúgy magyarázható, mint a református kollégiumok szépművészet-ellenességének taszító hatásával.⁵ Mind az irodalmi, mind a képzőművészeti mintákban történtek változások, hiszen ahogy Van Dyck helyére utóbb – Winckelmann szellemében – az olaszok kerültek, úgy az égi és földi szépség wielandi egységét a goethe-i, schilleri eszményítés váltotta fel. A módosulások párhuzamosan zajlottak, jellegükben analóg módon, de az alapvető vonásokat nem érvénytelenítve.⁶

Ezek az alapvonások leginkább az 1780-as évek második felének költői ars poeticaiban érhetőek tetten, ahogy azt Csetri Lajos és Gergye László elemzéseiből tudjuk.⁷ A Kazinczy minden kötettervében az első két helyen álló *Az áldozó* és *A tanítvány*⁸ egyaránt a költői öntudat megnyilvánításaként született, egyértelmű szerepartikuláció

1) KazMűv. I., 236.

2) Vö. erre nézve Bán Imre: *Kazinczy Ferenc klasszicizmusának kérdéséhez*, ItK 1960., 40–50.; Szauder József: *A klasszicizmus...*, i. m. 117–122.; Fried István: *Kazinczy neoklasszicista fordulata*, in Fried 44–60.

3) Debreczeni Attila: „Fenség” és „Grácia”, in ItK 2000., 311–352., főleg 322–328.

4) Vö. erre nézve Csatkai Endre: *Kazinczy és a képzőművészetek*, Bp., 1983. és Fried István: *Kazinczy és a képzőművészetek*, in Fried 99–114.

5) Vö. KazLev. I. 396., II. 296.

6) L. erre nézve elsősorban Fried István és Gergye László könyvét.

7) Csetri Lajos: *Kazinczy „A tanítvány”-a*, in ItK 1969., 258–265. és Gergye 13–50.

8) A versek eredeti kézíratai nem maradtak fenn, töredékeiket Kazinczy emlékezetéből rekonstruálta, a hiányzó részeket pedig újra dolgozta, így kései szövegváltozatokból vagyunk kénytelenek az 1787-es szövegállapotra érvényes megállapításokat levonni. Filológiaiag nyilvánvalóan nem teljesen korrekt az eljárás, mindazonáltal a körültekintő szövegelemzések eredményeit lényegileg nem látjuk veszélyeztetve ezáltal.

jegyében, ennek különböző vetületeit hangsúlyozva. Amint arra Gergye László rámutatott, a személytelenség-személyesség, a wiclandi, illetve a Gessnerhez, Höltz-hez köthető inspirációk, a pindaroszi és a horatiusi ódaforma, a mitologizálás-mitológia-mentesség, az entuziasztikus jelleg, illetve az epikureus és eudaimonisztikus hangulat kettősségeiből épül fel ez az ellenpontoszó szerkezet a két vers között, amellyel Kazinczy „egyazon jelenség, költői tárgy különböző oldalainak (a költészet általános értelemben vett fontossága, illetve mint élethivatás, személyes életcél vállalása) bemutatására törekedett”.¹ A költészet mint személyes élethivatás a gráciáknak és a múzsáknak áldozatot bemutató pap szerepében ölt testet, aki így mint kiválasztott közvetít az égi és a földi szféra között, más szempontból azonban a két szférában adott szépség és boldogság egyesítésére törekszik.

Orpheuszi szerepminta

„Pap volt már ama' böl dog mezőkön fel-állított Böltsesség' Templomában *Orfeus*: az ártatlanság tiszta ruháji fedezték testét, noha azt a' Pásztorok között szokott világi öltözettel el-takarta” – kezdi Horváth Ádám Kazinczyhoz szóló nevezetes levelét, amelyben egy hosszú, szimbolikus értelmű történet segítségével saját szabadkőművessé avatását meséli el.² A költői szerepértelmezés a mítosz és a beavatás szabadkőműves szimbolikájának egymással összefonódó terein bomlik ki. „A költő-pap azonosságának szerencsés kifejezése Horváthnál a szimbolikus Pásztor alak, ami egyszerre jelenti a lélek pásztorát és a pásztoroköltőt [...]. Horváth abban is következetes, hogy Orpheusra, a Pásztorra kétféle ruhát ad: alul fehér, papi, felül világi öltözetet.”³ A költő és a pap szerepének ez az egymásra úsztatása nyilvánvalóan magában foglalja a Kazinczy által képviselt ars poetica visszaigazolását. *Az áldozó és A tanítvány* fogadtatástörténetéről ugyan nem állnak rendelkezésünkre idevágó adatok, ami azonban nem azt jelenti, hogy ez az ars poetica és a benne testet öltő költői szereptudat nem volt ismert legalább Kazinczy szűkebb körében. Sőt, a Horváth-level éppen eme ismertség és elfogadottság kinyilvánításaként olvasható.

Kazinczy mint költő és pap Orpheuszként jelenik meg. Orpheusz, a legendás trák lantos a költő és pap archetipikus alakja.⁴ Lantosként büverejű énekes, aki képes megszelídíteni a vadállatokat, s leszállván az alvilágba még annak urát, Hádészt is megnyihíteni, Apollón isten papjaként pedig misztériumok, beavatási szertartások alapítója. „Orpheusz alakja kezdettől fogva Apollón és Dionüszosz kettős jegyében jelenik meg.”⁵ A két egymással vetekedő isten között Orpheusz egyértelműen az általa

1) Gergye 50.

2) KazLev. I. 529.; vö. Pál 205–225. és Jászberényi József: *Arion a' Böltsesség' Templomában*, in *Protestáns Szemle* 1998., 152–181., főleg 157–161.

3) Pál 211.

4) Mint Mircea Eliade megállapítja, alakja az archaikus sámán-alakkal mutat hasonlóságot (*Vallási hiedelmek és eszmék története*, Bp., 1995., II. 146., 147.).

5) Eliade, i. m. 147.

napistenként tisztelt Apollónt választja, aki a költészet istene is egyben, tőle kapja lantját Orpheusz; bosszúból szabadítja rá Dionüszosz a bacchánsnőket, akik megölik és testét szétszaggatják. Ugyanakkor e két istenhez (és csak hozzájuk) egyaránt kötődnek beavatási szertartások, noha a bacchanáliák és az apollóni katarzis nyilvánvalóan egymás ellentettjeként fogható fel. Az orphikus hagyományban e két isten és e két beavatás közelítése figyelhető meg, a lélek halhatatlansága jegyében: „Az isteni és az emberi egyfajta egyesülése a dionüszoszi *orgiák* során is megvalósult, ám időleges volt és csupán a tudat lealacsonyodásával volt elnyerhető. Az »orphikusok« [...] az *orgiát* a *katharizisszal*, az Apollón által tanított megtisztulási eljárással helyettesítették. A lantos jelképe és oltalmazója lett egy egész »beavatási« és egyben »népi« mozgalomnak, amelyet orphizmus néven ismerünk.”¹ Orpheusz alakja így egyben az isteni és emberi egyesítésének gondolatát is magában foglalta, az előbbi primátusával, s ez az értelmezés ugyancsak jól illeszkedik a Kazinczy-féle szereptudathoz (noha tőle ilyen explicit értelmezést nem ismerünk).

Az orphikus hagyomány érintkezik a szabadkőművesség szimbolikus gondolkodásának hagyományával, s Kazinczy esetében is nyilvánvaló az orpheuszi szerepmintának, a költő-pap szerepének összefüggése a szabadkőművességgel. 1789 decemberének végén, a levél írásának időpontjában Kazinczy barátai között már köztudott volt, hogy megjelenés előtt álló folyóiratának címe saját szabadkőműves neve lesz: Orpheus. Ráday Gedconhoz írott levelében így érvel a választott cím mellett: „Én valóban magam is látom, hogy az Orpheus nevezet nem elegendő annak ki nyomására, a' mit akarok: de rövid név, 's nem szokatlan. Így nevezi Schiller a' magát Thaliának, noha az nem csak theatralis darabokat foglal magában, etc. etc. Orpheus poéta volt, úgy de ez csak poesire tartozik. Igen is, de az Orpheus ideája más tekintetekre is vonhat. Illyen az, hogy ő jobb gondolkozást terjesztett-el a' hazájában. Én igyekszem jobb IZLÉST el-terjeszteni.”² A kérdést Kazinczy részben a névválasztás eredendően praktikus szempontjai felől közelíti meg, másrészt viszont burkoltan fogalmazott, de eléggé egyértelmű utalásokat tesz az orpheuszi mítoszban rejlő szimbolikus tartalomra. Nyilvánvalóan azért választotta szabadkőműves nevéül Orpheuszt, hogy a költő-pap mitikus alakjával kösse össze saját költői szereptudatát.

A folyóirat névválasztása ezt a döntést erősíti meg, egyben más hangsúlyokat is jelezvén. A „jobb gondolkozás” – „jobb IZLÉS” elterjesztésének analógiája a költő-papot egy másik szerepváltozatban állítja elénk: nem pusztán az isteni szféra, az abból eredő, azzal kapcsolatba lépő dal-szózat hangsúlyozódik, hanem a kiválasztottság másik oldala, a nem-beavatottak felé forduló meggyőzés is, a közvetítői feladat. Nagyon jellemző, ahogy ezt a kettősséget a szabadkőművességre nézve megfogalmazza Aranka Györgynek írott nevezetes, 1790. március 25-i levelének a végén: „*Szerzetes* é vagy *Vitéz* Atyafi? Mind a' kettő. Mert a' kőművesi [szék] éppen olyan, mint a' Maltheser. Félig pap, félig katona. Néha tömjén van kezébe, mellyet a' Teremtés Istenének nyújt bé, néha kard, mellyel az ártatlanságot védelmezi.”³

1) Vö. Eliade, i. m. II. 148.

2) KazLev. XXIII. 23.

3) KazLev. II. 55.

A kor szabadkőműves ikonográfiájában ez az ábrázolás igen elterjedt volt, több olyan nyomtatványt ismerünk, amelyekben a főalak függőlegesen kettéosztva félig papi, félig katonai öltözetet visel.¹ Ezzel a szimbolikával rokon egyébként Horváth Ádám idézett levele is. Pál József pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy az idézett Kazinczy-levél más részeihez ugyancsak társíthatók képi ábrázolások.² Filológiaiag nem bizonyítható, hogy ezen ábrázolások valamelyike szolgált alapul Kazinczy szövegéhez, az azonban eléggé valószínűnek tűnik, hogy egyazon emblematikus hagyományhoz tartoznak. Az ikonográfiai közelítés megerősítheti a Kazinczy-féle szereptudat szabadkőműves összefüggéseit. A költő két létszféra között áll, pap és katona egyszerre: kiválasztottként felsőbb titkok tudója, aki egyben ezek közvetítésére, a beavatásra is kell hogy vállalkozzék. Kazinczy eleget kívánt tenni a kihívásnak. Akkor is, mikor a jó ízlés terjesztéséért küzd, akár átmeneti engedményeket téve, s akkor is, mikor a „józan gondolkodás” kérlelhetetlen harcosaként lép elő.

A „JÓZAN GONDOLKODÁS”

Világosodás és hitvédelem

„Nékem eggyik tárgyam a' JÓZAN GONDOLKOZÁS lessz. – Okaim vannak azt *Világosodásnak, Aufklaerungnak, Eclairvissementnak* nem nevezni; mert ezt némellyek az *Indifferentismussal, Irre[li]gióval* 's az úgy nevezett *Naturalismussal* vagy *Deismussal* tserélik-fel átaljában; 's sikólnak, mint a' Helvetius baglya, ha setét barlangjokba a' Nap' melegítő sugára bé-hat.” Kazinczy az Orpheus – utóbb külön is kiemelt – Bé-vezetésében sokat sejtetően fogalmaz, mikor azt mondja: „okaim vannak”. Az Orpheus megjelenése a korabeli vallási-felekezeti harcok, az egyre erősödő (főleg katolikus) hitvédelem „világosodás” ellenes támadásai idejére esik. A felekezeti és a tolerancia-elv körüli szellemi-politikai küzdelmek, mint arról már többször szó volt korábban, a kor literátorait is mélyen befolyásolták, Péczeli *Henriása* például éppen a tolerancia eposzaként vált oly igen nevezetessé. Kazinczy maga is következetesen képviselte a felekezetek közötti megértés és egyenjogúság gondolatát, miközben számos helyen hitet tesz kálvinista volta mellett is.

A korabeli vallási harcok másik, általánosabb irányultsága nem felekezeti jellegű, hanem „világosodás”-ellenes volt. A hitvédelem általában az új eszméket vette célba, mint amelyek a vallás lerombolására szolgálnak. Az osztűz a naturalistának, materialistának, ateistának bélyegzett francia gondolkodókra irányult, elsősorban Voltaire-re, Rousseau-ra és Mirabaud–Helvetius–Holbachra, mindenféle erkölctelenséget a számlájukra írván.³ Jellemző ebből a szempontból Molnár János kanonok *Ártalmas*

1) Vö. Franz Grijzenhout: *The religion of politics*, előadás az ISECS III. Kelet–Nyugat Szemináriumán, Oxford, 1991. július 29–31.

2) Vö. Pál 209–210.

3) Vö. összefoglalóan: Eckhardt Sándor: *A francia forradalom eszméi Magyarországon*, Bp., 1924.; Ilencze 39–65., Bíró 142–165.

könyvek című verse, amelyben közvetlen kapcsolatot teremt Voltaire, Rousseau, a szerelmes történetek, valamint a vallásellenesség között: „Kik Voltairnak utánna fel-dühödtek, / Vagy Rousseaut követik. Venus kezéből / Vett vak-tőr hegyivel rohanva törvén / Istentől adatott Hitünk 's Reményünk / Ellen” (136.).

A különös az, hogy e verset Kazinczy közölte az Orpheusban. Persze éppen Molnár János esetében, mint fentebb idéztük, megvallotta, hogy a közlés a szerző nevetségesség tételére szolgál, így ez esetben is gondolhatunk erre. Ugyanakkor látnunk kell, hogy Kazinczy törekedett az ellenfeleivel való konszolidált párbeszédre. Az Orpheusban nyilvánosan bírálta Molnár János Voltaire-t primitív módon dehonesztáló támadását,¹ de egyúttal nyilvánosságot adott véleményének. Szaitz Leo nézeteiről világosan kijelentette, hogy nem egyeztethető össze az övével,² de ugyanakkor árnyalt, a kedvező benyomásokat kiemelő képet festett róla (s ezt megerősítik levélbeli megnyilatkozásai is). Nem csatlakozott tehát azokhoz, akik hitvédő ellenfeleikkel azok durva hangnemében vették fel a küzdelmet, amint pl. Spielenberg vagy Martinovics. (Ez utóbbi Alexovics Vazult „nyomorult firkonc”-nak titulálta, aki semmihez sem ért, „csupán ostoba legendák és az esztelen martyrologium fölötti elmélkedésben izzadta ki háját Onan bűneitől elgyengült testéből”).³

A naturalizmus és materializmus elleni támadások azonban nemcsak a hitvédelem oldaláról érkeztek, s a viták nemcsak ezen a hitviták durvaságát idéző színvonalon zajlottak. A „világosodás” híveit is megosztotta a gondolkodás eme új jelensége. Jól szemlélteti ezt a jelenséget, hogy a Mindenés Gyűjtemény és a Magyar Museum is leköszölte Engel *Antipárosi barlang* című filozófiai történetének fordítását (Péczelitől és Verseghytől), amelynek középpontjában éppen Holbach műve, *A természet rendje* áll. Ebben a beszélgetők egyike (Millvitz) a könyv veszélyességéről kísértli meggyőzni társát, a szerény értelmi képességűnek bemutatott bárót. Millvitz szerint a Holbach-mű különösen veszélyes az olyanok számára, akik nem rendelkeznek elegendő tudással, hogy konzekvenciáival szembesüljenek. A bárót azonban nem sikerül eltántorítania az olvasástól, így aztán egy óvatlan pillanatban inkább a tűzbe veti a könyvet. Kazinczy ifjú barátai közül Döme Károly *Világ Nagyjai Veszedelem!* című németből fordított röpiratában kel ki az új eszmék ellen, külön kiemelve a *Système de la Nature*-t.

Az ifjak táborában a kantai ismeretelméletből következő bírálat is megszólal: „a' Materialismus az esmerő erőknék, azok l'örvényeinek, l'Árgyainak és Határinak nem esmerésébül foj, a' midőn a' külső érzékenységeknek ojjan erőt tulajdonittunk, a' mellyel nem bír 's nem is bírhat, a' millyen p. o. a' Dolgok belsejének, vagy Substantiájának esmerése, melly az értelemre és okosságra tartozik.”⁴ Kazinczy tehát ebben a társadalmi, illetve szellemi közegben határolja el magát taktikus óvatossággal a „világosodás”-tól és a vele társított fogalmaktól, s helyettesíti azokat a „józan gondolkodás”-sal.

1) 214.; I. levélben is, KazLev. II. 52.

2) „Gondolkozása' módjától irtódom, mert haszontalan!"; 62.

3) Eckhardt, i. m. 187.

4) KazLev. II. 338.

„Az, a' mit én a' józan-gondolkodás alatt itt értek [...] a' BABONASÁGTÓL megtisztultt RELIGIO, az ELEVE-ÁLLATÁSOKTÓL mentt PHILOSOPHIA.” A meghatározás kontrasztív, mind a vallást, mind a filozófiát valami ellenében definiálja, ugyanakkor még mindig elég sejtelmes, hiszen további meghatározásra vár, hogy mit is ért babonán, s hogy az „eve állatások” filozófiai kategóriaként használtak, avagy a minden előfeltevéstől mentes, szabad vizsgálódás jogát jelentik inkább. A kontextus inkább ez utóbbira enged következtetni, leveleiben és az Orpheusban sokszor leírta ezt, olyannyira, hogy még – azért talán inkább a hatás kedvéért – Szaitz Lőrinc is alkalmazta: „Hadd mondja a' mi felől őt lelki-ismérete meg-győzte; minekutánna ez a' veszni indúltt Világ látni mer, 's nem állítja véteknck, hogy az értelem belső sugallását kövesse”.¹ A babonáságról azonban leginkább indultatos egyértelműséggel nyilatkozott, ahogy Aranka Györgynek írott levelében is olvashatjuk: „Én meg-makatsítottam magamat ki-tsikarni a' Superstitio kezéből a' véres tört, és irtoztató képéről le-kapni az áll-ortzát.”² Az indulatosság és a Rousseau-ra, Voltaire-re, Helvetiusra történő hivatkozások azonban nem téveszthetnek meg bennünket: Kazinczy nem a szélén, hanem valahol középen jelöli ki pozícióját, materializmus és fanatizmus között.

Ismeretes, hogy vallásos hitének megrendülése 1779 körülre tehető, amikor is Hajnalkövy János, a fiatal plébános, akit utóbb „savoyai vikáriusnak” nevez,³ egészen új világot tár elé, ami el is borzasztja. Megrendültségéből Szentgyörgyi István emeli ki, aki egész életre szóló fontos tanácsot ad, legalábbis Kazinczy ezt mindig neki tulajdonította: „leld fel, amit keressz s fel fogod, ha tiszta elmével fogod.”⁴ A „józan gondolkodás” ezt az indíttatást teljesíti ki. Már 1786-ban világosan megfogalmazta azt a pozíciót, amelyet elfoglalni törekedett elmélkedései, vagyis józan gondolkodása során. Ráday Gedconnak levélben küldte el [*A vallástalan*] címen ismert töredékes költeményét, amelyhez a következő kísérő sorokat írta: „idezárom egy még csak most kezdett jambusomnak elejét, amelyben a' Superstitiót és Irreligiót szándékozom eleven színnyeivel le-festeni.”⁵

1) 9.; saját kiemelésünk.

2) KazLev. II. 51. Pál József a mondat ikonológiai hátterére világít rá: „A Babonáság kezéből elragadott tör és az arcáról lekapott maszk az emblemikus hagyományból került ide. A meglehetősen jól vizualizálható leírás a propagandisztikus célú metszetekre emlékeztet. Kazinczy mintát találhatott rá a közkeletű mitológiákon kívül Diderot *Pensées philosophiques*-jének 1746-os kiadásának címlapján is. A meztelen Igazság női alakja itt éppen letépi a Superstition maszkját, a babonáság már elvesztette koronáját, a kezében lévő jogar már törött, oszlani kezd a sötétség. A másik motívum (pajzs, kard, lábön szárnyak) Mantegna emblemikus értelmű festményén látható...” (209–210.).

3) „Ezzel a savoyardi vikáriussal űzött beszélgetéseim kiverének magamból; az egyiptusi sötétségben fellobbana szemem előtt egy rettenetes villámsugár; elborzadtam, s közel valék a kétségbeesésig, a megbódulásig, midőn magamban pillattottam.” (PEml., KazMűv. I. 249.)

4) KazMűv. I. 250.

5) KazLev. XXIII. 17.; egy másik kéziratra utóbb készített jegyzésében „a' Vallástalanok ellen” készült „didacticus töredék”-nek nevezi versét (KFÖK. 433.)

A szándék azonban, amint azt Szauder József elemzése kimutatja, nem a maga eredeti valójában valósult meg: „legelején az író beszél első személyben, majd leíró rész következik, ebből azonban úgy ágazódik ki a vallástalanoknak előbb többes első, utóbb egyes első személyű önvallomása, hogy valami rejtett módon »szöveg alatt«, az író hangja csendül bele a vallástalanéba”.¹ A versbéli beszédpozíciók (valószínűleg öntudatlan) egymásra montírozódása azt a „középről” való elsodródást jeleníti meg, amely ugyanolyan jellemzője Kazinczynak az 1780-as, 1790-es évek fordulóján, mint a „közép” tudatos keresése. A fő frontot ugyanis a „Superstitio”-val való harc jelenti számára, s ez szinte automatikusan a másik oldalra sorolja, mintegy lehetetlenné tévén a „középen” való állást. „Az elme, ha egyszer megindul, megy, és meg nem áll, a' hol *kehl*” – emlékezett vissza ekkori önmagára 1803-as nevezetes önéletrajzi levelében.² Kazinczy a célul kitűzött józan gondolkodásával tehát Superstitio és Irreligio között középen akar állni, azonban ebbéli törekvését nem tudja maradéktalanul megvalósítani. De a szabad gondolkodáshoz való jogát minden körülmények között fenntartotta, s ez határozta meg pozícióját a kor olyan filozófiai diskurzusában is, mint ami a lélek léte és halhatatlansága tárgyában folyt.

VITA A LÉLEKRŐL

A lélek mibenléte

A Hadi és Más Nevezetes Történeteket szerkesztő és megjelentető, Görög Demeter-féle bécsi literátor-társulat 1789 januárjának végén magyar nyelvű pszichológiai mű írására hirdetett pályázatot. A pályázatra több pályamű is készült, az első helyezett Bárány Péteré lett, a második Horváth Ádámé, azonban csak ez utóbbi látott napvilágot. A pályázat eseményeit a literátor-közvélemény élénk érdeklődéssel figyelte, az eredményhirdetésről hírlapi tudósítás számolt be, közölvén az ünnepi beszédeket is.³ A lélek kérdései iránti érdeklődést persze nem a pályátétel generálta, hanem csak mintegy nyilvánosságot és kibontakozási lehetőséget kínált annak, ami úgy is megvolt.⁴ A pályázat keretein kívül, előtte és utána egymás után jelentek meg ebben a tárgyban a szűken vett szaktudományos (pl. Rácz Sámuel orvosi), inkább ismeretterjesztő (pl. Nagy Sámuel Campe-fordítása), filozófiai jellegű (Pajor Gáspár Mendels-

1) Szauder 126.

2) KazLev. III. 35.; vö.: „Derülni kezdte setétem, de a' világosság még nem vala elválasztva a' setétségtől. Ezen kétes fényben rettentett némellyeknek valóban rettenetes libertinismusok, melly nékem még most is rettenetes, mint mindég az volt. Azt hittem hogy nincs *központ*, 's erőnek erejével a' másik extrémumhoz tolokodtam. Szentnek akartam ismerni a' mi *ezzel* a' más szélen áll ellenkezésben. Maga ez az erőlködés is azt csinálta, hogy a' középpont körül állongjak. Üstökön kapott a' világosság, mint Szent Pált – de nem a' Szent Pálé!” (KFÖK. 433.; valamint Hencze 6., Szauder 124.)

3) HMNT. 1790. IV., 89–95.; I. Debreczeni Attila: *Régi hírlapok értékeiből...*, in MKSz. 2000., 212–214.

4) Vö. Bűrő 150.

sohn-fordítása) könyvek, valamint verses elmélkedések (pl. Horváth Ádámtól és Édes Gergelytől).

A pályázat mellett a másik középpontja a filozófiai disputának az Orpheus és Kazinczy volt. Ő maga is közölt szaktudományos jellegű cikket a lapban, Fronius Mihály vadember-leírását, de leginkább az a hosszú jegyzete (68–70.) a figyelemre méltó, amelyet kiemelt Aranka Györgynek írott levelében, mint amit az Orpheusból feltétel nélkül vállalni tud. E jegyzetet Horváth Ádámmal szóló verséhez fűzte, s ebben reflektált Horváthnak *A lélek halhatatlanságáról* szóló, már említett tankölteményére. E nyilvános reflexiót azonban levélbeli eszmecsere előzte meg, ahol álláspontjaikat nyilvánvalóvá tették egymás számára; (ez – minthogy Kazinczy levele nem maradt fenn – csak Horváth levele alapján rekonstruálható). Az Orpheusbeli publikációt követően aztán másokkal, így például Kovács Ferencsel, Nagy Sámuellel (és Horváth Józseffel), Döme Károllyal, Szentgyörgyi Istvánnal váltott leveleiben is fel-feltűnik a lélek kérdése.¹

A vita egyik központi kérdése az volt, hogy mincként tekinthető a lélek, anyagtalan szubsztanciának avagy testi működésnek. Horváth Ádám, miként korábban Bessenyei is,² a lélek anyagtalan voltát vallotta, „mert testől lélek, materiától spiritus nem származhatik”.³ Ezt Kazinczy levelének egyik pontjára írja cáfolatként, majd megjegyzi, hogy a továbbiakban maga Kazinczy is inkább mintha arra hajlana, hogy „a’ test is, a’ lélek is, valamely egy mástól meg különbözterett valóság és nem tsupa tehetség”.⁴ Az Orpheus-beli cikk sem foglal állást egyértelműen, megismétli a korábbi levelében írott kovakő-hasonlatot, amely Holbachra megy vissza: „Valóban a’ testet és annak természetét, tehetségeit nem esmérjük még jól. Test egy szikra, test egy marok puska-por: de vesd-össze, meg-látod mitsoda előre nem-képzelt effectusa lessz. 'S nem lehet é valami illyes a' Lélek is?” (69.)

Bárány Péter megkülönbözteti a testet a lélektől, de hozzáteszi, hogy azok mégis csak egységükben foghatók fel, mert úgy hatnak.⁵ Édes Gergely a különműveknek tekintett test és lélek együttműködéséről hosszú és némileg zavaros verses fejtegetésekbe bocsátkozik („benn a’ vékonyabb lélekzőnek vagyon / Az élő-lélekkel egyessége nagyonn”).⁶ Kazinczy vitapartneri szintén állást foglalnak e kérdésben. Nagy Sámuel azt írja, hogy „noha én nem vagyok a’ Lélek Testetlenségéről meggyőződve, de tsak ugyan azt hihetőbbnek tartom”, Horváth József levelében pedig a következőket olvashatta Kazinczy: „a’ Léleknek Substantiáját, az esmérctnek 'Őrvénynei szerént, nem lehet részekből állónak azaz Testnek, hanem egynek és Eggyesnek gondolni.”⁷

1) KazLev. II. 279., 331–338., 353–357., 391–393.

2) L. pl. *A' Holmi*, kiad. Bíró Ferenc, Bp., 1983., 210–214.

3) KazLev. I. 416.

4) Uo.

5) Vö. Gyárfás Ágnes: *Az első magyar bölcséleti mű és története*, Bp., 1990., 16

6) Édes Gergely: *Természet könyve*, Kassa, 1793., 21.

7) KazLev. II. 331., 336.; vö. 335. is.

Test és lélek egységét tehát még a lélek anyagiságának gondolata felé hajlók is hangsúlyozták, s hasonlóképpen, a lélek mint gondolkodó tehetség felfogásában sem vált meghatározóvá a testi princípium. E problémát tekintve a fő vitapontot Locke nevezetes érvelése jelentette, mely a Mindenható korlátozásának állította be, ha nem ismerjük el, hogy felruházza a testet gondolkodói képességgel. Horváth Ádám *Psychológiájában* meg is nevezi a lélek testi eredetiséte gondolatának egyik fő képviselőjeként Locke-ot, vitatkozva álláspontjával.¹ Kazinczy ezzel szemben előbb Mendelssohn érvelésére utal némileg sejtelmesen, majd előadja a Locke-tól származó, s Voltaire által elhíresült érvet,² noha nem rájuk hivatkozik: „Eggy eléggé nem tisztelhető kedves Tanítóm, Prof. SZENT-GYÖRGYI ISTVÁN Úr, Sáros-Patakon, [...] nagy erőt talál abban az el-gondolásban, hogy a' test maga-magába nem hat: de nevezetesen Hollmannal, meg-vallja azt, hogy a' Teremtői Mindenhatóságnak nem vólt talám lehetetlen a' testet annyira raffinózni, hogy gondolkozhasson. –” (69.) Mindazonáltal a lélek mint gondolkodó tehetség működésének mikéntjére vonatkozóan nem találunk részletesebb fejtegetést, ami azzal is összefüggésben állhat, hogy a cikk kérdéssíránya egészen másfelé vezet.

Halhatatlanság és erkölcs

A lélek halhatatlanságának a kérdésében ugyancsak megoszlanak az álláspontok, s az előbbieknél jóval tisztábban és erőteljesebben, noha vannak (mint Bárány Péter, Nagy Sámuel, Horváth József), akik igazából nem is foglalkoznak a halhatatlanság kérdéssel. Kazinczy Orpheus-beli cikkében megállapítja: „A' Revelatio a' dolgot végképpen el-intézi. Ez nem tsak *halhatatlanságot*, de a' melly természeti módon meg nem eshetik, hanem tsuda tévő isteni erőt is kíván, *fel-támadást* is tanít” (69.). A vitában részt vevők közül többen ezen az állásponton vannak. Horváth Ádám például a maga sajátos bölcselkedő modorában érvel, majd végül levonja a konklúziót: „Ne, itt van a feltámadás”.³ Kazinczy ifjúkori mentora, Szentgyörgyi István teológiai érvekkel, bibliai citátumokkal támasztja alá a lélek halhatatlanságának tételét, megállapítva végül: „Ez az Igazság pedig in suo genere (in circulo moralis evidentiae) már ugy meg van bizonyitva, hogy az igazságot kereső 's virtust szerető ember benne meg-nyughatik, 's ha az ellenkező részt választja, sokkal több 's nagyobb nehézségeket talál.”⁴

Kazinczy inkább az „ellenkező részt választja”. 1803-as visszaemlékezésében nyíltan megvallotta, hogy „a' lelket nem hittem többé halhatatlannak”. A természet harmonikus rendje, az örök változásban való feloldódás mintegy a halhatatlanság alternatívája, az elmúlás-élmény feloldására szolgál. Mezei Márta is rámutatott azonban arra, hogy Kazinczy esetében ez a feloldás nem teljes, mert számára a természet nagy egészének rendje nem nyújt kárpótlást az *egyéni* pusztulásért, ahogy azt például Csoko-

1) Pest, 1792., 204–207.

2) Vö. Mezei M. 243.

3) KazLev. I. 419.

4) KazLev. II. 392.

nai kollégiumi évei alatt írott műveiben láthatjuk.¹ Kazinczynál azonban a lélek halhatatlanságának tagadása együtt jár az erkölcs megalapozásának új felfogásával is. „Végtére a' mi a' Moralitást illeti, azt tartom, hogy ha valaki bukni akar, meg-bukik bizonyosan akar halhatónak, akar halhatatlannak tartsa a' lelket.” (70.) Ezzel a mozdulattal radikálisan félretolja a hitvédő érvelések egyik fő argumentumát, s gondolatmenetét beilleszti a világosodás és hitvédelem között zajló heves vitába, amelyről fentebb részletesen szoltunk.

Nem szükséges itt az álláspontok további részletes ismertetése és elemzése,² elegendő csak annyit megállapítani, hogy test és lélek viszonyában e vita résztvevői inkább a lélek anyagtalan szubsztancia volta felé hajoltak, ki egyértelműbben, ki bizonytalanabban. A test behatása azonban, ha nem is végső magyarázatként, credendó okként, de legalábbis számvetésként ugyancsak mindig szerepet kapott. A lélek halhatatlanságának kérdésében már polarizáltabbak az álláspontok, de a feltámadás és a természet változhatatlan rendje, melyek magyarázatként felmerültek, lényegében hasonló funkciót tölthettek be. Számunkra most más az érdekes. Majd minden résztvevő hozzáteszi érveléséhez, hogy a lélek természetéről és halhatatlanságáról az ember természetesen nem rendelkezhet biztos tudással, ez a belátás azonban igen eltérő gondolkodói pozíciókból fogalmazódik meg.

A kétely eltérő pozíciói

„Meg vallom azt én is, és az életnek egyik tökéletlenségét abban állítom lenni, hogy nem tudom mi vagyok” – írja Horváth Adám Kazinczynak szóló levelében.³ E belátás azonban egy gondolati csavarral Isten és a halhatatlanság létének igazolásához vezet: ha magamat nem ismerem, s mégis vagyok, akkor a lélek és isten még inkább létezhet, hiszen még kevésbé ismerem őket. Kazinczy Orpheus-beli cikkében nem pusztán Horváth okfejtéseinek bukfenceiből indul ki, hanem az ilyen típusú érvelések értelmét általában vonja kétségbe: „Ő azt állítja, hogy a' Lélek halhatatlanságát természeti okoskodások által is meg lehet mutatni: én pedig azt, hogy a' Philosophia azt nem tanítja positive; leg-alább nem úgy, hogy az ellene támadható kétségek egészen el-oszlattassanak.”⁴ Nem sokkal később nyomatékosítva megismétli tételét: „A' mint mondtam, a' kérdés, míg *csak* az emberi természeti értelemnek tétetik tárgyává, nints úgy meg-fejtve, hogy minden kétségek el-oszlattassanak.”⁵

Ez a megállapítás erősen hasonlít a kantianus ismeretelméleti pozícióra, ahogy azt Bárány Péter művében több helyütt vagy Horváth József Kazinczyhoz szóló (de későbbi) levelében olvashatjuk: „minthogy a' Dolgoknak, magokban gondoltattván, Természeteket, – a' mint azt Kant, világossan meg mutatja, egy Ember sem ess-

1) Mezei M. 249.

2) Ezt amúgy is megtették már többen, l. főleg Mezei Márta és Hencze Béla tanulmányait.

3) KazLev. I. 416.

4) KazLev. I. 191.

5) KazLev. I. 194.

mérheti: következik, hogy a' Léleknek Substantiájáról is, a' fel tett értelemben, semmit nem tudhatunk.”¹ S mintha a magában való megismerhetetlenségének a tétele szólna Kazinczy cikkének egy másik gondolatmenetében is: „meg-clégszem azzal, hogy ha *magára nézve* MÁS FÉLE is bár a' fel-fedezhetetlen Igazság, de én *reám nézve* AZ, a' minék én képelem”. (70.) Horváth József idézett levelében majdnem hasonló megfogalmazással találkozhatunk: „a' Lélek Substantiája, mivel az értelemről esmértetik, a' mellynek Materiát gondolni lehetetlen: Materiának nem esmértethetik; következésképpen nem is az. Mert én *reám nézve* az, és ojjan a' Dolog – a' millyennek esmérhetem.”²

Kazinczy 1789 körül nem ismerte Kantot, legfeljebb csak hallomásból, ami persze nem zárja ki, hogy kantianus jellegű gondolkodói pozíciót alakítson ki a maga számára. A kontextus azonban másra enged következtetni. Cikke végén, miután kijelentette: „Ezeket úgy mondom, mint Philosophus, nem mint Keresztyn”, felkiált: „Gyengébb Lelkek! ne kívánczozzatok-le a' benneteket szerető Anya karjairól a' sikra! Itt állani, lépni *veszedelmes*: amott nyugodalmasan ülhetek! –” (70.) Egyik kedvenc eszméje tűnik itt fel, amit sokszor és sokféleképpen megfogalmazott. Kazinczy esetében tehát a kiválasztottak és a ki nem választottak („a' gubába vagy bársonyba öltözött köz-nép”) között húzódik döntő választóvonal, mert „a' Világosság' el-fogadására kevés emberek, és csak a' jó-szívűek alkalmasok”, ahogy az Orpheus Bé-vezetésében mondja.³ A kantí ismeretelmélet pedig *általában* az emberi értelem korlátozottságát vallja, az egyéni értelmi képességektől függetlenül.

Kazinczy e pozícióból képes közös nevezőre hozni egymással ellentétes, de egyaránt fontos két szemléleti vonását, az „emberi természeti értelem” lehetőségei iránti általános szkepszist és a megvilágosodottság magabiztosságát, amelyet „a' Természet Teremtőjének mellénk adott Kalaúzáat, az értelmet” követve teremt meg. Így mondhatja cikkében, hogy a teremtő „a' belém fűjtt isteni particellát, vagy eggy értelemben vévén, önnön-magamat adta annyira Vezéremnek, hogy ha *ezt* követem, ha hibázok is, helyescn lépek; ha pedig *nem ezt* követem, ha helyescn mégyc is hibázok” (69.). Némileg egyszerűbben fogalmaz Dömének írván,⁴ aki azonban ellene fordítja érvét, hiszen a belső hang követését tulajdoníthatjuk az ellenkező nézetten lévőeknek is. Egyébként maga Kazinczy is alkalmazta ezt az elvet ellenfelcire is, amint azt Szaitz Leo kapcsán már fentebb idéztük is.

Kazinczy pozíciója itt a lelkiismeretet istenítő Rousseau-éra emlékeztet, aki az *Emilben*, a savoyai vikárius vallomásában fejtette ki legnagyobb hatással az ember autonómiájának gondolatát. Kazinczy vallásos hitének ifjú korában történt megrendülését Rousscau *Emilje* alapján írja le, ez az esemény vezette a radikális szabadgondol-

1) KazLev. II. 336.

2) KazLev. II. 337.

3) 9.; vö.: „Az álmodozáshoz nem szokott elme azonban a' hóld-világot is hasznára fo[r]díthatja, 's a' mellett is bátran lép, ha meg-vallja is, hogy a' hóld világ nem láttat olly világosan, mint a' ki-derült nyári Nap fénye, 's ki lép a' Pyrrhonismus tengeréből, ha bár tudja is, hogy a' part parázs és vizenyős.”; 70.

4) KazLev. II. 349.

kozás területére. A savoyai vikárius vallomása másfelől azonban a belső vallásosság igényét és érvényességét is jelentette számára, s ettől leginkább naturalista jellegű megnyilvánulásai során sem tért el. Az egyébként össze aligha egyeztethető gondolat-
elemek azért férnek meg egymás mellett jobbra zavartalanul, mert a lényegi mozzanat nem jellegzetesen filozófiai, miként a kantianus pozícióban vagy akár a naturalistáknál. A viták tétje az, hogy az érzékenységei hatalma alá vetett, testi létezőnek bemutatott ember képzetével összeegyeztethető-e az erkölcs és a vallás. A filozófiai álláspontok mellett azonban kialakult egy más típusú válasz is, amely az irodalom körében volt érvényes: az érzékeny ember alakja. Az érzékeny regények (Kazinczy által is használt) műfajának hőse a természet gyermeke, aki kiszolgáltatott testi meghatározottságainak, de ugyanakkor erkölcsi kiválóság jellemzi, ezáltal pedig eredendően a fentebb leírt kettősséget reprezentálja, a szélsőségek között valahol középen.

A TÖRVÉNYHOZÓ

Törvénytörés

A „belső vezér”, neveztessek az lelkiismeretnek, észnek, lámpásnak stb. és az érzékeny ember erkölcsi kiváltságtól egy töről fakad ugyanakkor a társadalmat átalakítani képes és átalakítani akaró „legislator” elhivatottságával, legyen szó Rousseau-ról vagy akár Kazinczyról. Az orpheuszi szerepmintát követő pap és katona kiválasztott, belső vezérét követi, s nemcsak az erkölcsi elveket tekintve, nemcsak a gondolkodás szabadságában, de a babonáság elleni küzdelemben éppúgy, mint a nemzet felemelése terén. E perspektívában válik jelentőssé az az Orpheusban közölt Rousseau-fordítása, amelyre Aranka György figyelmét is felhívta. A fordítás a lengyel alkotmánytervből való, éppen a nagy törvényhozók (Mózes, Lükurgosz, Numa) példáit kiemelő bevezető részt közli magyarul, az I. szám végén, megjegyezve: „Ezt a fordítást Orpheusomnak második darabjára készítettem; de üresség maradván az elsőnek 6dik árkusában, nem tudtam magamat halasztására meghatározni.” (36.)

Az is feltűnő, hogy az Orpheusban és az Orpheus megjelenésének idején milyen nagy szerepet kap általában is a rousseau-i *törvényhozó*. Kazinczy két hosszú folytatásban adja II. Frigyes törvénytöréséről írott munkája fordítását, s fordítja a *Társadalmi szerződést* is.¹ A *Társadalmi szerződést* egyébként nem sokkal később Szentmarjay Ferenc fordította le teljes egészében magyarra, ez azonban kéziratban maradt,² Czindery Pál pedig latin fordítást készített belőle.³ Hajnóczy József államelméleti gondol-

1) Maga említi a Fáy-beszédhez írott kommentárjának a HMNT.-hez küldött változatában: „indítsatok rá valakit, hogy Rousseau-nak *Contrat-Social*-ja mellé, mely kezcim közt vagyon munkában, fogjon az *Emberké' Hasonlatlansága felől írt betses munkájához* is”. (Kaz.Lev. II. 45.) 1793-ban már készen levőként említi (vö. Cs.Lev. 17.)

2) L. Benda I. 975–995.

3) L. Kókay György: „*Olim omnis homo natus est liber*”. A *Contrat social latin nyelvű kiadásának terve 1792-ből*, in MKSz. 1995., 176–178. A cikk Szinnyei alapján Czindery Lászlóval azonos

kodására ugyancsak jelentős hatást gyakorolt a rousseau-i mű.¹ Báróczi Sándor a *Védelmezett magyar nyelvben* emlegette Rousseau „legislativa ideáját”, mint amelyek az emberi nem boldogságára szolgálnak.² A törvényhozó, a törvénykezés amúgy is kitüntetett helyen állt a kor gondolkodásában, különös tekintettel az angol példára. Kazinczy az Orpheushoz Anglia és Magyarország törvényeit összehasonlító írást publikált Török Lajostól, Aranka György hasonló tárgyú könyveket adott ki,³ a MGyűjt.-ben az angol szabadságjogokról, II. Frigyes törvényeiről és Montesquieu *Törvények szelleme* című művéről jelent meg ismertetés.⁴

„Egy úton jártak a’ régi Törvényszabók mindég, Mindenike olly kötelet keresett, a’ melly a’ Pólgárt a’ Hazához, és a’ Pólgárt a’ Pólgárhoz szorította; ’s fel is találta azt majd házi szokásaikban, majd Vallásbeli tzeremóniáikban” – mondja Kazinczy Rousseau-val a lengyel alkotmányterv fordításában (38.). Rousseau kései munkáiban, éppen azokban tehát, amelyek a legnagyobb hatást gyakorolták a „józsefi kor”-ban, az etnokulturális elv mint eszmény jelenik meg, egy zárt, osztaatlan közösség ideális összetartó erejeként, biztosítva a szabad egyének szerződésével létrehozott állam működésének, pontosabban irányításának hatékonyságát. A premodern etnokulturális elv, noha konstitutív válik, nem lesz önelv: a középpontban az állam, mint a modern értelemben vett nemzet megtestesülése áll.

Rousseau magyar követői számára a helyzet bonyolultabb, hiszen az állam hagyományosan, de a „józsefi kor”-ban különösen a *regnum* és a *dinasztia* közötti megosztottságban létezett, mint egy hajdani államkeret (*regnum Hungariae*) fikciója, s mint a (Habsburg) birodalom valós államszervezete.⁵ Ami van, azzal nem lehet feltétlenül azonosulni, amivel pedig lehetne, az csak volt: egy új identitás kristályosítási pontja valahol a kettő között helyezkedhet el, mindkettőhöz kötődve. Az etnokulturális elv ezt a valamit volt képes körvonalazni, ezért változott meg a helyi érték. A Haza szimbólumát a mindenki számára egységes és oszthatatlan „magyar-ország” kapcsolat kezdi meghódítani, amely egyszerre teremt MI-ŐK oppozíciót politikai (ország)határ és etnokulturális határ(vonal) mentén. Világos a folytonossága a „regnum” történeti

sítja a fordítót, de a somogyi alispán nem László, hanem Pál volt, mint azt Szilágyi Ferenc kimutatta (vö. Cs/ÖM. IV. 456.).

- 1) Vö. Bónis György: *Hajnóczy József*, Bp., 1954., 173–188. Hajnóczy alkotmányterveit német és latin kéziratos röpiratokból (l. Benda I. 46–60., 61–88.), valamint 1791-ben, Pozsonyban, névtelenül megjelent traktátusából ismerhetjük (l. Benda I. 365–389.). Ez utóbbit Pálffy Lipót csongrádi főispán 1793-as jelentése szerint „mindenki olvasta és nagy hatása volt” (Benda I. 365.).
- 2) Bp., 1984., 53.
- 3) *Anglus és magyar igazgatásnak egybevetése*, Kolozsvár, 1790., vö. KazLev. II. 136.; *Az igazgatás formáiról és az uralkodók kötelességeiről egy próba II. Fridrik prussiai király munkái közül. Franciából*, Kolozsvár, 1791.
- 4) MindGy. 1790. III. Negyed, 293–295.; 1791. V. Negyed, 152–156.; 1790. IV. Negyed, 184–192. és 193–204.
- 5) L. Szűcs Jenő: *A nemzet historikuma és a történetiszemlélet nemzeti látószövege*, in uő: *Nemzet és történelem*, Bp., 1974., 31.

fikciójával és közjogi artikulációjával, de az etnokulturális identitással való összeszővődöttségében egészen új minőséget képvisel.

Etnokulturális identitás

„A' Népcet nem csak az Országoknak határai választják-el, 's különböztetik-meg egymástól. A' gondolkodásnak módja, az erköltsök, 's úgy nevezetett nemzeti szokások; a' nyelv, a' törvény, a' ruha: ezek tesznek leg-inkább különbséget közöttük. Ezeken nyugszik, ezek által tántolatik-össze minden-féle Polgári Társaság. Minél nagyobb a' hasonlatosság, annál nagyobb az egyesség, az erő, 's a' tagok közt egymáshoz-vonszó hajlandóság. Ezeknek meg-vesztegetődésekkel 's zavarodásokkal, bomolni, zavarodni kell annak-is. – A' Nyelv pedig különös természeti jele, bélége, 's fenn-tartója minden Nemzetnek. Ennek virágzásától, vagy meg-vettetésétől, függ mindenkinek boldog, vagy boldogtalan sorsa” – írja Batsányi a Magyar Museum ügyében, 1791. szeptember 21-én közzétett tudósításában.¹ Azokat a „láncokat” mutatja fel, amelyek egy közösséget összefűznek, vagyis a „Polgári Társaság” belső egységének létteményesít. Ezek pedig a törvény mellett a nyelv, a szokások, az öltözet.

A „józsefi kor” közismert témái ezek, különösen az 1790-es országgyűlés idején. Se szeri, se száma a magyar öltözet és nyelv dicséretének. Ugyanakkor az öltözetben való túlzott hivalkodás rögtön ellenhatást is szült: a nyelv és irodalom elhagyatottságát panaszolták sokan a hazafiság eme külsődleges jegyeiben való tobzódás láttán. Számunkra azonban most csak annyi a fontos, hogy mindez nemzeti karakterjegyként kezdett értelmeződni a korabeli szövegekben. Hozzávehetjük még a magyar tánc ugyanilyen megítélését, a hagyománymentő gyűjtőprogram kiteljesedését a Magyar Hírmondó felhívását követően, amely a kulturális primitivizmus európai mozgalmanak része volt. De ide tartozik a nemzetkarakterológia régi témája is,² amely a popularitás szintjein az idegensúfóoló szövegekben hagyományozódott régóta.³ Elég egyértelműen látszik ebből is, hogy a nyelv, szokások, öltözet stb. által befelé teremtődő egység kifelé határozott idegenképpel társul.

Kazinczy így fogalmaz az Orpheusban, a Fáy-kommentárban az 1790-es államnyelvi viták kapcsán: „ha a' Magyar nyelv hozattatik-bé, [...] Nemzetünkben különös Nemzet válik, örökös fal lesz a' Magyar és nem-Magyar közt vonva, 's az idegen vagy Magyarra lesz köztünk, vagy éhhel hal-el” (57–58.) Ugyanezzel a gondolattal találkozunk a szintén 1790-es Hamlet-előszóban is, amelyet ahhoz a Prónay Lászlóhoz címzett,

1) BJÖM. II. 255.

2) Vö. Henry Vyverberg: *Human Nature, Cultural Diversity, and the French Enlightenment*, New York, 1989., 76–82. (National Character); Vörös Imre: *Természetszemlélet a felvilágosodás kori magyar irodalomban*, Bp., 1991., 211–217.; *Nemzetkarakterológiák*, szerk. Hunyady György, Bp., 2001.

3) L. *Közélet és Irodalom I. Művelődés* (RMKT. 18. sz.), kiad. Küllös Imola, Bp., 2000., 223–271., 472–474.

akinek levele az Orpheus nyitóközleményei között szerepel: „Ezek a szomorú emlékezettű idők tanítottak meg bennünket arra, hogy nyelvünk megtartása s elterjesztése nélkül hazánkban is mindég idegenek leszünk, és a nemzet nem különös nemzet, hanem csak kolónia lesz”.¹ Ugyancsak ez az oppozíciós logika működik a kor többi folyóiratának programírásaiban, említhetjük a Magyar Museumot, a Mindenés Gyűjteményt vagy akár az Urániát, s nem kevés további példa lenne még sorolható a kor kiterjedt pasquillus-irodalmából is.

Jellegzetesen a premodern etnokulturális identitás, a *natio* szemléleti jegyei fedezhetők fel a fenti szövegekben. „A történelem különböző korszakaiban és különféle társadalmi struktúrákban szerepet játszanak nagyjából körvonalazható közös területen élő nagyobb embercsoportok, amelyek – függetlenül belső társadalmi tagozódásuktól és aktuális politikai szervezeti kereteiktől – közös történelmi múltjukból következően általában legrágabb értelemben vett nyelvi és kulturális összefüggések alapján alkotnak egységet, és összetartozásukat, ti. más csoportoktól való elkülönülésüket (»Micsoport«-mivoltukat) specifikusan ez összefüggések szerint tartják számon.”² Mégsem mondható azonban, hogy itt egy premodern nemzettudat jelenne meg változatlan formában. A nyelv, a szokások, az erkölcsök által meghatározott etnokulturális identitásnak ugyanis megváltozott a helyi értéke: a jelentősége hihetetlen mértékben megnőtt, s általában véve konstitutívva lett. Az etnokulturális identitás egy primer közösség számára eredendően adott létállapotot formalizál a MI-tudat kontrasztív önmeghatározásában (tehát a 'van' világára épül), egy másodlagos közösség önmeghatározásában *előbb eszmeként jön létre*, s csak utóbb terjed szét ilyen funkciójában a mindennapi tudat szintjén (tehát a 'kell' világára épül).

„Ha a' Magyar Nyelvet hozzuk-bé, állani fogunk: ha a' Deák Nyelv hozatik-vissza, később vagy előbb el-öl az idegenek özöne, 's Nemzetünk korts-zürzavar lessz” – írja Kazinczy már idézett kommentárjában, melyet Fáy Ágoston beszédéhez fűzött (59.). A soknemzetiségű állam ténye addig éppen a latin mint államnyelv evidenciáját vonta maga után a közgondolkodásban. A fenti érvelés éppen megfordítja a dolgot: a latin visszahozatalával a magyar nyelv nemzetet megtartó ereje sérülne, s így felmorzsolná az idegenek. A kor államnyelvi harcai kapcsán igen élesen vetődött fel ez a probléma. A *védelmetetett magyar nyelvről* szóló recenziójában írja Batsányi, hogy „eggyik Európai Országnak sints olly nagy szüksége egy *Nemzeti Nyelvre*, mint a' Magyar Birodalomnak; mivel-hogy egyik sints olly temérdek sok-féle nyelven 's hiti-valláson lévő népekből össze-alkotva”,³ majd Forgách Miklóshoz szóló nyílt levelében így fogalmaz: „Ha egyszer sok-féle, szép, tudós Könyveink lesznek; ha Nyelvünknek illendő betse léssen: majd önként fogják azt még az Idegen-Országbeliek-is tanulni. Átalláttják majd a' Horvátok 's Tótok is, hogy tanátsosabb, egy költséges hóltt nyelv helyett azon Nemzetnek élő nyelvét tanulniok, 's ügyöket rajta folytatniok, mellynek koronája 's védelme alatt bátorságos, szabad életet élnek.”⁴

1) KazMűv. I. 721.

2) Szűcs Jenő, „Nemzetiség” és „nemzeti öntudat” a középkorban, in i. m., 210.

3) BJÖM. II. 210.

4) BJÖM. II. 203., vö. a MindGy. cikkét (1790. IV. Negyed, 47.).

Az önmeghatározás jellegzetesen *kontrasztív*, s itt nem pusztán a latinnal való szembesülés a lényeges immár: a magyar nyelv „idegen maszlag” általi veszélyeztetettsége, az „elkorcsosulás” réme válik az egyik fő címmé. A nyelv nem organizmus, mely individuummá tesz a többi nemzet között, hanem zárt rendszer, amely elválaszt azoktól. Annak eszköze, hogy megrajzolhatóak legyenek egy új közösség határvonalai. A nyelv *közös használata* a definítív cím (miként az Encyclopédia szócikkében is), nem maga a nyelv mint kulturális önelv. A viszony persze könnyen megfordulhat, s utóbb egyértelműen meg is fordul, s akkor (de csak akkor) beszélhetünk arról, hogy a nemzet predomináns kulturális identitásként működik. E perspektíva azonban nem fedheti el azt a sajátosságot, hogy a „józsefi kor”-ban a nyelv, s tágabban véve az etnokulturális hagyomány egésze még nem így funkcionált, noha egy új közösségtudat megképzésének az eszköze volt, s e közösségtudat a politikai és etnokulturális határvonalak egybeesése mentén kezdett elkülönülni.¹

PROGRAM ÉS SZERKESZTÉS

Az első és második kötet viszonya a szakirodalomban

Kazinczy Aranka Györgyhöz írott, 1790. március 25-i levelében kiemelt az Orpheusból néhány általa meghatározó jelentőségűnek vélt közleményt. Ezt a részt idéztük is a bevezetőben és utána megpróbáltuk felvázolni a nevezett szövegek kontextusait. Csakhogy Kazinczy eme írásai egyaránt az Orpheus első és második számából valók (a levél írásának idején a második szám még csak szerkesztés alatt állt). Jogosan vetődhet hát fel a kérdés, hogy az így kiemelt írások mennyiben reprezentálják a folyóirat egészét, a nyolc szám teljes anyagát. A probléma az Orpheusszal foglalkozó szakirodalmat is élénken foglalkoztatta, mondhatni a folyóirat megítélésének egyik fő szempontja éppen az I. és II. kötet közötti különbség volt, amely különbség rendre összekapcsolódott a szépirodalom és a „journalisztika”, „ideológiai propaganda” körébe vonható szövegek belső arányaival.

Váczy János a Magyar Museummal összehasonlítva állapítja meg Kazinczy folyóiratáról (s ezt idézi egyetértőleg Porkoláb Tibor is): „Az *Orpheus* irodalmi értéke általánosságban nem éri utól a *Magyar Museum*-ét, de tisztán journalisztikai szempontból felülhaladja. Elevenebb és könnyedebb, inkább számol a derengő közélet kívánalmával, s a művelt embernek szükséges ismeretekkel.”² Szauder József ezzel szemben úgy véli, hogy „az Orpheus a kor magyar irodalmi, költői irányait a legösszetettebb, a legsokszínűbb foglalatra zárja: mert benne az uralkodó ideológiai és politikai direktívák mögött négy-öt rétegben burjánzik fel az ízlésben-formában átalakuló magyar költészet”.³ Fel is sorolja e rétegeket a Gyöngyösi-hagyománytól kezdve a dcákosságon át a német és olasz dalköltészetig, a klopstocki óda és az osszianizmus fenségéig,

1) Vö. Debreczeni Attila: *Nemzet és identitás*, in ItK 2001., 5. sz. (sajtó alatt).

2) Váczy 277.; vö. Porkoláb Tibor: *Orpheus küldetése*, in Orpheus 1991., 266–272., főleg 272.

3) Szauder 136.

majd megállapítja: „A szépirodalom duzzad fel az *Orpheus* második kötetében: a költő lázadását jelenti bc, még magasabb fokon, mint az ideológiai propaganda elméleti műveivel.”¹

Kókay György ugyanezt a változást látja az első és második kötet között, megítélése azonban eltérő: „az engedmények a II. kötetben fokozódtak, és kiterjedtek politikai-világnézeti területre is. Eltűnnek e kötetből a radikális írások és uralkodóvá válik a szépirodalom. De ezek sorában is hátrébe szorul az élő irodalom, és helyét a görög-római klasszikusok fordításai foglalják el.”² Pál József sem vélekedik másként a kötetek viszonyáról, viszont az ő sajátos, a hermetikus hagyományokat előtérbe állító szempontjából megint másként értelmeződik e viszony: „A folyóirat írása és szerkesztése közben Kazinczy felvilágosult propagandistából, forradalmárból, népnevelőből egyre inkább szépíró lesz. Az első kötet merész cikkei után a másodikban jelentősen megnő a költészet szerepe, mintha a harcoss politikust felváltaná a »belülről építkező« művész, s ezzel mintha Kazinczy visszatérne korábbi terveire.”³

A szakirodalom jeles képviselőinek idézett véleményeiben az a látens feltételezés rejlik, hogy a kor politikai körülményei mintegy kikényszerítették az eszmeileg-politikailag radikálisabb hang tudatos visszafogását Kazinczy részéről, s ennek helyébe lépett a kevésbé kockázatos szépirodalmiság. Ez aztán megítélhető kiteljesedésként avagy visszahátrálásként is, de az alapszerkezet ettől még közös. Ezzel szemben azonban úgy véljük, hogy az *Orpheus szerkesztése* idején, tehát az 1789 ősze és 1791 eleje közötti mintegy másfél évben éppen hogy nem a represszív erők domináltak. A lipóti kor az „arany időt” képviselte literátoraink számára, minden nehézség ellenére is a felívelés szubjektív érzülete hatotta át a közéletet. Kazinczy sem volt kitéve tudomásunk szerint olyasféle üldöztetésnek, mint később Batsányi a Magyar Museum miatt, s a megjelentetés cenzurális nehézségeiről sincsenek adataink az amúgy gazdag idevonatkozó levelezésben (legfeljebb csak a postai terjesztés engedélyezésének elmaradása említhető meg). Nem látjuk tehát már a kényszerítő erőket sem, amelyek miatt Kazinczy az *Orpheus* arculatának megváltoztatására kényszerült volna.

A szerkesztés praxisa

Nem tűnik továbbá evidensnek az első és második kötet közötti, alapvetőnek mondott különbség, s az sem, hogy a felvilágosult propagandista és a szépíró Kazinczy szétválasztható, sőt szembeállítható lenne egymással. Aprólékosan áttekintvén az *Orpheus* számaint úgy véljük, hogy a közlemények alapvető arányai nem változtak. Az első számban Metastasio-, Wieland-, Pope-, Horatius-versfordítások, Lessingtől meseát-dolgozások, a deákos és a magyar vershagyományt képviselő eredeti költemények egyaránt szerepelnek a különféle ideologikus szövegek mellett. A második kötet első számában ott található a II. Frigyesztől Kazinczy által fordított hosszú elmélkedés a

1) Szauder 137.

2) MSajtó. 220.; vö. Kókay 472–473.

3) Pál J. 206.

törvénytárgyában, amelynek második része az Orpheus legutolsó számában kapott helyet, a második kötet második számában pedig a *Skizsek a' Voltaire életéből*, amelynek direkten polemikus, radikálisan felvilágosult jellege egészen nyilvánvaló. Sorolhatnánk még a példákat, de talán anélkül is, hogy statisztikát készítenénk az egyes számok tartalmáról, kijelenthetjük (annál is inkább, mivel a jelen kiadásban ez mindenki számára könnyen ellenőrizhető), hogy az egyes számok tartalmának, belső arányainak ingadozásában nem látunk semmiféle markáns változási tendenciát kirajzolódni. A programszerűen is vállalt sokirányú elegység látszik mindvégig meghatározónak az Orpheus arculatában.

Ebbe beletartozik a gondolati és ízlésbeli másság iránti nyitottsága éppúgy, mint a költői színvonalat illető (esetenkénti, de elvi jellegű) engedékenysége. Mindezt már csak azért is célszerű hangsúlyozni, mert ezen vonások egyike sem lesz igazán jellemző Kazinczyra a továbbiakban. Az azonban már nem tekinthető engedékenységnek, a közhangulat előtti behódolásnak, hogy a kor politikai mozgalmainak komoly teret enged az Orpheus hasábjain. A felvilágosultság és a nemzeti mozgalomban való részvétel nem egymást kizáró jelenségek, nem egymás rovására érvényesülnek, nem kell tehát öntudatlan behódolásként vagy taktikai váltásként tekintenünk Kazinczyra az 1790-es országgyűlési harcokkal kapcsolatos tevékenységét. A második kötetből pedig azért foglalkozik több közlemény a nyelv ügyével és a törvényesség helyreállításával, mert azok a számok szerkesztődtek a diéta e szempontból döntő jelentőségű májusi, júniusi üléseivel párhuzamosan. De az első kötetben is olyan kulcsfontosságú írások találhatók, mint Fáy Ágoston március 1-jén elmondott beszéde, s különösen Kazinczy ehhez fűzött kommentárja.

Mindazonáltal nem állíthatjuk, mint arra már utaltunk is, hogy az Orpheus szerkesztésében teljesen kiegyensúlyozott és arányos lenne. A BÉ-vezetésben meghatározott tárgyak közül a harmadik, a „magyar történetek” megismertetése, valamint az elvesztéstől megmenteni szándékozott apróbb régi írások közzététele kétségtelenül háttérbe szorult, emiatt már a negyedik szám borítóján közölt jelentésben méltóztatott is Kazinczy (313.). E publikációk kezdeti hiányának, majd későbbiekben is kis számának az okát abban véljük felfedezni, ami egyébként a szerkesztés egészének a generális hibája volt: a szűk szerzői körben. Ha megnézzük a szerzők névsorát és közleményeik számát, azt tapasztalhatjuk, hogy az írások tekintélyes hányada azoktól származik, akik a lap tervezgetésében is részt vettek: Kazinczyn kívül Rádaytól, Földitől, Arankától és Horváth Ádámától. E belső körhöz csatlakozott Kazinczy hivatali munkatársainak, valamint a Kazinczynál a Parnasszusra bebocsátásért kopogtató fiatalok csoportja (Aszalay, Kallós, Vályi, Vitéz, valamint Szentjóni, Döme, Dayka). A többi szerzőtől jobbra csak egy-két szöveg kerül Kazinczyhoz, azok is leginkább az imént említett személyi csatornákon keresztül.

A lapot azonban havonta meg kellett tölteni, s ez ebben a (kevésbé modern) formában nemigen volt biztosítható hosszabb távon, legalábbis kiegyensúlyozott szerkesztésben nem. Innen érthetőek az olyan esetlegességek, mint hogy pl. az 1. számba utólag került be a Rousseau-fordítás, vagy hogy a 7. és 8. számban aránytalanul sok a Rádaytól származó írás stb. Kazinczy levelezésében elég pontosan nyomon követhető, hogy az egyes csatornákon beszerzett szövegek jószereivel ugyanazon blokkokban

kerülnek bele a lapba, ahogy hozzá érkeztek. Mindez talán azért nem olyan feltűnő pusztán az Orpheust lapozgatva, mert a folyóirat vállaltan elegeyes, mind tematikailag, mind ízlésvilágában. Konceptiózus program, kiformált ízléselv és szerep párosult tehát a szerkesztésnek a helyzetből is következő esetlegességeivel. Földi János már a kezdetek kezdetén figyelmeztette Kazinczyt, hogy nem fogja bírni anyaggal az ilyen rendszerességű megjelenést. Utóbb igaza lett, mert az Orpheus megszűnéséhez ez is hozzájárult, a terjesztés, a szűk vásárlói kör és a nyomdásszal való viták mellett. Földi mindazonáltal nem emlegette fel jóslatát, 1791 márciusában minden nehézség ellenére is biztatta Kazinczyt a folytatásra: „egyedül tsak az Orpheust kérlék, ha lehet, az Orpheust ne hagyj félbe!” Majd nem kevésbé patetikusan hozzáfűzte: „Rakjuk le ebbe az Orpheusba kintseinket, mellyeket ha mostani háladatlan Népünk nem esmér is: majd a' következő Nép örömmel szedegessen ki belőlc.”¹

1) KazLev. II. 170.

JEGYZETEK

Az Orpheus története

A TERVEZÉS ÉS ELŐKÉSZÍTÉS 1789 FOLYAMÁN

„B. tovább sem szűne-meg cabalázni; azon volt hogy elfojthassa társainak szabadságát. Kazinczy azt elúnta, 's külön vált, azt nekik kimondván, valamint azt is, hogy miért vál külön.” Ekképp summázta Kazinczy *Magyar (Kassai) Muzéum és Orpheus miként kezdének kiadatni?* című kéziratot feljegyzésében a kassai társaságtól való elválását, az Orpheus megindításának közvetlen előzményét és kiváltó okát (OSZK. Quart. Hung. 1238., 1–2., KazLev. XXIII. 415–416., l. minderről részletesen az *Első folyóirataink: Magyar Museum* jegyzeteiben). Kazinczy elhatározása a kezdetektől tartó viták után mintegy jó évvel született meg, 1789 elejére, ekkor már közelebbi barátaival közölte is szándékát. Földi János 1789. február 5-i, Horváth Ádám február 19-i levelében igazolta vissza helyeslően Kazinczy szándékát (KazLev. I. 264–266., 281.). Nem sokáig váratott magára a szakítás sem, Horváth Ádám következő levele már erre reagál (KazLev. I. 283.). Kazinczy Ráday Gedeonnak március 14-én írja meg a hírt, de csak mintegy melleleg, szőrmentén fogalmazva: „mert én mind gyakori útazásaim miatt, mind eggy más okra nézve is, magamat a' Muscum úgy nevezett Tagjai között ki-szakasztottam” (KazLev. I. 300.). Az egyéb más okokra nézve mindössze a Bé-vezetés Batsányi általi „öszve bontására” utal.

Az új folyóirat tervét is Földivel, Horváth Ádámmal és Rádayval vitatja meg. Földi, s különösen Horváth nagy lelkesedéssel ajánlja magát társul. Mint Horváth írja, Kazinczy majd „felséges könyveket” fordít, ő, Földi, Gyöngyösi pedig győzi versekkel (KazLev. I. 340., 360.). Igaz, utóbb Horváth közli Kazinczyval Gyöngyösi János levelét, amelyben az hivatali teendőire hivatkozva elhárítja a Társaságban való részvételt (KazLev. I. 485.). Ez – ismervén véleményét Gyöngyösi János verseiről – valószínűleg kevésbé rázta meg Kazinczyt. Ráadásul ekkorra már azt is eldöntötte, hogy társak nélkül, egyedüli szerkesztőként vág bele az új folyóirat kiadásába. Horváthnak írott, 1789. augusztus 21-i leveléből értesülünk erről először. Horváth már sokszor beszámolt ennek előtte Széchényi Ferenc tervezett tudós társaságáról. Kazinczy helyesli, de nem akar belépni, s ennek apropóján jelenti be, hogy egyedül akarja szerkeszteni az Orpheust: „Álljatok öszve Kedves Barátim, 's fogjatok hozzá az új Társaság munkáinak kiadásához. [...] Én az Orfeusomtól azért nem állok-el. Lesz ennek is haszna. Ti versezzetek, én is versezek köztetek; én a' mellett egyébhez is látok. Az én darabjaim Archivuma lessz a' mostani Litteratori dolgoknak, 's minden talál benne helyet, a' mi tárgya a' tudhatásnak.” (KazLev. I. 437.)

Ebbéli szándéka elég nagy csalódást jelentett Horváth és Földi számára, de némi sértődöttséget követően viszonylag hamar belenyugodtak, s további együttműködésüket ígérték. Földi, megismételve korábbi tanácsait, kijelenti: „Akkor úgy tanácsoltam mint Társ; de most látom, hogy Te leszel ebben egyedül az Editor, a' többi pedig csak segítség.” (KazLev. I. 442., vö. még I. 506–509.) Ráday Gedcon viszont melléáll és helyesli ezt, mint az Kazinczy Rádayhoz írott válaszleveléből kiderül: „Nagyságod tanácsát, hogy dirigens társakat ne végyek magam mellé, meg-fogadom örömet.”

(1790. január 5., KazLev. XXIII. 23.) Ráday bölcsemberismerettel sejthette, hogy ez a legcélszerűbb megoldás.

Hosszas levelezés tárgya volt a tervezett folyóirat címe. Földi egy fenn nem maradt levelében megírta, mi tetszett neki Kazinczy tervében, előbb idézett levelében pedig azt írta meg, mi nem tetszik. Kifogásai közül az első a tervezett címre (A' Litterator) vonatkozik, főleg mert magyar nevet szeretne; s említi még azt is, hogy a havi 5 ívre tervezett lapszámokat nem fogják bírni megtölteni (KazLev. I. 303–304.). Horváth Ádám 1789. április 17-i levelében már Orpheust említ, igaz, akkor még Orpheusunk alakban (KazLev. I. 321.). Kazinczy végül is ennél a változatnál maradt, mert ez, a szabadkőműves névként is választott mitológiai költőalak neve fejezte ki leginkább számára a lap törekvéseit (l. erről részletesen később). Úgy látszik azonban, a névválasztás meg Ráday Gedconnak nem nyerte el a tetszését, mert ő még az első szám nyomtatása közben is különböző más címjavaslatokról értekezett levelében (Magyar Gyűjtemények Tárháza, Igyekezők Gyűjteménye, I. 1789. december 12., 1790. január 5., KazLev. I. 513–514., II. 22.).

Az Orpheus cím azonban csak a szimbolikus rejtőzködés egyik formája volt, hiszen a folyóirat kiadójaként a Széphalmy nevet tüntette fel a címlapon, s a Bé-vezetésben meg is okolta ezt: „a' homloklevelen kijelentett Nевem áll-név. Okaim voltak ezt tselekedni, noha ki-légyek Olvasóim ki-fogják találhatni. Ezt a' valóban igen-rendes demasquirozást szükség volt meg-tennem mindjárt bé-léptemmel, hogy azok, a' kik olly örömet akadoznak másokba, azt ne gondolják, hogy a' *Domino* rajtam nem-ártatlan végből vagyon.” Valóban nem maradt sokáig titokban, kit is fed a Széphalmy álnév, s nemcsak a beavatottak előtt, hiszen a HMNT. egyik tudósításában megírták valódi nevét (1790. II. 274.). Erre a cikkekre is reagált saját, ugyancsak a HMNT. hasábjain megjelent cikkében (1790. II. 415–419.).

Ugyancsak levelezésbeli diskurzus tárgya volt, hogy hogyan is neveztesse meg az egyes számok, vagyis hogy a hónapok milyen elnevezéssel szerepeljenek. Földi két hosszú levélben is értekezik erről (KazLev. I. 504., 532–534.), s cikket közöl a tárgyról a MindGy.-ben is (1789. december 23., 369–372.), amelyhez helyeslő hozzászólás érkezik Fábchich József részéről (1790. január 27., 117–119.). Földi írásában kifejti, hogy sem a latinos (januarius, februarius stb.), sem a hagyományos magyar nevek (Boldogasszony hava, Böjtelő hava) nem megfelelőek, s elveti Barczafalvi Szabó Dávid purista kísérletét is (zuzoros, enyheges). A maga részéről Rájnis József megoldását javasolja, a csillagjegyek szerinti elnevezést (Vízöntő hava, Halak hava), s ehhez kis versikéket is gyárt, részben disztichont az összes név könnyebb megjegyzésére, részben a hónapokra külön-külön. Kazinczy Földi javaslatát tartja a legjobbnak, s ezt valósítja meg, mint azt 1790. január 26-i levelében megírja előbb Aranka Györgynck (KazLev. II. 16.), majd február 16-án Földinck (KazLev. II. 33–34.). Ez utóbbi levelét egyébként az első szám borítóján nyilvánosságra is hozta.

NYOLC LAPSZÁM 1790 FEBRUÁRJA ÉS 1792 AUGUSZTUSA KÖZÖTT

Az első szám (1790 februárja)

A folyóirat egészének tervezése mellett 1789 őszén már napirendre került az első szám tartalmának az összeállítás is. Első adataink erre nézve november elejéről valók, Kazinczy Kovachich Márton Györgynek 5-én írott levelében a szám első néhány tételét sorolja fel, s kifejezi reményét, hogy a lap szenzáció lesz (KazLev. I. 512.). Horváth Ádám egy keltezetlen, de Váczy János meggyőző érvei alapján november 15. és december 29. közöttre tehető levelében (vö. KazLev. I. 506–509.) az első szám tartalmára reflektál. A részletes tartalmat Kazinczy 1789. december 23-án írja meg Péczeli Józsefnek (pontosabban: lehet hogy még máskor másnak is megírta, de mi csak ezt a levelet ismerjük, KazLev. I. 522.).

„Orpheusom (az az holnapos irásom) már a' Revisor kezében van. Holnapután megyen sajtó alá” – újságolta Kazinczy Döme Károlynak 1789. december 12-én (KazLev. I. 516.). December 18-án és 21-én azonban még mindig arról számolt be barátainak, hogy a cenzor nem végzett (I. 517., 520–521.), január 5-én viszont már tényleg megírhatta Rádaynak, hogy nemcsak a cenzúrán esett túl a lapszám, de már egy ív nyomtatása is készen volt belőle (KazLev. XXIII. 23.). Ugyanitt említi: „Orpheusomat prof. Szabónak mutattam. Végig nézte. Ne adják az eget, hogy egyikünk munkája a' másikáénak ártson.” Valószínűleg ezt az elkészült ívet küldte el Prónay Lászlónak is február 3-án, mutatványként, beleegyezését kérve levele publikálásához (KazLev. II. 30.).

Január 26-án abban reménykedett, hogy egy héten belül elkészül a teljes nyomtatás (KazLev. II. 16.), s ebbéli reménye valóra is válhatott, mert Horváth Ádám február 18-i levelében visszaigazolja az 1. szám kézhez vételét (KazLev. II. 35.). Szaitz Mária Leo 27-én teszi ugyanezt (KazLev. II. 44.). Mindezek alapján a szám megjelenését 1790. február legelejére kell tennünk. Kókay György Horváth egy korábbi levelére hivatkozva azt valószínűsíti, hogy még 1789 decemberében megjelent, de ez a terminus az ottani megfogalmazásból nem következik, s ellentmond a fenti adatoknak (I. KazLev. I. 528., vö. Kókay György 468.).

Van azonban egy másik bizonytalansági tényező is az említett február eleji megjelenés körül. Kazinczy Rádaynak, 1790. febr. 23-án írja, hogy „Landerernek factora Orpheusom el-készítésének kettsegtetésével 's meg-tsalásával egészen ki-forgatott emlékezetemből. Elég az ahhoz, hogy ezen szempillantásban küldöm vissza a correcturáját a' boríték kék papirosnak, 's el-lévén a' munka egészen készítve, bizonyosan ígérhetem hogy egy nyomtatványt belőle Nagyságnak a' jövő postán meg-küldhetek.” (KazLev. XXIII. 25.) A számot (és a másodikból elkészült két ívet) ténylegesen majd csak március 25-én küldi, s Ráday április 9-én igazolja vissza, hogy megkapta (KazLev. XXIII. 26., II. 55.). Itt azonban minden bizonytalansággal lehet szó, hogy a borítók később készültek el, s február elején azok nélkül küldött szét példányokat egyeseknek. A borítón olvasható levél is február 16-i keltezésű (307.). (Prónay László egyébként még később, május 20-án köszöni meg az első szám kézhez vételét, KazLev. II. 67.)

A második szám (1790 júniusa)

E szám tartalmazta Kazinczy hosszú jegyzetét a lélek halhatatlanságáról, amelyet a cenzor, Novák István kassai professzor *imprimatur* helyett csak *transmissummal* engedélyezett (KazLev. II. 99.), mindenesetre a megjelenés elébe így nem gördült akadály. Hogy az engedélyeztetés mikor zajlott, nem tudjuk. A szám összeállítására vonatkozó adatot találunk a HMNT.-hez beküldött, 1790. március 8-i tudósításában, amelyben azt írja Kazinczy, hogy „*Orpheusom*’ II-dik Darabjába Consiliarius Fáy Ágoston Urnak, mint *Abaújvármegyei* első Vice Ispánnak, Mártz. elsőjén tartott Beszédét iktattam”. (KazLev. II. 45.) Március 25-én, mint említettük, Rádaynak korrigálásra küld két ívet, aki abban sok hibát észlel, pedig – mint írja – „már corrigált árkusok küldettettek kezemhez” (KazLev. II. 56.). A borítón olvasható Tudósítás május 12-én kelt (309.). Június 23-án Földi Kazinczynak arról számol be, hogy csak az első számot vette, s egy Kazinczy-levélből (amelyet nem ismerünk) tudja, hogy a 2. szám két árkusa munkában van (KazLev. II. 76–77.). Július 1-jén, Aranka Györgyhöz szóló levelében végre megírhatja, hogy küldi a számot (KazLev. II. 79.), Prónayt is ugyanekkor értesíti arról, hogy átveheti azt (KazLev. II. 81.). Mindebből az következik, hogy a nyomtatásnak legkésőbb június utolsó napjaira el kellett készülnie.

A harmadik szám (1790 augusztusa, szeptembere)

A két utóbb említett (június végi, július eleji) levélben arról is beszámolt, hogy a harmadik szám már sajtó alatt van, ugyanakkor viszont még augusztus 3-án is szerkesztési kérdésekről ejt szót Ráday-verscek kapcsán: „A’ *Metastasioból* utánam fordított Nyögdtelű Szeletskét *Orpheusom* 3-dik darabjába bé-tettem Virgiliusnak első *Ecclogájával*.” (KazLev. II. 92.) A kék borítón található tudósítás augusztus 20-i keltezésű (311.). Földi szeptember 17-én visszaigazolja *Zoil ellen* című költeménye megjelenését (ez a 3. számban van), de előbb még azt írja, hogy a 2. számot kapta kézhez (KazLev. II. 105.). Az adat tehát nem teljesen egyértelmű, de mivel a következő számokra vonatkozó ismereteink a munka felgyorsulására utalnak (novemberben már az 5. szám is megjelent), ebből az következik, hogy a megelőző számok is ütemesen jöttek ki. A jelen 3. szám esetében ez augusztus végére, szeptember elejére tehető.

A negyedik szám (1790 szeptembere, októbere)

E szám megjelenésére nézve az előzőnél is kevesebb az adatunk. A borítón olvasható jelentés (313.) szeptember 9-i keltezésén túl mindössze Kazinczy Rádaynak írott, 1790. augusztus 15-i levelének vonatkozó részletére támaszkodhatunk: „Ma küldémbé éppen Kassára az *Orpheus* 4-dik darabjára készített *mscriptumomat*. Minthogy a’ Landerer itt való emberei most el-nem vonattatnak egyéb munka által, reményilem, hogy Septembernek első napjáig ez kész lessz; Septemberben pedig az 5-dik és 6-dik

darab is le-nyomtattatik. [...] Minthogy ez a' 4-dik Heft, a' mellynek Manuscriptumát most küldtem-bé, még Április havára való, mostanáig egész négy hónap, és ugyan annyi Heft van hátra." (KazLev. II. 95.) Hogy az augusztusban leadott kéziratból tényleg lett-e lapszám szeptemberben, nem tudjuk, de októberig minden bizonnyal, hiszen (mint fentebb említettük, s alább részletesen szólunk róla) az 5. szám novemberben már bizonnyal kijött, s ezt meg kellett előznie a 4.

Az ötödik szám (1790 november)

Kazinczy Arankának valamely frissen vett művét akarta ebbe a számba beiktatni, még augusztusban (KazLev. II. 99.), tehát már ekkor foglalkozott összeállításával, az ímént idézett levélben pedig a kézirat leadását szeptemberre tervezte. Októberben már készen kellett lennie a tartalomnak, hiszen Földi Kazinczynak írott válaszelevelében ezt olvashatjuk: „Társaid újabb újabb szaporodásokat, kik az Orpheusod' nevelésére segítségül vagnak, igen örvendem. Az V-ik darabnak hozzám megírt tekintetéből látom azokat.” (KazLev. II. 121.) Kazinczy fenn nem maradt levele pedig október 24-én kelt, amint ugyancsak Földitől tudjuk. Testvére, Kazinczy László 1790. november 23-i levele jelenti számunkra a bizonyosságot a novemberi megjelenést illetően, itt ugyanis ezt olvashatjuk: „A küldött Orpheusodat még csak láttam, most a Könyv kötnél van.” (KazLev. II. 124.) A szám mindenképpen az 5., mert utal a Rádayt ábrázoló metszetre is, amelyet e szám mellékleteként küldtek szét.

A hatodik szám (1790 decembere)

Erről a számról megint nagyon kevés információnk van. A borítón olvasható szöveg október 7-i keltezésű (317.). Kazinczy László Kazinczynak, 1791. január 14-én írja, hogy olvassa a számot, Dayka Ovidius-fordítása és a Voltaire-ről szóló „skizz” tetszik neki (KazLev. II. 5.; de a főszövegben rossz dátummal, a jegyzetben javítva, II. 548.). Ebből következően a szám megjelenését a két dátum közötti időre, legvalószínűbben december körültre tehetjük.

A hetedik szám (1791 márciusa)

Az ősz folyamán viszonylag felgyorsulni látszó nyomdai munkálatok az új esztendő beköszöntével megint meglassulnak. 1791. február 14-én írja Ráday Kazinczynak: „Értem az Ur Levelébül, hogy az 7-dik darabján szakadott félbe az Orpheus nyomtatása, még pedig az tőlem küldetett Aencis fordításán” (KazLev. II. 161.). Kazinczy március 13-án aztán mentegetőzve említette, hogy a szám már ki volt nyomtatva, s ezért nem tudta Ráday időközben küldött javításait beletenni (KazLev. II. 178., vö. 181. is). A kék borítón található írását is március 28-án keltezte (319.). A kész számot áprilisban személyesen adta át a grófnak, aki azonban ezt utóbb elfelejthette, mert

decemberben reklamálja, hogy még mindig nem kapta meg (KazLev. II. 227.). Kazinczy válaszában részletesen leírja áprilisi találkozásukat, s emlékeztet a Mapesfordítás kapcsán szükségessé vált újnyomatásra is (KazLev. II. 229.).

A nyolcadik szám (1792 augusztusa)

Kazinczy Rádaynak márciusban még reményekkel telve írja idézett levelében: „Azt is megígérte [Landerer Factora], hogy már most meg szakadás nélkül rakatja az Orpheus darabjait, hogy a' hátra levő Heftek meg-jelenhessenek.” (KazLev. II. 178.) Nem gondolta, hogy az ígélet teljesedésére majd másfél évet kell várnia, s hogy ennyi idő alatt már csak egy szám készül el az Orpheusból, az utolsó. Április elején írott leveleiben még mindig bizakodó: „Orpheusnak második Kötetjében a' negyedik darabot, az az a' nyoltzadik hónapra valót nyomtatja a' Landerer nyomtatója” (KazLev. II. 181., vö. 184. is). 1791. április 1-jén arról számol be Dömének, hogy a „8-dik darab is sajtó alatt van”, majd az első négy közlemény megnevezése után imígy zárja híradását: „Mi következik ezután, nem tudom, mert a' rendváltást egészen a' betűszedőre bíztam; nem lévén sem elsőség, sem meg-vetés abban, hogy eggyik darab a' másíknál előbb tétetetik.” (KazLev. II. 182.)

Szeptember 27-én Aranka Györgynek panaszkodva említi, hogy még mindig nem jelent meg a szám (KazLev. II. 224.), s ugyancsak szeptember 27-i keltezésű Kazinczynek a kék borítón található fejtegetése a német nyelv hangzásáról (321.). December 15-én pedig ezt írja Ráday Gedeonnak: „már a' 8-dik heftnek sines egyéb híja, hanem hogy az utolsó árkust nyomtassák. [...] Áprilisben midőn ez idén fel mentem, a' nyoltzadik heftnek nem volt két árkusnál több híja, 's ezt a' két árkust ide való factora azolta sem végeztette-el.” (KazLev. II. 229.) 1792 februárjában még mindig nincs készen az utolsó árkus (KazLev. II. 248.). Újabb fél év telik el, míg végre kijön Landerer kezei alól. 1792. augusztus 10-én írja Földi Kazinczynek: „Orpheusodnak 7-dik és 8-dik darabjait [...] örömmel vettem. Örülök, hogy Orpheusod még egyszer folyamatba indult.” (KazLev. II. 266.) Újrakezdésről azonban már nem volt szó.

A MEGSZŪNÉS

A 8. szám nyomtatásának másfél éve alatt fokozatosan fogyott el a remény Kazinczyban a folytatásra. 1791. április 2-án még arról ír Rádaynak, hogy „a' Nyomatató nyolcz nap alatt hozzá fog az October havára esendő Heft nyomtatásához”, s tervezi ebben egy színi tudósítás közlését is (KazLev. II. 183.). Nem sokkal később Döme és Virág versei párhuzamos közlésének tervéről számol be egy levelében (KazLev. II. 189.). Még 1792 februárjában is ekképp fordul Rádayhoz: „Uj darabokért esedezem az Orpheus számára.” (KazLev. II. 248.) A későbbiekben már nagyon megricikulnak a folytatásra vonatkozó kijelentései, két ilyenről van tudomásunk, egyszer 1793-ból, egyszer 1794-ből (KazLev. II. 298., 385.). Ez utóbbi meglepően határozottan hangzik: „Orpheusomnak eggy új darabját csakugyan készítem.” A tervekben azonban semmi nem lett.

A folyóirat megszűnésének elsődleges oka abban keresendő, hogy mint üzleti vállalkozás bizonytalan lábakon állott. Már a tervezés során utalt arra Földi János, hogy Kazinczy némileg túlméretezte az Orpheust, mikor havi megjelenést gondolt el, ráadásul öt ív terjedelemben. Ezt nemcsak megtölteni volt nehéz, hanem kiadni és eladni is, különösen az adott irodalmi infrastruktúra lehetőségei között. „Landerer ezen költséges munkát csak úgy fogja Continuáltathatni, ha Vevőinek számok kicsiny nem lesz” – írta Aranka Györgynek 1789 decemberében, kérvén egyúttal, szerezzen vevőket lapjára (KazLev. I. 520.). Egy évvel később ugyancsak neki szól a kérés: „Igyekezz rajta, hogy Orpheusomat sokan kívánják hordattatni, ha sok vevő lesz, úgy Landerer el nem áll folytatásától: ha nem lesz sok, Vevő. csak Aprilisig fog nyomtatni.” (KazLev. II. 118.) Úgy tűnik, Landerer János Mihály (vö. V. Ecsedy Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában, 1473–1800*, Bp., 1999., 201–203.) kassai nyomdász beváltotta szavát, s 1791 áprilisával gyakorlatilag befejezte az Orpheus kiadását.

Jó lenne részleteiben ismerni Kazinczynak Landererrel kötött szerződését, de csak annyit említ belőle Kazinczy adatszerűen, hogy „Contractusunk szerint minden esztendőnek végén készen kellett vala lenni 12 heftnek” (KazLev. II. 248.). A címlapon az állt, hogy „ki-adta Széphalmy Vintze” „Füskuti Landerer Mihály’ költségével”, s Kazinczy egyéb megnyilatkozásaiból is arra következtethetünk, hogy a vállalkozás a nyomdász pénzügyi kockázata volt. Hiszen ha a pénzt Kazinczy adta volna a nyomtatásra, akkor Landerer számára mindegy lett volna a vevők száma, Landerer üzleti vállalkozásaként azonban egyáltalán nem volt lényegtelen, hogy hány példány kel el a folyóirat számaiból. Persze Kazinczy is vállalt anyagi áldozatot, például a (később tárgyalandó) metszetek elkészíttetésével vagy a példányok szétküldésével. Ez utóbbira vonatkozik megjegyzése Ráday Gedconhoz: „Orpheusomból nékem a’ nyomtató hatnál többet nem ad, de én legalább tizet küldök-el ingyen, még pedig postán, és így kettős költséget tévén” (KazLev. XXIII. 29.). Vagyis megveszi a számokat a kapott haton fölül, s még a postai díjat is fizeti.

A szétküldözgetésre egyébként számos más utalást is találhatunk Kazinczy leveleiben, ez általában jellemző volt rá más művei (pl. a Bácsmegyey) esetében is, de arra ugyancsak sok az adat, hogy ez nem ment olajozottan. A terjesztés megoldatlanságát kell látnunk mindebben. A lapot mintegy előfizetés szerűen postán járni nem lehetett, mert a helytartótanács nem adott erre engedélyt „A’ Felsőleges Helytartó Királyi Tanástól még ekkoráig sem érkezék-le az engedelem, hogy ezen hónapos-írás Postán küldetethessen-meg azoknak, a’ kik ezt hordatni kívánják. Még most tehát nem adhatok eránta egyéb tudósítást, hanem hogy egy példánynak árrát a’ Nyomtató Postán kívül 20. kraitzárban határozta-meg.” (l. a borítón, 309.) Nem tudjuk, hogy az engedélyt megtagadták-e tőle, avagy csak a bürokratikus folyamat elhúzódásáról, esetleg tudatos elnyújtásáról van szó. A másik fontos hivatallal, a cenzúrával tudomásunk szerint nem volt komolyabb baja Kazinczynak az Orpheus kapcsán, a kassai Novák István, akiről mint egy készülő Természeti Törvény szerzőjéről többször megemlékezik (KazLev. II. 46., 182.), nemigen gördített komolyabb akadályokat a megjelenés elé (vö. KazLev. II. 99., XXIII. 23.).

A terjesztésben tehát maradt a személyes kapcsolatrendszer, illetve a bolti eladás; Kazinczy testvére, László is csak reménykedik a prenumeráció lehetőségében: „ha Postán szabad lesz Orpheusodat hordani, engem is praenumeransaid közzé tégy” (1790. augusztus 23., KazLev. II. 101.). A számonkénti eladás sem működhetett túl jól, Ráday Gedeon legalábbis többször panaszkodott, hogy még Landerer pesti boltjában sem lehet hozzájutni az Orpheushoz, pedig ő számonként 15 példányra igényt tartana (KazLev. II. 161–162., 178., 227.). Ha pedig a lap számaihoz nem vagy csak nehezen lehet hozzájutni, akkor még az egyébként is kevés potenciális olvasó sem tudja azokat megvenni. S ha nem kél a lap, a nyomdász abbahagyja a kiadását. Ez történhetett ebben az esetben is, ennek figyelembevételével kell olvasnunk Kazinczy elkieseredett sorait 1791 februárjában: „Most azt a' szomorú tudósítást teszem, hogy mivel látom Landerernek tunyaságát, [...] hónapos írásomat nála nyomtattni megszűnök, 's módot keresek, hogy azt másképpen continuálhassam. Ezen végezőemet már megírtam nékie, 's várom választát.” (KazLev. II. 248.) Más mód azonban nem akadt a folytatásra, s a lap így hamarosan megszűnt létezni.

AZ ORPHEUS MELLÉKLETEI

A korban a nyomdász és a könyvkötő két külön mesterség volt. A nyomtatványok ívekben kerültek ki a nyomdákából, s nagyon gyakran így is jutottak el az olvasókhoz, akik aztán könyvkötőjükkel méretre vágatták az íveket és ízlésüknek (valamint pénztárcájuknak) megfelelő kötésbe köttették. Az „újságlevelek” esetében sokszor el is maradt a bekötetés, erre utalt például Ráday Gedeon egyik levelében („a' Musának exemplárjai ritka praenumeransoktól tartatnak meg, hanem többire negligáltak, sőt elis szaggattanak”, KazLev. II. 40.), vagy Csokonai a *Tempefőiben*, mikor Pater Köteles tűzijátékhoz szállít egy „rakás papiroset”, a korabeli folyóiratok példányait (Cs/Szín. 1. 83.). Egyébként a Petőfi Irodalmi Múzeum egyik töredékes Orpheus-példánya ma is ezen ív formában található meg.

Az ekképp terjesztett folyóiratszámokhoz mintegy mellékletként adták a kék papírból készült borítólapokat, amelyeket gyakran különféle szövegek hordozására használtak fel. A kék borítók különösen fontosak az Orpheus esetében, mert a lapszámok tartalomjegyzékén túl ezek (Vályi András egy tudósítása mellett) Kazinczy különféle írásait őrizték meg, amelyek eddig jobbára vagy teljesen ismeretlenek voltak. A szövegek kétfélek: egyrészt irodalmi hírek, másrészt rövid fejtegetések a nyelvek hangzásáról, irodalmi példákkal, fonetikus átírásban. Az Orpheus esetében néhány adatunk is van a borítók „külön életére”. Kazinczy Rádaynak szóló, 1790. február 23-i levelében megemlíti, hogy „ezen szempillantásban küldöm vissza a correcturáját a' boríték kék papirosnak” (KazLev. XXIII. 25.), pedig Horváth Ádám már 18-i levelében visszaigazolta a szám vételét (KazLev. II. 35.). Földi 1791. február 5-én így reklamál Kazinczynál: „Az Orpheus Martiussának kék borítékját vettem, és magát a' martiusi darabot nem vettem. Ellenben Aprilisnek kék borítékját nem vettem; és a' Bika hava, vagy Aprilis egész hónapi darabját vettem. Minthogy ezek nélkül tsonka a' munka: kérlek, ezeket pótolj ki. Ezek után Május és Junius egészen

jöttek hozzám.” (KazLev. II. 153.) A pótlás nem sikerült tökéletesen, mert május 20-án Földi megjegyezni kényszerül: „Köszönöm az Orpheust, de az Aprilisi Darabnak a' kék borítékját még sem küldötted el!” (KazLev. II. 204.) Ha az előfizető a lapszámok összegyűjtése és bekötetése mellett döntött, e kék borítók sorsa leggyakrabban akkor is a pusztulás lett, mert a kemény kötés praktikusán feleslegessé tette ezeket.

Az Orpheust Kazinczy kötetekben képzelte el: „Az egész esztendőbéli munka három kötetet, 's egy kötet négy darabot foglal magában, 's minden kötetnek elején egy homlok levél 's valamely Nagyunknak vagy Litterátorunknak képe, végében pedig egy laistrom léscen” (Bé-vezetés). Az évenként tervezett három kötetből azonban csak az első kettő valósult meg, ezek az említett mellékletekkel együtt teljesek. A címlap és tartalomjegyzék, valamint a Bé-vezetésben nem említett hibáigazító készítése szokásosnak mondható, a metszet azonban nem számított mindennaposnak, Kazinczy igényességét dicséri. Mint Rádaynak írja: „magam fizetem a' mellé tett rézre metszetteket, a' nélkül, hogy ezért akár pénzt akár nyomtatványokat kapjak” (KazLev. XXIII. 29.). Az első metszet némileg késett, mint a januári szám borítóján írja Kazinczy: „Az első Kötethez készített FŐ-CANCELLARIUS Képe Bétsből el-nem érkeze, és így azt a' Vevők tsak a' következő hólnap darabjával fogják kaphatni. – A' második Kötet clibe pedig BÁRÓ RÁDAYNAK képe fog tétetetni, mellynek tökéletesen hasonlító vólta felől felelhetek.” (306.) E második metszet valóban a második kötet első számával küldetett szét (KazLev. II. 124.).

Az első kötetben található metszet Gróf Pálffy Károly főkancellárt ábrázolja. A képhez Kazinczy Kovachich Márton Györgyön keresztül jutott, akinek folyóiratában, a Merkur von Ungarnban az már megjelent (1786. II. 3. füzet), s aki – mint az Kazinczy leveléből kiderül – a nyomtatásban is a segítségére volt Bécsben: „Dank für die Abdrucke von Pálffy. Aber, thun Sie das mein Theurer, was ich Sie bitte! Schicken Sie Palflys Platte dem Mark nach Wienn, u. lassen Sie für eminen Orpheus 500 Stücke drucken. Das müssen Sie mir nicht abschlagen.” (KazLev. II. 8.) A metszetet Mark Quirin (1753–1811), kora neves rézmetszője készítette (vö. KazLev. II. 549.). Az emlegetett 500-as szám az egyedüli támpontunk arra nézve, hogy az Orpheus hozzávetőlegesen hány példányban is jelenhetett meg, hiszen a metszetek rendelését a nyomtatott példányszámhoz kellett igazítani.

A másik metszet, amely Ráday Gedcont ábrázolja, némi konspirációval készült, s ez Ráday rosszállását is kiváltotta. 1790. április 9-i levelében írja: „*Volna még ezen* [ti. a képalírások közlésén] *kívül kedvem valami iránt az Urral veszekedni*, de ezt tsak magam írom bé a Postscriptumba.” (KazLev. II. 56.) Ráday ugyanis, mint rendszeren, diktálta levelét, az utóiratban viszont saját kézzel írva ez áll: „P. S. Az subducált *lineákban* értem azt az mesterséges fortélllyal végben vitt le rajzolatátomat, mintha azt tsak a' Kép-iro kívánta vólna, az már most végben ment Szándéknak el halgatásával.” (Uo.) Az utalás értelmét Kazinczy jegyzetében megadja: „Tudnillik azt mondtam Rádaynak Péczelen 1788. hogy a' velem Kassáról Bécsbe visszamenő Klimesch vágy az ő fejet crayonban festetni.” (Uo., vö. még a levelet összefoglaló szokásos summázatát is, KazLev. II. 62.) Célja azonban már akkor a metszet készítése volt, mert a visszahúzó idő s gróf hozzájárulására nem számíthatott. Minderre Ráday csak az 1. szám borítójának

tudósítását olvasva jött rá, de akkor már nem volt visszaút. A metszetet készítő Thomas Klimeschról egyébként korábban is váltottak levelet (KazLev. I. 210., 213.)

A HELICONI VIRÁGOK

Kazinczy az Orpheus mellett egy almanach kiadását is tervezte, s ennek első kötete meg is jelent, *Heliconi Virágok* címen, Pozsonyban, Weber Simon Péter nyomdájában. A gyűjtemény kiadására vonatkozó adataink 1791 elejétől állnak rendelkezésre, de nyilvánvalóan már korábban elkezdte szerkeszteni az anyagot és szervezni a kiadást, hiszen január 22-én már az első árkusokat várja Pozsonyból (KazLev. II. 140.). Az almanach kiadásában Dömc Károly van segítségére, aki Pozsonyban lévén személyesen tarthatja a kapcsolatot a nyomdással. Weber sem siette el azonban a kiadást, április elején többször is sűrgeti Dömén keresztül, hogy kezdődjön végre a nyomtatás, s kapja kézhez az első íveket, korrektúra céljából! (KazLev. II. 183., 188.). A hónap közepén aztán végre hozzájut: „Köszönöm a' Heliconi Virágok le-küldését. Sokat változtattam meg benne” – írja április 19-én (KazLev. II. 190.). Együttal kéri Dömét, hogy figyelje a „Rakó” munkáját, és nézzen utána egy bizonyos Bezerédy keresztnevének, aki jegyzetben említődik (a név egyébként úgy maradt, l. HV. 8.). Július 15-én még mindig csak várja a megjelenését, most éppen augusztusra (KazLev. II. 220.), de ebbéli reménye végre beteljesül, augusztus 17-én már mint megjelentet említi. Tervezte az 1792-es kötet kiadását is, Ráday Geconnak 1791. december 15-i levelében leírta a tartalomjegyzékét is, s még 1793-ban is megerősítette a kiadás szándékát, de ez már nem valósult meg (KazLev. II. 229., 298.).

„Abban a' kis munkában is, melyet most ada ki Weber illy nevezet alatt: Heliconi Virágok 1791-dik esztendőre, szedte Kazinczy Ferencz, eggynehány jó példája van az abbéli jobb izlésnek 's azon lcszek, hogy Orpheusomban még többeket adhasak” – írta Kazinczy Édes Gergelynek 1791. augusztus 17-én (KazLev. II. 223.), utalva frissen megjelent almanachjára. A kislakú könyvecske csak verseket tartalmazott, s a korabeli folyóiratokban már megjelent szövegekből válogatott, elsőrendűen persze az Orpheusból, s kisebb részben a Magyar Muscumból. Éppen e szemlélő jellege okozott némi értetlenséget az olvasók körében. Mint Földi János írja, vannak olvasók, akik „abban botránkoznak meg, hogy ezek mind olly Darabok, mellyeket már másutt olvastanak, még pedig némeltyeket két helyen is.” (KazLev. II. 267.) De ő maga is tanácsalannak tűnik: „A' Darabok többnyire jók; de mi a' főbb czélod vagy igyekezeted benne, nem tudom, hogy a' szerint ítélhetnék.” (Uo.)

A korban az olvasók egyébként szűk köre is a mennyiség bővületében élt, vagyis a lelkesedést az tudta kiváltani, ha minél több magyar vers lát napvilágot, minél több antik auktor és kortárs külföldi szerző szólal meg magyarul. Egyre-másra jelennek meg a tudósítások a lapokban, hogy ki mit vett munkába, s gyakran ott áll a figyelmeztetés is, hogy ha bárki hozzákezd valamely mű fordításához, „ne sajnálja tudunkra adni, hogy többen azon egy munkán ne fáradjanak”. (MindGy. 1789. II. Negyed, 188.; vö. Zsigmond Ferenc: *A műfordítás elvi kérdései megújhodáskori irodalmunkban*, Debrecen, 1939., 9–10., további példákkal.) E pragmatizmus a fordításprogram szűken vett

értelmezéséből fakad, mikor is az enciklopédikus teljességet célozza meg: az ökonomikus munkamegosztás áll a középpontban, hiszen ha mindenki csak egy művet fordít, akkor összességében többre jut idő és energia. Ugyanakkor pl. Batsányi, Kazinczy, Ráday magánlevelezésben és folyóirataik hasábjain többször is egymás mellé helyezik egyazon mű két fordítását, hadd vetekedjenek egymással. Ez utóbbi nézetek nyilvánvalóan túllépnek a szűken vett pragmatikus szempontokon, s már a kifejezés lehetőségeit kutatják.

A Heliconi Virágok is ebbe az irányba mutat. Ráday Gedeon 1791. december 9-i levelében (KazLev. II. 227.) dicséri a Heliconi Virágokat, különösen a válogatást, mert minta lehet, s ezzel mintegy visszaigazolja Kazinczy szándékát. Kazinczy válaszában nagy örömmel nyugtázza Ráday értő olvasatát, s teljes egyértelműséggel meg is fogalmazza az almanach kiadásának indítékát: „Örülöm azt a' szerencséjét Heliconi Virágim tavalyi Gyűjteményének, hogy az a' Mélt. Gróf. javallását meg-nyerte. Sokkal sanyarúbb Bírāja lészek ezen Gyűjteményeim darabjainak, mint az Orpheusban vagyok, mert ezeket Például és Mustrául szeretném kimutatni; az Orpheus darabjaiban pedig néha egyéb tekinteteim is vannak.” (KazLev. II. 229.) Egyfajta munkamegosztást képzel tehát el Kazinczy az Orpheus és a Heliconi Virágok között: a folyóirat filozófiai, politikai irányultságával, tágabb tematikájával, műfaji választékával szemben az almanachban csak költészetet nyújt, e szűkebb kerítésben viszont a minőségre, s a minőséget Kazinczy szemében leginkább reprezentáló költői irányra helyezi a hangsúlyt.

A jelen kiadásról

Az Orpheus abban a teljességben, ahogy itt megjelenik, sehol nem található fel. Az általunk ismert példányokban – leszámítva három téves nyomatot – a számok beosztása és szövege lényegében egyező, viszont a mellékletek (borítók, metszetek, tartalomjegyzék, hibaigazító) csak nagyon hiányosan vannak meg, mindössze a Petőfi Irodalmi Múzeum egyik példánya tartalmazza mindegyiket (ebben viszont a Mapes-fordítás javítása nincs meg). Célunk tehát az volt, hogy hozzáférhetővé tegyük a folyóirat lehető teljességét, a kritikai kiadások elvei szerint javított szöveggel.

Példányok

A példányok felkutatásában a *Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849* (szerk. V. Busa Margit, Bp. 1986.) című kiadvány alapján indultunk el. Az itt jelzett lelőhelyek közül Pannonhalmán, Sopronban és Vácott nem található Orpheus, viszont a bibliográfiában megadottakon kívül felleltünk még egyet-egyet Budapesten, Pozsonyban és Debrecenben (a példányok felkutatásában és ellenőrzésében segítségemre volt Czoma László, Egyed Emese, Görömbei András, Kalla Zsuzsa, Ozsvald Árpád, Penke Olga, Porkoláb Tibor, Sándor György, Simon Ferenc, Takács Andrea, segítségükért ezúton is köszönetet mondok).

1. Debrecen, Egyetemi Könyvtár (két teljes példány, *alapszövegünk a 757.164 jelzetű volt*)
2. Debreceni Egyetem, Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézet könyvtára (csak az első kötet, kék borítókkal)
3. Egyetemi Könyvtár, Budapest (két teljes példány, kék borítókkal, téves nyomat javításával)
4. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest (négy példány, egy téves nyomattal)
5. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest
6. Ráday Gyűjtemény, Budapest
7. Országgyűlési Könyvtár, Budapest
8. Eötvös Kollégium Könyvtára, Budapest (az első kötet)
9. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest (két teljes, három töredékes példány, unikum kék borítókkal, téves nyomattal)
10. Sárospatak, a Református Kollégium Könyvtára (egy példány, két téves nyomattal)
11. Keszthely, Helikon Kastélymúzeum
12. Szeged, Egyetemi Könyvtár
13. Miskolc, Lévy József Könyvtár
14. Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár (kék borítókkal)
15. Pozsony, magántulajdon (csak az első kötet, egy kék borítóval)

Ozsvald Árpád közleményében ismertette (Irodalomismeret 1997. 4. sz., 83–84.) az Orpheus egy példányát, amely saját tulajdonában van és amelyben Kazinczy autográf bejegyzései találhatóak. A címlapra 1815-ig írott műveinek felsorolása került, a lapban közölt saját verseihez pedig szövegjavításokat jegyzett oda. Ezek a javítások, mint Ozsvald Árpád megállapította, egyeznek a Váczy-féle 1903-as kiadás szövegváltozatával, vagyis a példányt mintegy fogalmazványként használhatta Kazinczy a szóban forgó versek esetében. Az első számban olvasható Literatori Tudósítások végén csak kezdőbetűvel jelzett nevekhez a kipontozott helyre odaírta a teljes neveket (Görög, Kerekes, Zlinszky). Ozsvald Árpád idéz továbbá a negyedik szám hátsó borítóján található Jelentésből is. A bejegyzések, mint az a fentiekből egyértelműen kiderül, késeiek, s így nem jöhctnek szóba sem korrektúráként, sem szövegváltozatként.

Téves nyomatok

1. Busa Margit és Virágh Rózsa közleményükben (MKSz. 1956., 63.) felhívták a figyelmet az OSZK egy Orpheus-példányára (mai jelzete: 532.034/1), amelybe bele van kötve az első kötet egy olyan címlapja, amelyen a megjelenés évszámaként 1890 szerepel 1790 helyett. További eltérés, hogy *Hónapos* helyett *Hólnapos*, valamint *Közet* helyett *Kötet* olvasható ott. Ugyanez a téves nyomtatás megtalálható még a Sárospataki Református Kollégium Könyvtárában (jelzete: FF 1069), a miskolci Lévey József Könyvtárban és a Petőfi Irodalmi Múzeumban is (H 253/4).

2. Ugyancsak a nevezett sárospataki példányban, az Orpheus legelső számának 48. lapján A' *Sóhajlás* című vers csak egy versszakkal szerepel (a kettő helyett), a Batsányira utaló lábjegyzet teljesen hiányzik, a helyén a javított lenyomatban a főszövegbe került *Jegyzések* eleje és vége áll, a következő formában: „*Ez Olaszúl így van: [itt az olasz versszöveg következik, egyezően] Kedves Anyai Nyelvünk, mikor fognak végre tégedet Szépeink érdemed szerint betsülni?*” Ezzel a téves nyomattal másutt nem találkoztunk. A javított változat a szám végére van bekötve.

3. Kazinczy a PÉml.-ben az Orpheusról szólván megemlíti, hogy „a Gualterus Mapes éneke sorainak csak első szavait rakta fel a betűszedő” (KazMűv. 302.). A verset Ráday Gedeon fordította és a júliusi számban, a 290–293. lapokon jelent meg, a latin eredetivel párhuzamosan. A 7. lapszámot 1791 áprilisában személyesen adta át Kazinczy Rádaynak, aki ezt elfelejtve decemberben szóvá tette, hogy még az sincs meg neki. Kazinczy válaszában hivatkozik a Mapes-fordítás kapcsán elkövetett nyomdai hibák miatt szükségessé vált újranyomatásra is: „a' Gvalterus Mapes deák és Magyarra fordított darabjának hibás nyomtatását pirulva mutattam [...] Nem azt felelem tehát, hogy a' hatodik és hetedik darab már ki jött; hanem azt, hogy a' 7-dik darabban hibásan le nyomtatott Gvalterus Mapes verse meg vagyon igazítva”. (KazLev. II. 229.) A javítás még a nyáron elkészülhetett, ahogy azt Földi János 1792. augusztus 10-i leveléből látjuk: „Az Orpheus *Juliusát* most másod Exemplárban küldötted hozzám. Gyanakodtam, hogy talám egészen újra van nyomtatva, azért öszve vetettem ez újat a' régivel. Találtam is benne különbséget, t. i. a' Mapes Gvalter Kortsma dalát itt egészen kipótolva. Tehát ezt megtartom magamnak, a' másikat Tenéked vissza küldöm, hogy

szolgálhass valakinek vele.” (KazLev. II. 266.) A javított változatot azonban nemigen sikerült elterjeszteni Kazinczynak, legalábbis az általunk ismert példányokban mindössze egy helyen szerepel az újranyomott változat (Egyetemi Könyvtár, Budapest, P 20.106, a két kötetbe kötött példányban). A jelen kiadásban azonban természetesen ezt közöljük főszöveggént, s alább megadjuk a téves nyomatot:

XXI.
MÁPES GVALTERNEK*
KORTSMA-DALA.

Mihi
Vinum
Ut dicant
Deus sit

Poculis
Cor imbutum
Mihi sapit
Quam quod

Suum
Ego nunquam
Me jejunum
Sitim ac jejunum odi tanquam funus.

Tales versus
Ac non possum
Nihil valet penitus
Nasonem post calices

Mihi
Non-nisi
Cum in arce
In me Phoebus irruit ac miranda fatur.

XXI.
UGYAN-AZ
Azon Mértékű Versekben.

Szándékom
Haldokló
Hadd
Isten c' nagy

A' bor
Melly a'
De tsúszóbb
Mint a' kit

Tehetségéről
Én nem
Engem
'S nékem

Ollyan
Járják
Munkám
Bor-korsók

Buta elmémben
Valameddig
De mihelyt
Phoebus belém bé-rohan, és tsudákat tészén.

N. Y.

*Oxóniai Kánonok a' XIII-dik Század elején. – Le van fordítva Ánglus nyelvre is. Németre Bürgeren kívül, Brettschneider is le-fordította. Mind ezt; mind amazt láthatod Vers-gyűjteményekben.

Mellékletek

A belső címlapok, az egyes kötetekhez tartozó tartalomjegyzékek és a hibaigazítók többnyire megtalálhatóak a példányokban, a metszetek azonban már csak részlegesen, mintegy fele-fele arányban. A legrosszabb a helyzet az egyes számokhoz külön készült és csatolt kék borítókkal, mert ezeket a bekötéteskor rendszerint eldobálták. A fennmaradt példányok a Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetének könyvtárában, a budapesti Egyetemi Könyvtárban, a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban és a Petőfi Irodalmi Múzeumban találhatóak. Különösen fontos ez utóbbi lelőhely, részben mert unikumot őriz, részben pedig mert bekötetlen, ív formájú példány is fellelhető ott. A kék borítók is ív formában készültek, az 5. és 7. szám borítóinak őrszavai alapján megállapítható, hogy mindig a tartalomjegyzék volt az előborító. A hátsó borítók szövegeinek datálása összhangban van a számok megjelenési idejéről szóló más filológiai adatokkal. A I. kötet utolsó darabjához nincs tartalomjegyzék, ehhez címlapot és a kötetre visszatekintő Jelentést csatolt Kazinczy.

A folyóirat itt felsorolt részei mellékleteknek tekinthetők (l. 396–398.), s ennek megfelelően külön közöljük ezeket. A metszeteket méretazonosan adjuk, a tartalomjegyzékekbe az eredeti oldalszámok mellé mindenütt beírtuk a jelen kiadás oldalszá-

maít is, így részletes tartalomjegyzéket külön nem készítettünk, csak betűrendes tartalommutatót. Az eredeti tartalommutatók végéről lemaradt az Orpheus utolsó három közleménye, valamint kimaradt néhol egy-egy Literátori tudósítás, ezeket a betűrendes tartalommutatóban regisztráljuk, miként a borítókön található szövegek címeit is. Az Igazítások mindkét kötetben a Foglalattal egy ívre vannak nyomva, első oldalként, mi itt az áttekinthetőség végett külön közöljük ezeket, a Foglalatok után.

Függelék

A Heliconi virágok című évkönyv kiadása, mint arról a lap története kapcsán részletesen írtunk, szorosan összefügg az Orpheus koncepciójával, így szükségesnek láttuk függelékben való közlését. Minthogy azonban a Heliconi virágok megjelent kötetének anyaga igen nagy részben egyezik az Orpheus és a Magyar Museum közleményeivel, az ismétlések elkerülése végett csak a tartalomjegyzékét adjuk. Az összefüggések feltárása céljából viszont a cím, szerző és oldalszám mellett jelöljük a szövegek folyóiratokbeli helyét is, s csak ahol nem az általunk kiadott (illetve kiadandó) Orpheus vagy Magyar Museum a forrás, ott közöljük magát a szöveget is. A Heliconi virágok kiadásra előkészített kéziratának tartalmát szintén feltárjuk, de eltekintünk a szövegek közlésétől, részben mert ez sokkal nagyobb mértékben függetlenedett a folyóiratoktól, részben pedig mert nyomtatásban nem látott napvilágot, így hatását nem fejthette ki.

Köszönetnyilvánítás

A jelen kötet (és a következőleg kiadásra kerülő Magyar Museum) előkészítő munkálataiban részt vett a Debreceni Egyetem (akkor még KLTÉ) Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetében működő textológiai műhely egyetemi hallgatókból álló egyik munkacsoportja is (Gyimesi Krisztina, Harsányi Ildikó, Makai Melinda, Sike Erika, Szabó Miklós Tibor). Szövegellenőrzést, szövegkritikai munkát végeztek, adatokat gyűjtöttek a szerzőkről és magyarázatokat készítettek; a jegyzetek írása során felhasználtam az általuk összeállított anyagot, lelkes munkájukért itt mondok köszönetet.

A kötet latin nyelvű szövegeit János István, a német nyelvűeket Orosz Beáta fordította magyarra, a néhány francia részletet saját fordításban adjuk. Minden egyéb esetben feltüntetem a fordítót vagy a forrást, ahonnan a fordítást vettem. Borbély Szilárd a rendelkezésemre bocsátotta Földi János és Ráday Gedeon készülő kritikai kiadásának eddig elkészült jegyzeteit. Számos esetben vettem igénybe kollégáim segítségét (a borítók felkutatásának fentebb részletezett ügyén túl is), adatokat, tanácsokat kaptam Barta Jánostól, Bitskey Istvántól, Imre Mihálytól, Orosz Beátától, Papp Imrétől, Szép Beátától, Szilágyi Mártontól. A munka zárószakaszában pedig Szabó G. Zoltán lektori közreműködése, értékes kiegészítései, tanácsai gazdagították a kötetet. Mindnyájuknak nagyon köszönöm a segítséget.

Szövegjavítások

A főszövegben érvényesítettük az Orpheus kötetei végén található hibaigazító javításait, ezekre jegyzeteinkben *Ig.* jelzéssel utalunk. Javítottuk továbbá a sajtóhibákat, ezen eseteket az alábbiakban részletesen felsoroljuk, félkövérrel kiemelve az eredetiben található változatot. A korban még erősen ingadozó ékezetést csak olyankor igazítottuk ki, ha a rímhelyzet vagy az időmérték feltétlenül megkívánta, továbbá ha értelemmódosulás következett be. Mikor a javítás betű vagy betűk betoldásával járt, illetve mikor értelmi változást idézett elő, a javított részt a főszövegben szögletes zárójelbe téve közöljük.

9. oldal

Irrégióval

11. oldal

poëme Utána a pontot pótoltuk.

successivement

a' Vous

13. oldal

Haszafi

15. oldal

a' a' mellyek

20. oldal

az észre nem vennétek

Iupliers

24. oldal

Nyögdétsellő Szelőtske Ig.

25. oldal

nyögdétsellő Ig., kétszer.

tsermelly

szetetete

26. oldal

kepzéseek

27. oldal

hoza

28. oldal

Rémítsétok-el

30. oldal

tártó

Kázmárki

31. oldal

szerettek

Temlom

32. oldal

folyú

építte

33. oldal

tetem

bővö/völködik

36. oldal

számára

fergyverbe

hahonlítani

Zaubesnigból

37. oldal

e' mellyet

38. oldal

zsébjeből-ne lopjunk

szereretére

39. oldal

ragasztéktéktől

41. oldal

énnékem

43. oldal

kelemetesen

lakásásáról

44. oldal

kelék fel-helyemből

55. oldal

vad-bikát bikát

Parrie

56. oldal

uralkodása, alatt

60. oldal

az hiszed

61. oldal
tzoportozott
ki-indúla

64. oldal
által-el szédítessen

67. oldal
woelgiechkeiben heuertwen Ig.

69. oldal
MÉG NEM HALÁS
ételemben Ig.
baló büntetéssel
szemlésétől

70. oldal
mint
fodíja

71. oldal
tekintí
Igy tsak a' des nem adj, Ig.
hanem tsak haggy, Ig.

73. oldal
szemléséből

74. oldal
láb-szarai

78. oldal
A' síró gyermekek.

80. oldal
Gesznenere

86. oldal
HORVÁRTH,

88. oldal
Romával
lévén téli

89. oldal
mind ez egyedül

92. oldal
úgy hogy.
A 3. sorszám hiányzik.
Virgilins Cuprestust

93. oldal
PÉTER
quidam allegoriam
früsse
vognitam

95. oldal
férgetegek

97. oldal
eggyezél

99. oldal
Isten-hozzádott?

102. oldal
A 2. index csak a jegyzetben szerepel, a vers végéről hiányzik, pótoltuk

104. oldal
interrogatui

105. oldal
Szemirá dobogó szívére
Szemíre

107. oldal
Látmásani
Ki vagy?
meg-gyűjtám

108. oldal
visszesz
mergivel

110. oldal
Alllya

111. oldal
síxv

116. oldal
alkalmatoságos

117. oldal
BIKA = HAVA
R. minő győtrelem!
leveiem-is

118. oldal
eggy, szép

119. oldal
még-elégledettségeket
Igaz, kogy

120. oldal
3. azt
bizonyítják

121. oldal
Palamentumban

124. oldal
tökéletesén

125. oldal
1787

126. oldal
hüter
alattám

129. oldal
Phllosophiai
nemélly

132. oldal
ermerjük

133. oldal
még-előzte
tsammogónak
a' a' kiről

134. oldal
ajándékot oda
a' nem Milton
Egyszere
Mundk.
Orphens
Kassán 1887.

135. oldal
igen halkal

137. oldal
mint a' hó-
á' mint

138. oldal
arányozni

139. oldal

bőmbölésé

Pünkösöd'

A' minr

140. oldal

olvad.

agadt

Anapaetust

141. oldal

Halld meg-Környék!

142. oldal

KERESZTYÉNÉ

's némelly tyén-es azt állítja hogy a' tény-es ezt tyén-nek A hibaigazító mindhárom kérdéses alaknál tény változatot ad meg; ez azonban nem értelmes, így az eredeti „inverzét” illesztettük a szövegbe.

142. oldal

ellenkezik é.

Sebasztán

143. oldal

taníthat meg-már

a' a' leg-szerentsébb

külömb-kölömb-féle

Hatahmást

144. oldal

kézdé

146. oldal

Mondjátok meg-magasságos

Mindénhatót

147. oldal

tanítson meg-engemet

mi vagyok hat én

148. oldal

az feleli

hat Mausole

Világ két tsudáji

149. oldal

eszközei

kölön

150. oldal
Gondold meg-de
többb-több
2) *Nem szűl jót*

151. oldal
vioják
magat meg
bú-jarása

156. oldal
bajusszoda b 161

158. oldal
vagyok
áll

162. oldal
utolsó
kánykódott
Hájós-Mestere
tápasztalhattunk

163. oldal
meg-mutássa
kellet
merülesünket

164. oldal
Meg-tánúltuk, hogy em
vétek - Meg-tanúltuk em
reményhetné

165. oldal
annak, okát
haládatos
határan

166. oldal
détzsegségtől
aranyfüstől
tálálnak
fajdalmi
reményhetjük

167. oldal
Itt ismét *IV.* sorszám áll a cím előtt, s innentől kezdve a számozás rossz; végig jav.

169. oldal
javat

170. oldal
Tönnényszabó

171. oldal
jegyzet
Ebédjeik igen mértékletes vólt
tárgyát -
Uralkodtak

172. oldal
Nem vólt szabad Ig.: A' Vesztegetőknek.
tilálmazni
téstessenek-le Ig.
idővél
nem kérettetnek
szentek, légyenek
é törvényjét
Tanplomokban

173. oldal
Város közzé Ig.: Tribusai.
276dik Ig.

174. oldal
házassági
Sylba

175. oldal
harmadikba
adatott
Mouliusi Ig.
aunyira

176. oldal
Éles még Ig.

178. oldal
tánítja
társaságában
el-répülnek

179. oldal
erről
eh hsz

181. oldal

teszen
képzeltetetlen
kell e

182. oldal

rothatatlan
vessén
válrom
apródonkent

183. oldal

hasszabsága
Nézd meg-lakos

185. oldal

Ellenbea

189. oldal

ritkaságogon
Imperiü
Döis

190. oldal

vóltomnak. és Ti Felségethez
isme elejékben

191. oldal

véltam
kölszönténém
széndékonnac
ajéndékából
Christofnac. az Herbonai

192. oldal

neve nec
meg-telrök
Szolgájá

193. oldal

jö
Krek
vólak

194. oldal

szebp

195. oldal

Mél.T.
varak

196. oldal
Máradékok
irok
198. oldal
fáradtsággal
szenvedhetem-el,
204. oldal
feR
205. oldal
(1685.) Ig.
206. oldal
ötödikban Ig.
zaboláiban
207. oldal
Voltaire
szobámban. A záróidézőjelct pótoltuk.
209. oldal
vic
kitsíny.
210. oldal
lépés-én
211. oldal
ezen Tartományban
ezen Tartomány Religióját, az Istent Ig.: meg-sértette.
Klastrombel Capucinusnak
212. oldal
Lárcheveque
meg-nevezett esztendő első napján Ig.
213. oldal
meg-kínáltak
215. oldal
Scriptor öölt
olajjal-meg áztatott
217. oldal
moastra
tumuió
ultáo
Astræamque sequi Comitem, quæ præscia dudum

Faudibus
evasil.
positæ
viæ
atyue
hærentes
inelyta mnstis
junctapne
zuod

218. oldal

repetnt
Slc
amqlexata
fascibns
assnltibus

219. oldal

genn
Orbisqué

220. oldal

fájdalmái
á' Magyarinak

222. oldal

INDŰLÁSÁKOR

225. oldal

condat

227. oldal

el-válhatatalánúl
Utánnunk-követkézendő

228. oldal

meg-állaptíván

229. oldal

borostyán.
Mostáni
Imbol

230. oldal

kezében, –
le-írni,

231. oldal

haromszor

el-tünt,

követ,

BEZERÉDY IGNÁTZ, a' Hétszemélyi Itélőszéknek Bírója, és Vas Vármegyének követje. Ig.

232. oldal

Erő is Gonoszság

pélga-beszéddel

233. oldal

hetedik

dítséért

Vármegyében

névében

indom

könnyhulatásával

235. oldal

Szorítsak

236. oldal

Tyrusiák

kéregségen

fordítá

reketjük

238. oldal

engedni

239. oldal

var

nem fog-tovább

240. oldal

VIII.

241. oldal

Védelmezre

245. oldal

tsélédjei

247. oldal

tsátornák

Költeni Ig.

Delia

248. oldal

wiederfahren

sie

250. oldal
á Alsó-Regmetz
251. oldal
Gessner: – – – Ig.: „Gessner után nem kell pont, mert ott a' Levél írónak szavai félbe szakasztatnak.”
253. oldal
Irt
254. oldal
kérdsemre
256. oldal
Tám azt tartod, tám azt véled.
258. oldal
hnic
superna
259. oldal
Tehetségérőlszokás
kit-meg ditsirni
Agy. velöm
belem
260. oldal
részeseés
íttt
262. oldal
írattattak.
265. oldal
etről
Héba
266. oldal
van.
keegys
Lattam
268. oldal
44. Bírót Ig.
269. oldal
Királyi Hatalma Ig.
270. oldal
képzhesen

273. oldal
szánja meg-valaki

274. oldal
életü

275. oldal
ki-fejzést
előszóval

276. oldal
emberől
és meg-kell emlékeznünk Ig.
szabadúlt meg-Fontéjus
legszáporább
a' hol jól kell folyni Ig.
eggyper
nints meg-bennek

277. oldal
utan
közönsegessé
magáról;
é miatt
mérezlem
vette el-életét

283. oldal
Jól érzém azt: de nem tudám. Az 1. vsz. utolsó sorát az Ig. javítja.

286. oldal
vagy
leg-festettbb
é mellett
rörténetből

288. oldal
szallott
hasonlóva.

290. oldal
érsenek Az olvashatatlanul elmosódott két betűt pótoltuk.

291. oldal
legyek
Biróságod

293. oldal
gyönyörü

*merülő
idővel
ki-adott*

294. oldal
*iszonyúságot
Vezetődnek
Amort*

298. oldal
évilágot

299. oldal
hü

302. oldal
Erszről

315. oldal
*Geographiáját, Nintsen
Vitéz,
el-kérűli*

316. oldal
Demophonhoz,

317. oldal
*által-látok
Helysegek
vegett*

*Martius' veégéig, Stromájer Ignáts Urohoz lejendő Tudóstásaikat
Neveketl Az l az cgy sorral alatta lévő egy negyed része szóvcgról került ide.*

321. oldal
Óldái közzül

323. oldal
*Frónlusz
176*

324. oldal
Kazlnczy

326. oldal
183

215 A szám fejjel lefelé áll.

Magyarázatok az egyes szövegekhez

Magyarázataink a kritikai kiadások elveit követik, de jellegükben el kell térjenek a szerzői (élet)mű-kiadások gyakorlatától. *A jelen kötet az Orpheus című folyóirat kritikai editója kell hogy legyen, s nem a benne foglalt egyes szövegeké, külön-külön.* Ebből az alapelvből az következik, hogy nem végezzük, nem végezhetjük el a benne közölt szövegek szokásos feltárását, hanem a szöveg alakulástörténetének csak az Orpheusszal kapcsolatos szakaszára koncentrálunk. A kéziratokat, a szöveghagyományt, a keletkezéstörténetet, a tárgyi összefüggéseket stb. csak akkor és olyan mértékben dolgozzuk fel, amikor és amilyen mértékben azok kapcsolatban vannak az Orpheus-beli megjelenéssel. E szűkítő és fókuszáló perspektíva mellé azonban folyamatosan olyan utalásrendszert építünk, amely alapján lehetőség nyílik az itt fel nem tárt részletek vizsgálatára: megadjuk az Orpheusban közölt szövegek legfontosabb, lehetőleg jegyzetelt kiadását a szövegtörténet egésze iránt érdeklődők számára és valamely orientáló szakirodalmat, amely az életmű kontextusához vezetheti el az arra kíváncsi olvasót.

Az egyes szövegekhez kiadásunkban öt jegyzettípus társulhat. 1. Az *Összefüggések* az egyes szövegeknek az Orpheusba való kerülését és közvetlen fogadtatását tárja fel, s itt kapnak helyet a megértéshez szükséges legfontosabb összefoglaló háttérinformációk is. 2. A *Forrás* rovatban a fordítások eredetijének feltárása történik meg, utalva a két szöveg viszonyára és a vonatkozó szakirodalomra is. 3. A *Megjelenés* alfejezetben megadjuk a korabeli publikációk, valamint a modern, a szövegtörténet egészére vonatkozó információkat tartalmazó kiadások pontos adatait; az Orpheus-beli közlés helyét a megnevezett kiadások sorában ~ jellel jelöljük. 4. A *Szakirodalom* részben felsorolt munkák magáról a műről adnak részletesebb felvilágosítást. Ezek, valamint az egyéb hivatkozásokban megadott szakirodalmak segítséget nyújtanak az életmű kontextusának megközelítéséhez is. 5. A részletes szövegmagyarázatok ezek után következnek, *Magyarázat* alcímmel, oldalszámok szerint.

A részletes szövegmagyarázatok célja a szövegek olvashatóságának elősegítése és a korabeli irodalmi nyilvánosság kontextusának megteremtése. Ebből következően elsősorban a régi és idegen szavak magyarozatára koncentrálunk, megadjuk az idegen nyelvű szövegek és szövegrészletek fordítását, valamint azonosítjuk a mitológiai neveket (a rendkívül gyakori ismétlések miatt külön, szótárszerűen, kivéve ahol a szöveghez kapcsolódó értelmezés is szükséges). A tárgyi összefüggéseket illetően le kellett mondanunk a rendkívül szerteágazó tematikájú közlemények értelmező felfejtéséről, hiszen nem az egyes szöveg önmagában vett feldolgozása volt a célunk. Részletesen feldolgozzuk viszont mindazt, ami a korabeli irodalmi viszonyokra vonatkozik, értjük itt elsősorban az irodalmi és közélet szcreplőit, azok műveit és a főbb eseményeket. Feltárjuk az antik és kortárs szerzőktől vett idézeteket is, mert ezek ugyancsak igen jellemzőek az adott kor szellemiségére. A neveket összefoglalóan csak egyszer, általában az első előfordulásukon magyarozzuk, ezt a helyet a névmutató alapján is meg lehet találni.

AJÁNLÁS

Magyarázat

8. oldal

*NON PHOEBO GRATIOR VLLA EST QVAM SIBI QVAE PÁLFFYI PRAE-
SCRIPSIT PAGINA NOMEN:* „Phoebus pedig úgy sosem örvend, / mintha a vers
e nevet: »Varus« választja viselni.” (Vergilius: VI. ekloga, 11–12. sorok, Lakatos
István fordítása, Vergilius 23.) Pálffy neve a *Varus* név helyére került.

BÉ-VEZETÉS

Megjelenés

~; KazMűv. I. 705–707.

Szakirodalom

Váczy 268–277., Szauder 127–138., Kókay 466–475., Pál 205–225., valamint I. a jelen
kötet bevezető tanulmányát.

Magyarázat

9. oldal

idő-szakaszokra osztott Munka: periodika.

Pozsonyi Hírmondó: Magyar Hírmondó (1780–1788), az első magyar nyelvű hírlap, Rát
Mátyás alapította Pozsonyban.

Bécsi Kurír: Magyar Kurír (1786–1834), bécsi magyar hírlap, Szacs vay Sándor alapította
és szerkesztette 1793-ig.

Hadi Történetek: Hadi és Más Nevezetes Történetek (1789–1791), bécsi magyar hírlap,
Görög Demeter és Kerekes Sámuel szerkesztésében.

Pesti Mercurius: Magyar Merkurius (1788–1789), pesti magyar hírlap, a pozsonyi Magyar
Hírmondó folytatása.

Museum: MM. (1788–1793), az első magyar nyelvű folyóirat, Baróti Szabó Dávid,
Batsányi János és (1789-ig) Kazinczy Ferenc szerkesztésében.

Komáromi Gyűjtemény: Minden es Gyűjtemény (1789–1792), komáromi folyóirat, Pé-
czeli József szerkesztésében.

Indifferentismus (lat.): (vallási) közömbösség.

Irre[li]gió (lat.): vallástalanság.

Naturalismus (lat.): természetelvűség.

Deismus (lat.): a gondviselés létét tagadó felfogás.

sikó[lt]nak, mint a' Helvetius baglya: utalás Holbach *Système de la Nature* című műve utolsó
fejezetének nevezetes bagoly-hasonlatára, Kazinczy azonban (szemben a szöveget
fordító és a hasonlatot többször alkalmazó Csokonaival) itt nem az eredeti értelemben
használja (l. minderről részletesen Cs/Lev. 622.).

Chimerai: torz (Khimaira: oroszlánfejű, kecsketestű, kígyófarkú mitológiai szörny).

nem-phantasmai (gör., lat.): megvalósítható.

Horatiusi Epochajából mostani Enniusi Epochánkra: Ennius, Quintus (i. c. 239?–169) római költő, a görög kultúra meghonosítására törekedett a római irodalom korai szakaszában, ez volt az alapja a horatiusi aranykorral való hagyományos szembeállításának.

Gróff Telekinek keserve a' Húga sírja felett: Teleki József: *Atyafiúi barátságnek oszlopa* (Kolozsvár 1779.; vö. PEml., KazMűv. I. 240–241.).

Prof. Varjas É – – s éneke: Varjas János: *Megtért embernek énekje*, Kazinczy 1808-ban, a *Magyar Régiségek és Ritkaságok* első kötetében adta ki.

10. oldal

demasquirozás (fr.): leleplezés.

Domino (lat.): jelmez.

A' betsületes ember magáénak vallja azokat a' könyveket, a' mellyeket ki-ád; azt mondja Rousseau: Ezt a Rousseau-mondást franciául idézi Aranka Györgyhöz írott 1789. szeptember 7-i levelében, ellenvetésül, hogy Aranka névtelenül akarta kiadni románfordítását: „de azt mondja Rousseau: Tout honnête homme doit avouer les Livres qu'il public” (KazLev. I. 457.). Az idézet az *Új Héloïse* előszavából való.

I. FŐ-CANCELLARIUS GRÓF PÁLFFY KÁROLY UR EXCELLENT.
Levele, a' Voltaire Henriásának fordítójához, Péczeli József Úrhoz

Összefüggések

Péczeli József nyomtatásban megjelent műveiből tiszteletpéldányokat küldött főrangúaknak, francia nyelvű levelek kíséretében, akik ezt rendszerint udvarias válaszlevelekben nyugtázták (vö. Bíró Ferenc: *Péczeli József*, in ItK 1965., 427–428.). Pálffy Károly főkancellár levele is így született, köszönetképpen a *Henriás* (Győr, 1786) egy példányáért. A levél megírását Kazinczy Páztory Sándor udvari kancelláriai referens, a magyar írók nagy barátja hatásának tulajdonította a PEml.-ben (KazMűv. I. 272–273.). Kazinczyhoz e levél, Bíró Ferenc vélekedése szerint, talán akkor került, mikor 1789-ben Komáromban meglátogatta Péczelit (ItK. 408., vö. KazLev. II. 420.).

Forrás

Pálffy Károly levele Péczeli Józsefhez, 1787. május 9.

Szakirodalom

Bíró 127–131.

II. B. PRÓNAY LÁSZLÓ ÚR EXCELLENT'ZIÁJA KAZINCZYHOZ.

Összefüggések

Prónay László levelében Kazinczy frissen olvasott Gessner-fordítására reagált. Kazinczy – miként szerkesztői jegyzetéből is kiviláglik – Prónay nevét és tekintélyét kívánta kamatoztatni azzal, hogy a tőle kapott elismerő levelet az Orpheus első közleményei közé sorolta, ez becéllött az Orpheus koncepciózusan alakított hangütésébe (l. minderről a bevezető tanulmányban). Prónay beleegyezését a publikálásba feltehetően már a kinyomtatott első ív megküldésével kérte, legalábbis erre lehet következtetni Prónay két leveléből. 1790. február 3-án Prónay köszönősorokat írt Kazinczynek: „Egészlen meg vidított engemet azonnal az Orpheusnak homlok írása? a be Vezetése pedig megtöltött azon izléssel, a' mellynek csak szemlélése is ezen élesztő Gyümölcsnek megértét bizonynal igéri. [...] Ilát hogy köszönyem meg a Tekintetes Ur hozzám különösen ki nyilatkozottott hajlandóságát? Ösmeretlen nevetem ki ragaggya Orpheus zengesse a halandóságból.” (KazLev. II. 30.) A fentiek arra utalnak, hogy Prónay a lap első néhány közleményének olvasása után írta levelét. Május 20-i levelét viszont így kezdi: „Vizöntőre szálló Orpheusát az Urnak, a mint várva vártam, úgy azt ritka örömmel vettem is.” (KazLev. II. 67.) Ha viszont tényleg ekkor vette az első számot, akkor február elején annak mindössze csak egy részletét kaphatta meg. A részlet elküldésének magyarázataképpen pedig a legkézenfekvőbb

azt feltételeznünk, hogy ekkor és ezáltal kérte Kazinczy Prónay beleegyezését ahhoz, hogy annak magáncéllal írott levelét nyilvánosságra hozza az Orpheusban.

Megjelenés

~; KazI. cv. I. 189–190.

Váczy János a kéziratból közölte a levelet. Kazinczy ehhez képest némileg módosított a helyesíráson, és stilisztikai javításokat végzett, valamint elhagyott két nagyobb részt az Orpheus-beli közlésben:

1. a második sor gondolatjelei helyén a következők állnak: „dicsőségre mért létemet, fényesen ellőálatnom! ha kisebb nem volnék, mind ezen szeretet tulajdonságok be vételére. De mit is várhat az Ur egy Tótos Vallásu, és születésű embertől egyebet; hanem onant, honant eredet Magyaros indulat mellett is, a tehetetlenségnél, mulasztott vágyódást.”

2. utóírat: „Tiszt. Professor Szabó Urat is különösen tisztelem. Mézes folyamatra Versceinek, igen hódító. Negyedenként ki bocsájtandó diszes Munkáit az Uraknak, nagy köszönettel fogom venni: csak méltóztassanak árát előre tuttomra adadni.”

Szakirodalom

Bíró 127–131.

Magyarázat

12. oldal

a' hollyat (táj.): amilyet.

13. oldal

Bardusok: „A *bárdok* vagy *bárdusok* olyan különös rendbéli emberek voltak az északi népeknél, kik, hivataljok szerént, azoknak jeles cselekedeteiket énekelve magasztalták, versekbe foglalták, s e szerént emlékezeteket a később időkre általküldötték. Ezek az énekek egyszersmind történetes könyvek helyett szolgáltak nékik; és annál több hitelt érdemlettenek, minthogy azoknak szerzőik a megénekelt dolgoknak többnyire szemmel-látó tanúi voltak. Akkoriban a muzsika és poézis a politikának fő eszközei voltak; és egyenesen a nemes erkölesnek terjesztését és a nemzeti jó szokásoknak s szabadságnak fenntartását arányozták” – írja Batsányi 1789-es Osszián-fordítása, a *Kárthon* előbeszédében (BJÖM. I. 189.).

A' Ráth által ígért Lexicon: Rát Mátyás a MMusa 1787. évi 7. számában Tudósítást jelentetett meg egy tervezett művéről (*Deutsche-Ungarisch-Lateinisches Wörterbuch 1–3*), amely azonban jóval több volt, mint előfizetési felhívás: éles hangú röpirat a magyar nyelv védelmében. Nagy visszhangot váltott ki, Kazinczy is többször megemlékezett róla (vö. Kókay György: *Rát Mátyás röpirata II. József ellen, a magyar nyelv érdekében*, in MKSz. 1966., 305–316.).

Ribár: ma Sliac (Szlovákia).

III. HELVETIUS ÚR GRÓFF --- NAK a' PETERSBURGI ACADÉMIA PRAESESÉNEK

Forrás

Az eredeti levelet Helvetius a pétervári akadémia elnökének hozzáírott, 1760. szeptember 20-i levelére írta válaszul. A levélen nincs dátum, ahogy az ezt követő viszontválaszon sem, s a gróf neve is ki van pontozva (*Oeuvres complète d'Helvetius, Mélanges*, Paris, 1818., 246–248.; a gróf levelei: 245. és 248–250.).

Szakirodalom

L. bevezető tanulmányunkat.

Magyarázat

14. oldal

Czár: Erzsébet, Jelizaveta Petrovna (1709–1762), 1741-től uralkodott.

Maecenas, Caius Cilnius (i. e. 70–i. e. 8) római író, Horatius pártfogója.

Augustus (i. e. 63–i. sz. 14) Róma első császára, Vergilius pártfogója.

superstitio (lat.): babona.

Meg-érdemlette volna é Apolló a' Poéták magasztalását, ha csak Isten lett volna, és ha Admetushoz nem szállott volna le, tsordáját örzeni, 's a' Múzsák közt nem énekelt volna:
Apollónt Zeusz büntetésből arra ítélte, hogy egy évig szolgáljon Admétosz király juhállásában, az év leteltével Apollón megjavult, s a Múzsák ünnepe szertartásain ő lett az előtáncos.

Voltaire: Voltaire, François-Marie (1694–1778).

Hum: Hume, David (1711–1776).

IV. VIRGILIUS ECLOGÁINAK KÖSZEGI RAJNIS JÓZSEF ÚR által tett FORDÍTÁSÁRA

Összefüggések

Az alkalmi üdvözlővers közlése Kazinczy részéről állásfoglalás a kor egy irodalmi csatározásában. A deákosok (Baróti Szabó Dávid, illetve Rájnis József és Révai Miklós) közötti vita 1789-ben új szakaszába lépett, mikor megjelent Rájnis Vergilius-fordítása (*Magyar Eklogák*) és a hozzácsatolt két vitairat, a Baróttal az időmértékes verselés kérdésciben a személyeskedésig menően polemizáló *Sisakos páisos mentőírás* és a MM. szerkesztőihez címzett és elsősorban Batsányi fordítási elveit támadó *Tóldalék*. A Batsányival való szakítás után lévő Kazinczy április 8-i levelében barátságáról biztosítja Rájnist (BJÖM II. 493–494.), Batsányi viszont vitairatot fogalmaz, amelyct a MM. 3. számának *Tóldalékaként* ki is ad. Ebben közli Vergilius első eklogájának Rájnistól és Baróttól való két fordítását, valamint az eredetit, a szembesítés bevallott szándékával; éppen e célból kérte Barótit a fordítás elvégzésére Rájnis könyvének megjelenése után (BJÖM. II. 495–496.). A Rájnist dicsőró Révai-óda (majd ezt követően a Fejér György-ers) közlése egyértelmű szerkesztői állásfoglalás Batsányival szemben.

Magyarázat

15. oldal

Theocrit: Theokritosz (i. c. 300 k.–26 k.), görög idillköltő.

Erdei Kegye-szűz: a múzsa.

16. oldal

Aeneás: *Aeneis*, Vergilius eposza.

Henriás: *Henriade*, Voltaire cposza.

V. A' MÚSÁKHOZ

Összefüggések

Kazinczy Döme Károlynak írott, 1789. december 12-i levelében azt közölte, hogy a pozsonyi kispapoknál tett látogatása alkalmával elhozott versek közül csak Döme egy versét fogja közölni az Orpheus első számában, Fejérre vonatkozóan pedig azt jegyezte meg, hogy „versei már alkalmasint esmeretesek a' Komáromi Gyűjtemény leveliből” (KazLev. I. 516.). A jelen vers azonban nem jelent meg a MindGy.-ben, s talán ez is szerepet játszott abban, hogy a levélben írottakkal ellentétben Kazinczy mégis betette az első számba. A meghatározó tényező azonban bizonyára a vers témája volt: Rájnis köszöntése, akárcsak a Révaitól származó előző költemény esetében (a háttérről l. ott).

VI. PÓP NEWTONRA

Összefüggések

Kazinczy 1791. január 4-én válaszolt ifj. Szilágyi Sámuel levelére, melyben az apja egyik versét küldte közlésre. Kazinczy megígérte, hogy beteszi a lapba (erre nem került aztán sor), majd hozzátette mintegy nyomatékként, hogy „Orpheusom első darabjában láthadd a' Popból fordított Epigrammát Nyutonra. Azt szájából tanúltam-meg.” (KazLev. II. 135.)

Forrás

Alexander Pope sírfelirata Newtonra a londoni Westminster Abbey-ben.

Több fordítása is született a korban, Péczeli József a MindGy.-ben adta közre, ugyancsak az eredetivel együtt (1790. IV. 116.), Dayka tervezett 1793-as kötetében is szerepelt, jegyzetben szövegszerűen utalva az eredetire (Dayka 99.). Csokonai Dayka fordítása kapcsán jegyezte meg, de általános érvénnyel: „a' Pope' Epigrammája nem talált még eddig nyelvünkön szerentsés fordításra” (*Jegyzések és Említések a' DAYKA' Verseire*).

Szakirodalom

Fest Sándor: *Pope és a magyar költők*, in *úő Skóciai Szent Margittól A walesi bárdokig*, szerk. Czigány Lóránt és Korompay II. János, Bp., 2000., 284., 351.

Magyarázat

16. oldal

Superint.: superintendens ('református püspök').

VII. LICINIUSHOZ. Horátiusból: *Rectius vices*

Összefüggések

Földi 1789. november 17-i levelében küldi el a verset Kazinczynak (KazLev. I. 505–506.). Megírja az előzményeket is, miszerint Batsányi szemrehányást tett neki, hogy elpártolt a MM.-től, mire e verset küldte jószándéka jeléül. Nem tudja, folytatja Földi, hogy közli-e majd Batsányi, így leírja Kazinczynak is. (Magyarázó megjegyzést fűz továbbá a *Vityilló* szóhoz.) Kazinczy kiadta az Orpheusban, nem várván Batsányira. A levélheli szöveggel – a helyesírási eltéréseket és a címadást nem számítva – egyezően jelent meg, egy sajtóhibával az utolsó sorban (*vezetvén áll vitétvén helyett*), ezt utóbb Földi szavá is tette (KazLev. II. 157.). Ráday e verset emelte ki elsőnek azok közül, amelyek a számból tetszettek neki (KazLev. II. 56.).

Forrás

Horatius: *Ad Licinium* (Od. II. 10.)

Ennek az ódának több korabeli fordítása is született, pl. Dugonics Andrástól, Orczy Lőrincstől, Szentjóni Szabó Lászlótól, Verseghy Ferencről és Virág Benedektől.

Megjelenés

~; MM. I. 4., 361–362.

Batsányi közlése több helyütt különbözik az Orpheus-beli (s levélbeli változattól). A két lehetőség közül, vagyis hogy Batsányi módosított a szövegen, illetve hogy Földi, még mielőtt elküldte Kazinczynak, az előbbi tűnik valószínűnek (vö. Földi 213.).

VIII. A' VERÉB

Összefüggések

Kazinczy 1789. december 20-án engedelmet kérve közli Arankával, hogy néhány versét beletette az Orpheus első számába (KazLev. I. 519.), az említett versek azonban nem jelentek meg ott, pontosabban nem ott jelentek meg, hanem a MM.-ben (I. 4. III.). Egy nappal később már mást ír Arankának: „*Ness madás hess bé ment az első darabomba. Ezt azért írom, mert tegnap meg írni elfelejtém. Szép darab az, és olly istentelen ártatlansággal van írva, hogy a' legifjabb Leánynak is kezébe lehetne adni.*”

(KazLev. I. 521.) Egy hónappal később, 1790. január 26-án még pontosabb információkkal szolgál: „A' Hess madár hess! Orpheusomnak 31. és 32-dik lapját foglalta-el. Pénteken corrigáltam azt.” (KazLev. II. 16.) Ráday e verset is kiemeli, mint ami különösen tetszett neki az első számból (KazLev. II. 56.).

IX. BÁRÓ RÁDAYNAK PALOTÁJA. (festetett 1766ban.)

Összefüggések

Kazinczy Rádaynak írott, 1790. január 5-i levelében bejelenti, hogy közli e képaláírásként szolgáló verseket (KazLev. XXIII. 24.). Ráday nem zárkózik el ettől, de bizonyos feltételeket szab: „Ha az Ur méltónak ítélte, hogy azokat a' versetskéket, a' mellyek a' Palotámba vagynak, bé tégye, nem ellenzem ugyan, de ha oda mennek az Orfeusba, ugy itilem, szükség vólna azon materiálokrólis emlékezni, mellyeket az Ovidius Metamorphosissából az le festett képekre nézve vettem, és azután versetskéimet alájok írtam; mert enélkül némellyek közülök érthetetlenek lesznek.” (1790. február 1., KazLev. II. 22.) Kazinczy későn értesítette Rádayt, így annak kéréseit már nem tudta teljesíteni a szám előrehaladott nyomdai munkálatai miatt. Emiatt aztán a szöveg újraközlésére kényszerült (l. minderről: I. 4. XVIII. jegyzetét, ott adjuk meg a részletes magyarázatokat is).

X. TÖREDÉK A' WIELAND DIOGENESÉBŐL

Összefüggések

Aranka Györgynek nem tetszik Vitéz Imre fordítása, erről Kazinczy hosszú ellenvéleményéből értesülünk: „a' Vitéz' fordítását pag. 35. felette rosznak tartod. »Mindjárt az első sorban, három nem hiba, hanem vétek, még pedig szarvas. Ő, a' nagy bolond, Ő. Miólta az Isten Magyar Nyelvet teremtett, soha sem kezdte a' Magyar Ő-n a' beszédet. – épült – ki látott párnából építeni. – Thrónus idegen szó.« – Németül ez így van: Sic lag ein wenig zurückgebogen auf einem kleinen Throne von Polstern. – Miólta az Isten Német Nyelvet teremtett, soha sem kezdte a' Német Sien a' beszédet. De így kezdí Wieland az 5-dik Caputot, mert ő azt költi, hogy már ekkor Diógenes Xeniadessel Danae felől beszélt. – Párnából építeni nem látott még ember, az igaz. De nem jó Metaphora é ez: Valamint a kőműves követ kőre rakván, épít, úgy raktak Danaének párnát párnára, hogy puha ülő helyje légyen. – Ne szólj egyebet, hanem ezt: *hibáztam; igassága van Vitéznek!* – Thrónus idegen szó. Éneklek a Vitézt, ki Frantzok thrónusán Űle győzdelme 's ősi vére jussán. Így kezdí a' Henriast Szilágyi. Quod Phoebum decuit, quem non decet? – Ha a' thrónus eggy Epopacában állhat eggy Szilágyi ítélete szerint, nem állhat é eggy Erzachlungban? – 'S hogy vólna, ha a' Te tanátsodat követné Vitéz: Eggy párnából tornyozott (v. rakott) királyi széken üle Danac. – Érzed é cnnek a' szállásnak ízetlen voltát?” (1790. július 1., KazLev. II. 78–79.)

Forrás

Christoph Martin Wieland *Sokrates Mainomenos oder die Dialoge des Diogenes von Sinope*, 5. rész.

Részleteket többen fordítottak belőle a korban (l. pl. Szentjóni Orpheus-beli fordítását), a teljes művet Kazinczy fordította le (*Sokratés Mainomenos az az szinopei Diogenesz dialógusai*, Pest, 1793), fordítását a cenzúra betiltotta (vö. Busa Margit: *Adatok Kazinczy Ferenc Diogenes-fordításához*, Könyv és Könyvtár 1985., 87–96.).

Magyarázat

20. oldal

a' hollyannak (táj.): amilyennek.

Parrhasius: Parrhasiosz (i. e. 460–390 k.), görög festő.

IX. EGGY HIRRE-VÁGYÓHOZ

Magyarázat

20. oldal

Cons.: consiliarius ('tanácsos').

XII. EGGY HARAGOSHOZ. 1788.

Összefüggések

„Pozsonból hozott verseitek közzül tsak a' *Tc Imé megint ropogtatod* mégyen az első darabba” – írja Kazinczy Dömének 1789. december 12-én, utalva a pozsonyi kispapoknál tett látogatására, majd hozzáteszi, hogy a későbbiekben a többit is közölni szándékozik (KazLev. I. 516.).

XIII. A' MAJOM és A' RÓKA. Németből

Összefüggések

1790. július 1-jén Kazinczy azt írja Arankának, hogy annak kritikája e darab jegyzetéről nem állja meg a helyét: „Azt írod Szebeni Leveledben, hogy Orpheusom első darabja tetszett, de az Aszalai követnijét elrontottam, lásd pag. 43. – Úgy de nem mondtam én azt, hogy a' hímczni *éppen jó*; hanem tsak hogy jobb; az pedig tagadhatatlan.” (KazLev. II. 78.)

Forrás

Lessing: *Der Affe und der Fuchs*.

Megjelenés

~; *Lesszینگnek meséi három könyveben*, Bécs 1793., 7.

Szakirodalom

Ember Nándor 21.

Magyarázat

22. oldal

imitari (lat.): utánoz.

sequi (lat.): kísér, utánajár.

hímez (rég.): másol, utánoz.

XIV. GLYCERION. WIELANDNAK DIOGENESÉBŐL

Összefüggések

„Szabó László ex Schola normali Magni Varadiensi Nagy Bányára pro docenda Rhetorica et poesi vitetett-által. Tegnap ezt a' szép éneket kaptam tőlle” – írja Kazinczy Horváth Ádámnak 1789. szeptember 19-i levelében, s teljes egészében bemásolja a Wieland-fordítást (KazLev. I. 469.). Hozzáteszi még: „Ez a' darab édes Barátom! még sok helyre kíván ráspolyt: de így is eléggé szép. Kérlek igazgasd meg Te, a' kinek dedit ore rotundo Musa loqui!” (KazLev. I. 470.) Horváth 1789. október 5-i válaszában ezt olvashatjuk: „Szabó Lászlót nem ismerem; mitsoda idejű ember lehet? 's ismerhetem e őtet valaha? – Az esze szép; minden sornak utánna írhattad volna a' *Bravót*. [Ugyanis Kazinczy a 7–8. sor mellé jegyezte e szót.] hanem a' mechanismusra nézve ezt observálok: hogy a' két első strofában a' szótagokat meg sokasította; mert ez az ének a' mint sorai mutatják az utolsóbb strofáknak; a' Faludi Fillis nyugszik-jának Áriája van szabva. a' mint az én Uj esztendő hajnali Énekem, 15 Syllabáju sorok volnának caesurával. a' harmadik strofa már jól van kezdve. A' hová őt remettettem, senkinek sints tudtára, de az utólja megint sok syllaba. 's szép tellyes rósákat ültettem szomorú sírhalmára. a' négy utolsó strofa egészen kiüti a' mértéket: ettől fogva: Egyszer minden esztendőben etc. – 's ez a' darab, a' dall szerint mind öszve négy vers volna; – mi okonn különböztette a' szótagok számát, azt nem tudom: Kérd meg tőle. – Ha az Originált látnám, meg fogadnám kívánságodat; de a' nélkül igazgatásba bele kapni nem merek.” (KazLev. I. 476.) Az Orpheusban mégis megigazítva, a verselés szabálytalanságait eltüntetve jelent meg a vers, ami talán Kazinczy keze nyomát őrzi.

Szentjóni a verset Batsányinak is elküldte, nagyjából ugyanakkor, mint Kazinczynak, 1789 őszén. Batsányi a következőket írja Ráday Gedeonhoz szóló 1789. december végi és 1790. január eleji levelében: „Ezen negyedet [ti. a MM. 4. negyedét] a' mi illeti: és magam ebbe semmi munkámat belé [nem] tettem, mert láttam, hogy nints szükség reá; *Szabó Lászlót, (Glyceriont)* azért töröltük-ki, mivel Kazintzi Úr periodicum munkájába-is bényomtatódik”; „Ezen töredék versemet [ti. Batsányi Orczy István halálára írott költeményét] (hogy nékem-is tsak-ugyan legyen benne

valamim) méltóztassék Nagyságod a' IV-dik szám alá, a' hol *Glycerion* vólt, beléje tenni." (ItK 1956., 198., 199.)

A Wieland-fordításnak az Orpheus-beli megjelenést követően újabb változatai keletkeztek, s Szentjóni Kazinczynak is elküldte újradolgozását 1790. szeptember 15-i levelében (SZLÖM. 237., 310.). Ezt azonban csak Kazinczy Gábor feljegyzéseiből ismerjük, melyeket a kézirat alapján Szentjóni 1791-es verskötetének saját példányába írt be utólag, mert ott egyébként egy negyedik változat látott napvilágot. Kazinczy mindennek ellenére az Orpheusban közölt szöveget adta ki a HV.-ben is (a szövegtörténetet a változatok feltárásával l. *Szentjóni Szabó László összes versei*, sajtó alá rendezte Debreczeni Attila, Bp., 2001.).

Forrás

Christoph Martin Wieland *Sokrates Mainomenos oder die Dialoge des Diogenes von Sinope*, 21. rész. A Szentjóni által is alapul vett rész német verses feldolgozása v. R. betűjellel megjelent a göttingai Musenalmanachban (*Nachlass Diogenes von Sinope*, 1785., 15.), Gálos Rezső szerint azonban Szentjóni az eredetiből fordított (*Szentjóni Szabó László költeményei*, Bp., 1911., 225–226.). L. még Vitéz Imre Orpheus-beli fordítását és a hozzáírott jegyzetet.

Megjelenés

~; HV. 75–77.; SZLKM. 30–31.; SZLÖM. 54–55.

Szakirodalom

Debreczeni Attila: *Szentjóni Szabó László és Kazinczy kapcsolatáról*, MKSz. 1995., 178–183.

XV. AZ ÖREG és FIÓK GALAMB

Összefüggések

Az első számot szemlélő Ráday elismeréssel szól e darabról Kazinczynak írott levelében: „(ámbár Prosában van) meg tettett az Aszalai' Öreg és Fiók galambja: úgy tettik, ezen Urnak nagy hajlandósága van jó Fabulákat írni.” (KazLev. II. 56.)

Forrás

Eredetije nem ismeretes, de Ember Nándor Lessinget és Gellertet kizárja (21.).

XVI. SÓHAJTÁS. Kassa körül, Szeptembr. 21dik 1789.

Forrás

Metastasio: *Amor tímido. Cantata XVI.* (utolsó kilenc sor).

Kazinczy fordítása Rádayt fordításra, illetve átdolgozásra inspirálta, próbáit elküldte Kazinczynak (KazLev. II. 56.) és azok meg is jelentek az Orpheusban (100.). Csokonai

az egész Metastasio-kantátát lefordította prózában, a második felét pedig versben is, a szóban forgó utolsó kilenc sort beépítette *A' Tsókokba* (Cs/Széppr. 46., 99., vö. 301–303.). Vitkovics Mihály ugyancsak fordította a költeményt, *Elvált tőlem...* címmel (Vitkovics Mihály válogatott művei, kiad. Lőkös István, Bp., 1980., 74.).

Megjelenés

~; HV. 92–93.; Abafi 214–215.

Szakirodalom

Szauder József: *Csokonai és Metastasio*, in uő *Az éj és a csillagok* Bp., 1980., 142–145.

Magyarázat

24. oldal

Batsányi Úr orthographiája: Kazinczy Batsányi kiejtés szerinti (ypsilonista) helyesírásával szemben az etimológizáló (jottista) ortográfiát követte, s a legtöbb más rész-kérdésben is vele ellentétesen foglalt állást (l. még a 2. szám *Igazítások* című közleményét, 70–71.).

25. oldal

voluptuosus (lat.): gyönyörűség.

onomatopoea (gör.–lat.): hangutánzás.

jambusi numerus: jambusi mérték.

frantz (rég.): francia.

persziflázs (fr.): kigúnyolás, paródia.

XVII. TSALATTATÁS. SZÁNTÓDON, Juniusnak 8dikán 1789.

Összefüggések

Az Orpheus első három számában visszatérően megjelennek Horváth és Kazinczy egymáshoz írott verses levelei, bemutatván bensőséges kapcsolatuk fontos szakaszát: személyes megismerkedésüket. Ez az első episztola még találkozásuk előttről való; Horváth június 16-i levelével küldte el Kazinczynak: „Engemet álomban valóban szépen meg játszódattál ez előtt mintegy egy héttel; ide zárom azon történetnek Históriaját versekben.” (KazLev. I. 384.) A mű keletkezésének idején egyébként Kazinczy nagyon beteg, élet és halál között lebeg. Horváth Ádám már halálhírét is veszi a Balatonfüreden tartózkodó Péczeli Józseftől (KazLev. I. 410.), majd Kazinczy leveléből értesül annak felépüléséről (ezen eseményeket meg is énekel, a verseket a MindGy. hasábjain téve közzé).

Megjelenés

~; Holmi III., Folytatás, 90–100. (*Kazinczyhoz Kassára: 7. Jun. 1789. estve.*); KazLev. I. 377–382.

Szakirodalom

Péterffy Ida: *Levelek Szántódról*, Szántódpuszta 1984., 83–86.

Magyarázat

25. oldal

Apelles: Apellesz (i. e. IV. sz.), legendás hírfő ókori festő Nagy Sándor udvarában, művei nem maradtak fenn.

26. oldal

Szólon: Szólon (i. e. 640 k.–560 k.), athéni törvényhozó.

27. oldal

Eurydicém: felesége, Oroszi Julianna. Horváth Ádám más verseiben is használta a megnevezést (vö. Cs/Lev. 433.).

28. oldal

Aen. L. VI.: vö. *Aeneis* VI. 283. sor és kk.

29. oldal

Quid natum toties, crudélis, nunc quoque falsis Ludis imaginibus?: „Hát te is, óh konok, nem tudsz mást, ámitasz engem? / csalfa, tünő árnnyal, fiadat?” (Vergilius: *Aeneis* I. 407–408. sorok, Lakatos István fordítása, Vergilius 121.).

XVIII. ÚTAZÁSOK

Összefüggések

1790. július 1-jén írott levelében védelmébe veszi *Utazásait* is Aranka ellenvetésével szemben, kifejtve írói törekvéseit a műfajt illetően: „Tetszettek Tenéked utazásaim is; de azt mondod, hogy magam hánytatása nem illik koromhoz. – 'S miből áll eza' hánytatás? – Az Itineratornak, az az hogy Magyarúl beszéljünk, mert sokat tudnék én Magyarúl ki tenni, ha akarnék, – az Utazásokat Irónak annyi Anzüglíchest, annyi Interessirendest kell fonní levelébe, hogy minden sor valami újjat mutasson, mint a' leg-először látott környék mutat a' valóban útzónak. Esmeretlen szók, esmeretlen emberek, esmeretlen ruházatok, épületek, szokások tolják magokat ennek elibe; úgy kell amannak elibe is, külömben sovány és ízetlen lessz az a' levél, a' mellyel az olvasót meg kínálja. Hidd el Barátom, én nem imádom magamat, de annyit tsak látok, hogy nem vagyok a' leg ostobább Iró.” (KazLev. II. 79.)

Megjelenés

~; KazMűv. I. 543–549.

Szakirodalom

Fried István: *Kazinczy Ferenc útleírásai*, in Fried 115–128.

Magyarázat

29. oldal

Statio (rég.): lovaskocsi-állomás.

30. oldal

fertály (rég.): negyed.

Carpathus: Kárpátok.

ümeg (táj.): ing.

Gothiai munkájú: gótikus.

keresztet vagy kakast: a katolikus és református templomok megkülönböztető jele a
*templomtornyon.

à la Rousseau: Rousseau módjára.

Klopstock: utalás Klopstock *Messiására*.

rátz (rég.): szerb.

Dominium (lat., rég.): uradalom.

Cameralisch (ném.): kamarai.

31. oldal

en gout d'antique moderne (fr.): modern antikos ízlésben.

Chaussée (fr.): országút.

línea (lat.): vonal.

aber (ném.): azonban.

néma Barát: karthauzi szerzetes.

Klastrom (rég.): kolostor.

enyészetre fekvő: nyugati oldal.

spectaculum (lat.): látványosság.

Kellner (ném.): pincér.

szurdék (táj.): kis helyiség, kuckó.

Unter-Commissió (ném.): albizottság.

Friedrich: II. Frigyes porosz császár.

32. oldal

schnurgrad (ném.): zsinóregyencsen.

irregularis (lat.): szabálytalan.

Centum capita appono (lat.): száz fejet egy ellen.

punctum visus (lat.): nézőpont.

B — — —: nem tudjuk, kire utal Kazinczy.

Surtout (fr.): felöltő.

frisirozott (ném.): frissen fésült.

sang froid (fr.): hidegvér.

gardírozni: garder (fr.): megőriz.

Cancellista (rég.): írnok.

Pagát (ném.): a legkisebb ütőerejű kártya a tarokkban, vagyis tarokkozta.

Physiognomia (lat.): külső fizikai megjelenés.

Baróti Szabó Dávid (1739–1819), Kazinczy társa a MM.-ot kiadó Magyar Társaságban.

33. oldal

Praemonstratensis Praelatus: a premontrai szerzetesrend főpapja.

fundus Religionarius: vallási alap.

Cameralis Tisztek által administráltak: kamarai tisztek igazgatják.

ortás (táj.): kukoricamorzsolás.

polítia (lat.): műveltség, életvitel.

Nationalis (lat.): nemzeti.

lectica (rég.): kocsi.

facad: façad (fr.): homlokzat.

simplicitás (lat.): egyszerűség.

Altána (rég.): erkély.

Capitál (lat.): oszlopfő.

XIX. LITTERATORI TUDÓSÍTÁSOK

Megjelenés

Kazinczy kérte a IIMNT. szerkesztőtől, hogy adják ők is ki e tudósítást (KazLev. II. 45.), ők azonban a kérést megfogalmazó levelet adták ki (IIMNT. 1790. II. 415–419.)

Magyarázat

34. oldal

Pallásthy Márton (megh. 1789) az udvari kancellária titkára volt, majd hivataláról lemondva birtokaira visszavonult, ahol fiatalon meghalt. Irodalmi munkásságáról nem tudunk, Kazinczyhoz írott levelei közül egy ismeretes (KazLev. I. 231.), Kazinczy megemlékezik róla a PEml.-ben is (KazMűv I. 273.). Szinnyei Palásthynek Koppi Károllyal folytatott levelezését említi, amelyet újabban Balogh Pirooska dolgozott fel, Palásthy-életrajzot is adván; munkája még kéziratban van, adataiból merített Szilágyi Márton (*Kármán József és Pajor Gáspár Uránidja*, Debrecen, 1998., 190–193.).

Orczy Lórintz: l. az Orpheus szerzőiről írottakat.

Cincinnatus, Lucius Quinctius (i. e. V. sz.) erényességéről híres római politikus. A hasonlítás alapja az, hogy Orczy is lemondott politikai tisztségéről és hivatalairól, miként Cincinnatus tette (l. Orczy beszédét az Orpheusban, 232–235.).

sarampó (rég.): síremlék.

Ragályi Samuel (1767–1789).

Consil.: consiliarius (lat.): tanácsos

Vice-Ispány: alispán

Ragályi József (megh. 1804).

Prof. Koppi Ur: Koppi Károly (1744–1801), a pesti egyetem tanára, történész.

Földi János az egyetem elvégzését követően, 1789 elején került Szatmárnémetibe.

Szabó László: Szentjóni Szabó László 1789 szeptemberében, Kazinczy segítségével került Nagyváradról Nagybányára.

Gellei József: Gelei József (1754–1836) a Magyar Kurirnál Szacsvey Sándor segédje volt, innen került 1790-ben a jászberényi gimnáziumba. Említett fordításai Pozsonyban jelentek meg 1787-ben és 1788-ban, az elsőként említett Campe-fordításról Kazinczy jelentetett meg kritikát a MM.-ban (I. 1., 50–54.).

Wályi András: I. az Orpheus szerzőiről írottakat.

Ivánkay Vitéz Imre: I. az Orpheus szerzőiről írottakat.

Dugonits András: Dugonics András (1740–1818) *Etelka* című regényét az 1788-as első kiadás után kibővítve újradolgozta, s 1791-ben második kiadásban is megjelentette (I. modern kritikai kiadását Penke Olga sajtó alá rendezésében, Debrecen, 2001).

35. oldal

adagium (lat.): közmondás, példabeszéd.

Eperjesi District. Tábla Consiliarius *Fejér Úr Barclajusnak Argenisával készen van:* Fejér Antal (megh. 1791 v. 1792) az eperjesi kerületi tábla tanácsosa John Barclay *Argenis* című államregényét fordította le, amelyet halála után özvegye adott ki (*Barclájus János Argenisse*, Eger 1792).

Prof. Révai Miklós Úr Amalthea nevezet alatt készít egy Periodicus írást: Révai Miklós ilyen címen 1785-től tervezett folyóiratot, s még sokáig emlegette, de végül nem valósult meg (vö. Bánóczy József: *Révai Miklós élete és munkái*, Bp., 1879., 133–134.).

Horváth Ádám Úr nyári éjtszakáit az az Versekbe foglaltt Magyar Astronomiát, 's aprólékos Verseinek második darabját készíti nyomtatás alá: az elsőként említett *Legrövidebb nyári éjtszaka* 1791-ben jelent meg, a vegyes írásokat tartalmazó *Holmi II.* 1793-ban, egy évvel a *Holmi III.* után.

Geszner Salamon írásainak fordítását: Kazinczy lefordította Gessner összes műveit (I. a *Szemira és Szemin* jegyzetét).

Klopstock Messziása: Klopstock *Messziás* című 20 énekes eposza a kor egyik jelentős hatású műve volt, Kazinczy maga is hozzájárított fordításához. Kis Jánoshoz szóló, 1793. július 27-i levelében arról számol be, hogy tíz énekkel prózai változatban elkészült, az elsőt pedig már jambusban is kidolgozta (KazLev. II. 298.). Részletei megjelentek a MM.-ban (I. kötet, 148–158., 255–265.), de végül nem készült el teljesen, s nem jelent meg (vö. Váczy János: *Kazinczy Ferencz fordításai*, Akadémiai értesítő 1914., 10.).

Hamlet: Kazinczy Ferencz' Kül-földi Játszó-Színje. Első kötet. Hamlet, Kassa, 1790.

Wielandnak Diógenes: Kazinczy Wieland-fordítása (*Sokratés Mainomenos az az szinopei Diogenesz dialógusai*) 1793-ban jelent meg Pesten. I. még Vitéz Imre és Szentjóbí Szabó László fordításait is az Orpheusban (19–20. és 23.).

Rousseau Contrat Sociálja: Említi Kazinczy a Fáy-beszédhez írott kommentárjának a HIMNT.-nek küldött változatában: „indítsatok rá valakit, hogy Rousseau-nak *Contrat-Social*-ja mellé, melly kezcim közt vagyon munkában, fogjon az *Emberék' Hasonlatlansága felől írt betses munkájához* is”. (KazLev. II. 45.) 1793-ban már készen levőként említi (vö. *Cs/Lev.* 17.), de nem adhatta ki s nem is maradhatott ránk: „A' Genevai szerentsétlen Polgár munkáját megégettem, de a' két első könyvét újra lefordítottam. Ez nem fog világot látni, mert az idők nem úgy folynak, hogy láthasson” – írja 1793. július 27-én Kis Jánosnak (vö. KazLev. II. 298.).

Chodowiecki Dániel: Daniel Nicolas Chodowiecki (1726–1801) korának híres rézmet-szője volt, Kazinczyval levelezésben és munkakapcsolatban volt.

Vignét (fr.): keretdíszítés könyvben.

Darvas János: I. az Orpheus szerzőiről írottakat.

Wályi András Úr Korabinszkinak Magyar Országot, Erdélyt és Croatiát illető Geographiai Lexiconját készíti: Korabinszky József Mátyás (1740–1811) nevezetes államismereti lexikonáról van szó (*Geographisch-historisches und Produkten-Lexikon von Ungarn*), amely 1786-ban jelent meg, Széchenyi Ferenc segítségével. Wályi András többkötetes átdolgozása (*Magyar Országának leírása*), amelyről az Orpheus egyik kék borítóján tudósítást is tett közzé (317.), 1796–1799 között jelent meg.

Jászberényi Prof. Gellei József Úr Mendelssohn Mósesnek Phaedonját fordítja: Kazinczy Moscs Mendelssohn (1729–1786) *Phädon oder über die Unsterblichkeit der Seele...* című munkájára utal. Gelei lefordította a művet, de ez kéziratban maradt. 1793-ban viszont megjelent egy fordítása a *Phädonnak*, Pajor Gáspártól (*Fédon vagy A' lélek halhatatlanságáról*, Pesten. 1793). Kazinczynak Mendelssohn művéhez való viszonyát Mezei Márta elemezte (Mezei M. 237–270.).

Fehér György Úr, Pozsoni Nevendék Pap, Tassónak meg-szabadított Jéruzsalemét Olaszból fordítja: I. az Orpheus szerzőiről írottakat.

Kassai Prof. Szabó Dávid Úr Vaniernek Paraszti Majorságát adja újjobban sajtó alá: Jacques Vanière (1664–1739) francia jezsuita latin nyelvű mezőgazdasági tankölte-ményének (*Praedium rusticum*) két fordítása is született: az első az erdélyi jezsuitától, Mihályt Istvántól (1779), a második Baróti Szabó Dávidtól, 1780-ban, hexameterben (*Paraszti majorság*). E munka újabb kiadásáról van itt szó; ez valóban ki is jött 1794-ben (a MM.-ban mutatvány jelent meg ebből: II. 1., 117–119.).

Camerális Cancellista (rég.): kamarai írnok.

Batsányi János Úr Oszánt fordítja: Az ossziáni költemények fordítását Batsányi tervezte és kezdte el (I. fordítását a MM. 1. számában 38–50.), e tervét – minden személyes viszályuk ellenére – Kazinczy is nagyra tartotta (I. a *Magyarországi utak* vonatkozó részletét, 134–135.). A teljes fordítás egyébként soha nem készült el, noha egész életében dolgozott rajta (BJÖM. I. 526–550.), Kazinczy ellenben elvégezte a fordítást fogsága után (I. még az *Fviralla* jegyzetét).

Prof. Simai Kristóf Úr Comoediákat ír, és azokat nem sokára sajtó alá-ereszti: Simai Kristóf (1742–1833) volt piarista iskolai színjátékíró számos vígjátékot adott ki az 1780-as, 1790-es évek fordulóján (*Váratlan vendég, Igazházi, Gyapai Márton, Zsugori, Házi orvosság*), melyek közül többet elő is adtak (MSzI. 70–71.).

Theol. Prof. Öry Filep Gábor Úr Zimmermannak a' Nemzeti Büszkeségről írt munkáját le-fordította: Öri Filep Gábor (1739–1823) sárospataki teológiai professzor fordítása 1792-ben jelent meg Pozsonyban.

Theológiára tartozó munkáit...: utalás *Keresztény erkölcsi tudomány* című, 1788-ban, Pozsonyban megjelent Pictet-fordítására, valamint a MindGy.-ben erről megjelent tudósítására (I. pl. 1789. II. 159–160.).

Juljának Levelei Ovidiushoz: Aranka György fordítását Kazinczy adta ki (Kassa, 1790). *a' Napnak négy részei, Pardíni szerint, Németből*: Aranka c fordítása hely és évszám nélkül jelent meg (vö. KazLev. II. 55.).

a' Budai Basa: Aranka e franciából készült fordítása 1791-ben, Bécsben jelent meg (vö. KazLev. II. 55.).

Bélának nevezetlen Notáriusa: Aranka György e műve kéziratban maradt.

Prof. Szabó László Úr Nagy Bányán, versekben fordította Gellertnek Pantlikáját: a kis pásztorjáték megjelent *Szentjóni Szabó László költeményes munkáiban* (Pest, 1791), az Orpheusban végül nem kapott helyet.

Horváth Ádám Úr meg-tóldotta azt egy Dallal, a' régiek' Chórus formájára: Horváth 1789. november 6-i levelében küldte el ezt Kazinczynak (KazLev. I. 495–497.), s utóbb kiadta a *Holmi II*-ben is (Győr, 1793., 317–321.).

A' Komáromi Társak 20. arany jutalmat tettek-fel annak számára a' ki 1791-dik esztendőre Hazai történeteinknek valamely tsikkelyéből olly Tragoédiát készít: Péczeli József pályázati felhívása a *MindGy.* 1789. II. 287–288. oldalain jelent meg.

36. oldal

A' Hadí Történetek Írói G... – K... és Z... Urak: Görög Demeter (1760–1833), Kerekes Sámuel (megh. 1800), s egy bizonyos Zlinszky, akít Kazinczy nevezett meg egy kéziratot hejegyzésében (l. a jelen kiadásról mondottak között).

a' Magyar seregvernek ditsőségére egy szép rajzolatot metszettek: a HMNT. képmelléklete, amelynek leírását itt olvashatjuk, a török háborúban elért magyar hadi sikereket ünneplő kiadványok sorába tartozik.

Sambach, Caspar Franz (1715–1795) bécsi festő, magyarországi templomokban is dolgozott (Székesfehérvár, Nagykanizsa) (Szabó G. Zoltán adata).

Mark Quirin: Mark Quirin (1753–1811), kora neves rézmetszője, ő készítette az Orpheus első kötetéhez mellékelt Pálffy-metszetet is.

Hercules a' Hydrát tsapdossa: Héraklész második próbatételének megjelenítése.

Museumnak már három darabja jött-ki 1788dikva: a *MM.* 3. száma 1789 nyarának végén vagy az ősz elején jelent meg (vö. *BJÖM.* II. 496.).

Erdélyben nagy kedvességgel olvastatik: Kazinczynak Ráday Gedcon közvetítette az Erdélyből érkező véleményeket (KazLev. I. 404–405.; vö. később is: II. 40–43.).

XX. A' TÖRVÉNY-SZABÁSRÓL.

(Rousseau-nak Gouvernement de Pologne nevű Írásából)

Összefüggések

Mint lábjegyzetben megjegyzi Kazinczy, a fordítást eredetileg a második számba szánta, de minthogy az első számban még maradt szabad hely, e szöveget vette előre fontossága miatt.

Forrás

Rousseau: *Considérations sur le gouvernement de Pologne, et sur sa réformation projetée*, Chapitre II. Esprit des anciennes institutions, cd. Du Peyrou et Paul Moulto, Genève 1782., I. 421–425. E szöveg hozzáférhető az egyik legjelentősebb svájci elektronikus könyvtárban, az Athenában is (<http://un2sg4.inuge.ch/athena/html/athome.html>).

Szakirodalom

L. a jelen kötet bevezető tanulmányát.

Magyarázat

36. oldal

praesudicium (lat.): előítélet.

árkus (rég.): árkus.

Rousseau nem éppen olyan bolond ember, mint a' millyennek őtet ---- *Úr kiáltozza*: Molnár János (1728–1804) szepesi kanonokot, az Orpheus egyik szerzőjét érti, aki 1789-ben megjelent *Responsorum adversus eas hujus temporis objectiones, quibus fidelium animi percelluntur* című kétkötetes vitairatának harmadik részét 1790-ben Kassán nyomtatta. Erre utal nemcsak itt, de a *Skizzek*... lábjegyzetében is (214.), valamint Aranka Györgynek írott, 1790. március 25-i levelében (KazLev. II. 52.). (Hencze Béla nem vette észre ezen összefüggéseket, s a vonatkozó helyre nem Molnár Jánost, hanem Alexovics Vazult helyettesítette be, Hencze 58.)

kezeim között 30. részben vannak: Kazinczy a Genfben megjelent, Moulou és Du Peyrou által szerkesztett kiadást használta, vagy a nyolcadrét (1780–1789), vagy a tizenkettedrét (1782–1789) változatot; a 30 kötethez utóbb még három Toldalék-kötet jelent meg (vö. minderre Jean Senclic: *Bibliographie générale des oeuvres de Jean-Jacques Rousseau*, Paris, 1950., 217.).

Conscientiositás (lat., rég.): lelkiismeret.

Za[bu]esnig, Kristof: Historische und Kritische Nachrichten von dem Leben und den Schriften des Herrn von Voltaire und anderer Neuphilosophen unsrerer Zeiten, Augsburg, 1779. Kazinczy megadja a pontos címet a *Skizzek*...-ben, s részletesen foglalkozik is vele (209–210., 214.). Rousseau-ról Zabuesnig második kötetében esik szó.

37. oldal

Legislator (lat.): törvényhozó.

XXI. GRAMMATICAI JEGYZÉSEK

Magyarázat

39. oldal

genitivus (lat.): birtokos eset.

dat.: dativus (lat): részeshatározó eset.

Euphonia (lat.): jóhangzás.

ablat.: ablativus (lat.): határozóeset.

accusativus (lat.): tárgyeset.

ragaszték (rég.): toldalék.

Apátsai Tsere János Encyclopaediája: Apátsai Csere János (1625–1659): *Magyar Encyclopaedia* (Utrecht, 1655).

Zrínyi Miklósnek Syrenája: Zrínyi Miklós (1620–1664): *Adriai tengernek Syrenája* (Bécs, 1651).

HALAK' HAVA

I. EVIRALLIA. OSSZIÁNNAK TÓLDALÉKJÁBÓL

Összefüggések

Kazinczy a PF.ml.-ben írja le Rádayval való egyik találkozását, amikor is Ossziánnak, és nevezetesen az *Evirallán*nak fontos szerep jutott: „– *Orpheusom* felől tudakozódék, és hogy miket adok benne.

– Én oda Evirallámat küldöm – mondá; felvévé asztaláról, s hozta felém. – Ülünk együvé s olvassuk.

Olvasá, s oly elgyengülések közt, hogy több ízben kénytelen vala letenni kezéből.

– Evirallámban szegény feleségemet siratám, míg fordítottam – úgymond.” (KazMűv. I. 312.)

Ráday felesége 1789 végén halt meg (BJÖM. I. 531.), így a fordítás keletkezése és nyomtatásba adása között ezúttal nagyon kevés idő telt el. Kazinczy 1790. január 5-én értesíti Rádayt, hogy az *Evirallát* becszotta az első számba, s engedélyét kéri, hogy a szoltárfordításával együtt, saját nevével adhassa ki. 1790. február 1-jei levelében válaszol Ráday: „Az *Evirallát* nem bánom, ha nevem alatt megyen is bé, az első szakaszba”, de a szoltárfordítást már a MM.-nak adta (KazLev. II. 22., 24.). Az *Eviralla*, ha nem is az elsőben, de a második szám élén megjelent.

Forrás

Evirallen, Neu-entdeckte Gedichte Ossians, Düsseldorf, 1787. (vö. Császár 134.)

Ráday fordításának eredetije nem tartozik az ossziáni énekek törzsanyagához, a fragmentumok között szerepel, a Magyarországon forgott kiadások közül is egyedül csak Harold második kiadásában található meg (vö. BJÖM. I. 532.). Osszián ügyében Ráday hosszasan levelezett a teljes mű fordítására készülő Batsányival, megosztotta vele egy hexameteres próbálkozását (ItK 1907., 206–207.), ígérte neki a Harold-kötetet 1788–89 folyamán (89., 93., 207.), végül 1790 elején Batsányi is megszerezte azt magának (209.). Ezt a részt azonban Batsányi nem fordította le. Ossziánról és az osszianizmusról l. még Maller Sándor: *Ossian Magyarországon 1788–1849*, Debrecen, 1940; Sárközy Péter: *Petrarcától Ossziánig*, Bp., 1988; Debreczeni Attila: „Fenség” és „Grácia”, in ItK 2000., 311–352., főleg 318–321. és 337–341.

Magyarázat

41. oldal

diminutivum (lat.): kicsinyítő képző.

Bardus: l. a 13. oldal jegyzetét.

42. oldal

Hibernia (lat.): Írország.

44. oldal

kordélynek állítottam tsak (táj.): 'semmibe vettem' (Szabó G. Zoltán adata).

truttzol (rég.): szembeszáll.

45. oldal

topoly-fák' fiatalossai (nép.): növendék fehér nyárfaerdő.

II. ENYIM JULISKA!

Összefüggések

Földi küldte 1789. december 29-i levelében, a következő megjegyzés kíséretében: „Én mostanában el-jegyzém magamnak a' Debreczeni Doctor F. Veszprémi István Úr leg kissébb Leányát Juliánnát, mely alkalmatossággal eggy Levelemben ezt írámnékic:

Λ' Horátsz III. Könyve XII. Éneke nótájára. UU|--|UU|--|UU|--|etc.

(NB. Tudod, hogy én azt a' Vers-formát nagyon szeretem, és azért azon Dalt fordítottam is.)” (KazLev. I. 537.) Az említett vers a *Neobule*, amely meg is jelent az Orpheusban (I. 4. XII.). Az *Enyim Juliska!* azonban közelebb állhatott Kazinczy szívéhez, mert azonnal továbbküldte Arankának (1790. január 26., KazLev. II. 16–17.), betette az Orpheus következő számába, közölte a HIV.-ben is, s később ő és Rummy Károly György sok nyelvre lefordították részleteit. A levélbeli szöveg kisebb helyesírási eltéréseken kívül megegyezik a lapban közölt változattal (vö. Földi 138., 209.)

Megjelenés

–; HIV. 60.; Földi 138.

Magyarázat

46. oldal

Grachusok' Anyja: Tiberius (i. e. 162 k.–133) és Gaius (i. e. 154 k.–121) Gracchus az „Afrikai Scipio Leányának, a betses Korneliának voltak fiai, oly anyának, kinek neve, minden asszonyi érdemet láttatik egytzerre ki mondani.” (Bessenyei György: *Rómának viselt dolgai*, kiad. Penke Olga, Bp., 1992., II. 33.)

Trójai Hertzeg: Parisz.

D. Veszprémi Urnak Leánya: Veszprémi István (1723–1793) debreceni orvos Juliánna nevű lányát (1773–1831) 1789 végén jegyzte el Földi, az esküvő 1790. április 14-én volt (Földi 17.). Földiné kicsapongó életéről, Csokonaival való szerelmi afférrjáról gyakran olvashatni, noha érdemi bizonyítékok nem állnak rendelkezésre (vö. minderről és a vonatkozó szakirodalomról Cs/Lev. 576–578.).

III. * * * RA

Összefüggések

A tartalomjegyzékekben *Eggy Irígyre* címmel szerepel.

47. oldal

fen (rég.): a 'ken' szó alakváltozata.

IV. ETELE a' TSONKA-TORONYBAN

Összefüggések

A vers tematikailag Dugonics András *Etelka* című regényéhez kapcsolódik, az első közlés lábjegyzete a pontos helyet is megnevezi (Pozsony–Kassa, 1788., II. könyv, I. szakasz III. rész).

Megjelenés

HMNT. 1790., 818–819. (név nélkül); ~; HV 83–84.

V. ETELKA Etele' fogságát meg-hallja;
El-ájúl; fel-eszmélikedik; reszket

Összefüggések

A vers tematikailag Dugonics András *Etelka* című regényéhez kapcsolódik, az első közlés lábjegyzete a pontos helyet is megnevezi (Pozsony–Kassa, 1788., II. könyv, II. szakasz V. rész).

Megjelenés

HMNT. 1790., 819–820. (név nélkül); ~; HV 85–86.

VI. ANÁKREONNAK XLVd. DALA. TROCHEUS LÁBAKON

Összefüggések

1790. február 1-jei levelében küldte Ráday; zsoltárfordításával együtt akarta küldeni, de azt végül, mint NB. írja, nem találta meg (KazLev. II. 22–23.). A levélben ott a szokásos utasítás a névaláírásra vonatkozólag: „az Anacreon ne mennyen bé az én nevem alatt, hanem csak az szokott *A. J.* jegyek alatt.” (KazLev. II. 22.) Az Orpheusban közölt szöveg megegyezik a levélben olvashatóval. Földi János utóbb nagyon megbíráta Kazinczynek írott levelében („kivált igen rossz”, 1790. szeptember 17., KazLev. II. 110.). Kazinczy oszthatta ezt a véleményt, mert a HV.-ben e dalt saját, egyébként a Rádaynál korábban készült fordításában adta ki (89–90.).

Forrás

Anakreon: 45. dal

VII. ÉDES BÁNAT

Megjelenés

~; Holmi II. 328–329.

VIII. A' SZARVAK

Megjelenés

~, HV./II.

IX. IN ALEXANDRUM SZ -- AY, JUVENEM MOLLEM, dum Castra Martis sequi vellet

Összefüggések

E latin epigrammára nézve Kazinczy két kései, 1811 utáni kéziratos feljegyzésére kell hagyatkoznunk, amelyek egymáson alapulnak, de nem teljesen azonosak. A későbbi és bővebb, amely a Magyar Régiséggek és Ritkaságok nyomtatásra előkészített II. kötetének a végén található, így hangzik: „Orpheus' I. Köt. I. 135. e' verset: *Bella paras, bellas sequeris; pugnaeque repugnas* 'stbb. mások után Lónyai Ferentznek tulajdonítottam én is. Sáros-Pataki Professor *Kézí Mózses Úr*, 1811 olta Göttingában, figyelmes-sé teve *Hulsius* Heinrichnek: *Jura Gulielmi III. in Regna Angliae, Scotiae et Hiberniae ex fonte naturali et divino asserta. Lugduni Bataavor. 1697.* nevű munkájára. Annak Ajánlójában *Hulsius* azt írja: »Non te unquam deliciae capiunt, non pericula terrent, non labores frangunt, sed distingueris immane quatum a mulieroso illo, cui occidunt: *Bella fugis, bellas sequeris, milesque videris Mars ad opus Veneris, Martis ad arma Venus.*« A verset tehát *Hulsius* is mástól vette. De kitől?

Egyik Nagyja Nemzetünknek, 1811. Febr. Bécsben mulatván, eggy közönséges tiszteletben álló Tudós előtt e' versket úgy mondotta-el, mint Magyarnek mívét, de az ezt tagadta. Más nap közlötte Jegyzéseit a' Magyar Méltósággal, 's azokban ez álla: »Leopold I. war hatte viele Kenntnisse, und war für den geistlichen Stand. bestimmt. Was hier folgt, hat er gar nicht übel, nur in dem witzelnden Geschmack seines Zeitalters, auf Ludwig XIV. gemacht. Bekannt ist es östentlich nicht, sondern aus einen Handschrift der Hofbibliothek genommen:

Bella fugis, bellas sequeris, pugnisque repugnas,
Et bellatori sunt tibi bella thori.
Imbellis imbellis amas, totusque videris
Mars ad opus Veneris, Martis ad arma Venus.«

Ha ki tudná, hol áll a' vers az Udvari Bibliothéca' Kézírásaiban, kedves dolgot fogna nekünk tenni tudósításával.” (MTAK. K 625. 152a.)

A fenti adatokból kitűnik, hogy ismeretlen eredetű vándorszöveggel állunk szemben, melyet Lónyay Ferenc csak felhasznált. Kazinczy (másik jegyzetében) megadja az Orpheusban kipontozott név feloldását is: „Ezt a' verset én másokkal eggyütt a' Lónyay Ferencz versének hittem, 's úgy nyomtattattam Orpheusomba, mintha ő azt Szirmay Sándorra, Sándornak fíjára, és Imrének, Péternek, Istvánnak, Pálnak, Andrásnak és Józsefnek 's (Bernáth Ferencznének) Susánának testvérekre írta volna († 1794 vagy 1795nek első holnapjaiban.)” (MTAK. K 633., 114a.)

Magyarázat

52. oldal

Magyarul:

„SZ – – AY ANDRÁSHOZ, AZ ELPUHULT IFJÚHOZ

Midőn Mars táborába szándékozott szállni

Háborúba készülsz, szép lányokat hajkurászol; borzadsz a harctól;
S néked, a harcosnak harcod a párnacsata.
Gyáván gyávákat kedvelsz; egészen
Marsnak nézel ki Venus csatájában, s Venusnak Mars fegyvereiben.”

LÓNYAY FERENC

X. HÓLNAP

Forrás

Lessing: *Die Gewissheit* (Császár 110.).

Fordította Verseghy is *A' borisszák* címmel (Verseghy 76., 343.), ez megjelent a MM.-ban (II. 2. VI.). Kazinczy mindkét fordítást elküldte Rádaynak, hogy ítélje meg, melyik a jobb, ő természetesen a sajátját tartotta annak: „A' Versegi fordítása hideg vérrel van csinálva; az enyém crapulás fővel, mely még akkor is szédeleg az előbbi kacsó forgatásától.” (KazLev. II. 249.)

Megjelenés

~; HV. 110.; Abafi 176.

XI. BRÚTUS

Összefüggések

Kazinczy 1775-ben írott zsengejének a történetét megírta a PEml.-ben: „Ez a professzorunk [Szilágyi Márton] mutatá Gyürkynek [Gyürky Istvánnak, a későbbi főispánnak] egy göttingi almanachját, s elbeszélé nek, hogy Kaestnernek, a nagy geometrának, egy háromsorú epigrammája, mely ezen almanachban áll, egész Németország által mint csudálatott: [itt idézi németül] s tüzelt, fordítanám le. Mi vala könnyebb? az utolsó sornak nem kelle rímet keresni, a két első ríme készen álla, s áltadám neki fordításomat.” (KazMűv. I. 227–228.) Az Orpheus-beli szöveg a helyesírási javításokon túl mindössze egy szóismétlést korigált (az első sorbeli *mond* helyére *szól* került).

Forrás

Kästner: *Caesar und Roma* (vö. Császár 105.).

Az epigrammát a nevezett Gyürky István és több más diáktárs is lefordította Kazinczyval egy időben, ahogy arról a PEmI. egy másik kéziratából értesülhetünk (vö. Abafi 245–246.).

Megjelenés

~; IIIV. 109–110.; Abafi 184. (*Caesar és Róma*).

XII. B. ORCZYNAK NÉMELLY LEVELEI

Megjelenés

KazLev. I. 78–80. és 115–116.

Az első két levelet az Orpheusból közli Váczy János, a harmadikat kéziratból (MTAK. M. Irod. lev. 4r. 188.), de a második is megvan kéziratban, ugyanott (ennek címzését jegyzetben hozza Váczy: „A Monsieur Monsieur François de Kazintzy, Notaire du Comte' d'Abaujvár, à Cassau de Gyöngyös”). A harmadik levél kézírata a helyesíráson és a tagoláson túl két helyütt bővebb az Orpheus-beli szöveghez képest: a „vad bikát” szavakhoz jegyzés tartozik: „Pallásti Ignátz”, valamint az utolsó három sort elhagyta az Orpheusban: „Voltaire munkáját, van annyi tűz e Scythiai magiárázatban, mintt francziában. hát az én Szabó Dávidomnak mit sügnak a' kilencz Szüzc? minap küldc egi nyaláb verset, ha ösmerős? kércm köszönnyc meg nevemmel, vagyok” (KazLev. I. 116.). A levélhez címzés is tartozik: „A Monsieur Monsieur François de Kazintzy par Szerencs à Cassau” (uo.). Váczy jegyzete az elsőhöz: „1784. oct. 1785. nov. közt”; a másodikhoz: „A zárjel közti névelőket Kazinczy iktatta a szövegbe.” (KazLev. I. 78–79.)

Magyarázat

53. oldal

Orczy László (1750–1807) Orczy Lőrinc második fia.

Vice-Notárius (rég.): aljegyző.

54. oldal

tzeletsula, keteputa, entzenbentz (táj.): a 'cókók' szinonimái.

Teuto nyelvén: németül.

A francia szöveg magyarul: „Mondja, kedves Kazinczym, mi újság a közdolgokban? megvan a kívánatos egyetértés a magisztrátuson belül? — — Írjon nekem néha, és ossza meg velem a felső-magyarországi újságokat. Hogyan ment a zempléni tiszt-újtás? — Levelei nekem mindig kedvesek. Isten vele!”

55. oldal

Cortézia: cortège (fr.): díszkíséret, vagyis itt: a megfelelő titulusok a címzésben.

veszett-farkas: a nevezett Zelezniket Hérosztratoszhoz hasonlítja, aki i. e. 356-ban felgyújtotta Artemisz templomát, hogy így tegyen szert hírnévre, neve innen alkalmaztatik a dicsvágyó emberre általában.

vad-bika: Pallásti Ignácz. A családi iratok kiadásában sokszor szerepel neve, többnyire peres ügyek kapcsán (vö. Palásthy Pál: *A Palásthyak*, Bp., 1890., III. kötet).

szunyáta (táj.): tunya, álmos (Szabó G. Zoltán adata).

Poéta: az idézet forrását nem sikerült azonosítanunk.

recte faciendo (lat.): helyes cselekvéssel.

tandem bona causa triumphat (lat.): végre a jó ügy győzedelmeskedik.

Pétezi' Magyar Henriássá ki-jött: Péczeli József: *Henriás* (Győr, 1786).

Abstulit hunc... (lat.): Elnyerte végre büntetését ez a lázadó, és kiengesztelte az Istenekeket!

Voltaire is így panaszkodik: Az idézet magyarul: „Ó besúgó! Hazám szörnye! Pokol szülöttci, ó jaj!” (*Les Trois manières*)

XIII. CONS. FÁY ÁGOSTON ÚR'
T. N. ABAÚJVÁRMEGYE ELSŐBB VICE-ISPÁNYJA',
a' Kassán 1790ben Martiusnak elsőjén
öszve-gyülekezett Rendekhez tartott Beszéde

Megjelenés

HMNT. 1790. II. 396–399.; ~

Saját jegyzetét levélben (KazLev. II. 45–47.) küldi a HMNT.-hez, ahol az szintén megjelenik (1790. II. 415–419.).

Szakirodalom

L. a jelen kötet bevezető tanulmányát.

Magyarázat

56. oldal

Decretum (lat.): rendelet, határozat.

Ord. Vice-Ispany (rég.): rendes alispán.

57. oldal

Protocollum (lat.): jegyzőkönyv.

bé-álkván nem sokára az Ország Gyűlése: 1790. június 10-én nyílt meg.

kellner (ném.): pincér.

marqueur (fr.): pincér.

58. oldal

Dugonits: Dugonics András.

Rácz: Rácz Sámuel (1744–1807), orvostudós.

Horányi Elek (1736–1809) irodalomtörténész.

Révainak készen vagyon egy Architecurája: Révai Miklós: *Várasi építésnek eleji* (Buda, 1780).

- Novák Természeti Törvényt ad:* Novák István (megh. 1791) kassai tanár, az Orpheus cenzora, *A természeti és polgári törvény* című munkája kéziratban maradt (vö. KazLev. II. 46., 99., 182.).
- Szent-Györgyi:* Szentgyörgyi István (1736–1832), sárospataki tanár, Kazinczy nagy tisztelettel említi a lélek halhatatlanságáról írott jegyzetében (69.) és a PEml.-ben is (KazMűv. I. 231.).
- Óry:* Óri Fülep Gábor.
- Szilágyi Márton* (1748–1790) a természettan sárospataki tanára.
- Szombathi János* (1749–1823) sárospataki történelemprofesszor.
- Sinai Miklós* (1730–1808) debreceni professzor, egyháztörténész.
- Ormós András*, a héber nyelv tanára a debreceni kollégiumban (vö. Cs/Lev. 358.).
- Milesz József* (1746 k.–1793) orvos, a debreceni kollégium professzora (vö. KazLev. II. 554. is).
- Szilágyi:* két Szilágyira is gondolhatunk, Gáborra és Sámuelre, mindketten a Voltaire-fordító id. Szilágyi Sámuel superintendens fiai, akárcsak a Márton, a sárospataki professzor (vö. Cs/Lev. 422–423.). Gábor a debreceni kollégium teológiaprofesszora volt, viszont publikációi nem ismeretesek és Kazinczyval való kapcsolatáról sem tudunk. Sámuel (1749–1828) fordításokat készített és adott közre, valamint éppen ekkoriban élénk levelezésben volt Kazinczyval, de Hegyközpályiban lakott. Mindent összevetve úgy véljük, hogy leginkább Sámuel kell itt értenünk.
- Hunyadi Ferenc* (1743–1795) debreceni lelkész, egyházkerületi főjegyző, 1791-től püspök.
- Benedek Mihály* (1748–1821) debreceni lelkész.
- Kovácsnai Sándor* (1730–1792) marosvásárhelyi tanár (vö. KazLev. II. 555.).
- Szatlmári:* Szatlmári Pap Mihály (1737–1812) kolozsvári teológiaprofesszor (vö. KazLev. II. 555.).
- a' két Benkő:* Benkő József (1740–1814) lelkész (ekkoriban Köpeczen), történetíró, botanikus; Benkő Ferenc (1745–1816) nagyszebeni lelkész, majd 1790-től nagyenyedi tanár, természettudós.
- Detsi:* Decsy Sámuel (1745 k.–1816) bécsi orvos, lapszerkesztő.
- Péczeli:* Péczeli József.
- Mind-szenti:* Mindszenty Sámuel (1752–1806) komáromi lelkész, a MindGy. szerkesztője Péczeli mellett (vö. KazLev. II. 555.).
- Perlaki Dávid* (1754–1804) komáromi esperes, részt vett a MindGy. szerkesztésében.
- Józsa:* Józsa Gergely nagyváradi tanár.
- Komjáti:* Komjáthy Ábrahám (1743–1827) miskolci iskolaigazgató (vö. KazLev. II. 556., KazMűv. I. 223–230., 389.).
- Szatlmáry Paksi József:* Paksi József, szatmári (1763–1848) miskolci lelkész.
- Tóth András:* nem tudjuk, ki volt (vö. KazLev. II. 556.).
- Ráth:* Rát Mátyás (1749–1810) a Magyar Hírmondó egykori szerkesztője ekkor lelkész volt Győrött.
- Horváth Ádám.*
- Földi János.*
- Prof. Szabó László:* Szentjóni Szabó László.

Gellei: Gelei József.

Göböl: Göböl Gáspár (1746–1818) kecskeméti lelkész.

Tormási: Tormássi János (1744–1814) halasi lelkész, egyházkerületi főjegyző.

Vétséi: Váczy János Vécsey Józseffel (1760–1821) azonosítja, de Szinnyi adatai szerint ő a kérdéses időben Aszalón és Erlingenben tartózkodott, nem pedig Böszörményben, így nemigen lehet itt róla szó. Csokonai körül is feltűnik két Vécsey József, de életkoruk miatt egyik sem jöhet itt szóba (CsEml. 609.).

Fazekas István (1742–1812), diószegi lelkész, Kazinczy levelezett a fiával is (KazLev. II. 143.), de itt bizonytalannal az apáról van szó, mert ő folytatott literátori tevékenységet.

Lévai Bálint (1747–1816) diószegi lelkész.

Kozma: sem Kazinczy levelezőtársával, Kozma Gergellyel, sem más ismert Kozmával nem sikerült azonosítani (vö. KazLev. 556–557. is.).

Szikvási Gábor (1751–1830) verőcei lelkész, Raff-fordítását az Orpheus kék borítóján is hirdette Kazinczy (315.).

Török István: Kazinczy gyakran emleget egy Török Istvánt a PEml.-ben és leveleiben is, aki korára és képzettségére nézve is számba jöhet, de közvetlenebb bizonyíték nem áll rendelkezésünkre (vö. KazLev. 557.).

Szőke Ferenc (1741–1806) rimaszombati lelkész; hogy Kazinczy megkülönböztetett figyelme minek köszönhető, nem tudjuk, hiszen Szőkétől csak vallásos tárgyú művek ismeretesek, s közelebbi kapcsolatokról sincsenek adataink.

Monasticus (lat.): kolostori.

P.: pater.

Leo Maria Szaitz: Szaitz Leó (1746–1792) szerzetes, író, Kazinczy részletesen beszél róla *Magyarországi utazásaiban* (61–62.).

Franciscanus (lat.): ferences rendi szerzetes.

Concionator (lat.): beszédet tartó, prédikátor.

Lovasi Benedek: eredeti nevén: Szakál János, református családban született, utóbb katolizált, ferences szerzetes lett Lovasi Benedek néven. Kazinczy részletesen megemlékezik róla a PEml.-ben (KazMűv. I. 324–326.).

indigena (rég.): honosított idegen.

59. oldal

Gessner: Salomon Gessner.

Heyne, Christian Gottlob (1729–1812), göttingai klasszika-filológus.

Miller, Johann Martin (1750–1814) német költő, a Kazinczy által is fordított *Siegwart* írója.

Ernesti, Johann August (1707–1781), német klasszika-filológus.

Szerdahelyi György Alajos (1740–1808), a budai egyetem első esztétikatanára.

Koppi Károly.

Corpus Juris: a magyar törvények gyűjteménye.

Werbőczy: Werbőczy István (1458–1541) *Hármaskönyve* a feudális jogrendszer szimbóluma volt.

Pázmány Péter (1570–1637) esztergomi érsek.

Vulgata: a Biblia teljes szövegének az egyház által szentesített latin fordítása.

Saturnusi idő: az aranykor.

XIV. UTAZÁSOK

Megjelenés

~; KazMűv. I. 554–559.

Magyarázat

59. oldal

triumphális (lat.): diadalmi.

szövétnék (rég.): fáklya.

a Püspök: Eszterházy Károly (1725–1799), a találkozás leírását l. a PEml.-ben is (KazMűv. I. 303–305.)

Gróffy Sztárayné a' meg-hóltt Cancelláriusnak a' Püspök Testvérének, Leánya: Eszterházy Ferenc kancellár (1715–1785) Eleonora nevű lánya (szül. 1758), Sztáray Mihály (1749–1798) szabolcsi főispán felesége (vö. PEml. is, KazMűv. I. 303.).

Florentziai (ném.): firenzei.

60. oldal

gemma (lat.): metszett drágakő, alakos ábrázolással.

naivete (fr., ném.): naivság.

raisoniros (fr.): okoskodik.

Pedanterey (ném.): pedantéria.

eruditio (lat.): műveltség.

gyalom (táj.): kerítőtűháló.

Lyceum: az egri főiskola jelenlegi épülete, amelyet Eszterházy Károly építtetett.

Specula (lat.): óratorony.

Mathesis (rég.): matematika.

61. oldal

Kracker: Johann Lukas Kracker (1717–1779) morva-német festő.

Tridenti zsinat (1545–1563).

group (fr.): csoport.

Drapperie (fr.): drapéria.

Maulpertsch: Anton Franz Maulbertsch (1724–1796) osztrák festő.

Plaffond (fr.): plafon.

Rubens, Peter Paul (1577–1640) flamand festő.

Norbert Grund (1717–1767) osztrák festő (Szabó G. Zoltán adata).

Tantum religio poterat causare! (lat.): Mennyi mindent okozott a vallás!

Vldik Pius (1717–1799) pápa.

Igaz magyar: Szaitz Leó Máriafi István néven adta ki *Az igaz magyar* című vitairatait, 1785-ben, 1788-ban és 1789-ben.

monasticus (lat.): kolostori.

heterodoxia (lat.): tévhit, eretnekség.

P. Fast: Fastl Kristóf (sz. 1735), jezsuita hitszónok.

Merz, Aloys (1727–1792), német hitszónok, hitvitázó teológus (Szabó G. Zoltán adata).

hyperorthodoxia (lat.): a végsőkig ortodox.

62. oldal

Kovachich Márton György.

Szabó Dávid: Baróti Szabó Dávid.

Eucharisticon: utalás Baróti Szabó: *A Nagyasszony tiszteletére serkentő* című versére (DK. 92–94.).

Batsányi János A' Magyaroknak vitézsége című 1785-ben, Pesten megjelent művére utal (BJÖM. II. 8–87.).

Révait az Froiticumokért: a Révai Miklós' Elegyes versei és néhány apróbb kötetlen írásai (Pozsony, 1787) című kötetben néhány szerelmes vers is található.

satisfactio (lat.): meglegedés.

Indusok Böltségei: Báji Patay Sámuel (1709–1795 k.) *A régi indusok bölcselkedések* című 1781-ben, Egerben kiadott fordításáról van szó (vö. Bitskey István: *Püspökök, írók, könyvtárok*, Eger, 1997., 121.).

XV. UTAZÁSOK

Összefüggések

Az útleírások ezen szakaszát Kazinczy a Horváth Ádámmal való találkozásnak szentelte. Az Orpheus első három számában közölt episztoláik közvetlenül ezen esemény előttről valók (l. *Tsalattatás, Keresztes Bálint...*, *A' Hajnal*).

Megjelenés

~; KazMűv. I. 559–563.

Magyarázat

62. oldal

enthusiasmus (gör.): elragadtatás.

63. oldal

Klopstock: Schön ist Mutter Naturja: Klopstock: *Der Zürhersee* (1750).

Bodmer, Johann Jakob (1698–1783), svájci német költő, író.

Breitinger, Johann Jakob (1701–1776), svájci német író.

Geszner: Salomon Gessner.

Hirzel, Hans Kasper (1725–1803) német író, filozófus.

Az idézett vers (*An Bodmer*, 1750) prózafordítása:

A sors gyakran betölti, amit a remegéssel
Telt szív alig mer kívánni,
Míntha álomból ébrednénk, látjuk aztán boldogságunk,
Szemünkkel látjuk, és alig hisszük.
Ez a boldogság akkor lesz enyém, amikor először
Sietek HORVÁTH karjaiba.

Bárczay Ferenc (1766–1836), Kazinczy gyermekkori jó barátja.
Aszalay János.

64. oldal

Nulla ancilla fuit, quae dicta foras evulget (lat.): Nem volt semmiféle fehércseléd, aki a mondottakat elpletykálta volna. (KazMűv. I. 895.)

defigüríroz (fr.): eltorzít, kiforgat eredeti valójából.

lineamentum (lat.): (arc)vonás.

IV. Henrik, Bourbon (1553–1610), francia király.

Rúbens: Peter Paul Rubens.

Janinet, Jean François (1752–1814), francia rézmetsző.

religiosum (lat.): vallásosság(ra jellemző dolog, gondolat).

Lavater, Johann Kaspar (1741–1801) német író, költő, a vallásos misztika jelentős képviselője.

Phantasma: fantazma, látomás.

Cancellarius Gróf Teleky: Teleki Sámuel (1739–1822) (vö. KazLev. I. 410.).

ő Exc. Gróf Szécsényi: Szécsényi Ferenc (1754–1820) (vö. KazLev. I. 420.).

Septemvialista B. Ráday, a' mi Rádayknak fia: az Orpheust is támogató id. Ráday

Gedcon fia, ifj. Ráday Gedcon (1745–1801), a hétszemélyes tábla bírása.

a' volt Tihani Apátúr: Vajda Sámuel (1718–1795) (vö. KazLev. I. 343., 578.).

a' Toilette mellett ülő borzas Lyányka: e hasonlatot Csokonai még egy jó évtized múltán is idézi egyik levelében (l. Cs/Lev. 277.).

XVI. KERESZTES BÁLINT KEDVESÉHEZ TORNAI MÁRGITHOZ, a' SZENT FÖLDRŐL.

Kassán, Septemb. 24dik 1789.

Összefüggések

E szöveg három élcen elkülönülő egységből áll: magából a címben jelzett archaizáló dalból, a Horváth Ádámhoz szóló bevezető verses levélből és az ehhez írott jegyzetből, amelyben Kazinczy a lélek halhatatlanságáról értekezik. Először a betétdal készült el, ahogy erről Kazinczy részletesen beszámolt Rádayhoz szóló, 1789. március 14-i levelében: „Tegnap a' szekeremen egy Mimer lied írásához fogtam. Az ideám benne ez: Jerusalemi András idejekor egy Magyar Keresztúr, (az én ideám szerint a' Keresztúr Templárius) a' szent Földön sopánkodik itt hagyott kedvese után. A' Tónus, expressio, és poctikai képeknek simplexeknek kellvén benne lenni, én gerlitzét, kis kertet (az az virágos kertet), pártát, guzsolyt akarok benne emlegetni. – De négy óra alatt sem tudtam 2 strophátskánál tovább menni.” (KazLev. I. 302.) Ezután idézi e két szakaszt, valamint prózában megírja a kidolgozandókat. A munkával fél év alatt végzett, Rádaynak 1789. szeptember 26-án küldte el: „Közlöm alázatosan tegnapelőtti munkámat, 's ohajtom hallani mit ér.” (KazLev. XXIII. 18–21.) Horváth Ádám a verses levelet október 14-én kapta kézhez (KazLev. I. 481.), s rögtön válaszepisztólát írt (*A' Hajnal*), melyet október 16-i leveléhez csatolt (KazLev. I. 483.). Hogy mennyire örült Kazinczy verses levelének, azt hosszan fejtegette következő, október 29-i levelében

(KazLev. I. 483–484.). A jegyzet csak az Orpheus-beli kiadáshoz készült, nem volt része a levélnek, s mint Kazinczy írja, alig ment át a cenzúrán (I. KazLev. II. 99.).

Hogy Ráday miként fogadta Kazinczy dalát, nem tudjuk, Horváth Ádám erről csak annyit mond, hogy „mi származhatik Kazinczytól, a' mi Horváthnak nem tettzene”, Földi János azonban részletesen szól róla, igaz, inkább kérdez. Bizonytalan a megítélésben, annak ellenére, hogy megkapta levélben, s két kiadásban nyomtatásban is látta: „még sem tudok annyit az Énekről, a' mennyit tudni kívánnék, és tudnom kellene is, mert mások tőlem azt tudakozzák. Bévécztését, 's bércesztését, látom, Te írtad Horváthhoz; de a' Dal, *Fekete szemű* stb. Mitsoda munka lehet? igazán Keresztes Bálinté e? az András király idejében íródott e igazán? Hogy és hol tartódott meg? ki hozta világosságra? vagy tsupa költemény? ki költeménye? 's a' tb. Ezek 's még több illy kérdések, mind olyanok, mellyeket ezeknek első tekintetével kívánna tudni a' szemes és ítélő olvasó, és a' mellyekről hogy már kétszeri kiadásodban semmit nem jelentettél, megbotsáthatatlanúl vétettél, a' mostaniakat kételkedésbe hoztad, a' következendőket hibába fogod ejteni. Én ottan Inductiódat sem szeretem. Ha az a' Régiségnek olly drága maradványa volna: kár volt ezzel az új Inductióval meg molskolni. —” (KazLev. II. 267.) Kazinczy tehát Földit nem avatta be (ahogy Rádayt igen) a dal keletkezésének történetében, s egyfajta rejtőzködő, archaizáló játékot játszott a közönséggel.

Megjelenés

~; HV. 52–58.; KFÖK. 183–186. (a teljes episztola), I. a kéziratokról és szövegváltozatokról részletesen ott, 417–420.; csak a dal: 82–84., 265–268.

Az Orpheusban archaizálva (gót betűkkel), a Horváthhoz szóló episztolába építve adta ki, a HV.-ben már latin betűkkel. Utóbb a Horváthnak írott keretet Horváth miatt elhagyná (KazLev. XX. 371.).

Szakirodalom

A betétdalra nézve I. Tompa József: *A művészi archaizálás és a régi magyar nyelv*, Bp., 1972., 25–31. A lélek halhatatlanságáról írott jegyzethez I. Hencze 7–20.; Mezei M. 244–251.; valamint bevezető tanulmányunkat.

Magyarázat

65. oldal

Hunyadi: utalás Horváth *Hunniás* (Győr, 1787) című eposzára.

Plátó: Platón (i. e. 427–347).

Csapodi Gábor (1761–1825).

laurus: babér.

Tzélosás Virgiliusnak e' szép versére: Clamassent: ut litus Hyla, Hyla omne sonaret. „míg harsogta: »Hylás!« – majd zúgta: »Hylás!« – az egész part. (Vergilius: VI. *ekloga*, 44. sor, Lakatos István fordítása, Vergilius 23.).

66. oldal

II. *András* (1176 k.–1235), magyar király.

Cherubim: védangyal.

Néró: Nero, Claudius Caesar Germanicus (37–68) római császár, a hagyomány szerint ő gyújtotta fel Rómát 64-ben.

templarius: templomos lovag(rend).

Philippus Pulcher: IV. (Szép) Fülöp francia király, aki a XIV. század első éveiben megtörte a templomos rendet.

A gót betűs vers latin betűs átírata a következő:

Fekete szemew zecp Hwlgiechke
Repwlhetneec chak mint a fechke,
Megh ma szaalneec szemed lattara
Ablacod rostcliozattiara.

S addig dwdolnaam eeneemet
Mig megszánwán esdeklecsemet,
Kis kamaraadba bee fogadnaal
'S ewledbe niugwo helyet adnaal.

Nem kellene nekem kalitka,
Hogh engemet benne tarch fogwa,
Mert ha elüzneel is mellwled
Meeg sem repeulneec el én twled

Dcciben asztalodra reppenek,
Etkes widam wendegeed lennek,
Megchipegetnem falatodat,
Poharadbwl innam borodat.

Ha pedig fonnaal karszekedbe
Felszaalneek rokkaad weszeiére,
S olli busan nicognem enccememet
Hogh köniet hullatna szeep szemed.

Estwe ugian ha aalom niomna
El buinék seureu karpitodba,
De még hainal elwtt íó reggel
Fel kötnelec wig tsörgéscemmel.

Ugrandozva iarnec akkoron
Fel s ala puha paplanodon,
Félre rantogatnaam kendeodet
Hogi lathassam bokor emleödét

O ki wólna bóldogabb mint én
Szeep woelgiechkeiében feredwen:
S ha bimbochkait chokolhatnám
Beela is irigien neezne rám!

Jaj de mint az arwa gerlitzc
Ugi buidosok en mostan nieogwe
Mert nekem szarniaim ninchenek
Kik szeep Margithomhoz wigycnck.

Andras alatt werzeo buzgannial
Wiwok mindennap a Pogannyal,
Annak draagalatos wereert
A ki erettem is onta weert.

S a mikor karom a chalmaakat
Ugi apritia mint a torzsaakat,
Igi kialtok szent Jezusomhoz:
Wigi Uram cgickor Margithomhoz!

S im tisztulni laatom az Eget;
S raam a Nap wig sugaart ereget,
Azt ielentwen hogi nem sokára
Wisza wisz az Isten Thornára.

Magyarázat

68. oldal

Hunyady Jánosnak tetteit éneklette: Horváth Ádám: *Hunniás.*

a' Lélek halhatatlansága felől egy munkát bootsáta-ki Pápán, 1786ban: a Lélek halhatatlansága
című tanköltemény 1788-ban jelent meg.

69. oldal

Revelatio: kinyilatkoztatás.

Cicero, Marcus Tullius (i. e. 106–43).

a' Mendelssohn lelkének két mértékével bír is: utalás Moses Mendelssohn *Phädonjára* (l. fentebb).

Prof. SZENT-GYÖRGYI ISTVÁN: l. fentebb.

particella (lat.): részecske. A belső vezér gondolata alapvető Kazinczy szemléletében.

Hollmann, Samuel Christian (1696–1787) *Die Oekonomie der Natur* (Bécs, 1782) című munkájára utal itt Kazinczy, amelyet 1792-ben le is fordított (kiad. Szilágyi Ferenc, Sátoraljaújhely, 1989).

raffinírozni (rég.): kifinomít. Ez a gondolat Locke-tól való és Voltaire útján terjedt el. *puska-por:* a hasonlat Holbachtól származik.

Lucianus: Lukianosz (125 k.–192 k.) görög író. Az utalás *Az álom vagy kakas* című dialógusra vonatkozik (*Lukianosz összes művei*, Bp., 1974., II. 104–136., főleg: 107.).

70. oldal

simplex (lat.): egyszerű

A német mondat magyarul: „Kínlódjon csak az ellenségem ilyen bolondságokkal!”

Pyrrhonismus: filozófiai szkepticizmus.

Cátó: Cato, Marcus Portius C. Uticensis (i. e. 95–46) római politikus, öngyilkos lett.

interna vocatio (lat.): belső elhivatottság.

expletur lacrymis egeriturque dolor (lat.): könnyekre fakad és menekül a fájdalom.

XVII. IGAZÍTÁSOK

Összefüggések

E közlemény előzménye az első szám Metastasio-fordításához (*Sóhajlás*) fűzött lapalji jegyzet volt (24.), kontextusát pedig a kor helyesírási (és verstani) vitái képezik.

Magyarázat

71. oldal

ambiguitas (lat.): kétértelműség.

praet. perfectum: praeteritum perfectum (lat.): folyamatos múlt idő.

participium (lat.): melléknévi igenév.

Révai Miklós.

Sz... Úr: Baróti Szabó Dávid.

az általa közre bocsátott Magyar Poeták munkáiban: utalás Révai Miklós Faludi- és Orczy–Barcsay-kiadásaira.

Rajnis József.

I. EGGY ERDÉLYBEN BRASSÓ KÖRÜL 1781ben TALÁLT'T
VAD-EMBERNEK LE-IRÁSA

Összefüggések

Kazinczy Fróniussal annak kassai tartózkodása idején kerülhetett kapcsolatba. Utóbb, mikor már Bécsben, az erdélyi udvari kancellárián dolgozott, kétszer is kiadta tanulmányát németül. A német szövegek lényegében megegyeznek, a magyar változat csak annyival több ezeknél, hogy megvan benne a vadember megtalálásának leírása is. Az egyik német kiadás jegyzete szerint egyébként a szóban forgó vadember 1794-ben még élt.

Megjelenés

~; Beytrage zur Philosophischen Antropologie und den damit verwandten Wissenschaften, szerk. Michael Wagner, Wien, 1794., 251–259.; Siebenbürgische Quartalsschrift IV. 1795. 301–310. („Wien im Nov. 1794. M. T. Fr.” aláírással); Magyar Pszichológiai Szemle 1960., 55–58.

Szakirodalom

Vértes O. András: *Egy XVIII. századi magyar lélektani dolgozat*, Magyar Pszichológiai Szemle 1960., 50–59.

Magyarázat

74. oldal

gelyvős forma: golyva ('nyaki duzzanat').

Condamine: La Condamine, Charles-Marie de (1701–1774), francia tudós.

75. oldal

passió (lat.): szenvedély.

76. oldal

Clavier (ném.): a zongora.

Jean Jaques Rousseau: Jean-Jacques Rousseau.

II. A' HAZA TÉRTT MAGYAR KORONÁNAK ÖRÖM ÜNNEPÉRE

Megjelenés

HMNT. 1790. II. 321–322. (részlet); önálló kiadványként is (H. é. n.); DK. 257–261. (későbbi kéziratból).

A nyomtatott változatok alig térnek el egymástól, a kéziratos átdolgozás kisebb eltéréseket mutat (vö. DK. 342.).

Szakirodalom

Ballagi 301–308., főleg 305–307.

Magyarázat

78. oldal

Anyád: Mária Terézia, II. József anyja.

79. oldal

Ötséd: II. Lipót.

III. A' HAJNAL. KAZINCZY FERENTZHEZ

Összefüggések

Horváth 1789. október 14-én kapta kézhez Kazinczy episztoláját, amely a *Keresztes Bálint*-verset is tartalmazta (Orpheus I. 2. XVI.). A' *Hajnal* erre született válaszként, s Horváth Ádám 1789. október 16-i levelével együtt küldte Kazinczynak: „Hozzád intézem Hajnalaimat, 's ejtszakámat kritikus szemekkel nézd” (KazLev. I. 483.). A Horváth-episztola tehát október 14. és 16. között keletkezett. Ezután hamarosan személyesen is találkoztak végre, ezt írta le Kazinczy az *Utazásokban*, majd ismét több levelet váltottak. Kazinczy az Orpheusban kiadni tervezett szövegeket sorolta fel, amire Horváth visszakérdezett, hogy episztolájának (A' *Hajnal*) miért csak részletét (a betét éneket) vette számba Kazinczy: „Az én *Élsz hát én örömöm 's én kedves Pásztorom* nints a' Seriesben; 's hát mit vétett az 'Te ellened, hogy ki hagytad 's tsak magát a' Piros hajnal említéd” (KazLev. I. 507.). Végül a teljes szöveg napvilágot látott, mintegy le is zárván kettejük episztolázásának az első három számra kiterjedő blokkját.

Megjelenés

~; Holmi III., Folytatás, 134–147.

Magyarázat

80. oldal

Geszner: utalás Kazinczy Gessner-fordítására.

Bácsmegyei: Kazinczy 1789-ben megjelent fordítása, a *Bácsmegyének öszveszedett levelei*. A kipontozott rész a Holmi III. szerint:

Kergeti Bácsmegyeit, 's el-véttve az Asszamlékban
Raffinirozza magát (mint a' tök is estve virágzik)
'S majmol egész délig természeti pongyolaságot. –

Titirus: pásztori név.

Belgrádra sietetem: utalás Belgrád 1789. október 8-i bevételére.

üveg-szem (rég.): szemüveg.

Elízium: a boldogult lelkek hazája.

Plátó: Platón.

Leibniz: Gottfried Wilhelm Leibniz (1646–1716) német filozófus.

Locke: John Locke (1632–1704) angol filozófus.

Arisztoteles: Arisztotelész (i. e. 384–322) görög filozófus.

positio (lat.): hangtorlat, a szótag magánhangzóját követő mássalhangzók száma.

communis (lat.): közös.

81. oldal

per Dialectum posterior communis (lat.): nyelvjárás szerint hátul közös.

82. oldal

Ródus: Rodosz, sziget az Égei-tengerben, az ókorban szobrászművészetéről volt nevezetes.

Terh (rég.): teher.

A' Jordan folyamatja...: utalás Kazinczy *Keresztes Bálint* című versére (65.).

flastrom (rég.): sebtapasz.

83. oldal

A kipontozott rész a Holmi III. szerint:

Tőle is a' Cupidora törő baj-társat az Álmat.

Gyenge tapintással mint Bálint' újjai futkos

A' puha paplan alatt, mellyéről félre vonítja

Kendőjét; ideig szeméit hízlalja fejéren

Domborodott tsetscin, 's azután mint tsokola Bálint

Meg-tsipi bimbóját a' Fetske is. – *Oh Erató! hát...*

prima longa (lat.): elől hosszú.

Piros Hajnal!: a Holmi III.-ban itt csak utalás jelzi, hogy az *Énekek közt* található (l. 155–157.).

IV. PANASZ Ovid. Bús Levelciből

Összefüggések

Az Orpheusban megjelent keltezés szerint Nagybányán íródott 1790-ben, a 3. szám megjelenési idejéből kikövetkeztethetően az év első felében.

Forrás

Ovidius: *Tristia* (i. sz. 9–12), 4. könyv 6. elégia.

Szentjóni nem formahűen, hanem magyaros nyolcas-hetes sorpárokkal fordította le, pontosabban: adaptálta.

Megjelenés

~; SZLKM. 13–16.; SZLÖM. 40–43.

Szentjóni Szabó gyűjteményes kötetében az Orpheusban megjelent változathoz képest több változtatás található a szövegben (I. *Szentjóni Szabó László összes versei*, sajtó alá rendezte Debreczeni Attila, Bp., 2001).

V. DIENES.

Virgiliusnak első Ecclogája, meg magyarosítva,
és I. Mátyás Királyunk idejéhez alkalmaztatva

Összefüggések

Vergilius 1. eklogájának szabad átdolgozása. 1790. február 1-jén Ráday azt írja Kazinczynak, hogy az első zsoltár fordítása „helyet az Orpheus Második szakaszában meg fogom küldeni, a meg *magyarosított* Titirusomat, adandó alkalmazhatósággal.” (KazLev. II. 23–24.) Február 23-án Kazinczy sürgeti Rádayt, hogy mielőbb megkaphassa az ígért művet, s ezt követően Ráday március 8-án küldi is, amit Kazinczy 25-én igazol vissza (KazLev. XXIII. 25., II. 48., XXIII. 26.). A nagy sietség után azonban majd csak a nyáron osztja be a 3. számba, mint augusztus 3-i levelében írja (KazLev. II. 92.). Ráday válaszul megerősíti, hogy közölhető a szöveg, még hozzá saját neve alatt (KazLev. II. 97.). A fordításnak az ad külön érdekességet, hogy Batsányi Rájnis elleni, éppen ekkoriban megjelent vitáirában leközölte Baróti és Rájnis fordítását Vergilius eme eklogájáról, az eredeti szöveggel együtt (MM. I. 3. Toldalék, 331–345.). Kazinczy az Orpheus első számában egyébként Rájnis Vergilius-fordítását köszöntő verset közöl Révai Miklóstól.

Magyarázat

91. oldal

Tanais: Don.

vissza-vonás: belső viszály.

zanót: sárga vagy fehér virágú cserje (*Cytisus*).

92. oldal

köttetlen beszéd: folyóbeszéd, nem vers.

Comma (gör.): vessző.

Molnár Albert fordítása után, a' Soltárban: És Honnyába költt a' fetske: Zsolt. 84. 4.

Ariostó: „A világgjáró járjon körbe, lássa / a népeket, országokat, ahány van / engem haza köt otthonom varázsa.” Az idézet Ludovico Ariosto (1474–1533) 3. *szatirájából* való (55–57. sorok), Simon Gyula fordításában az országnevek nem szerepelnek egyenként.

Oláh Miklós (1493–1568) *Hungaria* (1536) című művére történik utalás.

Cupressus: ciprusfa, a gyász jelképe.

93. oldal

de la Cerda: Lacerda, Jean-Louis de (1560–1643), spanyol jezsuita, háromkötetes Vergilius-kiadása 1608–1617 között jelent meg (Madrid–Lyon).

Urbem quam dicunt Romam: „Eddig a Róma nevű városról” (Vergilius: *I. ekloga*, 19. sor, Lakatos István fordítása, Vergilius 7.).

Hic illum vidi Juvenem: „Ott láttam meg az ifjút” (Vergilius: *I. ekloga*, 42. sor, Lakatos István fordítása, Vergilius 8.).

Ergo tua rura manebunt: „Így hát, boldog öreg, mégis megtartod a földet.” (Vergilius: *I. ekloga*, 46. sor, Lakatos István fordítása, Vergilius 8.). A teljes sor így hangzik: „Fortunate senex, ergo tua rura manebunt”.

Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit: „hogy Galathea magamra hagyott, Amaryllis ölelget.” (Vergilius: *I. ekloga*, 30. sor, Lakatos István fordítása, Vergilius 8.).

Servius (360 k.–420) *Commentarius in Virgilii carmina* című művére utal.

Burman, Pierre (1668–1741) 1746-os Vergilius-kiadásáról van szó.

Heyne, Christian Gottlob Vergilius-kiadásáról van szó (Lipscse, 1787).

Formosam resonare doces Amarillida Sylvas: „Szép Amarillisedért a vadont epekedni tanítod” (Vergilius: *I. ekloga*, 5. sor, Lakatos István fordítása).

Id est Carmen tuum... (lat.): „Azaz, a te Amaryllis nevű szeretődről szerzett dalod visszhangozni tanítja az erdőket; mert jobb, ha egyszerűen értelmezzük: Rossz ugyanis, ha egyesek allegóriát keresnek: Te Rómáról szerzel minden nép számára köteles ünnepi éneket. Ugyanis többet álmélkodik Meliboeus, hogy az [ti. Tityrus] olyannyira nyugalomban él hogy csak a saját szerelméről énekel.”

Musonius, Rufus Caius (30–100) sztoikus filozófus (Szabó G. Zoltán adata).

Mirabar quid maesta Deos Amarylli vocares: „S én bámultam még, búsan mért hívtad a mennyet” (Vergilius: *I. ekloga*, 36. sor, Lakatos István fordítása).

Licet per Amaryllim... (lat.): „Lehet Amaryllisen Rómát, Galateán pedig Mantuát értenünk, ha nem is úgy, miként némelyek gondolják, ti. hogy az egyiket Rómának, a másikat Mantuának kell nevezni, ha nem akarjuk a továbbiakban Meliboeus ezen szavait összezavarni: inkább úgy értsd, hogy mindkettőt Mantuában ismerte meg.”

Recte, nam Amaryllis... (lat.): „Helyes, ugyanis Amaryllis Tityrus szeretője, a távollévő kedvese utáni sóvárgástól epedezve mindent megvetett, amit Melibocus csodált: így Rómán helyesen Ruaeust, Galateán pedig Catroeust értett.”

Quid facerem?... (lat.): „Mit tehetnék? Nekem feltétlenül Rómába kellett utaznom, Amaryllis panaszai közül semmit sem fogtam fel értelmekkel, mivel egyrészt sem a szabadságomat nem szerezhettem vissza másutt, sem itt az istenek segítőkész jóindulatát nem tarthattam meg, másrészt másutt az égiek jóindulatát megtapasztalhattam.”

94. oldal

a' Moeris névű Ecclógából: Az idézet Vergilius IX. eklogájából való. Magyarul:

Ó Lycidas, hogy ily élet vár még ránk, sose hittem,
egy jöttment, kicsi földünket bitorolni, beállít
s így szól: „Mind az enyém; takarodjatok, egykori gazdák!”
Hát búsan, megtörve – a Sors feldúl, ime, mindent –
pár gödölyét neki vinnék most (hogy akadna a torkán!).
(2–6. sorok, Lakatos István fordítása, Vergilius 31.)

Sepes salicti, depasta florem apibus hylaeis, suadebit somnum sepe levi susurro: Az idézet Vergilius I. eklogájából való, a szóban forgó rész így hangzik eredetileg:

hinc tibi, quae semper, uicino ab limite saepes
Hyblaeis apibus florem depasta salicti
saepce leui somnum suadebit inire susurro (53–55. sorok).

A szóban forgó rész magyarul:

Hol, zümmögve szelíd susogással, a hybli méhek,
kik szívják a virágszirmot, tetejében a szomszéd
fűzfasövényének, szórnak szendert szemcidbe
(Lakatos István fordítása, Vergilius 9.).

in praeterito (lat.): folyamatos múlt időben.

Araris: Araris (lat.): Szajna.

VI. NAGYON TISZTEL. BÉLIK JÓSEF ÚRNAK

Előbb az Erköltsi Tudomány érdemes Oktatójának, most pedig a' Posonyi
Nevendékség egyik AI-Igazgatójának Neve napjára. 1788

Megjelenés

~; HV. 39–45.

Kazinczy egyik levelében mintha arra utalna, hogy Döme alkalmi verse önálló nyomtatványként is megjelent (KazLev. II. 125.), de ilyen nyomtatványnak sehol nem akadtunk a nyomára.

Magyarázat

98. oldal

Máró: Vergilius.

VII. A' HABOK Carlo Magginak Olasz Sonnetje után

Forrás

Carlo Maggi eredeti versét nem ismerjük.

Megjelenés

~; HIV./II.

VIII. VISZONTAGSÁGOK

Megjelenés

~; HV./II.

IX. SÓHAJTÁS. (Lásd az Orpheus I. Darab. 48dik Óld.)

Összefüggések

Ráday 1790. április 9-i levelében Kazinczynak az Orpheus első számában (24.) megjelent Metastasio-fordítására reagál: „Ami pedig az Ur Metastasióból való fordítását nézi, mind az fordítás, mind az Metastasio, ámbár igen meszsze ment gondolattya, nékem annyira meg tettett, hogy meg nem állhattam, hogy énis azt, még pedig két fordításba ki ne tegyem, sőt az edgyikét szaporítottam magam gondolataival. Mind a' kettőt ezen levelemhez ragasztom.” (KazLev. II. 56.) Kazinczy a fordításokat hív szöveggel, de a levélhez képest fordított sorrendben, tehát a rövidebb változattal kezdván közölte, elhagyta viszont Ráday kísérőszövegeit és jegyzeteit. A rövidebb változat, mint Ráday írja, „az Metastasio Syllabáihoz szorosan szabva, folytatás nélkül” készült. Megjegyzésként ezt fűzte a szöveghez: „NB. Ezen fordításba azért tartottam meg minden Syllabáit Metastasionak, hogy azt az Olasz szerintis el lehessen énekelni.” (KazLev. II. 60–61.) Három sorhoz még külön jegyzetet is írt:

1. sorhoz: „A nap nyugoti szellő Zephir, leg kellemetesebb szellőnek tartatik.”

8. sorhoz: „Az Originalisba *Ciglio* van, ezt én hibásnak tartom, mert a' szemöldök könnyet nem hullat.”

9. sorhoz: „Ugy tartom, hogy hasonlóbb valami keveset az igazhoz, ha azt mondom, hogy a' patakotska könnytül áradott meg, mintha azt mondom, hogy a' forrása könnytül eredett, mellyet Metastasio állíttatni láttatik. Én ettül mind a' két fordításomba el mentem.” (KazLev. II. 60–61.)

Kazinczy 1790. augusztus 3-án közölte Rádayval: „A' Metastasióból utánnam fordított Nyögdeüselő Szelets két Orpheusom 3-dik darabjába bé-tettem Virgiliusnak első *Ecclogájával*.” (KazLev. II. 92.) Ráday válaszában, 1790. augusztus 21-én kéri, hogy a vers A. J. monogram alatt jelenjen meg (KazLev. II. 97.).

X. UGYAN-AZON DAL MEG-HOSSZABBÍTVÁ

Összefüggések

Az előző változat párja (l. a fentebb mondottakat). Ehhez Ráday a következőket fűzte levelében: „Az Orpheus első Negyedének 43-dik [helyesen: 48] levelén előjövő *Éneketskének* folytatása. De mivel Metastasio akkor kezem között nem volt, azon két utolsó Strophá *csak magam gondolattya*. [a vers] NB. Ezen versekben a' Jambus uralkodik, mind az által, mind a' deák, mind a' Német szabadság szerént, olykor-olykor Spondeusokis jönnek elő.” (KazLev. II. 59–60.)

XI. A' GYERMEK POÉTA SUPERINT. GÖTZ VERSEIBŐL.

Rozsnyón, December. 12dik. 1789.

Összefüggések

1789. december 27-én Rádaynak, 1790. január 1-jén Döménck küldi e verset a német eredetivel együtt (KazLev. XXIII. 22–23. és II. 2–3.). Ez idő tájban elküldhette Prónay Lászlónak is, mert az 1790. február 3-i levelében így válaszol: „A' GyermeK Poeta Énekét lantba foglaltatom 's Leányommal hangoztatom” (KazLev. II. 30.); ez csak levélbeli közlésre vonatkozhat, hiszen a vers lapbéli megjelenése későbbre esett.

Forrás

Götz: *Der dichtende Knabe* (vö. Császár 101).

Megjelenés

~; HV. 94–95.; Abafi 176–177.

XII. A' HENYE BIBLIOTHECARIUS. GÖCKING UTÁN

Forrás

Goekingk: *Auf einem faulen Bibliothekar* (1782) (vö. Császár 100.).

Megjelenés

~; HV. 111.; Abafi 184.

XIII. ANAKREONNAK XIÉIK DALA:

Λεγουσιν αἱ γυναίκες

Szepes Vármegyében, Decemb. 1788.

Forrás

Anakreón: *11. dal*

Kazinczy és Földi Degen Anakreón-kiadását használta (I. KazLev. II. 109., 156. és Cs/Lev. 244., 247.; vö. Kecskés András: *A magyar verselméleti gondolkodás története a kezdetektől 1898-ig*, Bp., 1991., 132.): *Anacreontis carmina ex recensione Brunckii edidit varietatem lectionis selectam et indicem adiecit M. Ioannis Fridericus Degen*. Edit. III. Erlangae 1781. [görög, jegyzetekkel]; *Anakreons Lieder*, Erlangen 1782 [német, bevezetéssel] (Orosz Beáta adata).

Megjelenés

~; Abafi 88–89. (*A víg öreg*).

XIV. ANAKREONNAK XXIIIdik DALA:

Παρα την σκην, Βαθυλλε.

Napkoron, Szabóltsban, Jul. 4dikén, 1790.

Összefüggések

1790. augusztus 3-án küldi Kazinczy Rádaynak, egy másik, Ráday által kért Anakreon-dal fordítása helyett (KazLev. II. 92.). Az Orpheusban megjelent szöveg egyezik a levélbeli változattal, a lábjegyzet tartalmilag és néhol szövegszerűen is azonos a levél bekezdésnyi kísérőszövegével.

Forrás

Anakreón: 22. dal.

Megjelenés

-; Abafi 89–90. (*A szép árny*).

XV. PROF. D'ESTE VICTOR ÚRNAK
HÍVATALBELI JELENTÉSE MÉLT. GRÓF TÖRÖK LAJOS ÚRHOZ,
A' Tudományoknak Kassai Megyebeli Királyi Fő-Directorokhoz,
a' Dobszai hegynek le-omlása felől. 1787.

Magyarázat

102. oldal

Magyarul:

„Engedelmeskedni szándékozva parancsaidnak, Méltóságos Gróf, múlt szerdán igen kedves Heinzely gróf kíséretében Kassáról eltávozva, a következő nap Megyaszóra érkeztem. Ott tüstént magam mellé rendeltem a helység bíróját, hogy engem a Tölgyes és Solymos nevezetű két szőlőhegyre vezessen, melyeken állítólag a hegy kettéhasadt; a híró szívesen fáradozott ezen dologban, annál is inkább, mivel azon esemény híre szélében-hosszában elterjedt. Valójában mást nem lehetett megfigyelni, minthogy a hegy egy bizonyos, szőlőkkel beültetett része a szomszédos völgybe leomlott. Így tehát az igazságtól távol áll az a szóbeszéd, hogy az egész hegy összerogyott. Úgy ítélem meg, hogy ennek a jelenségnek az oka a gyakori heves esőzések. Ugyanis az a terület vízgyűjtője bőségesen tartalmaz agyagot, melynek tulajdonsága, hogy az égi vizeket nem egykönnyen nyeli el, és amit elnyelt, azt is erősen visszatartja, majd a naptól felhevítve elpárologtatja, ami által igen könnyen összeomlik, és repedések keletkeznek, ugyanis, amint azt tüzetesen megvizsgáltam, az egész föld szélében-hosszában igen mély hasadékokkal van barázdálva. Az innen fentről lezúduló romboló zápor a magasban fekvő részre gyakorolt erejével szükségszerűen a föld ép felszínét feláztatja és a sík felületen földcsuszamlást idéz elő. Nem csoda, ha az ilyesféle esetet sok kár kíséri, úgymint a kettétört hegyen egy nagy szikla leomlása nem csupán sok útjában lévő pusztulását okozta, hanem maga mögött még több rombolást hagyott. Amiből megérthető, hogy mi okból mozdultak ki a szőlők a helyükből, és keletkeztek

üregek a hegyben, s miért beszélnek katasztrófával felérő pusztulásról. Nem ritkaság ez a jelenség ezen a tájon, majdnem minden egyes esztendőben megfigyelhető, de mivel ebben az évben nagyobb kár keletkezett, nagyobbak kellett lennie a lezúduló víztömeg erejének is, mivel igen heves felhőszakadás sújtotta a hegyet. Hozzájárulnak ezekhez, hogy azon a hegyen a nagyobb kiterjedésű területek, melyek idegen kézre kerültek, mivel a parasztokat a szőlőterület növelése miatt kaszálóiktól kapzsi kézzel megfosztották, nem károsodtak, mivel a füvek és a tüskés cserjék gyökerei a könnyű talajt megkötik. Ez pedig, úgy gondolom, nem alaptalanul történt meg épp azokon a helyeken, ahol a rombolás végbement. Ugyanis van több más hasonló földnyelvecske, amelyet még nem érintett emberi kéz és bő legelőikkel virulnak, ámbar úgy tűnik, veszélyben vannak, mégis az az csőzések rombolásának ellenállnak és ellent is fognak állani. Emiatt azt a tanácsot adtam a parasztoznak, hogy az ilyen helyeket ne törekedjenek lecsupaszítani, és a már lecsupaszított területeket is azonnal vessék be, ha nem akarják minden esztendőben a termést kockára tenni. Mivel a dolgok így állnak, körülbelül mintegy tíz birtokos szenvedett kárt, ezen kívül pedig sem a falut, sem pedig a szomszédságot sem nagyobb szerencsétlenség, sem pedig veszedelem nem fenyegeti, mivel a hegy tövénél eredő folyót, mely a földcsuszamlás miatt kilépett medréből nagy kiterjedésű mocsarak választják el a hegy lábától. Nem kell természet-tudományos vizsgálatot kezdeményezni, azt pedig, méltányos-e, hogy azok, akik kárt szenvedtek az adózás terhe alól mentesüljenek, annak a kötelessége lesz eldönteni, akinek hivatala kegyesen igazságot szolgáltatni. Hogy ne essem a felületes vizsgálat bűnébe, nem tudom elhallgatni, hogy a kődarabok, melyeket a parasztoak a mélyből hoztak föl a szőlők közé, csupán csillámkő-részecskéket tartalmaznak, nem pedig, mint azt egy tanulatlan paraszt gondolta, higanyt. Ezekon kívül a parasztoak elbeszéléseiből, akik közül többeket megkérdeztem, amikor éppen a szőlőszaporítással foglalatostkodtak, világossá vált, hogy semmiféle földrengés nem volt, lángok sem törtek elő a hegyből, nem fakadtak bűzös források, mindezek közül semmit sem rejtettem véka alá, azt adtam elő, ami megtörtént. Ennél fogva ha az én küldetésem ezen részben haszontalannak is látszik, talán az az egy haszna megvan, hogy megtanulhattuk, mennyire haszontalan hasonló esetekben a megrettent parasztoak elbeszéléseire hagyatkozni. Egyébként örömmel tölt el, méltóságos gróf, ha nagyobb jelentőségű ügyekben az irántam való legfőbb kegyesség miatt az én munkámat igénybe kívánod venni, tudniillik, ha azt látod, hogy bárhol is a hazának hasznára van, bizonyosan arra törekszem, hogy mindenki megértse, számomra semmi sem előbbrevalóbb, mint az Akadémia tisztelete és a jó közügy gyarapítása. Éljen boldogul!

Kelt Kassán, 1787. június 18.

VICTOR D' ESTE
A Kassai Királyi Akadémián
A Természettan és a Mezőgazdaságtan
Nyilvános és Rendes Tanára."

XVI. SZEMIRA ÉS SZEMIN.
GESZNER SALAMON ÚRNAK IRÁSAIBÓL

Összefüggések

Kazinczynak a műhöz írott jegyzetéből is kitűnik, hogy szándékában állott Gessner összes műveinek lefordítása. S minthogy Gessnert mások is fordították, az a különleges helyzet állt elő, hogy nem sokkal a szerző halála után műveinek két teljes fordítása is elkészült magyarul, az egyik Kazinczy tollából (vö. Fürst Aladár: *Gessner Salamon hazánkban*, in ItK 1900., 177–193.).

Forrás

Gessner: *Ein Gemählde aus der Sündfluth* (1772) (vö. Császár 99.).

Megjelenés

–; *Kazinczy Ferenc munkái*, Pest 1814. II. 205–213.

Magyarázat

106. oldal

Helvetus: svájci.

1781ben: helyesen: 1788-ban.

Idylliumit én itten Landerernél 1787-ben adtam-ki: a Gessner' Idylliumi című kötet címlapján 1788-as évszám szerepel.

Éjszakája: MM. I. kötet, 1. szám, 30–37.

Ábel halála: Kónyi fordítása *Abel Kain által lett halála* címmel jelent meg (Pest, 1775).

Kit Bessenyei a' Marmontel Meséinek el-tsúfítások miatt érzékenyül meg-korbátsola: utalás

Kónyi *Díszes erkölcsökre tanító beszédek...* (Pest, 1775) című Marmontel-fordítására.

Bessenyei György kritikája *A Holmiban és A' Filozófusban az Unalmas időkre szabható*

mulató óra című 1774-es Kónyi-kötetrc vonatkozik (vö. Szilágyi Márton: *A vígjátékról*

Bessenyei művészai távolatai in A szétszórt rendszer, szerk. Csorba Sándor és Margócsy

Klára, Nyíregyháza, 1998., 151–153.), de ez újra megjelent 1775-ben az idézett új

címlappal és három Marmontel-fordítással kiegészítve (I. Szinnyei).

Szerentséjekre azoknak, Barótzs kevéssel azután újabb fordításban adta-ki: Marmontel:

Erkölesi mesék (Bécs, 1775; Pest, 1785).

Ábel és Evander: 1793-ra elkészült a fordításokkal, de majd csak 1814-es gyűjteményes

kötetében jelentek meg (II. 1–204.; III. 227–293.).

XVII. ANAKREONNAK III. DALA:

SZABADON FORDÍTVA.

Fejér-Gyarmat, Szatthmárban, Jul. 16dik 1790.

Összefüggések

Ráday Gedcon 1790. február 1-jci levelében kéri Kazinczytól ennek (és a 9. dalnak) a fordítását, mondván, hogy az „Urnak az ilyen *naiw* munkákba különös könnyűsége

és tehetsége vagyon.” (KazLev. II. 22.) Kazinczy 1790. augusztus 3-án reagál Ráday kérésére: „Tellyesíttem parantoslatját Nagyságodnak; ha bár későn is, de tsak-ugyan tellyesíttem. Imé itt vagyon a' Gleim szokása szerint, a' ki Anacreonnak cynchány ódáit Cadentziátlan négy sorú strophákba tette által, az Ámor éjtszakai látogatása. Soká küszködtem, hogy az Anacreon mértékét meg-ratsam. El-akadtam mindenkor; utoljára im e' lett belőle” (KazLev. II. 91.). Ráday tetszéssel fogadta (1790. augusztus 21., KazLev. II. 97.). A levélbeli szöveg megegyezik a lapban megjelent változattal.

Forrás

Anakreón: 3. dal.

Megjelenés

~; Abafi 85–86. (*Az éjjeli vendég*).

XVIII. TISZTEL. DÖME KÁROLY ÚRHOZ, Bacsmegyeim' Leveleinek egynehány példányival. Kassán, Jan. 1jén 1790.

Összefüggések

„Útnak indítom kedves Dömém, Bacsmegyecymet, 's nem sokára veszed. De míg hozzád el-érkezik is, lásd mit írtam azon bé-kötött Nyomatványban, a' melyet Tenéked készítettem” – írta Kazinczy 1790. január 1-jei levelében Dömének (KazLev. II. 1–2.). A vers tehát eredetileg dedikációnak készült, melyet Kazinczy a *Bacsmegyey* Dömének szánt példányába írt bele.

Megjelenés

~; IIV. 103–104.; KazLev. II. 1–2.; KFÖK. 187.

Szakirodalom

Szaudcr 107–114.

XIX. BÉLAKÚTI FÉMIUS

Összefüggések

L. a bevezető tanulmányt, valamint a következő levélnél mondottakat.

Magyarázat

109. oldal

CSÁKI JÁNOS (megh. 1795).

Isabella: Izabella (1519–1559) magyar királyné.

Luisabella: Mária Lujza (sz. 1745), II. Lipót felesége.

Léopold és BÁTTYA: II. Lipót és II. József.

110. oldal

Kaunitz, Wenzel Anton (1711–1794) osztrák politikus.

Laudon, Gideon Ernst Freiherr von (1717–1790) osztrák tábornok.

két Mirabella: mirabiliák (lat.): csodálatos dolgok.

Katalin: II. Nagy Katalin (1729–1796) orosz cárnő.

Brabant: osztrák németalföldi tartomány.

Burg: Burgundia.

111. oldal

Trésia: Mária Terézia.

XX. ERDÉLYI KÁRMENTA.

Összefüggések

Kazinczy 1791. december 15-i levelében megvallja Rádaynak, hogy Molnár János e versének (valamint a megelőzőnek) a közlésével a szerző nevenségessé tétele volt a célja (KazLev. II. 230.) (l. minderről a bevezető tanulmányt).

Magyarázat

112. oldal

Halikárnásszusi Diénes: Dionüsziosz, római történetíró *Római történetek* (i. c. 7) című műve.

113. oldal

kákó (táj.): befont férfihaj (Szabó G. Zoltán adata).

XXI. AZ EL-HAGYOTT LEÁNY.

1788. 9-dik Octob.

Összefüggések

Kazinczy 1788. október 14-i levelével küldte Rádaynak (KazLev. I. 228.), majd egy máskor nem használt álnéven közölte az Orpheusban, a HV.-ben már a szokásos Széphalmy aláírás szerepelt a költemény alatt, s visszatért a levélbeli címhez.

Forrás

Császár szerint Kazinczy német eredetét említi, de a forrás megjelölés (KazLev. II. 299.) nem jó (Császár 125.).

Megjelenés

~; HV. 77–78. (Széphalmy: *Édes aggodás*); Abafi 213–214. (*Édes aggodás*).

XXII. HÁROM MESE LESSINGBŐL

Forrás

Lessing: *Hercules, Das Geschenk der Feyen, Das Schaf und die Schwalbe.*

Megjelenés

~; *Lesszingnek meséi három könyvben*, Bécs, 1793., 36., 75., 76.

Szakirodalom

Ember Nándor 21.

LITTERÁTORI TUDÓSÍTÁSOK.

Magyarázat

116. oldal

Juliának Levelei Ovídiushoz: Aranka György fordításáról az első szám tudósításában esett szó (35.)

Szent-Mihály napig készen lesznek: szeptember 29., a debreceni országos vásár ideje.

Stella is, és Missz Szára Szampszon: 1790 tavaszán jelent meg *Kazinczy külföldi játszószínhének* első darabja, a *Hamlet*, ezt követték volna a címlap szerint is az itt említett tervek. Goethe *Stellája* 1794-ben jelent meg Pozsonyban, Lessing *Miss Sara Sampsonja* pedig csak Kazinczy halála után (Buda, 1842).

Komáromban Weber Úr Heliconi Virágok: l. az Orpheus történetéről mondottakat.

Horváth András munkáinak kiadásáról nem tudunk, az Orpheusban sem jelent meg belőlük részlet.

I. A' RÓZSA, ÉS A' HYACINTHUS
Francesco de Lemene Olasz Verse szerint.

Forrás

Lemene: *La Rosa*.

Utóbb lefordította Csokonai is, versben (I. Cs/ÖM. II. 96–98., 631–635.).

Magyarázat

117. oldal

Hyacinthus (lat.): jácint.

Scena (lat.): jelenet.

118. oldal

cythara: kithara, ógörög pengetőhangszer.

II. A' NÉPESÍTÉSRŐL.

Összefüggések

A rövid közlemény a populacionisztika gazdasági elméletének hazai vitájához kapcsolódik. A népesség, pontosabban a népsűrűség és a gazdasági fejlettség és hatalom összefüggését feltételező elképzelés jelen volt a bécsi udvar koncepciójában, különösen jellemezte Joseph von Sonnenfels (1733–1817) és köre közgazdaságtani gondolkodását, amely erős befolyással bírt II. József-re is (vö. H. Balázs Éva: *Bécs és Pest-Buda a régi századvégen*, Bp., 1987., 83–97., főleg 91–93.).

Forrás

A fordítás eredetijét nem sikerült megállapítanunk. Szerzőjét az utalások jellegéből kiindulva feltehetően hazai környezetben kell keressük, s az is valószínű, hogy az udvarral szembenálló politikai körökben.

Magyarázat

118. oldal

Socrates: Szókratész (i. e. 469–399).

fabrika (rég.): gyár.

Impopulation és Feldmessens Commission: Benépesítési és Földmérési Bizottság.

Continuo has leges aeternaue foedera certis / Imposuit natura locis – – –: „Mint hogy a természet minden földekre kiszabta / törvényét, örökös frigyhez kötvén” (Vergilius:

Georgicon, 1. 60–61. sorok, Lakatos István fordítása, Vergilius 41.).

Aratus: Aratosz (i. e. 271 k.–211) görög államférfi.

119. oldal

Sócratesi szerelem: az egyneműek közötti szerelem.

Martialis, Marcus Valerius (42 k.–104 k.), római költő.

Projectista (lat., rég.): tervező.

Addison, Joseph (1672–1719) angol író.

III. ANGLIA, ÉS MAGYAR ORSZÁG IGAZGATÁSOK' FORMÁJÁNAK ELŐ-ADÁSA.

Irta Hazafi-Társunk Gróf ...j...

Összefüggések

A téma élénken foglalkoztatta a kor közéletét (vö. Benda I. 104.), az Orpheusban valamint Kazinczy saját fordításában közreadta II. Frigyes tanulmányát, Aranka György pedig könyvet jelentetett meg (*Az anglus és magyar Igazgatásnak egybe vetése*, Marosvásárhely, 1790). Kazinczy tervbe vette ennek kivonatolását és a kivonatnak az Orpheusban való közlését (KazLev. II. 136.), de végül nem ez valósult meg, hanem a témát önálló kiadványban, de latinul kifejtő Török Lajos fordította le saját írását.

Forrás

Török Lajos: *Conspectus regiminis*. 1790-ben kétszer is megjelent: Kassán, egybekötve Török *Dissertatio statistica* című művével, de önálló címlappal, majd Pesten, ugyan-csak egybekötve, de címlap nélkül, folyamatos számozással. A névtelenül kiadott művet sokáig tévesen Barits Adalbertnek tulajdonították, Harsányi István azonosította Kazinczy sárospataki könyvjegyzéke alapján (MKSz. 1939. 187–188.).

Szakirodalom

Kósa János: *Török Lajos irodalmi munkásságához*, ItK 1948., 45–49.; Benda I. 104.

Magyarázat

122. oldal

Lucrum vero Camerae... (lat.): „A kamara nyeresége pedig hírneves Károly herceg urunk, a néhai drága, kegyes emlékezetű atyánk, Magyarország királyának idejétől fogva akármilyen teljes telek után a Kamara számára három garast fizessenek, így most is a mi Kamaránkban három garas lefizetésével (mely garasok közül egy tesz ki hat dénárt) adózzanak.”

IV. NÉGY BERLINI PROTESTÁNS GYŰLEKEZET' ESEDEZÉSE II. FRIEDRICH KIRÁLYOKHOZ

Összefüggések

1790. augusztus 15-én írta Kazinczy Rádaynak, hogy a 4. számba beletette a darabot, s a lapszámot leadta a nyomdába (KazLev. II. 95.). Miként a fordításokhoz fűzött

zárómegjegyzéséből kiderül, a toleranciagondolat mellett a református énekeskönyvek megújításának és korszerűsítésének a korban egyre erősebben érzékelhető igénye is belejátszhatott a közlemény elkészítésébe.

Forrás

A levelek eredetijét nem leltük fel a 30 kötetes életműkiadásban (*Oeuvres de Frédéric le Grand*, Berlin 1847.).

Szakirodalom

Szauder 132.

Magyarázat

124. oldal

In unserer... (ném.): „A mi legszentebb református és evangélikus vallásunk gyakorlásában.”

125. oldal

Nun ruhen alle Wäldert (ném.): Már minden erdő nyugszik-ot.

Thöricht und dummes Zeug (ném.): Balga és buta beszédet.

126–128. oldal

A német versek magyarul:

A' RÉGI ÉNEK:

1.

Ébredj, szívem, és éneklj,
Minden dolgok Teremtőjének,
Minden jó Megadójának,
A jámbor ember Pásztorának.

2.

Éjjel, amikor a sötét árnyak,
Teljesen körülvettek vala engem,
Kikért engem a sátán,
De Isten megengedte.

3.

Igen, Atyám, amikor arra vágya,
Hogy fölfaljon engem,
A Te kebledben valék,
A Te szárnyad körülveve engem.

4.

Akkor így szólál: gyermekem, most már pihenj,
Dacolva azzal, aki téged megcsalt,
Aludj jól, ne engedd át magad a rettevésnek,
Tekints az égre.

5.

A Te igéd beteljesült
Még látom a fényt,
Kiszabadítottál engem a szükségből,
A te oltalmad megújított engem.

6.

Áldozatot kívánsz:
Íme, elhozom adományaimat,
Tömjénfüstöm és áldozati bakom
Ez az én imádságom és énekem.

7.

Nem veted majd meg őket
Te a szívekbe látsz,
És jól tudod, hogy adományul
Semmi jobbat nem adhatok.

8.

Így akarod most bevégezni
Rajtam művedet, és elküldeni azt,
Aki engem ezen a napon
Karbain hordoz.

AZ ÚJ ÉNEK:

1.

Ébredj, szívem, és énekelj,
Minden dolgok Teremtőjének,
Minden jó Megadójának,
Az ember hű Pásztorának,

2.

Isteni irgalommal
Befödözél karjaiddal,
És erősítéd bizalmamat
Hogy megláthatom a nap fényét.

3.

És mindez megtörtént, Uram,
Még láthatom a fényt,
Véghez viszed, hogy újra
Örüljek az életemnek.

4.

Ereszkedj le trónodról, hogy hálát adjak,
Az Atyának és a Fiúnak,
És az Úr Lelkének legyen tisztelet,
Imádás, dicsőség és tisztelet.

5.

Hallgasd meg hálámat, könyörgésemet!
Te a szívekbe látsz;
Ó, tetszeni kíván neked,
Uram, szívem dadogása.

6.

Végezd be művedet
Soha ne fordulj el tőlem,
És minden napomon
Kegyellemmel hordozz engem.

7.

Minden cselekedetemben
Te magad légy a tanácsadóm;
Vezérelj engem mindig a jóra,
Készíts a mennyországra.

8.

Minden utamon
Kísérjen áldásod!
A Te szavad legyen eledelem
Zarándok-utamon.

129. oldal

A német szöveg magyarul:

„731dik ének: Uram, Tényleg olyan szeretnék maradni Amilyen vagyok, a Te szegény ebed. Haragom és hevességem, mint az ebé, Irigységem és gyűlöletem, mint az ebé, Perlekedésem és indulatom, mint az ebé, Rablásom és falánkságom, mint az ebé: Valóban, ha oly mélyen Amennyire igazságos, magamba tekintek, Sokszor gonoszabbul cselekszem, mint az ebek teszik. –

A' 41dik botránkoztató.
Kicsi fiú, nagy Isten,
Legszebb virágszál, fehér és piros,
Máriától újjászületett
Ezer közül kiválasztott
Legkedvesebb Jézuska
Hadd legyek a Tied.”

Kármán József, id. (1738–1795), az *Uránia* szerkesztőjének apja, lelkész, majd püspök, az énekeskönyv felülvizsgálatával megbízottak egyike.

*Tasnádi Székely István*ról (1746 k.–1800), abauj-szepsi lelkészéről lehet szó.

Maklári János (megh. 1815), lelkész, német nyelvű imádságokból összegyűjtött és magyarra fordított imádságos könyvei 1788-tól több kiadást mértek.

Csúziák: talán Csúzi Cseh Jakab (1639–1695) református egyházi íróra, esetleg valamelyik fiára, Jánosra (1677 k.–1732) vagy Józsefre (1680 k.–1731) történik itt utalás.

Sturmokart’s *Tiedeket*: Christoph Christian Sturm (megh. 1786) és Johann Friedrich Tied egyházi énekeit id. Kármán József fordította magyarra, s jelentette meg sok kiadásban (*Istennel való Társalkodás a’ reggeli és estvéli órákon*; vö. HMNT. 1790. II. 543., továbbá Szilágyi Márton: *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*, Debrecen 1998., 312.).

V. A’ TAVASZHOZ.

Nagy-Várad, Bika 12dik 1789.

Összefüggések

A vers Orpheus-beli pontos keltezésén (április 12.) túl más részlet nem ismeretes keletkezésének és megjelenésének körülményeiből.

Megjelenés

~; SZLKM. 45–47.; SZLÖM. 65–68.

Szentjóni 1791-es kötetében átdolgozva jelent meg (a változtatásokat l. *Szentjóni Szabó László összes versei*, sajtó alá rendezte Debreczeni Attila, Bp., 2001).

Szakirodalom

Gálos Rezső: *Szentjóni Szabó László*, Bp., 1955., 57., 67.

VI. ÚTAZÁSOK.

Összefüggések

1790. augusztus 15-én írja Kazinczy Rádaynak, hogy „a’ Kassai utazó levelet” beletette a 4. számba (KazLev. II. 95.).

Megjelenés

~; KazMűv. I. 549–554.

Magyarázat

132. oldal

Prof. SZABÓ DÁVID Urat: Baróti Szabó Dávid.

Compliment (ném.): bók.

Emile de Rousseau Tom. II. Livre IV.: Rousseau Emilje, II. kötet, IV. könyv.

Archenholz, Johann Wilhelm von (1743–1812) német történetíró, angliai és itáliai utazásairól szóló útleírása 1785-ös.

RAUCH IGNÁTZ (1741–1799) jezsuita, majd világi pap.

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724–1803), német költő.

Sined: Denis, Johann Nepomuk Cosmas Michael (1729–1800) osztrák költő, a *Sined* bárdköltői álneve.

133. oldal

Egy izmos tsatlós: Baróti A' *Koporsó-írásokról* (*Köteményes munkái*, II. 198–200.) című verse.

Imperiomban egy Prédikátor Tiszteletes Úr: a *Prédikátor* című vers az 1777-es *Új mértékre vett külömb' verseknek három könyvei* című kötetben található (256.).

RÁJNIS József előbb elkészült csak időmértékes verseket tartalmazó kötetével, de Baróti hamarabb jelentette meg a magáét (*Új mértékre vett...*, Kassa, 1777).

Hoschius és Wallius példája szerint: újlatin jezsuita költők (vö. Szörényi László: *Studia Hungarolatina*, Bp., 1999., 108., 137.).

Nonum prematur in annum (lat.): kilenc évig tartassék rejtekben.

Helikoni Kalaúzzsal: *Magyar Helikonra vezérlő kalauz*, Pozsony, 1781.

Írá ki nyertesét: *Ki nyertes az hangméréséklésben?* Kassa, 1787.

Révai Miklósnak a jegyzetben említett kötete (*Révai Miklós' Elegyes versei és néhány apróbb kötetlen írásai*) 1787-ben jelent meg, nem 1781-ben.

verseiben úgy is meg-adott nekie: a *T. Rájnis József úrhoz* című verse *Köteményes munkáiban* (Kassa, 1789., II. kötet, 55.).

A görög sor magyarul: „A harcra termett istenfit, messzelövő Apollót.”

Magyar Museumhoz ragasztott levelet *BATSÁNYI*: a MM. 3. számának melléklete (*Toldalék a' Magyar Museum' III-dik Negyedéhez*).

A görög szó: „messzelövő” (Apolló mellékneve).

134. oldal

e' napokban ki-jött Versei: Baróti *Köteményes munkáitól* van szó.

a' Komáromi Föld-indulásról: l. a 198–224. oldalakon.

Vanier Mezei Gazdaságában: az 1780-as *Pavaszti majorság* újradolgozása csak később jelent meg, viszont mutatványt közölt belőle MM. (II. 1., 117–119.).

Kazinczy Gessner-fordításának címlapján 1788-as évszám áll.

Milton el-vezetett paradízsom-a: fordítása, amely Bertrand Neumann latin fordítása nyomán készült, megjelent a MM. első számában is (55–61.).

epitomisal (gör.): kivonatol.

Suprema papavera carpens (lat.): mákfejeket szedő.

a' *Pyber halálára írt Asclepiadaeusokra akadtam: a Pyber Ferencz' halálára* című versről van szó. Pyber Ferenc, Baróti jótevője 1789. március 20-án halt meg (I. *Költeményes munkái* II. 229.).

135. oldal

KLIMESCH TAMÁS: Klimesch, Thomas festő, aki Ráday képét is megrajzolta (I. az Orpheus történetéről mondottakat.

Kohl, Klemens (1754–1807) német rézmetsző.

coperta (rég.): boríték.

Oestrum (gör., lat.): ihlet, lelkesedés (Szabó G. Zoltán adata).

Attitüd (fr.): testtartás.

Tristis severitas in voltu est, in verbis fides: Az idézet Terentius Afer, Publius (i. e. 195 k.–159 k.) Az *androsi lány* című színjátékából való (857. sor): „zord komolyság lengi be arcát és szavának súlya van” (Kárpáthy Csilla fordítása, *Római vígjátékok*, Bp., 1961., 361.).

Prof. SIMAY KRISTÓF Úr: Simai Kristóf (1742–1833) színjátékszerző.

Ritter (ném.): lovag.

Accentusa (lat.): kiejtés.

Stryiai: stájer.

Expostulatió (lat.): szemrehányás; a MM. *Toldalékára* utal.

turniermaessig (ném.): harcra kész.

VII. ZOIL ELLEN

Összefüggések

Földi 1790. június 23-án küldi el Kazinczynak: „Egy kis jambus versetskét írok mulatságodra vagy hasznodra is. Ez tiszta jambus.” (KazLev. II. 77.) Kazinczy közli Rádayval is (KazLev. II. 92.), neki tetszik (KazLev. II. 97.). 1790. szeptember 17-én Földi visszaigazolja Kazinczy értesítését a Zoil beosztásáról az Orpheus következő számába, s megköszöni a hiba javítását is (KazLev. II. 105.). Hogy mi lehetett ez a hiba, nem tudjuk, mivel a levél és az Orpheus szövege megegyezik.

Magyarázat

135. oldal

Zoil: Zóilosz (i. e. IV. sz.), görög rétor, Homéroszról írott kilencötetes bíráló műve alapján a rosszakaratú kritikus megtestesítőjeként tartották számon.

VIII. COCU, HAHNREY

Összefüggések

Kazinczy 1789. december 21-én előbb Aranka közvetítését kéri Telcki József verseinek megszerzésére (KazLev. I. 521.), majd 1790. augusztus 15-i levelében

Rádayhoz fordul: „Eggy Levelében Nagysád Cons. Darvas Urnak valamelly verseit ígerte-meg. Esedezem azokért, és Gróf Telekynek némelly darabjaiért, mellyekről gondolom, hogy Nagysádnál meg-vagynak.” (KazLev. II. 95.). Minthogy a jelen verset tartalmazó lapszám nyomdába adásáról ugyanebben a levélben számol be Rádaynak, így Teleki e költeményéhez nyilvánvalóan előbb hozzájutott, talán éppen Aranka Györgyön keresztül.

Megjelenés

~; MM. II. 3., I., 255. (*Új magyar nevezet*); HV./II.

IX. AZ ÁRTALMAS KÖNYVEK

Összefüggések

Molnár János küldte meg Kazinczynak 1787. augusztus 7-én, válaszolva annak levelére, egy másik vers, *A' Mulandóságáról* társaságában (KazLev. I. 142.). Kazinczy Molnár költeményének tartalmával nyilvánvalóan nem azonosult, de programja szellemében ezt is közölte (I. erről a bevezető tanulmányban).

X. VALLÁS-TÜREDELEM. PERSIAI REGE

Saadinak Bustan nevű könyvéből, Meissner után

Összefüggések

Kazinczy Miklós egy fordításáról történik említés Kazinczy László 1790. november 23-i levelében (KazLev. II. 124.), de Váczy János szerint nem erről a műről van szó (KazLev. II. 564.). Nyilván azért nem, mert a levél már az 5. lapszám vételéről számol be, s ebbe a kontextusba nem illik a 4. számban megjelent fordításra tett közvetlen reflexió.

Forrás

A cím megadja, hogy a történet Szádi, Muszlih-ad-Din (1213 és 1219 között–1292) perzsa költő *Busztán* (Gyümölcsös kert) című költeményéből való. Ezt fordította le August Gottlieb Meissner (1753–1807) német író, akinek a fordítása alapján Kazinczy Miklós magyarítása született. A Meissner életműkiadások azonban nem tartalmazzák, sem a *Skizzen 1–14.* (Tübingen, 1780–1796), sem a Kuffner kiadásában megjelent *Sämmtliche Werke* 36 kötete. Nem tud róla közelebbit Meissner monográfiája sem (Rudolf Fürst: *August Gottlieb Meissner, Eine Darstellung seines Lebens und seiner Schriften, mit Quellenuntersuchungen*, Stuttgart, 1894., I. főleg a *Lehr- und Sinngedichte. Sadi* című részt, 255–258.). Feltehető, hogy a magyar fordítás alapjául szolgáló történet valamely korabeli folyóiratban lappang. (Itt mondok köszönetet Borbély Szilárdnak, aki bécsi kutatómunkája során komoly időt és energiát szánt a Meissner-szöveg felderítésére.)

Szakirodalom

A szakirodalomban a keleti költészet hazai recepciójának egyik első darabjaként emlékeznek meg róla, de forrását sehol nem adják meg (Császárré 127.; Staud Géza: *Az orientalizmus a magyar romantikában*, Bp., 1931., 56.; Szilágyi Márton: *Kármán József és Pajor Gáspár Urániája*, Debrecen, 1998., 239–240., 248.). Kazinczy műfaj történeti jegyzetéhez vö. Szajbély Mihály: *A rege és rokonműfajai a XIX. század elejének magyar irodalmában* in It 1999., 424–440.

XI. A' MARTINESTYEI TSATÁBAN EL-ESE'TT MAGYAR VITÉZEK' SIRHAI.MÁRA

Összefüggések

1789. szeptember 22-én zajlott le a törökök elleni nagy győzelmet hozó csata, Friedrich Josias Coburg-Saalfeld (1737–1815) vezérletével (a csata leírására nézve I. Holéczy Mihály cikkét: *Tudományos Gyűjtemény* 1829. V. füz. 50–62.; vö. BJÖM. I. 292.). A diadal emlékét örökítette meg epigrammájában Batsányi. „A verset B. legkorábban 1789 októberében írhatta, mert hiszen Bécsbe is csak október elsején jutott el a győztes csata híre. (Caroline Pichler: *Denkwürdigkeiten aus meinem Leben*. München, 1914. I. 97–100. és az idevonatkozó jegyzetek; u. i. a csata osztrák irodalmi visszhangjának ismertetése is.)” (BJÖM. I. 291.)

Megjelenés

MM. I. 4., 376.; –; HV./II.; BJÖM. I. 19.

XII. NEOBULE.

Horatius Ódáiak III. Könyvéből

Összefüggések

Földi 1788. október 2-i levelében küldi Kazinczynak (KazLev. I. 218.), a 6. sorhoz („Liparí”) hosszú verstani fejtegetést fűzve a diftongusokról, s két változat lehetőségét is megadva (vö. Földi 213–214., 219.). A MM.-ban végül nem jelenhetett meg, mert Batsányi a szerelmes témájú verseket nem részesítette előnyben (KazLev. I. 262–263.), így Kazinczy tette be az Orpheusba. E híre reagál Földi 1790. szeptember 17-én, megerősítve a korábbi eredeti sorváltozatot (KazLev. II. 105.). Amikor a ki nyomtatott példányt kézbe veszi, nyomban talál egy sajtóhibát, amit meg is ír Kazinczynak: „A' Bika hóban Pag. 386. igen kitetsző tsonkasága vagyon eggy versnek: [V]agy Atyád' nyelve kudarczára remegni, melly nekem így volt: [V]agy Atyád' nyelve kudarczára meg-ijjedve remegni.” (KazLev. II. 157., a V helyén itt mindkétszer A áll, amit a versszöveg alapján javítottunk.)

Forrás

Horatius: *Ódák. III. könyv 12. vers.*

Ennek mintájára készült az *Enyim Juliska* című költeménye is (I. Orpheus I. 2. II.).

Magyarázat

137. oldal

Neobule: leánynev.

XIII. TAVASZI ESTVE. 1735.

Összefüggések

Ráday 1790. március 8-i levelében küldi e verset Kazinczynak, a következő fontos megjegyzések kíséretében: „ezt még ez előtt 55. esztendőkkel tsináltam, mostan valami keveset jobbítottam ugyan henne, de ez a' jobbítás leg inkább sok verseknek ki hagyásából állott; ugyanis Ifju koromban énis igen *Gyöngyösianus* voltam, 's azt gondoltam, hogy a' verseknek szépsége főbbképpen a' bővségből, és valamely dolognak hosszabb le írásából áll; de hogy ebből már akkoris ki fárttam, ki tettzik ezen verseimnek hirtelen való és még nem reménylt bé zárásából: Meg vallom, hogy ezen utolszor jelentett hibámat mostanis corrigálni resteltem, hanem azt tsak úgy hagytam, mint amint akkoris a' resttség miatt végeztem. Ezek szerint ámbár Ifjuságom munkáit nagyobb részént öszve szaggattam, részszerént tőlem elis lopták; tsak ugyan hármat vagy négyet közülük meg tartottam mint Vers miveimnek *első 'sengéjét*.” (KazLev. II. 48.) A levél végén a vers álnéven való közlését kéri (KazLev. II. 49.). Kazinczy 1790. augusztus 15-én értesíti, hogy beletette a 4. számba, s leadta a nyomdába (KazLev. II. 95.) Ráday augusztus 21-i levelében két dologra hívja fel Kazinczy figyelmét: „ha ugyan ezen Negyedik darabban, az Ifjuságomban írt *Tavaszi este* bé megyenis, nem ellenzem, ha annak belé való iktatását méltónak fogja itélni az Ur; tsak hogy már itt, ezen kettőre kérem: hogy 1-o: Az hozzá tett *notám* egészen el maradjanak, minthogy azokat inkább az Ur kedvéért ragasztottam oda, mint a' Közön-ségért. 2-o: Hogy ez alá már nem az én nevem, sem nem az A. J., hanem ezen két betű N. Y. mennyen.” (KazLev. II. 97–98.) Ráday augusztus 30-án megismétli kéréseit (KazLev. II. 102–103.), ám Kazinczy csak az álnévre vonatkozót fogadta meg, a jegyzetet nem hagyta el.

Szakirodalom

Orosz László: *A magyar verstani eszmélkedés kezdetei*, Bp., 1980., 42–44.

Magyarázat

139. oldal

prokátor (lat., rég.): ügyvéd.

140. oldal

Férfiúi rhythmus: hímrím (emelkedő rím).

Asszonyi rhythmus: nőrím (lejtő rím).

Haemistichium (gör.): félsor.

remanens Syllaba (lat.): visszamaradó szótag.

communis (lat.): közös.

régula (rég.): szabály.
observál (rég.): megtart, megőriz.

XIV. LILLA. (Olaszból.)

Forrás

Nem ismeretes.

Megjelenés

~; HV./II.

Magyarázat

140. oldal

gorgheggia: gorgheggio (ol.): trilla, trillázás.

XV. A' VÉN EMBER. Gellert szerint.

Összefüggések

Ráday két változatban is kidolgozta e kis mesét, egyszer hexameterben, egyszer az eredeti versformát követve. Kazinczy mindkettőt közölte az Orpheusban, az utóbbit a jelen 4. számban A. J. monogrammal, a hexameterest a 6. számban Ráday saját nevével. A fordítások már 1788 óta nála voltak, Ráday még a MM. számára küldte azokat. „Reményem, hogy eddig vette az Úr levelemet, az hozzája adott acclusákkal edgyütt: ugyanis Földi Uram maga adta Berzevitz Úr kezéhez, és azis kézhez adatatását ajánlotta. Az akkor meg küldött Versckhez vagyis inkább az közöttök lévő mesékhez tartozott volna ezen kis mesétskéjeis Gellertnek, mely akkor feledékenységből ki maradt; annyival inkább oda tartozik pedig, minthogy az akkor meg küldettek között ugyan ezen mese Hexameterekbe van ki tsinálva, mostan pedig Gellert tulajdon rhythmusainak módgyára: következőképpen ezis a' többivel edgyütt most nyomtatódhatik ki.” (Ráday Kazinczynak 1788. december 11., KazLev. I. 243.) Előbb tehát a hexameteres változatot kapta kézhez Kazinczy, s csak ezt követően a másikat, viszont a közlésben ez utóbbit vette előre. 1790. augusztus 15-én írja Rádaynak, hogy a 4. számba beletette („a Gellért Örege A. J.”), s azt leadta a nyomdába (KazLev. II. 95.). Ráday augusztus 30-i válaszában javításokat küld a már nyomdába adott szám szövegeihez, így a Gellert-fordításhoz is: „A' Gellért öregjébe némelly változásokat tettem, kedvessen veszem azért, ha az a' mostan meg küldött jobbtítás szerént mégyen bé.” (KazLev. II. 102.) Levele végén közli a javított verset és utasítását a névalírásra vonatkozóan („A' Gellért örege sub signo A. J., KazLev. II. 103.), csakhogy ez a szöveg a hexameteres változat, s nem az, amelyet Kazinczy közlésre leadott, s ami végül meg is jelent a 4. számban. Nyilván a félreértést korigálendő tette be utóbb a 6. számba a hexameteres fordítást is, igaz, Ráday saját neve alatt, nem követve így a levélbeli utasítást. Egyébként a Ráday levelében található és az Orpheusban közölt

szöveg három helyen eltér egymástól, így arra is gondolhatunk lehetséges magyarázatként, hogy Kazinczy nem vette figyelembe Ráday javításait, s a nála meglévő korábbi kézirat alapján adta ki.

Forrás

Gellert: *Der Greis*.

Az eredeti mű Gellert *Fabeln und Erzählungen* című gyűjteményében található, amelynek két kiadása is megvolt Ráday könyvtárában (Lipcse, 1748., 1775.; Borbély Szilárd adata). A mesét, amely az eposzi invokáció és zárlat paródiája, Kónyi János (*Gellert' Professornak Erköltsös meséi és Elő-beszéllései*, Pétsen, 1776., 12–13.) és Kovács Ferenc (kéziratban) is lefordította (vö. Császár 96.).

Magyarázat

141. oldal

Nem leszek szer: 'nem leszek képcs' (Szabó G. Zoltán adata).

XVI. KERESZTYÉN É VAGY KERESZTÉNY? ORTHOGRAPHIAI KÉRDÉS

Összefüggések

Erről a kérdésről Kovachich Márton Györgynek írott, 1789. szeptember 19-i, német nyelvű levelében is értekezik Kazinczy (KazLev. I. 471–472.).

Magyarázat

142. oldal

suffixum (lat.): toldalék.

Spanus illius (lat.): ispánja.

thema (rég.): szótő, gyök.

vocalis (lat.): magánhangzó.

a posteriori (lat.): utólagosan.

Nagy-Szombatban, 1596ban jöve ki egy illy nevezetű könyv: Agendarius. – Liber continens ritus et caerimonias, quibus in administrandis Sacramentis, benedictionibus et aliis quibusdam Ecclesiasticis functionibus Parochi et alii Curati in Dioecesi et Provincia Strigoniensi utuntur etc.: „Szerartáskönyv. – A könyv tartalmazza a szerartásokat és a szent cselekményeket, melyeket a Szentségck kiszolgálásában, a hálaadásokban és bizonyos más egyházi eljárásokban a papok és más szolgák az Esztergomi Egyházmegyében és Tartományban használnak.” Katolikus szerartáskönyv, Oláh Miklós 1560-ban, Bécsben kiadott *Ordo et ritus*ának átdolgozott, bővített kiadása, 1596 előtt megjelent már 1583-ban is (RMNy. I., 528. és 781. tételek).

XVII. AZ ESZTENDŐ UTÓLSÓ ÉJTSZAKÁJA.

Füred, 1788. Decembr. 31dik

Összefüggések

Horváth Ádám még a MM. számára küldte 1789. január 1-jén, mentegedőzve, hogy nem sikerült versbe öntenie gondolatait, kérve, hogy javítgassák át nyugodtan (KazLev. I. 245–246.). Kazinczy mintegy másfél év múltán, 1790. augusztus 15-én közölte Ráday Gedeonnal, hogy Horváth Ádám e „Jung forma prosája az esztendő utolsó napjáról” került bele a 4. számba, de már akkor az Orpheusba (KazLev. II. 95.). Ráday nagyon hamar, 1790. augusztus 30-án válaszolt, de láthatóan a mű korábbi ismeretében: „valósággal merem azt állítani, hogy még Youngnak magyar prosában jobb és hozzá közelebb járó imitatora nem volt.” (KazLev. II. 102.) Véleménye már csak azért is érdekes, mert Young ekkoriban Magyarországon Péczeli József nagyhatású fordításában volt ismeretes (*Yung' Éjtszakái és egyéb munkái*, Győr, 1787), s e fordítással kapcsolatban már a MM.-ban is kritikái észrevételek fogalmazódtak meg, egyébként éppen Kazinczy tollából (l. MM. I. 2., 100.).

Megjelenés

~; Holmi II. 21–42.

Magyarázat

145. oldal

Aeneid. L. VI.: vö. *Aeneis* 200. sor és kk.

147. oldal

apud (lat.): -nál, -nél.

prae me (lat.): hozzám képest.

148. oldal

Mausolus: Mauszólosz (megh. i. e. 353) perzsa helytartó, síremléke, amelyet felesége, *Artemiszia* fejeztetett be, a világ hét csodájának egyike.

XVIII. B. RÁDAYNAK PÉTZELI PALOTÁJA

Összefüggések

Kazinczy az első szám végén közölte a Ráday-palota (vö. Zsindely Endre: *A péceli Ráday-kastély*, Bp., 1959.) freskóinak verses aláírásait, de Ráday instrukcióit és elvárásait mellőzve (l. 19.). A szám kézhez vételét követően Ráday neheztelésének ad hangot: „Térek ismét az első Negyedre: igen bántam, hogy abban bé mentenek az Palotámban lévő verscim. Mert noha az Ur tudósított felőle, de reményltem, hogy arra tett feleletemhez képest, vagy éppen ki maradnak, vagy leg alább velem közöltetni fog, miképpen mennyenek bé. Ugyanis, amint most bé mentek, tzelezások majd érthetetlen; melly érthetlenséget szaporított az, hogy az Ur notájában olyan matériákis vagynak fel téve, mellyekre nékem tzelezmi gondolatomban sem volt; ilyen *Mydás* és

a' *Vas idő*: ezeknek ki ábrázolások sehol sinsen a' Palotámba. Hogy azért mind ezeket orvosolhassam, inkább már most magam kívánom meg küldeni, miképpen mennyen bé egyszer, valamelyik Negyedbe; ezen okbul kívántam azt accludálva [mellékelve] meg küldenem." (1790. április 9., KazLev. II. 56–59.) Ezt követően 1790. augusztus 15-én értesíti Kazinczy Rádayt, hogy beletette az Orpheus következő számába a javított változatot, s azt leadta a nyomdába (KazLev. II. 95.). Ráday válaszában megismétli megjelenésre vonatkozó kéréseit (KazLev. II. 102–103.). Kazinczy közlése elég híven követi Ráday szövegét, leszámítva a helyesírást és a tördelési sajátosságokat. Három nagyobb eltérés van: 1. Az első jegyzetben megmagyarázza, miért az újraközlés, valamint egyesíti itt Ráday első jegyzetének és utóiratának a lényegét. 2. Az első két sor Ráday első két bekezdését foglalja össze tömören. 3. Elhagyja a 13. ponthoz fűzött eme jegyzetet: „Ez az Ifjaknak szól, hogy a' földi *Syrenáktul* ójják magokat.” (KazLev. II. 59.) Az első közleményhez fűzött jegyzetben Ovidius *Metamorphoses* című műve van forrásként megadva, utalva az egyes történetekre (kicsit többre is, mint szükséges, ahogy Ráday írja idézett levelében). E második közlemény jegyzete a felhasznált kiadást is azonosítja, megnevez egy másik könyvet és a képek festőjét.

Magyarázat

150. oldal

Phaëton: Hélios (a Nap) fia, aki apja szekercét akarta hajtani, de gyenge volt rá.

Inscriptio (lat.): felirat.

151. oldal

Monumentum (lat.): emlékmű.

Silenus: Szilénosz, Dionüoszszosz nevelője, rendszeresen bortól mámoros.

Oriások: a gigászok lázadásáról van szó.

Enceladus: a menckülő Enkeládosz gigászt Athéné úgy ölte meg, hogy rádobta Szicília szigetét.

Philemon és Baucis vendéglik Jupitert és Mercuriust: az idős házaspár megvendégelte az álrühás isteneket, amiért elnyerték jutalmukat.

Tantalus: Tantalosz. Zeusz büntetéséből örökös éhségben és szomjúságban szenved.

Deucalion: a jámbor Deukálión és felesége, Pürrha szülte újra az emberiséget az özönvíz után a maguk mögé dobált kövekből.

Narcissus: Narkisszosz, az istenek büntetéséből önmaga tükörképébe szeretett bele.

Ulysses őrzi a' füleit a' Syrenek éneke elől: Odüsszeusz a társai fülét viasszal tömte be, hogy megmenekítse őket a szirének igéző énekétől, ő azonban hallani akarta, ezért a hajó árbócrúdájához köttette magát.

152. oldal

Icarus: Ikarosz túl közel repült a naphoz, a szárnyait összeragasztó viasz megolvadt, s ő a tengerbe zuhant.

Deucalion és Pyrrha vagynak elő-adva a' mint magok után hányják a' köveket: l. fentebb.

Et documenta damus qua simus origine nati (lat.): „Bizonyosságát adjuk annak, hogy miféle eredetűek vagyunk.”

Magyarázat

152. oldal

ASZALAY JÁNOS Úr, a' Kassai Királyi Normális Oskoláknak egyik Tanítója, fordítja Lessingnek Meséit, és Villaume Úrnak Logicáját: a Lessing-fordítás Kazinczy Herderfordításával egybekötve jelent meg (*Lessingnek meséi három könyvben*, Bécs, 1793.), Peter Villaume *Praktische Logik für junge Leute die nicht studieren wollen* (Berlin-Libau, 1787; Wien, 1789) című művének fordítása azonban, ha el is készült, nem látott napvilágot.

simplex nagy: a winckelmanni „nemes egyszerűség és csendes nagyság” elvére utal.

Egy azon tisztelt Hazafiak közzül, a' kik a' leg-jobb darabokat nyújtották a' Magyar Museumba, Millotnak közönséges Történeteit fordítja Magyarra: Verseghy Ferenc Millotfordításának (*A világnak közönséges történetei*) első két kötete meg is jelent 1790–91-ben, a továbbiaktól azonban el kellett álljon Verseghy, mert a könyvet betiltották, őt magát pedig papi áristomra ítélték.

Pálmának Magyar Országgi Historiája: Palma Károly Ferenc (1735–1787) jezsuita történetíró népszerűsítő magyar történeti munkájára utal (*Nititia rerum Hungaricarum*, Nagyszombat, 1770–1771, majd 1775-ben és 1785-ben is).

Heltai Gáspár Chroniconja: Heltai Gáspár (1510 k.–1574 k.) *Krónika a magyaroknak dolgairól* című művére utal.

Benkő Ferentz Úr: l. az 58. lap jegyzetét.

IKER-HAVA

I. HAZAFIÚI INTÉS. 1790.

Összefüggések

Az egymás után sokszor kiadott vers ismételt közlése az Orpheus II. kötetének az élén elég egyértelmű szerkesztői állásfoglalás a II. Lipót megkoronázása előtti feszült, de bizakodó politikai közéletben a reformtörekvések mellett.

Megjelenés

Magyar Kurír 1790., 342.; HMNT. 1790., II. 377–378.; önállóan, 1790. II. n.; németül is; ~; HV. 3–4.

Szakirodalom

Megjelenéseiről és hatásáról l. Cs/ÖM. I. 604. és Ballagi 445–450.

Magyarázat

155. oldal

trutzol (rég.): szembeszáll.

terh (rég.): tehcr.

II. A' SZÉP SZEMEK. Olaszból

Összefüggések

Földi János 1790. szeptember 17-én reagál Kazinczy egyik előző levelének közlésére: „Nem tudom, kitsoda az a' Dayka Gábor, kiről most írod, hogy négy jó darabokat küldte be?” (KazLev. II. 105.) A később Kazinczy mintaköltőjévé vált Dayka bemutatkozó jelentkezéséről ez az első híradásunk. Egyébként az Orpheusban éppen a Földi által is említett számban jelentek meg Dayka költeményei.

Forrás

Guarini: *XII. madrigál*.

Megjelenés

~; HV. 93.

Szakirodalom

Kabdebó Lóránt: *Dayka Gábor költői pályája*, Miskolc, 1968., 15–16.

III. SZERENTSE-KIVÁNÁSA' MAGYAROKHOZ

Összefüggések

Trencsek alkalmi költeményének 1790-ben két fordítása is megjelent önálló nyomtatványként, névtelenül. A fordítások Sáróy Szabó Sámuelről és Verseghy Ferencről származnak, amint az Kazinczynak az eredeti példányokra tett jegyzeteiből, illetve könyvtárjegyzékéből egyaránt kiderül. Ráadásul a Sáróy-féle fordítás első két során autográf javítások is találhatóak, feltehetőleg már a kiadásra való előkészítést kezdte el itt, de helyhiány miatt aztán nem folytatta (minderről I. Jakob Károly: *Trencsek Glückwunsch an die Ungarn c. költeményének magyar fordításai*, in ItK 1928., 118.).

Forrás

Trencsek: *Glückwunsch an die Ungarn* (1790) (vö. Császár 119.).

További fordításai: [Verseghy Ferenc:] *Szerentsétetés a' Magyarokhoz*, Pest, Buda és Kassa, 1790.; [Csépnán István:] *Szerentsét kívánó versek a magyarokhoz*, H. n., 1790.

Megjelenés

[Sáróy Szabó Sámuel:] *Jó szerentse kívánása a magyarokhoz*, Buda, 1790; ~.

Magyarázat

156. oldal

perizentés (rég.): pillanat.

158. oldal

József: II. József.

másol (rég.): módosít, megváltoztat.

160. oldal

Leopold: II. Lipót.

teréh (rég.): teher.

IV. UGOTSAI FŐ-ISPÁN GRÓF TELEKY JÓZSEF ÚRNAK BESZÉDE AZON VÁRMEGYE RENDEIHEZ. Nagy-Szőlősen, April. 29dikén, 1790.

Összefüggések

Ráday hívta fel Kazinczy figyelmét erre a beszédre 1790. augusztus 21-i levelében: „Gróf Teleky József Uram olyan szép és fontos Oratiót mondott Ugotsa Vármegyében, hogy alig hiszem, hogy ahoz hasonló mondatott volna akarmelly Vármegyébenis? ez tis (mivel már ki van nyomtatva) meg küldeni kész leszek, 's úgy tartom, (minthogy nem egészen téssen másfél árkust) hogy meg fogja érdemleni az Orpheushan való bé iktatást. [...] Minthogy az ilyen magányossan ki nyomtatott darabok, mint az Gróf Teleky József beszédgye, igen könnyen el tűnök és el enyészők, azért tartanám jónak,

hogy valamely állandóbban meg maradandó Gyűjteménybe mehetne.” (KazLev. II. 98.) Hamarosan, augusztus 30-án küldi is a beszédet (KazLev. II. 102.).

Megjelenés

Pest, 1789[!]; ~; Toldy István: *A magyar politikai szónoklat kézikönyve*, Pest, 1866., 8–13.

Szakirodalom

F. Csanak Dóra: *Két korszak határán. Teleki József a hagyományőrző és a felvilágosult gondolkodó*, Bp., 1983., 217–225.

Magyarázat

163. oldal

fundáltt (rég.): alapult.

164. oldal

Quae fuit durum pati, meminisse dulce est: az idézet Lucius Annaeus Seneca (i. e. 4–i. sz. 65) *Hercules furens* című drámájából való (656–657. sorok). Magyarul: „Édes emlékezni a múlt gyötrelmeire.”

165. oldal

Ubi non est pudor, / Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides, / Instabile Regnum est: Idézet Lucius Annaeus Seneca (i. e. 4–i. sz. 65) *Thyestes* című drámájából (215–217. sorok). Magyarul:

Hol szemérem nincs, se jog
nem őröködik, s szentség, kegyesség, férfiszó,
megínog a trón.
(Kárpáthy Csilla fordítása, *Seneca tragédiái*, Bp., 1977., 148.)

Statusok (lat.): Karok.

Aequam memento rebus in Arduis / Servare mentem, non secus in bonis / Ab insolenti temperatam laetitia, [moriture Delli]: Az idézet Horatiustól való (Ódák II. könyv, 3. óda, első szakasz). Magyarul:

Mindenkor őrizd meg nyugalmadat,
Oh Dellius! Ne csüggedj a veszélyben.
Ha jó a sorsod, el ne bízd magad
És örömed túláradó ne légyen.
(Csengery János fordítása, *Horatius költeményei*, Bp., 1997., 67.)

Plato: Platón.

166. oldal

Clazomenius: Klazomanae görög város.

ephóroszok: az öt legfőbb állami hivatalnok Spártában.

Senecával: Ecce Spectaculum...: az idézet Lucius Annacus Seneca (i. e. 4–i. sz. 65) *Dialogi* című művéből való (1. 2. 9., 1–4. sorok). Magyarul: „Íme, a méltó látványosság, amelyre szívesen tekint a saját munkájában buzgó Isten! Íme, Istenhez felettebb illő dolog! A derék férfiú, amidőn szerencsétlen csillagzat alatt született.”

Nagy Sándor (i. e. 356–i. e. 323).

V. GYŐZEDELEM JÖVENDŐLÉS. M. DCCLXXXVIII.

Összefüggések

Dayka Gábornak a török háborút ünneplő alkalmi verséről Kazinczy 1790. december 4-i, Döméhez szóló levelében elismerő megjegyzés olvasható: „Daykának az Orpheusban eggy jó Alcaicusa is van.” (KazI.ev. II. 125.)

Megjelenése

~; Dayka 29–30.

Szakirodalom

Kabdebó Lóránt: *Dayka Gábor költői pályája*, Miskolc, 1968., 14.

Magyarázat

167. oldal

– – *fato prudentia major*. *VIRG.*: A mottó Vergilius *Georgiconjából* való (I. 416. sor). Magyarul: „vagy hogy a végzetnél sokkalta nagyobb a tudásuk” (Lakatos István fordítása, Vergilius 51.)

168. oldal

frígy (rég.): szövetség.

szent Atyámnak homlokára Esküszöm: Athéné atyjának, Zeusznak a fejéből kipattanva született meg.

VI. A' SZERETŐ. 1787. K..n.

Megjelenés

~; Dayka 34. (*A szeretők fogadása*)

Szakirodalom

Kabdebó Lóránt: *Dayka Gábor költői pályája*, Miskolc, 1968., 16.

VII. AZON OKOKRÓL,
A' MELYEK SZERINT' ÚJ TÖRVÉNYEKET SZABNI,
VAGY A' RÉGIEKET EL-TÖRLENI KELLETIK?
A II. FRIDRICH PRUSSZIAI KIRÁLY IRÁSAI KÖZZŰL

Összefüggések

A korban igen népszerűek voltak II. Frigyes munkái, *Essai sur les formes de gouvernement et sur les devoirs des souverains* című 1777-es értekezésének 1790-ben két magyar fordítása is megjelent (Kondé Józseftől Pesten és Batthány Józseftől Aranka György kiadásában, Kolozsvárott, vö. Ballagi 519–520.). Kazinczy az *Antimachiavelli* mellett (KazLev. II. 138.) egy másik, témájában a megjelent fordításokéhoz nagyon hasonló, 1750-es művét fordította le II. Frigyesnek.

Forrás

II. Frigyes: *Dissertation sur les raisons d'établir ou d'abroger les lois*, in *Oeuvres de Frédéric le Grand*, Berlin, 1847., IX. kötet, 11–33. Kazinczy fordítása szövegghű.

Magyarázat

170. oldal
meg-értettek: megérintettek.
infámis (lat., rég.): becstelen.

171. oldal
Testamentom (lat.): végrendelet.

172. oldal
Ipa (rég.): após.
Napa (rég.): anyós.

VIII. EGGY GÖGÖS-LYÁNYKÁHOZ.
BLUMAUER UTÁN.

Összefüggések

Ráday Godcon írja Kazinczynak, 1790. augusztus 21-én: „küldöm Csépany István Uramnak három rendbéli versetskéjít, mellyek (ha itiletem meg nem tsal) valósággal érdemessek, hogy az Orpheusnak valamellyik darabjába bé mennyenek: kivált az első és utolsó olyan jó fordittás, hogy senki azt fordittásnak nem vélné, hanem eredeti munkának tarthatná.” (KazLev. II. 98.) Mivel nem ismerjük az elküldésbeli sorrendet, a verseket nem tudjuk azonosítani, mindössze az állapítható meg, hogy Csépannak a jelen darabon kívül még három másik verse jelent meg az Orpheusban (II. 2., VII., VIII., XIV.), Ráday az Abelard–Iceloise heroidákat persze egynek is vehette.

Forrás

Blumauer: *Stutzerlied* (1782).

Csepán költeménye „gondolatról gondolatra haladó, de bővítésekkel ellaposított s az eredetit több mint még egyszer olyan hosszúra elnyújtó fordítás” (Császár 100.).

Magyarázat

175. oldal
tafota (ol.): fényes, sima selyemkelme.

IX. MOOR KÁROL, A' Schiller Tolvaiban

Összefüggések

Kazinczy az *Orpheus* 1. számában közölt Literátori tudósítások között hírt ad arról, hogy „Darvas János Úr Alpáron Abaúj Vármegyében, (Helytartói Confil. Darvas Ferentz Úrnak fia) Schillernek Tolvajit fordítja”. A jelen fordítás ebből nyújt mintát.

Forrás

Schiller: *Die Räuber* (vö. Császár 115.), IV. felvonás, 5. szín.
A fordítás meglehetősen szabad és némileg rövidített. Schiller színművét 1794. március 23-án Bartsai László fordításában adták elő (MSzT. 91.), s Kazinczy László szerint Wesselényi István is fordította e művet (KazLev. II. 5–6.).

X. LELKEMHEZ. SZÜLETÉSEM NAPJÁN

Májusnak 11dik 1789.

Megjelenés

~; Holmi II. 329–339.

XI. LESBIÁHOZ.

Szorossan a' Deák szerént

Összefüggések

Földi 1788. október 2-i levelében küldi Kazinczynak (KazLev. I. 216–217., és 220.; vö. Földi 214–215.). A 7–10. sorokra két variációt ad meg, az utóiratban a második mellett dönt, így közli Kazinczy is. A változat:

Tsókolj engem ezerszer, újra százszor!
Majd adj még ezeret, 's meg újra százat,
Majd még más ezeret, 's meg újra százat
Majd így ha* sok ezerre pótolándjuk.

A *-gal jelzett szóhoz hosszú verstani fejtegetést csatol Földi. 1790. szeptember 17-én újra elküldi (KazLev. II. 106.), kicsit javítva a kérdéses részen („Osztán még

ezeret”), ez azonban már nem érvényesül Kazinczy közlésében. 1791. február 5-i levelében kifogásol egy sajtóhibát: „A’ nap nem fel *nő*, hanem fel *jő*.” (KazLev. II. 157., az első levél közlésében *nő*, a másodikban *jő* áll.) Batsányi szerelmi témája miatt nem közölte a MM.-ban (KazLev. I. 262–263.), Kazinczy viszont az Orpheus után a HV.-ben is kiadta, valamint maga is lefordította (l. alább).

Forrás

Catullus: 5. *vers*

Megjelenés

~; HV. 69.; Abafi 113. (*A megcsalt öreg*).

XII. UGYAN-AZ.

Szabadon. Kassán, Octobr. 9dik 1790.

Összefüggések

Vö. az előző vers jegyzetét.

Forrás

Catullus: 5. *vers*

Megjelenés

~; HV. 70.

Magyarázat

184. oldal

Napa (rég.): anyós.

hectika (nép.): tüdőbaj.

guzsaly (táj.): rokka.

XIII. MÚLANDÓSÁG

Összefüggések

Molnár János küldte meg Kazinczynak 1787. augusztus 7-i levelében, egy másik vers, *Az ártalmas könyvekről* társaságában (KazLev. I. 142.).

Magyarázat

185. oldal

Cresus: Kroisosz, Krózus (i. e. 6. sz.) lüdiai király.

Péter: Péter apostol.

XIV. 1. Januarii 1789.
ÚJ ESZTENDŐ HAJNALA

Megjelenés

~; Holmi II. 42–45.

XV. A' MEDVE ÉS AZ ELEPHANT

Forrás

Lessing; *Der Bär und der Elefant.*

Megjelenés

~; *Lessingnek meséi három könyvben*, Bécs, 1793., 82.

Szakirodalom

Ember Nándor 21.

RÁK HAVA

I. MÓLNÁR ALBERT MAGYAR SÓLTÁRINAK ELSŐ KI-ADÁSÁRÓL. Jöttek-ki Herbornában 1607ben.

Összefüggések

Kazinczy Rádaynak 1790. január 5-én azt írta, hogy „Mólnár Albert praefatiója a 2dik darabra maradt” (KazLev. XXIII. 24.), ebből következően tehát már az Orpheus első közleményei között tervezte kiadni. 1790. augusztus 15-i levelében a 4. számba osztott művek között említi (KazLev. II. 95.), ehhez képest mégis csak a 6. lapszámban jelent meg; hogy miért húzódott ennyi ideig a kiadása, nem tudjuk.

Megjelenés

Herborna 1607; –; *Szenci Molnár Albert költői művei*, kiad. Stoll Béla, RMKT. 17. sz., 6. kötet, Bp., 1974., 9–16. (Az Orpheus-beli közlés sajtóhibáit ez alapján javítottuk.)

Szakirodalom

Szenci Molnár Albertről (1574–1634) és zsoltárfordításáról. Bán Imre: *Szenci Molnár Albert, a költő*, in uő: *Költők, eszmék, korszakok*, Debrecen, 1997., 96–127.

Magyarázat

189. oldal

Exemplár (lat.): példány.

Az ajánlás magyarul:

„Felséges Fejedelmünknek és Urunknak, IV. Frigyes Úrnak Rajnai Palatinus Grófnak, a Szent Római Birodalom Első Választófejedelmének, Bavaria Vezérének, stb.

Továbbá

Méltóságos fejedelmünknek és Urunknak, Mauritius Langradivius Hassiának, Cattimelicusok, Tizek, grófjának Zigelhanban és Niddában etc.

Legkegyelmesebb urainak szívből jövő hála és békesség.”

194. oldal

Balassa: Balassi Bálint (1554–1594).

Rimai: Rimay János (1569 és 1572 között–1631).

Pérszeli Király Imre: Pécseli Király Imre (1590 k.–1641 k.), református egyházi író, költő.

A nevezett költők közül csak Balassi hozható kapcsolatba az idézett szövegekkel: a 3. részlet a *Kiben bűne bocsánatáért könyörgött akkor hogy házasodni készült* című versének az eleje. A 2. idézet szerzője és szövege ismeretlen, az első Ladonyi Sára XVI. századi református énekszerzőtől való (vö. az idézett Szenci-kiadás jegyzetét, 421.).

II. EGGY VÉN EMBERRŐL. Mese, Gellertet követve.

Összefüggések

Kazinczy a 4. számban közölte ennek egy másik változatát A. J. aláírással (l. 481.).

Magyarázat

195. oldal

laurus (lat.): babér.

III. A' NE-FELEJTS

Megjelenés

~; HV. 59.; *Rövid értekezések a muzsikáról VI énekekkel*, Bécs, 1791.; *Mi a poézis? és ki az igaz poéta?* Buda, 1793.; Verseghy 222., 388.

Szakirodalom

„Raffael bécsi dalköltő kottájára” (Szauder 78.).

IV. A' BORISKA KÉPE ALÁ

Megjelenés

~; HV./II.

V. BARÁTSÁG' TŰKÖRE

Összefüggések

Földi 1790. szeptember 17-i levelében küldte Kazinczynak: „Irok még eggyet, ha ezt Pedanteriának nem itéled, de már ez magam előtt is olyan forma, hanem ez tsak így jött. Te itéld meg, és azt tselekedd vele, a' mit akarsz.” (KazI.ev. II. 109.) Kazinczy kiadta, viszont az ugyanekkor küldött két másik versét (A' *Leszállt Galambhoz, Anapeticus versek*) nem közölte.

Megjelenés

~; HV./II.

VI. A' CZENCZIM SZÁJA. JANUS SECUNDUSBÓL.

Miskóltz, Martiusban, 1788.

Összefüggések

Johannes Secundus *Liber basiorum*át igen korán megismerte és megkedvelte Kazinczy, amint arról a PEml.-ben is megemlékezik, s fordítása is készen volt már 1786-ban

(KazMűv. I. 233., 278–279.). A fordítást 1788. szeptember 27-i leveléhez mellékelve küldte el Rádaynak, *A' I. illám' szája. Secundusból* címmel, az Orpheus-beli jegyzet nélkül, s négy (szónagyságú vagy annál nagyobb) eltéréssel (KazLcv. I. 213–214.).

Forrás

Johannes Secundus: *Liber basiorum*, XVII. vers.

Megjelenés

~; HV./II.; Abafi 114–115. (*Lollym szája*).

Magyarázat

198. oldal

RAJNIS József.

vocalis (lat.): magánhangzó.

Révai Miklós.

199. oldal

Catullusnak Epigrammájából tudnám...: Az utalás Catullus 84. versére vonatkozik:

Khéjt mond Arriusunk, ha a *kéj*ről szólni kíván,
tőrbecsalást nem mond, *tőhbecsalást* szívesen;
s nyilván azt gondolja, hogy őt mindenki csodálja
szörnyen hangsúlyos *tőhbecsalásai*ért.

(Devecseri Gábor fordítása, *Catullus költeményei*, Bp., 1958., 81.)

Commoda: commode (lat.): illően, nyájasan.

insidias: insidiac (lat.): csel, fondorlat.

Arrius: „Talán az az Arrius, akit Cicero Brutusában mint alsóbbrendű szónokot említ.

Catullus a LXXXIV. versben az előkelősködő etruszkos kiejtést gúnyolja.” (Jegyzet az idézett kiadáshoz.)

VII. ABELÁRD UTÓLSÓ SZAVAI HELOIZHOZ.

Λ' Német Originál után

Összefüggések

L. a II. 1. VIII. jegyzetét.

Forrás

Egy német Pope-utánzat nyomán készült, amelyet nem tudunk azonosítani.

Szakirodalom

Fest Sándor: *Pope és a magyar költők*, in uő: *Skóciai Szent Margittól A walesi bárdokig*, szerk. Czigány Lóránt és Korompay H. János, Bp., 2000., 282., 350.

VIII. VISZONT A' HELOIZÉ Abelárdhoz

Összefüggések

L. a II. 1. VIII. jegyzetét.

Forrás

L. fentebb.

IX. PHYLLIS DEMOPHOONHOZ.

Töredékek. – Ovidiusból

Összefüggések

Kazinczy László [1791.] január 14. írja Kazinczynak: „A Philis és Demophoon darabja igen igen szép. – B. Rádaynak, neked és ennek a Poetának a Versificatiotok leg szebb.” (KazLev. II. 5.)

Forrás

Ovidius: *Phyllis Demophoonhoz* (a 2. heroida).

Megjelenés

-; Dayka 15–19.

Szakirodalom

Kabdebó Lóránt: *Dayka Gábor költői pályája*, Miskolc, 1968., 13.

Magyarázat

201. oldal

Majd mikor olvassák Scyront, 's a' durva Procustest / Vele Sinist, és azt, a' kinek Atyja, Bika; / Földre rogyott Thébát, 's a' két testüek' el-estét, / Végre pokolba miképp tört-be Barátja miatt: Thészeusz legnevezetesebb cselekedeteit sorolja fel: megölte a rablókat, Szkirónt, Prokrusztészt és Sziniszt, valamint a krétai Minótauroszt, elfoglalta Thébát, legyőzte a kentaurusokat és leszállt az alvilágba.

Crétai Lyányka: Ariadné, aki segítette Thészeuszt a Minótauroszt legyőzésében.

X. AZ EL-KÉSŐDÖTT LEÁNY. GRÓF STOLBERG SZERÉNT.

Kassa körül, Octobr. 8dik 1788.

Összefüggések

A verset előbb *A téli utazás, Báró Prónay Ágnesnek a clavocin mellé*, majd *A félénk Leány* címmel dolgozta ki, s ez utóbbi változatot 1788-ban elküldte Ráday Gedeonnak is

(KazLev. I. 226–227.; vö. Abafi 294.). A vers az Orpheusban a cím és két sor megváltoztatásával jelent meg.

Forrás

Stolberg: *Sie an ihn. Auf einer Herbstreise* (1782) (vö. Császár 119.).

„A kis vers külsőségeiben hű mása az eredetinek. Nemcsak a sorok s bennük a szótagok száma egyezik, hanem a két vers ritmusa s a rímek elhelyezése is. Tartalmilag azonban nagyon szabad átdolgozás, az eredeti gondolatait és képeit többször más hasonlókkal pótolja, jóformán alig maradt belőle több, mint az alapgondolat s a hangulat.” (Császár 119.)

Megjelenés

~; HV. 96–97.; Abafi 185–186.

XI. KAZINCI ANDRÁS MÁTKÁJÁHOZ ÖDÖNFFI VINNAI ERZSÉBETHEZ. 1685ben. (tulajdon kéz-írása szerént.)

Összefüggések

Gergye László e verset a *Kazinci András és Vinai Ödönfi Erzsébet* című Kazinczy Ferenc-töredék változatoként közölte a KFÖK. jegyzetei között, vagyis nem tekintette valóban a dédapa művének, hanem a költőutód archaizáló próbálkozásai közé sorolta. A két szöveg azonban olyannyira különböző minden tekintetben, hogy nemigen tarthatjuk változatoknak őket. Ezt látszik igazolni a Gergye László által egyébként idézett adat is: „Önvallomása szerint a művet 1788-ban felolvasta Rádaynak, de mivel sikerületlennek érezte, később soha nem fejezte be: »Nincs tovább, és nem is volt. Mely bőv beszéd, minden ék nélkül! – Mint pirulnék ha elvégzém, 's kiadám vala!«” (KFÖK. 432.) Csak kellett volna utalni Kazinczynek a másik bevégzett és kiadott változatra, ha tényleg változatokról lenne szó!

XII. UGYAN-Ő HOZZÁ. (1686.)

Összefüggések

L. fentebb.

XIII. SKIZZEK A' VOLTAIRE ÉLETÉBŐL

Összefüggések

Kazinczy talán már 1789. augusztus 13-i levelében e mű előkészületeire utal, mikor Aranka Györgynek így ír: „A' Skizzből (Esquisse) némelly darabokat én ki osztok Magyarúl jól tudó Subalternusaim [alárendeltjeim] közt 's belé iktatom majd a' jövő esztendőben el-kezdendő Periodicus írásomba.” (KazLev. I. 423.) Kazinczy e kivona-

tos Voltaire-életrajzba ugyanis néhány dokumentumot is illesztett Kristof Zabuesnig *Historische und Kritische Nachrichten von dem Leben und den Schriften des Herrn von Voltaire und anderer Neuphilosophen unsrerer Zeiten* (Augsburg, 1779.) című könyvének egyik fejezetéből (Glaubenbekenntniss des Voltaires, I. még a 36. oldalt). Zabuesnig Voltaire- és általában felvilágosodásellenes könyvét használta a hazai hitvédelem, nevezetesen a Kazinczy által hivatkozott Molnár János is. Kazinczy írásának bevallott célja az ezekkel való szembeszállás, taktikusan éppen az általuk is használt forrás alapján (vö. Hencze 57.). Nem véletlen, hogy igen kíváncsi volt az ellenfél reagálására is („Hát a' Voltaire Skizzére [...] mit mond P. Szaitz?“, Dömének, 1790. dcc. 4., KazLev. II. 125.). A megjelenést követő első ismert visszajelzést Kazinczy László [1791.] január 14-i levelében olvashatjuk: „a Voltérről irott darabodat betsüllöm, és kivált annak örülök, hogy a Balgatatoknak az igazat egycnessen ki mondád.” (KazLev. II. 5.)

Szakirodalom

Hencze 56–58., valamint bevezető tanulmányunk.

Magyarázat

216. oldal

Hazánknek egy széles tudományú Irója: Molnár János; az Orpheus 36. oldalán ugyancsak az itt említett könyvére utal Kazinczy (I. a 36. oldal jegyzetét). Aranka Györgynek szóló, 1790. március 25-i levelében meg is nevezi mind a könyvet, mind szerzőjét: „Szepesi Kánonok Molnár János, a' ki annyi könyveket firkált, most a' Naturalistákat akarja meg-rontani. Egy Responsorum Liber III-tiust nyomtattat ugyan azon Betűrakó által, a' ki Orpheusomat rakja. A minap meg látom a' Voltaire nevét munkájában, 's olvasom. Ezt írja felőle: – Voltár beteg vólt, hagymázban vagy miben feküdt. D. Tronchin hozzá megy. Hát egyszer Voltaire az ágyból fel-ugrik, az árnyék székre ül, bé-kap a' tsuporba, ki-veszi a' tulajdon sz...t, meg-cszi. – Gyönyörű Apologiája a' Keresztyén Vallásnak. Magának Molnárnak írtam felőle, valamint P. Leo Maria Szaicznak is, a' ki Egerben az Igaz Magyar-t írja.” (KazLev. II. 52.)

Kalmár György (1726–1782).

XIV. ÁLOM UZ UTÁN.

Összefüggések

L. a II. 1. VIII. jegyzetét.

Forrás

Uz: *Der Traum* (1749) (vö. Császár 119.).

Fordította Révai Miklós is, de fordítása kéziratban maradt, az ő fordítása Csépanéval szemben inkább húneknak mondható (Császár 119.).

Megjelenés

–; HV./II.

XV. EXCELLEN'TI. COMIT' CAROLO PALFFY,
CUM MUSAS DEBRECINAS INVISERET. 1779.

Összefüggések

Az alkalmi költemény ahhoz a Pálffy Károlyhoz szól, akitől az Orpheus első darabjának élén álló, Kazinczyhoz szóló, francia nyelvű levél származik. Hogy e vers (és a kiadni szándékozott többi) kéziratára Kazinczy hogyan tett szert, azt pontosan nem tudjuk, de a református kollégiumi kéziratosság kiterjedtségét és Horváth Ádám barátságát figyelembe véve nem lehetett nehéz megszereznie azokat.

Magyarázat

216. oldal

Magyarul:

KEGYELMES PÁLFFY KÁROLY GRÓFNAK,
MIDŐN A DEBRECENI MÚZSÁKAT MEGLÁTOGATTA. 1779.

Midőn a minap a fagyos halál prédája lett DÓRI, és a végzetes sír befogadta, ami belőle halandó volt; Thémisz, megtudván az eseményeket, mit tehet? Keblét sokféle indulat feszíti; sokat bolyongott elébb, majd leült DÓRY friss sírhalmára szomorúan, jobbjára hajva esüggdő fejét, könnyekre s ilyen jajgatásra fakadt:

Mi keresnivalóm van nekem a földön? Miután özvegyen maradtam, visszatarthatnak-e a zempléni hegyek, vagy vizével a panaszos Bodrog és a gyászos Tisza? A madár elrepülhet a földről és a magas csillagokat éri el repülésével, miként egy csillagot követ a Gróf, ki még csak nemrégen vetette le földi porhüvelyét és hagyta maga mögött a földet. Hát miért maradnak ezeken a vidékeken, avagy miért ne mennék önkéntes számkivetésbe, miután elnyugodott törvéncimnek ama oltalmazója. Vagy mindent szétzilál netán a zabolájától megszabadult galád erőszakosság, hogy az álnokság üljön ezeken a szószékeken és foglalja el ezt a bírói emelvényt, és felforgatni jöjjön kegyetlenül törvéncimet?

Szólt és kirázva az út porától belepattint öblös köpenyét és öltözkékét, karjait a levegőbe tárta, majd felemelte mellette fekvő kardját és az igaz súllyal billegő mérleget. Már indult is a biztos úton, majd magától egyre magasabbra emelkedett a föld fölé és elszállt a könnyű szelek szárnyán és felülemelkedett hegyeiden, Zemplén.

Látták távozását az álnokság és a sötét őrtjögés és a pokol minden szörnyűséges serege, s ettől kezdve a feltépett ajtókon kitódulva küzdöttek a felsőbb eggek ellen.

Ám őt, már-már az ég tengelyének közepén repülőt [Thémiszt] beburkolták éteri fellegek, azonfelül körülölelve magához emelte és az égi tartományokba behelyezte a Levegőt. Midőn megszemlélte TERÉZIA királynő a szőlőit, nem messze innen, ahol híres Tokaj nektárja terem, látta, hogy éteri szárnyalással szeli Thémisz a fellegeket, ámde nem ismerte meg, ugyanis nem ilyennek ismerte bárki az istennőt, jobbját fogja nővére, a Kegyeség. És szólt, miért járod ez utat? Tudod, hogy a lelkemet sebezted meg, miféle új ok ösztönzött téged arra, hogy elhagyd ezeket a földeket és az ég magasába emelkedj: Vagy talán azt gondolod, ha meghalt Dory gróf, úgy a jog és a

kegyesség is pusztulásra van ítélve? De miért? Avagy olyannyira nem terem derék férfiakat Magyarország, mely bizalmát jögarunkba helyezte?

Van nekem a Pálffyak híres címeres nemzetségéből született Károly, egyenrangú ősei erényeivel, ő Magyarországot hatalommal meg fogja zabolázni és az igazság kibillent mérlegét egyensúlyba hozza. Légy nyugodt a jövendő felől, járd be újra lépteid nyomát, látogasd meg újra az elhagyott tornyokat és a mezőket.

Pálffyak nevének hallatán kissé elbizonytalanodva mérlegelte Thémisz Istennő az ősök, majd a szülők ragyogó tetteit lelkében, bevont szárnyakkal földre szállt, hófehér virággal jelölve meg lábnyomát. Mely virágot a királynő kezével leszakítva baráti kapoccsal magához fűzte a Pálffyakat, és így szólt: ez az ember, az ősi atyák halhatatlan díszce megőrizve neked a jogot (egyensúlyban tudja tartani az igazságot a mérleg serpenyőjében) és a családságtól a törvényeket elválasztja, Erebosz gyalázatos tömege visszatér sötét lakhelyére, a kegyetlen szájával fenyegető erőszak a családsággal együtt messze fog távozni városaimból.

Így szólott, s az igazság védője s a bűnösök megbüntetője, Justitia, valamint a nyájas tekintetű szelíd Kegyesség már ott is termett átölelve a gróft hivatali székében. Ám a hosszas rettegéstől megszabadult Zemplén is felsőhajtva boldogan ünnepelt, a Szűz babérkoszorús oltalma alá vonta a megbékélt városokat.

Meghallotta a szent ünneplést és a nem szűnő boldogság lármáját Pallas, és tudós szájával így szólt: Kívánom, álljon itt bíborszegélyű tógában a tisztség sokáig ezen hivatali székben, álljon a törvények és az Igazság örökké szilárd talaján és rendíthetetlen oszlopain. Éppen úgy, mint a hajó, melyet szilárdan rögzítenek a horgony kemény vasfogai, hiába rettent a kikötőben a hullám, s ostromolja erőtlen csapkodással a hab. Így megtörik, amikor törni akar: úgy az ő életében is örök tisztelet virágzik és a dicsőség koszorúja illeti. Így tetszett a sorsnak, így jövendölte meg az erkölcsök ama mértékletessége, hiszen a Kegyesség a fejedelemhez leginkább illő erény, és a hatalom alapja. Már szinte ragyog is kiválósága, és szerencsés kezdeteket ígér. Eljön majd meglátogatni a Múzsák mindkét lakhelyét is, jelét adva jóindulatának és kegyes pártfogásának.

Szerencsésen helyreállt a tisztség, ám meg fog maradni a jövendő században is, amit Pallasz éneke megjövendölt. Légy üdvözölve, Nagy Gróf! A szerencsés Debrecen vendégséged idején örömujjongással köszönt Téged. Neked örül a Parnasszus harmatos völgye, néked az aoni liget, az esdeklő olümposzi tömeg térdet hajtva fejze ki jókívánságait. Légy üdvözölve újra. Ugyanis nem csupán a pataki Múzsákat boldogította derűs tekintetű orcád és nyájas beszéded. Sőt önként méltóztatott pártfogásába venni a mi házunkat is egyenlően igazságos jóindulattal. Él sokáig, és pártfogold a Múzsákat, melyeket a magyar Pallasz erre a helyre telepített, kiknek az Olümposz harmatozó völgye lágy lomb alatt háborítatlan nyugalmat adott. Így kívánja ezt a Kegyesség, így Nagy Terézia, kinek a Múzsákkal szemben tanúsított érdemeit ők maguk tartják kötelességüknek a jövendőben elhíresztelni a föld kerekén. Most mindkettőtököt áldjon az Isten, és őrizzen meg benneteket a kegyes isteni akarat sokáig, Teréziát a Világnak és a Hazának, Téged pedig a hazának és Zemplénnek, valamint a Múzsáknak.

NÉMETHI PÁL
A Philosophiai osztály tanulója.

XVI. KÖSZÖNET AZ ORSZÁG RENDEIHEZ,
Miódön 1790ben Rák Ildikén
A' köz dolgok folytatására a' Magyar Nyelvet rendelték.

Összefüggések

Az itt, a címben megnevezett esemény az 1790-es országgyűlés azon nevezetes június 11-i határozata a magyar nyelv használatáról, amelyben többek között ez olvasható: „az Egybegyűlt Rendek, közönségessen a' Magyar Anya Nyelvhez hajlottak, sőt sokan ezet, nem tsak ezen naponként való Jegyzések írására, hanem áttalyába, mind az Ország Gyűlésén, mind az után, minden Közdolgoknak folytatására, az eddig Szokásban volt Deák Nyelv helyett elfogadni akarták.” Elhatározták magukat továbbá arra is, „hogy a' Magyar Anya Nyelv, minden Magyar Koronához tartozando Részekbe, szintén a' szerént, mint az elébbeni Országlás alatt a' Német Nyelv, a' leg alsó Oskolákba tanittatni kezdődjön.” (*Naponként-váló jegyzései az 1790dik esztendőben ... Budára ... rendelt, 's 1791dik esztendőben ... béfejezett Magyar Ország gyűlésének*, Bécs, 1791., 31.; idézi BJÖM. II. 504.)

Megjelenés

Komárom, 1790.; HMNT. 1790. III. 106–108.; ~; HV. 4–7.

Magyarázat

220. oldal

clystroz (rég.): beöntést ad.

Eszterházy Károl: l. az 59–61. oldalakat és jegyzeteiket.

dissimulál (lat.): eltitkol.

221. oldal

Apelles: Apellész.

XVII. A' SZALA VÁRMEGYEI KORONA-ŐRZŐ NEMES SEREG'
BUDÁRA INDULÁSAKOR.
Fürd Iker 26dikén, 1790.

Összefüggések

II. József halála után visszakerülhetett Bécsből a magyar korona. A vármegyék díszbandériumokat állítottak ki, amelyek Budára vonultak és díszőrséget állva tiszteltek a korona előtt (vö. Váczy 308–310.). Mind Horváth Ádám, mind Kazinczy tagja volt vármegyéjé bandériumának, Horváth levélben találkozót is adott Kazinczynak Budán (KazLev. II. 65.). Az eseményre igen nagy számban készültek alkalmi költemények, melyek közül számos meg is jelent, hírlapokban és önálló nyomtatványként, továbbá a koronáról szóló értekezések is napvilágot láttak (pl. a MM. és a MindGy. hasábjain, vö. Ballagi 308–319.).

Megjelenés

[H. n.] 1790. (4 lapos önálló kiadvány); ~.

Magyarázat

223. oldal

Græven fiai: a Graeven-huszárokat 1790 tavaszán az országgyűlésre Pestre vezényelték a török határról, ám azok előbb megálltak Keszthelyen és a nemesi bandériumokkal együtt ünnepeltek. A Graeven-huszárokat Festerics György (1755–1819) vezette, a zalai bandériumot az öccse, Fcstetics János (l. Nagy Iván; Kempelen nem említi).

XVIII. EGGY ESETRE. 1760.

Magyarázat

224. oldal

Magyarul:

A te ügyedről van szó, Krisztus, az igazsággal elkendőzött hatalmaskodás erőszakot készít, és mindenfelől a gyenge juhakolra támad, hogy a szerencsétlen ember könnyekre fakadjon és a háborgatott hitek miatt önmagát sirassa a lélek és sirassa az eljövendő időket. Lesz idő, mikor a vallás majdan nem fog legyőzve a földön heverni, akkor végre, nem úgy mint most, kezded az égből nem sújt villámokat, és az igazság, akire e te dicsőséged szállott, új fegyvereket készít magának, melyekkel az egykor vad népeket és a kőszíveket megtöri, és nyakukat édes igába hajtja.

Azok a dolgok bizonytalannal be fognak teljesedni, ha meg nem esznek minket az isteni akarat jóslatai: ám addig is kétség és remény közt hanyódnunk sóhajtozva. Ó, micsoda kicsiny hit választja el viszontagságos életünk törekény sajkáját a tengertől, és hiába sóhajtozik elhaló panaszt, és hiába sír folyton a süket ég felé!

Beteljesedett! Ezt már nem csak az ellenség kiáltja keserűen, ámde a híveid is sottogják, Krisztus, szerte néma ajakkal, és hol menekülnek a haláltól, hol meg óhajtják maguknak és mindazoknak, kikhez vagy a vér köteléke fűzi őket, vagy a szent vallás. Mert mi öröm van a földi életben, ha szívedet folytonos marások sebesítik, míg azt kell látnod, hogy a zsenge lelkeket vagy a szentséggyalázás bűnébe kényszerítik, vagy hűnös karddal ontják ki zsigereiket, ha lelkük visszaretten a kegyetlen hazugságtól.

Nagy dolog, bizonytalannal a halál, az élet legvégső határa, borzadva gondol rá a lélek, és visszaretten: Mégis, tápláló Isten! A rosszban ne hagyjon el az irántam és szép gyermekeim iránt – kiket szeretek, kiket tiédnek neveztem édes feleséggel együtt – való kegyelmed, hiszen inkább akarom, hogy e világból kiműljak, s hogy szememre hosszú éjszaka boruljon, minthogy tagjaimat megözvegyülten hagyja el a Lelkem: Ilát jöjjön el a kegyetlen romlás, mely annyi léleknek fog iszonyú pusztulást hozni, a rút álmódással. Élven rejtenek engem részeg századok a tartaroszi tömlőben.

Te igaz, tápláló Isten! Végre nyújts segítséget a nyomorultaknak! Nem jobb és nem kedvesebb náladnál az ellenség előttünk, és ne csaltakozzon a jó lelkiismeret, Isten!

szavaidban, melyeket, láthatod, jámboran oltalmazni legfőbb óhajunk: vedd gondjaidba saját ügyedet!

SZATHMÁRI PAKSI MIHÁLY
Sáros Pataki Professor.

XIX. ARMA VIRUMQUE CANO.

Forrás

Vergilius: *Aeneis*.

Magyarázat

225. oldal

Lavína révekre: laviniai révekre (a szokatlan írásmód a ritmuskényszer következménye).

I. AZ ORSZÁG BÍRÁJÁNAK GRÓF ZICHY KÁROL ÚR
Ő EXCELLENTZIÁJÁNAK BESZÉDE,
Mellyel az Ország Gyűlésére össze-sereglett Méltóságokat's a' Második Tábla
Követjeit Budán Rák 10dikén 1790ben idvezlette.

Összefüggések

Az újra összeülő országgyűlés 1790. június 10-én kezdte meg munkáját, ebből az alkalomból hangzott el Zichy Károly üdvözlőbeszéde (vö. Marczali Henrik: *Az 1790/11-diki országgyűlés*, I-II., Bp., 1907.). Ezzel nyitja meg Kazinczy e számot, melynek első közleményeit nagyon tudatosan az aktuális események jegyében szerkesztette egybe.

II. A' GYŐZEDELMEKEDŐ MAGYAR SEREGHEZ. 1790.

Összefüggések

Virág Benedek verse a török háborúban elért hadi sikereket ünneplő alkalmi költemények hosszú sorába tartozik.

Megjelenés

HMNT. 1790. II. 241–243. (*a' Magyar Lovasságról*) (vö. KazLev. II. 181.); ~.

Magyarázat

229. oldal

Cocles: római mondai hős.

VÉTSEY Péter generális (szül. 1767).

Leonidás: Leónidász, spártai király.

FÁBRI Mihály altábornagy.

230. oldal

Foksán: a győztes foksányi csata 1789. augusztus 1-jén zajlott le.

MÉSZÁROS János ezredes, az I. huszárezred parancsnoka, a csata hőse.

KARAJTZAY huszárcapitány, az al-dunai harcok egyik hőse.

OTTÓ: Ott Károly ezredes (Sándor Lipót huszárezred).

KOSZTOLÁNYI László ezredes (Erdődy huszárezred).

NEMES, FÍLO, BOROS: ugyancsak a korabeli harcok hősei lehetnek, de közelebbit nem találtunk róluk.

III. EMLÉKESZTETŐ OSZLOP, AZON Hazafiak Tiszteletére,
a' kik az Ország előtt, Júniusnak 11-dik és 12-dik Napjain 1790,
a' Haza-nyelvnek bé-vétele mellett szállottak.

Összefüggések

L. a II. 2. XVI. szám alatti Péczeli-vers jegyzetét.

Megjelenés

Önálló füzetben, 1790.; HV. 8–9.; Verseghy 61., 341.

IV. AZ IGASSÁG KÉPÉRE. Haschka után.

Összefüggések

E vers már az első szám szerkesztésének idején Kazinczynál volt, s szépnek is tartotta (KazLev. I. 519.), de valamilyen okból kifolyólag mégis csak sokára közölte.

Forrás

Haschka eredeti versének címét nem ismerjük (vö. Császár 102.). Haschkáról, aki az osztrák császári himnusz szövegének írója, Kazinczy úgy emlékezik meg a PEml.-ben, mint Klopstockot ígérő nagy ódaköltőről (KazMűv. I. 280.).

Megjelenés

~; HV./II.

V. B. ORCZY LŐRINTZ ÚR BÚTSÚZÁSA ABAÚJVÁRMEGYE' RENDEITŐL.

Kassán, Octob. 14dikén, 1784.

Összefüggések

Orczy Lőrinc Abaúj vármegyei főispáni tisztségéről való leköszönésekor elmondott búcsúbeszéde.

Magyarázat

234. oldal

Posteritas (lat.): utókor.

Saeculum (lat.): évszázad.

Regnante feliciter... (lat.): Második József Császári Fenség szerencsés uralkodása idején.

235. oldal

Nemini gravis fui (lat.): Senkinek sem voltam terhére.

VI. VIRGILIUS AENEISSÉNEK Kezdetek.

Összefüggések

Kazinczy 1790. augusztus 15-én levélben fordul Rádayhoz, hogy küldjön számára munkákat, mert az eddigieket egy kivétellel már mind beosztotta az Orpheus első négy számába. „Ílát a' Virgil Aeneisének négy sorú Stropháit nem volna szabad kérnem? T'artok tőle, hogy mivel Orpheusomba inkábbára cadentiátlan versek mentek-bé, az Olvasók azokat meg fogják sokallani.” (KazLev. II. 95.) Ráday augusztus 30-i válaszában megígéri, hogy küldeni fogja (KazLev. II. 102.). Hogy pontosan mikor küldte el, nem tudjuk, azt viszont igen, hogy 1791 elején már kiszedték, legalábbis Ráday február 14-én erről ír Kazinczynak: „Érttem az Ur Levelébül, hogy az 7-dik darabján szakadott félbe az Orpheus nyomtatása, még pedig az tőlem küldetett Aeneis fordításán: ha azért még ez ki nem nyomtatódott volna, kedvessen fogom venni, ha abban egy *rend* meg fog változtatódni, melly iránt levelem végén bővebben fogok írni.” (KazLev. II. 161.) A levél végén megírt változtatási kérés azonban már nem került be a megjelent szövegbe: „már mikor a' levelet vettem, a' régi mód szerint le volt nyomtatva, és így azt a' Mlsgos Grófnak újabbi kívánsága szerint nem lehetett rakatnom” (KazLev. II. 178., 1791. márc. 13.).

Forrás

Vergilius: *Aeneis* I.

Megjelenés

MMusa 1788. 34–39.; ~; HIV./II.

VIII. EGGY HAJÓRA.

Debretzen, April. 21dik. 1789.

Összefüggések

Frissen készült Horatius-fordítását Kazinczy 1789. április 24-én elküldi Ráday Gedeonnak és Prónay Lászlónak (KazLev. I. 345–347.), majdnem egyező sorok kíséretében: „Nem alhattam. Horatiusnak *O navis referent in mare te novi Fluctus* odája eszembe jutott. Érzettem a' hasonlatosságot, 's míg meg víradt, készen volt dalom.” (KazLev. I. 345.) Ifjabb Szilágyi Sámuelnek 1791. január 4-én pedig azt írja Kazinczy, hogy az ő apjának, Szilágyi Sámuel superintendensnek „köszönhetem, hogy a' MM.-ba iktatott *Új fergeteg kél ellened ó Hajó* Odámat készítettem. Emlékeztem, hogy azt ő is fordította.” (KazLev. II. 135.) Horváth Ádám válaszából tudjuk, hogy 1789 áprilisában ő is megkapta a verset (KazLev. I. 350.). A 10–16. sorokban sok a változtatás a levélbeli szöveghez képest, a többi egyezik.

Forrás

Horatius: *Ódák I. könyv, 14. vers*

Megjelenés

MM. I. 3., 193–194.; ~; HV. 14., 16.; Abafi 108–109.

VIII. EGGY HAJÓRA. Székesfejérváratt, 1790.

Összefüggések

Virág Benedek korábban már kiadta Horatius ezen ódájának a fordítását a MM.-ban (II. 1., 14.), de ez a változat még nem formahű, felező tizenkettősökben készült.

Forrás

Horatius: *Ódák, I. könyv, 14. vers*

Megjelenés

~; HV. 15., 17.

IX. A' PROMÉTHEUS TÜZE. Bürger után.

Forrás

Bürger: *Prometheus* (1784) (vö. Császár 92.).

A fordítás tényével ellentétben látszik lenni Horváth vallomása: „jobban szeretnéd – írja Kazinczynak –, ha idegen nyelveket tudnék; de azt az én szerentsétlenségem még eddig meg-nem engedte, jóllehet a' német nyelv iránt nagyon érzéketlen is vagyok még most is” (KazLev. I. 271.). Mindez nem jelenti azonban azt, hogy valamelyes nyelvismerettel nem rendelkezett, sőt, tudjuk, mert ő maga beszél róla, hogy diákkorában a latin és a görög mellett a némettel, franciával és az angollal is foglalkozott (KazLev. I. 222., vö. Hegyi Ferenc: *Pálóczi Horváth Ádám*, Debrecen 1939., 21–23.)

Megjelenés

~; HV./II.

Magyarázat

242. oldal

Clérus: klérus ('a katolikus papság').

Polítzia: politia (lat.): műveltség, életvitel.

X. A' KERT.

Összefüggések

Kazinczy az első szám szerkesztésének idején írta Dömének Fejér e verséről, amelyet pozsonyi látogatása alkalmával kapott kézhez: „a' *Kertje* pedig hosszabb, mint hogy az első darabban helyt lehetett volna neki engedni.” (KazLev. I. 516.) Utóbb azonban, úgy látszik, az anyaghiány miatt meggondolta magát.

XI. TIBULLUSNAK ELSŐ ALAGYÁJA.

Összefüggések

Kazinczy 1790. december 4-én értesítette Dömét: „Divicias alius fulvo sibi etc. igen jó. Orpheusomba is bé-teszem: 's ha reá kedvem lessz, én dalra fordítom le. Hadd legyen úgy is. Ez a' darabod meg-erősített az eránt, hogy Alagyákra te vagy és Dayka a' leg-szerentséscbb Iró!” (KazLev. II. 125.; vö. II. 189. is.) Egyébként már a MM.-ban is párban jelentek meg Döme és Dayka versei (I. 4., 385–389., 389–393.), erősítvén a nyíltan megvallott műfaji beállítást. 1791. április 1-jén azzal biztatja Dömét a szóban forgó verse kapcsán, hogy „Éz neked nevet fog tsinálni meg-látod” (KazLev. II. 181.), s tervezi újabb versének kiadását is, ami azonban már nem jelent itt meg.

Forrás

Tibullus: *I. könyv, 1. elégia.*

Megjelenés

–; HV./II.

Magyarázat

247. oldal

Messala, Valerius Corvinus (i. e. 64–i. sz. 9), Tibullus mecénása, hadvezér, szónok, történetíró.

XII. IMPROMPTŰ A' HAB-TSILAPÍTÓRA.

Bcnn, az Ország' Házában, 1790.

Összefüggések

Kazinczy 1790. november 3-i levelében küldi a verset Vay Józsefnek (1750–1821) a következő sorok kíséretében: „Voltaire kevéssel halála előtt a' Parisi játszó színbe jelent meg. Alzirt játszották. A Nép a' siketítésig tapsolt örömben, hogy Voltairt jelen láthatja. Eggy francia poéta pedig ezt a' kis Impromptüt nyujtá kezébe:

Ainsi chez les Incas dans leurs jours Fortunés
Les Enfens de Soleil, dont nous suivons l'Exemple,

Aux transports les plus doux étoient abandonnés
Lorsque de ses rayons il éclairait leur temple.

s Voltaire a' sirásig illetődött meg.

Egy Dietális Sessioban voltam. Nagy volt a' zaj. em reménylettem hamar eltsenedesedését. Fel-költ valaki, kettőt szólott 's – tsendesség lett. Imé: az Impromptü rá, melylyet belém az öröm öntött.” (KazLev. XXII. 22.) (Ld. *Skizzek...*, 214.)

Megjelenés

~; HV. 24.

Magyarázat

248. oldal

impromptü: impromptu (fr.): rögtönzés.

XIII. EGGY KEVÉLY SZÉPHEZ.

Összefüggések

Földi 1790. november 21-i levelében írja: „Küldöm ígéretem szerint a' minap elmaradt darabokat, itéletedre bízván most is azokat. Az első németes vers Trochaeu-sokban” (KazLev. II. 121–122., vö. 109. is), a második pedig az *Idegen szépség*, amely ugyancsak megjelent az Orpheusban, a következő számban. Az *Eggy kevély széphez* levélbeli és Orpheus-beli szövege lényegében egyező. A levélben még megjegyzi a jelen vershez: „NB. Még hajdan B. Rádaynak egy könyvében láttam egynehány sorotskából álló illy német verseket: *Stoltze Schöne Jahre hin*, de a' mellyből tovább eggy betű is, még tsak ideájából sem jut eszembe, hanem ez az egy sor megragadt és annak követésére tsináltam ezt. Szerettem volna, vagy szeretném most látni az egész németet.” (KazLev. II. 122.)

Megjelenés

~; HV./II.

XIV. CALLIROE.

Összefüggések

Ányos Pál 1778-ban keletkezett költeménye először önálló nyomtatványként látott napvilágot (vö. *Ányos Pál versei*, kiad. Császár Elemér, Bp., 1907., 254.), Kazinczy azonban nemigen ismerte ezt a változatot, mert közlése több helyen eltér ettől (pl. hiányzik négy sora és más a címe). A kéziratot feltehetően Szirmay Antaltól kapta, aki 1790. január 16-i levelét annak közlésével kezdi, hogy „Ányosnak kívánt verseit által küldöm, még pedig magam le írtam.” (KazLev. II. 6.) Minthogy Kazinczy utóbb maga mondja, hogy Ányosnak mindössze két versét bírta kéziratban, nevezetesen a *Calliroe*

és a *Kapitány Krajnik Lászlóhoz* című episztola kéziratát (Toldynak, 1824. febr. 19., KazLev. XIX. 45.), így Szirmaytól minden bizonytalanságot elkapta meg.

Megjelenés

Tirkos Polyxéna még koporsójában is hív Theseussához (H. n., 1780.); ~; HV./II.

Magyarázat

249. oldal

Calliroe: Kallirhoé, egy athén melletti forrás nimfájának a neve.

XV. GESZNER SALAMON' VÁLASZA KAZINCZY FERENTZHEZ.

Összefüggések

Kazinczy, mikor megismerkedett Gessner *Idilljeivel* s hozzákezdett a fordításhoz, két levélben is megkereste a szerzőt, 1782 októberében és 1783 novemberében (KazLev. I. 37–39., 50–53.), Gessner itt közölt levele a másodikra válaszolt (I. KazLev. I. 53–54.). Kazinczy utóbb több levelet váltott Gessner özvegyével is (I. KazLev. II. 291–295., 309–312., 328–330., 364–366.).

Megjelenés

~; KazLev. I. 53–54.

Magyarázat

250. oldal

A levél szövege magyarul:

Kazinczy úrnak, Alsó-Regmence, Tokaj mellett.

Zürich, 1783. december 24.

Mélyen Tisztelt Uram!

Levelében fölfedezni véltem annak nyomait, hogy korábbi levelére írott válaszm nem jutott el Önhöz. Ön szerint hiába táplált azon reménye, hogy én Önt kedvelem. Mondtam Önnek, milyen nagyra értékelem az Ön barátságát, és mennyire hízélgő számomra, hogy Ön által egy olyan nemzet előtt válok ismertté, amelyet oly nagyra becsülök. Mennyire sajnálom, hogy Ön előtt oly hosszú ideig a közömbösség gyanúját keltettem. Igen, Uram! én tudom méltányolni egy olyan ember szeretetét, aki engem ily nemes módon biztosított a magácról; és egy olyan megtiszteltetést, amelyben költőink közül talán még senkinek sem volt része. Verseimnek igen értékesnek kell lenniük, ha Ön, aki ízlését a legjobb ókori mintákon alakította, nemzetét méltó módon véli megajándékozni általuk.

A *Licas és Milon* megjelölt helyének homályossága az *entsteht* szóból ered, sohasem hiányzik – sosem szenvedek hiányt benne – azaz – a hold sugara és a reggel rózsaszín fénye mindig kedves dalokra buzdít. [A „megjelölt hely” németül így hangzik: „Nie entsteht mir ein liebliches Lied, wenn mich der Mondschein entzückt, oder des Morgens Rosenfarbe.”]

Szeretném írásaim fordításairól elmondani Önnek, amit tudok. Nem mind jutott el hozzám, és nem minden fordítónak volt része abban a barátságban, amely Önnek jutott. Ismeri a francia kiadást, összes írásom fordítását HUBER-től; kiadták még az *Idillek* verses francia fordítását is; és még egy kötetet, az *Idillek* többségének és az *Ábel halálá*-nak verses szabad fordítását. Az *Ábel halálá*-nak és az *Idillek*-nek két különböző angol fordítása van. Az *Ábel halálá*-nak egy verses és egy prózai, valamint egy a *Daphnis*-nak és az *Idillek*-nek *hollandul*. Némelyiket oroszra és dánra is lefordították. Az *Ábel halálá*-nak három, az *Idillek*-nek négy olasz fordítását ismerem; a portugál fordítást csak az egyetemes német könyvtárból ismerem.

Nagyon jól teszi, hogy azokat a verseket, amelyeknek Huber a *Poémes Champêtres* címet adta, Ön is külön cím alatt közli. Ezeket, nagyon helytelenül, pásztori költeményeknek tartották, pedig nem azok. Noha többnyire vidéki képek: a személyek azonban, akik beszélnek vagy cselekszenek bennük, nem pásztorok.

Egyik honfitársát máris magamhoz kérettem; eljött, de nem talált itthon. Türelmetlenül várom őt megint, hogy halljam azon részeket, amelyeket ön elküldött nekem.

Lavater diakónus úr és Gessner lelkész úr – – – A nagyrabecsülés legszívélyesebb érzésével és a legodaadóbb barátsággal tisztelteti

az Ön

S. GESSNER-c.

XVI. A' REMÉNYSÉG. 1790.

Összefüggések

Az Orpheus-beli megjelenés 1790-es dátumot közöl, Kazinczynak a vershez fűzött jegyzete szerint a nyomdába adáskor Szentjóni már elhagyta Nagybányát, tehát 1790 szeptembere után vagyunk. Ezzel látszik összhangban lenni az a tény is, hogy Szentjóni a verset elküldte Kazinczynak, 1790. szeptember 15-i levele mellékletként (SZLÖM. 237., 310.). Mindezek alapján biztosan kijelenthető, hogy a vers 1790 őszén keletkezett, ugyanebben az évben.

Forrás

Tibullus: *Elégiák* (II. könyv, 6. elégia, részlet).

Szentjóni verse nem formahű fordítás, inkább adaptáció, magyaros nyolcas-hetes sorpárokban fogalmazza újra meglehetősen szabadsággal az eredetit (Latkóczy Mihály előszava *Albius Tibullus elégiáihoz*, h. é. n., 38.; vö. *Szentjóni Szabó László költeményei*, Bp., 1911., 224.).

Megjelenés

~; SZLKM. 19–20.; SZLÖM. 46–47.

Szabó 1791-es kötetében jelentősen átdolgozott szöveggel jelent meg (l. részletesen *Szenjóbi Szabó László összes versei*, sajtó alá rendezte Debreczeni Attila, Bp., 2001.).

XVII. SIMON RAU' Szicíliai Poéta' Írásából.

Forrás

A mű eredetijét nem ismerjük, miként bizonytalan a szerző azonosítása is. Császár Elemér Rao e Requesenz, Simone szicíliai olasz költőt nevezi meg (Császár 131.), ezt a nevet (illetve *Rau*, *Raoul*, *Rodolpho*, *Requesenz* változatait) azonban még a kilenc-kötetes Bompianiban sem találtuk meg (*Dizionario Letterario Bompiani*, Milano, 1948).

Vitéz német közvetítéssel fordított, mert nem tudott olaszul (l. a 2. szám kék borítóját, 309.).

XVIII. A' PÁRATLAN GERLITZE.

Összefüggések

Kazinczy 1791. április 1-jei levelében közli Döme Károllyal a 7. szám tartalmát, benne Beretzky Mihály versét is felsorolva, „a' Cancellistámé” megjegyzéssel (KazLev. II. 181.).

XIX. KI-FAKADÁS.

Szakirodalom

A költeménynek mintegy a mottója az az „asszonyi ingatagságot példázó híres disztichon”, amelyre nézve Borzsák István megállapítja: „l'udtunkkal a közszájon forgó idézetben az első sorbeli *füst* helyett *toll* van. (S e rész így hangzik: *Quid levior pluma?*)” (Borzák István: *Pálóczi Horváth Ádám Itrája*, Monor, 1919., 86.)

XX. A' VIOLÁTSKA ÉS RÓZSA.

Rudolphi Carolinának Német Verse szerént. Szabadon követve.

Forrás

Karoline Christiane Louise Rudolphi: *Das Veilichen und der Dornenstrauch* (1781) (vö. Császár 114.).

A szerző gyűjteményes kiadása ma is megtalálható Ráday könyvei között (*Gedichte*, kiad. Johann Friedrich Reinhardt, Berlin, 1781., 152–155., Borbély Szilárd adata).

Megjelenés

~; HV./II.

XXI. MÁPES GVALTERNEK KORTSMA-DALA.

Összefüggések

Hogy Ráday pontosan mikor küldte meg Kazinczynek e verset, nem tudjuk, azt viszont igen, hogy az Orpheusban hibásan jelent meg, s emiatt újra kellett nyomtatni a számot (l. minderről részletesen a téves nyomatokról írottakat).

Forrás

Archipoeta: *Cantilena potatoria*

Az Archipoeta néven ismert XII. századi költőt, a híres *Confessio* szerzőjét hosszú időn át Walter de Mapes oxfordi archidiaconusszal azonosították. A XIX. századtól kezdve ezt megkérdőjelezték, több feltevés is született a 'költőfejdedlem' kilétére vonatkozóan, de konszenzus nem alakult ki (vö. Turóczi-Trostler József, 97–100.).

Megjelenés

MMusa 1787., 183–184.; ~.

A Magyar Musában a latin eredetivel, N. Y. aláírással, csonkítatlanul jelent meg.

Magyarázat

258. oldal

Bürger, Gottfried August átköltése 1777-es.

Bretschneider, Heinrich Gottfried (1739–1810) fordítása a latin szöveggel együtt 1781-ben jelent meg Pesten, Ráday ismerte mind a fordítót, mind könyvét (vö. Turóczi-Trostler József, 104–105.).

Szakirodalom

Turóczi-Trostler József: *Az Archipoeta a magyar irodalomban*, in ItK 1953., 97–109.

XXII. A' MÁPES MENTSÉGE

Összefüggések

L. fentebb és az Orpheus történetéről mondottakat.

Megjelenés

MMusa 1787., 198–199.; ~.

A MMusában a Mapes-fordítást közlő szám utáni számban jelent meg, ugyancsak N. Y. szignóval.

Magyarázat

260. oldal

Máró: Vergilius.

Násó: Ovidius.

XXIII. HÁROM PRÓBÁI A' TELEMACHUS KEZDETÉNEK.

Összefüggések

Ráday 1791. február 6-i levelében írta, hogy a „Kassai Postán franco” küldte el Orpheusba szánt írásai csomóját, de utóbb észrevette, hogy némely javítás szükséges még a szövegeken, így ezeket mellékeli leveléhez. Az Orpheusban a Fénelon-fordítás e javítások szerint jelent meg (KazLev. II. 159–160.).

Forrás

A három fordítás Fénelon *Les Aventures de Télémaque* című művének elejéből készült. Ráday könyvtárában két francia kiadás mellett egy német fordítás is volt (*Die Begebenheiten des Prinzen von Ithaca [...]* von Benjamin Neukirch, 1727.; Borbély Szilárd adata). Fénelon magyarországi recepciójáról. Köpeczi Béla: *A magyar Télémaque* in uő: *Magyarok és franciák*, Bp., 1985., 287–318.

XXIV. A' TÁNTZOS MEDVE GELLERTBŐL.

Összefüggések

Látzai fordítását Ráday küldi Kazinczynak, 1791. január 26-i levelével: „ez a' Mese ki jött ugyan már az Szatsvay Magyar Musájábanis; de aztat olyan elevenséggel írottak tartom, hogy meg fogja érdemleni természeti és igen könnyű előadásának módgya, hogy az Orpheusbais bé mennyen” (KazLev. II. 144.).

Forrás

Gellert: *Der Tanzbär*

Az eredeti mű Gellert *Fabeln und Erzählungen* című gyűjteményében található, amelyet – s benne a jelen mesét – lefordított Kónyi János és Kovács Ferenc is (vö. Császár 96.).

Megjelenés

MMusa 1787., 271–272.

I. FORDÍTÁS VIRGILIUSNAK AEENEISÉBŐL.

ForrásVergilius: *Aeneis*.**Megjelenés**

~; HV./II.

II. ANÁCREONNAK XVII. DALA.

Összefüggések

Földi az 1791. február 5-i levelében küldött Anakreón-fordításai után vitába bonyolódott Kazinczyval a tárgyban (l. *Az Én Kívánságom* jegyzetét). A másodjára, hosszas verstani és poétikai fejtegetések kíséretében küldött fordítások közül egyedül ez a darab jelent meg az Orpheusban (1791. március 5., KazLev. II. 170–175.). Kazinczy április 1-jén Dömének is említi, hogy betette a számba (KazLev. II. 182.). Földi 1791. május 20-án részletesen válaszol Kazinczynak a vers megoldásaival kapcsolatban, az utolsó sor megváltoztatását rábízza, több lehetőséget is megadva (KazLev. II. 193.).

ForrásAnakreón: *16. dal*.

III. KÉT PÉLDA A' VOLTAIRE HENRIÁSANAK hat lábú fordításából.

ForrásVoltaire: *Henriade*, I. ének 100. és kk., valamint 220. és kk.

„Harmadik Henrik meg-békélvén 's öszve szövetekevén Bourbon Henrikkel a' Navarrai Királyjal a' Liga ellen, ostromolván Párist, el-küldi titkon Bourbon Henriket, hogy kérjen segítséget Er'sébettől, Angliai Királynétól. Ez a' Vitéz a' Tengeren való útjában nagy szél-vészt szenved. Ki-köt egy szigetben, a' hol egy öreg Pápista meg-jövendőli néki, hogy Vallását meg-változtatja, és hogy Francia Király léssen.” (Az I. ének summája Péczeli József fordításában, *Henriás*, kiad. Vörös Imre, Bp., 1996., 57.)

Megjelenés

~; HV./II.

IV. FOLYTATÁSA A' PRUSSZ KIRÁLY ELMELKEDÉSEINEK A' TÖRVÉNY-SZABÁSRÓL.

Összefüggések

L. fentebb.

Magyarázat

274. oldal

I. Ferentz Tsászár (1708–1765), Mária Terézia férje.

B. van Swieten: Gottfried von Swieten (1739–1803), Mária Terézia legbefolyásosabb minisztere.

275. oldal

Művelt: nem sikerült azonosítanunk.

V. A' MÚSÁK ÉS ÁMOR.

Megjelenés

~; II V./II.

Magyarázat

279. oldal

Pastores, hederæ crescentem ornate Poëtam, Arcades, invidia rumpantur ut ilia Codris:
„Pásztorok, arcasaim, repkénykoszorút nekem, egyre / szebbszavu költőnek, Codrus pukkadjon a dühtől” (Vergilius: *VII. ekloga*, 25–26. sorok, Lakatos István fordítása, Vergilius 25.).

VI. DIENESHEZ Martialisból, szabadon.

Declamas belle, Causas agis, Attale, belle.

Forrás

Martialis: *Szép, de nem jó* (Epigrammák, II. könyv, 7. vers)

VII. KLOPSTOCKNAK KÉT ÓDÁJA.

Forrás

Klopstock: *Ihr Tod* (1780) (vö. Cászár 107.).

Megjelenés

~; Abafi 138–139.

Magyarázat

282. oldal

Periphrasis (lat.): körülírás.

Minelliusi nótákkal: Johannes Minellius (1625–1683) holland klasszika-filológus, számos kiadása nyomán utóbb a hasonló edícióknál gyakran feltüntették: ad modum Minellii (Szabó G. Zoltán adata).

Kar' exochen (gör., lat.): kiváltképp, tulajdonképp (Szabó G. Zoltán adata).

283. oldal

O die ich suchte, und – fand (ném.): „Ó, akit kerestem, és – megtaláltam!”

VIII. II.) CSIDLI.

Forrás

Klosprock: *Das Rosenband* (1752) (vö. Császár 107.).

Lefordította Verseggy Ferenc is *Czidli* címen, az 1790-es években (vö. Verseggy 116.).

Megjelenés

–; HV./II.; Abafi 136. (*Ő és én*).

IX. ERZSÉBETIINEK NEVE NAPJÁRA.

Összefüggések

Kazinczy 1791. január 7-i levelében elküldi Arankának (KazLev. II. 138.), itt is azt emeli ki, amit az Orpheus-beli jegyzet részletez, nevezetesen hogy az alkalmi költészet is megnemcsíthető.

Megjelenés

–; Dayka 86–87. (*Eggy Egri Szépnek neve-napjára*).

Szakirodalom

Kabdebó Lóránt: *Dayka Gábor költői pályája*, Miskolc, 1968., 23–24.

X. EGYNEHÁNY FABULÁK.

Rész szerént szabadon fordítva, rész szerént Eredetiek.

Összefüggések

A *Fabulákat* már a MM. 2. számában ki akarta adni, bc is volt osztva, XIII. számmal. Utóbb kivette onnan, mert a hozzájuk tartozó előljáró beszédet át akarta dolgozni (KazLev. I. 279., 294., 312.). Az átdolgozásról továbbiakat nem tudunk, semmilyen

szöveg nem maradt ránk, az Orpheusban is az előljáró beszéd nélkül láttak napvilágot a *Fabulák*. Közülük a 3., *A' Róka és a' Holló* azonban önállóan megjelent a MM. II. kötet 2. számában (138–139.).

Forrás

Az első két mese La Fontaine után készült, a harmadik a téma önálló feldolgozása La Fontaine és Gellert modorában (vö. Ember Nándor 16.).

1. *A' Mezei Priütsök*: La Fontaine: *La cigale et la fourdi*.

2. *A' Békáról*: La Fontaine: *La grenouille qui se veut faire aussi gross que le boeuf*.

Magyarázat

285. oldal

interes (lat., rég.): kamat.

Burger (ném.): polgár.

286. oldal

Módi (ném.): divat.

Publikány (rég.): papagáj.

Phoenix: fénixmadár.

XI. BÚSLAKODÁS.

Megjelenés

~; Holmi II. 321–324.

XII. SZÉP RÓSI.

A' Virgilius Alexisének szabad követése, vagy inkább meg-magyarosítása.

Összefüggések

1790. március 25-én azt írta Kazinczy Rádaynak, hogy „még a' Szép Rózsit irattamle, hogy ha Nagysád meg engedéni, egyik szakaszba bé-iktathassam.” (KazLev. XXIII. 26.). Augusztusban azonban többszörös levélváltás bontakozik ki közöttük a mű közlése kapcsán, némi félreértésekkel, amelyek részben a levelek egymást keresztezéséből fakadtak. A levelek:

1. augusztus 3. Kazinczy Rádaynak (KazLev. II. 91–93.)

2. augusztus 15. Kazinczy Rádaynak (KazLev. II. 95.)

3. augusztus 21. Ráday Kazinczynek (KazLev. II. 97–98.)

4. augusztus 30. Ráday Kazinczynek (KazLev. II. 101–104.)

A levelek összefüggése: az 1.-re a 3. válaszol, a 2.-ra pedig a 4. Augusztus 3-án Kazinczy Vergilius első eklogájának közléséről értesíti Rádayt, aki 21-én nyugtázza ezt, s ígéri a másik eklogafordítás (a most szóban forgó *Szép Rósi*) küldését, elfelejtve, hogy az megvan Kazinczy nál (l. a márciusi levelet). Időközben, augusztus 15-én Kazinczy új

műveket kér Rádaytól, mert – mint írja – „az egy DEMETER nevezetű Virgiliusi Ecclogán kívül” (KazLev. II. 95.) nincsen nála már más közlésre váró darab. A Demeter és a Rózi megnevezés ugyanazt a fordítást jelöli, de Rádayt ez némileg megzavarja: „én hogy olyan név alatt adtam volna ki Ecclogát, arra nem emlékezem; talám azért itten az Ur Rózi nevű Ecclogámat érti, kinek az ő meg vetett szeretője Demeter vőlt, Virgilius Alexissének 's Corydonnyának imitatiojára. De ezen Rózi nevű Ecclogámat is ujonnan fogom meg küldeni, mert ebben is tettem változásokat” (KazLev. II. 102.). Hogy ezeket a javításokat megküldte-e s ha igen, mikor, arról nincsenek adataink (annyi biztos, több kézírata is fennmaradt a műnek).

Forrás

Vergilius *II. eklogájának* szabad átdolgozása.

Megjelenés

–; HV./II.

Magyarázat

291. oldal

Zrínyi keserves Énekei: Zrínyi idilljeire utal, melyek az *Adriai tengernek Syrenaiá* című kötetben jelentek meg (Bécs, 1651).

292. oldal

Dic mihi Damoeta: „Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboci?” („Damoetas, ki e nyáj gazdája? felelj! Meliboeus?”) (Vergilius: *III. ekloga*, Lakatos István fordítása, Vergilius 12.)

Pastorum Musam: „Pastorum Musam Damonis et Alphesiboci” („Pásztori verseket, Dámón és Alphesiboeus”) (Vergilius: *VIII. ekloga*, Lakatos István fordítása, Vergilius 27.)

Si celides Musae: „Sicelides Musae, paulo maiora canamus!” („Múzsák, síccelidák! magasabbra kicsit ma dalunkkal!”) (Vergilius: *IV. ekloga*, Lakatos István fordítása, Vergilius 17.)

XIII. KÉT VÉNUS. 'S KÜLÖMBÖZŐ KÉT FIJOK.

Összefüggések

Ráday 1791. január 26-án írta Kazinczynak, levele utóiratában: „Bizonyosan nem jut eszemben, de úgy tetszik, mintha már a' Két-Vénusról írott versemet meg küldöttem volna, melly ha úgy találna lenni, és ha még ki nem nyomtatódott volna: kérem, hogy az mostani meg küldés és meg jobbitás szerént nyomtatódgyon ki.” (KazLev. II. 144.) Addigi levelezésükben nem találjuk nyomát a versnek, e levélhez pedig a szöveg nincs mellékelve. 1791. február 6-i levelében viszont valóban megad egy apróbb javítást (KazLev. II. 160.).

XIV. PHYLLIS, AMOR, VÉNUS.

Francesco de Lemene után.

Forrás

Vitéz Imre minden bizonnyal németből fordította Lemene versét, mert olaszul nem tudott, amint azt Kazinczy megírta az Orpheus 2. számának kék borítóján (I. 309.), de a pontos forrást nem ismerjük (vö. Császár 131.).

XV. AZ ÉN KÍVÁNSÁGOM.

Anacreonnak 15dik Dala.

Összefüggések

Földi 1791. február 5-én írja Kazinczynak: „Az Anakreont igen kedvesen vettem. Fordítottam is már belőle vagy három Éneket, melyeket most néked elküldök. De már én a' Te különös tetszésedtől félek, ki nagyon az Anglus és Német Pocsishez szabod a' Magyar verseket. Annak okáért szükségesnek tartom, hogy fordításomról előre illy kinyilatkoztatást tégyek. T. i. Én Anakreont szorosán fordítottam, ugyan annyi számú és olyan versekbe, mint van Görögül. De azonban úgy igyekeztem, hogy az Auctor értelmé szép folyó és értelmes Magyarsággal, sőt majd azon szókkal meg légyen.” (KazLev. II. 156.) Ezután hosszú verstani fejtegetés következik, majd a három vers (*A' Lantjáról, Az asszonyokról, Az irigység nélkül való életről*) szövege (KazLev. II. 156–158.), amelyek az Orpheus utolsó számának végén kaptak helyet, szövegükben lényegében egyezően, de módosított címekkel (*A' Lant, Az Asszonyok, Az Én Kívánságom*). Az Anakreon-fordítások kapcsán komoly vita bontakozott ki Kazinczy és Földi között, erről Földi leveli tudósítanak, Kazinczy leveli ugyanis nem maradtak fenn. Földi 1791. március 5-én válaszol Kazinczy bírálatára, hosszas verstani és poétikai fejtegetésbe bocsátkozva, valamint új versfordítások is közölve (KazLev. II. 170–175.), amelyek közül azonban már csak egy kerül az Orpheusba (*Anakreonnak XVIdik dala*), szintén az utolsó számba, de az elcélére, név nélkül. 1791. május 20-án Földi újabb hosszú fejtegetést küld a témában, újabb versekkel és javításokkal az előzőkhöz (KazLev. II. 191–204.). 1792. augusztus 10-én, az utolsó lapszám vétele után Földi neheztelve írja, hogy Kazinczy nem iktatta be a korábban küldött javításokat a kiadott szövegbe (KazLev. II. 266.).

Forrás

Anakreón: 15. dal.

XVI. VIZ, SZÉL, BETSÚLET.

Eggy Mesc.

Forrás

E mesc, mint Ember Nándor megállapítja (16–17.) „a Journal Encyclopédique 1786. évfolyamának egy cikkére vezethető vissza (II. 458.). E cikk ismerteti Pietro

Guadagnolinak, egy olasz meseírónak, 1786-ban Arezzóban megjelent fabuláit. Az ismertetés különösen kiemeli egyik meséjét (ezt azután a maga egészében eredeti olasz szöveggel közli is), mely *A Szépség, a Tudomány és a Becsület* utazásának leírásával a Becsület pótolhatatlanságát emeli ki. Rádaynál a Szépség és Tudomány alakjai helyébe a könnyebben érzékelhető Víz és Szél lépnek. Mivel az id. francia folyóiratot Ráday pompás könyvtárának kötetei között is megtalálhatjuk, és bizonyosra vehető, hogy Ráday olvasta az irodalmat érintő cikkeket, föltehető e mese alapgondolatának átvétele." Az olasz eredeti tartalmát franciául is megadja a lap, ezt Ember Nándor ugyancsak közli: „Les trois personnages cités vont ensemble courir le monde. Unis par les liens d'une tendre amitié ils craignoient que le sort ne les sépare. Les deux premiers annoncent que dans ce cas on les retrouverait, l'un chez les belles, l'autre chez les savans. *Le dernier* avertit ses compagnes que si elles viennent à le perdre, ce sera pour toujours."

XVII. IDEGEN SZÉPSÉG.

Összefüggések

1790. november 21-én küldi Földi, az *Eggy kevély széphez* című verssel együtt (KazLev. II. 122–123.). Magyarozatképpen megjegyzi, hogy „jambusokban vagyon, Hipponax és Anacreon szerént vagy *Catullusnak ama' nobilis* feddő verse szerént: Cinaede Thalle, mollior cuniculli capillo, vel anseris medululla, vel imula oricilla stb. Cat. Car. XXIII.” (KazLev. II. 122.). Kazinczynak nem tetszett (ezt közlő levele nem maradt fenn), Földi idézi őt 1791. február 5-i levelében és hosszan válaszol rá, nézeteltérésük verstani jellegű (KazLev. II. 154–155.).

Magyarázat

296. oldal

lakírozott: lagérozott (nép.): mesterségesen kikészített.

szita: ritkás szövésű, tüllszerű anyag (Szabó G. Zoltán adata).

Bengala: Bengália, indiai tartomány, a gazdagság jelképe a korban.

Komáromi Társak: a Péczeli József körül szerveződött Komáromi Tudós Társaság, amely a MindGy.-t adta ki.

XVIII. ERKŐLTSI TÖRVÉNYEK

Összefüggések

Ráday ígéri Kazinczynak 1790. február 24-i levelében, hogy „Consiliarius Darvas Ferencz Urnak bizonyos Moralis verseitis, mellyek meg érdemlik itíletem szerént, hogy valamely Gyűjteménybe mennyenek, ámbár már a' Musában egyszer bé mentenek, de minthogy a' Musának exemplárjai ritka praconumeránsoktól tartatnak meg, hanem többire negligálatnak, sőt elis szaggattanak, úgy vélem, méltó lesz azon verseket valamely Gyűjteménybe bé iktatni, mivel azokat magától említett Consilia-

rius Urtól szépen le írva kaptam, és kérésemre ki nyomtatattásokra való szabadságotis nyertem.” (KazLev. II. 40–41.) Váczy János a levélhez írott jegyzetében az említett „Moralis verset” a jelen költeménnyel azonosította, az Epaminondas álcnevét pedig Darvas Ferencsel (KazLev. II. 553.). Kazinczy utóbb kéri Rádayt, hogy küldje az ígért szöveget: „Eggy Levelében Nagysád Cons. Darvas Urnak valamely verseit ígértemeg. Esedezem azokért, és Gróf Telekynek némelly darabjaiért, mellyekről gondolom, hogy Nagysádnál meg-vagynak” (1790. augusztus 15., KazLev. II. 95.), s az hamarosan küldi is (1790. augusztus 30., KazLev. II. 102.).

Megjelenés

Ráday említi, hogy a vers a Magyar Musában már megjelent, de a bécsi Magyar Musában nem akadunk a vers nyomára, a még esetleg szóba jöhető pozsonyi Magyar Musa pedig nem hozzáférhető legnagyobb közgyűjteményeinkben.

XIX. HALOTTI-DAL.

Összefüggések

Kazinczy Aranka Györgyöt és Ráday Gedeont kérte, hogy segítsék Teleki József néhány költeményéhez az Orpheust (KazLev. I. 521., II. 95.), de hogy a jelen darab pontosan milyen úton jutott el hozzá, nem tudjuk.

Magyarázat

300. oldal

accompagniroz (fr.): zenével kísér.

XX. A' LANT. ANACREONNAK I. DALA.

Összefüggések

L. *Az Én Kívánságom* (XV. darab) jegyzetét.

XXI. AZ ASSZONYOK. ANACREONNAK II. DALA.

Összefüggések

L. *Az Én Kívánságom* (XV. darab) jegyzetét.

[MELLÉKLETEK]

I.
ORPHEUS.
1790diknek Jánuáriusára.

Összefüggések

A hónapok elnevezését illetően I. az Orpheus történetéről mondottakat. A felmerült elnevezésváltozatokat a következő táblázatban foglalhatjuk össze

<i>latin</i>	<i>régi magyar</i>	<i>zodiacus: latin – magyar</i>		<i>Barczafalvi</i>
Ianuarius	Boldogasszony hava	Aquarius	Vízöntő	zúzoros
Februarius	Böjtelő (első) hava	Pisces	Halak	enyheges
Martius	Böjtmás(odik) hava	Aries	Kos	olvanos
Aprilis	Szt. György hava	Taurus	Bika	nyilonos
Maius	Pünkösöd hava	Gemini	Ikrek	zöldönös
Iunius	Szt. Iván hava	Cancer	Rák	termenes
Iulius	Szt. Jakab hava	Leo	Oroszlán	halászonos
Augustus	Kisasszony hava	Virgo	Szűz	hévenes
September	Szt. Mihály hava	Libra	Mérleg	gyümölcsönös
Oktober	Mindszent hava	Scorpio	Skorpió	mustonos
November	Szt. András hava	Sagittarius	Nyilas	gémbercs
December	Karácsony hava	Capricorn	Bak	fagyláros

Magyarázat

307. oldal

Rajnis: Rájnis József.

Szabó Úr, Siegwartnak fordítója: Barczafalvi Szabó Dávid: Szigvárt, klastromi történet,
Pozsony, 1787.

Zodiacus (gör.): állatöv.

Hell: Hell Miksa (1720–1792) csillagász.

Horváth Ádám.

Élj boldogul Julisod 's Eratód karjai közt: utalás Földi eljegyzésére.

ORPHEUS.
1790diknek Februariusára.

Magyarázat

309. oldal

*Voltaire-nak Brútus, és Caesar nevű Tragoediáját Göből: Ugyanezt az információt írja Kazin-
czy Prónay Lászlónak is 1790. május 22-én (KazLev. II. 85.); Göből Gáspár c
Voltaire-fordításai nem maradtak fenn.*

Méropot, Alzír és Tancredet Péczeli: Péczeli József Voltaire-fordításai valóban megjelentek *Szomorú Játékok*, Komárom, 1789.; *Alzír*, Komárom, 1790. (vö. KazLev. II. 85.). *Hamletet, Stellát, Göthéből; és Missz Szara Szampszont Lesszingből Kazinczy fordította*: l. a 116. lap jegyzetét.

a' bé-állandó Ország-Gyűlése: 1790. június 10-én kezdődött.

Clavigó Ivánkay Vitéz által fordítva: Goethe *Clavigójának* fordítása kéziratban maradt (vö. KazLev. II. 85.).

Medea Gotter után: Friedrich Wilhelm Gotter *Medea* című drámájának fordítását Kazinczy nem készítette el (vö. KazLev. II. 85.).

Emília Galotti Lesszing szerint: csak 1830-ban jelent meg, Bajza József kiadásában (vö. KazLev. II. 85.).

Genuai Zendülés, Schiller szerint: Schiller *Fiescójának* Kazinczy általi fordítása sem készült el.

Macbeth Schakespear és Bürger után: Kazinczy Bürger német szövegén alapuló Shakespearé-fordítása kéziratban maradt (vö. KazLev. II. 85.).

Darvas kész Schillernek Tolvajival: l. az Orpheus szerzői című részben mondottakat.

Fehér: Fejér György Racine- és Tasso-fordításainak elkészültéről nincs tudomásunk, noha az előbbi ő maga hirdette a MindGy.-ben (IV. 154.).

Ivánkay Vitéz Úr, a' Dusch Oresztesének fordítója: l. az Orpheus szerzői című részben mondottakat.

ORPHEUS.

1790diknek Martiusára.

Összefüggések

A nyelvi-irodalmi feljegyzéshez vö. MTAK. RUI 2-r. 2./I., 175b–176a.

Magyarázat

311. oldal

accentus (lat.): kiejtésbeli sajátság.

Effendi: efendi (tör.): úr (török megszólításban).

Auditor (lat.): bíró.

[1790. április]

Magyarázat

313. oldal

Brassai FRÓNUSZ MIHÁLY Úr: l. az Orpheus szerzői című részben mondottakat.

WINDISCH Úr: Karl Gottlieb Windisch (1725–1793) tudós, szerkesztő.

Német nyelven írt Magyar Tárháza: Ungarisches Magazin (1781–1787).

ORPHEUS.
1790diknek Májusára.

Magyarázat

315. oldal

Verőtzei Predikátor SZILVÁSY GÁBOR Úr: l. az 58. oldal jegyzetét.

Ivánkay VITÉZ IMRE Úr, a' Dusch Orestesének fordítója, kész Göthének Clavigójával, és valaki másból Johanna Gray nevű szomorú Játékkal: a Dusch- és Goethe-fordításokra nézve l. fentebb, a *Johanna Gray* Wieland műve (vö. KazLev. II. 70.).

KOVÁTS FERENTZ Úr, a' Boileau Pulpitusának Fordítója, a' Fieszkó Zendülését fordította: Kovács Ferenc (1746–1819) Boileau-fordítása 1789-ben Győrben megjelent, Schiller *Fieszkója* azonban kéziratban maradt.

Bárány János Úr, egy ifjú, de érett Litterator, Don Carlost vette munkába: a Szinnyci által említett Bárány János koránál fogva nem jöhet szóba, más hasonló nevű írók nem ismerünk, így arra kell gondolnunk, hogy itt Bárány Péterről (1763–1829), Széchenyi Ferenc titkáráról van szó, aki éppen ebben az időszakban több színjátékot is fordított, s kapcsolatban volt a pesti magyar színtársulattal is (vö. Gyárfás Ágnes: *Az első magyar bölcséleti mű és története*, Bp., 1990., 185–187.).

A' Strelitzeket fordítja KÓRÉ SIGMOND Úr, a' Kotzebue Menschenhass und Reue fordítója: Kóré Zsigmond (megh. 1793) festő (vö. KazLev. II. 206., 281.) említett Kotzebue-fordítása, *Az embergyűlölés és a meghánás* 1790-ben, Bécsben jelent meg, *A' Strelitzek* című fordításáról ez az egyetlen adat maradt fenn; a hasonló című eredeti mű szerzője Joseph Marius Babo (1756–1822) német drámaíró.

Az Asszonyi-Nem a' XIXdik százban: a röpiratról és szerzőjéről nem találtunk adatot.

Pater Szaitz Leo Maria: talán a *Magyar és Erdélyországnak mind világi mind egyházi történetei* című, 1793-ban, Pesten megjelent munkáról lehet szó (Szaitzról és az *Igaz magyarokról* l. korábban többször is).

Geblernek Clementinája, fordította HATVANY ISTVÁN Úr: Thomas Philipp Freiherr von Gebler színműve megjelent magyar fordításban 1790-ben Pesten (*Klementina, vagy a testamentom*). A kiadvány névtelen, így ez lehet Hatvani Istváné (megh. 1816) és ifj. Ráday Gedeoné (1745–1801) egyaránt, Szinnyeinél mindkettőnél szerepel.

ORPHEUS.
1790diknek Juniusára.

Magyarázat

317. oldal

Korabinszky Mátyás: l. a 35. oldal jegyzetét, amely a Tudósítás háttéréhez is információt szolgáltat.

Stromájer Ignácz: Stohmayer Ignác Antal (megh. 1792) pesti könyvkereskedő.

Tertina Mihály (1750–1808), az *Ephemerides Budenses* (1790–1793) című latin nyelvű lap szerkesztője.

ORPHEUS
1790diknek Juliusára.

Magyarázat

319. oldal

ROUSSEAU, *Munkájának 20dik Kötetében*: Kazinczy a Genfben megjelent, Moulou és Du Pcyrou által szerkesztett kiadást használta (l. a 36. oldalt és jegyzetét). A 19–20. kötet a *Vallomásokat* és a *Magányos sétáló álmódzásait* tartalmazza a Sételier-bibliográfia szerint (Jean Sételier: *Bibliographie générale des oeuvres de Jean-Jacques Rousseau*, Paris, 1950., 217.), e művekben azonban nem találtuk az itteni Tasso-utalást (az eredeti kiadáshoz nem fértünk hozzá).

TASSÓnak *Gierusalema liberata*: Torquato Tasso (1544–1595): *A megszabadított Jeruzsálem* című eposzáról van szó. Az első idézet a 16. ének 25. szakasza:

Teneri sdegni, e placide e tranquille
repulse, e cari vezzi, e liete paci,
sorrise parolette, e dolci stille
di pianto, e sospir tronchi, e molli baci:
fuse tai cose tutte, e poscia unille
ed al foco temprò di lente faci,
e ne formò quel sí mirabil cinto
di ch'ella aveva il bel fianco succinto.

Magyarul (Hárs Ernő fordításában, Bp., 1995.):

Szelíd elutasítás, könnyű gyöngé
harag, enyelgő bók, jókedvű béke,
mosolygó szavak, könnyek drága csöppje,
elfojtott sóhaj, csókok szenvedélye:
a szív e dolgait gyűjtötte össze,
s tartotta lassú fáklátúz fölébe;
ekképp formálódott varázslatosra
az öv, mely szép csípőjét körbefonta.

A második idézet a 4. ének 3. szakasza:

Chiama gli abitator de l'ombre eterne
il rauco suon de la tartarea tromba.
Treman le spaziose atre caverne,
e l'aer cicco a quel romor rimbomba;
né sí stridendo mai da le superne
regioni del ciclo il folgor piomba,
né sí scossa giamai trema la terra
quando i vapori in sen gravida serra.

Magyarul:

Az összes örök árnyba temetettet
a tartaroszi kürtszó egybehívja.
A barlangok sötétje belereszket,
a lég a hangot vakon veri vissza;
szféráiból a legfelső egeknek
nem csap le a villám ilyen sivítva,
s nem dübörög ekképp a reszkető föld,
mikor tárnáit feszítik a gőzök.

ORPHEUS.

1790diknek Augustusára.

Magyarázat

321. oldal

Harmónica (gör., lat.): harmonika.

Flautavers: fuvola.

Fortepiano: zongorához hasonló régi hangszer.

muzsika: hangszer.

Corno: kürt.

Rembrandt (1606–1669) holland festő.

Tizián: Tiziano, Vecellio (1488/89–1576) itáliai festő.

Carpathus: a Kárpátok.

szaggatás: verslábak elválasztása.

Syllaba (lat.): szótag.

Klopstock: Az idézet a Messias I. részének közepéről való. Eredeti helyesírással:

Aber sinnlos und nur zur Verzweiflung allein noch empfindlich,
Sinnlos, wider Gott was zu denken, entstürzten im Abgrund
Ihren Thronen die höllischen Geister. Als jeder dahinsank,
Stürzt' auf jeden ein Fels, brach unter jedem die Tiefe
Ungestüm ein, und donnernd erklang die unterste Hölle.

Kazinczy – terjedelmileg hosszabb, de tartalmilag pontos – fordítása:

Ellenben megtompúlva fortélyt képzeni
Az Isten ellen a poklok királyai
Uralkodó székekbe kiestének.
A mint kihullottak mindegyikére
Egy szirt rohant, mindegyike alatt
Betört a mélység, s szörnyű csattogással
Recsegve dörgött végig a pokol. (Abafi 159.)

Schlachtgesang: Az idézet, a három versszakból álló óda (1765) első szakasza, eredeti helyesírásban a következő:

Wie erscholl der Sang des lauten Heers
Vor dem Gebirg in das Thal herab,
Da zu dem Angriff bei dem Waldstrom das Kriegslied
Zu der vertilgenden Schlacht und dem Siege den Befehl rief.

Magyarul:

Hogyan harsogott a hangos sereg dala
A hegyről a völgybe,
Amikor Waldstromnál a harci dal
A megsemmisítő csatára és győzelemre kiadta a parancsot.

Mitológiai szótár

- Achilles*: Akhilleusz, Thetisz istennő fia, a Tróját ostromló görögök hőse.
- Acta*: Akté: Attika régi neve.
- Aeolus*: Aiólosz, a szelek ura.
- Africus*: viharos délnyugati szél.
- Ajax vétké*: (Kis) Ajax megbecstelenítette Kasszandrát, ezért az istenek Trójából hazafelé széttörték hajóját.
- Ambroszia*: az istenek eledele.
- Ámor*: Aphrodité fia, a szerelem kisfiú formájú, nyilas istene.
- Anchises fia*: Aeneas.
- Apolló*: a költészet, a zene istene, akinek másik neve a Phoibosz ('ragyogó') volt, napistenként is tiszteltetett.
- Átridák*: Atreusz fiai, Agamemnón és Menelaosz.
- Auster*: vihart, forróságot hozó déli szél.
- Bacchus*: a bor és a mámor istene, a *szatírok* és a *faunok* a kísértetbe tartozó erdei istenek.
- Bellerophon*: Bellerophontész, görög hős, a Khimaira legyőzője.
- Bellóna*: a hadak istennője.
- Boreás*: Boreasz, hideg északi szél.
- Cadmus*: Kadmosz, thébai király.
- Calliope*: ld. Kalliopé.
- Calypso*: Kalüpszó nimfa.
- Ceres*: Démétér, a földművelés, a termékenység istennője.
- Cháron*: Kháron, az alvilág révésze.
- Chimera*: Khimaira: oroszlánfejű, kecsketestű, kígyófarkú mitológiai szörny.
- Cupidó*: ld. Ámor.
- Cybele*: Kübelé istenanya, a termékenység kis-ázsiai istennője.
- Cypris*: Aphrodité, a szerelem istennője.
- Dejopéja*: Deiopea: Juno szolgálatában álló nimfa.
- Diánna*: Artemisz, a vadászat istennője.
- Didó*: Karthágó királynője.
- Éósz*: a hajnal istennője, Hélios napisten húga.
- Erató*: a szerelmi költészet múzsája.
- Etéziák*: kánikulát enyhítő szellő.
- Eurus*: Eurosz, a délkeleti szél.
- Fébus*: Phoibosz, Apollón másik neve (mint napisten).
- fekete Szeretsenek' Királya*: Ceseus.
- Flóra*: a tavasz istennője.
- Fosforus*: Phósphorosz, a hajnalcillag.
- Ganymedes*: Ganümedész, az istenek pohárnoka. Zeusz mint sas felragadta.
- Grátziák*: Khariszok, a kellem istenasszonyai.
- Hebrus*: a Hebrosz folyó (ma: Marica).

Hecate: Hekaté, háromalakú alvilági istennő.
Heléna: Menelaosz spártai király felesége, miatta indult meg a trójai háború.
Helicon: Helikón, a múzsák szent hegye.
Hémus: a Balkán hegység.
Herkules: Hérahklész.
Hesperus: Heszperosz, Japetosz fia, az esthajnalcsillag.
Hesperusok: Heszperosz leányai, az aranyalmák őrzői.
Hymen: a házasság istene.
Juno: a főisten, Jupiter felesége a római mitológiában.
Jupiter: a főisten.
Kalliópé: az eposzköltés múzsája.
Lavinium: város Latiumban, amelyet Aeneas alapított s feleségéről nevezett el.
Léda: Lédát Zeusz (Jupiter) tette magáévá.
Lemnusi hámorjában: Héphisztosz kovácsműhelye Lemnosz szigetén.
Licaon: Likaón, arkádiai fejedelem.
Lipara: a Lipari-szigetek legnagyobbika.
Hebrus: trák folyó.
Márs: a hadisten, Venus szeretője.
Minerva: Pallasz Athéné.
Minos: Minósz Zeus (Jupiter) fia, krétai király, törvényhozó.
Nap húga: ld. Éósz.
Nereidék: tengeri nimfák, Nércusz tengeristen lányai.
Nóthus: csót, vihart hozó déli szél.
Ocean: Ókeanosz tengeristen.
Olympus: Olümposz, az istenek lakóhelye.
Pales: a legelők istene (vagy istennője).
Pallás: Pallasz Athéné, a bölcsesség istennője.
Pán: erdei isten.
Pandorai Szelentze: Pandóra mitológiai lányalak, aki kíváncsiságból kinyitotta azt a szelencét, amelybe a bajok és a remény volt zárva; az előbbieket kiszabadultak, az utóbbi benne maradt.
Párca: a párkák a végzet istennői, hárman vannak.
Paris: a trójai királyfi.
Parnassus: Parnassosz, a múzsák szent hegye.
Pasiphae: Pasziphaé, krétai királyné, egy bika szeretője, fia a bikafejű, embertestű Minótauros, akit Thészusz ölt meg a labirintusban.
Pegasus: Pégaszosz, szárnyas ló, a költészet jelképe.
Phoebus: Phoibosz, Apollón mellékneve.
Pontus: a Fekete-tenger.
Rhodope: a Rodope hegység.
Simois: kis folyó Trója mellett.
Spes: Remény.
Szitoní: thráciai.
Themis Leánya: Themisz titanisz leányai a hónap (évszakok).

Thetis: Téthüsz, Okeánosz titán felesége.
Thetis gyermekei: az Okcániszok.
Theseus, Thézeus: Thészeusz, mitológiai hős, a Minótauroszt legyőzője.
Tisiphone: Tisziphoné, az erinnüszeknek, a bosszú istennőinek egyike.
Títán: Héliosz, a Nap.
Tyros: föníciai város
Ulysses: Odüsszeusz.
Uránia: a tudomány, főleg a csillagászat múzsája.
Vénus Asszony sánta férje: Héphasztosz, az istenek kováca.
Vénus: Aphrodité, a szerelem istennője.
Vénusi Gyermeke: Ámor (Cupidó).
Veszta: a házi tűzhely istennője, nem volt gyermeke, papjai a Vesta-szüzek.
Zefirus, Zephirus, Zephyrus: Zephirosz, enyhe nyugati szellő, latinul *Favonius*.
Zeus: Zeusz, a főisten.

MUTATÓK

Az Orpheus szerzői

E mutatóban az Orpheus szerzőit soroljuk fel névsor szerint. A szerző megnevezést kettős értelemben használjuk: nemcsak a folyóirat tulajdonképpeni aktív (műveiket beküldő) közreműködőit nevezzük így, hanem azokat is, akiknek a szövegei nem saját kezdeményezésük folytán kerülnek kiadásra, részben mert már nem élnek (pl. Ányos Pál, Gessner), részben pedig mert a kiadó (aki leggyakrabban éppen Kazinczy) maga dönt a közlésről, amihez jó esetben azért engedélyt kér (pl. a Zichy-, Fáy-beszédek, a Pálffy-, Prónay-levelek). Nem teszünk különbséget eredeti mű és fordítás szerzője között, minden fordítót szerzőnek tekintünk. Azokat a szerzőket, akiknek a műveiből a fordítások készültek, külön mutatóban soroljuk fel, hogy egy közlemény egy mutatóban csak egyszer szerepeljen.

Az egyes szerzőknél megadjuk az azonosításhoz nélkülözhetetlen adatokat, majd a Kazinczyhoz és az Orpheushoz fűződő kapcsolatukat foglaljuk össze röviden (a terjedelem ennek a függvénye), nem célunk tehát irodalmi tevékenységük és jelentőségük általában vett jellemzése. Az Orpheusban megjelent műveiket az előforduló aláírás-változatok szerint csoportosítva, azon belül a közlés sorrendjében soroljuk fel. Ahol nincs aláírás, mert a cím veszi át annak szerepét, nem írunk nevet mi sem, s a betűnagyságú változatokat (vagyis a pusztán írásképi eltéréseket) sem vesszük figyelembe. Az álnevek és aláírás-változatok esetében itt nem alkalmazunk utalásokat, mert a betűrendes tartalommutató alapján, ahol mindenütt a feloldott nevet adjuk meg, könnyen azonosítható minden közlemény szerzője.

Ányos Pál (1756–1784) „Remete Sz. Pál szerzetbeli Pap” (HV.) műveinek kiadását Batsányi vállalta fel már a MM. első számának végén közzétett tanulmányszerű felhívásában (I. 62–72.; BJÖM. II. 109–116.). Horváth Ádám, aki közeli barátja volt Ányosnak, hosszasan levelezett Batsányival Ányos verseinek összegyűjtéséről, s a levélváltásokról Kazinczynak is beszámolt, csípős megjegyzéseket téve Batsányira (KazLev. I. 283–290.). Kazinczy a hozzá került két Ányos-verset nem adta át Batsányinak, hanem saját kiadványaiban közölte, illetve szándékozott közölni azokat. Mind ebben szerepe lehetett a kettejük között időközben elmérgesedett viszonynak, kései visszaemlékezése is tartalmaz erre vonatkozó, némileg gúnyos utalást: a *Calliroé*t Batsányi „a maga kiadásában talán azért sem vevé föl, mert én adtam ki” (KazLev. XIX. 45.).

Calliroe 249

Aranka György (1737–1817) „a' Maros Vásárhelyi Itélő-szék Bírája” (HV.) 1789 nyarán lépett kapcsolatba Kazinczyval, s igen hamar szoros barátságot kötöttek. Kazinczy elvállalta, s ki is adta Aranka *Júlia levelei Ovidius*hoz című, német eredetiből készült románfordítását, s hosszú leveleket váltottak nyelvi, irodalmi kérdésekről. Barátságukat elmélyítette, hogy 1790 januárjában kiderült, mindketten szabadkőművesek, Kazinczy Arankának írta 1790. március 25-én nevezetes szabadkőműves tárgyú levelét

(KazLev. II. 51–55.). Később eltávolodtak egymástól, de az Orpheus szerkesztésének időszakában még az intenzív kapcsolattartás, meleg barátság jellemezte viszonyukat.

Cons. Aranka

Λ' Veréb 18

Eggy Hirre-Vágyóhoz 20

Λ' Szarvak 51

Aranka

Λ' Boriska Képe alá 197

Arma virumque cano 225

Az Igasság Képére. Haschka után 232

Aszalay János, Szabó (1769–1796) Kazinczy József és Miklós préceptora volt a sárospataki kollégiumban 1785–86-ban, majd Kassán a normális iskolában tanító, az Orpheus szerkesztésének időszakában (állását 1791-ben, vallása miatt vesztette el) (vö. Benda II. 750.). Kapcsolatuk azonban jóval túlmutatott a tanügyi feladatok ellátásán, lévén hogy Aszalay maga is kísérletezett az írással. Kazinczy juttatta Aszalayt nyilvánosság-hoz: az Orpheusban többször beszámolt irodalmi terveiről, Lessing meséiből készült fordításait előbb a folyóiratban közölte, majd az egészet saját Herder-fordításával együtt jelentette meg 1793-ban, Bécsben (*Lessingnek meséi három könyvben*). Ez utób-ból másolta ki Csokonai a sokáig neki tulajdonított *Az oroszlán és szamárr* című mesét (vö. Cs/SzÉppr. 196.), mikor Kazinczy a jobb ízlés példajaként elküldte neki a köte-tecskét (Cs/Lev. 21.). Kazinczy előszava egyébként saját jelentős közreműködésére utal a Lessing-fordítás elkészítésében, olyannyira, hogy Váczy János szerint „a kiadott munka sokkal inkább az övé, semmint Aszalayé” (447.), Ember Nándor azonban jóval több önállóságot tulajdonít Aszalaynak (21.). Aszalay színdarabokat is fordított, ezek azonban kéziratban maradtak. Közreműködött Aranka románfordításának kiadásában (KazLev. II. 100.), Kazinczy-műveket másolt (l. pl. M. Irod. RUI 2-r. 2./I. 78–96.), feljegyzéseket készített Kazinczy műveiről (MTAK. K 638. II. 73., 74.). Kazinczy emlékezése szerint kézírása is hasonlatossá vált az övéhez, ami „egy rendes történetre ada alkalmatosságot” (l. KazÉlet. 135–139.). A Martinovics-szervezkedésben való részvétele miatt behörtönözték, fogságában halt meg (vö. Benda II. 750–752.).

Λ' Majom és a' Róka. Németből 22

Az Öreg és Fiók Galamb 24

Három Mese Lessingből 115

Λ' Medve és az Elephant 188

Batsányi János (1763–1845) és Kazinczy viszonya a Magyar Museum közös szerkesz-tésének rövid ideje alatt mérgesedett el végképp (l. minderről részletesen ott). Az Orpheus mindössze egyetlen négy soros epigrammáját adta közre, az is megjelent már korábban a Magyar Museumban. A Heliconi virágokban e mellett még helyet kapott egy dala (egy másik a II. kötetbe került volna), valamint Bároczizhoz írott episztolájának töredéke (amiben utalás volt a Bácsmegegyre, így kedves lehetett Kazinczynek is).

A' Martinestyei T'satában El-esett Magyar Vitézek' Sirhalmára 137

*Beretzky Mihály*ról nincsenek adataink, Kazinczy egy megjegyzéséből azt tudjuk meg, hogy hivatali munkatársa volt: az Orpheus 7. számának tartalmát leírván, *A' Páratlan Gerlitze* mellé ezt jegyezte: „a' Cancellistámé” (KazLev. II. 181.). A HV. II. kötetének foglalatában pedig a következőképp nevezte meg: „Törvényt-tanuló, Kassán”.

A' Páratlan Gerlitze 254

Csépán István (1758–1830) a debreceni református kollégium diákja volt, majd ügyvédként dolgozott. Kazinczy a HV. II. kötetének foglalatában „Törvényt Tudó, Komáromban” megnevezést jegyzett a neve mellé. 1791-ben tagja lett a pesti Nagyszívűséghez címzett szabadkőműves páholynek (Abafi Lajos: *A szabadkőművesség története Magyarországon*, Bp., 1993., 329.). Később belsősomogyi egyházkerületi gondnok és Festetics György fiscalisa, részt vett Somogy megye közéletében, ekkor került kapcsolatba Csokonaival is (vö. Cs/Lev. 557–559., 564–566.). Az 1790-es évek legelején intenzíven foglalkozott az irodalommal, alkalmi verseket adott ki és egy Zrínyiről szóló drámát fordított (Komárom, 1790), amit 1793-ban és 1794-ben többször elő is adtak (RMDE: 3. 499.). Kazinczyval való kapcsolatának részleteit nem ismerjük, a tőle közölt verseket Kazinczy Ráday Gedeontól kapta (1790. augusztus 21., KazLev. II. 98.). Orpheusban megjelent heroida-fordításairól Kazinczy később is megemlékezett (KazLev. III. 19.).

Gy. Tsepány István

Eggy Gögös-Lyánykához. Blumauer Után 175

Abelárd Utolsó Szavai Heloizhoz, a' Német Originál után 199

Viszont a' Heloizé Abelárdhoz 199

Álom Uz után 216

Darvas Ferenc (1740–1810), nógrádi alispán, majd helytartósági tanácsos, továbbá Pest megye országgyűlési követe. Az 1790-es ellenzéki mozgalom egyik vezetője, utóbb a Martinovics szervezkedésben való részvétellel gyanúsították, de el nem ítélték (Benda I. 217.). Számos röpirat és alkalmi vers szerzője, a *Hazafiúi Intés* számos kiadásban és kéziratban másolatban ismert. Az Orpheusban másik verse Epaminondas név alatt jelent meg. Epameinondasz (i. e. 418 k.–362) thébai államférfi és hadvezér nevét Darvas Ferenc szabadkőműves névként vette fel (Abafi Lajos: *A szabadkőművesség története Magyarországon*, Bp., 1993., 211.). Az álnév alkalmazása Kazinczy jegyzete szerint nem Darvastól származott, hanem annak egy barátjától, aki talán Ráday Gedeon lehet, ugyanis a letisztázott kéziratot ő juttatta el Kazinczyhoz (KazLev. II. 40–41.).

saját nevén

Hazafiúi Intés. 1790. 155

Epaminondas

Erköltsi Törvények 297

„*Darvas János* Úr Alpáron Abatúj Vármegyében, (Helytartói Confil. Darvas Ferentz Úrnak fia) Schillernek Tolvajit fordítja.” (35.) A HMNT. egy kassai tudósítása 1790

tavasán már mint a szikszói járás főszolgabíráját említi (II. 650.) Orpheusban közölt Schiller-fordítása teljesen elkészült, s 1793-ban meg is jelent Pesten, de csak halála (1805) után, 1810-ben adták elő, mert a megszigorított cenzúra 1795-ben betiltotta (MSzT. 69.). Kazinczyval való kapcsolatának részletei nem ismeretesek.

Moor Károl, A' Schiller Tolvaiban 176

Dayka Gábor (1769–1796) a pesti központi papi szemináriumban tanult 1787-től annak 1790-es feloszlataáig, ezt követően visszakerült az egri szemináriumba. Először levélben jelentkezett Kazinczynál, négy verset küldve közlésre (I. Földi levelét Kazinczynak, 1790. szeptember 17., KazLev. II. 105., vö. még PEml., KazMűv. I. 302.), amelyek meg is jelentek. Hamar Kazinczy kedveltjévé vált, különösen az elégiák írásában vélte tehetségének, valamint heroidák írására biztatta (KazLev. II. 125., 189.). Meg is látogatta a pesti kispapokat, s Daykában – kultuszképző visszacmlékezésé szerint – a „műzsák és gráciák kedveltjét” ismerte meg (vö. minderről újabban Szilágyi Márton: A „titkos bú” poétája? *Dayka Gábor kánonizálásának kérdőjelei*, in *A magyar irodalmi kánon a XIX. században*, szerk. Takács József, Bp., 2000., 73–87.).

Dayka

A' Szép Szemek. Olaszból 156

A' Szerető. 1787. K..n. 168

Újhelyi Dayka Gábor

Győzedelem Jövendőlés. M. DCCLXXXVIII. 167

Phyllis Demophonhoz. Tördékek. – Ovidiusból 200

betűjellel

Erzsébethnek Neve Napjára 284

Desszaffy József (1771–1843) az Orpheus megjelenése idején még kassai tanuló volt („a' Kassai Academ. Törvényt tanul”, HV./II.), Kazinczy is ezt az időszakot említi ki kapcsolatuk kezdeteként (PEml., KazMűv. I. 302.). Utóbb igen közeli viszonyba kerültek, s intenzív levelezést folytattak.

betűjellel

A' Músák és Ámor 278

Döme Károly (1768–1845) „Esztergom Megyebeli Kis Pap” (HV.), a pozsonyi papi szemináriumban működött irodalmi társaság tagja, Kazinczy e körben ismerkedett meg vele, mikor 1789-ben meglátogatta őket (vö. PEml., KazMűv. I. 318.). Ekkor vette át az első számban tőle közölt verset is (vö. KazLev. I. 516.). E látogatást követően született Döme epigrammája Kazinczyhoz, amely olyannyira hízelgett híúságának (vö. KazLev. 516–517., 521.). Ezt és a Bácsmegegy példányainak küldése kapcsán Döméhez írott versét a HIV.-ben Mede Pál névre alkalmazva közölte. A HV. nyomtatásának ügyeiben egyébként éppen Döme volt Kazinczy segítségére Pozsonyban (vö. KazLev. II. 125., 183., 188–189.). Dömét Kazinczy Daykával együtt emlegette, az elégia műfajában tartotta mindkettőjüket kivételes tehetségnek (vö. KazLev. II. 125., 189.).

Magas hőfokú barátságuk nem tartott sokáig, az első nézeteltérések vallási kérdésekben már 1791 körül jelentkeztek (KazLev. II. 188.), a levelek többször késtek (pl. KazLev. II. 233.), végül 1794-ben került sor a szakításra, Döme Bousset-fordítása kapcsán (KazLev. II. 349., 353–357.).

saját nevén

Eggy Haragoshoz. 1788. 21

Etelec a' *Tsonka-Toronyban* 47

Etelka Etele' fogságát meg-hallja; El-ájúl; fel-eszméllkedik; reszket 49

Mede Pál

Tibullusnak Első Alagyája 246

név nélkül

Nagyon Tisztel. Bélik József Úrnak Előbb az Erköltsi Tudomány érdemes Oktatójának, most pedig a' Posonyi Nevcndékség eggyik Al-Igazgatójának Neve napjára. 1788. 95

D'Este, Victor kassai akadémiai tanár, ugyanannak a kassai szabadkőműves páholynak volt tagja, mint Kazinczy is (Abafi Lajos: *A szabadkőművesség története Magyarországon*, Bp., 1993., 302., 343.). Kazinczy kiadott levelezésében egyszer tűnik fel neve, valamely küldemény vivőjeként, 1788-ban (KazLev. I. 191.). Benda Kálmán így jellemzi az 1791-es, a pesti egyetem természettani és mechanikai tanszékének elnyerésére beadott (egyébként sikertelen) pályázata kapcsán: „D'Este Viktor világi pap ekkor már 6 éve tanította a kassai akadémián a természettant és a mezzei gazdaságot. Az egyetem fölterjesztése szerint nyomtatásban megjelent munkája nincs, de „igen jól tanít és az akadémia természetrajzi múzeumát rendbeszedte. Beszél németül, olaszul és franciául.” (Benda I. 411.)

Prof. D' Este Victor Úrnak Hivatalbeli Jelentése Mélt. Gróf Török Lajos Úrhoz, A' Tudományoknak Kassai Megyebeli Királyi Fő-Directorokhoz, a' Dobszai hegynek le-omlása felől. 1787. 103

Fáy Ágoston (1745–1818) Abaúj vármegye alispánja, consiliarius. Kazinczy II. József halálhírének vétele kapcsán megemlékezett róla a PEml.-ben is, s ez az alkalom éppen az Orpheusban közölt beszéd elmondásának napjával esett egybe. (KazMűv. I. 326.).

Cons. Fáy Ágoston Úr' T. N. Abaújvármegye Elsőbb Vice-Ispánja', a' Kassán 1790ben Martiusnak elsőjén össze-gyülekezett Rendekekhez tartott Beszédc [Kazinczy kommentárjával] 56

Fejér György (1776–1851) „Fejérvári Megyebeli Kis Pap” (HV.), a pozsonyi papi szemináriumban működő irodalmi társaság fő szervezője, iskoladrámák szerzője (RMDE. 3., 330–332.). Kazinczy vele nem tartott szoros kapcsolatot (levélváltásukról sem tudunk ekkoriban), aminek oka lehet az is, hogy Döménél jóval kevesebbre tartotta Fejért, mint poctát („Ennek Magyarságát meg-dítsérni ugyan nem lehet, mert az tellyes Soloecismusokkal: de ditséretet érdemlő még is okosabb gondolkozása,

munkássága és példás igyekezete.” KazLev. II. 81.). Másutt francia, német, olasz nyelvtudását emelte ki (I. 518.). Az Orpheusban és leveleiben hírt adott Fejér munkálkodásáról, noha az említett Tassó- és Racine-fordítások cikészültéről nincs tudomásunk (35.; KazLev. II. 81., 85., 96.). A Fejértől közölt verseket Kazinczy 1789-es pozsonyi látogatása alkalmával vette át (KazLev. I. 516.)

Fehér György
Λ' Músákhoz 16
Λ' Kert 243

Földi János (1755–1801) 1788-ig a pesti egyetem orvosi karán tanult, kapcsolatba került Ráday Gedeonnal, s rajta keresztül a Magyar Museum korrektora lett. Ekkortól kezdett levelezni Kazinczyval. 1789 legelején Szatmárnémetibe került orvosnak, 1791 decemberétől a hajdúkerület főorvosa lett Hadházon, mindeközben literátori tevékenysége is folyamatos volt. Nézeteltérősei támadtak Batsányival, együtt tervezte Kazinczyval az újonnan kiadandó lapot, majd verseit is Kazinczynak küldte közlésre. 1791-es intenzív levélváltásaik során azonban mind több kérdésben ellentétes álláspontot képviseltek (pl. a fordítás, a grammatika, az anakreoni versek), Kazinczy nem vette jónéven Földi egyenességét, s 1792-től lényegében elakadt levelezésük.

D. Földi
Liciniushoz. Horátiusból: *Rectius viues* 17
Enyim Juliska! 46
Zoil Ellen 135
Neobule. Horatius Ódáinak III. Könyvéből 137
Lesbiához. Szorossan a' Deák szerint 184
Barátság' Tűköre 197
Eggy Kevély Széphez 248
Idegen Szépség 296
Az Asszonyok. Anacreonnak II-dik Dala 302

Földi
Az Én Kívánságom. Anacreonnak 15-dik Dala 295
Λ' I. ant. Anacreonnak I. Dala 301

név nélkül
Anacreonnak XVI-dik Dala 266

Fronius Mihály (1761–1812) „brassói szász” (KazÉlet. 151.), Göttingában tanult tudós, 1786-ban a kassai tankerület hivatalnok, ekkor ismerkedhetett meg Kazinczyval. Az Orpheusban több tanulmányát is szerette volna közölni Kazinczy, mint az az első kötet záróhorítóján közölt tudósítószövegből kiderült (313.). Itt megemlékezett Froniusnak Karl Gottlieb Windisch Ungarisches Magazin (1781–1787) című folyóiratában közölt cikkeiről is. Orpheus-beli tanulmányát utóbb németül is kiadta, ezt a mai napig idézi a külföldi szakirodalom.

Eggy Erdélyben Brassó Körül 1781ben Találtt Vad-Embernek Le-Irása 73

Gessner, Salomon (1730–1788) svájci német költő, a korszak népszerű idillszerzője. Összes műveinek a XVIII. század végi magyar irodalomban két teljes fordítása is készült, az egyiket Kazinczy készítette. *Idylliuminak* 1788-ban Kazinczytól napvilágot látott fordítása óriási hatást gyakorolt, különösen az ifjú írónemzedék körében.

Geszner Salamon' Válasza Kazinczy Ferentzhez 250

Hari Péter (1762–1828) a máramarosszigeti iskola tanára, majd igazgatója, e minőségében került kapcsolatba Teleki József gróffal, aki lehetőséget biztosított számára, hogy külföldön képezze tovább magát (vö. F. Csanak Dóra: *Két korszak határán. Teleki József, a hagyományörző és a felvilágosult gondolkozó*, Bp., 1983., 313–314.). 1788-ban Pestre került, majd Bécsbe, Wartensleben generális fiai mellé nevelőnek, itt két nagyobb alkalmi verse is megjelent, önálló kiadványként (vö. HMNT. 1789. 527.). Több költeménye látott napvilágot a Magyar Musában, rendszerint H. P. monogrammal. Versei (a HV. második kötetében az itt közöltön kívül egy másik is tervbe volt véve) minden bizonnyal Teleki József és Ráday Gedeon közvetítésével jutottak el Kazinczyhoz, személyes kapcsolatfelvétellel legalábbis nem találtunk nyomot.

Viszontagságok 99

Horváth Ádám (1760–1820) a *Hunniás* sikere révén a kor neves szerzőjének számított, Kazinczy nem is látott szükségesnek semmilyen megnevezést a neve mellett a HV.-ben. Kapcsolatuk, amely 1788 körül kezdődik, az 1780-as, 1790-es évek fordulóján rendkívül intenzív. Szoros barátság alakul ki közöttük, Kazinczy vezeti be Horváthot a szabadkőművesek közé. Első találkozásukat és barátságuk más eseményeit több művük is megörökítette, melyek az Orpheusban is helyet kaptak. Együtt tervezték az új folyóiratot Kazinczy Magyar Museumból történt kiválása után, Horváth némiképp csalódottan vette tudomásul, hogy Kazinczy egyedüli szerkesztő kíván lenni, de így sem fordult el tőle, továbbra is küldte verseit közlésre. Ízlésük és gondolkodásuk különbségei azonban pár év elteltével mind jobban kiütköztek és levelezésük intenzitása alábbhagyott, kapcsolatuk meghűlt, majd lényegében meg is szűnt.

Horváth Ádám

T'salattatás. Szántódon, Juniusnak 8dikán 1789. 25

Édes Bánat 50

Az Esztendő Utolsó Éjtszakája. Füred, 1788. Decembr. 31dik 143

Lelkemhez. Születésem Napján Májusnak 11dik 1789. 177

1. Januarii 1789. Új Esztendő Hajnala 186

A' Prométheus Tüze. Bürger után 242

Horváth

A' Hajnal. Kazinczy Ferentzhez 80

Ki-fakadás 255

Búslakodás 288

Pálózi Horváth Ádám

A' Szala Vármegyei Korona-Őrző Nemes Sereg' Budára Indulásakor. Füred Iker
26dikén, 1790. 222

Kallós Dániel ekkoriban Kazinczy hivatali munkatársa lehetett, legalábbis egy helyütt Aszalayval említi együtt (I. 44.), s egyébként is bevett gyakorlata volt megbízni a közvetlen környezetében dolgozókat kisebb fordítások elvégzésével. Egyik levelében Szirmay Kallós Dánielként, egy természettudományos munka kapcsán szól róla (KazLev. II. 183.), majd a PEml.-ben azt írja, hogy 1794-ben tért vissza göttingai és hollandiai útjáról (KazMűv. I. 359.). Váczy János ebből arra következtetett, hogy Kallós Dániel református prédikátor lehetett (KazLev. II. 553.). Még Kazinczy egy 1824-es levelében is előfordul a neve, „Kedves Barátunk”-ként említve (KazLev. XXII. 386.).

Helvetius Úr Gróff --- nak a' Pctersburgi Académia Praescsnck 13

Kazinczy Ferenc (1759–1831).

Kazinczy

Sóhajtás. Kassa körül, Septembr. 21dik 1789. 24

A' Törvény-Szabásról. (Rousseaunak Gouvernement de Pologne nevű Irásából) 36

Hólnap 52

Brútus 53

Keresztes Bálint Kedveséhez Tornai Márgithoz, a' Szent Földről. Kassán, Septemb.
24dik 1789. 65

Igazítások 70

A' Gyermeek Poéta. Superint. Götz 101

Anakreonnak XIIdik Dala 102

Anakreonnak XXIIIdik Dala 102

Szemira és Szemin. Geszner Salamon Úrnak Irásaiból 104

Tisztel. Döme Károly Úrhoz, Bacs megyeim' Levelleinek egynehány példányival.
Kassán, Jan. Ijén 1790. 108

A' Rózsa, és a' Hyacinthus. Francesco de Lemene Olasz Verse szerint 117

Négy Berlii Protestáns Gyülekezet' Esedezése IIdik Friedrich Királyokhoz 124

Lilla. (Olaszból.) 141

Keresztyén é vagy Keresztény? Orthographiai Kérdés 142

A' Czenczim Szája. Janus Secundusból 198

Az El-késődött Leány. Gróf Stolberg szerént. 202

Skizzek a' Voltaire Életéből 206

Impromptü1 a' Hab-Tsilapítóra 248

Klopstocknak Két Ódája. 1) Az Ő Halála. 281

Csidli 283

Kazinczy Ferentz

Eggy Hajóra. Debretzen. April. 21dik. 1789. 240

Széphalmy

Bé-vezetés 9

Fő-Cancellarius Gróf Pálffy Károly Ur Excellent. Levele, a' Voltaire Henriásának fordítójához, Pétzeli József Úrhoz 11

Litteratori Tudósítások 34

Grammaticai Jegyzésc 39

Cons. Fáy Ágoston Úr' T. N. Abaújvármegye Elsőbb Vice-Ispánja', a' Kassán 1790ben Martiusnak elsőjén öszve-gyülekezett Rendekhez tartott Beszéde [Kazinczy kommentárjával] 56

Utazások. Eger 59

Utazások. Füred 62

A' Habok. Carlo Magginak Olasz Sonnetje után 98

A' Henye Bibliothecarius. Göcking Után 101

Anakreonnak III dik Dala 107

Utazások. Kassa 132

Litteratori Tudósítások 152

Ugyan-az. [Lcsbiához] Szabadon. Kassán, Octobr. 9dik 1790. 184

Folytatása a' Prussz Király Elmelkedéseinek a' Törvény-Szabásról 268

D. Földinek Széphalmy viszont-barátságát 308

Litteratori Tudósítások 310

Török dal magyar orthographiára 312

Jelentés 313

Az olasz nyelv édességének és hathatóságának két példája 319

Fenyvesi

Az El-hagyott Leány. 1788. 9-dik Octob. 115

név nélkül

Utazások [1. és 2. levél] 29

Litteratori Tudósítások 116

Azon Okokról, A' Mellyek Szerint Új Törvényeket Szabni, Vagy A' Régiket El-Törteni Kelleik? A' II dik Fridrich Prussziai Király Irásai Közzül 169

Ki nem nyomtatott munkák 315

A' német nyelv hangzása 321

Kazinczy András Kazinczy Ferenc dédapja, életéről a Kazinczy által írott jegyzetből van tudomásunk (205.). E két költeményén kívül még kéziratos naplójáról maradt fenn adat.

Kazinci András Mátkájához Ödönffi Vinnai Erzsébethez. 1685ben 203

Ugyan-Ö Hozzá. (1686.) 205

Kazinczy Miklós (1774–1844) Kazinczy Ferenc testvére, ekkoriban még tanuló. Fialetkorából maradt fenn két fordítása, az egyik az Orpheusban kapott helyet, a másik, az *Oszmondok* című színdarab 1793-ban jelent meg Kazinczy előszavával (ezt a cenzúra erősen „megrostálta”). Ekkor már Nagyváradon patvarista volt, bátyjánál, Dienesnél

(vö. KazLev. II. 290.). Váczy János Kazinczy Ferenc erős és közvetlen (rá)hatásával magyarázza Miklós irodalmi próbálkozásainak létrejöttét (KazLev. II. 564.).

Vallás-Tűredelem. Persiai Rege. Saadinak Bustan nevű könyvéből, Meissner után.
136

Láczai Szabó József (1764–1828) sárospataki diák, majd préceptor, az Orpheus szerkesztése idején külföldön tanult, korábban már megjelent művét Ráday Gedcon küldte meg közlésre Kazinczynak (vö. KazLev. II. 144.).

Láczai József

A' Tántzos Medve Gellertből 263

Lónyay Ferenc verseit Kazinczynak diákkorában példa gyanánt mutatta a tanítója, „azt akarván láttatni, hogy nemcsak professzor és pap, hanem tekintetes úr is tud, ha lelket kapott és igyekszik”. (KazÉlet. 60.) Lónyai munkáiról az egyetlen általunk ismert információ Kazinczy kéziratos feljegyzésében olvasható: „*Lónyai*nak emlékeztetere feljegyezzük, hogy gyermekkorunkban láttuk egy alkalmas testességű kötet deák Verscit *Poocs András* akkor Pataki Togatus Deák, később Zemplényi 's majd osztán Ungvári Tractusbeli Reform Predikátor, most Catholicus Világi-ember', kezében. Az öreg Lónyai a' Verseket olly ígéretvétel alatt adta által Poocsnak, hogy azok Hollandiában, hova indulni készült, kinyomtattassanak, 's meg vala csalva. Elveszett a' csomó, 's mása Lónyaijánál sem maradt.” (MTAK. K 625. 152ab.) A Lónyai Ferenc neve alatt az Orpheusban közölt epigramma azonban nem saját szerzeménye, ő mindössze felhasználta az adott alkalmatosságra az ismeretlen eredetű négyisorost.

In Alexandrum Sz – – ay, Juvenem Mollem, dum Castra Martis sequi vellet 52

Molnár János (1728–1804) szepesi kanonok, a *Magyar Könyv-Ház* kivonatoló folyóirat szerkesztő-írója, számos hitvédelmi mű szerzője. Kazinczy meglátogatta 1787-ben Szepesen, mint azt részletesen leírja a PEml.-ben (KazMűv. I. 290–291.). Verseit mintegy negatív példaként közölte, Molnár hitvédő munkásságával az Orpheus hasábjain is vitakozott.

Kanonok Molnár János

Béla-kúti Fémíus 109

Erdélyi Kármenta 112

Az Ártalmas Könyvek 136

Múlandóság 185

Németi Pál (1758–1783) debreceni diák volt, majd Teleki József fiainak nevelője, nagy tehetségű verselőnek tartották (vö. Varga László: *Németi Pál, a debreceni kollégium diákköltője*, Debrecen 1940; Szörényi László: *Latin költészet 1770 és 1820 között és Neolatín lírai költészet a XVIII. századi Magyarországon*, in uő: *Studia Hungarologica*, Bp., 1999., 97–120., 134–146.). Kazinczy már az Orpheus tervezgetése közben számolt Németi verseinek kiadásával, mint az Horváth Ádám válaszeveleiből kiderül (I. 324.,

371.); Horváth egyébként Németi jó barátja volt a kollégiumi évek alatt (vö. Péterffy Ida: *Horváth Ádám munkássága a „Hunniás” előtt*, Bp., 1985., 18–19.).

Paulus Némethi

Excellent. Comiti Carolo Pálffy, Cum Musas Debrecinas Inviseret. 1779. 216

Orczy Lőrinc (1718–1789) elsősorban mint mecénás vett részt a Magyar Museum előkészítésében, s csak néhány írása jelent meg ott, az Orpheus kiadását pedig már nem érte meg. Kazinczy jól ismerte, noha nem volt vele olyan szoros kapcsolatban, mint Batsányi, akinek Orczy fő támogatója volt. Haláláról megemlékezett az Orpheusban.

B. Orczynak Némelly Levelei 53

B. Orczy Lőrincz Úr Bútsúzása Abaújvármegye' Rendeitől. Kassán, Octob. 14dikén, 1784. 232

Péczeli József (1750–1792) a Henriás fordítójaként és a komáromi Mindenes Gyűjtemény szerkesztőjeként nagy tekintélynek örvendett a literátorok között. Kazinczyval váltott levelek (már az a néhány, amely megmaradt) a kölesönös tisztelet hangján szólnak, így emlékezik rá a PEml.-ben is (KazMűv. I. 298.), még akkor is, ha irodalmi ízlésük alapvetően eltért (l. pl. Kazinczy kritikai megjegyzéseit a Young-fordításról a MM.-ban, I. 100–101.). Kazinczy rövid tudósításokat írt a Mindenes Gyűjteménybe, az Orpheust Pálffy Károly Péczelyhez írott üdvözlő levelével indította útjára, valamint tudósításaiban is kitért Péczeli és a MindGy. tevékenységére. Az Orpheusban közölt egyetlen Péczeli-vers kiadási körülményeiről nincsen adatunk.

Péczeli

Köszönet az Ország Rendeihez, midőn 1790ben Rák Hdikén a' köz dolgok folytatására a' Magyar Nyelvet rendelték 219

Prónay László (1734–1808) zólyomi, majd csanádi főispán (MP. 393.). Kazinczyval haláláig levelezési kapcsolatban volt (vö. ekkoriból KazLev. I. 237–238., 321–322.). Kazinczy a Gessner-fordításon kívül több más művét is megküldte Prónaynak, Hamlet-fordítását neki ajánlotta (a dedikációról, noha egy helyütt szörnyűnek nevezte, még később is azt írta, hogy örömmel olvassa, vö. KazLev. II. 79., 80–85., III. 409.).

B. Prónay László Úr Excellentziája Kazinczyhoz 12

Ráday Gedeon (1713–1792) a korabeli magyar literátorok, közöttük is különösképpen Batsányi és Kazinczy pártfogója, a MM. és az Orpheus megjelenésének támogatója. Régi és újabb írott művei e folyóiratokban jelentek meg (illetve még néhány darab a MMusában), amelyek nem kerültek ezekben kinyomtatásra, legnagyobb részét el is veszték az utókor számára. Kazinczyval való kapcsolata részleteiben ismert (l. PEml., illetve Kazinczy emlékirása), az Orpheusban közzétett műveinek sorsa levelezésükből pontosan nyomon követhető. Rejtőzködésére jellemzőek álnevei, amelyek esetenkénti megválasztására is gondosan ügyelt.

Báró Id. Ráday Gedeon

- Báró Rádaynak Pétzeli Palotája. (festetett 1766ban.) 19
Eviralla. Ossiának Tóldalékjából 41
Dienes. Virgiliusnak első Ecclógája, meg magyarosítva, és I. Mátyás Királyunk
időjéhez alkalmaztatva 89
Eggy Vén Emberről. Mese, Gellertet követve 195

Gróf Id. Ráday Gedeon

- A' Violátska és Rózsa. Rudolphi Carolínának Német Verse szerént. 256
Három Próbái a' Telemachus Kezdetének 261
Egynehány Fabulák. Rész szerént szabadon fordítva, rész szerént Eredetiek 284
Szép Rósi. A' Virgilius Alexisének szabad követése, vagy inkább meg-magyarosítása
291
Viz, Szél, Betsület. Eggy Mese 296

A. J.

- Anákreonnak XLVd. Dala. Trocheus Lábakon 50
Sóhajtás. (Lásd az Orpheus I. Darab. 48dik Óld.) 100
Ugyan-azon Dal Meg-hosszabbítva 100
A' Vén Ember. Gellert szerint 141
Dieneshez Martialisból, szabadon 279
Két Vénus. 'S Külömböző Két Fijok 293

N. Y.

- Tavaszi Estve. 1735. 138
Virgilius Aeneissének Kezdeté 235
Mápes Gvalternek Kortsma-Dala 258
A' Mápes Mentsége 260

név nélkül

- B. Rádaynak Pétzeli Palotája 150
Mólnár Albert Magyar Soltárinak Első Ki-Adásáról. Jöttek-ki Herbornában 1607ben
189

Rájnis József (1741–1812) az 1780-as évek végén és az 1790-es évek elején Győrben tanított. A prozódiai harcban Baróti Szabó Dávid vitapartnere volt, s szembekerült Batsányival is, aki a Magyar Museum I. kötete 3. számához csatolt Toldalékban válaszolt Rájnisnak, Baróti helyett. Kazinczy és Rájnis így a literátori belharcokban egy oldalon találták magukat (vö. KazLev. II. 145–151.), noha irodalmi műveltségük és ízlésük egyébként igen eltérő volt. Kapcsolatuk részletei nem ismeretesek. Az Orpheus hónap-cinevezései Rájnis javaslatát követik.

Rájnis

- Fordítás Virgiliusnak Aeneiséből 265
Két Példa a' Voltaire Henriásanak hat lábú fordításából 266

Révai Miklós (1750–1807) ekkoriban rajzot tanított Győrben, irodalmi szövegkiadói tevékenységet folytatott, valamint több kísérletet tett egy magyar tudós társaság megszervezésére. Kazinczy 1786-ban találkozott vele először személyesen (KazÉlet. 270.), kapcsolatuk nem volt túl szoros, de grammatikai és irodalmi kérdésekbeli különbözőségeik nem is rontották meg viszonyukat.

Virgilius Ecclogáinak Kőszegi Rajnis József Úr által tett Fordítására 15
A' Haza Tértt Magyar Koronának Öröm Ünnepeire 76

Sároy Szabó Sámuel (1743–1817) ügyvéd, utóbb a Martinovics-perben Kazinczy védője (vö. Benda II. 265.). Irodalmi munkássága e fordításon kívül nem ismeretes.

Sáray Sámuel
Szerentse-Kívánás A' Magyarokhoz 156

Szatthmári Paksi Mihály, id. (1715–1778) sárospataki kollégiumi tanár, Kazinczy tisztelettel emlékezett meg róla a PEml.-ben is (KazMűv. I. 232.).

Szatthmári Paksi Mihály
Eggy Esetre. 1760. 224

Szentjóni Szabó László (1767–1795) nagyváradai tanító, majd nagybányai tanár, utóbb hivatalnok Pesten. Kazinczy segítségével jutott álláshoz Nagybányán, s az irodalmi életbe való beavatást is Kazinczy ismeretsége jelentette számára. Kazinczy, Horváth Ádám és Földi 1789–90-es leveleikben hosszan és részletesen tárgyalják és elemzik az ifjú felfedezett munkáit, különösen az Orpheus első számában közölt Wieland-fordítását. Szentjóni utóbb eltávolodott Kazinczytól, inkább Batsányihoz kötődött, s Kazinczy is elmarasztaló véleményt fogalmazott meg róla leveleiben.

Szabó László
Glycerion. Wielandnak Diogeneséből 23
Panasz. Ovid. Bús Leveleiből 86

Ottományi Szabó László
A' Tavaszhoz. Nagy-Várad, Bika 12dik 1789. 130

Szent-jóni Szabó László
A' Reménység. 1790. 251

Szilágyi Sámuel (1719–1785), id., piskárosi, a debreceni kollégium tanára, majd püspök, Voltaire *Henriádjának* Péczeli mellett másik magyar fordítója. Kazinczy nagy tisztelettel viseltetett iránta, utóbb megírta életrajzát is (TudGyűjt. 1820. VIII. 93–104.).

Superint. Szilágyi
Póp Newtonra 17

Teleki József (1738–1796) ugoceai főispán, a református egyház egyik fő világi támogatója (F. Csanak Dóra: *Két korszak határán. Teleki József a hagyományörző és a felvilágosult*

gondolkodó, Bp., 1983.). Kazinczy ifjúkorától kapcsolatban állt vele, többször megemlékezik erről a PEml.-ben is. Irodalmi tevékenységéről kritikusan vélekedett, de elismerte kezdeményező szerepét (pl. a Gessner-fordítás előszavában is). Teleki verseit Aranka György és Ráday Gedeon közvetítette Kazinczy számára.

Gróf Teleky József

Cocu, Hahnrey 136

Ugotsai Fő-Ispán Gróf Teleky József Úrnak Beszéde Azon Vármegye Rendeihez. Nagy-Szőlősen, April. 29dikén, 1790. 162

Halotti-Dal. 300

Török Lajos (1748–1810) kassai tankerületi igazgató, Kazinczy hivatali főnöke, szabadkőműves testvére, későbbi apósa. Az Orpheusban betűjellel közölt írás az ő 1790-ben latin nyelven kiadott *Conspectus regiminis* című röpiratának fordítása, a kipontozott betűk kiegészítésével pedig az ő nevét kapjuk meg, így őt tekintjük a közlemény szerzőjének (l. erről részletesen a magyarázatok között).

Gróf ... j...

Anglia, és Magyar Ország Igazgatások' Formájának Elő-Adása 120

Vályi András (1764–1801) visitator (segéd-tanfelügyelő) Kazinczy mellett a miskolci járásban, majd katolizálásával megnyílik előtte az út a pesti egyetemre. Országismereti könyvének tervét az Orpheus horítóján megjelent tudósításában is népszerűsítette (317.). Kazinczy leveleiben beszámol egyéb fordításairól (Wieland Psalmusai) és Vályi irodalmi törekvéseit saját példájával, nevezetesen Gessner-fordítása inspiratív erejével magyarázza (KazI.cv. I. 423–424.).

Vályi András

* * * ra 47

A' Népesítésről 118

Tudósítás 317

Verseghy Ferenc (1757–1822) volt pálos, majd világi pap, az Orpheus kiadásának időszakában Budán élt, s alkalmi munkákból tartotta fenn magát. Korrektora volt a Magyar Museumnak is, elsősorban ott publikált, Kazinczyval nem volt közelebbi kapcsolatban.

Versegi

A' Ne-Felejts 196

Emlékesztető Oszlop, azon Hazafiak Tiszteletére, a' kik az Ország előtt, Júniusnak 11-dik és 12-dik Napjain 1790, a' Haza-nyelvnek hű-vétele mellett szállottak 230

Virág Benedek (1754–1830) a pálos rend tagja, 1780–1794 között Székesfehérvárott tanár. Későbbi szoros barátságuk kezdetei éppen az Orpheus szerkesztésének időszaka nyúlunk vissza, ekkor kerültek levelezési kapcsolatba.

A' Győzedelmeskedő Magyar Sereghez. 1790. 228

Eggy Hajóra. Székesfehérvárott, 1790. 241

Vitéz Imre (megh. 1806) iskolatársa, majd közeli barátja Dayka Gábornak, aki utóbb is többször időzik nála, és több verse is szól hozzá (vö. Kabdebó Lóránt: *Dayka Gábor költői pályája*, Miskolc, 1968). Kazinczy visitoraként dolgozott az egri járásban, az ő hatására kezdett irodalommal foglalkozni (KazLev. I. 423–424.). Duschból készült fordítását (*Orestes*, Pest, 1789) neki ajánlotta, s a könyv élén kinyomtatta Kazinczy válaszelevelét.

Vitéz Imre

'Töredék a' Wieland Diogeneséből 19

Ivánkay Vitéz

Simon Rau 'Sziciliai Poéta' Írásaiból 252

Phyllis, Amor, Vénus. Francesco de Lemene után 294

Zichy Károly (1753–1826) az 1790-es országgyűlés egyik vezető szónoka, Kazinczy többször találkozott vele hivatalos alkalmakkor, de közelebbi kapcsolatokról nem tudunk.

Az Ország Bírójának Gróf Zichy Károl Úr Ő Excellentiájának Beszéde, mellyel az Ország Gyűlésére öszve-sereglett Méltóságokat 's a' Második Tábla Követjeit Budán Rák 10dikén 1790ben idvezlette 227

A fordított szerzők mutatója

E mutatóban a fordított műveket az eredetijük szerzői szerint, betűrendben tárjuk fel. Néhány szövegről tudjuk, hogy fordítás, de az eredetit nem ismerjük, ezeket a mutató végén helyeztük el. Néhány más szövegről gyanítható, hogy esetleg fordítás, ezeket azonban itt nem regisztráljuk. Ugyancsak nem soroljuk ide azokat a közleményeket, amelyekben vannak fordított részek, de nem egy mű összefüggő fordításai (elsősorban a *Négy Berliini Protestáns Gyülekezet' Esedezése Ildik Friedrich Királyokhoz* és a *Skizsek a' Voltaire Íletéből* című Kazinczy-szövegekre gondolunk). Az eredeti művek szerzőiről csak az azonosításhoz nélkülözhetetlen adatokat adjuk meg. A fordítók nevét a cím után zárójelben közöljük, azonosítva és mai helyesírással, feloldva így az álneveket és névváltozatokat.

Anakreon (i. e. 572 k.–487 k.), görög költő.

Anakreonnak XLVd. Dala. Trocheus Lábakon (*Ráday Gedeon*) 50

Anakreonnak XIIdik Dala (*Kazinczy Ferenc*) 102

Anakreonnak XXIIIdik Dala (*Kazinczy Ferenc*) 102

Anakreonnak IIIIdik Dala (*Kazinczy Ferenc*) 107

Anakreonnak XVIIdik Dala (*Földi János*) 266

Az Én Kívánságom. Anacreonnak 15dik Dala (*Földi János*) 295

A' Lant. Anacreonnak I. Dala (*Földi János*) 301

Az Asszonyok. Anacreonnak IIIdik Dala (*Földi János*) 302

Archipoeta (XII. sz.), latin költő (Walter de Mapes archidiaconusszal azonosították)

Mápes Gvalternek Kortsma-Dala (*Ráday Gedeon*) 258

Blumauer, Aloys (1755–1798), osztrák költő.

Eggy Gögös-Lyánykához. Blumauer Után (*Csépán István*) 175

Bürger, Gottfried August (1747–1794), német költő.

A' Prométheus Tüze. Bürger után (*Horváth Ádám*) 242

Catullus, Gaius Valerius (i. e. 84 k.–54 k.), római költő.

Lesbiához. Szorossan a' Deák szerént (*Földi János*) 184

Ugyan-az. [Lesbiához] Szabadon. Kassán, Octobr. 9dik 1790. (*Kazinczy Ferenc*) 184

Fénelon, François de Salignac de la Mothe (1651–1715), francia író.

Három Próbái a' Telcmachus Kezdetének (*Ráday Gedeon*) 261

Frigyes, II. (Nagy), Hohenzollern (1712–1786), porosz király.
Azon Okokról, A' Mellyek Szerint Új Törvényeket Szabni, Vagy A' Régieket El-
Törleni Kelletik? A' II. Friderich Prussziai Király Írásai Közzül (*Kazinczy Ferenc*) 169
Folytatása a' Prussz Király Elmelkedésének a' Törvény-Szabásról (*Kazinczy Ferenc*)
268

Gellert, Christian Fürchtegott (1715–1769), német író.
A' Vén Ember. Gellert szerint (*Ráday Gedeon*) 141
Eggy Vén Emberről. Mese, Gellertet követve (*Ráday Gedeon*) 195
A' Tántzos Medve Gellertből (*I. Átsai József*) 263

Gessner, Salomon (1730–1788), svájci német író, költő.
Szemira és Szemin. Geszner Salamon Úrnak Írásaiból (*Kazinczy Ferenc*) 104

Goekingk, Leopold Friedrich Günther von (1748–1828), német költő.
A' Henye Bibliothecarius. Göcking Után (*Kazinczy Ferenc*) 101

Götz, Johann Nikolaus (1721–1781), német költő.
A' Gyermeek Poéta. Superint. Götz (*Kazinczy Ferenc*) 101

Guarini, Giovan Battista (1538–1612), olasz költő.
A' Szép Szemek. Olaszból (*Dayka Gábor*) 156

Haschka, Laurenz Leopold (1749–1827), osztrák költő.
Az Igasság Képére. Haschka után (*Aranka György*) 232

Helvetius, Claude-Adrien (1715–1771), francia filozófus.
Helvetius Úr Gróff --- nak a' Petersburgi Académia Praesesének (*Kallós Dániel*) 13

Horatius, Flaccus Quintus (i. e. 65–i. e. 8), római költő.
Liciniushoz. Horátiusból: *Rectus viues* (*Földi János*) 17
Neobule. Horatius Ódáiak III. Könyvéből (*Földi János*) 137
Eggy Hajóra. Debretzen. April. 21dik. 1789. (*Kazinczy Ferenc*) (az eredetivel) 240
Eggy Hajóra. Székesfejérvárat, 1790. (*Virág Benedek*) (az eredetivel) 241

Johannes Secundus (Jan Nicolai Euaerts) (1511–1536), holland újlatin költő.
A' Czenczím Szája. Janus Secundusból (*Kazinczy Ferenc*) (az eredetivel) 198

Kästner, Abraham Gotthelf (1719–1800), német matematikus és epigrammaköltő.
Brútus (*Kazinczy Ferenc*) (az eredetivel) 53

Klopstock, Friedrich Gottlieb (1724–1803), német költő.
Klopstocknak Két Ódája. 1) Az Ó Halála. (*Kazinczy Ferenc*) 281
Csidli (*Kazinczy Ferenc*) 283

La Fontaine, Jean (1621–1695), francia költő.
Egynehány Fabulák. Rész szerént szabadon fordítva, rész szerént Eredetiek (*Ráday Gedeon*) 284

Lemene, Francesco de (1634–1704), olasz költő.
A' Rózsa, és a' Hyacinthus. Francesco de Lemene Olasz Verse szerint (*Kazinczy Ferenc*) 117
Phyllis, Amor, Vénus. Francesco de Lemene után (*Vitéz Imre*) 294

Lessing, Gotthold Ephraim (1729–1781), német író.
A' Majom és a' Róka. Németből (*Aszalay János*) 22
Hólnap (*Kazinczy Ferenc*) (az eredetivel) 52
Három Mesc Lessingből (*Aszalay János*) 115
A' Medve és az Elephant (*Aszalay János*) 188

Maggi, Carlo (1630–1699), olasz költő.
A' Hábok. Carlo Magginak Olasz Sonnetje után (*Kazinczy Ferenc*) (az eredetivel) 98

Martialis, Marcus Valerius (42 k.–104 k.), római költő.
Dieneshez Martialisból, szabadon (*Ráday Gedeon*) 279

Meissner, August Gottlieb (1753–1807), német író.
Vallás-Türedelem. Persiai Rege. Saadinak Bustan nevű könyvéből, Meissner után. (*Kazinczy Miklós*) 136

Metastasio, Pietro Antonio Trapassi (1698–1782), olasz költő.
Sóhajtás. Kassa körül, Septembr. 21dik 1789. (*Kazinczy Ferenc*) 24
Sóhajtás. (Lásd az Orpheus I. Darab. 48dik Óld.) (*Ráday Gedeon*) 100
Ugyan-azon Dal Meg-hosszabbítva [Sóhajtás] (*Ráday Gedeon*) 100

Osszián
Eviralla. Ossziánnak Tóldalékjából (*Ráday Gedeon*) 41

Ovidius, Naso Publius (i. e. 43–i. sz. 17) római költő.
Panasz. Ovid. Bús Leveleiből (*Szentjóbi Szabó László*) 86
Phyllis Demophoonhoz. Töredékek. – Ovidiusból (*Dayka Gábor*) 200

Pálffy Károly, gróf (1735–1816), udvari kancellár.
Fő-Cancellarius Gróf Pálffy Károly Ur Excellent. Levele, a' Voltaire Henriásának fordítójához, Pétzeli József Úrhoz (*Kazinczy Ferenc*) (az eredetivel) 11

Pope, Alexander (1688–1744), angol költő.
Póp Newtonra (*id. Szilágyi Sámuel*) (az eredetivel) 17

- Rao e Resquesenz, Simone* (?), olasz költő.
Simon Rau' Szicíliai Poéta' Írásaiból (*Vitéz Imre*) 252
- Rousseau, Jean-Jacques* (1712–1778), francia filozófus, író.
A' Törvény-Szabásról. (Rousseaunak Gouvernement de Pologne nevű Írásából) (*Kazinczy Ferenc*) 36
- Rudolphi, Karoline Christiane Louise* (megh. 1811), német költőnő.
A' Violátska és Rózsa. Rudolphi Carolinának Német Verse szerént. (*Ráday Gedeon*) 256
- Schiller, Friedrich* (1759–1805), német költő, drámaíró.
Moor Károl, A' Schiller Tolvaiban (*Darvas János*) 176
- Stolberg, Friedrich Leopold von* (1750–1819), német költő.
Az El-késődött Leány. Gróf Stolberg szerént. (*Kazinczy Ferenc*) 202
- Tibullus, Albius* (i. e. 55 k.–i. sz. 19), római költő.
Tibullusnak Első Alagyája (*Döme Károly*) 246
A' Reménység. 1790. (*Szentjóni Szabó László*) 251
- Trenck, Friedrich Freiherr von* (1726–1794), német származású kalandor, író.
Szerentse-Kivánás A' Magyarokhoz (*Sáróy Szabó Sámuel*) (az eredetivel) 156
- Uz, Johann Peter* (1720–1796), német költő.
Álom Uz után (*Csépán István*) 216
- Virgilius, Maro Publius* (i. e. 70–i. sz. 19), római költő.
Dienes. Virgiliusnak első Ecclogája, meg magyarosítva, és I. Mátyás Királyunk idejé-
hez alkalmaztatva (*Ráday Gedeon*) 89
Arma virumque cano. (*Aranka György*) 225
Virgilius Aencissénck Kezdetc (*Ráday Gedeon*) 235
Fordítás Virgiliusnak Aeneiséből (*Rájnás József*) 265
Szép Rósi. A' Virgilius Alexisének szabad követése, vagy inkább meg-magyarosítása
(*Ráday Gedeon*) 291
- Voltaire, François-Marie* (1694–1778), francia filozófus, író.
Két Példa a' Voltaire Henriásanak hat lábú fordításából (*Rájnás József*) 266
- Wieland, Cristoph Martin* (1733–1813), német író.
Tördéck a' Wieland Diogeneséből (*Vitéz Imre*) 19
Glycerion. Wielandnak Diogeneséből (*Szentjóni Szabó László*) 23
- ismeretlen szerzők*
Az Öreg és Fiók Galamb (*Aszalay János*) 24

A' Népesítésről (*Vályi András*) 118

Lilla. (Olaszból.) (*Kazinczy Ferenc*) 141

Abelárd Utolsó Szavai Heloizhoz, a' Német Originál után (*Csépán István*) 199

Viszont a' Heloizé Abelárdhoz (*Csépán István*) 199

Névmutató

Kurzív szedéssel jelöljük a főszövegbeli, normál szedéssel a jegyzetekbeli előfordulást. A névmutató tartalmazza a kötetben található összes nevet (beleértve a lábjegyzetek, mutatók és a másodlagos irodalom névanyagát is), de nem vállalja fel a személyek azonosításának feladatát, így ha ez nem történik meg a magyarázatokban, itt is a főszövegbeli névalak áll. Nem szerepelnek az Orpheus-beli címekben előforduló nevek és az egyes művek névalírásai sem, ezek más mutatókban vannak feltárva. Kazinczy nevének előfordulásait csak a főszövegben regisztráljuk (a jegyzetekben ugyanis szinte minden oldalon találkozunk vele).

- Abafi Lajos 432, 444, 445, 463, 467, 468, 492, 496, 498, 508, 517, 518, 528, 537, 539, 571, 572
Addison, Joseph 119, 471
Aiszkhinész 275
Aiszkhülosz 38
Alambert, Jean le Rond d' 213
Albert, I. 123
Albus, Posthumus 173
Alexovics Vazul 372, 439
Alfréd, I. (Nagy) 268
Almássy Ignác 231
Anakreón 102, 442, 463, 464, 467, 516, 521, 522, 550
András, II. 66, 120, 122, 123, 451, 452
Anonymus 35
Antal Ádám áldozópap 211
Ányos Pál 510, 535, 571
Apáczai Csere János 39, 439
Apellesz 25, 221, 433, 502
Aranka György 359, 363, 370, 373, 375, 379, 380, 383, 385, 390, 392, 393, 394, 395, 422, 427, 428, 429, 433, 437, 438, 439, 441, 469, 471, 477, 478, 490, 498, 499, 518, 523, 535, 536, 548
Aratosz 118, 470
Archenholz, Johann Wilhelm von 132, 476
Archipocta 394, 401–403, 514, 550
Ariosto, Ludovico 92, 209, 459
Arisztidész 190
Arisztotelész 80, 458
Árpád 35
Arrius 199, 496
Artemiszia 148, 483
Aszalay János 63, 152, 385, 429, 431, 451, 485, 536, 542
Augustus császár 14, 93, 174, 208, 425
Babo, Joseph Marius 526
Báji Patay Sámuel 450
Bajza József 525
Balassi Bálint 194, 494
Balázs Éva, H. 470
Balázs László 363
Ballagi Géza 457, 502, 571
Balogh Péter, Ócsai 231
Balogh Piroska 435
Bán Imre 364, 368, 494
Bánóczy József 436
Bárány János 315, 526
Bárány Péter 374, 375, 376, 377, 526
Barclay, John 35, 436
Barcsay Ábrahám 455
Barczafalvi Szabó Dávid 307, 390, 524
Bárczay család 31
Bárczay Ferenc 63, 451
Barits Adalbert 471
Báróczi Sándor 106, 380, 466, 536
Baróti Szabó Dávid 24, 32, 35, 62, 70, 132–135, 391, 421, 424, 425, 434, 437, 445, 450, 455, 459, 476, 477, 546, 571
Barta János, ifj. 404
Bartsai László 491
Báthory Zsófia 203
Batsányi János 24, 35, 62, 70, 133–135, 147, 361, 362, 363, 381, 382, 384, 389, 399, 401, 421, 424, 425, 427, 430, 432, 437, 440, 450, 459, 476, 479, 492, 535, 536, 540, 545, 546, 547, 571

- Batthány József 490
 Beauveau herceg 213
 Békési János 192
 Béla, IV. 67
 Beleznay Miklósné 360
 Bélik József 96, 97
 Bellecour 214
 Benda Kálmán 379, 380, 471, 536, 537, 539, 547, 571
 Benedek Mihály 58, 447
 Benedek, XIV. 209
 Benkő Ferenc 58, 152, 447, 485
 Benkő József 58, 447
 Beöthy Imre 231
 Beretzky Mihály 513, 537
 Bernhard, Jacob béres 212
 Berzevitzy úr 481
 Bessenyei György 106, 375, 441, 466
 Beythe István 193
 Bezerédy Ignác 231, 398
 Bigex, Simon 210, 211
 Bíró Ferenc 360, 365, 371, 374, 375, 423, 424, 571
 Bitskey István 404, 450
 Blumauer, Aloys 490, 550
 Bod Péter 39
 Bodmer, Johann Jakob 63, 450
 Boesius, Clementius 191
 Boileau-Despréaux, Nicolas 213, 315, 526
 Bónis György 380
 Borbély Szilárd 404, 478, 482, 513, 515
 Bornemisza Péter 193
 Boros 230, 505
 Borsa Gedeon 360
 Borzsák István 513
 Bousset, Jacques Bénigne 539
 Breitinger, Johann Jakob 63, 450
 Bretschneider, Heinrich Gottfried 258, 403, 514
 Brizard színész 214
 Brutus, Marcus Junius 53, 173
 Bugros, Jean Baptiste Antoin Wilhelm Loucis seborvos 210, 212
 Bürger, Gottfried August 258, 309, 403, 508, 514, 525, 550
 Burman, Pierre 93, 460
 Busa Margit, V. 400, 401, 429
 Caesar, Julius 53
 Calas, Jean 209
 Calvin, Jean 129
 Camerinus, Sulpicius 173
 Campe, Joachim Heinrich 436
 Cato, Marcus Portius C. Uticensis 70, 455
 Catullus, Gaius Valerius 184, 199, 492, 496, 522, 550
 Chatelet, marquise de 207
 Chateneut, marquis de 207
 Chevalier de Lecure 214
 Chlodovaeus 175
 Chodowiecki, Daniel Nicolas 35, 437
 Cicero, Marcus Tullius 69, 215, 276, 454, 496
 Cincinnatus, Lucius Quinctius 34, 435
 Claude Joseph pater 211, 212
 Cluentius 276
 Coburg-Saalfeld, Friedrich Josias 137, 479
 Cocles 229, 505
 Czigány Lóránt 427, 496
 Czindery László 379
 Czindery Pál 379, 380
 Czoma László 400
 Csáki család 31
 Csáki János 109, 110, 467
 Csanak Dóra, F. 488, 541, 547
 Csapodi Gábor 65, 452
 Császár Elemér 463, 468, 479, 482, 491, 498, 499, 506, 510, 513, 515, 518, 521, 571, 572
 Csatkai Endre 368
 Csengery János 488
 Csenkeszfai Poóts András 544
 Csépán István 487, 490–491, 499, 537
 Csetri Lajos 368
 Csokonai Vitéz Mihály 376, 396, 421, 426, 431, 441, 448, 451, 470, 536, 537, 571
 Csorba Sándor 466
 Csúzi Cseh Jakab 475
 Csúzi Cseh János 475
 Csúzi Cseh József 475
 Darvas Ferenc 35, 177, 230, 231, 478, 491, 522–523, 537
 Darvas János 35, 309, 437, 491, 525, 537–538
 Dayka Gábor 385, 393, 426, 486, 489, 497, 509, 518, 538, 549, 571
 Debreczeni Artila 360, 363, 365, 368, 374, 383, 431, 440, 459, 475, 513, 571, 572

- Decsy Sámuel 58, 447
 Degen, Johann Friedrich 463
 Démoszthenész 275
 Denis, Johann Nepomuk Cosmas Michael
 132, 134, 476
 Dessewffy József 538
 Devecseri Gábor 496
 Diderot, Denis 373
 Diodórosz 272
 Dionüsziosz 112, 468
 Domokos Lajos 231
 Döme Károly 108, 372, 375, 378, 385, 391,
 394, 398, 426, 429, 461, 463, 467, 489,
 499, 509, 513, 516, 538–539
 Döry Ferenc 216, 217, 500
 Drakón 171
 Du Noyer 207
 Du Peyrou 438, 439, 527
 Dugonics András 34–35, 58, 427, 436,
 442, 446
 Dusch, Johann Jakob 309, 315, 525, 526,
 549
 Dyck, Anthonis van 368

 Eckhardt Sándor 371, 372
 Ecsedy Judit, V. 395
 Édes Gergely 375, 398
 Edward, I. 269
 Edward, III. 120
 Egyed Emese 400
 Eliade, Mircea 369, 370
 Ellinger, Johann Joseph 309
 Ember Nándor 430, 431, 469, 493, 519,
 521–522, 536, 571
 Engel, Johann Jakob 372
 Ennius, Quintus 9, 366, 422
 Epameinónidasz 537
 Ernesti, Johann August 59, 448
 Erzsébet cárnő 425
 Erzsébet, I. 516
 Este, Victor d' 539
 Eszterházy Ferenc 449
 Eszterházy Károly 59–61, 220, 449, 502
 Euripidész 38

 Fábchich József 390
 Fábri Mihály 229, 505
 Faludi Ferenc 430, 455
 Fastl Kristóf 61, 449

 Fáy Ágoston 379, 381, 382, 385, 392, 436,
 535, 539
 Fazekas István, id. 58, 448
 Fazekas István, ifj. 448
 Fejér Antal 35, 436
 Fejér György 35, 309, 425, 437, 509, 525,
 539–540
 Fekete János 231
 Fénelon, François de Salignac de la Mothe
 515, 550
 Ferdinánd, I. 121, 123
 Ferenc, I. 274, 517
 Fest Sándor 427, 496
 Festetics György 223, 503, 537
 Festetics János 223, 503
 Filo 230, 505
 Földi János 34, 39, 58, 297, 362, 363, 367,
 385, 386, 389, 390, 392, 393, 394, 395,
 396, 397, 398, 401, 404, 427, 435, 441,
 447, 452, 463, 477, 479, 481, 486, 491,
 495, 510, 516, 521, 522, 524, 538, 540,
 547, 571
 Földi Jánosné Weszprémi Julianna 46,
 441
 Forgách Miklós 382
 Franklin, Benjamin 214
 Fried István 367, 368, 433, 571
 Frigyes Vilmos, I. 277
 Frigyes, I. 277
 Frigyes, II. (Nagy), Hohenzollern 31–32,
 126, 129, 208, 209, 215, 379, 380, 384,
 434, 471, 472, 490, 551
 Frigyes, IV. 189, 494
 Fronius Mihály 313, 375, 456, 525, 540
 Fülöp, IV. (Szép) 66, 453
 Fürst Aladár 466
 Fürst, Rudolf 478

 Gálos Rezső 431, 475
 Gaultier, abbé de 215
 Gebler, Thomas Philipp Freiherr von 315,
 526
 Gelei József 34, 35, 58, 436, 437, 448
 Gellert, Christian Fürchtegott 35, 136,
 264, 431, 438, 481–482, 515, 519, 551
 Gergye László 368, 369, 498, 571, 572
 Gessner, Salomon 35, 59, 63, 80, 82, 83,
 106, 134, 367, 369, 423, 436, 448, 450,
 457, 466, 476, 511, 541, 545, 548, 551
 Geysler rézmetsző 367

- Géza fejedelem 121
 Gleim, Johann Wilhelm Ludwig 467
 Goekingk, Leopold Friedrich Günther von 463, 551
 Goethe, Johann Wolfgang von 309, 315, 469, 525, 526
 Gondebald 175
 Gotter, Friedrich Wilhelm 309, 525
 Göböl Gáspár 58, 309, 448, 524
 Görög Demeter 362, 374, 401, 421, 438
 Görömbei András 360, 400
 Götz, Johann Nikolaus 463, 551
 Gracchus, Gaius 46, 174, 441
 Gracchus, Tiberius 46, 174, 441
 Grijzenhout, Franz 371
 Gros, Peter plébános 211, 212, 213
 Grund, Norbert 61, 449
 Guadagnoli, Pietro 521–522
 Guarini, Giovan Battista 486, 551
 Guyon 211

 Gyárfás Ágnes 375, 526
 Gyimesi Krisztina 404
 Gyöngyösi István 383, 480
 Gyöngyössi János 389
 Gyürky István 444, 445

 Habermas, Jürgen 359
 Hadrianus, Publius Aelius 174
 Hainault praesidens 175
 Hajnalkövy János 373
 Hajnóczy József 379, 380
 Hari Péter 541
 Harold 440
 Hárs Ernő 527
 Harsányi Ildikó 404
 Harsányi István 471
 Haschka, Laurenz Leopold 506, 551
 Hassia, Mauritius Langradivius 189, 494
 Hatvani István 315, 526
 Hecker prédikátor 124
 Hegyi Ferenc 508
 Heinzely gróf 103, 464
 Hell Miksa 307, 524
 Heltai Gáspár 152, 485
 Helvetius I. Holbach
 Helvétius, Claude-Adrien 359, 365, 373, 425, 551
 Hencze Béla 371, 374, 377, 439, 452, 499, 571

 Henrik, I. 269
 Henrik, III. 516
 Henrik, IV. 64, 267, 451, 516
 Henzi 208
 Herder, Johann Gottfried 485, 536
 Hermann 208
 Hérosztratosz 55, 445
 Heyne, Christian Gottlob 59, 93, 448, 460
 Hipponax 522
 Hirzel, Hans Kasper 63, 450
 Holbach, Paul Henri Dietrich, baron d' 9, 371, 372, 375, 421, 454
 Holéczy Mihály 479
 Hollmann, Samuel Christian 69, 376, 454
 Hollós Kristóf 189
 Homérosz 38, 477
 Honorius császár 268
 Horányi Elek 58, 446
 Horatius, Flaccus Quintus 9, 14, 208, 366, 384, 422, 425, 427, 441, 479, 488, 507, 508, 551
 Horváth Ádám 27, 28, 35, 39, 58, 62–65, 68, 307, 365, 369, 371, 374, 375, 376, 377, 385, 389, 390, 391, 396, 430, 432–433, 436, 438, 447, 450, 451, 452, 454, 457, 483, 500, 502, 507, 508, 513, 524, 535, 541–542, 544–545, 547
 Horváth Ádámné Oroszi Julianna 65, 433
 Horváth András 116, 469
 Horváth József 375, 376, 377, 378
 Hoschius 133, 476
 Hostilius, Tullus 173
 Hölty, Ludwig Christoph Heinrich 369
 Huber 250, 251, 512
 Hulsius, Heinrich 443
 Hume, David 14, 425
 Hunyadi Ferenc 58, 447
 Hunyadi János 68, 454
 Hunyady György 381
 Huszár Gál 193

 Imre Mihály 404
 István, Blois 269
 István, I. 120, 121, 227
 Izabella királyné 109, 111, 467

 Jacquin, Pierre iskolamester 212
 Jakob Károly 487
 Janinet, Jean François 64, 451
 János István 404

- János, Földnélküli 269
 Jászberényi József 369
 Johannes Secundus 198, 495–496, 551
 Jósza Gergely 58, 447
 József, II. 57, 58, 78, 121, 158, 234, 360,
 424, 457, 467, 470, 487, 502, 506, 539
 Justinianus, Flavius Petrus Sabbatius 174
- Kabdebó Lóránt 486, 489, 497, 518, 549,
 571
 Kalla Zsuzsa 400
 Kallós Dániel 359, 365, 385, 542
 Kálmán, Könyves 120, 123
 Kalmár György 215, 499
 Kant, Immanuel 377, 378
 Karajtzay 230, 505
 Kármán József, id. 129, 475
 Kármán József, ifj. 435, 475, 479
 Károly, IX. 175
 Kárpáthy Csilla 477, 488
 Kästner, Abraham Gotthelf 444, 551
 Katalin, II. (Nagy) 110, 468
 Kaunitz, Wenzel Anton 110, 468
 Kazinczy András 203, 543
 Kazinczy Andrásné Vinnay Erzsébet 203
 Kazinczy Dániel 203
 Kazinczy Dienes 543
 Kazinczy Ferenc 7, 26, 28, 29, 35, 39, 53,
 54, 55, 62, 64, 68, 80–86, 116, 153, 309,
 312, 337, 542–543
 Kazinczy Gábor 431
 Kazinczy József 536
 Kazinczy László 393, 396, 478, 491, 497,
 499
 Kazinczy Miklós 478, 536, 543–544
 Kazinczy Péter 203
 Kazinczy Péterné Makay Kata 203
 Kccskés András 463
 Kelcz Antal 54
 Kempelen Béla 503, 572
 Kerekes Sámuel 401, 421, 438
 Kerényi Ferenc 572
 Keresztury Dezső 571
 Kézy Mózes 443
 Kis János 436
 Kiss Imre 203
 Klimesch, Thomas 135, 397, 398, 477
 Klopstock, Friedrich Gottlieb 30, 35, 63,
 129, 282, 283, 321, 383, 434, 436, 450,
 476, 506, 517, 518, 528, 551
- Kohl, Klemens 135, 477
 Kókay György 365, 379, 384, 391, 421,
 424, 572
 Komjáthy Ábrahám 58, 447
 Kondé József 490
 Kónyi János 106, 466, 482, 515
 Koppi Károly 34, 59, 435, 488
 Korabinszky József Mátyás 35, 317, 437,
 526
 Kóré Zsigmond 315, 526
 Korompay H. János 427, 496
 Kósa János
 Kosáry Domokos 363
 Kosztolányi László 230, 505
 Kotzebue, August 315, 526
 Kovachich Márton György 62, 362, 391,
 397, 450, 482
 Kovács Ferenc 315, 375, 482, 515, 526
 Kovács Ferencné Onodi Irén 571
 Kovásznai Sándor 58, 447
 Kozma 58, 448
 Kozma Gergely 448
 König professzor 208
 Köpeczi Béla 515
 Kracker, Johann Lucas 61, 449
 Krajnik László 511
 Kranz hadi tanácsos 124
 Kroiszosz 185, 492
 Kuffner 478
 Küllős Imola 381
- L'Archeveque, Jean 212
 L'Archeveque, Peter 211, 212
 La Chaut 212
 La Condamine, Charles-Marie de 74, 456
 La Fontaine, Jean 519, 552
 Lacerda, Jean-Louis de 93, 459
 Lácza József 515, 544
 Ladonyi Sára 494
 Lagrange, Joseph Louis 207
 Lajos, Vastag 175
 Lajos, I. (Nagy) 120, 122, 227
 Lajos, XI. 272
 Lajos, XIV. 14, 175, 277
 Lajos, XV. 208
 Lakatos István 421, 433, 452, 459, 460,
 461, 470, 489, 517, 520
 Landerer János Mihály 7, 106, 153, 312,
 391, 392, 394, 395, 396, 466
 László, I. 120, 227

- Latkóczy Mihály 512
 Laudon, Gideon Ernst Freiherr von 110, 468
 Lavater, Johann Kaspar 64, 251, 451, 512
 Le Jay, pater 206
 Leibniz, Gottfried Wilhelm 80, 207, 208, 458
 Lemenc, Francesco de 470, 521, 552
 Leónidász 229, 505
 Lepidus, Marcus Aemilius 174
 Lessing, Gotthold Ephraim 152, 309, 384, 429, 430, 431, 444, 469, 485, 493, 525, 536, 552
 Lévai Bálint 58, 448
 Licinius, Varro Murena 17
 Lipót, II. 109, 111, 160, 457, 467, 486, 487
 Lobwasser, Ambrosius 190
 Locke, John 80, 207, 376, 454, 458
 Lónyay Ferenc 443, 544
 Lovasi Benedek I. Szakál János
 Lőkös István 432
 Lukianosz 69, 455
 Lükurgosz 37, 171, 270, 275, 379
 Luther, Martin 124, 125

 Madarász Flóris 572
 Maecenas, Caius Cilnius 14, 425
 Maggi, Carlo 461, 552
 Makai Melinda 404
 Maklári János 129, 475
 Maller Sándor 440
 Manlius, Antonius 173
 Mantegna, Andrea 373
 Mapes I. Archipoeta
 Marchall de Richelieu 214
 Marczali Henrik 505
 Margócsy Klára 466
 Mária királynő 121, 467
 Mária Terézia 56, 59, 109, 111, 217, 219, 233, 234, 293, 457, 468, 500, 517
 Máriafi István I. Szaitz Leó
 Márjássy István 231
 Marmontel, Jean-François 106, 466
 Martialis, Marcus Valerius 119, 471, 517, 552
 Martinovics Ignác 372, 547
 Mátyás, Hunyadi 92, 94, 95, 121, 220, 222, 234
 Maugie, Claude Etienne aranyműves 211, 212

 Maulbertsch, Anton Franz 61, 449
 Maupertuis, Pierre-Louis Moreau de 208, 209
 Mauszólosz 148, 483
 Meissner, August Gottlieb 478, 552
 Mendelssohn, Moses 35, 69, 374, 376, 437, 454
 Merz, Aloys 61, 449
 Meskó család 31
 Messala, Valerius Corvinus 247, 509
 Mészáros János 230, 505
 Metastasio, Pietro Antonio Trapassi 25, 384, 392, 431–432, 455, 462, 552
 Mezei Márta 376, 377, 437, 452, 572
 Mihályz István 437
 Miliesz József 58, 447
 Miller, Johann Martin 59, 448
 Millot, Claude-François Xavier, abbé de 152, 485
 Milton, John 134, 476
 Mindszenti Sámuel 58, 447
 Minellius, Johannes 282, 518
 Mirabaud I. Holbach
 Mixich Lajos 571
 Molnár János 361
 Molnár János, kanonok 109, 367, 371, 372, 439, 468, 478, 492, 499, 544
 Montesquieu, Charles Louis de Secondat 380
 Moulton, Paul 438, 439, 527
 Mózes 37, 69, 95, 379
 Muralt 275, 517
 Musonius, Rufus Caius 93, 460

 Nagy Iván 503, 572
 Nagy Sámuel 374, 375, 376
 Nemes 229, 505
 Németh Balázs 361
 Némethi Pál 544–545
 Nero, Claudianus Caesar Germanicus 66, 453
 Neukirch, Benjamin 515
 Neumann, Bertrand 476
 Newton, Isaac 17, 207, 426
 Ninon de Lenclos 206
 Nonnotte, Claude François 211
 Novák István 58, 392, 395, 447
 Numa Pompilius 37, 379

 Nyáry Krisztián 364

- Oeser festő 367
 Oláh Miklós 92, 459, 482
 Orczy István 430
 Orczy László 53, 234, 445
 Orczy Lőrinc 34, 53, 55, 331–333, 427, 435, 445, 455, 506, 545
 Ormós András 58, 447
 Orosz Beáta 404, 463
 Orosz László 480
 Osszián 35, 42, 44, 46, 424, 437, 440, 552
 Ott Károly 230, 505
 Ovidius Naso, Publius 35, 116, 150, 260, 393, 428, 458, 484, 497, 514, 552
 Ozsvald Árpád 400, 401
 Óri Fülepp Gábor 35, 58, 437, 447
 Pajor Gáspár 374, 435, 437, 475, 479
 Paksi József, szatmári 58, 447
 Pál József 369, 371, 373, 384, 421, 572
 Palásthy Márton 34, 435
 Palásthy Pál 446
 Pálffy Károly 8, 11, 12, 216, 218, 365, 397, 421, 423, 438, 500–501, 535, 545, 552
 Pálffy Lipót 380
 Pallásti Ignác 445, 446
 Palma Károly Ferenc 152, 485
 Papp Imre 404
 Pardini 35, 437
 Parrhasiosz 20, 429
 Pásztor Sándor 423
 Paulmi, marquis de 208
 Pázmány Péter 59, 448
 Pécseli Király Imre 194, 494
 Péczeli József 39, 55, 58, 309, 361, 362, 365, 367, 371, 372, 391, 421, 423, 426, 432, 438, 446, 447, 483, 506, 516, 522, 525, 545, 547
 Penke Olga 400, 436, 441
 Perlaki Dávid 58, 447
 Péterffy Ida 433, 545
 Phonteius 276
 Picart 150
 Pichler, Caroline 479
 Pictet, Markus 437
 Pius, VI. 61, 449
 Platón 70, 80, 165, 452, 458, 488
 Plutarkhosz 171, 172
 Podmaniczky Jánosné 360
 Pompeius, Gnaeus P. Magnus 174
 Pope, Alexander 384, 426–427, 496, 552
 Porkoláb Tibor 383, 400
 Porst prépost 124, 125
 Prónay Ágnes 497
 Prónay László 365, 381, 391, 392, 423, 424, 463, 507, 524, 535, 545
 Publicola, Valerius 173
 Pukánszky Kádár Jolán 571
 Püthagorász 69
 Pyber Ferenc 134, 477
 Quirin, Mark 36, 397, 438
 Racine, Jean 213, 309, 525, 540
 Rác Sámuel 58, 374, 446
 Ráday Gedeon, id. 39, 134, 150, 195, 306, 360, 361, 367, 370, 373, 385, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 401, 404, 427, 428, 430, 431, 438, 440, 442, 444, 451, 452, 459, 462, 463, 464, 466, 467, 468, 471, 475, 477, 478, 480, 481, 482, 483, 484, 487, 490, 494, 496, 497, 498, 507, 510, 513, 514, 515, 519, 520, 522, 523, 537, 540, 541, 544, 545–546, 548
 Ráday Gedeon, ifj. 64, 315, 451, 526
 Raff, Georg Christian 313, 448
 Raffael bécsi dalköltő 495
 Rafféaux, Claude királyi jegyző 212
 Ragályi József 34, 435
 Ragályi Sámuel 34, 435
 Rájnis József 15, 17, 39, 70, 133, 135, 198, 306, 390, 425, 426, 455, 459, 476, 496, 524, 546, 571
 Rákóczi Ferenc, II. 30
 Ramm prédikátor 124
 Rao e Resquesenz, Simone 513, 553
 Rát Mátyás 12, 58, 421, 424, 447
 Rauch Ignác 132, 476
 Reinhardt, Johann Friedrich 513
 Rembrandt 321, 528
 Révai Miklós 24, 35, 39, 58, 62, 70, 133, 134, 194, 425, 426, 436, 446, 450, 455, 459, 476, 496, 499, 547, 571
 Rimay János 194, 494
 Rousseau, Jean-Jacques 10, 30, 35, 36, 76, 132, 136, 319, 359, 371, 372, 373, 378, 379, 380, 385, 422, 434, 436, 438–439, 456, 476, 527, 553
 Rubens, Peter Paul 61, 64, 449, 451

- Rudolphi, Karoline Christiane Louise 513, 553
 Rumy Károly György 441
- Saint-Pierre abbé (Castel, Charles-Irénée) 277
 Sambach, Caspar Franz 36, 438
 Sándor György 400
 Sándor, Nagy 166, 433, 489
 Sárközy Péter 440
 Sáróy Szabó Sámuel 487, 547
 Schiller, Friedrich 35, 309, 315, 370, 491, 525, 526, 537–538, 553
 Semsey András 30
 Seneca, Lucius Annaeus 166, 488, 489
 Sénélier, Jean 439, 527
 Servius 93, 460
 Sextus Papirius 173
 Shakespeare, William 309, 525
 Sike Erika 404
 Silberschlag prédikátor 124
 Simai Kristóf 35, 135, 437, 477
 Simon Ferenc 400
 Simon Gyula 459
 Sinai Miklós 58, 447
 Skaricza Máté 194
 Sonncfels, Joseph von 470
 Spethe András 190
 Spielenberg Pál 372
 Staud Géza 479
 Stohmayer Ignác Antal 317, 526
 Stolberg, Friedrich Leopold von 498, 553
 Stoll Béla 494
 Sturm, Christoph Christian 129, 475
 Sulla, Lucius Cornelius Felix 174
 Swieten, Gottfried von 274, 517
- Szabó Flóris 364
 Szabó G. Zoltán 404, 438, 440, 446, 449, 460, 468, 477, 482, 518, 522
 Szabó Miklós Tibor 404
 Szacsvey Sándor 421, 436, 515
 Szádi, Muszlih-ad-Din 478
 Szaitz Ló 58, 61–62, 129, 220, 315, 367, 372, 373, 378, 391, 448, 449, 499, 526
 Szajbély Mihály 479
 Szakál János 58, 448
 Szathmári Paksi Mihály 547
 Szathmári Pap Mihály 58, 447
- Szaunder József 364, 368, 374, 383, 384, 421, 432, 467, 472, 495, 572
 Szaunder Mária 572
 Széchényi Ferenc 63, 64, 389, 437, 451, 526
 Szegedi Gergely 193
 Szenci Molnár Albert 92, 189–195, 459, 494
 Szentgyörgyi István 58, 69, 70, 373, 375, 376, 447, 454
 Szentjóni Szabó László 34, 35, 58, 385, 427, 429, 430–431, 435, 436, 438, 447, 458, 475, 512–513, 547, 572
 Szentmarjay Ferenc 379
 Szép Beáta 404
 Szerdahelyi György Alajos 59, 448
 Szervus prédikátor 124
 Szilágyi Ferenc 380, 454, 571, 572
 Szilágyi Gábor 447
 Szilágyi Márton 404
 Szilágyi Márton, irodalomtörténész 58, 435, 466, 475, 479, 538
 Szilágyi Márton, sárospataki profcászor 444, 447
 Szilágyi Sámuel, id. 58, 426, 428, 447, 507, 547
 Szilágyi Sámuel, ifj. 426, 447, 507
 Szilvási Gábor 58, 315, 448, 526
 Szinnyei Ferenc 379, 448, 466, 526, 572
 Szirmay András 443
 Szirmay Antal 510
 Szirmay Imre 443
 Szirmay István 443
 Szirmay József 443
 Szirmay Pál 443
 Szirmay Péter 443
 Szirmay Sándor, id. 443
 Szirmay Sándor, ifj. 443
 Szirmay Zsuzsanna, Bernáth Ferencné 443
 Szókratész 118, 470
 Szolón 26, 171, 172, 173, 270, 275, 433
 Szombathi János 58, 447
 Szophoklész 38
 Szőke Ferenc 58, 448
 Szörényi László 476, 544
 Sztárai Mihály 193
 Sztáray Mihály 449
 Sztáray Mihályné Eszterházy Eleonora 59, 449
 Szűcs Jenő 380, 382

- Takács Andrea 400
 Takács József 538
 Tamás Attila 360
 Tarnai Andor 571
 Tarquinius 173
 Tasnádi Székely István 129, 475
 Tasso, Torquato 35, 309, 319, 437, 525, 527, 540
 Teleki József 9, 422, 477–478, 487–488, 523, 541, 544, 547–548
 Teleki Sámuel 64, 451
 Teller prépost 124
 Terentius, Afer Publius 135, 477
 Tertina Mihály 317, 526
 Theokritosz 15, 426
 Thoyras, Rapin 269
 Tibullus, Albius 509, 512, 553
 Tied, Johann Friedrich 129, 475
 Tiriot 207
 Tiziano, Vecellio 321, 528
 Toldy István 488
 Tompa József 452
 Tormássi János 58, 448
 Tossanus, Daniel 193
 Tóth András 58, 447
 Tóth István György 360
 Tököli Miklós 191
 Török István 58, 448
 Török Lajos 380, 471, 548
 Trenck, Friedrich Freiherr von 487, 553
 Tribonianus 174
 Tronchin orvos 214–215, 499
 Turóczy-Frostler József 514
 Tussay Márton 203

 Ulászló, II. 121, 122
 Uz, Johann Peter 499, 553

 Váczy János 383, 391, 401, 421, 424, 436, 445, 448, 478, 502, 523, 536, 542, 544, 572
 Vaginière 210
 Vajda Sámuel 451
 Vályi András 34, 35, 385, 393, 396, 436, 437, 548
 Vanière, Jacques 35, 134, 437, 476
 Varga Imre
 Varga László 544
 Vargha Balázs 571
 Varjas János 9, 422

 Vay István 231
 Vay József 231, 248, 509
 Vécsey József 448
 Verbőczy István 120–124, 448
 Vergilius, Maro Publius 14, 15, 92–95, 98, 208, 260, 293, 392, 421, 425, 426, 433, 452, 459, 460, 461, 462, 470, 489, 504, 507, 514, 516, 517, 519–520, 553
 Verseggy Ferenc 372, 427, 444, 485, 487, 495, 506, 518, 548, 572
 Vértés O. András 456
 Vestris, madame 214
 Vétsei 58, 448
 Vétsey Péter 229, 505
 Villaume, Peter 152, 485
 Villette 215
 Vilmos, I. (Hódító) 268, 269
 Virág Benedek 394, 427, 505, 508, 548
 Virágh Rózsa 401
 Vitéz Imre 34, 309, 315, 385, 428, 431, 436, 513, 521, 525, 526, 549
 Vitkovics Mihály 432
 Voltaire, François-Marie 14, 55, 136, 206–215, 309, 371, 372, 373, 376, 385, 393, 425, 426, 439, 445, 446, 454, 499, 509, 516, 524, 525, 547, 553
 Voltersdorf prédikátor 124
 Vörös Imre 381, 516
 Vyverberg, Henry 381

 Wagner, Michael 456
 Wallius 133, 476
 Wartensleben gróf 541
 Weber Simon Péter 116, 398, 469
 Weingand, Johann Michael 367
 Wesselényi István 491
 Weszprémi István 46, 441
 Wieland, Christoph Martin 35, 367, 368, 384, 428–429, 430–431, 436, 526, 547, 548, 553
 Winckelmann, Johann Joachim 368, 485
 Windisch, Karl Gottlieb 313, 525, 540

 Young, Edward 483, 545

 Zabucsnyig, Kristof 36, 209, 210, 213, 215, 439, 499
 Zeleznik 55, 445
 Zichy Károly 505, 535, 549
 Zimmermann, Johann Georg 35, 437

Zlinszky 401, 438
Zólosz 135, 392, 477
Zombory Zsigmond 54
Zrínyi Miklós (1620–1664) 39, 291, 439,
520, 537

Zsigmond Ferenc 399
Zsigmond, Luxemburgi 121
Zsindely Endre 483, 571

Betűrendes tartalommutató

A címek után zárójelben mindenütt a szerzők neveit adjuk meg, mai helyesírással. Elhagyjuk tehát az álneveket és a névváltozatokat, lehetőséget teremtve így azoknak az igazi szerzői névvel való azonosítására, a műcím alapján. Nem eredeti művek esetében a fordító neve szerepel itt, a fordított művek feltárása másik mutatóban történik meg. Az első oldalszám a főszövegre, a második a jegyzetre utal.

A' Boriska Képe alá (<i>Aranka György</i>)	197	495
A' Czenczim Szája. Janus Secundusból (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	198	495
A' Gyermek Poéta. Superint. Götz (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	101	463
A' Győzedelmeskedő Magyar Sereghez. 1790. (<i>Virág Benedek</i>)	228	505
A' Habok. Carlo Magginak Olasz Sonnetje után (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	98	461
Λ' Hajnal. Kazinczy Ferentzhez (<i>Horváth Ádám</i>)	80	457
A' Haza Tértt Magyar Koronának Öröm Ünnepeére (<i>Révai Miklós</i>)	76	456
Λ' Henye Bibliothecarius. Göcking Után (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	101	463
A' Kert (<i>Fehér György</i>)	243	509
A' Lant. Anacreonnak I. Dala (<i>Földi János</i>)	301	523
Λ' Majom és a' Róka. Németből (<i>Aszalay János</i>)	22	429
Λ' Mápés Mentsége (<i>Ráday Gedeon</i>)	260	514
A' Martineszyci Tisztában		
El-esett Magyar Vitézek' Sirhalmára (<i>Batsányi János</i>)	137	479
A' Medve és az Elephant (<i>Aszalay János</i>)	188	493
Λ' Músák és Ámor (<i>Dessewffy József</i>)	278	517
A' Músákhöz (<i>Fejér György</i>)	16	426
A' Ne-Felejts (<i>Verségly Ferenc</i>)	196	495
A' német nyelv hangzása (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	321	528
A' Népesítésről (<i>Vályi András</i>)	118	470
A' Páratlan Gerlitze (<i>Beretzky Mihály</i>)	254	513
A' Prométheus' Tüze. Bürger után (<i>Horváth Ádám</i>)	242	508
A' Reménység. 1790. (<i>Szentjóni Szabó László</i>)	251	512
Λ' Rózsa, és a' Hyacinthus.		
Francesco de Lemene Olasz Verse szerint (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	117	470
A' Szala Vármegyei Korona-Őrző Nemes Sereg' Budára Indulásakor.		
Füred Iker 26dikén, 1790. (<i>Horváth Ádám</i>)	222	502
A' Szarvak (<i>Aranka György</i>)	51	443
A' Szép Szemck. Olaszból (<i>Dayka Gábor</i>)	156	486
A' Szerető. 1787. K..n. (<i>Dayka Gábor</i>)	168	489
Λ' Tántzos Medve Gellertből (<i>Látsai József</i>)	263	515
A' Tavaszhoz. Nagy-Várad, Bika 12dik 1789.		
(<i>Szentjóni Szabó László</i>)	130	475

A' Törvény-Szabásról. (Rousseauak Gouvernement de Pologne nevű Irásából) (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	36	438
A' Vén Ember. Gellert szerint (<i>Ráday Gedeon</i>)	141	481
A' Veréb (<i>Aranka György</i>)	18	427
A' Violátska és Rózsa. Rudolphi Carolinának Német Verse szerént. (<i>Ráday Gedeon</i>)	256	513
Abelárd Utolsó Szavai Heloizhoz, a' Német Originál után (<i>Csépán István</i>)	199	496
Ajánlás	8	421
Álom Uz után (<i>Csépán István</i>)	216	499
Anacreonnak XVI-dik Dala (<i>Földi János</i>)	266	516
Anakreonnak III-dik Dala (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	107	466
Anakreonnak XI-dik Dala (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	102	463
Anakreonnak XLV-d. Dala. Trocheus Lábakon (<i>Ráday Gedeon</i>)	50	442
Anakreonnak XXII-dik Dala (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	102	464
Anglia, És Magyar Ország Igazgatások' Formájának Elő-Adása (<i>Török Lajos</i>)	120	471
Arma virumque cano. (<i>Aranka György</i>)	225	504
Az Ártalmas Könyvek (<i>Molnár János</i>)	136	478
Az Asszonyok. Anacreonnak II-dik Dala (<i>Földi János</i>)	302	523
Az El-hagyott Leány. 1788. 9-dik Octob. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	115	468
Az El-késődött Leány. Gróf Stolberg szerént. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	202	497
Az Én Kívánságom. Anacreonnak 15-dik Dala (<i>Földi János</i>)	295	521
Az Esztendő Utolsó Éjtszakája. Füred, 1788. Decembr. 31-dik (<i>Horváth Ádám</i>)	143	483
Az Igasság Képcé. Haschka után (<i>Aranka György</i>)	232	506
Az olasz nyelv édességének és hathatóságának két példája (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	319	527
Az Öreg és Fiók Galamb (<i>Aszalay János</i>)	24	431
Az Ország Birájának Gróf Zichy Károl Úr Ó Excellenzájának Beszéde, mellyel az Ország Gyűlésére öszve-sereglett Méltóságokat 's a' Második Tábla Követjeit Budán Rák 10-dikén 1790ben idvezlette (<i>Zichy Károly</i>)	227	505
Azon Okokról, A' Mellyek Szerint Új Törvényeket Szabni, Vagy A' Régieket El-Törteni Kellctik? A II-dik Fridrich Prussziai Király Irásai Közzül (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	169	490
B. Orczy Lórintz Úr Bútsúzása Abaujvármegye' Rendeitől. Kassán, Octob. 14-dikén, 1784. (<i>Orczy Lóvinc</i>)	232	506
B. Orczynak Némelly Levelci (<i>Orczy Lóvinc</i>)	53	445
B. Prónay László Úr Excellenzája Kazinczyhoz (<i>Prónay László</i>)	12	423
B. Rádaynak Pétzeli Palotája (<i>Ráday Gedeon</i>)	150	483
Barátság' Tüköre (<i>Földi János</i>)	197	495
Báró Rádaynak Pétzeli Palotája. (festetett 1766ban.) (<i>Ráday Gedeon</i>)	19	428
Bé-vezetés (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	9	421

Bélakúti Fémus (<i>Molnár János</i>)	109	467
Brúttus (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	53	444
Búslakodás (<i>Horváth Ádám</i>)	288	519
Calliroe (<i>Ányos Pál</i>)	249	510
Cocu, Hahnrey (<i>Teleki József</i>)	136	477
Cons. Fáy Ágoston Úr' T. N. Abaújvármegye Elsőbb Vice-Ispánja', a' Kassán 1790ben Martiusnak elsőjén öszve-gyülekezett Rendekhez tartott Beszéde [Kazinczy kommentárjával] (<i>Fáy Ágoston, Kazinczy Ferenc</i>)	56	446
Csidli (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	283	518
D. Földinek Széphalmy viszont-barátságát (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	307	524
Dienes. Virgiliusnak első Ecclogája, meg magyarosítva, és I. Mátyás Királyunk idejéhez alkalmaztatva (<i>Ráday Gedeon</i>)	89	459
Dieneshez Martialisból, szabadon (<i>Ráday Gedeon</i>)	279	517
Édes Bánat (<i>Horváth Ádám</i>)	50	442
Egy Erdélyben Brassó Körül 1781ben Találtt Vad-Embernek Le-Irása (<i>Frónius Mihály</i>)	73	456
Egy Esetre. 1760. (<i>Szathmári Paksi Mihály</i>)	224	503
Egy Gögös-Lyánykához. Blumauer Után (<i>Csépán István</i>)	175	490
Egy Hajóra. Debretzen. April. 21dik. 1789. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	240	507
Egy Hajóra. Székesfejérvárat, 1790. (<i>Virág Benedek</i>)	241	508
Egy Haragoshoz. 1788. (<i>Döme Károly</i>)	21	429
Egy Hirre-Vágyóhoz (<i>Aranka György</i>)	20	429
Egy Kevély Széphez (<i>Földi János</i>)	248	510
Egy Vén Emberről. Mese, Gellertet követve (<i>Ráday Gedeon</i>)	195	495
Egynehány Fabulák. Rész szerént szabadon fordítva, rész szerént Eredetiek (<i>Ráday Gedeon</i>)	284	518
Emlékesztető Oszlop, azon Hazafiak Tiszteletére, a' kik az Ország előtt, Júniusnak 11-dik és 12-dik Napjain 1790, a' Haza-nyelvnek bé-vétele mellett szóllottak (<i>Verseghy Ferenc</i>)	230	506
Enyim Juliska! (<i>Földi János</i>)	46	441
Erdélyi Kármenta (<i>Molnár János</i>)	112	468
Erköltsi Törvények (<i>Darvas Ferenc</i>)	297	522
Erzsébethnek Neve Napjára (<i>Dayka Gábor</i>)	284	518
Etele a' <i>Tsonka-Toronyban</i> (<i>Döme Károly</i>)	47	442
Etelka Etele' fogságát meg-hallja; El-ájúl; fel-eszmélikedik; reszket (<i>Döme Károly</i>)	49	442
Eviralla. Ossziánnak Tóldalékjából (<i>Ráday Gedeon</i>)	41	440
Excellent. Comiti Carolo Palffy, Cum Musas Debrecinas Inviseret. 1779. (<i>Némethi Pál</i>)	216	500
Fő-Cancellarius Gróf Pálffy Károly Ur Excellent. Levele, a' Voltaire Henriásának fordítójához, Pétzeli József Úrhoz (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	11	423

Folytatása a' Prussz Király Elmelkedéseinek a' Törvény-Szabásról (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	268	517
Fordítás Virgiliusnak Aenciséből (<i>Rájnis József</i>)	265	516
Geszner Salamon' Válasza Kazinczy Ferentzhez (<i>Gessner, Salomon</i>)	250	511
Glycerion. Wielandnak Diogeneséből (<i>Szentjóni Szabó László</i>)	23	430
Grammaticai Jegyzések (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	39	439
Győzelem Jövendőlés. M. DCCLXXXVIII. (<i>Dayka Gábor</i>)	167	489
Halotti-Dal. (<i>Teleki József</i>)	300	523
Három Mese Lessingből (<i>Aszalay Sándor</i>)	115	469
Három Próbái a' Telmachus Kezdetének (<i>Ráday Gedeon</i>)	261	515
Hazaifüi Intés. 1790. (<i>Darvas Ferenc</i>)	155	486
Helvetius Úr Gróff --- nak a' Petersburgi Académia Praesesének (<i>Kallós Dániel</i>)	13	425
Hólnap (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	52	444
Idegen Szépség (<i>Földi János</i>)	296	522
Igazítások (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	70	455
Impromptu a' Hab-'Usilapítóra (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	248	509
In Alexandrum Sz -- ay, Juvenem Mollem, dum Castra Martis sequi vellet (<i>Lónyay Ferenc</i>)	52	443
Jelentés (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	313	525
Kazinci András Mátkájához Ödönffi Vinnai Erzsébethez. 1685ben (<i>Kazinczy András</i>)	203	498
Keresztes Bálint Kedveséhez Torna Margithoz, a' Szent Földről. Kassán, Septemb. 24dik 1789. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	65	451
Keresztyén é vagy Keresztyén? Orthographiai Kérdés (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	142	482
Két Példa a' Voltaire Henriásanak hat lábú fordításából (<i>Rájnis József</i>)	266	516
Két Vénus. 'S Külömböző Két Fijok (<i>Ráday Gedeon</i>)	293	520
Ki-fakadás (<i>Horváth Ádám</i>)	255	513
Ki nem nyomtatott munkák (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	315	526
Klopstocknak Két Ódája. 1) Az Ó Halála. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	281	517
Köszönet az Ország Rendeihez, midőn 1790ben Rák Idikén a' köz dolgok folytatására a' Magyar Nyelvet rendelték (<i>Pécseli József</i>)	219	502
Lelkemhez. Születésem Napján Májusnak 11dik 1789. (<i>Horváth Ádám</i>)	177	491
Lesbiához. Szorossan a' Deák szerint (<i>Földi János</i>)	184	491
Liciniushoz. Horátiusból: <i>Rectius vivas</i> (<i>Földi János</i>)	17	427
Lilla. (Olaszból.) (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	141	481
Litteratori Tudósítások (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	34	435
Litteratori Tudósítások (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	116	469
Litteratori Tudósítások (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	152	485
Litteratori Tudósítások (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	309	524

Mápes Gvalternek Kortsma-Dala (<i>Ráday Gedeon</i>)	258	514
Mólnár Albert Magyar Sóltárának Első Ki-Adásáról. Jöttek-ki Herbornában 1607ben (<i>Ráday Gedeon</i>)	189	494
Moor Károl, A' Schiller Tolvajaiiban (<i>Darvas János</i>)	176	491
Múlandóság (<i>Mólnár János</i>)	185	492
Nagyon Tisztel. Bélik Jósef Úrnak Előbb az Erköltsi Tudomány érdemes Oktatójának, most pedig a' Posonyi Nevendékség eggyik Al-Igazgatójának Neve napjára. 1788. (<i>Döme Károly</i>)	95	461
Négy Berliui Protestáns Gyülekezet' Esedezése Hdík Friedrich Királyokhoz (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	124	471
Ncobule. Horatius Ódáinak III. Könyvéből (<i>Földi János</i>)	137	479
Panasz. Ovid. Bús Leveleiből (<i>Szentjóni Szabó László</i>)	86	458
Phyllis, Amor, Vénus. Francesco de Lemene után (<i>Vitéz Imre</i>)	294	521
Phyllis Demophoonhoz. Töredékek. – Ovidiusból (<i>Dayka Gábor</i>)	200	497
Póp Newtonra (<i>id. Szilágyi Sámuel</i>)	17	426
Prof. D' Este Victor Úrnak Hivatalbeli Jelentése Mélt. Gróf Török Lajos Úrhoz, A' Tudományoknak Kassai Megyebeli Királyi Fő-Directorokhoz, a' Dobszai hegynek le-omlása felől. 1787. (<i>d'Este, Victor</i>)	103	464
Simon Rau' Szicíliai Poéta' Irásaiból (<i>Vitéz Imre</i>)	252	513
Skizkek a' Voltaire Életéből (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	206	498
Sóhajtás. Kassa körül, Septembr. 21dik 1789. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	24	431
Sóhajtás. (Lásd az Orpheus I. Darab. 48dik Óld.) (<i>Ráday Gedeon</i>)	100	462
Szemira és Szemin. Geszner Salamon Úrnak Irásaiból (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	104	466
Szép Rósi. A' Virgilius Alexisének szabad követése, vagy inkább meg-magyarosítása (<i>Ráday Gedeon</i>)	291	519
Szerentse-Kivánás A' Magyarokhoz (<i>Sáróy Szabó Sámuel</i>)	156	487
Tavaszi Estve. 1735. (<i>Ráday Gedeon</i>)	138	480
Tibullusnak Első Alagyája (<i>Döme Károly</i>)	246	509
Tisztel. Döme Károly Úrhoz, Bacsmegeim' Leveleinek egynehány példányival. Kassán, Jan. 1jén 1790. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	108	467
Töredék a' Wieland Diogeneséből (<i>Vitéz Imre</i>)	19	428
Török dal magyar orthographiára (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	311	525
Tsalattatás. Szántódon, Juniusnak 8dikán 1789. (<i>Horváth Ádám</i>)	25	432
Tudósítás (<i>Vályi András</i>)	317	526
Ugotsai Fő-Ispán Gróf Teleky József Úrnak Beszéde Azon Vármegyec Rendeihez Nagy-Szólóson, April. 29dikén, 1790. (<i>Teleki József</i>)	162	487
Ugyan-az. [Lesbiához] Szabadon. Kassán, Octobr. 9dik 1790. (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	184	492
Ugyan-azon Dal Meg-hosszabbítva [Sóhajtás] (<i>Ráday Gedeon</i>)	100	462
Ugyan-Ö Hozzá. (1686.) [Kazinci András Mátkájához Ödönffi Vinnai Erzsébethez] (<i>Kazinczy András</i>)	205	498

Útazások [1. és 2. levél] (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	29	433
Utazások. Eger (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	59	449
Utazások. Füred (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	62	450
Útazások. Kassa (<i>Kazinczy Ferenc</i>)	132	475
Vallás-Tűredelem. Persiai Regc. Saadinak Bustan nevű könyvéből, Meissner után. (<i>Kazinczy Miklós</i>)	136	478
Virgilius Aeneissének Kezdetek (<i>Ráday Gedeon</i>)	235	507
Virgilius Ecclogáinak Kőszegi Rajnis József Úr által tett Fordítására (<i>Révai Miklós</i>)	15	425
Viszont a' Heloizé Abelárdhoz (<i>Cséván István</i>)	199	497
Viszontagságok (<i>Hari Péter</i>)	99	462
Viz, Szél, Betsület. Eggy Mese (<i>Ráday Gedeon</i>)	296	521
Zoil Ellen (<i>Földi János</i>)	135	477
1. Januarii 1789. Új Esztendő Hajnala (<i>Horváth Ádám</i>)	186	493
* * * ra (<i>Vályi András</i>)	47	441

Rövidítések

- Abafi = Kazinczy Ferenc összes költeményei, I–II. Sajtó alá rendezte Abafi Lajos. Bp., 1879.
- Ányos = Ányos Pál versei. Sajtó alá rendezte Császár Elemér. Bp., 1907.
- Ballagi = Ballagi Géza: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. Bp., 1888.
- Benda = Benda Kálmán: A magyar jakobinusok iratai. I–III. Bp., 1952. (II., III.) 1957. (I.)
- Bíró = Bíró Ferenc: A felvilágosodás korának magyar irodalma. Bp., 1974.
- BJÖM. = Batsányi János összes művei. I. Versek. Bp., 1953. II., III. Prózai művek. Bp., 1960., 1961. Sajtó alá rendezte: Keresztury Dezső és Tarnai Andor. IV. Der Kampf. Bp., 1967. Sajtó alá rendezte: Zsindely Endre.
- Cs/I.cv. = Csokonai Vitéz Mihály összes művei. Levelezés. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Debreczeni Attila. Bp., 1999.
- Cs/ÖM. = Csokonai Vitéz Mihály összes művei. Költemények. I–IV. Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányokat írta: Szilágyi Ferenc. Bp., 1975., 1988., 1992., 1994.
- Cs/Széppr. = Csokonai Vitéz Mihály összes művei. Szépprózai művek. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Debreczeni Attila. Bp., 1990.
- Cs/Színm. = Csokonai Vitéz Mihály összes művei. Színművek. 1–2. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Pukánszky Kádár Jolán. Bp., 1978.
- Császár = Császár Elemér: A német költészet hatása a magyarra a XVIII. században. Bp., 1913.
- CsEml. = Csokonai emlékek. Összeállította és a jegyzeteket írta: Vargha Balázs. Bp., 1960. (A magyar irodalomtörténetírás forrásai 1.)
- Dayka = Dayka Gábor versei. Sajtó alá rendezte Kovács Ferencné Ónodi Irén. Bp., 1993.
- DK. = Deákos költők. Rájnis, Baróti Szabó, Révai versei. Sajtó alá rendezte Császár Elemér. Bp.,
- Ember Nándor = Ember Nándor: A magyar oktatómese története 1786–1807. Bp., 1918.
- Földi = Földi János költeményei. Sajtó alá rendezte Mixich Lajos. Bp., 1910.
- Fried = Fried István: Az érzékeny neoklasszicista. Vizsgálódások Kazinczy Ferenc körül. Sátoraljaújhely–Szeged, 1996.
- Gergye = Gergye László: Múzsák és Gráciák között. Kazinczy Ferenc és a gráciaköltészet. Bp., 1998.
- Hencze = Hencze Béla: Kazinczy és a francia felvilágosodás. Bp., 1928.
- IIMNT. = Hadi és Más Nevezetes Történetek. II. írlap. Bécs, 1789–1792.
- IV. = Heliconi virágok. Évkönyv. Kiadta Kazinczy Ferenc. Pozsony és Komárom, 1791.
- HV./II. = Heliconi virágok. II. kötet. Kéziratban: MTAK. RUI 2-r. 2./II., 13a–54b. (Kazinczy Ferenc: Stúdiumok II.)
- Kabdebó = Kabdebó Lóránt: Dayka Gábor költői pályája. Miskolc, 1968.

- KazÉlet. = Kazinczy Ferenc: Az én életem. Összegegyűjtötte, szerkesztette, az előszót és a jegyzeteket írta: Szilágyi Ferenc. Bp., 1987.
- KazLev. = Kazinczy Ferenc levelezése. I–XXI. Közzéteszi Váczy János. Bp., 1890–1911. – XXII. (I. pótkötet) Bp., 1927. – XXIII. (II. pótkötet) Bp., 1960.
- KazMűv. = Kazinczy Ferenc művei. I–II. Sajtó alá rendezte: Szauder Mária. Bp., 1979.
- Kempelen
KFÖK. = Kempelen Béla: Magyar nemes családok. I–XI. Bp., 1911–1932.
= Kazinczy Ferenc összes költeményei. Sajtó alá rendezte Gergye László (RMKT. 18. sz. II. kötet). Bp., 1998.
- Kókay = Kókay György: A magyar hírlap- és folyóiratirodalom kezdetei (1780–1795). Bp., 1970.
- Mezei M. = Mezei Márta: Kazinczy világnézeti problémái. ItK 1987–88., 237–270.
- MindGy. = Minden Gyűjtemény. Folyóirat. Komárom, 1789–1792.
MM. = Magyar Museum. Folyóirat. Kassa, 1788–1792.
MMusa = Magyar Musa. A Magyar Kurir melléklapja. Pozsony, 1786. Bécs, 1786–1789.
- MP. = Kazinczy Ferenc: Magyar Pantheon. Sajtó alá rendezte Abafi Lajos. Bp., é. n. [1884].
- MSajtó. = A magyar sajtó története I. (1705–1848). Szerkesztette: Kókay György. Bp., 1979.
- MSzT. = Magyar színháztörténet 1790–1873. Szerkesztette: Kerényi Ferenc. Bp., 1990.
- MTAK.
Nagy Iván = a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának Kézirattára
= Nagy Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedéki táblákkal. I–XIII. Pest, 1857–1865. Bp., 1987. (hasonmás)
- OSZK.
Pál = Országos Széchényi Könyvtár, Budapest
= Pál József: Kazinczy Orpheusáról. A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve, XXVII. Miskolc, 1989.
- PEml.
RGy. = Kazinczy Ferenc: Pályám emlékezete
= Ráday Gyűjtemény
- RMDE. 3. = Régi Magyar Drámai Emlékek 3. Pálos iskoladramák, királyi tanintézmények, katolikus papneveldek színjátékai. Sajtó alá rendezte Varga Imre. Bp., 1990.
- RMKT.
RMNy.
Szauder = Régi Magyar Költők Tára
= Régi Magyar Nyomtatványok 1–2. Bp., 1971., 1983.
= Szauder József: Kazinczy útja a jakobinus mozgalom felé. In uő: A romantika útján. Bp., 1961., 115–141.
- Szinnyei = Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. 1–14. Bp., 1891–1914.
- SZLKM.
SZLÖM. = Szentjóni Szabó László költeményes munkái. Pest, 1791.
= Szentjóni Szabó László összes művei. Sajtó alá rendezte Debreczeni Artila. Bp., 1995.
- Váczy = Váczy János: Kazinczy Ferenc és kora. Bp., 1915.
- Verseghy = Verseghy Ferencz kisebb költeményei. Sajtó alá rendezte Császár Elemér és Madarász Flóris. Bp., 1910.

Az Orpheusra hivatkozva mindig a jelen kiadás lapszámait adjuk meg, s előtte nem alkalmazunk sem megnevezést, sem rövidítést.

A KLTE Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézete és a Kossuth Egyetemi Kiadó közös gondozásában megjelenő *Csokonai Könyvtár* monográfiásorozat első darabja 1993-ban jelent meg, s azóta évente átlagosan három kötet lát napvilágot belőle. E sorozat testvérvállalkozása a *Csokonai Könyvtár: Források* című, irodalomtörténeti forrásokat közreadó jelen sorozat, amelynek háttérét elsősorban a Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézetében működő Textológiai Műhely jelenti.

A sorozat *feltáró és felfedező* jellegű egyszerre. Céljának tekinti, hogy a tudományos kutatás és az oktatás számára hozzáférhetővé tegyen olyan (gyakran kéziratos) szövegeket, amelyek egyáltalán nem, vagy csupán alig fellelhető kiadványokban olvashatók, s a közreadással egyúttal ráirányítsa a szakmai figyelmet a kiválasztott művekre, műcsoportokra, kapcsolódva ezzel napjaink erőteljes rekanonizációs folyamataihoz. (A feltáró és a felfedező jelleg kötetenként természetesen eltérő arányokat mutathat.)

A szöveggondozásban egységesen a kritikai kiadások normái és eljárássai az irányadóak, a sorozat kötetei azonban nem közölnek részletes szövegkritikai apparátust, a szöveg- és kiadástörténetet *összefoglalóan* ismertetik. A szövegek megértését segítő, a kötetek végén oldalankénti bontásban található magyarázó jegyzetek teljes filológiai feldolgozásra törekszenek. Az utószó minden esetben nagyobb, műértelmezést is felvállaló kíséret tanulmányt foglal magában.

MEGJELENT:

Kisfaludy Sándor: Szépprózai művek

Kemény Zsigmond: Kisregények és elbeszélések

Bolyai Farkas: Drámák

Arany János: Tanulmányok és kritikák

Retorikák a reformáció korából

Első folyóirataink: URÁNIA

ELŐKÉSZÜLETBEN:

Dugonics András: Etelka

Nagyari József prédikációi

Első folyóirataink: MAGYAR MUSEUM

Retorikák a barokk korából

Ára: 1200,- Ft